De Vlaamsche School. Jaargang 8

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 8. J.-E. Buschmann, Antwerpen 1862

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010186201_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

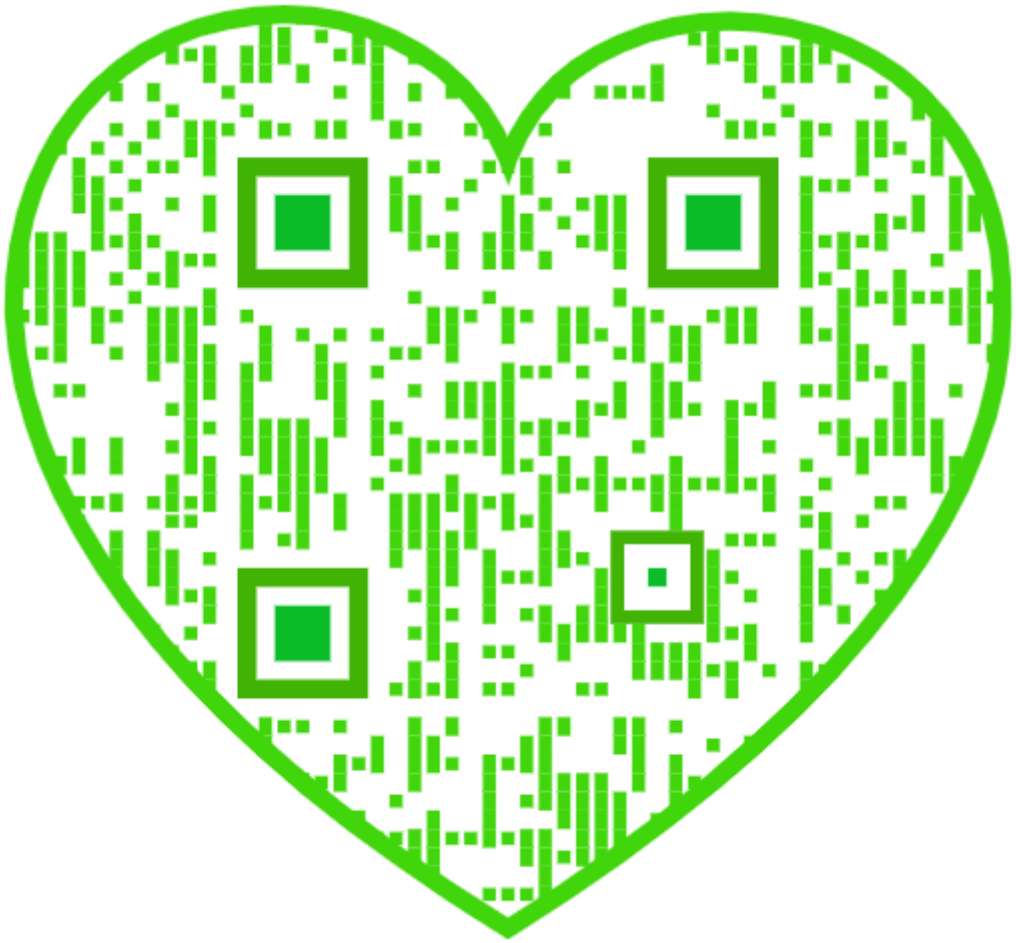

Tafel der platen.

	BLADZ.
Franciscus Jacobus Stoop. - Teekening en steensnede van JOS. NAUWENS	5
Moeder en kind, Steenteekening naer een tafereel van M.J.B. HUYSMANS door M. HYMANS	9
Gestrafte ontrouw	13
Portret van Karel I. - Teekening van N. DE KEYSER, plaetsneê van H. BROWN	17
Portret van Strafford. - Teekening van N. DE KEYSER, plaetsneê van H. BROWN	20
Strafford by den koning. - Teekening van N. DE KEYSER, plaetsneê van H. BROWN	21
Karel I en zyne kinderen. - Teekening van N. DE KEYSER, plaetsneê van H. BROWN	24
De brandramp van Antwerpen. - Teekening van SCHAUMBURG, plaetsneê van JOS. VAN HOOF	25
Jubeltuil, Paleizenplaets te Brussel 1856. - Teekening van H. HENDRICKX, plaetsnêe van E. VERMORCKEN	33
John Milton. - Schildery van P. KREMER, thans in het kabinet van Lord... te Londen, plaetsnêe van H. BROWN	37
M.J. Frans Loos, Burgemeester van Antwerpen, Voorzitter van het Congres en der Feestcommissie. - Steensneê van JOS. NAUWENS, drukkery W^{e} Schoesetters	41
Banketkaert. - Teekening van H. SCHAEFELS, Steendrukkery der gebroeders RATINCKX	46
Gedenkpenning van het kunstfeest van 1861	52
Gezicht eener stokery. - Sterkwaterplaet, naer eene zyner schilderyen, door JAN STOBBAERTS	53
Hoû en trouw	57
Pronkgebak. - Teekening van D. VAN SPILBEECK, plaetsneê van JOS. VAN HOOF	61

De zeepballen. - Schildery van M. GODINEAU, naer eene lichtteekening van J. D'HOY, steensnede van JOS. NAUWENS 65

Poesjenellenspel. - Teekening op steen naer een zyner tafereelen, door JOS. NAUWENS 69

Dierengaerd van Antwerpen. - Koffyhuis, uitgevoerd onder de leiding van den bouwmeester K. SERVAIS, teekening van J. EVERS, plaetsnêe van E. VERMORCKEN 73

Petrus Van Schendel. - Teekening en kopersnede van L. DURAND 77

Gasparoly, van Blanklaer en Maria 81

De laetste bard 89

Visioen van zuster Emmanuel, den dag vóor hare dood. - Tafereel van P. DE LAET, plaetsneê van J. VAN HOOF 92

Het regent niet meer! - Schildery van M.F. VERHEYDEN, steensnede van JOS. NAUWENS 97

De negen portretten der HH. leden der koninklyke taelkommissie. - Teekening van D. VAN SPILBEECK, steensnede van HUBERT MAYER 108

Omtrekteekening van de doorschynende schildering, ontworpen en uitgevoerd door M.B. WEISER, leeraer aen de koninklyke Akademie van Antwerpen, ter gelegenheid der kunstfeesten 121

M.J. Cuylits, voorzitter der maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten te Antwerpen, onder-voorzitter der feestcommissie. - Steensnede van JOS. NAUWENS, drukk. W^{e} Schoesetters 133

L.J. Mathieu 137

Cornelius Venius, Gertruda Neckin, Simon Venius, Otho Venius en Dominicus Lampsonius 153

Stierengevecht. - Sterkwaterplaet naer een tafereel van L. ROBBE 157

De zoon van Lodewyk XVI. - Samenstelling en teekening van J.E. VAN 161

DEN BUSSCHE, plaetsneê van JOS. VAN HOOF

Huibrecht van Eyck en Jan van Eyck 163

De heer B. Vrambout, gouverneur der provincie West-Vlaenderen 177

Baron Julius de St-Genois, voorzitter van het taelcongres 193

Schildery van A. BROUWER, steensnede van JOS. NAUWENS 202

Schildery van D. TENIERS, steensnede van JOS NAUWENS 207

De twee kruisen 217

Franciscus Antonius Verdussen, kopersnede door JOS. MICHIELS 229

De Vlaemsche School

De brandramp van Antwerpen.
2 december 1861.

Belaes! o schrikmaer! 't is dan zeker
Wat ons de *klapdraed*(1) overbragt?
Elk woord baert angst en maekt ons bleeker,
En stort verwarring in 't gedacht.
Het is dan waer? de Scheldestede
Zendt tot den hemel kreet en bede,
Verpletterd door een nieuwe ramp!
Een vuerberg in de lucht geschoten,
Heeft zyn vernielingsmagt ontsloten,

(1) De telegraef.

Met menschelyke magt in kamp!

't Verbazend stadsgebouw dat schatten
Verbergt van ieder werelddeel,
Doet vuer en vonken opwaerts spatten,
Als de Etna uit de ontzagbre keel.
De staeplen in de lucht verheven,
Wier zwaerte balk en grond doet beven,
Verzwelgt de brand als riet; door dak
En vensters toomloos uitgebroken,
Heeft hy zyn vlammen aengestoken;
't Is of de hel uit d'afgrond brak.

De muren splyten; daken storten
Als donderslagen neêr: geen stond,
Laet 't brandgeweld zyn vlugt verkorten,
Wat hulp of moed tot redding zond.
Het meetloos pakhuis smolt tot kolen
Waer 's koopmans rykdom lag verscholen;
Miljoenen waerden zyn tot asch
Verknaegd, in dikken rook vervlogen;
Daer ligt met gloeijend puin omtogen,
Wat Antwerps roem en welvaert was!

Nog duert de brand; hy kent geen palen,
En heeft den schrik door 't land verwekt.

Al d'echos in de vert' herhalen,
Den noodkreet die de lucht doortrekt.
De stad heeft *Hamburgs ramp* te vreezen;
Dat meldt de schrik op ieder wezen.
Wat eindloos onheil dreigt elk huis!
God! gy alleen kunt 't noodlot teuglen;
Zend redding neêr op wisse vlenglen;
Verhoor 't gebed aen beeld en kruis!

Maer, deed geen erger rampe weenen;
Waer slechts een *myn van goud* vernield;
Vloog daer de wanhoopskreet niet henen
Van vrouwen, zinloos neêrgeknield!
Zie haer, de handen zaemgevouwen,
In angsten nog op hoop betrouwen;
Hoor, hoor haer, redding gillen! Heer
Hoe snydt die kreet in 't diepst der zielen,
Het allerschrikkelykst vernielen
Roept toe: ‘Gy hebt geen gade meer!’

't Is al te waer, beklaegbre moeders,
Beweent uw martlaers dood geroost.
Geen hulp, als die des Albehoeders
Heeft voor uw grensloos lyden troost.
Wat is u nog 't ondraeglyk leven,
Dat door 't gedacht een ramp doet zweven,
Die ieder stonde sterven doet?
Die 's huwlyks zegen kwam ontrukken,
En 't bitterst wee der ongelukken,
Uw zielskracht dooft en moedermoed?

O, Kindren langs den vuerpoel dwalend,
Die vader rillend zoekt en vraegt,
Wanhopig, bleek, schaers ademhalend,
Wat lot heeft daer uw heil verknaegd!
Gy plag op vaders knie te rusten,
Mogt in zyn kozing u verlusten,
De brave hoedde u voor den nood;
En om het broodje mild te winnen
Lokt handelsarbeid hem daer binnen
En brengt er hem den marteldood!

Gy brave STOOP, o gy van allen
Om 't meest bemind, van elk beschreid;
Gy edelst man van Antwerps wallen
En grootste door menschlievenheid.
Slagtoffer, ach! van hulpgedachten,
Gy wildet redden zonder wachten,
En liept den wissen dood naby!
Te schrikbaer is 't aen u te denken;
De volle tranen die we u schenken,
Genezen deernis, leed noch ly.

Heel Antwerp draegt in 't hart de rouwe;
Uw naem weêrklinkt van wyk tot wyk.
Wat is aen 't ramplot uwer trouwe

Zoo dierbre zuster nog gelyk?
Z'is hulp en steun en liefde ontdragen,
In u zoo wreed ter neêrgeslagen,
Gy echo van heur tedre ziel,
De zon van haren reinen hemel,
De zorgende Engel wiens gewemel
Rond haer, geen enkle stonde ontviel.

O, mogt een straal van troost slechts ryzen
Die wanhoops knagend lied verzacht;
Mogt zy den laetsten pligt bewyzen
Aen 't lyk; waer 't in heur woon gebragt;
Mogt het op 't doodbed 't uer daer wachten,
Dat op het kerkhof doet vernachten,
En in de kerk gedragen zyn.
Maer 't is in asch en rook verdwenen.
Waer zal zy voor 't gebeente weenen?
Waer sussen zoo veel zielepyn?

't Is niet gegund de jongste groete
Den vriend op 't doodbed aen te biên;
Op dat de rampslag wât verzoete,
Nog eens den dierbren weêr te zien.
t' Is niet gegund in 't spraekloos wezen
Dien braven inborst nog te lezen,
Die hem aen elke deugd verbond,
En waer de nood deed angst ontwaken,
Hem de eerste deed van meêly blaken
En in 't gevaer ter hulpe zond.

Ach! als ge in de sombere avondstonden
Alleen moet wezen met uw leed
En diepgescheurde hartewonden,
Wat schrikbeeld staet er daer gereed!
Al 't lyden dat de martlaer voelde;
De gruwel die zyn bloed doorwoelde
Bestormen u 't gevoel; de nacht
Heeft rust noch slaep; 't tooneel der rampen
Voert uw gedacht aen 't bloedig kampen
Met wanhoop, nooit door troost verzacht.

Te zwaer is zulke ramp, bedroefde,
't Onweegbaer voor 't verpletterd hart.
Maer zoo 't geween uw wangen groefde,
Gods vinger stille uw diepe smart.
Moest uw geliefde als rampling sterven,
Hier boven, waer hy 't loon mag erven,
Is hem een kostbre kroon gejond.
Zyn schoone ziel is opgevaren,
In d'eeuwgen kring der martelaren,
Terwyl de vlam zyn lyf verslond.

En Antwerp zal het nooit vergeten
Wat hulpryk, brave man het mist.

Die geen gevaren af zou meten,
Maer dra ter hulpe had beslist.
Zyn moed weêrstond aen ramp en nooden;
Had hy geen onderstand geboden
Zyn borst bleef onbevredigd slaên.
Het kostbaer loon, door 's konings handen[1]
Geschonken, deed zyn dank ontbranden,
Maer vuerde in hem geen hoogmoed aen.

Niet Antwerp slechts beweent den brave,
De menschheid deelt alom dien druk,
En looft in hem de zielegave,
Die meêvoelde in elk ongeluk.
De menscheid lydt in iedren broeder,
Naest hem ontscheurd aen gade of moeder;
Beweend door kindren, of beschreid,
Door gryze vaders, droef gebogen
Op 't krukjen, en den dood in de oogen,
Door wee naer 't ramptooneel geleid.

Onzalig handelstad, verbazend
Is 't onheil dat uw bloei verplet.
't Bespringt u als een wolf die razend
Voor u de moordnaerstanden wet.
Pas is uw Beursgebouw verslonden,
Of, weêr door 't noodlot losgebonden,
Bespringt u de vernielingsmagt.
Wat kwaed durft op uw handel loeren?
En wil hem roem en bloei ontvoeren
Hem slingren in den onspoedsnacht?

Wy siddren, als we uw rykdom tellen,
Uw kunstschat nazien, Belgies trots,
En bidden: ‘God wil perken stellen
Aen 's onheils alvernielbren knods.
Laet Antwerps welvaert niet doorklieven;
Haer ramp kan heel Europa grieven;
Ze is koningin op 's Handelstroon.
Zy moet de wereld rond regeren,
Doe haer verheven scepter eeren!
Ontvall' heur nimmer staf of kroon!’

En deze bede in zuid en noorden,
En heel den wyden aerdbol rond,
Vindt weêrklank; 't is aen Antwerps boorden,
Dat menig handel rykdom vond.
Dáér is 't dat, 't nimmer rustend zwieren
Der vlaggen, koopvaerdy mag vieren
En aen elk volk heur bloei vermeldt,
Dáér is 't dat nimmer moê gevlogen
De vlyt de schatkist doet verhoogen
Die van het goud des handels zwelt.

Die beê vliegt door de starrenbogen,
Door *Rubens* aen den Heer herhaeld.

(1) Zie de volgende *Levensschets*, bladz. 6.

Beschermen zal het Alvermogen,
De stad die met zyn glorie praelt.
Het zal beschermen heure altaren,
Die 't puikwerk van zyn geest bewaren.
Berust, o, Antwerp, in die hoop;
Verdryv' heur troost de bange droomen
Die u verbeelding toe doet stromen,
By 't wee dat in uw wallen sloop!

VROUWE VAN ACKER,
geb. MARIA DOOLAEGHE.

Levensschets van den bouwmeester Franciscus Jacobus Stoop.

Met droefheid wyden wy eenige regelen aen het leven eens mans die in Antwerpen algemeen werd geacht, die door zyne medeburgers, overheden en onderdanen, werd bemind, die geene vyanden had, en gansch zyn leven opofferde aen de studie van kunsten, letteren en wetenschappen. Hy was ten dienste van arm en ryk, van groot en klein; wy leerden den ootmoedigen kunstenaer hoogschatten wanneer wy in onze studiejaren de lessen der koninklyke Akademie van Antwerpen bywoonden; even als alle de andere leerlingen werden wy door hem met eene vaderlyke toegenegendheid behandeld, en hadden later het geluk onder het getal zyner vrienden geteld te worden. Wy willen dan enkel ons van eene plicht kwyten met den man nader te doen kennen op dat het nageslacht den naem in eere houde van hem aen wien Antwerpen zoovele belangryke werken verschuldigd is, en die al het verhevene begreep van het onderwys dat hem was toevertrouwd. Onze hulde zy dus aen de nagedachtenis van den heer FRANCISCUS JACOBUS STOOP.

Zullen wy het droevig tooneel beschryven van de yselyke brandramp die op 2 December gansch Antwerpen in verslagenheid dompelde, en waer hy, ten gevolgen van moed en zelfsopoffering, zyn laetsten adem gaf? O neen! dat alles is te verschrikkelyk; ook zullen wy geene lauwerkroonen rond zyn naem vlechten; dit ware onnoodig, daer 's mans leven zoodanig door werkzaemheden, eer en zelfsverloochening is vervuld, dat de feiten zyns bestaens opsommen meer dan voldoende is om al dat gene te toonen wat men van den volmaekten mensch verlangen kan.

Op 2 december, ten 6 ure 's avonds, wendde de heer Stoop zich nog met moed naer de koninklyke Akademie, om zynen teergeliefden leerlingen zyne lessen medetedeelen, hun dat aenteleeren wat hy met zooveel zwoegen en arbeid had verkregen, en eilaes! een uer later, moest hy in den schoot der vlammen verzwolgen worden, en tusschen de puinen zyn graf vinden.

Men beeft by het herdenken aen de lotbestemming van den mensch, en de toekomst door den Allerbeschikker ons voorbehouden. Zyne daden zyn ondoorgrondbaer; Hy laet ons enkel de hoop koesteren dat de diepbetreurde man reeds die zalige rust geniet, welke de sterveling nooit op aerde kan vinden.

Franciscus Jacobus Stoop zag te Antwerpen het licht, op 20 mei 1815, van ouders uit den gegoeden burgerstand; zyn vader heette Franciscus Stoop[1]; zyne moeder Joanna van Houtten[2].

Hy werd door zyne moeder van kindsbeen af opgebracht en opgeleid in alle de plichten van een oprecht Christen. Zeer jong trad hy in de school van meester Delin[3], waer hy de eerste grondbeginselen aenleerde om later zyne studiën te vervoorderen. Van zyne jeugd toonde hy zyne voorliefde voor de teekenkunde en wekte, door zyne werken, de opmerkzaemheid zyns meesters en zyner medeleerlingen op.

Reeds in 1826 trad hy als leerling in de koninklyke Akademie van Antwerpen, waer hy zich op alle de vakken die betrekking hadden met het onderwys van de bouwkunde toelegde. Twee jaren later, in 1828, begon hy zyne schooljaren in het koninklyk Atheneum derzelfde stad, waer hy zich welhaest onderscheidde door zyne leerzucht, zynen yver en zyne oplettendheid: hy behaelde verscheidene pryzen in de verschillende afdeelingen die hy beurtelings volgde tot in 1834. Gedurende alle deze jaren, nam hy de lessen der koninklyke Akademie waer, en behaelde de eerste plaetsen in de afdeelingen van geschaduwde sieraden, figuren, proportiën enz.; verder volgde hy de lessen der bouwkunde, waervoor hy immer eene byzondere genegenheid gevoelde. In 1836 behaelde hy den eersten prys (een gouden eermetael en 100 franken), voor de bouwkundige samenstelling van de dry volgende ontwerpen: *Een Lusthof*, *eene Militaire school* en *een Tempel der Kunsten en Wetenschappen.*

In 1837 werd hy bekroond en ontving een gouden eermetael en 500 franken, in den grooten pryskamp uitgeschreven door de *Koninklyke maetschappy ter bevordering van schoone kunsten* te Antwerpen. Het ontwerp was: *een Bazar om in de hoofdstad van België geplaetst te worden*; hetzelfde jaer stelde hy *eene Kapel in ogivalen styl* ten toon, *om in een park van eenen prins geplaetst te worden*, een werk dat de algemeene goedkeuring verwierf. In 1838, nam hy deel aen den pryskamp uitgeschreven door de *Koninklyke maetschappy van schoone kunsten*, te Gent, en behaelde met algemeene stemmen der leden van den jury, het gouden eermetael en 500 franken; het ontwerp was: *eene Begraefplaets voor eene stad van honderd duizend zielen.* In 1839 behaelde hy den eersten prys in de koninklyke Akademie van Antwerpen, in de *stel- en meetkunde*; dit jaer ook verliet hy dit gesticht om zyne studiën in de Hoogeschool van Gent te vervoorderen. Stoop begreep zeer tydig dat er meer kennissen van een goed bouwmeester worden vereischt dan de teekenkunde, en legde zich dan ook byzonder toe op de studie der wetenschappen, onmisbaer in de bouwkunst. Hy werd aengenomen, na een exaem afgelegd te hebben, als inwoonend leerling in de klas der *Burgerlyke Génie* by de Hoogeschool van Gent. Twee jaren volgde hy de voorbereidende lessen, noodig om in de klas van toepassing te kunnen overgaen en bevlytigde zich in de verschillende afdeelingen van reken, meet- en

(1) Franciscus Stoop was in' leven bouwmeester, leeraer aen de koninklyke Akademie van Antwerpen, lid van den bestuerraed van dit gesticht, en bestuerder van eerste klas by het korps van Bruggen en Wegen. Geboren te Basele, in Vlaenderen, in 1776, overleed hy te Antwerpen, op 18 juny 1857, in den ouderdom van 80 jaren en 6 maenden.

(2) Joanna van Houtten werd geboren te Basele, en overleed te Antwerpen, op 22 november 1854.

(3) De heer Jac. Jos. Delin was geboren te Brussel, den 14 february 1796; zyn vader was een befaemd kunstschilder der vlaemsche school. Na dat hy zich een geruimen tyd op het onderwys had toegelegd, heeft hy te Antwerpen in 1815 eene school van lager onderwys opgericht, die tot den dag zyns overlydens (22 january 1835), met goeden uitslag werd geleid.

werktuigkunst onder het bestuer van den leeraer Timmermans, oud kapitein der *Militaire Génie*; tevens oefende hy zich in de beschryvende meetkunst als ook in de toepassing van deze wetenschap op de beschouwing en de praktyk dersteensnede, het perspectief, het wasschen van groote geschaduwde teekeningen, het timmerwerk, de doorsneden enz., enz.

Na twee jaren bovengenoemde studiën met de grootste neerstigheid gevolgd te hebben, onderging M. Stoop zyn exaem voor den jury benoemd door *ministeriëel* besluit, en werd op het verslag dezes laetsten in de byzondere school van het *Burgerlyk Génie*, in de afdeeling van toepassing aengenomen, in hoedanigheid van leerling *Ingenieur-bouwmeester.*

In 1842, schreef de stad Brussel eenen pryskamp uit, waerin als mededingers, slechts die persoonen toegelaten werden welke zich reeds vroeger in groote pryskampen hadden onderscheiden, eerste pryzen hadden behaeld, of reeds belangryke werken hadden uitgevoerd.

Het ontwerp was *een stapelhuis op te richten op de plein van den Groenen Hond.*

Het programma leverde groote moeijelykheden op, aengezien er geen hout in de samenstelling mocht gebruikt worden, dan hetgeen er noodig was voor de grondvesten. Buiten de grondteekeningen, doorsneden, hoogtens enz. waren de mededingers genoodzaekt op eene groote schael, alle de *détails* van het pael- en yzerwerk, de zygezichten der kroonlysten, alsook eene volledige opmeting en eene schatting van de onkosten der te doene werken, en een uitleggend verslag van het ontwerp, te leveren.

Onze onvermoeibare medeburger zette zich aen het werk met zynen broeder Petrus-Paulus(1) en behaelde, met algemeene stemmen, den prys van duizend franken. Zoo als men ziet, spaerde de man zich geene moeite om zyn doel te bereiken en eenmael een nuttig lid der maetschappy en een goed burger voor zyn vaderland te worden.

In de hoogere studiën die hy te Gent voltrok, werd hy weldra een der uitstekendste leerlingen; door zyn gedrag, zyne leerzucht en zorgvuldigheid om alle de lessen bytewoonen, die men in dat aenzienlyk gesticht geeft, zoo als de geschiedenis der bouwkunde die onderwezen werden door den befaemden bouwmeester *Roelandt;* die der bouwkunde door *M. Lamarle*, *oud Ingénieur van bruggen en wegen*, van Frankryk; enz. Deze cursus was verdeeld als volgt:

1° De opvatting en daerstelling van algemeene ontwerpen bevattende de wyze van grondteekeningen, de juiste wyze van door printverbeelding de betrekkelyke standpunten van den grond en de werktuigen in gebruik, zoo als den hoekmeter, het meettafeltje, het waterpas enz.

2° Rekenkunde der dikte en zwaerte noodig aen de werken, voor de stevigheid der gebouwen, te geven.

3° De wyze van uitvoering van werken van verschillenden aerd en de kennis van het gebruik der bouwstoffen.

Na alle deze moeijelyke studiën te hebben voltrokken, volgde Stoop met den besten uitslag de lessen der daerstelling van werktuigen, natuer- en scheikundige nyverheid, der kunstverhandeling van den bouwmeester, der bestuerrechten, alsook van het vormen en daerstellen van kunstwerken en bouwing in het algemeen.

(1) Petrus Paulus Stoop is ook een befaemd bouwmeester; 't is aen hem dat men de schoone kerk in ogivalen styl der abdy van Tongerloo verschuldigd is, voorwaer een der belangrykste gebouwen die in onze eeuw in België zyn uitgevoerd.

In 1843, nauwelyks 28 jaren oud, trad hy voor zyn exaem op, voor den jury ingesteld door ministeriëel besluit, hetgeen hy eervol voltrok, en waerdoor hy zyn diploom van *ingénieur-bouwmeester*[1] bekwam.

Gedurende al den tyd dat de heer Stoop in Gent verbleef, legde hy zich op de studie toe; terwyl anderen vermaken en uitspanning zochten, zat hy in het eenzaem

TEEKENING EN STEENSNEDE VAN J. NAUWENS.

vertrek, arbeidde met iever om eenmael die bekwame man te worden welken wy nu betreuren. In den loop der zomermaenden bestudeerde hy als leerling *ingénieur-bouwmeester,* ter plaetse, de gebouwen die binnen en buiten de stad Gent werden opgericht, zoo als: het *nieuw Tooneel*, *het Gerechtshof*, *het Bisschoppelyk Paleis*, en andere kunstwerken waervan hy de grondteekeningen, doorsnede en opmetingen verveerdigde onder de leiding van den bouwmeester Roelandt.

M. Stoop ontworp in Gent verschillende burgerlyke gebouwen waervan verscheidene uitgevoerd werden en de algemeene goedkeuring verwierven.

28 jaren bereikt hebbende, keerde hy terug naer Antwerpen met het diploom van *ingénieur-bouwmeester*, waervan wy vroeger spraken. Onbetwistbaer is het, dat hy door zyne titels aenspraek op hoogere bestemming kon maken nogthans, om zyne moeder te believen, besloot hy het ouderlyk huis niet meer te verlaten.

(1) Dit diploom in naem van Z.M. den koning der Belgen afgeleverd, is onderteekend door MM. G.G. Rasmann, F. de Kemmeter, E. Lamarle, C. de Cuyper en Roelandt.

In 1844 overleed M. Serrure, de bekwame leeraer van het bouwkundig onderwys aen de koninklyke akademie van Antwerpen. Het was M. Stoop die door het bestuer werd aengesteld, en gelast werd het onderwys tot dan door M. Serrure gegeven, voorttezetten. Gedurende twee opvolgende jaren, vervulde hy kosteloos deze taek.

Op 11 february 1846 werd hy door koninklyk besluit als leeraer der koninklyke akademie benoemd, een ambt dat hy met liefde tot op de laetste oogenblikken zyns levens, zelfs met toegenegenheid en opoffering, voor zyne talryke leerlingen vervulde. Hy onderscheidde zich door zynen minzamen omgang met zyne medeleeraren, zyne goedhertigheid en toegevenheid voor zyne leerlingen; ook kon hy geen grooter genoegen smaken dan deze laetsten voortgang te zien doen. Hy ontmoette ze nooit zonder hun een vriendelyk woord toe te sturen; bezorgde aen verscheidene plaetsen en was voor eenieder gereed om hem met raed en daed ter hulp te komen. In alle de standen der maetschappy vond hy vrienden, en men mag zeggen dat al die in Antwerpen betrekking hebben met vakken van kunsten of nyverheid, zyne lessen hebben gevolgd of wel dat hunne kinderen dezelve nog over eenige dagen volgden.

Op 30 juny, van hetzelfde jaer 1846, werd hy als werkend lid der *Maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten*, te Antwerpen, benoemd, waer hy in 1837 bekroond was geworden.

In 1848, by de herinrichting der burgerwacht werd hy als 2de luitenant by de 2de afdeeling van het 1ste bataillon gekozen; zyn minzame omgang met allen, maekten hem weldra zyne overste en minderen, tot vrienden; in 1858, werd hy tot den graed van 1sten luitenant in dezelfde afdeeling verheven.

In 1852 ondernam hy eene reis in de provincie Henegauwen, met twee zyner leerlingen,(1) ging met hen in de steengroeven, en gaf hun

(1) J.-B^{t}. Druard (van Écaussines), en Charles Dubois (van Ardennes).

daer ter plaetse zeer belangryke lessen over de steensnede, enz.; hy teekende ook ter plaetse de brug van *Mâlon.*

In 1845, op 27 january, werd hy benoemd tot algemeenen opziender der stadswerken in vervanging van M. Marcelis; hetzelfde jaer nam hy deel aen den pryskamp uitgeschreven door het kerkbestuer van St-Josephs-parochie, voor een ontwerp van nieuwe kerk den H. Georgius toegewyd. Het was wederom M. Stoop die den zegeprael met algemeene stemmen der leden van den jury behaelde: zyn ontwerp droeg voor kenteeken een *Latynsch kruis*, de prys was 500 franken. De reden waerom men later een bouwmeester te Brussel ging zoeken voor de uitvoering eener kerk, zullen wy hier niet nagaen: *Nul n'est prophète dans son pays*, dat hebben wy meer dans eens ondervonden.

In 1855 werd hy door het gemeentebestuer van Antwerpen, in vervanging van M. Bourla, met het bestuer gelast van al hetgeen de bouwkundige werken betreft, uitgezonderd de water- en zeewerken, een ambt hetwelk hy voorloopig vervulde tot op den dag dat hy het slachtoffer werd van zynen iever. Gedurende deze jaren 1855-1861, werden belangryke gebouwen onder zyn bestuer opgericht waervan wy er hier eenige aenhalen, als daer zyn: de *Middelbare School* in de Eikenstraet, de *Gemeenteschool voor meisjes*, Bogaerdstraet, de *Bewaerschool*, Kipdorpvest, de *Estrade* in de Boomkweeking, de *Nieuwe gewelfde waterloop met sluis* op de Minderbroedersrui, *Vier rybare bruggen* op de Herenthalsche Vaert, de voetstukken van de standbeelden van *Van Dyck, Bodwognat* enz., de *wooning van den bestuerder der Koninklyke Akademie en het werkhuis dezes laetsten in den hof van het Museum;* de *3 overgroote waterputten en bluschdienst ingericht rondom het Museum;* de *nieuwe put en pomp* op de Graenmarkt; de *Broeikas in den Kruid- en bloementuin;* de *Gemeenteschool in de 5*^{de} *wyk;* de *welving van een groot gedeelte der Vuilbeek*, aen Borgerhout: de *herstelling van O.-L. Vrouwe toren,* de *nieuwe verwerkplaten*, het *Stadhuis;* de *herbouwing van den Klokkentoren* (Campanille); het *gebouw der schyfschieting der Burgerwacht*, enz., enz.

Wy zouden deze lyst oneindig kunnen vergrooten, doch twyfelen niet of men zal reeds den kunstenaer naer weerde schatten. Komen wy nu terug op de zelfsopoffering die M. Stoop in ieder geval aen den dag legde wanneer ergens eene ramp voorviel. In 1857, op 28 October, stortte een gedeelte van het koninklyk Stapelhuis in; er bleven verschillende slachtoffers; hy die niets raedpleegde dan zyn eigen geweten en het welzyn van anderen, waegde zich in de nog rechtstaende vertrekken te treden, nam voorzichtige maetregelen, bevool onmiddelyk de ontruiming van zekere gedeelten, en bestuerde de eerste werken met gevaer van zyn leven. Verschillende ridderorden werden uitgedeeld, doch de eenvoudige kunstenaer, die de gewoonte niet had zyne gedane diensten uit te bazuinen, ontving slechts een gouden eermetael.

In 1859, op den 23 october, had er eene nieuwe ramp plaets; er waren verschillende slachtoffers ten gevolge van eenen brand, ontstaen in een ander gedeelte van het Stapelhuis, dat zelfs, 't welk als onbrandbaer aenzien werd; - nauwelyks was het gedeelte nedergestort of wy zagen M. Stoop op het er nevensrechtstaende, met gevaer van zyn leven, arbeiden; er werden ter dier gelegenheid wederom verschillende ridderorden uitgedeeld, doch hy ontving wederom slechts een eermetael.

Zal het noodig zyn nog aentehalen dat hy in 1861, met dezelfde gehechtheid, met dezelfde zelfsopoffering die hy altyd aen den dag legde, en byzonder in 1857 en 59,

ten gevolgen van de yselyke brandramp van het stoomsuikerfabriek en het Stapelhuis St-Felix, met de hoop dit laetste te redden, zyn leven liet? O neen, hetgeen *Franciscus Jacobus Stoop* was in de verschillende rampen die Antwerpen in de laetste jaren getroffen hebben, was hy in alles: onbaetzuchtig, vol liefde voor zynen evenmensch; daerenboven man van onbesproken zeden, liefdadig voor den arme, gedienstig voor iedereen. Moge hy hierboven het loon van al zyne opofferingen vinden!

DÉSIRÉ VAN SPILBEECK.

December 1861.

Kerslied.

Een kerslied is in Vlaenderen eene volksbehoefte. Geen arm en lydend kind dat niet, in het midden van de ellende die het gure jaergetyde mede brengt, nog blyde toonen weet te vinden om de geboorte van het arm en lydend godlyk Kindje te bezingen. De oude kersliederen, die meestal gezongen worden, waerschynlyk door de overlevering verbasterd, zyn zoo gebrekkig, dat het onmogelyk is van er noch dichtmaet, noch goeden zin in te vinden. Overtuigd dat er door middel van eenvoudige en goed verstaenbare kersliederen een schat van goede gedachten en edele gevoelens onder het volk te verspreiden is, ondernam men te St-Nicolaes, in 1856, van nieuwe kersliedjes te leeren aen de arme kinderen. Het volgende werd gemaekt door den heer Louis Janssens en door den eerwaerden heere Cooreman, professor by het klein seminarie, verdienstvollen toondichter, op muziek gezet.

Men leerde het nieuw liedjen aen de kinderen der zondagscholen die rond de drie duizend leerlingen tellen. Deze kleine liefdadige onderneming werd met eenen onverwachten uitval bekroond. Geheel de arme bevolking der stad zong het nieuw kersliedje. Men hoorde het dagelyks op de straet. Sinds dien tyd leert men jaerlyks een nieuw kersliedeken aen de arme leerkinderen der zondagscholen en men bemerkt met genoegen dat de liederen der verloopene jaren vast in het geheugen blyven. Op die manier verspreid zich door het land van Waes een heele nieuwe keus van nieuwe christelyke volksliederen.

Adeste fideles....

Refrein.

Komt, geloov'gen, altegader
Komt, verheugd, naer Bethleëm!
Treedt het arme kindje nader:
't Is uw' God, eerbiedigt Hem!

Koepletten.

Ziet hoe daer de grootsche koning,
Die 't bevel aen de eng'len geeft,
Eenen stal voor eerste wooning,
En voor wieg een kribjen heeft!
Om den hemel ons te winnen
En te toonen door zyn' leer
Hoe wy de armoê moeten minnen,
Daelt hy uit den Hemel neêr!

't God'lyk Kindjen is geboren:
Duizend engelen weldra

Zingen in verrukte kooren
Hunnen blyden *gloria*:

‘Glorie, Glorie, in den Hoogen
Aen den drymael heil'gen God.
Vrede aen die goedwillig poogen
Naer de deugd op zyn gebod!’

Deze seraphynsche akkoorden
Klonken aerde en Hemel door.
Daer de herderkens het hoorden
Volgden zy der eng'len koor.
Vóór de koningen der aerde,
Knielden zy aen 't kribje neêr:
Hunne hulde is meer in waerde
Dan geschenken by den Heer!

Hy kon woonen in paleizen
Prachtig als een koningskind,
Hy die doet de starren reizen
En gebiedt aen stroom en wind.
Rond zyn wiegje komt niet gloren
's Werelds ydel pronkgetooi;
Maer Hy is voor U geboren
Op een armen bundel strooi!

Komt als kindren, komt als armen
Dan by Jesuken, en ziet
Over U zal het erbarmen;
Mint een kind de kindjes niet?
Vraegt betrouwvol zynen zegen!
Vraegt, en Godes heilbron zal
Stroomen als een gulden regen
Op dit jeugdig kind'rental!

Muerschilderingen. - 1860-1862.

Even als het voorgaende jaer, is het budjet van binnenlandsche zaken van België voor het jaer 1862, gestaefd door een kohier van *Notes explicatives*, aen welke wy andermael het een en ander willen ontleenen, het welk de lezers der *Vlaemsche School* met den toestand der verschillige vakken der kunsten en letteren kan bekend maken, en willen wy in de eerste plaets hunne aendacht vestigen op art. 118: *Aenmoedigingen voor de muerschilderingen by medewerking der gemeente en belanghebbende gestichten.*

Dertig duizend franks waren in 1860 voor deze aenmoedigingen toegestaen, en besteed geworden aen zes kerkgebouwen en een gesticht. Wy zullen dezelve dadelyk opnoemen, en moeten eerst bestatigen, dat het Staetsbestuer de verdubbeling van het krediet vraegt in het budjet van 1862 geschreven.

‘Het vindt 30,000 fr. ontoereikend, het verlangt dit vak der groote schilderkunst nog meer aentemoedigen, tot versiering onzer voornaemste gebouwen doen dienen; des te meer daer eenigen onzer uitmuntendste kunstoefenaers het voornemen hebben betuigd er hun penseel aen te wyden. Twee groote steden (Antwerpen en Gent) hebben hare medewerking aen het staetsbestuer toegezegd, en zoo zal de uitvoering mogelyk worden van werken, die by het historisch en het wysgerig belang, ook dat

der kunst zullen voegen, en bestendig getuigenis zullen geven van den gevorderden staet der belgische school op ons tydstip'

Dit zyn eenige der redens die de regering bewogen hebben om zulke aenzienlyke vermeerdering van het krediet voor de muerschildering te vragen, en nog schynt deze vermeerdering onvoldoende, want wy lezen al verder in de beweegredens: 'Het totale beloop der uitgaven het budjet van 1862 toe te rekenen, bereikt thans reeds 65,000 fr.'

De 5,000 fr. meer zouden genomen worden uit het krediet tot aenmoediging der schoone kunsten in het algemeen toegelegd. Dit ondersteld, dat er op dit krediet zulke som beschikbaer is, maer dan zou het ook veel eenvoudiger en regelmatiger geweest zyn, dezelve daer af te nemen en by het krediet voor de muerschildering te voegen:

Hoe het zy, de centrale sektie heeft in haer verslag op het budjet, de gevraegde vermeerdering van 30,000 fr. aengenomen, alsook 6,000 fr. voor het vermeerderen der pensioenen der lauwerlingen van de pryskampen van Rome en degene der toonzetting. Het krediet by art. 118 van meergemeld budjet ingesteken is alzoo 36,000 fr.

Zie hier overigens eenige byzonderheden over den staet onzer muerschilderingen. Wy ontleenen dezelve aen het annexe n° 6 van het beroepen verslag der centrale sektie.

Stadhuis van Antwerpen. - Den 28 February 1861 is er met M. Leys een contrakt gesloten voor de fresco-schildering der groote zael des Raedshuizes. De werken, welke tien jaer zullen duren, zullen eene jaerlyksche uitgave van 20,000 frs. vereischen, van welke frs. 12,500 voor het Ryk en frs. 7500 voor de Stad.

Museum van Antwerpen. - Voor het schilderen der groote inkomzael wordt met den heer N. De Keyser onderhandeld. Ook deze werken zouden tien jaer duren, en gelyk degene van het Stadhuis voor 20,000 frs. 's jaers worden verrigt.

Hertogelyk paleis te Brussel. - De heer E. Slingeneyer heeft aengenomen de groote zael van dit paleis met twaelf schilderingen te versieren voor welke hem 84,000 frs. zullen betaeld worden.

Universiteit te Gent. - De heeren L. Lagye en De Taeye zyn belast met het decoreren van den inkom. De werken sedert 1859 in gang, zullen frs. 80,000 kosten, deels door het Ryk en deels door de stad Gent te betalen.

St-Joriskerk te Antwerpen. - De heeren Guffens en Swerts hebben de decoratie dezer kerk ondernomen. Degene van het choor is voltooid en betaeld. Om den grooten beuk te beschilderen is eene som van franks 123,418 noodig. De stad en het kerkfabriek willen elk voor een vierde in de kosten treden, en het Ryk zou het overige op zich nemen; maer de zaek is nog niet geheel geregeld.

O.-L.-Vrouwekerk te St-Nikolaes. - Voor de in 1855 in deze kerk ondernomen muerschilderingen zyn sedert 1856 jaerlyks 1500 frs. uit de Rykskas toegelegd.

Gemeenteschool van Elsene. - De heer Gérard heeft voor 24,000 frs. aengenomen eene reeks historiestukken in dit gesticht te schilderen. Bovendien heeft hy zich verbonden, mits 75 frs. per exemplaer te leveren een afdruksel op doek van het gezamentlyke der schilderingen. Deze afdruksels zullen verdeeld worden onder al de lagere scholen des lands.

Kerk van Sint-Truyen. - De fabriekraed heeft de heeren Helbig en Van Marik, van Luik, in 1859 met de decoratie van het choor dezer kerk gelast, en het ryk is voor frs. 6,500 in de kosten gekomen. Thans wil men de geheele kerk op dezelfde wyze versieren, maer het Ryk zou gedurende

zeven jaren eene subsidie van fr. 3,000 moeten geven. De zaek is nog niet besloten.

Kerk van het H. Kruis, te Luik. - De heer Helbig is met de decoratie dezer kerk insgelyks gelast. De onkosten zullen 11,958 fr. bedragen en over verscheidene jaren verdeeld zyn.

S. Salvatorskerk te Gent. - De muerschilderingen worden verrigt door den heer Th. Canneel, van Gent. Deze werken zullen fr. 12,000 kosten, van welke □ ten laste des Ryks komen.

S. Remaclus kerk, te Verviers. - De heer Bellemans, van Antwerpen, is in 1857 met de muerschilderingen gelast. Het Ryk, 't welk sinds vier subsidiën, elke van fr. 1,000 heeft gegeven, heeft nog fr. 7,500 verdeeld, over vyf jaren beloofd.

Halle en Magistraetszael te Yper. - Deze werken bestaen nog maer in ontwerp en zullen, gelyk andere groote werken van denzelfden aert, over verscheidene dienstjaren moeten verdeeld worden.

L.T.

Kunstaenmoedigingen. 1860-1862.

Het *annexe* n. 6 van het verslag der centrale sektie over het budget van binnenlandsche zaken, voor 1862, bevat eenige narigten omtrent de groote beeldhouwwerken, het aenkoopen van schilderstukken en het vervaerdigen van plaetgravuren. Wy nemen er uit over al wat belangstellend en wetensweerdig kan geacht worden:

De heer Fraikin heeft zich verbonden, voor 70,000 fr., te maken de bronzen groep der *graven van Egmond en Hoorn*, om geplaetst te worden op den stoep van het *Broodhuis* te Brussel.

Dit is het eenigste werk van beeldhouwery omtrent hetwelk men te akkoord is, en onderhandelt men nog met de artisten of met de gemeentebesturen over:

Het standbeeld van Artevelde, door M. Devigne-Quio, te Gent.

De groep der gebroeders Van Eyck (door M.L. Wiener) te Maeseyck,

Het standbeeld van Karel den groote (door M. Jehotte) te Luik.

Het standbeeld der prinses van Espinoy (door M. Dutrieux) te Doornyk.

Het standbeeld van Ambiorix (door M. Bertin) te Tongeren.

Het standbeeld van Hemling (door M. Pikery) te Brugge.

Het staetsbestuer heeft aengekocht en zal in verscheidene toelagen betalen:

Het schilderstuk van *Athalia*, door M. Navez, voor 's ryks Museum, te Brussel. Prys: frs. 12,000.

Het schilderstuk *de Lichtbaek van Golgotha*, door M. Wiertz. Prys: frs. 23,000, betaelbaer in vyf jaren.

Het schilderstuk *de Verdediging van Doornyk door Philippine de Lalaing*, door M.J. Van Severdonck, voor het museum van Doornyk. Prys: frs. 6,000.

De marmeren groep *Liefde en Schalkheid*, door wylen J. Geefs. Prys: frs. 6000.

Het marmeren standbeeld van eenen *jongen Napolitaen*, door M. Sopers, Prys: frs. 7000.

Een schilderstuk van M. Bossuet, het Museum van Brussel versierende, is verruild tegen een ander van den zelfden kunstoefenaer en van meerder waerde, uit welker hoofde hem in 1862 eenen opleg van 3000 frs. zal betaeld worden.

Wat de gravuerkunst aengaet, zie hier de lyst der onvoltooide werken, voor welke het Staetsbestuer subsidiën heeft verleend:

Franck, gravuer naer het schilderstuk van A. Van Dyck: *De H. Martinus*, in de dorpskerk van Saventhem.

Biot, gravuer naer een fresco van Raphaël: *Galathea's zegeprael.*

Corr, gravuer naer de schildery van Rubens: *De kruisoprigting.*

Bal, gravuer naer Gallait: *Troonsaftreding van keizer Karel.*

Danse, gravuer naer het stuk van Degroux: *Dood van keizer Karel.*

Demannez, gravuer naer E. Slingeneyer: *De Christus martelaer.*

Verzwyvel, gravuer naer Van Dyck: *Christus op den schoot zyner moeder dood uitgestrekt.*

Michiels, gravuer naer Leys: *Berthal De Haze.*

Desvaches, gravuer naer Rubens: *Christus tusschen de moordenaers.*

Meunier, gravuer naer Rubens: *Christus het kruis dragende.*

Delboete, gravuer naer Rubens: *De H. Maegd met den Papegaei.*

Te samen elf artisten, en men zal niet zeggen, dat de regering zich ten opzichte der graveerkunst karig toont; als zy zich verbindt voor verscheidene jaren te vernieuwen. Anders kan het ook onmogelyk gaen, de graveurs de lange en moeijelyke werken hunner kunst slechts kunnende ondernemen, na voorop de verzekering te hebben bekomen van eene krachtige en aenhoudende ondersteuning.

L.T.

Kunst- en letternieuws.

Doktor Kuborn, van Seraing, is de schryver van het werk over de ziekte der koolmynwerkers, waeraen de koninklyke belgische akademie van geneeskunde eene medalie van 400 frs. als belooning heeft toegekend.

- De koninklyke belgische akademie heeft tot onderwerp bepaeld des pryskamps-Stassart: *Een werk over Van Helmont*, bevattende behalve de biographie dezes geleerden, een kritisch vertoog zyner ontdekkingen en stelsel. De prys is 600 frs. De memoriën moeten ingezonden worden vóor den 1 january 1863.

- By I.S. Van Doosselaere, te Gent, is onlangs van de pers gekomen: *De drie zangers (Willems*, *Ledeganck en Van Duyse)*, vaderlandsche trilogie met een voorzang door Karel Bogaerd.

- By de voornaemste boekhandelaers is de inteekening opengesteld op *Sinte Godelieve*, vlaemsche legende uit de XIe eeuw, in VIII zangen, door vrouw van Ackere, geboren Marie Doolaeghe met eene voorrede en geschiedkundige aenteekeningen en versierd met zes schoone platen.

De legende van *Sinte Godelieve* zal een boekdeel uitmaken van 64 bladzyden, octavo formaet, schoon gedrukt op fraei papier, en verschynen in de maend january 1862. De prys is 1 fr. 50 c. betaelbaer by de aflevering.

- Onder de pers om eerstdaegs te verschynen: *Jaerboeken der aloude kamer van Rhetorika*, *het Roosje*, onder kenspreuk: *Ghebloeyt int wilde*, te Thielt, noor Alphons de Vlaminck.

Het aengekondigde werk zal een boekdeel uitmaken van ongevêer 220 bladzyden: gedrukt op schoon papier, formaet in-8°; de letter gansch nieuw. Twee keurige platen zullen het boek versieren. De prys der inschryving is bepaeld op fr. 2-50.

J B Huysmans pinx
Imp Simonau & Toovey
H Hymans lith

Moeder en kind.

Eene moeder, wanhopend neêrgeknield aen het wiegje waerin haer doode kind, de laetste afstammeling van een doorluchtig huis, rust, zie daer het eenvoudige, doch dichterlyke onderwerp, door den heer Huysmans, behandeld. Dat de kunstenaer in de voorstelling van het droeve oogenblik is gelukt, getuigt genoeg de byval die het tafereel heeft genoten en het, als het ware, *populaire* heeft gemaekt. Er ligt als een wasem van poëzy over het gansche verspreid dat de toeschouwer doet mymeren en denken. Door den jeugdigen en talentvollen heer Hymans in plaet gebracht, verkrygt de samenstelling des heeren Huysmans, om zoo te zeggen, een nieuw leven, daer zy thans is bestemd om eene plaets in menige wooning in te nemen. Ook wenschen wy den kundigen bewaerder der plaetsneden aen de koninklyke bibliotheek van Brussel geluk over zyn keurig werk, 't welk getuigt dat hy met zooveel kunde het teekenstift als de pen behandelt; zyne steendrukken werden algemeen opgemerkt in de tentoonstelling van Antwerpen, in 1861.

De liefde uit myn straatje.
Fantazy.

I.

‘God loont naarmate men bemind heeft,’ zegt myn naaste en waardigste gebuur, aan alle diegene die hem hunnen nood klagen, die hem troost komen vragen; die hem soms hunne vreugden komen mededeelen en die hem het dikwerfst nog, over hunne vooruitzigten komen raadplegen.

Die naaste en waardigste gebuur, die van de geheele buurschap met eene verdiende hoogachting aanzien wordt, is een oude, deftige grysaard, die zyne levensbaan in veel tegenspoed en bekoring afgeloopen heeft; die altyd de opregtheid voor baak gehad heeft en de deugd voor geleidster. Ook is de man het orakel van heel het straatje. Veel goeds heeft hy te weeg gebragt; en nu dat de krachten zyns lichaams, zynen drift tot het werken voor 't welzyn van anderen dikwyls belemmeren, blyft zyn hart toch immer warm en gevoelig; nu leert en onderwyst hy met de lessen der ondervinding, nu brengt zyne goede ziel nog elken dag iets goeds voort met woorden en met raden.

Omringd van zonen en kleinzonen, die hem met eerbied aenhooren, dringt uit zyne oogen, die steeds jong gebleven zyn, eene zoete straal van liefde, wier gloed in hunne harten als een weldoende regen nederdrupt.

Een bestaan door het werk veredeld; een leven door kommer, veel lyden en korte vreugden beproefd, hebben der goede borst, een hart vol liefde gegeven, welks weldaden onuitputbaer zyn. Hoort hoe hy spreekt:

‘God loont, kinderen, naarmate men bemind heeft. Daarin is de geheele wet der kristenliefde gelegen. - Tegen tegenspoed stelt zich liefde, en voorspoed schenkt liefde. - Alles wat ons omringt, is ons uit liefde geschonken en wordt door liefde behouden. - Is het niet uit reden der eeuwige goddelyke liefde, dat sedert eeuwen en eeuwen, het aardryk, de zon, het licht, het gebladert, elk jaar, elk gety, elk uur en elken stond vernieuwen? Is het niet door een vooruitzicht des Scheppers dat onze

ziel met dezelfde liefde iedere vernieuwing beseft en er dankbaar voor is? En is de liefde op Golgotha niet heilig, grootsch, en goddelyk geworden? - Kinderen! de liefde is de maat waarmede alles zal gemeten worden. - Doet alles uit liefde en alles zal u gelukken!'

En als ik hem zoo hoor praten, de brave, goede man, dan dunkt my die stem te hooren, van dien ouden, stokouden grysaard, die lange jaren na Christus dood, aan den ingang der tempels zat, alwaar hy met eenige woorden het volk onderrigtte, met aan al wie inkwam of uitging, aan vrouw en man, aan kind en ouderling, met diepe ontroering uit te roepen: 'o bemint, bemint elkander!' Die oude grysaard, die op het einde zyner baan, niets meer behouden had dan eenen roep van onderlinge liefde, had veel geleden, veel gezien en veel gehoord. Zyn hoofd had op die borst gerust, waarin het liefdevolste harte klopte, dat immer was of zal zyn; die man was Joannes, de lieveling des Heilands!

En zoo zendt ons God nog apostels van liefde, nog oude tolken zyner onvergaande liefde.

II.

Wat verder van mynen ouden gebuur, woont een goede burger, die door een moeijelyk ambt, drok het dagelyksch brood aan vrouw en kinderen verschaft. Die man moet veel beminnen, want zyn l[...] bitter en zyne vreugde schaarsch. Die man moet veel beminnen om in dit ambt met liefde te volherden, hy moet veel beminnen om al dien last en die zorg met onderwerping te dragen. Van edel burgersbloed afkomstig, zou hy, indien zyn roep niet onmedoogend was, door zyne geleerdheid en zyne inborst een roemvol bestaan hebben; die man moet veel beminnen om, niet door kommer overmeesterd, zich kunnen tegen wanhoop en neêrslagtigheid te verzetten; die man moet veel beminnen, om niet den haat te aanhooren, wanneer hy vele van zyne speelgenoten, nu ryk en in weelde, het leven ziet doorrollen. Vele van die speelgenoten hebben zich even als hy in de ketens des huwelyks moedwillig geboeid; maar het lot heeft hun toegelachen en met mynen gebuur heeft het gespot. Vele van hen hebben geene kinderen, dus weinig aan de ooren en by dien weinig te beminnen; hy integendeel heeft er een schoon getal, allen frisch en gezond, daarvoor moet veel gezucht, gewerkt en gezweet worden; vele van zyne vrienden hebben dikke, frissche vrouwen, zyne vrouw integendeel is weekelyk en altyd krank. Zwoegen en werken, achterdenken en zorg zyn de gezellen waermede de dompelaar gaat slapen en opstaat. Ja, die goede burger is een dompelaar, en moet eene groote maat van liefde hebben, om niet te morren tegen Hem die hem al die moeijelykheden ten deel doet vallen! Maar God zal loonen naarmate men bemind heeft, want ziet: Het kroost des werkmans zal opgroeijen en de vruchten plukken van dit aanhoudend zwoegen, alleen door liefde ondersteund. Zyne kinders zullen eens stammen worden van huisgezinnen die rykdom en eer onder hen te verdeelen zullen hebben! Bitter lyden geeft verblyden! Bidden en werken voor het welzyn van kinderen, maakt hen op aarde nuttig en in den hemel vast! Zwoegen om een nageslacht, deugdzaam, eerlyk en geleerd te bezitten, is werken in Godes zin, en God loont naarmate men bemind heeft!

III.

Recht over dien braven burger woont eene groote, ryke Dame. Zy is jong en schoon, maar bemint hetgeen niet edel is. Zy had maar één

kindje, één engelenkindje, dat zy zoo vurig hadde kunnen beminnen! Maar zy trok het enkelyk aan, in die korte stonden welke zy buiten hare kleêrkast doorbragt; zy streelde het maar in die korte oogenblikken dat zy voor hare *psyché* niet stond, of op haar piano niet kweelde of op soirées, jonge dommerikken, als vlinders rond eene keers, niet rondom haar fladderen deed. Die moeder liet haar kindje, in volle weelde en schatten, ontbreken wat arme moeders altyd aan hunne kinderen in overvloed te verdeelen hebben: liefde en koestering. Dit kindje was een verlateling, omdat zyne moeder de wereld meer als hetzelve beminde en God zal haar loonen naarmate zy bemind heeft!

De man dier ryke Dame is de vader van dit kindje, en dat is al wat aanspraak voor hetzelve op hem doet. Het hart van dien vader is open voor eene andere liefde dan vaderliefde: die man mint geld, beurs en spekulatie. Maar zyn zoontje is opgegroeid; door vreemden gevoed en gestreeld door vreemden; het is vreemd aan vader en moeder geworden. Ontaarde ouders hebben ontaarde kinderen! Dit zoontje is een verloren zoon geworden, die hen door schande en verdriet tot de tering brengen zal! zoo straft God naar werken en naarmate men bemind heeft!

IV.

De *modiste* dier ryke dame had ook een kindje, dat zy beminde, maar zonder palen beminde. Zy droeg het overal met zich heen, en liet het spelen met de fyne pluimen, de schitterende bloemen en het kostbare fluweel der hoeden, omdat haar kindje lief was en onder dit speelgoed nog liever scheen. Haar man, een eenvoudig professor, beminde dit kindje zoo zeer, dat zyn grootste geluk bestond, wanneer zyn hoofdbrekend werk gedaan was, van het op zyne knieën te laten ryden. Maar God heeft hun eilaas dit kindje ontnomen, omdat hy die liefde eeuwigdurend verlangde; de vader is van wee gestorven en nu kwynt de moeder ook.... God zal haar, hoop ik, welhaast vereenigen met al wat zy graag op aarde zag: omdat God loont naarmate men bemind heeft!

V.

Myn laatste gebuur heeft geene vrouw, geene kinderen, geen huisgezin; noch magen, noch vrienden. Hy heeft eenen regenschermer en eene goede plaats op een handelskantoor, waar hy rykelyk betaald is om van den eersten tot den laetsten dag des jaars posten op den grootboek neêr te schryven. Die man heeft nooit bemind en is ook nooit door iemand bemind geworden. Tot nu toe, heeft hy nog geene andere betrekkingen gehad dan met zynen lessenaer en met de pen die achter zyne oor woont. Zyn gelaat is koud, berimpeld, beenachtig en droog; zyne kleeding is styf en zyn oog zonder vuur. Zyne spraak is kort en afgebeten; zyn hart zoo koud als de koude roode steenen van zyne koude kamer; zyne ziel zoo onverschillig aan alles, als de harde groote eiken kast, die het eenigst meubel van zynen huisraad is. - Die man is ongelukkig; niemand vraagt naar hem, niemand denkt aen hem; hy insgelyks vraagt

naar niemand en denkt aen niemand. Niets hecht hem aan het samenleven. Zyne kamer zelve is zonder aantrek voor hem; en nogthans waaraan hecht men zich nauwer dan aan dit vertrekje waar men droomt en 't huis is; waar men slaapt, denkt en leeft; waar men somtyds zoo gelukkig is. O! kon menig kamertje eens vertellen wat oogst van liefde en geluk op hen geplokken is, hoe zou men dan met verbazing aen een mensch denken, die niets op de wereld dan een kamertje heeft, en voor hetzelve onverschillig is!

Die man op wiens voorhoofd het yskoude woord *alleen* geschreven is, die man is ongelukkig en nogthans de menschen by wien hy woont, zyn zoo gelukkig. Die menschen maken een dier zeldzame huisgezinnen uit waar geest en hart het grootste aandeel van 't leven hebben. In dit huisgezin wordt veel gewerkt en veel gezongen. Vader en moeder, zonen en dochters, wanneer de taak des avonds volbragt is, weten zich ondereen te vermaken en de korte dagen die zy op aarde met elkander doortebrengen hebben, zoo aengenaem mogelyk te maken. Een der belangweerdigste figuren van dit huisgezin, is eene reeds bejaarde dochter, de oudste der familie, Mejuffer Kato geheeten. Al heeft zy ongevêer vyf-en-veertig jaren bereikt, is zy eventwel noch niet te veel van tand, en kleedt zich nog altyd met smaak en netjes op. Misschien denkt Juffer Kato nog eenen man te krygen? Ik geloof het niet, want zy heeft in hare jeugd op trouwen gestaan, maar haer verloofde was een zieke jongeling, die voor de banden der aarde niet geboren was: hy is gestorven en van die liefde is voor Juffer Kato niets overgebleven dan een graf, waarop haar liefdevol hart immer zal weenen. Tyd en onty slyten alles, maar by onze Juffer is er toch iets ernstigs overgebleven, hetwelk niet belet dat ik sinds vyftien jaar dat ik in ons straatje woon, door iedereen Juffer Kato's goedheid, gespraakzaamheid en behendigheid op het piano heb hooren loven.

Zoo dan wanneer er in het huisgezin avondpartytjes zyn, is het Juffer Kato die de jongelingen begeleid als er gezongen wordt; en meest alle avonden maakt men muziek en worden er vrienden en andere juffers verzocht om een sonaatje van Beethoven of eene romance van Schubert uit te voeren; en altyd is de goede juffer even gedienstig en aanhalend.

Onze vriend *Alleen*, was honderdmaal 's avonds naar zyne kamer gestegen, zonder ontwaard te hebben, dat terwyl alles zonder spraak, noch toon, rond hem op zyne steene kamer was er beneden, leven, gevoel, liefde, kunst en zielgenot heerschten. Nooit had hy gedacht zich aante bieden om deel in die jonge en gemoedelyke partytjes te nemen. Nogthans had Juffer Kato menigmaal gezegd, toen zy des winters den kouden sleutel in het knarzend slot hoorde rammelen, en de deur zagend openging, om een krakend mensch te laten binnen schuiven, dat men dien armen bloed moest binnen roepen, om zich een oogenbliksken by het vrolyk vuur te warmen, en onder het nemen van een warm glaasje punch, een aria af te hooren. Maar niemand had dien hartelyken wensch durven uitvoeren; niet omdat men mynheer *Alleen* vreesde, maar omdat men afkeer had van den mensch, van wien men nooit iets anders hoorde, dan de krakende schoenen.

Doch een avond dat er opregte vreugde in het huisgezin was, en men lustig zong en geestig praatte, kwam Mr *Alleen* 't huis. Juffer Kato die dien dag buitengewoon opgeruimd was, wachtte tot dat de krakende stap aan den stoep van den trap kwam, waarnaast de ingang van 't muziekzaaltje was. Haastig trok zy de deur open toen de ongelukkige voorby ging en hem by den arm vattende, verzocht zy hem, zich een weinig te komen warmen, en een stukje muziek in het gezelschap der vrienden te hooren.

Voor dat Mr *Alleen* een antwoord gevonden had, had de Juffer hem reeds in het midden der kamer gebragt, waar iedereen aan 't muziek overgelaten, geen acht aan den nieuwen intredende gaf, tenzy de vader van Juffer Kato, die zynen bas in het hoek des vertreks plaatste om zich op eenen stoel nevens zynen kamerhuerder nêer te zetten. Ondertusschen werd er menig symphonietje gespeeld tot dat eindelyk Juffer Kato zich aan 't piano zette om de jeugdige en frissche stem eener fyne blondine te begeleiden. Mr *Alleen* door de eerste klaarklinkende noten

van 't juffertje getroffen, volgde, voor de eerste maal zyns levens, met nieuwsgierigheid en aandacht de woorden der romance na.

De stem zong:

De Vier getyden des Harten.[1]

‘Van myne jeugd, bemindde myne ziel
‘Myn moeder lief, en God die alles mint!
‘De bloem, de ster en al wat my beviel;
‘Het vogelyn, den lach van ieder kind.
‘Ik mindde graag de zoete zonnestralen,
‘Het zoet geruisch van 't windjen in de blâan,
‘De vlinders die in 't blauw des Hemels dwalen,
‘De zoete glans der zachte, bleeke maan!

‘Want min geeft zoeten vreden,
‘Aan al wat adem heeft,
‘Maakt jong onze oude leden;
‘Geeft ziel aan al wat leeft.
‘Ja, zy zyn verheugd,
‘Die van in hun jeugd:
‘Onder 't oog des Heeren
‘Minnen in eer en deugd!

‘Een tyd nadien bemindde ik duizend vrienden,
‘Myn harte klopte in eene te enge borst;
‘Ik zwoer myn trouw, die niets meer kon ontbinden
‘Aan Vaderland, aan Godsdienst en aan Vorst!
‘De kunst, de liefd' vervoerden myne zinnen
‘Ik was voor hen een opgetogen vrind:
‘Myn harte was te klein om al te minnen,
‘Myn ziel te klein voor al wat men bemint!

‘Want min geeft zoete vrede, *enz.*

‘Dan werd ik man, 'k gevoelde diep die minne,
‘Die heil'ge min die men op 't altaar plukt,
‘De liefde die ons vrouw en kind doet minnen,
‘En wederstaat aan al wat op haar drukt.
‘Toen kwam de Heer ons uitermaat beloonen,
‘Met kind'ren vroom en tevens wys en schoon;
‘Maar ach! de liefde ontstool my myne zonen,
‘Myn dochters ook gaf ik der min tot loon!

‘Want min geeft zoete vrede, *enz.*

‘En nu ik naak aan 't einde van myn leven
‘Bemin ik nog myn vrouw in d'ouden dag,
‘En 'k zie verheugd wat my kon liefde geven:
‘Ik zie bedaard wat ik eens geerne zag.
‘Ik min met trouw het oord waar God zal loonen
‘Den mensch die hier in rechte wegen gaat:
‘En moog ik eens in d'armen van myn zonen
‘Ontslapen zacht wen 't uur van scheiden slaat!

(1) Vrye navolging van ‘*Les quatre âges du Coeur.*’ Woorden van..., Muzyk van...

‘Want min geeft zoeten vreden,
‘Aan al wat adem heeft,
‘Maakt jong onze oude leden;
‘Geeft ziel aan al wat leeft.
‘Ja, zy zyn verheugd:
‘Die van in hun jeugd
‘Onder 't oog des Heeren,
‘Hebben bemind in deugd!

Reeds lang waren de laatste toonen op het klavier versmoord en toch hoorde myn gebuur, de oude jongman, nog immer de minnelyke woorden der romance in zyne ooren ruisschen. Juffer Kato zat mymerend op het muziek te staren, want honderd herrinneringen zweefden om haer hêen. Het gezelschap scheidde van elkander in diepe liefde en voldoening en Mynheer *Alleen* trok peinzend zyne koude kamer in. Doch zyn oog was nat en zyn hart klopte hevig; eene buitengewoone ontsteltenis wederhield hem van den slaap en de nacht ging voor hem voorby in eene aandoening waaraan hy zich geheel overliet en die hem altyd op Juffer Kato terugbragt.

Eenige maanden later vierde men in het huis van mynen gebuur, waar men zulke lustige avondpartydjes had, het huwelyk van Mynheer den Boekhouder X...., met Mejufvrouw Kato.

Wat laat is de te lange verstooteling uit het oord der minne gebleven, maar de romance had liefde in zyn hart ontloken en met haar was er eene herschepping te weeg gebragt. Hy heeft iemand op aarde gevonden, die nu prys in hem stelt en die hy van zynen kant op eene wyze waardeert daar hy zich nooit rekening van gegeven had; ook mint hy nu zoo bestendig en zoo vurig, dat hy welhaast de maat van liefde zal gevuld hebben, die elk schepsel rond zich verspreiden moet, om met Gods inzigten overeen te komen; nu gevoelt hy, de gelukkige man, dat God zal loonen, naarmate men zal bemind hebben!

P. DRANCK.

Antwerpen, 8 november 1861.

Minnende herten.

Daer zyn er zooveel die in 't hert eenen gloed
Van zuivere liefde bevatten,
En nimmer gelukken - is 't flauwheid van moed? -
Een vonke uit dien gloed te doen spatten.

Ze loopen gebukt onder 't wegen der smert:
Een hert dat bemint wil ontlaên zyn!
Rampzaelgen!.... en niemand vermoedt in dat hert
Een liefde die graeg wou verstaen zyn!

Daer zyn er veel andren wier boezem nog nooit
Het heilig gevoel heeft doen hygen,
Wier trouweloos woord menig herte doch plooit,
Die liefde door valschheid verkrygen.

Zy leven gelukkig, zoo spreekt men voorwaer:
Hun leven is zoet als de morgen! -
Bedrog! want hun hert weegt van hebzucht te zwaer,
Een puinhoop van gierige zorgen!

Ik ken er nog andren die, 't herte vol min,
De liefde als een ziektekleed slepen,
En houden, spyts allen, hardnekkig van zin,
Hun liefde in hun herte benepen.

Dat zyn er die eertyds een' doodlyken steek
Door 't hand van beminden gevoelden,
Wier herten, ofschoon nu in schyn ai! zoo week,
Eens edele driften doorwoelden.

Daer zyn er nog velen die, lachend van zin,
De liefde als een speelding aenschouwen,
En, altyd gezet op de vreugdige min,
Zoo lustig door 't leventje stouwen!

Ha! waerlyk dat wezen der liefde moet zoet
En aengenaem zyn in het leven:
Maer is dat die edele drift nu die moet
Het herte doen kloppen en beven?....

O liefde, onverstaenbaer geheim der natuer,
In 't herte des menschen veredeld,
Gy zyt het, in vormen van zoet of van zuer,
Door wien het hert groot is en bedelt!...

KAREL DE GHELDERE.

Gestrafte ontrouw.

J'ai vu ma seule amie, à jamais la plus chère,
Devenue elle-même un sépulcre blanchi.
AD. DE MUSSET.

‘Gy wilt dus myn harte breken,
‘En my paeijen door verraed;
‘Geef u maer aen andren over,
‘En verwacht dan hoon en smaed.

‘Gy veruilt myn trouwe liefde
‘Voor een ydel vuig vermaek;
‘Maer uw minnaers zullen spottend,
‘U verlaten zonder wraek.

‘Even als de vlugste winden,
‘Vliegen hunne zinnen voort:
‘Neen, gy weet niet, myn geliefde
‘Hoe 't venyn hun hart doorboort.

Zoo sprak, Henrich tot Helmina,
Wen hy haer in 't boschje liet;
En hy gaf zich weenend over
Aen het grievendst zielsverdriet.

Ja, ik wensch voer hy in weedom,
Dat haer ligchaem word' versteend!
Aen den zelfden voet der rotse,
Ruste ook eens myn kil gebeent!

Na verloop van luttel jaren,
Henrich vond in 't bosch zyn graf:
En ook merkte m' op de steenrots,
Welhelmina's beeld ten straf.

L.F. DAVID.

Grasmaend, 1860.

Algemeene tentoonstelling ingerigt door de Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten te Antwerpen.
Staal,- koper,- hout,- sterkwaterplaten en teekeningen.

Byna al de overzichten der toonstellingen zyn onvolledig, omdat men de graveerkunst maar als eene byzaak aanziet; men maakt weinig of geen gewag van koper- en houtsneden, men aanziet die niet genoeg als kunstvakken; maar wel als voorwerpen om de tentoonstellingen te volledigen. Voor velen is zy de uitdrukking niet der groote kunst; anderen zien er maar eene stoffelyke bewerking in van zuivere en regelmatige nevenselkander gestokene lynen.

Wy willen deze kunst van naby beschouwen en beoordeelen, niet als een liefhebber of eene verzamelaar van platen, maar als een kunstenaar die groote waarde hecht, niet aan schilderstukken alleen, maar ook aan koper- en houtsneden, als zy voortgebracht zyn door mannen die hunne zending als ware kunstenaren begrypen, en het vak dat zy het hunne noemen, met liefde beoefenen; wanneer zy door hun graveerstaal de werken van oude of hedendaagsche meesters met waarheid vertalen, met het doel des kunstschilders zich vereenzelvigen, er eene ziel en dichterlykheid instorten, door met toon en vormen getrouw terug te geven wat zy hebben geschapen, om ze aan het nakomelingschap als een heiligdom te overhandigen, en ze te vereeuwigen.

Wy verklaren met de hand op het hart, dat wy niets dan ons vry geweten zullen raadplegen, niets dan de kunst voor oogen zullen houden.

Wy willen geene persoonen, maar wel hunne kunstvoortbrengselen ontleden.

Wy achten de kunst hoog en veel; zy is, en zal altyd de uitdrukking blyven van een natuurlyk en inwendig gevoelen ons door God ingeboren en ingeplant om het schoone, het ware, het nuttige en het goede onder de koningen der aarde, die de menschen zyn, te verspreiden en te openbaren. Eeren en agten wy degene die hunne levensbaan, hunnen geest, en de gaven hun door de natuur geschonken, daaraan besteden. Zy arbeiden om de menschelykheid te veredelen, zij doen de kiemen en het zaad des goeds ontluiken, zy arbeiden om de zamenleving, de geheele maatschappij gelukkig te maken.

Wy zullen beginnen met de kopersnede van Wildiers naar de schilderij van N. De Keyser. Deze plaat is bestemd om aan de inteekenaren, leden der Maatschappy, uitgedeeld te worden. Zy verbeeldt: Episode van de moord der onnoozele kinderen. Die schilderij, wy herinneren ze ons zeer goed, was hier over drij jaren tentoongesteld. Zy was schoon geschilderd, de uitdrukking was waar, de teekening en de zamenstelling was allerkeurigst. Het koloriet was echt vlaamsch en krachtig, de vleeschen fijn en natuurlijk. Over het geheele was een dichterlijke en droevige toon verspreid, die zeer goed met het onderwerp in harmonij was. Heeft de plaatsnijder dat alles met waarheid vertaald en teruggegeven? Wy gelooven neen, want vooreerst is de type van het vrouwenfiguur niet juist, de vleeschen zijn niet vleesachtig genoeg, omdat de lijnen te hard, te stijf zijn; vleesch is fijn en zacht in de natuur, voornamelyk by vrouwen en kinderen, dus omdat vleeschkarakter met waarheid terugtegeven, moesten de lijnen zacht en zuiver gestoken worden; de kruislijnen hadden moeten langwerpig vierkant, en zeer digt bijeen gelegd geweest zyn, dan zou hy die fijnheid van toon, die zachtheid en zuiverheid van natuur die De Kesyer zoo meesterachtig had geschilderd, goed en waar vertaald hebben. Het haar is niet vlokkig, niet los genoeg, omdat de lijnen ervan te stijf zijn. Haar is eene stof die fijn is als zijde; om dit goed terugtegeven moet men de lijnen fijn en zuiver, ook vloeijig graveren, zonder er kruislijnen in te brengen; zij moeten dan zoo fijn van gravuur zijn dat men ze niet kan ontwaren. In het algemeen is het niet vast, niet naauwkeurig geteekend. De handen en voeten vooral laten te wenschen.

Wy willen daarom niet zeggen dat Wildiers niet kan teekenen, in het geheel niet; een plaatsnyder die niet kan teekenen zou een onzin zyn in de kunstwereld, daar de grond zyner kunst op het teekenen berust.

Maar men kan zeer goed met potlood en kryt teekenen, dat men met het graveerstaal niet doen kan. Dit ligt alleenelyk hieraan, dat men er geene handeling genoeg van heeft, daardoor hetzelve niet meester is om vry en juist vormen en lynen in de plaat te steken die men nochtans verstaat en zeer goed heeft geteekend. Wy raden den plaatsnyder aan ernstig eenige beelden naar de Antieken te graveren, ten einde eene goede handeling van het graveerstaal te krygen, alsook dien fynen en frisschen toon der Antieken. De plaat is echter niet zonder verdiensten; alhoewel de drapperyen wat te styf zyn, zyn zy nog het beste van gravuur en van lynen

De voor-en achtergrond en toebehoorten zyn wonderwel gelukt.

De witte draperijen die om het lijf der vrouw zijn, zouden moeten met eene lijn gesneden zijn, omdat lijnwaad en linnen, eene stof is, die fijn en ligt is.

Geheel de plaat is wat eender van manier van graveren, de bewerkingen der lijnen zijn allen wat hetzelfde, er zou meer verandering in het zamenstellen der lijnen, die de stoffen der verschillige deelen der schilderij daarstellen, moeten geweest zijn.

Wy moeten hier nochtans aanmerken dat de plaat op staal gegraveerd is, eene stof die veel harder en drooger is om te graveren dan het koper, en daar de kunstenaar zijne studiën en eerste voortbrengselen op koper gesneden heeft, waarin men vloeijig kan steken, gelooven wij dat dit de oorzaak is waardoor de plaat niet volmaakt is, om eene goede en prachtige gravuur te mogen genaamd worden. Bij Wildiers is nochthans veel aanleg om een goed en bekwaem plaatsnijder te worden. Hij steune niet te veel op eigen krachten, hij neme den raad aan van mannen die in de graveerkunst ondervinding gekregen hebben door lange jaren arbeid en wij hopen en zijn verzekerd dat hij dan in de toekomende tentoonstelling, met al de goede hoedanigheden zal schitterend prijken, die eenen goeden plaatsnijder kenmerken.

Van Lodewijk Durand hebben wij eene kopersnede naar eene schildering van G. Guffens, voorstellende: het kind Jesus met de schaaf. Die plaat is besteld door de Maatschappij om gegeven te worden aan dengene die eene actie neemt.

Men ziet dat Durand zeer jong in de kunstenwereld en in de behandeling van het graveerstaal is, want geheel zijne gravuur is zonder kracht, zoomin in lijnen als in algemeenen zamenhang. De omtrekken om de handen en voeten zijn te hard, er is geene modelering genoeg in, het is te plat, te eentoonig.

De grond, de draperijen, de vleeschen, zijn te veel met eendere kruislijntjens bewerkt; het is niet genoeg in het karakter der voorwerpen gegraveerd, in een gezegde, niet fyn en zuiver genoeg. De teekening is juist, en in alles is nu zeer veel aanleg om een goed plaatsnyder te worden; alleenlyk gelooven wy dat Durand wat vryer, wat vloeijiger, wat stouter met zyn graveerstaal zou moeten trachten te werken. Durand is jong en werkzaam; hy arbeide met moed voort in de toekomst.

Durand heeft ook nog eene teekening naar Rubens tentoongesteld. Dezelve is goed en vast geteekend, het geheele is goed aangemerkt. Hy heeft ook nog Onze-Lieve Vrouw onder het Kruis, teekening naar eene der muerschilderingen door G. Guffens, in de kerk te St. Nikolaas, uitgevoerd; deze is frisscher, alhoewel zy ons wat eentoonig schynt.

Dat Durand trachte met er tyd, in zyne gravuur, zooveel teekening, vastheid en kleur, te brengen, als in zyne teekeningen die wy voor ons hebben, en wy voorspellen hem dat hy een zeer goed plaatsnyder zal worden.

E. Michiels heeft eene sterkwaterplaat naar de Keysers schildery: Marino Faliero, die in de *Vlaemsche School*, bladz. 113, 6^{e} j., verschenen is, tentoongesteld. Zy geeft dezelve met waarheid terug; teekening, vormen kleur, gevoel, alles is er in aengemerkt, en treffend teruggegeven. Men zou zich niet voor eene sterkwaterplaat, maar wel voor eene met het graveerstaal uitgevoerde gravuur wanen.

Het is geene etsing van eenen kunstschilder, die ruw en onvolmaakt is, voor wat de manier van graveren aangaat, want als de schilders eene etsing maken zien zy naar geene schoonheid van lynen. Hun eenige, doel is de zamenstelling en de kleur terug te geven. By Michiels is het zoo niet, alles is met waarheid en getrouwheid bewerkt als plaatsnyder. Voor degenen die geene plaetsnyders zyn, zou die etsing gemakkelyk voor eene kopersnede kunnen doorgaan.

Wy wenschen te zien dat zy die niet veel aanleg voor de graveerkunst gevoelen, zich er op toeleggen om sterkwaterplaten, zoo als deze

voorttebrengen. Want op die wyze, en met die kennis, zoo als Michiels het verstaat, kan men waar en getrouw den schilder vertalen.

Wy betreuren dat Michiel 's staalgravuur naar Dyckman 's Blinde niet voltooid was. Zy ware eene perel. en wel eene der schoonste der tentoonstelling geweest. Zy ware eenen lauwer te meer geweest om aan Antwerpens kunstgraveerschool te hechten. Het ware eene roos te meer geweest om in den bloemruiker der Vlaamsche Kunst te plaatsen, waarin ieder vreemd kunstenaar ze had mogen bezichtigen, zonder ze nochthans te kunnen plukken.

Van Verzwyvel hebben wy niets dan eene beeldtenisse van de hertoginne van Braband door de Keyser geschilderd. Het is wat te fyn en te kleintjens geteekend; alle de *détails* zyn goed afgewerkt, er is massa in het geheel.

Wy betreuren voor de vlaamsche graveerschool, zoowel als voor Verzwyvel zelven, dat een man met kunstkennis en talent als hy, geene buitengewoon groote werken meer na zynen *Engel des goeds* en *Engel des kwaads* naar Wappers heeft voortgebracht.

Wy koesteren de hoop dat Verzwyvel op de toekomende tentoonstelling eene zyner nieuwe gewrochten, die hy naar van Dyck's schilderijen uitvoert welke zich in het Museum bevinden, moge zende; werken die waardig van hem zijn en zijn talent op zijne hoogte weten te handhaven.

Eug. Copman, is een jong plaatsnyder die nauwelyks zyne treden in den kunsttempel heeft gezet, en reeds is hy bekroond geworden met al wat een plaatsnijder maar kan verwachten, om zich eenen goeden weg te banen. Nieuwling in de kunst, en van gisteren pas binnen Antwerpens wallen, of men groet en men acht hem reeds omdat hij zijn vaderland dat België is, waardig zal vertegenwoordigen.

De roem die hy zal inoogsten zal niet alleen op zyn hoofd maar op geheel zyn vaderland nedervallen.

Copman heeft eene penteekening en eene studie naar het levend model, namelyk een naakt mannenfiguur tentoongesteld. De penteekening is eene zeer goede studie; teekening, vormen, ontleedkunde, karakter, alles is goed verstaan en prachtig uitgevoerd.

Nooit zagen wy eene penteekening waar de lynen zoo regelmatig, zoo zuiver, zoo vloeijend nevens elkander gelegd en geteekend waren; men zou het waarlyk voor eene kopersnede nemen. Het naakte figuur is goed van gravering, alles is zuiver, zonder echter droog te zyn; de teekening en vormen zyn goed verstaan. Het hoofd vooral is meesterachtig gegraveerd. De toets, de teekening is er vlak en vast ingehouden. Het geheele is met eene vaste hand gestoken.

Niets dat te fyn, te hard of te droog is, in één woord, wy moeten bekennen dat het onze verwachting te boven gaat, zoovele handeling van het graveerstaal, zooveel gemak van bewerking aan te treffen by iemand die jong in de kunst en jong van jaren is.

Dat Copman voortarbeide met vlyt en zedigheid, wy voorspellen hem van nu af eene luisterlyke toekomst; dat hy met moed en volharding in den ingeslagen weg blyve voortgaan.

J. Bal, een van onze vruchtbaarste en beste kopersnyders, heeft: *Johanna de zinnelooze*, naar Gallait's schildery tentoongesteld. De gravuur is goed in het karakter der schildery, de harmony en de kracht van het donkerbruin zyn goed en waar terug gegeven. Alles is met eene vaste hand gegraveerd.

De toets van den schilder kan men er goed in herkennen; alleenlyk zouden wy den bid-lessenaar die op den voorgrond staat, wat breeder van lynen willen gegraveerd zien, dit hadde hem beter doen vooruitkomen; wy spreken niet van effekt of toon, maar wel van manier van graveren; iets wat op den voorgrond staat, bemerkt men beter en het was nu juist om hem goed te laten bemerken dat wy de lynen breeder en vettiger hadden willen gegraveerd zien.

De vrouwenarm schynt ons een weinig te hard van lynen; waren die lynen wat fyner geweest, dan zou men nog beter het karakter, het vleesachtige bemerkt hebben.

Bal is een opregte en ware kunstenaar, hy schildert met zyn graveerstaal. Telkenmale dat hy eenen anderen meester vertaalt, gebruikt hy eene andere wyze van zyne lynen te leggen, om in het karakter van den schilder te blyven.

Gallait behandelt hy anders dan Rafaël, omdat Gallait meer toetst, vettiger, vryer is dan de italiensche meester, die fyn en teeder van kleur, zacht en doorschijnend in het algemeen is.

Men ziet in Bal's gravuren, de ware schoonheden der graveerkunst en de schitterende en rijke kleuren die men by middel van zwart en wit kan bekomen. Men siddert van verontwaardiging daer men heden zeer dikwyls by de plaatsnyders bemerkt, dat zy het karakter en den penseeltoets verwaarloozen, om zich aan niets over te geren dan aan drooge, magere en koude lynen zonder gevoelen te graveren die, hoe zuiver en regelmatig zy ook mogen gestoken wezen, niets daarstellen dan eene gemakkelyke handelwyze des graveerstaals. Men ontdekt er geenszins die vryheid, dieziel, dit gevoelen in welke het graveerstaal van eenen waren plaatsnyder kenmerken.

Het is dan niet genoeg omtrekken, lichten en schaduwen van eene schildery te vertalen; men moet den penseeltoets, den geest des meesters in de gravuer doen doorstraalen.

Die waarde, die schatten eens graveerders, geeft Bal op eene meesterlyke wyze terug, omdat hy den roep en het doel van eenen plaatsnyder verstaat. Bal heeft eenige jaren te Parys doorgebracht om zyne studiën te voleinden en heeft zyn eigen karakter ongeschonden weten te bewaren. Hy is aan zyne eigene vlaamsche en eigenaardige graveerschool getrouw gebleven. Hy heeft aan Edelinck, Vorsterman, Pontius en aan meer andere van onze kunsthelden gedacht, toen hy buiten zyn vadergrond was; hy heeft ze in zyne platen, in zyne meesterwerken herdacht, en hunnen roem voortgezet. Hy heeft die kunst als een heilig pand overgeërfd; hy verheerlykt ze en doet ze in vollen glans in zyne werken herleven.

In elk nieuw werk dat hy in het staal of koper sneed, bemerkten wy nieuwen voortgang, en een reuzenstap te meer naar de volmaking.

Bal heeft nog eene beeldtenis tentoongesteld die zeer goed van teekening, gravuur en modelering is. Ongelukkig voor den plaatsnyder en degenen die zyn talent naar waarde schatten, is dit werk zoo slecht geplaatst, dat men met groote moeite de gravuur ervan kan ontwaren; eene halve ronde venster van het zaaltje kaatst in het glas terug 't welk voor de gravuur is; derwyze dat deze niet te zien is, zoo als men het zou willen. De kommissie had meer moeten zorgen om Bal eene goede plaats te geven; en wy vragen geene goede plaatsen voor groote, uitstekende kunstenaren alleen, maar zelfs voor al wie tentoonstelt. Als men iets ter expositie brengt, dan is toch om van eenieder gezien en beoordeeld te worden, om zich te doen kennen.

Men hangt vele gravuren te hoog; de kommissie vergeet dat het niet genoeg is eene gravuur te hangen, dat men de massen en figuren kan zien; men moet de

bewerking der lynen klaar duidelyk kunnen waernemen om over de geheele waarde van de gravuur te oordeelen.

J. Franck stelt Paul en Virginie tentoon, naar de schildery van Van Lerius.

De schildery is goed vertaald; de fyne en zacht doorschynende toon die over de geheele samenstelling is verspreid, is allergelukkigst teruggegeven; alles is goed van modelering; de haaren, alsook de vleeschen zyn doorschynend en luchtig van toon. Het is een van de teerst gegraveerde platen die wy in de tentoonstelling ontmoeten; en alhoewel het fyne en dichtgestokene lynen zyn, is er niets droogs noch kouds in.

Als men te fyn graveren wil, wordt men soms droog en koud van toon. Franck heeft zulks weten te vermyden, iets wat zeer moeijelyk is; hy is fyn van toon en fyn van gravuur, hy heeft een fyn vloerachtig graveerstaal en Van Lerius, die een teeder en uitvoerig schilder is, heeft een gelukkigen vertolker van zyn tafereel in Franck gevonden. Een weinig meer breedte, zou nochtans meesterachtiger geweest zyn, doch daar de schildery vereischte gegraveerd te worden zoo als de plaatsnyder het heeft gedaan, is hy binnen de palen der waarheid gebleven.

Franck is een met geest bezielde plaatsnyder; hy ga dan met vryheid op de ingeslagen baan der kunst voort, en wy voorzeggen hem eene schoone en welverdiende toekomst. Hy zal nu de vruchten gaan plukken van zyne dorre studiën, en zyne voortbrengselen zullen met welverdienden lof begroet en door de kunstenaren met liefde en een waar genoegen ontvangenworden.

G. Biot, de bekroonde in den grooten kampstryd van Roomen, heeft eene kopersnede naar Rafaël tentoongesteld, alsook twee teekeningen naar dien meester. Zyne kopersnede naar de oorspronkelyke muurschildering van Correggio is wonderwel teruggegeven. Die zoete, zachte en donsachtige toon welke in vele werken van dien meester doorstraalt, die lichte doorschynendheid der vleeschen zyn allerliefst gesneden. De lynen zyn regelmatig, en luchtig neven elkander gesteken.

Misschien is geheel die gravuur wel wat mat van toon, men kan luchtig en frisch zyn zonder nochtans zoo naar het mat overtehellen. De zachtheid van toon, die doorschynendheid in het graveren, is eene der moeijelykste deelen van de graveerkunst.

Ook neme men in acht, dat die fyne en zuivere toonen moeten voortgebracht worden met al wat droog en scherp is, zoo als graveerstaal, koper en staal. Zoet en half van toon, krachtig en vlak zyn, is iets wat niet alleen het moeijelykste in de graveerkunst; maar wel in al wat kunst is.

Wit en zwart maken, is zeer gemakkelyk, en waren dit het doel en de gevoelens der kunstenaren, dan zouden zy moeten beklaagd en misprezen worden. Correggio is een zoetluidend schilder, hy is krachtig en verscheiden in zyne schilderstukken. Hy en Rafaël zyn twee meesters die veel last lyden om goed gegraveerd te worden.

Biot is wel een der plaatsnyders die de meeste en snelste voortgang heeft gemaakt; velen hadden nooit gedacht of geloofd dat hy zulke reuzenstappen in zyne kunst zou gedaan hebben. Nog jong, zonder verwaandheid, werkzaam, en met eene volle overtuiging in zyne werken en in het moeijelyke vak, stapte Biot vooruit.

Hy ga dan voort met mannenmoed en volharding, en zeker zal hy eens eene plaats, en wel eene der voornaamste, in de ry der vlaamsche kunstenaren bekleeden.

L. Falmagne stelt eene gravuur naar de schildery: *de Verwachting*, van Gallait ten toon. Geheel die plaet is te zwart, te hard en te snydend; niets is zuiver van lynen, daardoor niet zuiver van toon; de kruislynen der vleeschen zyn te vierkantig, te open. Onmogelyk van met zulke ruwe, harde en vierkantige kruislynen het karakter van het vleesch terug te geven; vooral de vleeschen der vrouw zyn veel te vierkant, ze zouden langwerpig, en dan noch fyn langwerpig moeten zyn.

De drapperyen die de vrouw omgorden, zyn te snydend, te scherp, de opening tusschen de kruislyntjes is ook veel te groot, daardoor te wit, er is geen kleur in. De voornaamste moesten digter en zwakker nevens elkander liggen, dan ware het karakter, de vorm der drapperyen juist geweest; eene drappery, van wat stof zy moge wezen, is nooit styf, nooit inktzwart.

Wy raden Falmagne aan de kopergravuren van Vosterman, Edelinck en Vermeulen te raadplegen. Daar zal hy voorbeelden vinden, hoe en op wat wyze de drapperyen, de vleeschen moeten gegraveerd worden, om in hun natuurlyk karakter te worden teruggegeven. Hy zou ook meer nut vinden met naer meesters te graveren die wat min krachtig en eenvoudiger in hunne effecten zyn dan Gallait.

Dat hy niet vergete, dat om Gallait waar en goed te vertalen, men een alreeds uitstekend en ondervindingryk plaatsnyder moet zyn. Zyne krachtige kleuren, zyne goed en sterk verlichte effecten in schaduwen en tinten, zyn niet gemakkelyk om die als het oorspronkelyke wêer te geven.

Demannez heeft eene kopersnede naar Navez schildery, de *Waerzegster*, tentoongesteld. Er zyn goede hoedanigheden, en zeer goede, in die kopersnede. Hier en daar zyn er verscheidene deelen die te hard zyn, niet voor wat de buitenomtrekken betreft, maer wel voor het inwendige, het lichaam. De lynen zyn te ver van elkanderen, en het zyn tusschengelaten witte plekjes die de gravuur een te hard voorkomen geven. Die lynen moesten meer gevoed, ofwel digter nevens elkander zyn.

De ligte deelen zyn niet toonvol genoeg, omdat de lynen te zwaar over elkander kruisen. Zy zouden moeten vryer en levendiger gesneden zyn; want hard en zonder toon is een der onnatuurlykste en der meest in het oog springende gebreken van eene gravuur. De hoofden zyn best verstaan als gravuur; er is kleur in, ze zyn krachtig en waarlyk het beste van geheel de plaat.

Die hoofden zyn met gemak en vlugheid gestoken, en wy herhalen het dat het te bejammeren is, dat de kunstenaar zyne plaat niet in evenredigheid heeft afgewerkt. De zamenhang, de kracht, en de modelering der hoofden hadden oneindig veel gewonnen, waren zy goed ondersteund geweest door het overige werk.

Verders heeft Demannez nog eenige kopjes tentoongesteld, te weten: *Melpomène*, naar Le Sueur, en de *Geliefde van Titiaan*, naar Titiaan. Beide kopjes zyn vloeijend, met gemak gestoken, ze zyn ligt van toon en allerliefst van bewerking. Door het bewerken van de lynen alleen kan men zien dat het vrouwenkopjes zyn. Ook *Leda*, naar Leonardo dat Vinci, is fyn en goed gegraveerd.

Van A. Roux 's gezigten zullen wy geene melding maken, omdat my soortgelyke gravuren, zooals hy die uitvoertd, niet als kunst kunnen beschouwen. Wy zeggen dat zyne twee engeltjes, naar Raphaël (niets dan een hoofd met twee armtjes) slecht van teekening, en vormen zyn; de gravuer ervan is vuil; zy zyn hoegenaamd niet in het karakter van Raphaëls schildering; die zoete en fyne toon is niet het minst verstaan; het is een gebrekkig werk, dit is alles.

Dat Roux vele studiën naar de Antieken en het levend model doe, om zyn graveerstael en zyne teekenpen met gemak te leeren behandelen, en eens een bekwaem plaatsnyder te worden.

(Wordt voortgezet).

D. VEREST.

Sir Thomas Wentworth, Graaf van Strafford.

Nolite confidere principibus et filiis hominum, quia non est salus in illis.

I.

Zelfs op onze dagen, na de ondervinding in zoovele staatsberoerten opgedaan, worden niet zelden de omwentelingen van vroegeren en lateren tijd als toevallen beschouwd, die den regelmatigen gang der regeringen, de natuurlijke

PORTRET VAN KAREL I. - TEEKENING VAN N. DE KEYSER, PLAETSNEÈ VAN H. BROWN.

ontwikkeling der rijken onderbraken, om op 't onverwachtst eene orde van zaken te stichten zonder betrekking met vorige toestanden, zonder wortels in het verleden. Zulks is eene grove dwaling, waaraan vooral die landen vreemd zouden moeten blijven, welke, gelijk het onze, door hun voorbeeld toonen, hoe bijna altoos de zegepraal der vrijheid op de willekeur, der onvervreemdbare regten van de over-overgroote meerderheid op de aanmatigingen eener schier onmerkbare minderheid, de vrucht is van eeuwenlange poogingen en worstelingen.

Die dwaling heerschte vroeger, gelijk zij thans heerscht, en zal waarschijnlijk nog lang na ons heerschen. De geschiedenis getuigt op elke bladzijde, dat in alle eeuwen menschen leefden, die zich de toeschouwers van uitzonderlijke gebeurtenissen waanden. Men werpe een' blik op den reuzenkamp der Nederlanders tegen Spanje; men ga den loop na der engelsche staatsorkanen onder de Stuarts; men roepe zich de rol voor den geest sommiger hoofdvertooners bij het onzaggelijke drama, vóór ruim zestig jaren in Frankrijk gespeeld, en men zal met ons bekennen, dat onder diegene zelven, welke het meest bijdroegen, om der dwingelandij perk en paal te

stellen, of een vermolmd regeringsstelsel om te stooten, onbestaanbaar met de eischen des tijds en den voortgang des menschelyken geestes, mannen optraden, die in de meening verkeerden, dat de beweging door hen mede uitgelokt, een verschijnsel was zonder verleden, zonder toekomst, zich alleen tot het tegenwoordige beperkend. Wat gewoonlyk alleen aan die mannen de overtuiging konde geven, dat zij zich door zelfbegoocheling hadden laten misleiden, was het besef hunner onmagt, wanneer zij het dorsten beproeven den stroom, dien zij uit zijne bedding hadden doen treden, terug binnenzijne dijken te dringen; den storm aan banden te leggen, welken zij hadden helpen ontkluisteren.

Om te betoogen, hoe meest al degene, die dezer soms voor hen verderfelijke dwaling aankleefden, hunne poogingen zagen verijdelen en zich aan de ernstigste gevaren blootgaven, van het oogenblik dat zij, verschrikt voor de gevolgen hunner handelingen, op hunne stappen wilden terugkeeren of slechts stil staan op de baan eerst door hen ingeslagen, zullen wij noch hetvoorbeeld van onzen ongel u k k i g e n Egmont, noch dat van den welsprekenden Mirabeau aanhalen. Beiden vielen, vooraleer de gunst van het volk, dat hen afgodisch vereerde, in haat was veranderd; vooraleer zij de proef hunner magteloosheid bij het bedwingen van den storm hadden genomen. Wij zullen ons bevredigen op Sir Thomas Wentworth, graaf van Strafford, te wijzen. Hij toch moest den wrangen kelk der ondervinding tot den bodem ledigen en door zijnen dood der nakomelingschap leeren, hoe de omwentelingen geene bloote toevallen zijn; hoe zij meestal door het verledene worden bewerkt; en hoe wijsheid, zielenadel, burgerdeugd en honderd andere hoedanigheden niet toereiken, om hem te beveiligen, die, na onvoorzigtig haar te hebben helpen ontketenen, nog onvoorzigtiger haar in den weg durft treden.

II.

Doch alvorens tot de levensbeschrijving diens rampzaligen raadsmans van Karel I over te gaan, zal het noodig zijn eenen oogslag te werpen

op den toestand, waarin Engeland zich bevond bij de troonsbeklimming des zoons van Jakob I.

Het koningdom, na beurtelings zich van de geestelijkheid te hebben bediend, om den adel in toom te houden, en van de burgerij, om de geestelijkheid te beteugelen, had eindelijk het toppunt zijner magt bereikt. Het had, wel is waar, aan de burgerij, ter vergelding van den bijstand in gevaarvolle omstandigheden verleend, zekere voordeelen geschonken; doch het vleidde zich met de hoop die voordeelen des noods te verijdelen, en zonder belemmeringen van welkdanigen aard de natiën naar welgevallen te bestieren.

Was zulks al mogelijk in eenige gewesten van het vasteland, in Engeland was de toestand niet volkomen dezelfde. De vroege ontwikkeling van nijverheid en koophandel, de rijkdom der burgers, de grootere vrijheden hun toegestaan, tijdens de worstelingen van het koningdom met den adel en de geestelijkheid, maakten er de onvoorwaardelijke overheersching van den vorst minder ligt. Na zijne aloude mededingers te hebben overvleugeld, bevond zich het koningdom eensklaps tegenover eenen nieuwen en geduchteren vijand, de gemeenten, welke, door die worstelingen zelve, haren invloed op onrustbarende wijze hadden zien vergrooten.

III.

Het jaar 1485 had de Tudors de engelsche kroon zien erven. Vermoeid door de langdurige burgeroorlogen van de Roode en de Witte Roos, achtten de gemeenten zich een' geruimen tijd gelukkig adem te mogen scheppen. Zij dachten er slechts aan de vruchten van haren voorspoed te genieten, en hare rijkdommen te vergrooten. Van daar, dat het vooreerst tot geene geweldige schokken kwam tusschen haar en den souverein. En dan, men moet de Tudors dit regt laten wedervaren, dat zij hun doel, het streven naar onbeperkte magt, zeer behendig wisten te bewimpelen, en ondanks dit streven volklief te blijven. Ten bewijze, hoeven wij slechts het beheer van Elisabeth aan te halen. Onder de regering der dochter van Hendrik VIII, werd het brandend vraagpunt der voorregten van de kroon naauwelijks aangeroerd. Zij vermeed zooveel mogelijk het Parlement toelagen te vragen. Op die wijze gelukte het haar den immer gevaarlijken kamp dier voorregten met de vrijheden des volks te voorkomen en tot aan haren dood eene bijna onbegrensde magt uit te oefenen, zonder de achterdocht der gemeenten te wekken.

IV.

Geheel anders handelden de Stuarts. Het gevolg was, dat de staat van zaken dezelfde niet konde blijven. De verademing der burgerij had toen reeds lang geduurd; de behoefte aan rust deed zich minder gevoelen; en de gemeenten begonnen op nieuw aan vrijheid te denken. Het ware overbodig hier te herinneren, dat de Stuarts de voorzigtigheid der Tudors niet kenden, niet wilden kennen, ja, geheel noodeloos achtten. De voornaamste karaktertrek der vorsten van dit huis was een vurig verlangen

naar magtvergrooting of liever naar vestiging van onbeperkt gezag. In Schotland had die staatkunde den val te weeg gebragt van verscheidene koningen en koninginnen. De opvolger van Elisabeth had daaruit niets geleerd. Wat zijne voorvaderen gedurende eeuwen hadden gedaan, wilde Jakob I, toen hy in 1603 de kroonen der drie rijken op zijn hoofd vereenigd had, voortdoen. Naar het voorbeeld der alleenheerschers van het vasteland, bekreunde hij zich weinig om volksregten en gemeentevrijheden. Zijn gezag op het goddelijke regt gronden, trots de constitutionneele beginselen, die in Engeland werden gehuldigd, was zijn eenigste doel. Dit doel bereikte hij niet. De spilzucht van zijn hof en het ellendige beheer zijner financiën noodzaakten hem meermalen zijne toevlugt tot het Parlement te nemen. Zijne gedurige behoeften aan geld dwongen hem voorzigtig te zijn. Onder zijne voorgangers had de zwakke oppositie gesluimerd; onder hem werd zij wakker en magtig. Te ikzuchtig en te vreesachtig, om zelf haar het hoofd te bieden, liet hy die taak aan zijnen opvolger over, wien hij vooral den pligt inscherpte getrouw te blijven aan de erfelijke staatkunde van zijnen stam. Om van de naleving zijner lessen door Karel I zekerder te zijn, wilde hij hem eerst, ondanks het verschil van godsdienst, dat een ernstige hinderpaal had moeten wezen, eene spaansche infante doen trouwen, en had, toen dit huwelijk afsprong, rust noch duur, voor dat hy hem met eene fransche prinses, Henriette-Marie, zag in den echt treden. Immers, Frankrijk en Spanje waren de twee Europeesche Staten, alwaar de zegepraal van het koningdom door geene andere magt werd betwist; alwaar de adel en de geestelykheid het volkomenst schenen te hebben vergeten dat ook zij aan de spits der beschaving hadden gestaan; alwaar eindelijk de burgerij nog aan de mogelijkheid niet geloofde, eenmaal met den vorst om het bezit der opperheerschappij te kampen.

V.

Karel I ving zijne regering aan met den minister van wijlen zijnen vader, den beruchten hertog van Buckingham, een' man zonder talent, zonder zedelijke waarde, wien slechts verwatenheid en kleingeestige hofkuiperijen ten dienste stonden. In den beginne ging alles wel, en schenen de koning en de natie uiterst te vreden van elkander. Karel was een ernstig, verstandig, geleerd en deugdzaam vorst, geheel het tegenbeeld van Jakob I. Ware hij geen Stuart geweest, zyne regering hadde eene der schoonste van de engelsche geschiedenis kunnen worden. Dan, hij was een Stuart, in den vollen zin des woords, en deelde in al de vooringenomenheid van zijn huis tegen de regten des volks en de beperking van het koninklyke gezag. Het duurde niet lang, of er ontstonden moeijelykheden tusschen hem en het Parlement, dat hij weinige dagen na zijne troonsbeklimming (2 april 1625) had bijeengeroepen. Hij had toelagen noodig en meende, dat het den beiden Huizen genoeg moest wezen, dat hij zich gewaardigde ze te vragen, om ze hem onmiddelijk te stemmen. De Gemeenten waren van eene andere denkwyze. Zij spraken veel over een aantal grieven, onder de vorige regering ontstaan, gaven het voornemen te kennen zich ijverig met het bestuur der zaken te bemoeijen, en verleenden slechts matige hulpgelden. De Koning voelde zich gekrenkt. Hij noemde het onregtvaardig, dat men hem, die naauwelijks begon te regeren, dingen te laste legde, vóór hem gepleegd. Het Lagerhuis verklaarde, dat het den vorst zeer was toegedaan, doch niet verstond de vrijheden der burgers aan iemand op te offeren. De koning antwoordde, dat hij die vrijheden beter dan wie 't ook ware eerbiedigde, doch zich de wet niet wilde laten stellen, en zonder toelagen

zoude poogen te regeren. Hij beproefde 't inderdaad. Het Parlement werd ontbonden, en de Lords-Luitenanten der graafschappen ontvingen het bevel, onder den vorm van leening het geld te ligten, welk de Kamers, zoo niet regtstreeks, dan toch onregtstreeks, hadden geweigerd.

Die maatregel had echter den gewenschten uitslag niet, daar de leening weinig opbragt. Geene zes maanden waren verloopen, sedert de ontbinding van het Parlement, of Karel I, door den nood gedrongen, moest het andermaal beroepen. Deze reis achtte hij het geraadzaam eenige voorzorgen te nemen, ten einde de oppositie te verzwakken.

Verscheidene sprekers van grooten invloed werden verwijderd, onder anderen Sir Thomas Wentworth, sherif van het graafschap York, en die ondanks zijnen jeugdigen ouderdom, voor een der hoofden doorging van het Lagerhuis. De partij van het hof waande zich verzekerd van de zegepraal. De eerste zittingen deden haar van die dwaling terugkeeren. Het vorige Parlement had zich bevredigd met aanzienlijke subsidiën te weigeren en over grieven te klagen. Het deze ging verder: het wilde geene subsidiën hoegenaamd vergunnen, eischte het herstel der grieven, en de verwijdering van den voornaamsten raadsman des konings. Buckingham, die als de bewerker der grieven onder Jakob I werd beschouwd, en meest bijdroeg meende, men, om Karel I in zijne vrijheidbedreigende voornemens te stijven, werd door het Lagerhuis in beschuldiging gesteld.

VI.

Er volgde eene andere ontbinding van het Parlement. Buckingham werd niet teregt gesteld; doch de toestand verergerde meer en meer. De koning nam op nieuw zijne toevlugt tot leeningen, zelfs gedwongene. Te vergeefs. Nog andere middels werden aangewend, om geld te slaan. Zij hielpen niet meerder. Het invorderen kostte meer dan het ingevorderde bijdroeg. En het onderhoud van hof en leger vergde dringende maatregels. In 1628 reeds werd de samenkomst der Kamers eene levensvraag voor de regering: er heerschte volslagen gebrek in de schatkist. Ditmaal stemde het Parlement zware toelagen; doch van den anderen kant ging het nog verder dan te voren. Het verlangde niet alleen het geheele herstel der grieven, maar eischte daarbij een nieuw ontwerp van grondwet, eene duidelijke uiteenzetting en bepaling der betwiste vraagpunten en de afschaffing van alle buitengewoone regtbanken, door de kroon daargesteld in strijd met de gezwoornengeregten. Het stuk, deze eischen bevattend, en *Petition of rights* genoemd, was het werk van Coke, een der schranderste wetgeleerden van Engeland. Het werd door beide Kamers gestemd en den koning plegtig aangeboden. Hij weigerde het goed te keuren en verbood zelfs het Lagerhuis zich verder met staatszaken in te laten.

Die weigering, dit verbod bragten te Londen eene ware opschudding te weeg. De koning werd bevreesd. Hij gaf toe. De *Petition of rights* bekrachtigd zijnde, werd seffens het *bill* der subsidiën aangenomen. Doch hiermede was alles niet afgedaan. Buckingham bleef minister, hetgeen beteekende, dat de grondbeginsels der *Petition* doode letter waren, meer niet. Met dien uitslag konden de Kamers zich niet bevredigen. Zij aarzelden niet het te verklaren, in twee vertoogen, korts daarna opgesteld, en waarvan het eene regtstreeks tegen den gunsteling was gerigt.

Het Parlement werd verdaagd. Twee maanden later werd Buckingham door zekere Fenton, een' geestdrijver, vroeger officier bij het leger, vermoord. In den hoed van den moordenaar vond men een schrift, waaruit bleek, dat deze de misdaad alleen begaan had, wijl hij den hertog als den vijand van het Rijk beschouwde.

VII.

Het volgende Parlement werd ontbonden met de vernieuwde verklaring des konings, dat hij voortaan zonder Kamers zoude regeren. Ditmaal hield hij woord. Er verliepen elf jaren, vooraleer hij er moest toe besluiten, aan Hooger- en Lagerhuis de gelegenheid te verschaffen zijn bestuur te dwarsboomen. De man, welke hem in staat stelde, zoo lang zonder toelagen van het Parlement te regeren, was dezelfde sir Thomas Wentworth, dien wij onder de voornaamste leiders van het Lagerhuis, de verdedigers der volksregten zagen optreden.

Na den dood van Buckingham was hij minister geworden van Karel. Vroeger, toen de vorst, in zekeren zin, onafhankelijk was van zijne onderdanen, bestierde gunst alleen hem bij de keuze zijner raadslieden. Door de houding der oppositie in het naauw gebragt, had de koning begrepen niet langer de gedragslijn zijner voorzaten in dezen te mogen volgen. Ziende, dat de hoofden dier oppositie dagelijks meer invloed kregen, had hij besloten poogingen aan te wenden, om eenige hunner voor zich te gewinnen. Hiertoe had hij het nuttig geacht hun de gewigtigste ambten toe te vertrouwen, hen met eerbewijzen te overladen. Hij had berekend, dat niets beter geschikt was, om hen belang te doen stellen in het behoud van een gezag, waaraan zij mede deelachtig waren. Zijne aanbiedingen, door sommigen van de hand gewezen, hadden anderen min onhandelbaar gevonden, en Wentworth was een van degene geweest, die niet hadden gevreesd hunne partij den rug te keeren, om gretig toe te tasten, zoodra de vorst zich had bereid getoond hun een gedeelte van zijne magt af te staan.

Indien Karel I hadde kunnen gered worden, dan ware het zeker geweest door een' man gelijk Sir Thomas. In 1593 uit eene goede engelsche familie gesproten, was hij met meer dan gewoone zorg opgevoed. Op drie-en-twintigjarigen leeftijd bekleedde hij alreeds het ambt eens vrederegters in het graafschap York, dat hem als afgevaardigde naar het merkwaardige Parlement van 1621 zond. Weldra deed hij zich als een der moedigste en bekwaamste sprekers kennen. Geen die met meerder klem de aanmatigingen van het hof durfde te keer gaan; geen, die op eene meer glansrijke wijze de vrijheid wist te verdedigen. In het volgende Parlement maakte hij zich even geducht door zijn beleid als door zijne welsprekendheid. Jong, vurig, behendig en onvertsaagd, werd hij de lieveling des volks in een' ouderdom, dat anderen nauwelijks hunne staatkundige loopbaan beginnen, en wedyverde met Sir Edmond Coke, Denzil Hollis, Pym en de overige hoofden van het Lagerhuis, om de gemoederen der menigte te ontroeren en in de natie de kiemen van vryheidsmin met die kracht te ontwikkelen, welke haar weinige jaren nadien zulke bittere vruchten voor Karel I deed opleveren.

VIII.

In een' gewoonen tijd had misschien de nieuwe staatkunde des konings bij de keuze zijner raadslieden de beste uitwerkselen kunnen hebben. Ongelukkig voor hem was de klove tusschen het hof en de natie toen reeds te breed. Zijne inzigten verschilden zoo zeer van die zijner tegenstanders, dat die oppositieleden, welke het hem gelukte over te halen, hunnen invloed verloren, als zij het bestonden zich voor hem te verklaren. Door de bezadigdsten zelven hunner partij werden zij voor overloopers, voor verraders uitgekreten. Dit was inzonderheid het geval met Wentworth. Karel schonk hem beurtelings de titels van baron, van burggraaf, en van graaf van Strafford. Verders benoemde hij hem tot voorzitter van den raad van York en tot onderkoning

van Ierland. Hij maakte hem, in een woord, tot zijnen eersten staatsdienaar. Wentworth was voorzeker op de hoogte van zijnen nieuwen stand. Hij verdiende het vertrouwen des konings door zijnen ijver, zijne ongemeene kennissen, zijn schitterend talent, zijn' diepen blik, en zijne geesteskracht; doch verpligt datgene te verdedigen wat hij zoo lang onder de toejuichingen der burgerij had bestreden, en al zijne poogingen aan te wenden om voorregten te handhaven, welke hij had helpen

ondermijnen, verloor hij alle gezag, alle magt op het volk, en zag weldra zich blootgesteld aan den wrok der Puriteinen, zijne voormalige vrienden. Die wrok stortte hem in het verderf. ‘Wij zien elkander weder in de zaal van Westminster’ had, bij het afscheidnemen, Pijm, een der onverzettelijksten onder hen, tot hem gezegd, na vergeefsche bedreigingen, om hem van de hofpartij af te houden, en het was inderdaad in die zaal dat de verblinde Wentworth en zijne vroegere geloofsgenooten, voortaan

PORTRET VAN STRAFFORD. - TEEKENING VAN N. DE KEYSER, PLAETSNEÊ VAN H. BROWN.

zijne onverzoenlijke vijanden, elkander moesten wederzien.

IX.

En echter, om in een ander kamp over te gaan, had Sir Thomas Wentworth geene vaste grondbeginsels moeten verloochenen, noch zijn geweten verkrachten. Zijne houding in het Parlement, zijn ijveren voor vrijheid en volksregt hadden enkel de eerzucht tot drijfveer gehad. Van eigentlijke overtuiging was daarbij geene spraak geweest. Zich als redenaar doen gelden, het hof vrees inboezemen, uitmunten te midden zijner medeleden van het Lagerhuis, en zoo den weg zich banen tot hooge bedieningen, ziedaar al wat hij had gewenscht. Door de gunst des konings het doel zijner wenschen nog eerder bereikt hebbende dan hij het had durven droomen, werd zijne dankbaarheid eerlang tot eene ware verkleefdheid aan den vorst, en nam hij zijne taak ter harte met die krachtdadigheid, die hardnekkigheid, welke hij vroeger eener betere zaak, der verwering van de vrijheid had toegewijd. Fier, stug zelfs, werd hy niet, gelijk andere ministers, een laffe hoveling, de onderdanige dienaar eener

kortzigtige Camarilla; maar behandelde de staatszaken met al den ernst, welken zij verdienden. Om het koninklijke gezag, dat door zijne vorige handelingen niet weinig afbreuk had geleden, te herstellen, trotseerde hij elk gevaar, verachtte alle hinderpalen. Zijne eerste zorg was de orde te handhaven, de misbruiken uit te roeijen, de persoonlijke belangen te beteugelen, wanneer zij tegen de wettelijkheid aandruischten, en aan die algemeene belangen voldoening te schenken, welker bevrediging geene vreeze konde wekken. Men beschouwe hem niet als vreemd aan alle vaderlandsliefde. Hij wilde den voorspoed en den roem van Engeland; alleen wilde hij die thans niet meer door de vrijheid. Hij wenschte dien voorspoed te bevorderen, dien roem te vermeerderen door eene verstandige, gewetensvolle aanwending van de onbeperkte magt des konings, door eene wel is waar willekeurige regering, doch door eene regering even eerlijk als sterk, als arbeidzaam, de politieke regten van het volk luttel in aanmerking nemend, doch het openbare welzijn betrachtend en alle onnoodige uitgaven, alle verkwistingen, alle tergende uitspattingen streng vermijdend. Dat nogtans een dergelijk bestuur, hoezeer geschikt om de stoffelijke belangen der natie te bevoordeelen, de goedkeuring der tegenkanting niet konde wegdragen; dat zij haar zegel niet konde hangen aan een stelsel, hetwelk dreigde de aandacht der bevolkingen van de bevrediging der zedelijke belangen af te lokken; dat zij haren haat moest voelen aangroeijen naarmate zij meer de overtuiging kreeg van de waarlijk buitengewoone bekwaamheden des ministers; en dat de naijver van menigeen mede het zijne bijbragt om dien haat tot razernij op te voeren, hoeft niet te worden betoogd. Immers die tegenkanting moest meer en meer beseffen hoe de afval van Wentworth niet alleen haar duchtig had verzwakt, en de hofpartij in dezelfde mate versterkt, maar tevens hare zegepraal in een zeer verwijderd verschiet geplaatst, zoo niet geheel onmogelijk gemaakt; zij moest eindelik begrijpen, dat hij de eenigste staatsman was, wiens medewerking

den koning inderdaad tot steun konde verstrekken, de eenigste, die het gezag des konings konde schragen en hem toelaten den strijd tegen haar met goede kansen van welslagen voort te voeren.

X.

En werkelijk, naauw had Strafford in Ierland de teugels van het bewind in handen genomen, of dit ryk, hetwelk tot dan toe slechts een last geweest was voor Karel I, werd integendeel voor hem eene bron van rijkdom en magt. De iersche schulden werden gedelgd. De inkomsten, vroeger slecht beheerd of schaamteloos verspild, werden regelmatig geheven en bestuurd. Zij overtroffen spoedig de uitgaven in zoo ruime mate, dat het batig slot den koning het gemis der subsidiën van het Parlement byna niet liet gevoelen. De iersche adel mogt niet langer het volk knellen en uitzuigen; de iersche partijen niet langer elkander

STRAFFORD BY DEN KONING. - TEEKENING VAN N. DE KEYSER, PLAETSNEÊ VAN H. BROWN.

verscheuren, noch het leger de inwooners naar welgevallen stroopen en overlasten. Door het wijs beleid des onderkonings werd overal de orde hersteld en het leger op eenen voortreffelijken voet ingerigt, werden de partijen bedwongen en de grooten onschadelijk gemaakt. De nyverheid en de koophandel wachtten niet lang den weldadigen invloed van die heilzame verandering te gevoelen. Zij erlangden schielijk eene ongekende ontwikkeling en uitbreiding. Ten zelfden tijde bereikte de akkerbouw, door Strafford op eene bijondere wijze beschermd en begunstigd, een' hoogen trap van bloei. Om kort te gaan, Ierland werd streng en willekeurig beheerscht, doch mogt daarom niet minder zich in eene rust en eenen voorspoed verheugen, welke het in vele jaren niet had genoten.

XI.

Jammer maar voor Strafford, dat schier niemand hem den minsten dank weet voor zijn verstandig bestuur; dat integendeel schier iedereen hem te bereidwilliger den steen toewierp, hoe meerder goed hij stichtte. Zijne voormalige vrienden konden natuurlijk hem niet dankbaar zijn, daar hij de zaken des konings op goeden voet bragt. Wat de hofpartij betreft, die voorzeker de voordeelen hadde moeten inzien, welke zijne regering bood, zij zag die diensten niet, drukte de oogen toe, om ze niet te zien, en die voorbeeldige regering zelve maakte vele hovelingen tot vijanden van den minister. Het valt ligt te begrypen. Vooreerst beschouwden die hovelingen hem, den geringen landedelman, als eene soort van gelukskind; ten tweede had hij in zijne betrekking van onderkoning, en van onderkoning die gewetensvol bestuurt, menige gelegenheid om den adel te verstooren. De iersche bevolking, zal men vragen? Zy beminde hem al niet meer dan de adel. Zijn beheer scheen haar zoo dwingelandsch, dat zij deszelfs weldadige gevolgen vergat, om slechts de gestrengheid te gevoelen, waarmede het gepaard ging.

Karel I, die verstand genoeg bezat, om de diensten van een' man als den onderkoning naar waarde te schatten, hadde ten minste hem de hand boven het hoofd moeten houden en de vooringenomenheid van het hof tegen hem bestrijden. Hij beproefde het niet eens. De koningin hield weinig, of liever heel niet van den stuggen en verstandigen Strafford. Zij was eerst en vooral eene fransche prinses, slechts met hoofschheid en pligtplegingen gediend, en meende dat overal alles konde en moest gaan, gelijk in het onderslaafde Frankrijk. Door haren gemaal hartstogtelijk bemind, oefende zij op hem eenen almagtigen invloed uit. Wel kon die invloed den koning niet doen besluiten tot de verwijdering van Strafford; doch hij berokkende dezen vele onaange-

naamheden, daar hij hem zeer dikwijls noodzaakte zich over de ellendigste beuzelarijen te verontschuldigen, zich tegen de kleingeestigste aantijgingen te verweren.

Zoo kwam het, dat eene gedragslijn, welke Strafford vele vrienden hadde moeten winnen, hem integendeel niet dan vijandschap op den hals haalde, en ten slotte geheel blootgaf aan de wraak zijner gewezen vrienden, die op hem al den haat hadden overgebragt, welken zij eens voor Buckingham koesterden. In den eersten tijd na zijne verheffing werkte die haat slechts in het geheim. Met te meerder geweld borst hij openlijk uit, toen de oppositie gewaar werd, dat zij niet alleen wenschte Strafford te verderven; hoe zelfs onder degene, die het meest hadden gewonnen bij hetgene zij de verraderij van Wentworth noemde, zich vele menschen bevonden, die niet minder dan zij verlangden den minister te zien vallen.

XII.

Na acht jaren van een zoo wijs als voordeelig bestuur, was dus Strafford het voorwerp geworden van den algemeenen wrok. Men mag zeggen, dat Buckingham zelf nooit zoo vele vijanden had geteld. Hij toch, hoe onbekwaam en slecht, had eene menigte vrienden in den schoot zijner partij, aan welke hij nogtans niets dan kwaad berokkende; de onderkoning had er letterlijk geene. En 't was niet slechts aan zijn onderkoningschap, dat hij die ongunstige stelling te danken had. Door het aanzien, waarin hij bij Karel stond, ondanks het hof, ondanks de koningin, werd hij beschouwd als de voornaamste, de invloedrijkste raadgever der kroon. Al wat in die acht jaren door de regering was gedaan geworden, werd hem te laste gelegd. Indien de koning zonder Parlement regeerde, zegden de Engelschen, dan was het, wijl Strafford van geen Parlement wilde weten. De oproerige Schotten zagen in hem hunnen ergsten vijand, omdat hij het iersche Parlement toelagen had doen stemmen, voor den krijg tegen hen; omdat hij in Ierland troepen voor dien krijg had geligt, en hunne westkust bedreigd; omdat hij Karel I de verzoening met hen had afgeraden en zich den tegenstander verklaard van hun *Covenant.* Ook hadden zij geweigerd kommissarissen naar York te zenden, om over den vrede te handelen, alleen dewijl Strafford aldaar het hoogste gezag uitoefende. Wat de Ieren aangaat, daar hij er zich al zoo weinig had op toegelegd de gunst van hun volk als van hunnen adel te winnen; daar hij zich tegenover hen fier en streng had getoond gelijk altoos, waren zij hem niet meer genegen. Zijn voortreffelijk bestuur zelf was hun een doorn in 't oog, was eene grief geworden in een land, alwaar, gelijk Hume zegt, de afkeer van het Staatsbestuur en de eeredienst van Engeland toenmaals reeds zoo groot was, dat alwie den koning getrouw diende, er noodzakelijk verdacht moest voorkomen.

XIII.

Zoodanig was de stemming ten opzigte van den onderkoning, toen Karel I, ondanks dezes krachtige hulp, nogmaals door den hachelijken toestand der schatkist gedrongen,

het voornemen alleen te regeren moest opgeven, en het vermaarde Lange Parlement bijeenriep. De graaf, die deze stemming maar al te wel kende, en tot een zeker punt konde voorzien wat stond te gebeuren, gevoelde weinig lust om aan de zittingen deel te nemen. Hij vroeg de toelating in zijn gouvernement of aan het hoofd van het leger van York te blijven. Hij hoopte aldaar beter de aanvallen af te weren, waaraan hij zonder twijfel ging blootgesteld worden. Karel weigerde. De aanwezigheid des ministers was hem, zegde hij, onontbeerlijk. Strafford hield aan en wees op de gevaren, die hem te Londen bedreigden. De koning haastte zich hem zijne krachtigste bescherming te verspreken. 'Uwe vijanden, schreef hij, zullen geen hair van uw hoofd krenken.' Arme koning! Indien hij geweten hadde, hoe weinig zijne bescherming beduidde; hoe spoedig hij zelve bescherming zoude noodig gehad hebben!

Strafford gehoorzaamde. Om de beschuldigingen zijner tegenstrevers te verijdelen, besloot hy zelf hen aan te randen. Hij wilde namelijk de leiders van het Lagerhuis aanklagen, als hebbende door kuiperijen den inval der Schotten in Engeland uitgelokt en ondersteund. Het Huis kreeg van zijn plan de lucht en nam op zijne beurt zijne maatregelen. Daags na de aankomst des onderkonings te Londen, stemde het een besluit, waarbij deze werd beschuldigd van hoogverraad. Dit besluit werd genomen op voorstel van denzelfden Pym, die eens aan Sir Thomas Wentworth had voorspeld, dat zij elkander in de zaal van Westminster zouden wederzien.

XIV.

De graaf had zich juist dien dag voor de eerste maal naar den koning begeven, en woonde eenen ministerraad bij op het oogenblik, dat de tyding der inbeschuldigingstelling te Whitehall aankwam. Hy verliet het paleis en ging naar Westminster. Pym was reeds in de Lordskamer. Vergezeld van een aantal leden van het Lagerhuis, had hij zelf het gestemde besluit den Paarheeren willen overhandigen. Strafford vond de deur der vergaderzaal gesloten. Hij trad binnen ondanks de weigering des deurwaarders hem den toegang te verleenen. Met geheven hoofde en fieren blik stapte hij naar zijne zitplaats. Daar weêrklonken dreigende stemmen. Men beval hem de zaal te verlaten. Na een luttel aarzelens verwijderde hij zich in eene nevenkamer. Een uur later werd hij teruggeroepen. Hij moest voor de balie nederknielen en in die demoedige houding vernemen, dat het Hoogerhuis der beschuldiging van de Gemeenten ingang had verleend. Hij wilde spreken; doch men liet hem niet aan het woord komen en deed hem naar den Tower voeren. Karel I, die voor de miskenning van zijn gezag vreesde, was zwak genoeg, om de gevangzetting van zijnen eersten minister zonder krachtige tegenspraak te laten voltrekken.

XV.

De beschuldiging werd door het Hoogerhuis aan het onderzoek eener kommissie onderworpen. Er verliepen vier maanden eer deze met haar verslag klaar kwam. Het regtsgeding ving aan op 22 maart 1642. Gansch het Lagerhuis wilde het bijwoonen en door zijne tegenwoordigheid bespoedigen. Kommissarissen van Schotland en Ierland hadden zich bij de Gemeenten gevoegd. Tachtig Lords zetelden als regters.

Verschrikt door de bedreigingen van Pym en de zijnen, hadden de geestelijke leden van het Hoogerhuis zich onthouden, gelijk het overigens de gewoonte was bij regtsplegingen op leven of dood. De koning en de koningin, de andere raadslieden der kroon, vele voorname persoonaadjen, heel het hof, in een woord, had voorbehoudene plaatsen ingenomen.

Toen Strafford de eerste maal voor zijne regters verscheen, was hy vol hoop. Hij had de aanklagten tegen hem ingebragt wel onderzocht, en achtte zich in staat die allen te wederleggen, vooral degene van hoogverraad. Den tweeden dag echter begreep hij, dat het hem zoo gemakkelijk niet zoude wezen zich tegen de aantijgingen te verdedigen van menschen,

die kost wat kost, hem wilden pligtig vinden. Zich hebbende laten ontvallen, dat hij hoopte de ongegrondheid te bewijzen der beschuldigingen van zijne *arglistige vijanden*, zoo werd die uitdrukking door Pym als eene beleediging voor het Lagerhuis bestempeld. Strafford verstond dat hij eene onvoorzigtigheid had begaan en poogde zich te verschoonen. Hy nam zich voortaan in acht, en er ontsnapte hem geen enkel woord meer, waarmede zijne tegenstrevers hun voordeel konden doen. Het geding duurde volle achttien dagen. Dertien aanklagers losten elkander bij beurten af. De beschuldigde verweerde zich met kalmte en waardigheid. Hij weêrlegde de meeste der hem aangetegen feiten met eene schranderheid en eene welsprekendheid, die, ja zijnen vijanden bewondering afdwong. Eenige klagten werden gegrond bevonden, doch geene welke de beschuldiging van hoogverraad regtvaardigde. Door de wending, welke de zaak scheen te nemen, in verlegenheid gebragt, rigtten de Gemeenten tot tweemaal toe den eisch aan het Hoogerhuis, dat de regtspleging zoude verhaast worden. De Lords weigerden. Toen het onderzoek der feiten was afgeloopen, bleef van geheel de aanklagt zoo weinig regt, dat eene vrijspraak als onvermijdelijk werd beschouwd.

XVI.

Dit vooruitzigt noopte de vijanden des graven naar andere middelen uit te zien. Een lid van den geheimen raad, sir Hendrik Vane, gaf hun die middelen aan de hand. Door hem bekwamen zij eenige papieren, waaruit moest blijken, dat Strafford den koning in vollen raad had aangezet, om het leger van Ierland tegen Engeland te gebruiken. Meer was er niet noodig, om het lot van den ongelukkige te beslissen. De woorden hem in den mond gelegd werden te vergeeefs door verscheidene leden van den geheimen raad gelogenstraft. Er werd tegen hem een *bill of attainder* voorgesteld, dat is een *bill*, waarbij werd verklaard, dat er bewijzen genoeg voor handen waren, om tegen den verklaagde de doodstraf uit te spreken. Dit voorstel, onmiddelijk door het Lagerhuis bij eerste lezing aangenomen, was vier dagen later ten tweeden en ten derden male gestemd, trots de poogingen van eenige sprekers, die tot hiertoe zich onder de hardnekkigste vervolgers van Strafford hadden onderscheiden.

Eerst toen deze laatste stemming hem werd berigt, begon Karel I te bevroeden, welken misslag hij begaan had, met den bekwaamsten zijner dienaren onverdedigd te laten. Hij stelde velerlei poogingen te werk, zelfs de onvoorzigtigste, om hem aan het verschrikkelijke lot te onttrekken, dat hem bedreigde. Bij de aanzienlijkste leden van het Lagerhuis werden stappen gedaan, om hen tot medelijden te bewegen. Men beproefde omkooperijen en samenzweringen van allen aard om den gevangene uit den Tower te bevrijden. Den gouverneur sir William Balfour werd eene zware somme gelds aangeboden, indien hij de vlugt des graven door oogluiking wilde begunstigen. Nog andere plannen werden gesmeed. Het was al om niet. De koning beloofde te vergeefs nimmer aan Strafford de geringste bediening toe te vertrouwen. Even nutteloos zwoer hij nimmer het doodvonnis te onderteekenen. De Gemeenten bleven onverzettelijk. Het *bill of attainder* werd der Lordskamer overgemaakt.

XVII.

Edoch de Lords, van hunnen kant, schenen niet zeer geneigd dit *bill* aan te nemen. De gang van het regtsgeding had hun den moed gegeven het Lagerhuis weêrstand te bieden. Des ministers vervolgers besloten hen tot die aanneming te dwingen. Het gepeupel van Londen werd opgeruid. Bij duizendtallen vertoonde het zich meerdere dagen achtereen in de omstreken van Westminster, met stokken, messen, bijlen en degens gewapend en den leden van het Hoogerhuis den dood dreigend, indien zij langer draalden. De namen der negen-en-vijftig leden der Gemeenten, welke tegen het *bill* hadden durven stemmen, werden overal aangeplakt als die van *verraders.* Zelfs van den predikstoel werden de burgers tegen Strafford aangehitst. Dat alles moest eindigen met de Lords tegen wil en dank het besluit der Gemeenten te doen aankleven. Zij ook verklaarden den staatsman schuldig aan hoogverraad.

Thans ontbrak nog de bekrachtiging des konings. Zij die, gelijk onder anderen Hyde, beweerd hadden, dat hij nimmer in de veroordeeling van den onderkoning zoude hebben toegestemd, kenden den zwakken Karel I niet. Tusschen hem en Hollis, den zwager van Strafford, was overeen gekomen, dat de koning in persoon naar de Kamers zoude gaan, om voor den veroordeelde te spreken. Hollis, die in het Lagerhuis zetelde en van de oppositie deel maakte, zoude trachten zijne vrienden te overreden, opdat zij zich met de verbanning des graven bevredigden. Alles liet van deze laatste pooging een' gelukkigen uitslag verhopen, toen de tusschenkomst der koningin het ontwerp kwam in duigen slaan. De dagelijks heviger uitberstingen van den toorn des volks vervulden haar met schroom. Ook was zij beducht, dat Strafford, om zijn leven te redden, hare kuiperijen met het vermetelste gedeelte van de hofpartij zoude aan den dag brengen. Zij zelve trachtte dus des graven dood te verhaasten, en smeekte haren gemaal het regt zijnen loop te laten. Zij dreigde naar Frankrijk terug te keeren, indien hij aan haren wensch geen gehoor verleende. Karel wankelde. Een schrijven van Strafford zegevierde over zijne besluiteloosheid. Grootmoedig en fier tot het einde toe, ried de minister hem het doodvonnis te bekrachtigen. ‘Sire,’ zoo luidde de brief, ‘na een' langen en harden strijd, heb ik het eenigst besluit genomen dat mijner waardig is. Uw welzijn en dat van den Staat moeten voor al het overige gaan. Ik bid u het *bill* aan te nemen en alzoo den hinderpaal uit den weg te ruimen, die eene gelukkige verzoening belet tusschen u en uwe onderdanen. Mijne toestemming, Sire, zal voor God u beter vrijspreken, dan al wat de menschen zouden kunnen doen. Geene behandeling is onregtvaardig voor hem die ze wil ondergaan. Mijne ziel, op het punt de wereld te verlaten, vergeeft alles en aan allen met de zachtmoedigheid eener oneindige vreugd. Ik bid u alleen mijnen armen zone en zijner drie zusteren zoo vele welwillendheid te betoonen, als hun ongelukkige vader zal verdiend hebben, volgens dat hij eenmaal pligtig of onpligtig zal schijnen.’ Des anderdaags liet de koning aan Strafford weten, dat hy het *bill* had bekrachtigd. De graaf konde de verbazing niet onderdrukken, welke zoo groot en zoo schielijk eene bereidwilligheid bij hem wekte. Hij beantwoordde de koninklijke boodschap slechts met de woorden der H. Schrift: ‘Stel uw betrouwen noch in vorsten, noch in de zonen der menschen, want bij hen is geene redding.’

Karel I begaf zich niet in persoon naar het Parlement, gelijk hij met Hollis was afgesproken. Hij zond den prins van Wallis met een' brief, waarin hij *bij naschrift* verzocht, dat men de strafuitvoering tot des zaturdags zoude uitstellen. De Kamers achtten het onnoodig het verzoek in te willigen. Zij besloten, dat de halsregting des anderdaags zoude voltrokken worden.

XVIII.

Strafford verliet den Tower te voet, om naar de strafplaats te gaan. Toen hij voorbij dat gedeelte der gevangenis trad, alwaar een ander minister van Karel I, de Londensche aartsbisschop Laud, zat opgesloten, vroeg hij dezen zijn'zegen en zijne gebeden. De prelaat stak de armen naar hem uit, en viel in zwijm. Op het schavot aangekomen, knielde Strafford neder en bad. Daarna stond hy regt en sprak tot het volk: ‘Ik wensch dezen Rijke allen

KAREL I EN ZYNE KINDEREN. - TEEK. VAN N. DE KEYSER, PL. VAN H. BROWN.

voorspoed en geluk. Zoo lang ik leefde, heb ik het altoos gedaan; op 't oogenblik, dat ik ga sterven, doe ik het gelijk vroeger. Doch ik bezweer hen, die mij hooren, ernstig en de hand op het hart te onderzoeken, of de aanvang van de hervorming eens lands wel met bloedige letters in de geschiedenisbladen moet gemerkt worden. Denkt er aan, bij het huiswaarts keeren. Verhoede God, dat de minste druppel mijns bloeds over u kome; doch ik vreeze, dat gij een verkeerd pad bewandelet!’ Hij wierp zich nogmaals op de kniën om te bidden. Dan, zich tot zijn' broeder en de vrienden wendende, die hem tot zijn' laatsten stond hadden willen vergezellen: ‘Ik heb bijna gedaan,’ sprak hij. ‘Een enkele houw gaat mijne vrouw tot weduwe, mijne lieve kinderen tot weezen maken, en mijne arme dienaren van hunnen meester berooven. God zij met u en met hen allen!’ Hij begon zich te ontkleeden. ‘Den hemel zij dank!’ vervolgde hij. ‘Ik leg mijne kleederen af met zoovele gemoedsrust, als of ik mij te bed begave.’ Hij bad nog een weinig en leî zijn hoofd op den blok, na den beul vergiffenis te hebben geschonken. Hij zelf gaf het sein tot zijnen dood. De bijl trof

hem en hij was in de eeuwigheid. De scherpregter vatte het hoofd bij de haren, toonde het den volke en riep: ‘God behoede den koning!’

Men weet hoe die vrome wensch niet werd verhoord. Het hoofd van Strafford was gevallen op 12 mei 1642. Geene volle zeven jaren waren verloopen, of Karel I stapte door het venster van Whitehall, om in de eeuwigheid den minister te volgen, dien zijne zwakheid aan de woede bloeddorstiger vijanden had prijs gegeven. Slechts den dag vóor zijne halsregting, die op 20 january 1649 plaats greep, werd het hem vergund zijner familie vaarwel te zeggen. Hij konde alleen zijne dochter, de prinses Elisabeth, en een' zijner zonen, den hertog van Glocester, omhelzen: de koningin was met den prins van Wallis en den hertog van York naar het vasteland gevlugt. Moet men eenige historieschrijvers gelooven, dan zoude hij op het schavot bekend hebben, dat het bloed des onschuldigen, welk hij eertijds had laten vergieten, door Gods regtvaardigheid op zijn hoofd was nedergekomen

SLEECKX.

Sterfgevallen.

- Het geneeskundig korps komt een gevoelig verlies te ondergaen. M. de baron Seutin, kommandeur der Leopoldsorde, officier van het Eere-Legioen, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, enz., is woensdag morgend ten 2 ure, te Brussel, overleden. M. Seutin was 68 jaren oud.

- Een verdienstvol gentsch schilder, M.J. Ghesquière, is te Gent overleden na eene langdurige en smertelijke ziekte.

- M. Alvin, kolonel plaetsbevelhebber van Luik, schryver van verscheidene letterkundige werken, officier der Leopoldsorde, is te Luik overleden na eene korte ziekte.

Kunst- en letternieuws.

Z.M. de koning der Nederlanden, heeft M.J.F. Loos, burgemeester van Antwerpen, benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, voor de goede ontvangst der kunstenaren, op het kunstfeest van 1861.

- De schoone kerk van Dixmude, welker toren dagteekent van het jaer 1144, en herbouwd werd in 1333, bezit verscheidene gesnedene beeldwerken, die de aendacht der oudheidskundigen verdienen. Sedert eenigen tyd is men met de herstellingen aen de uitwendige galeryen dier kerk bezig. De reeds uitgevoerde deelen doen ons veronderstellen dat de voltooijing van het geheele aen de verwachting van het publiek zal beantwoorden, en veel bydragen om aen de kerk haren eigenaerdigen styl weder te geven.

De brandramp van Antwerpen, 2 december 1861.
Zie de* Vlaemsche School, *1ste bladz.*, *8ste jaergang*, *1862.

TEEKENING VAN SCHAUMBURG. - PLAETSNÊE VAN JOS. VAN HOOF.

Concerto ten voordeele der slachtoffers van de brandramp.

Op 19 february 1862 had, in de groote zael der *Cité*, te Antwerpen, een luisterlyk Concert plaets, 't welk, door toedoen der zangmaetschappy *Grétry*, onder het bestuer van den heer Ch. Herreyns, een onzer bekwame muziekoefenaren, ten voordeele der familiën van de slachtoffers der brandramp van Antwerpen, werd gegeven. De befaemde violoncellist Servais, Mej. Rodrigues en de heer Dermont, artisten van het Koninklyk Schouwburg, even als het orkest van gemelden theater, onder het bestuer van den heer A. Lemaire, hadden welwillend hunne hulp tot opluistering dezes avonds verleent. Zy ontvangen er den oprechten dank onzer bevolking voor!

Reeds lang voor het begin van het Concerto, was de zael met volk opgevuld; men ontwaerde er verscheidene der voorname familiën der stad, als die des heeren gouverneurs, des distrikscommissaris, van verscheidene volksvertegenwoordigers, schepenen en raedsheeren der stad, enz. enz. Verder een keurig publiek waeronder men de voornaemste *dilettanti* van Antwerpen herkenden.

Het programma des avonds was met takt opgesteld; het bevatte een aental stukken die het publiek in opgetogenheid moesten brengen. De ouverture van het opera: *Les Joyeuses Commères de Windsor*, de cavatine van het opera: *Jérusalem*, gezongen door den heer Dermont; *Souvenir de Bade*, concerto voor violoncelle, samengesteld en uitgevoerd door M. Servais; *Chants Lyriques*, koor van Gevaert, gezongen door de maetschappy *Grétry*; *le Carnaval de Venise*, ouverture voor groot orkest; de cavatine der *Norma*, gezongen door Mej. Rodrigues; *Fantazy op poolsche Liederen*, samengesteld en uitgevoerd door M. Servais. *Het gebed in volle zee*, koor met solo voor tenor, gezongen door de maetschappy *Grétry.*

Moeijelyk zou het zyn het voortreffelyke van een feest te beschryven dat wy onder de beste concertos mogen rekenen die in onze stad plaets grepen. De maetschappy *Grétry*, het orkest des Theaters, verdienen allen lof; wat M. Dermont en Mej. Rodrigues betreft, zy waren overheerlyk; tot tweemael toe werden zy door het handgeklap terug geroepen. MM. Lemaire en Herreyns gaven nieuwe blyken van hun sedert lang gekend talent, terwyl de befaemde Servais, eenen oogst van toejuichingen inoogste die hem op nieuw heeft bewezen hoe hoog hy in de achting onzer bevolking is gestegen. De avond van 19 february was voor hem een ware zegeprael.

Danken wy op nieuw de inrichters van dit avondfeest; zy hebben niet alleen eene schoone, maer tevens eene goede daed volbracht; dergelyke poogingen moeten vrucht dragen.

Vondelsfeest te Roermonde.

Op 5 January had in bovengenoemde stad een feest plaets dat lang in het geheugen zal voortleven van alle degene die het geluk hadden hetzelve by te woonen. Dit feest was ingericht ten voordeele van het ontwerp van stichting eens gedenkteekens aen den grooten vaderlandschen dichter *Joost van den Vondel*[1]. De commissie voor de inzameling der gelden telt tusschen hare leden den zeer eerw. heer *Brouwers*, leeraer aen het bisschoppelyk kollegie, die zich eenen schoonen naem maekte op het congres in 1861 te Antwerpen gehouden, alsook de heer P.J.H. Cuypers, bouwmeester, wiens

(1) en

sierlyke voorbrengselen men op de tentoonstelling van hetzelfde jaer heeft kunnen opmerken[2]. Het feest had plaets in de ruime werkplaetsen der heeren *Cuypers* en *Stoltzenberg*, welke ter dier gelegenheid prachtig versierd waren; op den achtergrond ontwaerde men een keurig geschilderd borstbeeld van Vondel, door twee geniën bekroonden op een voetstuk verheven, te midden van eene koningszael (in vorm van basiliek) en met roode tapyten behangen. Het feestlokael was verders met draperingen versierd, met leliebloemen, ontleend aen Roermonds wapen, en ryksblazoenen, met festoenen, schilden, cartels vermeldende Vondels voornaemste werken en lotgevallen. Aen het orkest verhieven zich boomen, wier hooge uitgespreide takken uit talryke gazbekken, een verblindenden lichtgloed over de aenwezige persoonen wierpen.

Het zal onnoodig zyn te spreken van de prachtige koperen luchters met gaz, te meer dat het huis Stoltzenberg in soortgelyke werken voor niet één in Europa moet onderdoen.

Al wat Roermonde kan aenbieden op het terrein van kunsten of wetenschappen werkte mede tot het feest; de koninklyke Harmonie, het musiek der dragonders, de twee zangvereenigingen, en als solisten: mevrouw Cuypers, geb. Alberdingk-Thym, de heeren Sagers, Ed. van Doren, en Engelbertz. De woorden van den feestzang waren van den heer H.J.H. Pieters voorz. van het letterkundig genootschap *de Lelie*, die ook een schoon gedicht op Vondel voordroeg. Doch de eer van den avond was aen den jongen, doch reeds befaemden heer *Brouwers*, van wien wy vroeger spraken, voorbehouden. Spreker zegde: dat degene die bydraegt tot het gedenkteeken, en den roem van Vondel, bydraegt tot de verheerlyking der schoone kunsten omdat hy den grootsten onzer dichters vereert, en ook van het vaderland verdient, omdat hy een der weerdigste zonen van Nederland huldigt, en van den godsdienst omdat hy een der ieverigste christenen viert, die ooit den nederlandschen grond hebben betreden. M. Brouwers had zyne rede in dry punten verdeeld: hy deed Vondel kennen als dichter, als burger en als christen. Als dichter is zyn roem onvergankelyk en zyne plaets is op het toppunt van den nederlandschen Parnassus afgeteekend; te meer als men rekening houdt van de weinige middelen waervan de dichter kon beschikken, want de dichterlyke tael begon zich maer te vormen; ook weet men waerlyk niet wat men het meest bewonderen moet in zyn genie, de grootschheid zyner gedachten, of het gemak met hetwelk hy zich uitdrukte. Ja, Vondel heeft een nieuwe tael geschapen en haer verrykt met den toon van zyn scheppend genie. Dat men niet denke dat hy alleen groot was in een vak van poëzy; neen, hy heeft alle de vakken van de hooge poëzy bewerkt; hy is altyd en in alles onnavolgbaer.

Wy zullen het niet gewagen den redenaer te volgen; hopen wy dat hy welhaest in België, met hetzelfde doel het woord voere. Voegen wy hier ten slotte by dat *Z.M. de Koning der Nederlanden*, den zeer eerw. heer *Brouwers* tot ridder van de Eikenkroon heeft benoemd.

(2) Zie bladz. 187, 1861.

Kunstnyverheid.
Het gouden leêr.

Een der schoonste voortbrengsels der nyverheid onzer voorouders is voorzeker het gouden leêr. Wie onzer lezers heeft in eene abtdy of in een oud kasteel de treffelyke muerbehangsels niet bewonderd, die, sedert meer dan eene eeuw, de vertrekken versieren, en, in weêrwil van het stof en van de lucht waeraen zy zoo lang zyn blootgesteld geweest, ons nog aengenaem verassen door hunnen staet van bewaring en van frischeid?(1).

Daer wy dikwyls hebben hooren betreuren dat er over de fabrikatie van het gouden leer weinig of geene onderrigten bestonden, en daer het onderzoeken van familiepapieren ons verscheidene handschriften heeft doen ontdekken waer de verveerdiging en schildering der gouden leêren zeer omstandig in beschreven wordt, willen wy er eenige byzonderheden uit mededeelen. De handschriften weskwestie zyn begonnen in 1711 door Karel Jacobs, goudeleêrmaker te Mechelen, en zyn na hem voortgeschreven door zyne kinderen. Zy dragen voor opschrift: *Omnia majori divino dentus honori.* Zy beginnen als volgt:

'Secreet boek van schoone diversche en de eerlyke konsten gevonden door Jan Vermeulen goude leêr maeker der Stadt Mechelen. A. 1677. Inhoudende de rechte methoden van het opmaeken van goude leêren by hem aldus geexerceert ende de maniere van het goudt te maeken, soo vergult gaudt als schildergaudt, ende alderande vernissen, dinstig tot alder hande colonnen te timperen ende te vernissen, ende hoe deselve moeten gevreven ende geaccomodeert moeten worden ende de ierste mengelinghe.

Beminde lezer omdat gy dit boekxen sout wel verstaen, soo hebbe ich goedt gevonden te maken een tafel van de naemen van de vernissen, want die naemen by niemand bekend en zyn als by den *inventeur*, mits hy ieder vernis eenen naem heeft gegeven tot meerder klarighydt van den gebruycker.'

Volgens deze aenduiging zou Jan Vermeulen de uitvinder zyn van onze nyverheid. De man moet zyne kunst ver gebracht hebben, want zyne opvolgers hebben slechts eenige verbeteringen aen de verveerdiging gedaen, en deze zyn nog van weinig aenbelang.

Onnoodig zou het zyn hier de bestanddeelen aen te duiden der vernissen, lakken en kleuren welke men bezigde in de schildering, en derzelver verveerdiging; het zy genoeg aen te merken dat er niet minder dan 35 soorten van vernissen in het boek nauwkeurig beschreven staen.

Voor het opmaken der goude leêren bediende men zich uitsluitelyk van kalfsvellen, welke op eene byzondere wyze verveerdigd werden. Deze bewerking duerde in den zomer van 6 tot 8 weken, en in den winter omtrent dry maenden. Alsdan werden de vellen in vierkante stukken van omtrent 70 centimeters gesneden welke men, wy weten niet waerom, *Samsons* noemde.

In de eerste tyden nagelde men de Samsons op houten ramen om ze te beschilderen, en, wanneer men er eene kamer mede bekleedde, voegde men dezelve zoo wel mogelyk naest een. Later vond men de kunst om de banden te dunnen en overeen te

(1) Eenige rollen welke nooit den dag gezien hebben, en in onze familie zorgvuldig bewaerd worden als een stael der nyverheid door onze voorouders uitgeoefend, geven een gedacht van de schoonheid dier behangsels wanneer zy nieuw waren.

plakken, en men deed dit met zoo veel behendigheid dat het nog hedendaegsch byna onmogelyk is de voegplaetsen te onderscheiden. Zoo maekte men rollen van omtrent eenen meter breedte op dry meters lengte. Soms wel maekte men stukken die groot genoeg waren om eenen ganschen muer te bedekken[1].

De vellen aeneengevoegd zynde, werden gedroogd en bedekt met zilveren bladeren of bladzilver. Na gebruineerd te zyn, werd dit zilver met verscheidene lagen van eenen byzonderen vernis, welke men verguld goud noemde, bedekt. Het was voornamelyk aen dezen vernis dat de fabrikanten prys hechtten. De verveerdiging ervan was een geheim dat de meesters zelven aen hunne vertrouwste gasten niet bekend maekten: Zy kookten het zelven, ook zegt onze schryver ervan sprekende: 'dit houden wy voor ons grootste geheym.'

De benoeming van Gouden Leêr zou ligt doen gelooven dat de vellen met verguldsel bedekt waren. Echter hebben wy in geen een der talryke stukken welke het ons gegeven geweest is te bezigtigen het minste stofje goud kunnen ontdekken, en in alle de registers en oorkonden welke wy doorzocht hebben, werd er slechts van zilver gewag gemaekt.

Wanneer de vellen verzilverd waren, en door den vernis verguld schenen, werden zy beschilderd volgens vaste modellen. Soms ook volgden de ververs hunne eigene ingevingen, en hunne werken getuigen dat zy veeltyds opregte kunstenaren waren.

In de schoonste behangsels werden de vellen nog, vooraleer zy beschilderd werden, ter pers gelegd. Zoo kwamen er bloemen of teekeningen op vooruit, welke veel bydroegen om den grond op te luisteren.

De fabrieken van gouden leêr waren zeer bloeijend te Mechelen tot op het einde der 18de eeuw. Hunne voortbrengsels werden door de gansche wereld gevraegd en wy hebben op de registers talryke verzendingen bestatigd naer Vrankryk, Engeland, Spaniën, Italiën, Duitschland, enz.

In 1779 waren de fabrieken nog zoo bloeijend dat Jacobus Versluysen, in een rekwest aen het Magistraet, ten einde mogen zilver uit andere steden te trekken, verklaerde dat de dekens van het goudslagers ambacht hunne belofte 'van hem zoo veel silver te leveren als hy in syne fabriquen soude van doen hebben, niet hebben connen uitvoeren.'

Weinige jaren later begon nogthans het verval der fabrieken. De verhooging van den prys der leders en van den dagloon, en meer andere oorzaken, maer bovenal de fransche omwenteling, deden de fabrieken vervallen. Eenige poogingen werden aengewend om goedkoope behangsels te maken. In plaets van leder bezigde men lynwaed, en men verving den vergulden grond door eene effen schildering, maer het was te vergeefs: de nyverheid der gouden leêren was dood.

Het is ons onmogelyk te zeggen hoevele fabrieken van gouden leêr er te Mechelen bestaen hebben, maer het blykt uit eenen akt gepasseerd voor Mr Lissens, notaris te Mechelen de dato 6 juny 1759, dat op dit tydstip er slechts twee fabrieken bestonden: het éene aen Gillis Van Hombergen en het andere aen Jacobus Versluysen toebehoorende. Deze twee fabriekanten hadden dochters gehuwd van den schryver wiens notas wy benuttigen en hadden onder hun het ruim lokael verdeeld waer de Jacobsen van vader tot zoon gouden leêr gemaekt hadden. Dit lokael, gelegen in het kwartier genaemd den *Ham*, draegt nog heden, zoo wy vermeenen, den naem van *Goudenleêrhuis*.

(1) Buiten de muerbehangsels verveerdigde men nog vellen voor leunstoelen, tafeltapyten en antependiums voor altaers.

Talryke werklieden werden door de fabrieken gebezigd. Zy werden betaeld per vierkant of samson. Zie hier eene eigenaerdige nota van het geen zy ontvingen:

‘Gewoonelyke dagloon voor de jongens als men veel had gelyk de gasten bekend zyn en gelyk zy gekregen hebben als zy jong geweest hebben:

Voor het doodverven van een samson 1 oord.

Voor het lakeeren 1 oord 1 negenmanneken.

Voor den grond te schilderen 1 oord 1 negenmanneken.

Voor het vernissen 1 oord een negenmanneken.’

De levering der bladeren zilver noodig voor de fabrieken maekte het welzyn uit van een gansch ambacht: dat der goudslagers. Hun lot nauw verbonden geweest zynde met het bestaen der goudenleêr fabrieken, zullen wy er hier eenige woorden over gewagen.

Eene ordonnantie van 16 november 1683 had dit ambacht te Mechelen ingericht, en het moest zeer welvarend zyn, vermits er in 1716, elf meesters bestonden werkende ieder met dry of vier gasten en verscheidene leerjongens.

Vooraleer in het ambacht aengenomen te worden moest men den volgenden eed afleggen:

‘Ick wil alhier sekeren ende gheleven dat catholyck gheloof voor te staen met goet ende bloedt der stadt van Mechelen tot haeren rechte alle de privilegien van dat goudtslaeghers ambacht te onderhouden, dat swere ick Godt ende den Lieven Sinte Eloy onsen patroon.’

De manier om het bladzilver te slagen wordt in een onzer handschriften beschreven. Daer wy niet twyfelen of de kunst heeft deswegens veel voortgang gedaen, zullen wy enkel aenstippen dat men 800 bladeren in eenen vorm sloeg.

Op 11 october 1730 besloot het ambacht binnen de tien jaren geene leergasten meer aen te nemen. Hierdoor hingen de fabriekanten van gouden leêr gansch van de goudslagers af. Zy poogden diensvolgens tegen dit besluit intekomen, en deden zekeren Dewit zich tot het Magistraet wenden ten einde van ambtswege zyne inschryving te bekomen, maer op een vertoog door het ambacht aen het Magistraet ingediend, keurde dit, by besluit van 3 Juny 1737, de overeenkomst der goudslagers goed en bekrachtigde dezelfde. De fabriekanten deden alsdan hun bladzilver te Antwerpen en te Brussel slagen, maer het ambacht kwam er tegen in en het Magistraet nam een besluit de dato 2 October 1747 waerby, op straf van aenslag en boet, verboden werd het inbrengen, verkoopen en verwerken der bladeren zilver door andere als de leden van het goudslagers ambacht geslagen.

Nieuwe moeijelykheden ontstaen zynde tusschen de fabriekanten en de goudslagers wegens de grootte der bladeren zilver, bevool het Magistraet in 1754 dat zes bladeren eene Mechelsche el, min eene talie, moesten uitmaken.

Het ophouden der fabrieken had voor natuerlyk gevolg het verval van het goudslagers ambacht.

F. VERSLUYSEN.

Het Vlaemsche volkslied.

Krachtig galmt uit vlaemsche harten
't Vlaemsche lied, met vlaemschen toon:
Zingend vreugde, weenend smarten,
Wrekend Vlaendren van den hoon.
Steeds voor den waren, den heilgen en schoonen
Doen wy weêrklinken onz' echt vlaemsche toonen.

Magtig, als onz' vlaemsche eiken
Die trotseren het orkaen,
Zingt ons lied dat wy niet wyken
Voor den vyand van ons vaen.
Steeds voor onz' regten, en vryheid en zeden
Hebben de echt vlaemsche zangers gestreden.

Biddend voor de vlaemsche landen
Hunnen voorspoed en hun lot,
Voor den vreden en broederbanden
Klimt het vlaemsche lied tot God.
Dankend den Schepper, den vader van allen
Zullen de echt vlaemsche liedren steeds schallen.

Wee hem die 't vlaemsche lied verbastert,
't Vaderland misacht en schendt,
't Vlaemsche gevoel en zeden lastert
En der vaed'ren tael miskent!
Steeds voor den waren, den heilgen en schoonen
Doen wy weêrklinken onz' echt vlaemsche toonen.

V.D.H.

De haen en de diamant.
(Vrye navolging.)

Een haen was op een vuilnishoop
Aen 't zoeken en aen 't wroeten;
Hy vond een schoonen diamant. -
In plaets van dezen kostbren pand
Met blydschap te begroeten,
Smeet hy hem weg en sprak misnoegd:
Foei! voor my geen pronkjuweelen,
Ik had zoo liefst een korrel graen!
.....
Zoo zyn er nog die als de haen
Ook dwaes met schatten spelen...

L.F. DAVID.

Aeltre 1861.

In het dorp.

Das Kind und der Greis, der Unwissende und der Gelehrte urtheilen und denken ungleich; Liebe aber in ihnen ist immer das gleiche Gefühl.
ZSCHOKKE.

I. - De ontmoeting.

't Was alles stil in de natuur. Geen windje ritselde door het loover. Alleen klapwiekte nu en dan een vogellijn, piepend voorbij; alleen bewoog nog de rustlooze populier de hoogste bladeren zijner kruine. Op

geheel den omstreek daalde die zachte, blauwverwige wazem die den landschappe zoo veel bekoorlijkheid bijzet.

De aarde, door hitte afgemat, scheen, in diepe rust, nieuwe krachten te hervatten.

Vergeten wij niets? - Ja, waarachtig; waar is de zon? De zonne was onder de westerkimme gedaald en had dien rooden kring achtergelaten die, als het zij, het spoor is dat de godinne in de baan prent, die zij doorloopen heeft.

En de maan dan? - De mane verhief zich in den Oosten, met statige traagheid, op den gezichteinder, dreef met stillen, zilveren glans aan den reinen hemel voort en deed, in den velde, de dauwdroppelen die aan de grashalmen biggelden, als keurgesteenten, schitteren en vonkelen.

En de sterren? - Daar boven, in het blauwe uitspansel, glimden eenige sterren, sterren met een geheimzinnig en weemoedig licht. Zij vormden met de afgaande zonne, wier daling haar te voorschijn bracht, en met de opstijgende mane, wier glans haer weder zal verduisteren, eene grootsche tegenoverstelling, die het oog streelde en verrukte, het hert bewoog en tot God vervoerde...

Met andere woorden en in eene meer verstaanbare tale, 't is in den zomer, om zoo wat acht ure des avonds. Het landschap, dat ik hier boven moest beschreven hebben, iets dat twee bladzijden had kunnen innemen, strekt zich voor den aenschouwer uit. Als hij zich omkeert, kan hij, met weinig moeite, tusschen het geboomte, een nederig torentje ontwaren. Hij is dus niet wijd van een dorp.

Vóór hem liggen een dichtbewassen boschje van schaarhout en een lang veld met geelgouden oogst bedekt. Tusschen beiden kronkelt er een voetpad met die ongekunstelde bochten die den dichter en den schilder begeesteren. Eenige boomen, die in het boschje uitsteken, hellen voorover en beschaduwen den ootmoedigen weg. Die weg is het draeipad.

Ziedaar, beste, de plaats die ik verkozen heb om er den eersten, maar niet den eenigsten voorval te doen gebeuren der schoone geschiedenis die ik u verhalen ga.

Bevalt u de omstreek, de geschiedenis zal u bevallen. Laat dit aan mij over; ik zal uwe verwachting niet bedriegen. Wij kennen immers de geheimen der schole.

Op het voetpad ijlt een meisje met snelle schreden voort. Onder den arm draagt zij eene dikke bussel klaver, in de linker hand, eene blinkende sikkel. Zwierig is haar tred; rijzig hare houding. De blonde hairlokken dalen kroezelend van haar hoofd en dwarlen vrij om haren hals en op hare schouderen. Hare licht-blauwe oogen, vurig maar ootmoedig, hebben, terwijl zij tegen de hoogroode kleur der wangen uitsteken, eene zeldzame uitdrukking van zachtmoedigheid en tevens van zelfhoogachting. Zij verraden echter, nu en dan, eenige schuchterheid en keeren zich meermalen naar het schaarhout; alsof zich daar een gerucht opdeed dat, bij de stilzwijgendheid des winds, niet gemakkelijk te begrijpen is.

Wij, die op een ander oogpunt staan als het meisje, wij kunnen ons dit gerucht uitleggen.

Dwars door het schaarhout heen, zonder op de jonge stammen te letten die hij nederbuigt of breekt, sluipt zich een jonge boer. Hij draagt omzichtig eene zware bijl in de hand. Hij beraadt wel zeker slechte plannen: op zijn gelaat schetst zich angst. Somwijlen blijft hij staan, legt de hand op de borst, als of het ware om het hevige kloppen zijns herten te stillen, halsreikt in de richting des voetspads, herneemt dan weder zijnen loop en zucht bij poozen: ‘Ja, nu zal ik durven; zij is eindelijk alleen

en het is al duister op den weg. De gelegenheid is zóó goed; neen, ik zal z e niet laten ontsnappen.'

Men zou nochtans niet gezegd hebben dat die boer een misdadiger was: zijn kiel was noch verscheurd, noch te veel gelapt. Maar zeg, beste, eerlijke lieden loopen immers toch niet door boschkens, van alle gebaande wegen verwijderd, en er zijn immers ook booswichten die goed gekleed zijn?

Zie hoe een booswicht toch soms wonderbaar te werk gaat. De onze, toen hij op den boord van 't schaarhout gekomen was, stak het hoofd voorzichtig onder het loover vooruit. Hij zag het hoofdje der maagd ginder wijd in een der bochten des wegs boven het graan uitsteken, en toen hij dit zag, kleurde een hevig rood zijn aangezicht; zijne trekken hadden nog al aangenaam kunnen schijnen, ware er de uitdrukking niet geveinsd van geweest en verwilderd, iets dat altoos is aangezien als gevende vuige driften te kennen.

Toen hij bemerkte dat het meisje zich nog op eenigen afstand bevond, ging hij bij den weg nederzitten en begon driftig in den stam te kappen des enkelen eiks die daar stond; alweder een teeken van ontaarding, die drift tot vernieling die hij daar toonde. Iets wonderbaars ging in hem om: hoe hardnekkig hij ook sloeg, en hij sloeg dat er alles van dreunde, scheen hij de zachte voetstapjes te hooren die daar naderden, want hij neigde het oor naar dien kant; de oor en niet het oog, een derde kenmerk van booswichten die nooit, zoo ik heb gelezen, hun slagtoffer durven bezien.

Zijne aandoening groeide onverpoosd aan, en naarmate het meisje dichter bijkwam, werd zijn slag onzekerder en flauwer. Eindelijk ontviel hem de bijle... het meisje stond daar vóór hem.

Zij bezag hem met hare blauwe oogen en hij bezag haar ook en zij werden beide schaamrood tot achter de ooren. Hij scheen te zullen opstaan en haar iets te willen zeggen; zij neigde zich naar hem toe en scheen te willen luisteren. Maar hij sloeg de oogen weder neêr, bloosde en verbleekte afwisselend en sprak geen woord; zy wachtte een oogenblik... maar te vergeefs, sprong dan over zijne voeten die hij op den weg vooruitgesteken had, en, half verwonderd en met schijnbaar spijt, vervoorderde zij haren weg. Hij, beschaamd, zag haar achterna en sprak: 'goeden avond, Liza' en zij glimlachte fijn en spottend, en antwoordde: 'goeden avond, Sus.'

Hij was geen booswicht; hij was een verliefde.

II. - Listen en lagen.

Op eene hoeve, die eenige boogscheuten van het dorp en niet wijd van het draaipad gelegen was, stonden, des morgends, eenige dagen na de ontmoeting, twee meisjes bij den bornput. De eene was Liza, de andere Anna, hare beste vriendinne.

Zij haalden water op voor het vee. Dat zij stilzwijgend werkten, zal ik niet zeggen; de lezer geloofde het niet en het zou zooveel der waarheid als der vrouwennatuur tegenstrijdig zijn. Hun geklap, integendeel, mengelde zich, vrolijk schaterend, tusschen het knersend kraken van den dwarsboom en de andere geruchten der hoeve.

- Wel, sprak Anna, 't is zondag kermis. Met wie gaat gij er naartoe?

- Ik, antwoordde Liza, ik ga er met niemand en als ge mij niet wildet medenemen, dan zou ik moeten t' huis blijven.

- 'k Zal het aan Jan vragen; hij zal wel wat knorren, maar een vrijer moet toch ook voor onze vriendinnen gedienstig zijn. Het zou mij te veel spijt doen, indien ge niet kondet medegaan.

Op dit oogenblik, hoorde Anna voetstappen, achter de haag, op de baan die nevens den bornput wegliep. Zij zag op: van onder door de haag, ontwaarde zij twee beenen; toen ze dicht bij den bornput kwamen, bleef de persoon aan wien ze toehoorden, staan en hij verhief zich op zijne teenen; de bovenste takken der hage werden voorzichtig uit een geschoven en in die opening stak zich een hoofd vooruit, 't was dit van eenen jongen en knappen boer. Hij trok zich plotselings terug, als hij zag dat er *twee* meisjes bij den bornput stonden.

Dit verwonderde Anna wel eenigszins, echter niet te veel. Zij ried gauw wat er gaande was: daar zij ook eenen vrijer had, ontbrak haar zekere ervarenheid niet. Wie kent er een meisje dat bemint en niet slim is? Spottend hief zij den vinger op en dreigde er Liza mede, die daar stond, wel wat blozend, maar toch lachend.

- Ha! ge hebt niemand die u ter kermisse mede nemen zal. Vertel dat aan anderen. Ik heb spijt dat ik den jongen gestoord heb; roep hem terug, ik loop weg. Indien ik goed gezien heb, is 't Sus Teugels; geen slechte keus, in der waarheid. Tot wederziens.

- Neen, blijf, riep Liza, ik ga het u vertellen; het ligt mij al lang zwaar op het hart. Het u vertrouwen zal mij, ik voel het, goed doen. Maar zeg het aan niemand voort.

Wat geluk! eene liefde geschiedenis hooren door de heldinne zelve verhaald; in de geheimste vouwen haars harten dringen; door één woord eene gansche reeks gewaarwordingen gissen; op eene andere de proeve nemen of de liefde bij ieder op de zelfde wijze werkt; en dan, dat rood worden bemerken, dat vuur in de oogen verrassen, zich door dien aangedanen toon weggesleept voelen, en bovenal iets nieuws weten dat niemand nog weet en dat men al de meisjes van 't dorp zal kunnen, onder belofte van zwijgen, in het oor fluisteren! Wat geluk voor Anna, niet waar!

Zij verstond het zoo, en om niets van het verhaal te verliezen, liet zij de zwiksel ontsnappen, zette haren emmer op den steen des bornputs, legde den eenen arm erop, vouwde hare handen te samen en half leunend, luisterde zij, de groote oogen op Liza gericht.

Deze, verlegen en meer nog vervoerd door de herinneringen die haar te binnen kwamen, zweeg eene pooze en sprak stamelend:

- Ik was eenige dagen hier op de hoeve in dienst; ik werd naar het dorp gezonden om den hoefsmid te halen: ons peerd was ziek. Toen ik terugkwam, liep ik verloren. Ik zwerfde lang zonder te weten waar ik mij bevond, als ik eindelijk eenen jongen

ontmoette. Hy zag zeker dat ik vreemd was en vroeg mij waar ik heen ging. - Ik ben de meid van Vertongen, zeide ik, en ik heb mijnen weg verloren. - Wacht, zeide hij zoo, ik zal hem u wijzen en hij bracht mij langs het draaipad ginder en ik vond de hoeve terug. En dat was al... Elkander spraken wij, onder 't gaan, geen woord toe. Van dien dag af, hoe het gebeurde weet ik niet, maar ik geloof ik wel dat het toch geen enkel toeval was, kwam ik hem meest alle dagen tegen. Waar ik werkte of te niet, verscheen hij van wijd en ging dan, met schijnbare onverschilligheid, voorbij. Die menigvuldige ontmoetingen verwonderden mij in 't begin, maar ontrustten mij niet. Ik wist wel dat ik van dien jongen niets kwaads te vreezen had. Welhaast, integendeel, was het mij aangenaam hem te ontmoeten; ja, als ik des avonds van het veld terugkeerde en hem dan nergens ontwaren kon, 't zij daar hij in het boschje sloop, 't zij daar hij, van boom tot boom, mij, op zekeren afstand, opvolgde, dan - wel zie, - dan ontbrak er mij iets, ik weet niet wat, dan was ik bedroefd, dan ging ik met zoo veel tevredenheid niet te bedde, dan was 's anderendaegs voor mij de zonne zoo warm niet, dan zong ik niet gedurende den arbeid. - Eens, o ik zal het nooit vergeten, kwam ik hem, de avond viel, op het voetpad tegen. Ik voelde dat hij mij iets wilde gaan zeggen, en aardig zal het u schijnen want het scheen mij aardig, ik wist reeds wat hij mij zeggen ging en ik poogde een antwoord te bereiden. Wij ontmoeten elkander; hij gaat op den boord des wegs staan, brengt de hand aan de klak, - denk eens, voor mij, eene meid - opent den mond en: ‘goeden avond, Liza’ sprak hij en op zoo zoet eenen toon dat eene koude en tevens zalige rilling mijne leden doorliep en dat ik op mijne beenen beefde. Ik kon zijner beleefdheid niet antwoorden en, uitzinnig, vloog ik van daar. Gewis, heeft mijne doenwijze hem afgeschrikt, want sedert heeft hij nooit iets meer durven zeggen dan hij dien avond zegde. Te vergeefs, beantwoord ik, als ik hem tegen kom, zijnen groet met vriendschap en zeg hem steeds: ‘goeden avond, Sus’ helaas! nimmer heeft hij mij durven aanspreken; en toch... dat hij het eens wist, hoe goed ik hem zou ontvangen. God weet, wat gedacht hij van mij, om mijne onbeleefdheid, heeft opgevat! Nochtans, schijnt hij zoo braaf dat hij het mij niet ten kwade rekent, want nog altijd zoekt hij alle gelegenheden mij te ontmoeten en mij eenen goeden dag toe te knikken. Maar steeds is het gelijk dezen morgend; vindt hij iemand bij mij dan verwijdert hij zich zonder om te zien en zonder te groeten.

- Hoor, onderbrak Anna, dat is allemaal goed en wel; maar daar moet een einde aankomen. Ik heb eenige ondervinding, en ik zie wel dat Sus Liza geerne ziet, en dat Liza Sus bemint.

- O! riep Liza.

- Ja, ja, ging Anna voort, ge kunt het mij niet ontveinzen. Ik bemin mijnen Piet ook, alhoewel het bij ons niet ging gelijk bij u. Eens dat wij van de kermisse kwamen, zeide mij Piet: ‘Zie, geloof mij, Anna, ik zie u geerne,’ en ik antwoordde: ‘wel ik u ook, Piet.’ en sedert dan vrijen wij samen en wij zullen in 't kort trouwen. Gij gaat anders te werk. Sus durft niet spreken; wel nu, dwing hem u te zeggen wat hij denkt.

- Ik zou niet durven. Hoe zal ik het doen?

- Zie hier het middel...

- Liza, Anna, riep er eensklaps in de verte eene vrouwenstem, en een moederken kwam uit den koeistal. - Hebt ge nu nog niet genoeg water geschept of lang genoeg gebabbeld? Toe, spoed de ketel staat al op, laat het vuur niet onnoodig branden.

- Kom gauw, sprak Liza, moeder Vertongen zou weder aen 't morren kunnen vallen.

- Wel, tot dezen avond, fluisterde Anna, voor aleer slapen te gaan, kom hier bij den bornput en ik zal u een middel bij der handgeven om Sus te dwingen zich te verklaren.

En beide namen hunne emmers op en gingen naar de hoeve.

III. - De kermisse.

‘'t Is Zondag, kermis’ - had Anna gezegd, en in zulk geval hecht ik geerne geloof aan het geen een jong en danszuchtig meisje zegt, die den kermisdag gewoonlijk met een rood kruisken op den almanak aenteekent. Ja, 't was kermis in 't dorp.

Hier vind ik mij, Beste, in de grootste verlegenheid. Door de woorden die Anna heeft uitgesproken, zonder er op te denken misschien, ben ik verplicht eene kermisse te beschrijven. Had ik het maar geweten, zij zou wel van iets anders gesproken hebben, al ware het dan van iets dat zoo aangenaam niet ware geweest of dat ons in 't geheel niet aanging.

Wat? ik, eene kermisse beschrijven! Zal ik er een tafereeltje van maken in den aard van Teniers of in dien van Wouwermans? Zal ik Rotgans navolgen, Jan van Rijswijk, van Beers of Conscience? Neen, dit vraagt ge niet, niet waar? - Wel, ge zoudt het ook niet krijgen.

Ik herdenk alles wat ik over kermissen las; ik neem hier en daar eene klad. Ik zal dan wel niet eigenaardig zijn, maar weinigen toch zullen weten waar ik mijnen buit haalde en sommigen zullen wel peinzen dat ik alles gevonden heb. O! ik zal er eer bij halen!

Waarmede zal ik aanvangen? Zal ik u den boer aanwijzen die daar zwijmelend wegtrekt en bij zich zelven twist of de bruine uit den *Anker*, beter is dan de bruine uit den *Gouden Leeuw*? - Zal ik u bij de grijzaarden brengen, die daar, onder die tent, de ellebogen op de tafel, zich de dagen hunner jeugd herinneren en zich beurtelings doen aanmerken hoe veel beter het in hunnen tijd ging? - Zal ik u, met die kinderen, rond de kramen leiden en u doen zien hoe zij, met hunne groote oogen, al de bewegingen des mans gade slaan, die hun zijne koeken aanpreekt?

Neen, niet waar? Ge volgt liever die lange rei van zwierige, hooggekleurde boerinnen die, door eene nog langere rei van zingende boeren gevolgd, ginder komen aangestoven en alles, op hunnen doortocht, in rep en roer brengen. Ja, kom mede, kom naer den *Groenen Hond*, aan welks deur zij zich ginder verdringen...

Op het achterplein van den *Groenen Hond*, is er eene groote tent opgeslagen. Hier heeft de god of de godinne des danses zijnen of haren zetel gevestigd. Het woelt en wriemelt er alles door elkander. De eene verstoot er den anderen, en de andere trapt er den eenen op den voet. Hoor, wat geschreeuw, wat muziek, het verdooft de ooren; zie wat stof, wat gerook, het verblindt de oogen. Werp u in dien poel, ik raad het u; hier is het waar geluk. Of, hebt ge het liever, blijf er uit en wandel, gelijk die heer daar, die zeker de burgemeester, of ten minste de notaris des dorps is, met de handen op den rug, tusschen de dansende menigte rond.

Liza en Anna zitten, eenigszins ter zijde, op eene bank. Zij klappen vertrouwelijk:

- Ik heb er aan mijnen Piet van gesproken, zeide Anna; hij zal doen wat ik hem gevraagd heb; hij wilde er wel iets tegen inbrengen; maar ik had eens willen zien dat hij zou geweigerd hebben.

- Anna lief, hoe meer ik er aan denk, hoe banger ik word; dat Sus het zoo eens kwaad opnam of dat hij eens wist dat ik er heb in toegestemd.

- Wel, wat zou het dan zijn! Dat hij alop kwaad worde. Maar, hij zal er niets van weten en hij zal doen wat hij toch geerne zou willen doen.

Maer Liza luisterde niet. Anna zag haar rood worden en hare oogen nederslaan. Zij blikte rond... Sus was daar binnen gekomen.

Hij deed alsof hij de meisjes niet zitten zag en ging, zoo onverschillig als een andere, het plein rond. Echter naderde hij allengskens de bank waar Liza en Anna op zaten, ging dan tegen eenen boom leunen waar hij dacht niet gezien te zijn, maar van waar hy haar goed zien kon en richtte dan strak zijne oogen op haar.

- Zoo is het altoos, zuchtte Liza, hij zal wel rond mij om en weder komen fladderen, ja; maar mij aanspreken, o dat wil hij niet meer.

- Willen, daar ben ik zeker van; maar durven, dat is de knoop, sprak Anna. 't Is een zonderling man. Piet heeft mij wel gezegd dat hij een goede jongen is, buitengewoon vreesachtig en wederhoudend van aard, maar ik zou niet konnen gelooven, indien ik het niet zag, dat hij zich aldus zou gedragen hebben. Ik wed dat hij brandt van begeerte hier bij ons of liever bij u neder te zitten; maar hij durft niet. Wacht, ik zal dat wel anders keeren. Ik ga hem verzoeken mij ten dans te geleiden; gij, ge zult met Piet over ons staan en ik wil dan eens zien of hij u niet aanspreken zal.

Liza wilde haar te vergeefs tegen houden. Anna liep weg, recht naar Sus. Zij sloeg hem op den schouder en terwijl hij daar verschrikt stond, vroeg zij hem: - 'Ge zult immers dezen keer met my dansen, niet waar, Sus?' - en alhoewel hij niet ja zegde, nam zij hem by den arm mede. 'Wij staan *vis-à-vis* met Liza' fluisterde zij hem toe om eenigzins het geweld te verschoonen en te vergoeden dat zij hem aandeed.

Dan verscheen Piet, een struische jongen en vrolijke gezel. Anna sprak hem eenige woorden in het oor en lachend ging hij zijnen arm aan Liza geven. Op het geroep: '*en place*' huppelden zij de tent binnen.

Daar stonden nu Sus en Liza, overeengeplaatst; nu moesten zij elkander wel bezien en, volgens de bevelen des muziekmeesters, elkander de hand geven. De eerste maal dat dit gebeurde, voelde Liza hare hand zachtjes drukken. Dit ontstelde haar wel en deed haar blozen, maar toch antwoordde zij aan die drukking, Dat een meisje en een jongen zich de hand drukken, dit gebeurt alle dagen en niets schijnt mij onnoozeler. Het geen mij verwondert, is, dat in dees geval, Liza en Sus beide verbleekten en dan weder rood werden. Lag er dan iets in hunne handdrukking verborgen, dat ik niet ken?

Van dan af, veranderde Sus geheel en gansch: zijne oogen vonkelden; zijn tred werd zwieriger en een lach zweefde bestendig om zijnen mond. Nu durfde hij Liza bezien zonder de oogen neder te slaan; nu durfde hij haar aanspreken, zonder te stamelen. Hij dacht er niet meer op om weg te loopen. Neen, hij die nooit danste, wilde niet meer ophouden en hij had het stout bestaan aan Liza te vragen: 'Wy dansen geheel den avond samen, niet waar?' en zij had lachend toegeknikt.

Kon ik u het geluk beschrijven dat Sus gevoelde als hij zijne Liza aan zijnen arm hangen had; als hij haar dansend voorttroonde, als hij hare leden zachtjes omstrengelde?

O! zulk geluk kan men bevroeden, maar het beschrijven? neen!

Zoo onwederstaanbaar was Sus met dien stroom van gelukzaligheid weggesleept, dat hij geen aendacht op het lachen gaf van Piet en Anna,

en hij niet bemerkte dat de andere jonge boeren en jonge boerinnen hem elkander met den vinger aanwezen.

Wie bekreunt zich met het geen er op deze aarde omgaat als hij in den zevenden hemel vervoerd is?

(Wordt voortgezet.)

Maetschappy Zonder tael, geen volk, te Thienen.

Deze kring, die krachtige poogingen aenwendt tot den vooruitgang der vlaemsche tael en letterkunde telt onder zyne leden den zeer Eerw. heer Delvaux, de heeren J. Caillout, advokaet, J. Brouwers, opziener van het lager onderwys, L. Hovent, bestuerder van 't stedelyk kollegie en D. Claes, onderwyzer.

Deze heeren hebben de gelukkige gedachten opgevat van alle avonden, van zeven tot negen ure, in hunne vergaderzalen openbare leergangen van tael, vaderlandsche geschiedenis, wis- en teekenkunde alsmede van huishoudkunde interichten, welke reeds door ongevêer 150 persoonen uit den werkend enstand worden bygewoond. Het ware te hopen dat men in iedere gemeente van *Vlaemsch België*, eenige persoonen kon vinden, die met zulke zelfsopoffering het hunne bydroegen tot de zedelyke ontwikkeling der geestvermogens in de mindere standen. Met veel genoegen hebben wy dan ook vernomen, dat vele invloedhebbende persoonen van Thienen de leergangen bywoonen, ten einde door hun voorbeeld de werklieden aentemoedigen.

Wy wenschen alle deze heeren van harte geluk over hunne zoo belangryke onderneming, alsook aen alle degene die tot het bestaen van bovengemelden kring door zedelyke of stoffelyke middelen bydragen.

Kunst- en letternieuws.

De gouverneur der provincie, voorzitter van den bestuerraed der koninklyke Akademie van beeldende Kunsten te Antwerpen, brengt ter kennis der belanghebbenden, dat, eene plaets van professor van bouwkunde, door het overlyden van M. Stoop, opengevallen zynde, de vragen tot het bekomen derzelve, vóór 15 meert aenstaende, ten bureele der Akademie moeten zyn nedergelegd.

- De bestuerraed der koninklyke Akademie van Schoone Kunsten, te Antwerpen bericht de belanghebbenden, dat in 1862 de groote pryskamp voor bouwkunst, gezegd van Rome, zal plaets hebben. De pryskamp zal op donderdag 10 july in de koninklyke Akademie geopend worden. De laureaet zal, gedurende vier jaren, een pensioen van 2500 fr. genieten, om in den vreemde zyne studiën voort te zetten. De jury zal een tweeden prys en eene eervolle melding kunnen toestaen. De tweede prys, bestaende in eene gouden medalie ter weerde van 300 fr., zal, even als de eervolle melding, by verdeeling kunnen toegestaen worden. Elke belgische of genaturaliseerde artist, die den ouderdom van 30 jaren nog niet heeft bereikt, mag mededingen. Alwie verlangt aen den pryskamp deel te nemen, moet den bestuerraed der koninklyke Akademie daer uiterlyk vóór 1 juny kennis van geven.

- De zoo gunstiggekende kunstschilder M.P. Van Schendel heeft een groot tafereel voltooid, bestemd voor eene kerk van Namen. Hetzelve stett voor den H. Engel

Gabriël, die der heilige Maegd de blyde boodschap brengt. Het is een van 's meesters belangrykste werken. Wy zullen er kortelings op terug komen.

- M. Storms, reeds gunstig als komponist gekend, heeft een nieuw koor samengesteld, voor titel voerende: *Belgisch nationael Koor*, waervan M. de Minister van Buitenlandsche zaken de opdracht wel heeft willen aenveerden.

- By de voornaemste boekhandelaren is eene brochuer verkrygbaer gesteld, getiteld: *Antwerps vestingswerken. Geschiedkundige oirkonden in overdenking gegeven aen vaderlandliefhebbende burgers en overheden*

- Verschenen ter drukkery van J. Jorssen, *het kunstfeest te Antwerpen*, door Harry Peters; hetzelfde werk in het fransch: *la fête des arts à Anvers*, *17*, *18*, *19 et 20 août 1861.* Twee zeer schoone boekdeeltjes, elk verkrygbaer tegen 1 fr. 50 c.

- Men schryft ons uit Gent: het bestuer van het *Willems-Fonds*, vernomen hebbende dat er te Luik eene bibliotheek bestond ter onderrichting der lagere volksklassen, zond aen de regering dier stad een aental beschikbare exemplaren der op kosten der vereeniging uitgegevene werken, ten einde ook de in de waelsche stad woonende Vlamingen, die het fransch niet machtig zyn, in gemelde bibliotheek het voedsel des geestes konden vinden. Dit aenbod werd met donk aenveerd.

- De vyfjaerlyksche tentoonstelling der maetschahpy van kruidkunde zal den 2 Meert aenstaende in den Casino te Gent worden geopend, en in getal en in glans al degenen overtreffen, die men er nog gezien heeft. De zael zal niet groot genoeg zyn om de planten en bloemen dier tentoonstelling te bevatten. Ook is men voornemens verscheidene timmerwerken uit te voeren, ten einde de plaets te vergrooten. Men spreekt van niet min dan 13 verzamelingen *Amarylles;* de laetste groote tentoonstelling telde er maer dry, dank aen de welwillendheid van den Voorzitter der gentsche Maetschappy, die er twee leverde. Er zullen 17 kollektiën *Azalea* zyn.

- By de diskussie over 't vlaemsch die in december laestl. in de kamer der volksvertegenwoordigers plaets had, hebben verscheidene redenaers het woord ten voordeele onzer belangen gevoerd.

Het *Willems-Fonds* heeft de vertaling dier redevoeringen uitgegeven in een boekwerk van circa 130 bladzyden, dat te bekomen is ten pryze van 40 centiemen.

- M.N. De Keyser, bestuerder der koninklyke Akademie van Antwerpen, is door Z.M. Napoleon III, officier van het eere-legioen van Frankryk benoemd. Op 17 dezer zyn de leden der afdeeling van beeldende kunsten van het *Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen van Antwerpen*, M. De Keyser gaen geluk wenschen over deze nieuwe eervolle onderscheiding. Het was M. Leys die namens deze afdeeling, als voorzitter, het woord voerde. M. De Keyser heeft hierop hertelyk geantwoord. Eenige oogenblikken later zyn de leerlingen der koninklyke Akademie hunnen bestuerder ook komen geluk wenschen. Een der leerlingen, namens zyne kollegas, drukte zich uit als volgt:

‘Met geluk komen wy u onze beste wenschen aenbieden, ter gelegenheid der hooge en vleijende onderscheiding, welke het fransch gouvernement aen uw uitmuntend talent verleend heeft.

M. de direkteur, het behoorde aen het orgaen van een volk hetwelk zoo verheven is in de kunst, in u het geleerde bestuer van de hoofdstad der kunsten van België te erkennen.

Deze zoo vleijende onderscheiding weêrkaetst op de gansche school en uwe leerlingen maken het zich ten plichte zich de schitterende kursussen, welke men er onderwyst, ten nutte te maken.’

- M. Jos. Biemans, reeds zoo gunstig als toondichter door verscheidene uitgaven gekend, heeft onlangs een volkslied uitgegeven, voor titel voerende: *les Tireurs Belges,* woorden van *L. Van de Velden;* dit lied is opgedragen aen Z.K.H. den hertog van Braband, die M. Biemans, zoo wy vernemen, als bewys zyner hooge tevredenheid eenen zeer vleijenden brief heeft toegezonden.

M[r] Adolf van Soust de Borckenfeld.

Onder de goede belgische dichters onzes tydvaks wordt M. Adolf van Soust de Borckenfeld, gerekend; de volgende Jubelzang door hem verveerdigd ter gelegenheid van de 25[e] verjaring der troonbeklimming van Z.M. den koning der Belgen, in 1856 te Brussel gevierd, zal onze lezers, wy twyfelen er geen oogenblik aen, welkom zyn. Tot nadere verklaring, dient hier aengemerkt te worden dat men te dier gelegenheid den boom van vryheid, in een jubeltuil had herschapen, een gedacht 't welk door M. Peeters, hooger beambte by het ministerie van binnenlandsche zaken werd opgevat. De Jubelzang door M. Van Soust in de fransche tael geschreven, werd door den beroemden romanschryver Hendrik Conscience in het vlaemsch, op de volgende wyze overgebragt:

JUBELTUIL, PALEIZENPLAETS TE BRUSSEL 1856.
TEEKENING VAN H. HENDRICKX, PLAETSNÊE VAN E. VERMORCKEN.

I

Het koningdom, dat wy beminnen
Als 't magtig schild van 't vaderland,
Is niet een staf der volksverdrukking:
Het is een zoete liefdeband.
Aenschouw dien boom met groene loover.
Zoo luisterryk door 't volk gesierd;
In zyne schaduw wordt de vryheid

Ter eer des Konings zelf gevierd.
Behangen wy met bloemenkransen
Dien boom door velen ons benyd;
En blyv' hy, 't autaer onzer regten,
De toekomste en de hoop gewyd!

II

Hy werd, terwyl de noodklok luidde,
In 't bloed der martelaers geplant;
Doch na 't gevaer schoot hy zyn wortlen
Wel diep in 't vrye Belgenland.
En nu heft hy de breede kruine
Zoo krachtig en zoo trotsch omhoog:
Zyn glans straelt over 't oud Europa
Den volkren in 't verwonderd oog.
Versieren wy den vryheidsboom met bloemen.
Festoenen om zyn kruin gerold!
Hy word' de Jubeltuil der liefde,
Gewyd aen Koning Leopold!

III

Gelukkig tydstip, door den lande
Begroet met losgebroken vreugd,
Gy zult geboekt staen in de toekomst
Als 't loon van moed, van trouw en deugd.
De nageslachten zullen 't roemen,
Dit schouwspel wonderbaer en schoon
De Vryheid, 't Volksregt en de Koning
Gezeten op den zefden troon!
Laet, dichters, laet uw heldre zangen galmen
Ten roem van een' gevierden tyd,
Door vorstenmin en vryheidsliefde,
Aen eeuw'ge glorie toegewyd.

IV

O, gy, almagtig Opperwezen,
Beschikker van der volkren lot,
Wees 't vrye koninkryk genadig:
Bescherm ons vaderland, ô God!
Gun dat, na eeuwen, onze zonen,
Hun fieren moed en trouw ten loon,
Als wy, de vryheid mogen vinden
Op eenen volksbeminden troon.
Versieren wy den vryheidsboom met bloemen.
Festoenen om zyn kruin gerold!
Hy word' de jubeltuil der liefde,
Gewyd aen Koning Leopold!

In het dorp.
(Vervolg, zie bl. 32 dezes jaergangs.)

IV. - De maneschijn.

Geen zoo schoone dag of hij heeft een einde. De kermisdag die zoo gelukvol voor Liza was en bovenal voor Sus, verliep ook, of liever vervloog. Het was tijd om naar

huis te keeren. Men kwam overeen dat Sus Liza zou tot aan de hoeve brengen en dat Piet en Anna hen begeleiden zouden.

Zij vertrokken de laatsten uit den *Groenen Hond.* Piet en Anna gingen vooruit. Liza en Sus kwamen achterna, maar zoo langzaam dat zij hunne makkers welhaast uit het oog verloren en zich, als het ware, alléén bevonden.....

Mane, die daar boven aan den hemel statig voortrolt, gij, den minnaren zoo toegedaan, zend uw licht, zacht en bekoorlijk, op deze twee schepselen nader en helder hun hunne wegen op.

Sterren, door de milde hand Gods zoo ontelbaar in het ruime gezaaid, gij, dien minnende stervelingen hun lot verbinden, glimt hun geheimzinnig toe en wijst hun het oord aan dat zij opzoeken.

Wintje dat door het gebladert heen suist, gij, dat klagende herten met liefdeboodschappen gelasten, zwijg nu, zwijg, op dat zij niets van de schoone woorden verliezen welke zij zich toefluisteren.

Vogellijn, dat in uw nestje slaapt, slaap rustig voort, uw gekweel zou hen niet treffen, eene schoonere stem spreekt in hun binnenste.

Dat de aarde oplettend zij, want hier doet zich het schoonste tooneel op dat zij aanzien kan: twee gelieven, die elkander schuldeloos beminnen, wandelen, in al de prachtstilte des nachts, tusschen hare verrukkende wonderen voort; dat de aarde luistere: hier klinken de schoonste toonen die ooit uit eenen boezem opwellen kunnen; twee zielen smelten in één en spreken elkander het plegtig jawoord toe.

Zie, hoe ze over dien weg, achter die boomen, niet gaan, maar glijden. Stil, stooren wij hen niet; de nacht is den minnenden toegewijd.

Vervoerd in het rijk der droomen, wandelen zij daar en laten hunne herten onverpoosd jagen, hunne zielen zich in elkander spiegelen. Hand aan hand nu, mengelen zij hunne vingeren, et putten in die zachte drukkingen, die nu en dan hunne gewaarwordingen te kennen geven, een overstelpend geluk dat hun de spraak ontneemt en de woorden.

Eenen stap hooren zij achter hen; zij verschrikken, laten de hand los en verwijderen zich van elkander. ‘'t Is Jaak Mertens,’ zegt hij. Die Jaak nadert meer en meer en als hij hen inhaalt, spreekt Sus eensklaps, ‘de oogst staat schoon, niet waar, Jaak?’ Waarom hij dat zegt, weet hij zelf niet; maar ik geloof dat het was om zijne ontsteltenis te verbergen. - ‘Ja het was om zijne ontsteltenis te verbergen. - ‘Ja, antwoordt Jaak - en bovenal des nachts,’ en hij lacht zoo spottend dat Sus bloost en al de ongepastheid zijner vrage beseft.

o! Dat die Jaak maar doortrekke! wat gaat hij langzaam!

Eindelijk is hij in de duisternis verdwenen. De beide gelieven loozen eenen zucht van te vredenheid. Nu kunnen zij zich weder vertrouwelijk bij de hand nemen en zich, vrij alles zeggen wat zij elkander nog mede te deelen hebben. - Ja, Liza, sprak Sus, van den eeersten keer dat ik u zag, ge weet, dien avond dat ge verloren waart geloopen, bemin ik u. Ik heb alle gelegenheden gezocht om u tegen te komen; en als ik u dan ontmoette, o dan oogste ik geluk op voor lange dagen. - Mij was het ook zoo, fluisterde Liza. - Als gij me dan bezaagt, dan voelde ik mij rood worden en lang nog na dat gij verdwenen waart, beefde ik door al mijne lidmaten. - Met mij was het ook zoo, sprak Liza. - Zoo dikwils wilde ik u aanspreken en u zeggen wat er in mij omging, maar iedermaal overwon mij mijne onsteltenis en ik kon geen woord uiten. - Dat woord beb ik lang verwacht, zuchtte Liza. - Ge weet ook dien avond dat gij mij in het draaipad zitten vondt. - Ja, dit weet ik nog goed, sprak Liza. - Wel, dan had ik mijne beenen over den weg uitgesteken opdat ge verpligt zoudet geweest zijn

mij te verzoeken u door te laten; ik hoopte dat dan het eene woord het andere zou bygebracht hebben en dat ik dan moed zou hebben kunnen scheppen. - o Zeg, onderbrak Liza, hoe kon ik dit; ik beefde zelf zoo.

- Zie hier het draaipat sprak Piet; gaan wïj langs dit wegetje dat mij altoos heilig zijn zal.

- En mij ook, zeide Liza.

En beide traden in het beschaduwd draaipad. En plechtiger nog werd de stilte en de prachtige nog betooverende natuur en milder nog zond zij die uitwazemingen door de lucht die de ziele tot aandoening bewegen.

Door zijne gewaarwordingen vervoerd, riep Sus uit: ‘O Liza, ik min u zoo zeer’ en nauwhoorbaar antwoordde Liza: ‘Sus, ik bemin u ook’ en haar zelve onbewust, viel zij in zijne armen; zijne lippen bracht hij op de haren en hunne zielen paarden zich in eenen langen kus. Het was de schoonste stond huns levens, een stond dien men zich tot op den boord des grafs herrinnert...

Eensklaps, doet zich in 't schaarhout een hevig gekraak hooren; overal gaan de stammen van een en eene menigte boeren en boerinnen komen te voorschijn.

Geheel de jeugd van 't dorp staat daer al lachend en spottend.

- Ha! roepen zij, nu weten wij het. Sus bemint Liza en Liza bemint Sus ook.

Sus stond bedwelmd. Gelukkiglijk verborg de duisternis zijne schaamte Maar de liefde gaf hem moed in:

- Wel ja, sprak hij, ja, ik bemin mijne Liza; zij zal mijne vrouw worden; en nu gij het allen weet, laat me gerust.

En hij ging met zijne Liza voort, maar lang nog hoorde hij, in de verte, een gelach dat hem het herte pijnlijk griefde.

V. - Zegeprael.

's Anderendaags, wist geheel het dorp dat Sus en Liza elkander beminden.

Kwam Sus in de vlek, dan stak zich menig hoofd buiten het venster en vele vrouwenoogen loerden hem nieuwsgierig na. Geen knaap of hij wist hoe het met zijne hertzaken gelegen was, net alsof hadde hij het in de schole geleerd, ja, zelfs beter.

Sus ware geerne met Liza getrouwd, maar hij durfde het niet aan vader vragen; hij vreesde zijnen vader om ik weet niet wat reden. Maar eindelijk ging het zoo wijd in 't dorp met dat toeroepen, dat hij het niet langer dulden kon. In eene lange samenspraak met Liza, putte hij den moed dien hij noodig had en hij ging moeder smeeken bij vader te gaan vragen of hij trouwen mocht en hem ook wat te overhalen indien het noodig was. Moeder, die ook jong geweest was, lachte en ging het aan vader vragen. Vader, die de beste mensch van Gods lieve wereld was, lachte ook en zeide ja. Daar Liza als een eerlijk en werkzaam meisje bekend was, schudde hij zelfs zynen spaerpot om.

Eenige weken later, trouwden onze gelieven. Anna maakte toen aan Sus de listen en lagen bekend die zij gebruikt had om hem te dwingen zijne liefde openbaarlijk te bekennen: zij had de jongens en meisjes van 't dorp opgemaakt om zich in 't schaarhout te versteken, zijne samenspraak met Liza afteluisteren en het dan aan alle hoeken te gaan vertellen. Zij voegde er bij dat dit alles met de weet van vader gebeurd was. Dit verwonderde Sus en hij keerde zijne oogen ondervragend tot [de]n ouderling.

- Ja, mijn zoon, zeide deze, Anna spreekt waarheid. Moeder had al lang gezien dat gij Liza bemindet; en daar uw tijd gekomen was, hebben wij de hand geleend aan den strik die u gespannen werd.

De mensch veroudert, zoo luidt het spreekwoord, alle zeven jaren. 't Schijnt dat bij Sus deze verandering op zijnen trouwdag gebeurde: hij verloor zijne vreesachtigheid en eenige weken nadien zag ik hem stout den burgemeester tegenspreken.

Sus en Liza legden hunne spaaroordjes bijeen en door vader geholpen, trokken zij op een goed. Zij leefden gelukkig en bestierden hunne hoeve zoo goed dat zij welhaast voor welbemiddeld, ja, voor rijk doorgingen. Toen ik over eenige maanden hen ging bezoeken, vond ik voor de deur der hoeve eenen wriemelenden zwerm van zoontjes en dochterkens, die in het zand, onder en boven totterden.

Ware ik een kleine vogel.
Mynen vriende den eerwaerden heer E. Swenne.

Moeder, ware ik eens een vogel
Zei Fernand, een jonge zoon;
Die zyn lieve cysje aenschouwde,
Zingend in zyn enge woon.

'K vloog gezwind en tevens vreugdig,
Gansch de wyde wereld rond;
'K trok door steden, ryk en prachtig,
Waer 't vernuft zyn werken zond.

'K zag de schoone zuiderlanden,
En hun schitterend azuer.
'K zag de digt bebouwde wouden
Mild bedeeld door vrouw natuer.

'K zag de wonderbare bergen,

Hoog en eindloos uitgestrekt;
Steeds met allerhande vruchten,
Of met eeuwig ys bedekt.

'K zag de woeste baren rollen
Van d'onmeetbre waterkom,
Waer met duizend schepen dryven
By d'ontelbren visschendrom.

'K zag de ruime woestenyen
Van het boschryk Afrika,
En de lachende Oosterstreken,
Van het puinryk Asia.

Ach! ik vloog ook eens ten Hemel,
By de zingende englenschaer,
By de blyde zaelge zielkens,
En myn vriendjes al te gaêr.

'K at er ryspap met een lepel
Door Godshand uit goud gesmeed,
'K dronk er wyn uit gulden bekers;
Daer heerscht vreugde en nimmer leed!

Moeder 'k bragt u ook wat mede
Uit die glinsterryke woon:
Ja, ik vroeg der heil'ge Maget,
U een onverwelk'bre kroon!

Vriendje, sprak de goede moeder,
Uwe wenschen zyn zeer lief:
Kom dat ik u thans omhelze;
Kom, myn kleine hartedief!

Nimmer wordt gy, kind, een vogel;
Maer uw zucht is rein en goed
Om te reizen rond de wereld,
Hoeft er naeste vlyt en moed.

Leer dus naerstig in de schole,
Opdat gy de kennis krygt,
Van des aerdryks zeên en landen
Waer uw hartje zoo naer hygt.

Wilt gy eens ten Hemel treden,
Eeuwig baden in die vreugd,
Schuw altoos de helsche listen;
Oefen steeds de waerde deugd.

Dan bekomt gy, Ferdinandje,
Moeders liefde en vaders min,
Volg uws meesters wyze lessen,
Word de roem van ons gezin.

L.F. DAVID.

Aeltre, *Zomermaend 1861.*

Muziekale necrologie van 1861.
Verzameld door Edward Gregoir.

Malherbe, violoncellist oud 77 jaren, overleden te Utrecht. Een bekwaem musikant en hoogst geacht man.

Libert, tweede orchest-meester van 't *Théâtre Lyrique* te Parys, oud 30 jaren. Hy werd te Luik geboren.

C. Hafner, violist te Hamburg. Hy werd in November 1815 te Korzenburg geboren, en was leerling van Mayseder.

Carl Schönchen, nestor der muziekanten te Munchen, oud 76 jaren.

Alsoni, beroemd baryton van 't italiaensch theater, overleden te New-York.

Dr A. Keferstein, oud 66 jaren, te Thüringen, bekend als muzikale schryver en criticus.

Jan H. Simon, componist en leerling van Catel en Lesueur, overleden te Antwerpen in den ouderdom van 78 jaren. Hy is auteur van een groot getal religieuse en andere werken.

J.B. Velluti, zanger, oud 81 jaren, een der beroemste kunstenaers van zynen tyd. Rossini schreef voor hem *Aureliaro in Palmerii*, en Meyerbeer *Il Crociato.*

Chelard, uitstekend componist te Weimar, auteur der opera *Machbeth*, en kapelmeester aldaer, oud 72 jaren.

Joseph Dupont, prof. van viool aen het Luiksch Conservatorium, oud 40 jaren. Dupont was een violist der goede school, en een uitmuntend classieke uitvoerder.

Hermann Pätzald, muziek-directeur te Königsberg, stierf plotselings na de eerste maten van Mendelssohn's *Elias*, welks uitvoering hy leidde. De kunst verloor in hem een waerdig vertegenwoordiger; hy had slechts dertig jaren bereikt.

Darsange, te Nancy, een der oudste fransche musikanten, oud 96 jaren. Hy was lid van het orchest van 1789 tot 1845.

E. Strube, componist en muziekonderwyzer te Hanover.

J.F. Snel, componist te Brussel, lid der Akademie, oud 67 jaren.

Louis Niedermyer, componist te Parys, oud 59 jaren.

Kezzolini, baszanger te Orvietto, vader der beroemde zangeres van dien naem.

Mev. Prevost, die als uitstekende zangeres lange jaren aen 't *Opéra Comique* in Parys schitterde, oud 59 jaren.

Mev. Lehman-Wilman, zangeres van 't *Opera* te Weenen, oud 65 jaren.

De violist Adolphe Koeltlitz, van Coblentz, stierf in eenen jeugdigen ouderdom, ten gevolge van een val met zyn paerd.

De jeugdige zangeres Boège, vroeger aen het *Théâtre lyrique* te Parys aengesteld, overleed te Neuilly, 37 jaren oud.

Poulain, 1e orchest viool van het theater te Nantes, oud 48 jaren.

Mev. Charles, geboren Eulalie Detrie, slechts 28 jaren oud, overleed te Brussel. Vóor haer huwelyk liet zy zich in concerten hooren, en bezat eene bekoorlyke stem.

J. Suhr, violoncellist, overleed te Schwerin.

H.A. Neithard, componist en directeur van het vermaerde *Dom Cher*, te Berlyn, overleed in den ouderdom van 68 jaren. Deze achtbare man werd algemeen betreurd; hy bezat groote muziekale kennissen.

(Wordt voortgezet).

Herinnering by het vieren der feestelykheden. Antwerpen 1861.

De Romeinen hielden veel van hunne ren- en strydspelen; - de leenheeren van hunne tournoispelen; - later, en wel toen de gemeentens door den wil des volks geboren werden, ontloken of verspreiden de pro-

cessiën of ommegangen zich uit; - in de eerste tyden was zulke processie slechts met een geestelyk inzigt daergesteld: - wanneer het volk zich in Gilden en Schuttery vormde, vertoonde er zich zinnebeeldige wagens, opschriften enz., in, - reuzen waervan er een in byna elke belgische stad,

JOHN MILTON.

SCHILDERY VAN P. KREMER, THANS IN HET KABINET VAN LORD... TE LONDEN. - PLAETSNEÊ VAN H. BROWN.

zelfs by onze fransch-vlaemsche broeders, te huis hoort, werden almede in de processie voortgetrokken; - doch later verkregen de processiën hun vorig geestelyk karakter weder.

Nu, Antwerpen was en bleef in het vieren of samenstellen van feesten of ommegangen niet ten achter; want Grapheus, in eene beschryving zulker feest, zegt: dat hy verscheidene landen van Europa had doorreisd; feesten bygewoond te Rome, in Italje enz., doch nooit de weergâ had gezien van de plechtigheden welke ik u, volgens zyn werk, in weinige regels wil overschryven.

Het was in 1549 toen Filips II, zyne intrede te Antwerpen deed, en er den eed van getrouwheid aflegde, om de wetten, costumen, enz. ongeschonden uittevoeren; en welke hy zoo snood vertrad:

Antwerpen heeft bereidt veel triumphale boogen
Om aen den spaensch Infant haer heerlijckheid te toogen;

zegt de Hollandsche Rijm Kronijck.

De ommegang of stoet langs deze praelbogen, was ingerigt dat de bur-

gery den optogt opende, gevolgd door den Adeldom en kooplieden; de stielen en Gilden met hunne dekens aen het hoofd, en waervan er 400 te peerd waren.

Dan kwamen de vreemde kooplieden in optogt: eerst die van Luynse, dan de Milanezen, de Engelschen, de Spanjaerden, die der Hanzesteden en de Duitschers.

De verschillige en allerprachtigste kleedsels welke deze onderscheidene natiën droegen, bragten eene aen het oog aengenaeme en tevens ryke afwisseling te weeg.

De Florentynen en Genuezers, mogten op keizerlyk bevel, aengezien elk hunner den voorrang wilde hebben, geen deel aen de stoet nemen; de Portugezen verschenen er insgelyks niet, daer de Engelschen op hen den voorrang had bekomen.

De praelbogen, welke tot 19 beliepen, waren allen volgens de teekening van Pieter Coecke, kunstschilder, opgeregt; - De betrekkekelyke opschriften werden zamengesteld door Grapheus; behalve die des praelboogs der Genuezen.

14 dezer bogen werden voor rekening der stadsregering opgeregt, welke hiervoor 130,000 Karolusguldens betaelde; gedurende 32 dagen werkten hieraen 895 timmerlien, 238 schilders en 498 werklieden; allen waren poorters der stad.

5 praelbogen werden opgeregt voor rekening der Duitschers, Spanjaerden, Engelschen, Florentynen en Genuezen, welke gezamentlyk 26,800 Karolusguldens kosteden.

Allen byna bereikten 100 voeten hoogte op 40 voeten breedte.

Die der Genuezen werd als de prachtigste en schoonste aenzien; 187 timmerlieden, 72 schilders en 12 beeldhouwers, werkten eraen; - 234 guldens werden er aen nagels alleen betaeld.

De vyf dagen welke deze *blyde inkomst* duerde, werden afgewisseld door rethoryke vertooningen, banketten enz., den laetsten dag werd er een buitengewoon vuerwerk afgestoken.

Het is by deze gelegenheid (1549) dat onze reus Antigoon, zich, de eerstemael in de ommegang vertoonde.

Hy werd door verschillige kunstenaers uitgevoerd onder de leiding en volgens de teekening van gemelden Pieter Coeke, gebortig van Aelst, schilder van keizer Karel V.

In de *Relation de la réception faite à Bonaparte*, *lors de son passage à Anvers en l'an XI*, vindt men gedrukt, dat de Reus, door zekeren Van Asselt, kunstschilder, onder de leiding van den grooten Rubens, werd zamengesteld ten jare 1534!

Rubens werd in 1577 te Siegen[1] geboren, bygevolg slaet de aenhaling, om haer als bewys overtenemen, zich zelve den bodem in.

De Vlaemsche School, in een der voorgaende nummers, houdt het er voor dat de reus in 1534 gemaekt werd.

Dit is heel mogelyk, doch ik houde deze mael aen het gevoelen van Grapheus, daer hy als ooggetuige, als uitgever der beschryving der feest, het wel beter mag en moet weten; - daerby tusschen 1534 en 1549, bezocht keizer Karel in 1540 onze stad; - er werden ook luisterryke feesten gegeven, en by myn zoeken vind ik niet gemeld dat de Reus in ommegang of ergens te zien was.

Ik vind de zinsnede, ‘Pieter Coecke alias van Aelst’ aerdig geplaetst; het is als of Pieter Coecke in de geschied- of kunstwereld niet gekend is; het is toch wel deze Pieter Coecke die met Victor Tant, in 1537 het dekenschap der St. Lukas-Gilde bekleedde.

(1) *Dictionnaire universel*, etc.

Ook vind ik in het album de St. Lukas-Gilde, een beredeneerd artikel, des heeren advokaets Th. van Lerius:

'Dat er tot 1798 in de St. Joris kerk een gedenkteeken bestond, ter nagedachtenis van Jan Breughel met dezes portret, geschilderd door zynen vriend P.P. Rubens, enz. en waerop men onder anderen las:

D.O.M.
JOANNES BREUGELIUS PETRI F.
H.S.E.
.....
.....
A PATRE ET AVO MATERNO PETRO COECKIO ALOSTANO PICTORIB. SAECULI SUI PRIMARIIS
.....
.....

Dit beteekent voor my zoo veel als dat Pieter Coecke de grootvader van Breugel was langs moederszyde; en voor een der eerste schilders werd gerekend; - zelfs ten tyde van Rubens.

De *Vlaemsche School* heeft al levensberigten over zoo vele groote kunstenaers gegeven, en groote artikels aen kleine toegewyd; ze moest, om liefde voor Pieter Coecke's naem en kunstroem, er ook eens een artikel aen toewyden.

Wat er van zy, ik weet dat het den schryver geenzins aen goeden wil heeft ontbroken, om er verdere opzoekingen naer te doen; in zyne wandeling naer den reus vond hy op het voetstuk geschilderd: *Pet. Van Aelst pict. imp. Carol V fecit A*^{o} *MDXXXIIII;* - en het is te veronderstellen dat hy er misschien niet verder op nazocht.

Volgens gemelde *Relation* enz., reed de reus in den ommegang, jaer XI; men had hem eens goed opgeborsteld en bygeschilderd, want het was jaren geleden dat hy de opene lucht geademd had; in het medaillon werd Bonaparte's portret geschilderd, en op het voetstuk las men;

Mole meâ magnus sed tu, *Bonaparte triomphis.*

Na Napoleon's val werd dees er af geborsteld en men schilderde er op: *Pet. Van Aelst*, enz.

Dit heeft men zeker als PATENT aengenomen, en er het verhaeltje zyn kleedje mede aengetrokken.

Antwerpen, *1861.*

LODEWYK ROBERT.

Maetschappy de Van Duyse's vrienden te Dixmude.

Op 12 february ll. had aldaer in het gewoon lokael *het Molenhuis*, eene vergadering plaets die van geen belang ontbloot was. Na de lezing van het verslag der vorige zitting, ging men over tot het aenveerden van nieuwe leden. Men gaf lezing van een toe te zenden brief aen M. Ivo Cornelis, om hem te bedanken over een geschenk van boekwerken, verders deelde men een brief mede van Mr H. Havermans, schryver van de letterkundige maetschappy te Diest.

Dan ging men over tot de plechtige inhuldiging der beeldtenissen van den afgestorven dichter Van Duyse, en Vlaenderen's hoofddichteres, mevrouw Van Ackere.

Ziehier de redevoering te dier gelegenheid uitgesproken door den voorzitter:

MYNE HEEREN!

Wanneer de vlaemsche letterkundigen, in rouw gedompeld door het verdwynen van hem dien zy met regt als vader der heropkomende vlaemsche letteren aenzagen, uit hunne door droefheid opgezwollene borsten, eene weeklagt lieten stygen, ontstond terzelfder tyde in hunne harten de hoop dat Van Duyse zyne ter aerdbestelling overleven zou. Letterkundigen, gy zyt in uwe hoop niet bedrogen geworden; Van Duyse leeft nog, en by de Vlamingen blyft hy leven. Zyn afbeeldsel dat wy heden in onze vergaderingzael plaetsen, is er een onweêrlegbaer bewys van; en de hooge achting die wy allen in onze harten hem bewaerd hebben, spreekt niet minder klaer. Ja, tweede vader der vlaemsche letteren, uwe gedachtenis zal uit ons geheugen niet verdwynen; hetgeen gy voor de moedertael en al zoo voor den Vlaming hebt gedaen, blyft ter eeuwiger herkentenis onzer harten bekend, en, is het waer dat een boezemvriend zynen boezemvriend niet vergeten kan, zoo is het ook waer dat het geheugen eens grooten mans alle ziel, met letterkundige gevoelens geschapen, ten eeuwigen dage byblyft. De vriendschap, door onderlinge stoffelyke betrekkingen gevormd en gestaefd, is altyd duerbaer, somwylen standvastig; echter wanneer de stoffelyke betrekkingen door zedelyke vervangen worden, dan wordt de vriendschap onsterfelyk! Het stoffelyke vervalt ten langen laetste en verdwynt; doch het zedelyk kan vervallen noch verdwynen. Nu, het zyn hier de zedelyke betrekkingen, door Van Duyse 's onwaerdeerbare geschriften gevormd, die dezen uitmuntenden man by ons van geslacht tot geslacht zullen doen overgaen en herleven!...

Nevens het afbeeldsel van van Duyse, plaetsen wy dit van mevrouw van Ackere. Zoo schynt het van God geschikt, dat twee harten gedurende het leven aen elkander verkleefd en verbonden, zelfs na den dood, in het algemeen gevoelen nog te zamen verbonden en naest elkanderen geplaetst worden. Mev. van Ackere kende en wist naer waerde te schatten de uitmuntende hoedanigheden van den gentschen dichter, van hem die overtuigd was dat, indien hy veel dichterenlauweren onder de Vlamingen gaêrde, zy echter nevens hem zetelde, en het welligt moeijelyk zoude geweest zyn te beslissen wie, onder hen beiden de schoonste perel aen de kroon der vlaemsche letterkunde zou gevlochten hebben. Ook bestond de teederste en duerzaemste aengekleefdheid tusschen van Duyse en mev. van Ackere: de dichterengloed die in haren boezem brandde, had ook het hart van Oostvlaenderen's dichter met hetzelfde vuer onsteken en de ziel die het vaderland zong, vond haren weêrklank in degene die voor weduwe en wees hare toonen verhief.

O! perel onzer stad, o! roem van Dixmude; onsterfelyk zyt gy by ons geworden. De statige en deftige styl, de eenvoudige, de hartroerendste poëzy, alles, met een woord, is voor uwe dichterlyke pen enkel spel en verlustiging. Ah! wat zou er van al die uitschitterende, van die onvergelykbare vrouw niet te zeggen vallen! welke mond zou zich niet uren lang met haer bezig kunnen houden! maer de tyd laet my niet toe langer uwe aendacht te verzoeken. Ik eindig, myne heeren, met een gevoelen van diepe achting van Duyse's vermaerde schim en de koningin der dichteressen op te dragen. Zweef in vrede en wellust, van Duyse, te midden in de hemelkringen; en gy, mevrouw van Ackere, voeg nog vele parelen by deze, uwe reeds onsterfelyke kroon!

Het najaer.

Wouden, met uw vale kruine!
'k Breng u mijne groetenis.
U ook, gelende geblader!
Waer de grond bestroeid van is.
'k Groet u, laetste zomerdagen!
Want het rouwen der natuer
Stemt met mijne droefheid mede
En is mijnen oogen duer.

Droomend volg ik 't eenig voetpad
Dat door 't bosch gints henen leidt;
'k Zie zoo geern de flauwe stralen
Die de bleeke zonne spreidt
Voor mijne voeten; 't magtloos glansen,
Dat het duister nauw doorprangt.
Dat van 't zware takkenwelfsel
Over onze hoofden hangt.

Thands ja in de najaersdagen,
Dat natuer op 't sterfbed kwijnt,
Is 't dat heur bedekte lonken
Mij met meerder aentrek schijnt.
't Is der vriendschap vaerwelzeggen;
't Is de laetste lach die zweeft
Langs den mond waer zich de vinger
Van den dood doen voelen heeft.

Zoo beschreijend mijne dagen
Waer de hoop mij van ontzonk,
En den hemel op 't verlaten
Waer mijn levensster aen blonk,
Werp ik mijne schuinsche blikken,
Als van naspijt op den grond,
Waer 't zoo menig' bloem voorbijging
Die voor mij te bloeijen stond.

Schoon nature, wier aenschouwen
Mijner ziel heeft goed gedaen;
Stervend geven u mijne oogen
Aen den boord des grafs een traen.
Ei, de lucht is zóó verwelkend,
En zóó zuiver is het licht!
En de zon is toch zóó lieflijk
Aen des stervenden gezigt!

Tot den bodem had ik moeten
Ledigen dit schuimend vat,
Waer de gal zich aen den honing
Mij tot drank gemengeld had.
En - wie weet of in dien beker,
Waerin ik het leven dronk,
Of er soms geen druppel zoetheids
Op dem bodem voor mij zonk?

En wie weet of mij de toekomst
Geen genot van heil beschoor;
Soms van heil en zoeten wêersmaek
Waer 'k de hope van verloor?
En - wie weet of 'k in de menigt
Soms geene enkle ziele vond,
Die der mijne medestemde, -
En misschien mijn ziel verstond?

Als de bloem haer stengel afvalt
Geeft zy haren geur den wind;
't Is haer gansche vaerwelzeggen
Aen al wat haer heeft bemind.
Ik, ik sterf; en mijne ziele,
Daer het lichaem haer begeeft,
Steigert opwaerts als een harptoon,
Die droef en welluidend zweeft.

Naer Lamartine.
D.B.

Kunst- en letternieuws.

Op 19 february ll. had in het Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen van Antwerpen, eene zitting plaets, ingericht door de afdeeling van vlaemsche letterkunde. Het was M. Hofdyk die het woord voerde; hy droeg een dichtstuk voor: *Twee Zonen;* eene episode uit den stryd tegen Spanje, hetwelk overheerlyke toestanden en natuerschilderingen bevat. M. Hofdyk werd herhaelde malen met toejuichingen begroet.

- M. Hofdyk, geeft een werk uit, dat hoogst nuttig is voor de geschiedenis en voor de kunst: *de klooster-orden in Nederland*, met platen geteekend door Van de Kellen.

- In hare laetste jaerlyksche vereeniging, heeft de koninklyke Academie van schoone kunsten van Amsterdam, de heeren Guffens en Swerts tot eereleden benoemd.

- De kunstschilder J.B. Huysmans, die eenige jaren geleden, eene reis door Italië, Palestina, Egypte, enz., heeft gedaen, zal kortelings eene nieuwe reis ondernemen naer Algerië en Spanje.

- De oudheidskundige maetschappy van het land van Waes, gevestigd te St. Nicolaes, zal kortelings de 1ste afdeeling van hare jaerboeken uitgeven; zy is ook voornemens een gedenkteeken opterichten aen de nagedachtenis van den vermaerden geneesheer Verheyen.

- De letterkundige afdeeling der nederlandsche koninklyke Akademie van wetenschappen, heeft in den loop der maend february zitting gehouden. M. de Vries bood eene nieuwe aflevering aen, van den *Spieghel Historiael*, door Maerlant. Hy heeft te kennen gegeven, dat hy nog zes fragmenten heeft gevonden, zoo dat hy van het tweede gedeelte een deel heeft kunnen samenstellen.

- Er heeft eene algemeene vergadering van den *Nederduitschen Bond* plaets gehad op dynsdag 18 february ten 8 ½, ure 's avonds, in het lokael *Hofken Meir*, te Antwerpen. Zie hier de punten welke aen het dagorde waren: 1o lezing door M. Kessels, over de *Slaverny in Noord-Amerika;* 2o lezing door M.J. Van Beers; 3o

verschillende mededeelingen. Naer wy vernomen hebben, waren beide voordrachten zeer belangryk.

- M.P. Kremer heeft twee tafereelen voltooid; het eene zyn bloemen en vruchten die wezentlyk meesterlyk zyn behandeld; dezelve zyn allergelukkigst gegroepeert, tusschen in staet een allerliefst vaesken in schelpachtigen styl; de tweede is van veel grooteren omvang, wy zullen dezelve in plaetsnêe mededeelen.

- M. Hendrikx, die reeds zoo gunstig gekend is, door zyne tafereelen in het godsdiendige vak, heeft wederom eene statie voltooid voor de kerk van Groeningen in Holland. Het is waerlyk te betreuren dat men zoo vele slechte tafereelen in kerken ontmoet, daer niet het minsten godsdienstig gevoel in is, te meer daer sedert eenige jaren, mannen van wezentlyk talent zich op de godstienstige schildering toeleggen. Wy zullen het tafereel van M. Hendrikx niet trachten te ontleden, te meer daer de plaetsen in bovengenoemde kerk, zeer ongunstig zyn, voor schilderyen, en dan ook, even als die men in de tentoonstelling van 1861 heeft opgemerkt, byzondere schikkingen erlangen, zoowel van opvatting, samenstelling als kleur.

Men kan duidelyk opmerken in de tafereelen van M. Hendrikx, dat hy stap voor stap vooruitgang maekt en onder de goede kunstenaren telt die de Akademie van Antwerpen in de laetste tyden heeft opgeleverd.

- Naer wy vernemen, zal kortelings het hedendaegsch Museum verrykt worden met het afbeeldsel van den te weinig erkenden *Herreyns*, den heropbeurer der Vlaemsche School; 't is wel hy, die de ware grondbeginselen der schilderschool ten onzent terug heeft ingevoerd, na de noodlottige stelsels van David enz. Dit afbeeldsel wordt uitgevoerd door M. Verschaeren, die sedert jaren een der verdienstelykste leeraeren der koninklyke Akademie van Antwerpen is, en gedurende geruimen tyd het *ad interim* van bestuerder van voornoemd gesticht waernam.

- *De twee Advokaten*, door M. Van Rotterdam in den afgeloopen jaergang 1861, verschenen, heeft zooveel byval gevonden, dat hy verplicht is geweest, er eene nieuwe afzonderlyke uitgaef van te laten verschynen; het boek is te koop ten pryze van 1 frank.

- M. Dirckx, van Roosendael, correspondeerend lid der maetschappy ter Bevordering van kunstnyverheden te Antwerpen, is gelast met de schildering van de kerk van D'Hoeve in Noord-Brabant, alsook met de uitvoering van verschillende doorschynende schilderwerken voor de vensters der hooge choor. M.P. Vander Ouderra, 1^{n} prys van het hooger onderwys der koninklyke Akademie van Antwerpen, pryskamp van 1861, is gelast met een altaerstuk voor bovengenoemde kerk.

- De H. Adolf Gerard, bouwmeester te St. Truijen en lid der kommissie van gedenkbouwen, is, tot bouwmeester en bestuerder der teekenschool der stad Hasselt benoemd.

- Verschenen te Gent: het vierde deel van het *Vaderlandsch Museum*, uitgegeven door den geleerden Heer C.-P. Serrure, een boekdeel gr. in-8°.

- De Heer L.-J. Smeets, student der hoogeschool, van Leuven gekend als dichter door verschillige stukken, heeft een prospectus uittegeven, waerdoor hy een bundel gedichten aenkondigt. Dit boekdeel, 150 bladz. bevattende, zal den inteekenaren ten pryze van fr. 1-50 afgeleverd worden.

- De gemeenteraed van Aubel heeft besloten, de gedachtenis te vereeuwigen van den geleerden schryver der *Geschiedenis van Limburg*, Simon Ernst, pastor van Afden, geboren te Aubel, in het huis genaemd *Bruinen Morgen*, en overleden ten jare 1817. In den gevel van dit huis zal eene marmeren plaet worden gemetseld, die deze byzonderheden herinneren zal.

- Op 27 ll. had er te Antwerpen een afscheidsbanket plaets, dat M.F. Pauwels, voor zyn vertrek naer *Weimar* aengeboden werd. M. Van Regemorter, de deken der schilders, had het voorzitterschap en bragt den eersten dronk aen M. Pauwels, die door hem met veel welgelukken werd beantwoord. M. Cuylits dronk aen de vreemde directeurs van Akademien MM. Chauvin, en Stallaert en aen M.A. Siret.

Bijdragen tot de geschiedenis van de kunstplegtigheden van Antwerpen
17, 18, 19, 20 augustus 1861. (*Zie bl. 137 van den zevenden jaargang*).

M.J. Frans Loos, burgemeester van Antwerpen, voorzitter van het Congres en der Feestcommissie.

STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS, DRUKK. W.e SCHOESETTERS.

I.

Hulde aen den Burgemeester van Antwerpen.

De Nederlanders, Duitschers, Franschen enz., enz., bewezen allen hunne hooge tevredenheid aan den eersten Magistraat van Antwerpen (zie bladz. 154, 7n jaarg. 1861). Uit Engeland schreef men het volgende:

Den heere J. Frans Loos, burgemeester van Antwerpen.

De nieuwe Aquarell-schildersmaetschappy, *Galery 53*, *Pall Mall.*

Londen, 26 Augustus 1861.

Mynheer,

Daar onze voorzitter schikkingen genomen had voor ons onmiddelijk vertrek uit Antwerpen na afloop van het Congres, zijn wij beroofd geweest van het genoegen u persoonlijk en in stoet komen te bedanken, u, Mijnheer, even als het Gemeentebestuur uwer aloude stad.

Daarom nemen wij deze gelegenheid waar om u onzen opregten dank

te betuigen, zoo wel voor de ons bewezene eer als voor de gastvrijheid die wij hebben genoten en de gulhertigheid waarmede wij alom bejegend zijn geworden, door u persoonlijk, Mijnheer, gelijk door al degenen die bygedragen hebben tot de inrigting van het Congres.

Wij houden er aan u de overtuiging uit te drukken dat het voorbeeld, gegeven door eene stad welker kunstroem zoo oud en zoo glansrijk gehandhaafd is, door alle volkeren zal toegejuicht worden, als de schakel van eenen bond die, door de eendragt, aan de kunst haren vroegeren overwegenden staatkundigen invloed terugbeschikken zal.

Wij, afgeveerdigden van het nieuwe aquarell-schilders-genootschap, hebben de eer ons te zeggen, Mijnheer, uwe zeer nederige en gehoorzame dienaars,

(Get.) HENRY WARREN, voorzitter,
E.H. WEHNERT, lid,
JAMES FAHEY, lid-sekretaris.

De feesten afgeloopen zijnde, verliet Mr de Burgemeester Antwerpen om eene reis in den vreemde te doen. Op 30 Augustus van hetzelfde jaar, vereenigden zich een aantal voorname persoonen van Antwerpen, in de groote zaal der *Cité*, onder voorzitterschap van BARON NOTTEBOHM, om te beraadslagen op welke wijze men zijnen dank zou betuigen aan Mr LOOS, voor de diensten door hem aan de kunsten bewezen, ter gelegenheid der schitterende feesten. Er werd besloten den heer Burgemeester een adres aantebieden en men ging over tot de benoeming eener regelings-commissie bestaande uit de HH. BARON NOTTEBOHM, RIDDER G. VAN HAVRE, senateur, MOLS-BRIALMONT, kunstschilder, E.B. MEEUSEN, arrondissements-commissaris, MAX. VAN DEN BERGH, ALB. HERRY en J. MESTDACH.

Op 17 september werd Mr de Burgemeester aan de Standplaats van den ijzeren weg, door de leden der Commissie, de Schepenen, de leden van den Gemeente-Raad, de officieren der Burgerwacht en een groot getal letterkundigen en kunstenaren afgehaald. Verscheidene maatschappijen der stad met hunne standaarden, de muzieken der verschillende korpsen der Burgerwacht en eene talrijke volksmenigte omringden het gebouw.

Ten 10 uren kwam de trein aan; onder het spelen van het muziek werd Mr de Burgemeester ontvangen door de HH. leden der Commissie en in eene der zalen geleid; Mr Herry, ondervoorzitter, gaf lezing van het volgende adres dat onderteekend was door ongeveêr 12,000 inwooners der stad:

'MIJNHEER DE BURGEMEESTER,

Wij, uwe medeburgers, komen tot u en verkondigen luide dat gij u Antwerpens hoogsten dank heb waardig gemaakt.

De eerbetuiging, waarvan gij thans het voorwerp zijt, staat door hare grootsche eenvoudigheid op de hoogte van uw karakter en der diensten door u bewezen.

De Antwerpenaars zijn trotsch op U, heer Burgemeester. Met den kunstroem hunner aloude vaderstad voor 't aanschijn van Europa herop te beuren, hebt gij hunne dierbaarste gevoelens begrepen en gevleid. Dus komen zij, vol erkentenis, u de bewondering en den geestdrift melden, welke bij de gansche bevolking werden

opgewekt door de prachtige kunstfeesten, waarvan het ontwerp en de heerlijke uitslag, de vruchten van uw edel streven en van uwe onvermoeide inspanning zijn geweest.

Uw naam, heer Burgemeester, zal bij het nageslacht leven naast de namen dier stadsvoogden, welke de schoonste burgerkroon hebben verdiend. De gevoelens van dankbaarheid en bewondering, welke wij u uitdrukken, zijn levendig in gansch Antwerpen, bij den kunstenaar gelijk bij den handeldrijver, bij den nijveraar gelijk bij den werkman, bij den rijke gelijk bij den arme.

Uw naam is den volke lief. Moge hij, voor de eer en den roem onzer stad nog lang blijven wat hij heden is - de eerste onder ons allen!

Gij hebt verlangd, heer Burgemeester, dat de stad Antwerpen het puik van Europa's kunstenaars binnen hare muren noodigde. Allen hebben haren oproep beantwoord, ten einde op eene eeuwig heugelijke samenkomst te verbroederen met de vertegenwoordigers van België's kunst.

Deze feest heeft de hooge faam der antwerpsche school met nieuwen luister doen schitteren. Nog galmt de naklank ervan bij den vreemde voort, en 't is met eerbied en dank dat heden uw naam, benevens dien der stad Antwerpen, in elk groot middenpunt van kunstleven en kunstroem wordt uitgesproken.

Trotsch op haar glansrijk verleden, heeft onze stad bewezen, dat zij immer waardig is de zetel der vlaamsche kunst te zijn. De school gesticht door Metsys, wereldberoemd door het vernuft van Rubens, Jordaens en Van Dyck, hanthaaft hare aloude faam te midden van den edelen wedijver aller scholen Europa's.

Antwerpens herte klopt eeuwig warm voor de kunst. Gij, heer Burgemeester, hebt verstaan en bewezen dat de kunst haar edelwapenschild is, - dat zij het weet te voeren, te eeren en te verdedigen met regtmatigen trots. Nogmaals danken wij U daarvoor, en wij uiten den wensch dat het aandenken van het erkentenisblijk, welk wij de eer hebben U aan te bieden, in Stads Archieven moge bewaard blijven, ten einde uwe opvolgers ten allen tijde weten zouden, hoe een Burgemeester de goedkeuring en de dankbaarheid der Antwerpenaars verdient.'

Antwerpen, 30 Augustus 1861.

Hierna sprak Mr Delvaux, schepen, in naam van den Gemeenteraad en drukte zich nagenoeg uit in de volgende bewoording:

'De Gemeenteraad van Antwerpen, die zich met ganschen herte aan sluit aan de volksbetooging die zich ter uwer eere opdoet, heeft in het verslag zijner laatste zitting zijnen diepen dank doen aanteekenen voor de diensten door U aan de Gemeente bewezen, ter gelegenheid der kunstfeesten die eenen nieuwen glans hebben geworpen op onze eeuwen-oude Vlaamsche School, en de gansche kunstwereld hebben geroerd. Wy komen allen, Heer Burgemeester, om uwe terugkomst in ons midden te begroeten; wij zijn gelukkig en fier onder uwen zegevierenden standaerd voort te streven; wij geven U hier, in tegenwoordigheid onzer stadgenooten, een nieuwe blijk van onze aangekleefdheid en onverbreekbare vriendschap.

Leve de Burgemeester!'

Diep bewogen antwoordde de heer Burgemeester.

'Het is mij onmogelijk u te zeggen, Mijne Heeren, hoezeer ik mij vereerd gevoel door de betuiging waarvan ik op dit oogenblik het voorwerp ben; hoezeer ik getroffen ben door de gevoelens van welwillendheid en toegenegenheid die mij in name mijner medeburgers uitgedrukt worden. Nogtans heb ik de verwaandheid niet te denken dat ik al den lof, dien men mij toezwaait moge verdiend hebben.

Indien ik het gedacht der feesten, die in zoo hooge mate, den bijval der bevolking ontmoet hebben, en die eenige beroemdheid aan onze stad verworven hebben, opgevat heb, moet ik bekennen en verklaren dat dit gedacht onuitvoerbaar geweest ware zonder de verlichte, ieverige en onvermoeide medewerking mij verleend door een groot

getal vrienden der Schoone Kunsten, zoo naijverig als ik zelf op den kunstroem onzer stad, en eindelijk ook door de warme medehulp der bevolking in het algemeen, die zoo wel den geest onzer feesten begrepen en daardoor den goeden uitval ervan verzekerd heeft.

Ik verkies dus te veronderstellen dat gij het welslagen der feesten in mijnen persoon huldigende, vooral de gelegenheid gezocht hebt, nogmaals uw vertrouwen in de toekomst der kunst voor onze stad te willen bevestigen.

Onze feesten hebben inderdaad bewezen tot welken graad onze bevolking met de liefde tot de kunst bezield is. Zij hebben bewezen dat Antwerpen onder dit opzigt niet gedaald is van den rang dien het in de XVIe en XVIIe eeuw bekleedde, en dat het heden nog zooals toen zich den glorierijken titel van hoofdstad der schoone kunsten in België mag toeeigenen. De kunstenaren van alle landen, onze uitnoodiging beantwoordende, hebben eene schitterende bevestiging aen onze wettige beweringen gegeven, die, zoo wij verhopen, ons nimmer betwist zullen worden.

Weg dan met de onrust en de bekommeringen die maar al te lang ons geesten ontsteld hebben! Dat de kunstenaren vooral zich overtuigen dat zij nergens meer dan in Antwerpen zullen vereerd worden, omringd en aengemoedigd door de sammenneiging van het publiek; dat zij eindelijk nergens met meerder welslagen voor hunne beroemdheid of voor die van het land zullen kunnen werken.

De ontroering die ik gevoel, Mijne Heeren, laet mij niet toe deze aanspraak te verlengen. Ik moet mij bepalen bij u te zeggen dat ik de goedkeuring die gij mij heden wilt gunnen zal trachten te regtvaardigen, met bijtedragen, zoo veel het in mijne magt is, tot den bloei en den roem van onze geliefde stad.

Ik dank u Mijne Heeren, uit al de kracht mijner ziel, voor de eer en de kostbare bewijzen van toegenegenheid waar gij mij in dit oogenblik zoo overvloedig mede begiftigt.'

Hierna vormde zich de stoet met het muziek vooruit, langs wederkanten met fakkeldragers omringd; het adres met de handteekens, werd door vier mannen, op eene versierde berrie gedragen; op dezelve lag eene burgerkroon en werd opgevolgd door de leden der Commissie en M. Loos, de Schepenen, de leden van den Gemeenteraad, de voorzitters der verschillende maatschappijen, de officieren der burgerwacht, en eene ontelbare volksmenigte. Onder het spelen van het muziek ging men naar de wooning van M. den Burgemeester; na dat deze laatste op het balcon verschenen was en het volk gegroet had, gaf het muziek van het legioen, onder het bestuur van Mr Janssens, eene luisterlijke serenade.

Doch het was om zoo te zeggen maar op 26 october dat het kunstfeest werd gesloten.

II.
Banket aen de gedecoreerden der Tentoonstelling.

Inderdaad men had het nieuws vernomen dat verscheidene kunstenaren ter gelegenheid der drijjaarlijksche tentoonsteling tot ridders der Leopoldsorde zouden worden

genoemd, en men wilde deze bijzonderheid, die eenen grooteren luister op de antwerpsche expositiën wierp, door eene buitegewoone manifestatie vieren.

Eene regelings-commissie werd op staanden voet ingerigt; zy bestond uit: MM. Loos, Burgemeester, Eere-Voorzitter; F. Delvaux, schepen, voorzitter; F. Van de Leemput, gemeenteraadsheer, ondervoorzitter; P. Génard, secretaris der logements- en der Congrescommissiën, secretaris; Bosschaerts, schatbewaarder van het Verbond, schatbewaarder; Doctor Bessems, provincialen raadsheer; De Braey, nijveraar; De Lin, ondervoorzitter der kunstafdeeling van het Verbond; De Wever, bijzondere; E. Dumoulin, algemeenen secretaris van het Congres; P.J. Huybrechts, kunstijveraar; Ch. Janse, ondernemer; Fl. Joostens, bijzondere; V. Lagye, Lamorinière, J. Lies, kunstschilders; Jos. Schadde, bouwmeester; Van Sulper, provincialen raadsheer; Verhaes, bestuerder van het Verbond en Ch. Wilmotte, voorzitter der muziekafdeeling van het Verbond.

Deze commissie vervoegde zich tot het bestuur van het *Verbond* ten einde gebruik te mogen maken der groote zaal dezer vereeniging. Deze vraeg werd onmiddelyk door brief van den heer secretaris Rigelé, algemeenen secretaris der feestcommissie, toegestaan.

Er werd besloten den heer ROGIER, minister van binnenlandsche zaken, en den heer ROMBERG, bestuurder der schoone kunsten, op dit feest uittenoodigen. Beide hooge ambtenaren deden aan de afgevaardigden hun innig spijt kennen daar zij, uit hoofde hunner bezigheden, aan deze plechtigheid niet konden tegenwoordig te zijn, ten zelfde tijde hunne genegenheid vernieuwende voor al wat met den bloei der school van Antwerpen in verband staat.

In de zaal van het *Verbond van kunsten*, *letteren*, *wetenschappen* had, wij hebben het gezegd, het banket plaats. De gedecoreerden waren: MM. CUYLITS, voorzitter der *koninklijke Maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten*, verheven tot den graad van officier, en MM. L. DE TAEYE, L. DE WINTER, J. DUCAJU, J. PAUWELS en J. VAN LERIUS, benoemd tot ridders der Leopoldsorde. De heeren CHAUVIN, (van Luik), CLAEYS en ROBIE, (van Brussel), insgelijks gedecoreerd waren uitgenoodigd geweest aan dit vriendenfeest deel te nemen; er waren ongeveêr 230 deelgenooten; de heer CLAEYS van Brussel was in de onmogelijkheid zich naar Antwerpen te begeven.

Het banket werd voorgezeten door M. Loos, die den eersten dronk aen Z.M. den koning instelde. Mr Delvaux, voorzitter der commissie van het feest, in eene schitterende improvisatie, dronk aan de gedecoreerden en herrinnerde te dier gelegenheid, in eenige woorden, de glansrijke feesten en de prachtige tentoostelling.

Wanneer de toejuichingen ophielden, nam M. De Taeye het woord en dankte den vorigen speker; hij sprak met vuur en overtuiging over den glans der schilderschool van Antwerpen en drukte den wensch uit dat, de kunstenaars zich vereenigende, 'Antwerpen, eens voor Begië zijn zou, wat Athene voor Griekenland was.'

Mr de Keyser, bestuurder der koninklijke Akademie, dronk aan Mr Rogier, minister van binnenlandsche zaken.

Mr Haghe in eene geestdriftvolle en dichterlijke rede, sprak over het bondgenootschap dat er, in Antwerpen, bestaat, tusschen de kunstenaars en het volk, hetwelk algemeen belang stelt in den bloei der kunst. Het was vooral tot Mr Cuylits, dat dezen dronk gerigt was; naast Mr Haghe hadden verscheidene leden van de balie van Antwerpen plaets genomen, waarvan Mr Cuylits de stokhouder is.

Niet minder schitterend was het antwoord van Mr Cuylits, die op zijne beurt eindigde met hulde te bewijzen aan den Burgemeester. Hierna spraken nog de heeren Van de Leemput, Van Beers, de Meester, Dumeiz, enz., enz.

Dit feest was vriendschappelijk in de vollen zin des woords. Mr Schaefels had te dier gelegenheid eene teekening verveerdigd voor de spijskaart; zij stelde voor de genius der kunsten die eenige nieuwe peerlen aan de

kroon van Antwerpen hecht. Zy werd met smaak door de heeren gebroeders Ratinckx gedrukt.

III.
Geschenk der Noord-Nederlandsche kunstenaren en letterkundigen.

Nauwelijks was deze plegtigheid voorbij of men vernam dat de Noord-Nederlandsche kunstenaars en letterkundigen, door een edel initiatief gedreven, aan het *Verbond* een gedenkteeken wilden laten hunner aanwezigheid in Antwerpen in Augustij 1861. Meer dan 80 begaefde teekenaren en schrijvers hadden elk een hunner voortbrengsels geleverd, dat zij in *album* gevormd, den heeren BLES, ISING, KRUSEMAN, VERVEER en VAN WESTRHEENE, waarbij zich de heeren BOSBOOM, D'ARNAUD GERKENS, voegden, gelast hadden der antwerpsche vereeniging op te dragen.

Op zaturdag, 1 maart, kwam de deputatie te Antwerpen aan; door de leden der kunstafdeeling aan de statie des ijzeren wegs in rijtuigen afgehaald, werd zij door het bestuur des verbonds in de audientiezaal der vereeniging, ten 4 ½ ure 's avonds, ontvangen.

De heer BLES, rigtte by 't aanbieden van het *Album* de volgende woorden tot de leden van het bestuer des Verbonds.

'GEACHTE HEER VOORZITTER EN LEDEN VAN DIT KUNSTVERBOND!

Telkens wanneer wij, kunstenaren van Nederland, den voet zetteden op uwen roemrijken, gastvrijen belgischen grond, telkens gevoelden we ons herleven en verjongd. En geen wonder! Sedert zoo vele jaren, wisten we steeds onder onze kunstbroeders van 't zuiden, opene harten, geopende armen te zullen wedervinden, bereid ons als altijd hartelijk te ontvangen!

Nu evenwel, gevoelen wij ons dubbel gelukkig, smaken we dubbele voldoening, nu wij tot u wederkeeren, belast met eene eervolle taak. Onze afwezige kunstbroeders hebben ons opgedragen U, waarde Leden van dit kunstverbond, op dezen stond, te gaan aanbieden een bewijs hunner vriendschap voor u, hunner innige erkentenis voor al hetgeen Antwerpen's Kunstverbond ons te genieten gaf in het afgeloopen jaar.

Dat jaar 1861, het leeft niet alleen in de dankbare herinnering van uwe Nederlandsche Gasten die het geluk hadden uwe schoone feesten, schoon zonder weêrga, te mogen bijwoonen; neen, het staat diep gegrift in de ziel van gantsch het nederlandsch volk.

Toen trof een zware ramp ons dierbaar Vaderland; maar ook toen waren België's kinderen de eersten in het toereiken van de behulpzame hand. Dank zij die edelmoedigheid, is veel leeds verzacht, zijn veler zuchten in juichtoonen veranderd. Officiëele cijfers niet alleen, maar Neêrlands dankbaarheid heeft der wereld luide verkondigd hoe België voorop stond aan den spits der Europesche natiën, toen het er op aan kwam weldadig te zijn, menschenliefde te toonen, in één woord, broeders te wezen.

En nu, wij zijn gelukkig, en mogen, beoefenaars der schoone kunsten in Nederland, er ja trotsch op wezen, dat het ons thans gegeven was, eeniger mate de schuld van erkentenis, die op Neêrland ten opzigte van België rust, te kunnen verminderen, zoo niet op grootsche schaal, uwer waardig, dan ten minste voor zoo ver onze zwakke

krachten toereikend waren. Neem dit Album aan en gun het eene plaats in uwe archieven, als eene herinnering aan ons aller opregte vriendschap en sympathie. - Het is slechts een broos gedenkstuk, ligt vergankelijk van aard; maar alware 't zelfs in duurzaam metaal gegoten, het kan niet duurzaamer zijn, dan de band van achting, sympathie en erkentenis, dien Neêrland thans snoert, aan België in 't algemeen maar in 't bijzonder Neêrland's Kunstenaren aan de roemrijke mannen van Antwerpen's Kunstverbond.'

Mr de Burgemeester, voorzitter, diep bewogen, antwoordde in den volgenden zin:

'Onder de goede gevolgen die wij van de kunstplegtigheden van Augusti hebben verwacht, vertoonde zich vooreerst, het aanknoopen van nauwere betrekkingen tusschen de kunstenaren en de vrienden der kunst van alle landen. Deze goede uitslag heeft niet gewacht zich op te doen. Ik beken het volgaarne en ben gelukkig er heden eene zoo schitterende blijk van te ontvangen van wege de nederlandsche letterkundigen en kunstenaren.

Onze vrienden uit het Noorden hebben wel niet willen vergeten dat zij ons zulke vreugde hebben doen smaken daar zij ons de hand in de maand Augusti kwamen drukken.

Wij ook, Mijne Heeren, wij herinneren ons die schoone dagen met geluk wanneer het ons vergund was persoonlijk kennis met zoovele verdienstvolle mannen te maken, wier voortreffelijke werken wij sedert lang hadden toegejuicht, en wij hadden niet noodig om ons hunner te herinneren, dat zij ons de kostbare geschenken bragten die zij ons vandaag met zoovele genegenheid opdragen.

Deze zoo streelende blijk der aangekleefdheid der kunstenaren en der letterkundigen der Nederlanden, zal in ons midden blijven als een eeuwig gedenkteeken der vriendschap, die wij ons onderling hebben beloofd, en wij zullen, in alle toestanden, gelukkig zijn, van onzen kant ook openbare blijken onzer vriendschap en erkentenis te geven.

In den naam van het Verbond voor Kunsten, Letteren en Wetenschappen van Antwerpen, dank ik MM. Bles, Ising, Kruseman, Verveer, en van Westrheene voor de taak die zij hebben gelieven te aanvaarden en die zij vandaag in ons midden komen vervullen. - Ik bid hen, als een teeken onzer aangekleefdheid jegens hen, den titel van briefwisselende leden te aanvaarden, die het midden-comiteit hun aanbiedt.'

De heer ISING rigtte tot den Burgemeester, bij het overgeven van het voor hem bestemde *Album*, de volgende woorden:

't' Is de tweede maal, Mijnheer de Burgemeester van Antwerpen, dat ik de eer heb voor u te staan. De eerste maal was het in den drom der Noord-Nederlandsche kunstenaars en letterkundigen, die, nog in den roes der feesten, ons in Uwe stad en onder Uwe leiding bereid, door innerlijken aandrang des harten tot u werden gedreven om u een woord van warmen dank en erkentelijkheid te brengen. Toen voerde een onzer eerste letterkundigen voor ons het woord, en ik dacht toen niet, dat het mij gegeven zou zijn dat woord te vervolgen. Ik reken mij dat tot hooge eer! Onze Van Lennep voegde u toe, dat wij, teruggekomen aan onze haardsteden, onzen kinderen zouden verhalen van 't geen wij hier hadden genoten. Wij hebben dat gedaan: onze huiselijke kringen, aan Nederlanders zoo waard, hebben den lof van U en van Uwe goede stad vernomen.

Thans komen wij U, uit naam van die allen, die toen dankbaar voor u stonden, uit naam ook van hen, die tot hun leedwezen verhinderd werden van de tot hen gerigtte uitnoodiging gebruik te maken; thans komen wij u dit *Album* aanbieden. Het moge

u hunne gelaatstrekken herinneren; het bevat de afbeeldsels van hen, wier kinderen nog zullen gewagen van al het goede en schoone, dat gij den vaders verschaft hebt, voor de nobele gastvrijheid, ons hier geschonken!'

Na afwisseling van verscheidene heilwenschen, ging men aen den disch, waaraan een honderd twintigtal persoonen deel namen. De groote zaal was schitterend versierd, dank den zorgen der heeren Ducaju en Schaefels. De driekleur der Nederlanden wapperde ten allen kanten; op eene estrade waren de borstbeelden der koninklyke familiën van België en Nederland geplaatst. Aan het nageregt stelde M. de Burgemeester-voorzitter, den volgenden toast in:

'Ik heb de eer eenen toast voor te stellen die, in den schoot van het Verbond voor Kunsten, Letteren en Wetenschappen, buiten twijfel met geestdrift zal toegejuicht worden: Aan Z.M. WILLEM III, koning der Nederlanden. Uit de Nederlanden, Mijne Heeren, heeft het Verbond ten allen tijden, de talrijkste blijken van genegenheid ontvangen. Wij hebben niet vergeten dat het nederlandsch staatsbestuur het eerst afgevaardigden voor het kunstcongres benoemde, en met deze taak een der meest geachte mannen van Holland gelastte. (*Toejuiching.)*

De koning zelve, Mijne Heeren, heeft buiten twijfel, zijne hooge tevredenheid willen toonen over de wijze waarop het ons vergund werd de feesten der maand Augusti te vieren, daar hij dengene tot ridder van den Nederlandschen Leeuw benoemde, die de uitstekende eer had deze plegtigheden voor te zitten. Persoonlijk ben ik ten diepste erkentelijk voor dit eerbewijs, en stel u voor met mij op het heil van den geëerbiedigden vorst te drinken.

Leve de koning der Nederlanden! Leve Willem III!' (*Herhaalde toejuichingen.*)

Alsdan nam de heer VAN WESTRHEENE het woord:

'MIJNE HEEREN!

Ik wensch te drinken op Koning LEOPOLD. Koning Leopold, onder wiens verlichte en wijze regering België zijn constitutionneel leven heeft bevestigd en begonnen is zich te ontwikkelen, onder wiens regering België de bewondering wekt van Europa door zijne vorderingen op industrieël, op intellectueel maar vooral, wat ons het meest ter harte gaat, op artistisch terrein. *(Toejuiching.)*

Even als de twee volkeren uit Zuid en Noord - Belgen en Batavieren - bestemd waren om elkander te begrijpen en lief te hebben, zoo waren onze Vorsten bestemd om elkander te waarderen; want ieder van die Vorsten heeft groote eigenschappen, waardoor zij tot elkander moesten worden gebragt. Te lang reeds had de officiële verwijdering geduurd - te lang volgens ons gevoelen, misschien door de diplomatie geregtvaardigd, - maar toen wij te Luik de twee koningen elkander de hand zagen drukken (*luide toejuiching)*, riepen wij uit: ziedaar niet alleen de volkeren, maar ook de Vorsten tot elkander genaderd *(toejuiching*).

Ik hoop dat wij ons de schoonste vruchten in de toekomst van die zamenkomst mogen voorspellen, en als Hollander drink ik met heel mijn hart op de gezondheid van koning Leopold. (*Herhaalde toejuichingen.)*'

Daarna stelde de heer LEYS den volgenden toast voor:

MIJNE HEEREN,

'Het is mij een waar geluk het woord bij deze plechtigheid te mogen nemen. Inderdaad, de banden die onze kunstenaars aan hunne broeders uit het Noorden hechten, zijn innig en bestaan van de vroegste tijden. De school der kleur heerscht zoo wel aan de boorden der Amstel als aan die der Schelde. (*Toejuiging*). Toont Vlaenderen met hoogmoed zijnen Rubens, zijnen Jordaens, zijnen Teniers, Holland

is niet minder trotsch op zijnen Rembrandt, zijnen Van Ostade, zijnen Jan Steen; roemt België op zijnen Van Eyck, zijnen Quinten Massys, Neêrland huldigt zijnen Stuerbout en zijnen Lucas Van Leide. (*Toejuiching.*)

Gelukkig zijn wij dus te zien, Mijne Heeren, dat de betrekkingen tusschen onze scholen thans wederom, zoo innig als vroeger beloven te worden. Die vriendschappelyke verkleefdheid kan niet anders dan ten goede leiden. De wrijving der gedachten moet den besten invloed op ons allen uitoefenen. Met volle gemoed roepen wij:

Leve de school der Nederlanden! (*Lange toejuichingen*).

Hierop antwoordde de heer VERVEER als volgt:

'MIJNE HEEREN,

Ik wensch den zoo vleijenden heildronk van den heer Leys te beantwoorden. Hij heeft gedronken op de *Hollandsche School.* Hij heeft de zelfde gedachte gehad als bij mij was opgekomen. Ik ook dacht dat de betrekkingen tusschen de Vlaamsche en Hollandsche school innig zijn, want de geschiedenis der kunst nagaande, vinden wij daarin de Hollandsche en de Vlaamsche School als ééne School genoemd. De beide landen zijn klein, de kleinste misschien op de kaart van Europa; maar toch zijn hunne schildersscholen beroemd door heel de beschaafde wereld. Ik drink op die school in haar geheel: de school van Holland en België; de kunst in beide landen mogen steeds te zamen gaan.' *(Toejuichingen).*

Hierop stelde de heer RIGELÉ, secretaris van het *Verbond* en der afdeeling van *fransche Letterkunde,* den volgenden toast voor.

'MIJNE HEEREN,

Na den toast, door den heer Leys aan de hollandsche schilderschool gebragt, na de welverdiende toejuichingen waarmede gij allen zijne woorden begroet hebt, zij het mij vergund eenen anderen heildronk in te stellen, dien, ik ben er zeker van, in geene mindere mate, uwe goedkeuring zal verwerven.

Mijne Heeren, ik drink *aan de hollandsche letterkunde*, welke onder de beroemde afgevaardigden op dezen dag door onze Noorder kunstbroeders tot ons gezonden, door de heeren Ising en Van Westrheene op zulke waardige wijze vertegenwoordigd wordt. (*Toejuiching*).

Ik drink op de hollandsche of liever de noord-nederlandsche letterkunde, die ook onze letterkunde is. Want is de vorm waarin zij zich openbaert ook niet die, waarin zich bij onzen huiselijken haard de heiligste gevoelens onzer herten lucht geven; is de tale die zij zingt niet de zelfde die onze wieg omruischte, is *hare* taal niet *onze moedertaal?* (*Toejuiching*).

En al is hier in het Zuiden onze vlaamsche letterkunde nog maar sedert weinige jaren uit eenen eeuwenlangen slaap opgestaan, toch hebben wij al geleerd de voortbrengselen der Noorderzuster te smaken en hoog te schatten. Wie Vlaming, die zijne moedertaal bemint heeft zich niet aan de meesterstukken van uwen Tollens, uwen van Lennep, uwe Bosboom-Toussaint en zoo vele anderen verlustigd? Wie onzer, als hij die heerlijke lettervruchten geniet, verbeeldt zich ooit dat de politieke grenslijn waarover zij tot ons komen, hen tot vreemde vruchten maken kan? - Neen,

Hollands letterkunde behoort ook ons! en daarom - een broederlijke heildronk aan Hollands letterkunde, een heildronk aan hare vertegenwoordigers, aan de mannen die hare eer zoo weerdig handhaven, die haar doen schitteren, met zoo veel luister en roem! (*Toejuichingen*).

De heer ISING, antwoordde hierop als volgt:

'MIJNE HEEREN,

Als ik hier het woord opneem om uit naam der Noord-Nederlandsche letterkundigen den dronk op hen uitgebragt, te beantwoorden, ontleen

ik daartoe ten deele den

moed omdat ik gezeten ben naast hem (den heer Bosboom) die zoo nauwverwant is aan haar, welke onder die letterkundigen, eene zoo schoone plaats inneemt (Mevr. Bosboom-Toussaint. *(Lange toejuiching.)*

Maar hoe zal ik dien dronk anders beantwoorden dan door te drinken op ons zelven? - En nu ik dit zeg, gevoel ik tevens, dat die woorden *hun* genoegen moeten doen, die hier de vlaamsche letterkunde vertegenwoordigen.

De vlaamsche letterkunde is een deel van de onze: zij behoort er toe als de voorhoede behoort tot een leger. En gij weet het, eene voorhoede is niet de minste: men zendt de moedigste, de stoutsche soldaten vooruit. Maurits, - de heer De Keyser, naast mij gezeten, zal het zich uit zijne studiën herinneren (spreker zinspeelt hier op schilders samenstellling: de *Slag van Nieupoort.)* Maurits zond de Bacxsen, onze Baijards der XVIIe eeuw vooruit, en Willem II, wiens beeldtenis onze zaal versiert, werd door Wellington in de voorhoede geplaatst. (*Toejuiching.*)

Onze voorhoede, de vlaamsche letterkundigen, hebben te strijden tegen de meeste vooroordeelen, tegen den drang eener vreemde taal; en zong Vondel eenmaal van Antwerpen, dat zij de landgrens in gevaar bewaakte, de vlaamsche letterkundigen bewaken de grens onzer taal en verdedigen die tegen vreemden invloed. (*Toejuiching.*)

Dat zij steeds den moed en de stoutheid

daartoe mogen behouden en zoo 't zijn kan, steun mogen vinden in de overtuiging dat hunne Noord-Nederlandsche broeders hen als de hunnen beschouwen. (*Lange toejuiching.*)

De heer VAN BEERS antwoordde als volgt op den toast van den ISING:

MIJNE HEEREN,

Ofschoon onvoorbereid, gevoel ik mij verpligt de warme woorden van mijnen vriend Ising te beantwoorden. Ik kan zulks, dunkt mij, niet beter dan met hetgeen den grond uitmaakt van al wat wij dezen avond reeds gehoord hebben, in één woord samen te vatten; dan met te drinken op de verbroedering van Noord en Zuid! (*Toejuiching.*)

'En bij dit woord van verbroedering, denk ik onwillekeurig terug aan die schoone dagen der *Kunstfeesten*, welke geen onzer ooit uit het geheugen verliezen zal. Mannen van Antwerpen, weet gij het nog, hoe wij al die kunstbroeders uit den vreemde te gemoet snelden? Hoe wij die Duitschers, die Engelschen, die Franschen, juichende en jubelende, met opene armen-ontvingen? Maar toen de beurt aan de Hollanders was, toen was het niet enkel gejubel en gejuich; maar wij gevoelden allen daarbij in ons binnenst iets plegtigs, iets heiligs, iets stils: zij, die wij ontvingen, waren niet alleen *kunstbroeders*; het waren *echte broeders* naar den bloede; broeders, voorheen door huiselijken twist van ons gescheiden, en die wij thans zoo gelukkig waren in dien plegtigen

oogenblik weder te zien. - En gij, broeders uit het Noorden, niet waar, gij gevoeldet u in ons midden dadelijk zoo gansch *te huis?* Nog vóór dat gij onze stad binnentradt, was 't wel het oude, echt Nederlandsche *Welkom*, wat Antwerpens Maagd van boven op de Wallepoort u toeriep. En als gij, binnengetreden, uwe oogen over die woelige volksmenigte liet weiden, zij juichte, zy zong wel allen tegen; maar het was toch in uwe, in onze taal dat zij juichte en zong. En als wij des avonds, moê van het feestvieren, hier in den hof van het *Kunstverbond,* onder de oude boomen kwamen uitrusten, gij weet wie gij dan opzocht, het waren de Vlamingen! gij weet wie wij zochten, het waren de Hollandsche broeders! En toen eindelijk het uur van het afscheid sloeg, toen uwe handen eene laatste maal in de onze rustten, hoe gevoelden wij alsdan dat in dien langen handdruk, van wederzijde het oude broederhert met de oude broederliefde klopte..... (*Lange toejuichingen.*)

En daarom drink ik op de verbroedering van Noord en Zuid, - of liever op de *eenheid* van Nederland! Niet op de politieke eenheid, die door de potentaten en diplomaten gemaakt en verbroken wordt; maar op die innige eenheid, die diep in het hert zetelt; die, uit gelijkheid van taal en zeden voortvloeijend in elke vezel van ons bestaan als vergroeid is, en dus noch door staatslist, noch door ruw geweld vernietigd kan worden. (*Toejuiching.*)

Ik drink op onze eenheid in de kunst! - Kunstenaars uit het Noorden en uit het Zuiden, Europa staart bewonderend op uwe voortbrengsels, en betaalt ze met schatten gelds; maar het maakt geen onderscheid tusschen de kunst van Noord en Zuid. Een, wiens woord voorzeker hier als het hoogste gezag gelden mag, M. Leys heeft het reeds dezen avond gezegd: met eene zelfde hoedanigheid, met hun onnavolgbaar koloriet, overschitteren de Hollandsche en Vlaamsche scholen al de andere; en, in die hoedanigheid, maken beiden slechts eene: de Nederlandsche school. (*Toejuiching*).

Ik drink, ten tweede, op onze eenheid in de letterkunde! En hier vooral, zij het mij vergund hetgeen de heer Ising gezegd heeft, te beantwoorden. Zeer waar is het, wat mijn collega en vriend de heer Rigelé zoo aanstonds bevestigde: de vruchten van Hollands letterkunde worden hier bij velen bewonderd en gesmaakt; ja, wij allen, Vlaamsche schrijvers, hebben grootendeels onze vorming aan de studie van de meesterstukken uit het Noorden te danken; maar - en ik ben gelukkig zulks hier in Antwerpen te kunnen getuigen, - meer dan dat hebben wij aan het Noorden te danken. Wij hebben hier met het heropbeuren der vlaamsche letterkunde eene zware taak op onze schouderen geladen. Gedwarsboomd door verbastering omhoog en door domheid omlaag, hadden wij ondernomen een sinds eeuwen ingesluimerd volk op nieuw tot geestesleven, tot zelfbewustzijn en zelfwaarde op te wekken; en waar hebben wij in het volvoeren dier moeijelijke taak, onzen hechtsten steun gevonden? Bij onze broeders uit het Noorden, bij het Hollandsch publiek! Dat heeft onze werken soms bij duizenden aangekocht, ons toegejuicht; niet zoo zeer om hunne innerlijke verdiensten, maar, zoo als gij mijn vriend Ising, gezegd hebt, omdat het gevoeld heeft dat wij Neêrlands voorwacht zijn, dat de ontwikkeling van onzen gemeenschappelijken geest, hier in België, de krachtigste dam is dien gij en wij tegen vreemde inslurping en overheersching opwerpen kunnen. (*Toejuiching*).

Ik drink, ten laatste, op onze eenheid in vrijheidsliefde! - Zijn wij Nederlanders, niet de oudste zonen der vrijheid in Europa? Hebben wij, in de middeleeuwen, op Kortrijks velden, niet de eersten van allen, onder de *goedendags* onzer wevers, vreemden adeltrots en dwingelandij verplet? En gij, mannen uit het Noorden, hebt

gij niet de eersten den standaard der gewetensvrijheid opgeheven? Hebben wij niet meer dan eene halve eeuw gezamentlijk onder diens schaduw gestreden en geleden? Heeft Antwerpen zijn beleg van Parma niet onderstaan? En toen wij, eilaas! hier in 't Zuiden moede en uitgeput onder Spanjes looden scepter terug zijn gevallen; toen gij, eindelijk vrij geworden, die magtige Republiek vormdet, waar Europa voor verbaasd stond en sidderde, was het niet met onze beste sappen dat zij zoo weelderig opwies, waren het niet de uitwijkelingen uit het Zuiden, die op elk gebied de zoo spoedige ontwikkeling in het Noorden hielpen bevorderen?

En dus - ik drink op onze eenheid in vrijheidsliefde, letterkunde en kunst; op de eenheid in geest, van 't oud en onverdeelbaar Nederland! (*Herhaalde toejuichingen*).

Wanneer de toejuichingen, door de schitterende improvisatie van den heer Van Beers verwekt, eenigzins gestild waren, stelde de heer KRUSEMAN den volgenden toast voor:

'MIJNE HEEREN,

Ik dank u voor de ontvangst aan de commissie bereid en voor onze benoeming als corresponderende leden van dit Kunstverbond. Ik moet echter bekennen dat hetgeen wij gedaan hebben, niet in verhouding staat tot de belooning.

Wy hebben toch zoo gemakkelijk onze taak kunnen vervullen, want toen wij ons wendden tot de kunstenaars en letterkundigen, die de Augustus-feesten bijwoonden, waren zy terstond bereid ons bijdragen te geven. Uit naam van allen die dit album hebben bij een gebragt, breng ik een heildronk aan het Kunstverbond van Antwerpen, dat Kunstverbond dat door de verwezentlijking van het denkbeeld van het Kunstcongres, zoo magtig heeft medegewerkt tot versterking van den band tusschen Noord- en Zuid-Nederland.' (*Lange toejuiching*).

De heer GÉNARD vroeg hierna het woord en drukte zich uit als volgt:

'MIJNE HEEREN,

Na de treffende woorden door verscheidene redenaars uitgesproken, zal het wellicht vermetel schijnen dat ik bij dit feest mijne stem nog verheffe. En echter voel ik mij hiertoe gedreven uit ware deelneming, uit broederlijke genegenheid.

Leerling der hedendaagsche historische school van België, acht ik het mij ten pligte mijne hulde te betuigen aan de historische school der Nederlanden, vertegenwoordigd aan dezen disch door eenen harer waardige voorstanders, den heer van Westrheene. (*Toejuiching.*)

Gij Nederlanders en wij Belgen, wij hebben om zoo te zeggen, de zelfde zware taak te vervullen. Onze geschiedenis, en vooral onze kunstgeschiedenis, zoo lang verwaarloosd, is door onkundige en veeltijds vreemde schrijvers onkennelijk geworden. De grootste mannen uit het verleden, die op wien wij met regt mogen fier zijn, zijn als de laagste der menschen afgeschilderd geworden. Afgunstigen, gierigaards, dronkaards, zie daar de kunstenaren die wij als de vertegenwoordigers van onzen nationalen roem beschouwen. En wat anders zijn Rubens en Rembrandt, Teniers en Jan Steen, en honderd anderen, onder de pen der Houbraken, der Campo-Weijermans, der Descamps en hunner slaafsche navolgers geworden?

Gelukkiglijk Mijnheeren, naakt de tijd dat zulke snoode lasteringen uit onze geschiedboeken zullen verdwijnen; - de tijd dat de hoofden der vlaamsche en der hollandsche school de plaatsen zullen hernemen die zij

nooit in de kunstrei van het voorgeslacht zouden mogen hebben verloren. De zon der wetenschap moet voor onze volkeren opgaan en ons grootsch verleden ophelderen.

Teniers, de uitmuntende kunstenaar, die, wie zou het uit de bestaande berichten kunnen opmaken, zijn leven in klassische studiën heeft doorgebragt, doch bij wien de natuur zoo krachtig was dat hij immer de hem aangeboren oorspronkelijkheid heeft weten te behouden; Teniers die ten jare 1663, weldra *twee eeuwen* geleden, ter bevordering dezer studiën, de koninklijke Akademie van Antwerpen stichtte, Teniers aan wien wij het behoud onzer school zijn verschuldigd, moet regt wedervaren. Zijne beeldtenis die, wij hopen het, eensdaags in onze stad zich zal verheffen, zal onzen nazaten het tijdstip herinneren dat België uit eenen langen sluimer ontwaakt, de eer zijner miskende kinderen heeft gewroken. (*Toejuiching*).

Zoo ook bij U Nederlanders! Wat zeg ik bij U? - Gij hebt reeds de namen eenige uwer kunstmeesters gehuldigd! Dank der nasporingen der Scheltema, der van Westrheene, kunnen wij thans de daden der Rembrandts, der Jan Steens, naar waarde schatten. Hunne weêrgalooze namen, zoo lang met nevel overtogen, schitteren nu met eenen glans, dien de loop der eeuwen, zoo min als de aanvallen der afgunst, zullen verdooven.

Letterkundigen der Nederlanden, letterkundigen van België, de handen in één - gezamenlijk gestreden. Zij die den roem der Hollandsche School hebben aangevallen, hebben ook den roem der Vlaamsche School aangetast. - Onze vriendschap zal inniger zijn naarmate wij elkander hoogschatten. Geene rust! - Voorwaarts, - immer gearbeid. Alle schriften, alle oorkonden geraadpleegd. - Met de bewijzen in de hand den laster verbroken. En wie weet of het herstellen der faam onzer groote mannen, niet eene der schoonste vruchten van het verbroederingfeest van 1861 zal zijn geweest?

Mijne Heeren, ik stel een toast voor aan de *geschiedkundige school der Nederlanden*, vertegenwoordigd door den heer van Westrheene.' (*Toejuichingen.*)

De heer BLES stelde hierna den volgenden toast voor:

'Aan den geachten president is reeds als voorzitter van de schoone feesten van Antwerpen een woord van vereering en dank gebragt. Ik wensch hem thans een dronk te brengen als aan den man, die zich zoo verdienstelijk maakte, niet alleen als leider van het congres en van die feesten, maar die ook thans ons de eer aan doet dit feest te presideren; op de hartelijke, vriendelijke, loijale wijze zoo als wij nu alweder ondervinden. (*Toejuiching.*)

Wij hopen dat hij nog lang blijven zal de beminde en geëerde burgervader van Antwerpen; terwijl voor altijd zijn naam staat gegrift in de harten van alle vreemdelingen die de feestenhebben bijgewoond.' *(Lange toejuiching*).

De heer GERRITS dronk ook op de verbroedering der Zuid- en Noord-Nederlanders; zijne rede was schitterend; in breede trekken schilderde hy den staat der wereld af, waar thans zoo vele volkeren, gewapend met dreigende blikken, elkander beschouwen, terwyl hier twee volkeren van eenen stam, zoo lang door twisten gescheiden, elkander omhelzen. Men kent de welsprekendheid des heeren Gerrits; op het feest van maart toonde hij op nieuw dat hij het middel kent om de harten zijner toehoorders te treffen; herhaelde malen werd zijn *toast* door toejuichingen onderbroken.

De heer VAN WANING BOLT bragt den volgende heildronk aan het belgische volk in het algemeen en de Antwerpsche burgers in het bijzonder:

'MIJNE HEEREN,

Wij zijn getuigen van eene eigenaardige plegtigheid!...

De priesters van den noord-nederlandschen Apollo zijn gekomen om hunne offergave neêr te leggen op den altaar der kunst hier in het zuiden!... Dáár aanschouwen wij de kostbare gave, en verblijden er ons in!

En zoo er iemand aan dezen feestdisch is, die behoefte moet gevoelen om bij eene gelegenheid als deze een feestdronk intestellen, dan ben ik het!...

De vreemde kunstbroeders, - wanneer wij dan al *hier* Noord-Nederlanders *vreemden* zullen durven noemen! - en daarom zeg ik liever: de kunstbroeders uit het noorden! - zijn hier als gasten aan dezen maaltijd genoodigd! Zij hebben wel gedaan die uitnoodiging aan te nemen, en zich hier met ons neêr te zetten!... De gastvriendschap en de gastvrijheid der Zuid-Nederlanders is goed en gul, - die van de bewooners der Schelde-stad in het bijzonder!...

Ik weet er van te spreken, - daar ik hier sints bijna tien jaren verkeer, terwijl ik hier den werkkring gevonden heb, waartoe ik geroepen was.

Ik mag dus, - maar ik kan ook - en ik wil gaarne - getuigenis afleggen aangaande de gastvrijheid der Zuid-Nederlanders en der Antwerpenaren!...

Hier, - in zuid-Nederland - is plaats - niet alleen voor vreemde *menschen*, maar ook vooral voor *dingen* die in vele landen, in onzen tijd, als vreemdelingen en onbekenden niet alleen, maer wel eens als ballingen worden beschouwd en behandeld! (*Toejuiching.*)

Hier in plaats voor *waarheid*, en *regt* en *vrijheid*, en *kunst*, en *wetenschap* - in één woord: voor het geen schoon en edel en goed is, en den waren mensch altoos het duurbaarst is!... (*Toejuiching.*)

De plaats waar ik spreek, en waar wij zijn aangezeten, - het *Verbond van kunsten, wetenschappen en letteren*, welks gasten wij zijn in dit uur, is er een bewijs voor, en kan er getuigenis van geven, - hier in dit heiligdom - en bij gelegenheid van een feest aan kunst en wetenschap toegewijd!... Het vrije woord, de onbelemmerde uiting der gedachte, de openbaring van het leven des geestes, - dat zijn de groote heerlijke voorregten die dit land en dit volk bezitten!... (*Toejuiching.*)

En daarom, ik weet het, zijn ze hier welkom, de mannen, die getuigen willen, de priesters der kunsten, en der wetenschappen, en der beschaving, en der verlichting.!... En het geen hier thans geschiedt is in het klein een beeld van dat gene wat in België in het groot altoos en bij voortduring geschiedt!...

Dat verblijdt eens menschen hart, als hij er getuige van is, en het aanschouwt, en het mede geniet!... En dan wil, dan mag, dan moet hij spreken, - en zijn heildronk voegen bij het feestgenot en de feest groeten!...

Mijne Heeren!... men meet de staten en koningrijken der wereld doorgaans naar de ruimte die ze innemen op de oppervlakte der aarde!... Men schat de grootheid der volken en natiën gewoonlijk, naar het zielental der inwooners!... En met die maat gemeten, dan is België klein!... Maar die *basis* geldt niet op het gebied van den geest!... Dàár is een volk groot en wordt het gewaardeerd naar zijn zin voor het schoone en goede, voor zijne burgerdeugden, zijn vrijheidszin en zijne liefde tot kennis! En met *die* maat gemeten - is België *groot*, - en het gaat eene nog gedurig, grootere en heerlijker toekomst tegen!...

Die het zien en verwachten verblijden er zich over!... Die blijdschap gevoelde ik uitspreken!...

Ik wijd alzoo dezen feestdronk aan:

HET BELGISCHE VOLK *in het algemeen*, *en* AAN ANTWERPENS INWOONERS *in het bijzonder!... Hun geluk*, *hun voorspoed*, *hun heil*, *en hunne toekomst!....* (*Toejuichingen.*)

De heer BOSBOOM drukte zich hierna uit als volgt:

Wij hebben hooren gewagen van eenheid en broederschap tusschen de beide landen, ook kenbaar uit onze geschiedenis. Wij hebben burgervaders gehad, die hun goed en leven hebben veil gehad voor hunne burgers: denkt slechts aan Van der Werff, denkt aan de dagen van Rubens! Zij deden het voor de stad, waarover zij stonden.

Ik drink dus op hetgeen den burgervader van Antwerpen het naast aan het harte ligt: ik drink op zijne goede stad!' (*Lange toejuiching.*)

De heer TERBRUGGEN rigtte op de wijze van *'t Wien Neêrlands bloed*, een lied aan de Hollandsche afgevaardigden, waarvan de slotregels der koepletten in koor werden herhaald.

Een wethouder, M. VAN PUT, dronk op den Burgemeester als den man, die is wat de burgers zijn, het toonbeeld des Antwerpenaars

De heer BLES stelde daarna een toast in op de Heeren Leys en De Keyser.

De heer VAN WESTRHEENE op Antwerpen als handelsstad.

De heer KRUSEMAN op de Antwerpsche vrouwen.

De heer VAN MAANEN op wijlen koning Willem II als beschermheer der kunsten; zijn rede luidde als volgt:

MIJNE HEEREN,

'Men heeft den beker gevuld ter eere van Z.M. den koning der Nederlanden, van Z.M. den koning der Belgen, van de schoone kunsten en letteren, van de vrijheid, van den eersten magistraat, den Burgemeester van Antwerpen, den voorzitter van dit feest, enz.

Ik herhaal, men heeft gedronken op vrijheid en kunst. Mijne Heeren, ik verzoek u niet den beker te vullen, doch herinneren wij ons, met eerbied, een oogenblik, den doorluchtigen ontslapene, die zooveel voor onze vrijheid en de Schoone Kunsten gedaan heeft. Ik bedoel dáér, (wyzende op het borstbeeld van Willem II) dien grooten veldheer, die op het slagveld van Waterloo zijn bloed vergoot voor onze vrijheid, die te Badajos, te Sarragossa.... maar neen! laten wij ons op geen politiek terrein begeven, dit is mijne bedoeling niet, wij zijn hier in het *Kunstverbond*, laten wij ons daar, ons dien onsterfelijken Willem II herinneren als den beschermer der Schoone Kunsten, want had hij zijn bloed veil voor onze onafhankelijkheid, hij ontzag geen goud om de Schoone Kunsten te doen herleven, daarom zal Willem II een voorbeeld blijven voor alle Vorsten en grooten der aarde. (*Lange toejuichingen.*)

Ter eere van Willem II, klonk onmiddelijk het *Wien Neêrlandsch bloed*, enz.

De heer ISING dronk op de Nederlandsche driekleur, het blaauw, wit en rood en sprak eenige woorden uit die treffend mogen worden genoemd. Zijne rede was de laatste die op dit heuglyk feest werd gehouden, waar, wij houden er aan het te melden, geen enkel *fransch* woord werd uitgesproken!

De tafel was wel bediend geworden; doch wat de aandacht der aanwezigen trof was de sierlijke spijskaart uitgevoerd door M. Hendrik Schaefels en in verschillende kleuren gedrukt in de werkhuizen der heeren gebroeders Ratinckx, die zich in de laatste tijden ten gunstigste deden kennen door de uitgave van soortgelijke werken. Om onze lezeren een goed gedacht te geven van dit sierlijk voortbrengsel, waar kunst en nijverheid gepaard gaan, en dat ons, als het ware, in eens het doel van het feest doet kennen, deelen wij er de omlijsting van mede; buiten twijfel is dit stuk, dank der zorgvuldige uitvoering der heeren Ratinckx, eene der schoonste herinneringen aan de verbroedering tusschen de kunstenaren van Noord en Zuid.

De nagalm der Antwerpsche kunstfeesten.

Men leest in het Noord-Nederlandsch tijdschrift de *Kunstkronijk:*

De *Kunstkronijk* heeft in eenige vorige afleveringen de herinnering bewaard aan de Antwerpsche feesten in Augustus 1861. De luister en beteekenis dier dagen, en niet minder de talrijke opkomst van Nederlandsche kunstenaars en letterkundigen te Antwerpen, het buitengewoon hartelijk onthaal dat vooral hun, onder al de feestgenooten, uit de verschillende landen te zamen gekomen, van de zijde van de burgers dier stad ten deel viel, - dat alles legde ons de verpligting op om, zij het dan ook vlugtig in vergelijking van de overrijke stof, in deze kolommen de luisterrijke feesten, hunne artistieke beteekenis te constateeren. Toch zouden wij ons van die verpligting niet volledig kwijten, evenmin als de Nederlandsche genoodigden ten feest de hunne afgedaan rekenden met de warme, vol geestdrift uitgesproken dankbetuigingen, gedurende en na de feestdagen te Antwerpen zelf aan de ontwerpers en bevorderaars van het kunstfeest gerigt, - wanneer de Kunstkronijk niet ook, als aanhangsel tot haar verslag, gewaagde van het blijvend blijk van ingenomenheid en erkentelijkheid, door die genoodigden aan het Antwerpsche *Kunstverbond* - het uitgangs- en middenpunt van al het genotene, - aangeboden.

Reeds tijdens het zamenzijn in de Scheldestad werd dat denkbeeld door dezen en gene uitgesproken, door velen toejuicht. En toen nu allen, - ieder met eenen rijken schat van persoonlijke maar altoos aangename herinningen, in eigen kring, tot eigen werkzaamheid waren teruggekeerd, toen men nog eene wijle had geteerd op den levendigen indruk van het genotene, toen ook trad het denkbeeld waarvan wij spraken op nieuw op den voorgrond. Zoowel te Amsterdam als te 's Gravenhage, - de twee steden die het sterkste contingent der Nederlandsche feestgenoten hadden geleverd, - bleek een aantal kunstenaars en letterkundigen nog steeds gezind om tot de verwezenlijking der uitgesproken gedachte krachtig mede te werken en voedde men de overtuiging dat zich slechts een middenpunt van zamenwerking behoefde te vormen, om deze van alle zijden te doen ontstaan. In overleg met den heer Herman Ten Kate, voorzitter der Maatschappij *Arti et Amicitiae*, besloten eenige voorstanders der zaak om dat middenpunt te s' Gravenhage te vestigen en in het begin van November riepen zij de Haagsche kunstenaars en letterkundigen, die te Antwerpen de feesten hadden bijgewoond tot eene bijeenkomst op. In die bijeenkomst werd besloten dat men zou trachten zamen te stellen een *Album*, met bijdragen van de Nederlandsche schilders, beeldhouwers, graveurs, toonkunstenaars, dichters en letterkundigen die zich te Antwerpen hadden vereenigd, en daarin, wanneer men die mogt aanbieden, ook bijdragen op te nemen van hen, die de uitnoodiging tot deelneming aan de feesten hadden ontvangen, maar verhinderd waren geworden er

gevolg aan te geven. En daar het Antwerpsche *Kunstverbond*, aan hetwelk dit *Album* zou worden aangeboden, ook algemeen bekende voorstanders en bevordenaars der kunst, bestuurders van corporatiën aan de beoefening van kunst en letterkunde gewijd, in zijne uitnoodiging had opgenomen, - daar van die uitnoodiging door onderscheidene Nederlanders werd gebruik gemaakt, ook door dezulken, van

wie men moeijelijk eene bijdrage in beeld of schrift kon verwachten, terwijl men toch verzekerd was, dat zij volgaarne zouden medewerken tot de zamenstelling van een blijk der erkentelijkheid van de Nederlandsche genoodigden, - daar eindelijk de zamenstelling van een *Album*, zoo wel naar het uiterlijk als naar den inhoud zijne bestemming waardig, natuurlijk niet zonder geldelijke bijdragen kon geschieden, zoo kwam men tot het besluit om tot het geven van die geldelijke bijdragen al die genoodigden in de gelegenheid te stellen, voor wie de andere wijzen van medewerking anders alligt bezwaarlijk, of minstens ondoelmatig zouden zijn gebleken.

Ten slotte werd ook nog vastgesteld dat men ter dezer zelfde gelegenheid zou trachten den wensch te vervullen, uitgesproken door den heer F.J. LOOS, burgemeester van Antwerpen, voorzitter van het kunstcongres en der feestcommissie, om namelijk de photographische portretten van alle Nederlandsche feestgenooten te bezitten. Niet slechts omdat daardoor een wensch van dien geachten magistraatspersoon te vervullen viel, maar tevens omdat men hem, die zich in zoo vele opzigten aanspraak had verworven op aller sympathie, en in hem als 't ware de geheele gastvrije burgerij van Antwerpen eene beleefdheid vermogt te bewijzen, die zeker welwillend zou worden opgenomen, mogt men bijna vast rekenen op eene algemeene mederwerking.

De verdere leiding der geheele zaak werd door de bijeenkomst opgedragen aan eene uit haar midden gekozene commissie, bestaande uit de heeren D. BLES en S. VERVEER, kunstschilders, J. KRUSEMAN JR., secretaris van het schilderkundig genootschap *Pulchri Studio*, A. ISING en T. VAN WESTRHEENE WZ. letterkundigen. Wij kunnen kort zijn in de vermelding van hetgeen door hen ter vervulling van de hun opgedragen taak werd verrigt. In de verschillende circulaires, van deze commissie uitgegaan om tot medewerking en het leveren van bijdragen uit te noodigen, werd herinnerd aan het boven reeds genoemde feit, dat te Antwerpen zelf reeds het denkbeeld werd uitgesproken, aan welks verwezenlijking men thans arbeidde; voor 't overige straalde in alles wat de commissie deed het streven door om de zaak tot stand te brengen in den geest en op de wijze welke wij hebben beschreven als de uitdrukking van de gevoelens, de herinneringen, de wenschen van alle feestgenooten zonder uitzondering. Door de heeren HERMAN TEN KATE te Amsterdam, A.J. LAMME te Rotterdam en anderen werden de genomen maatregelen in de hand gewerkt en bevorderd en de uitslag van dit alles is geweest dat terwijl wij deze regelen schrijven het *Album* gereed ligt om aen het Antwerpsch *Kunstverbond* te worden aangeboden, terwijl tegelijk den heer LOOS de volledige verzameling der portretten van bijna al de feestgenooten (hoofdzakelijk uit het photographisch atelier van den heer M. VERVEER te 's Hage afkomstig), in een kleiner *Album* vereenigd, zal kunnen worden ter hand gesteld.

Het ligt natuurlijk niet in ons plan eene gedétailleerde beschrijving te geven van het *Album*, die zou uitloopen op een beredeneerden catalogus van de 64 teekeningen, (een blad met gravuren en een ander met lithographische teekeningen daaronder gerekend) of het noemen van den titel van een achttiental letterkundige, een tweetal muzikale bijdragen: den inhoud toch van al die stukken in proza en poëzy hier af te schrijven zou onze ruimte verre overschrijden en bovendien stellig eentoonig worden. Uit den aard van, en met het oog op hunne bestemming, zonder schade voor de zaak, - hebben al die stukken tot thema: Antwerpen, zijn kunstroem, zijne broederlijke gastvrijheid, en hoe verscheiden, hoe talentvol dat thema moge gevarieerd zijn, - al de variatiën aan te hooren zou alligt vermoeijend worden. Bovendien zou het onbillijk

zijn tegenover de twee componisten wier *Lied in den Volkstoon*, voor piano en zang, (VERHULST) en *Romance* (V.D. DOES) hier moeijelijk zou zijn weêr te geven; - om niet te spreken van de onmogelijkheid om uit de 64 teekeningen diegenen uit te kiezen, welke, hetzij om het onderwerp, hetzij om de uitvoering, tot eene bijzondere vermelding zouden uitlokken.

Genoeg zij het dus te verzekeren dat het *Album* reeds door zijn uiterlijk beantwoordt aan het doel waarmeê het werd zamengesteld. De commissie werd door de geldelijke bijdragen van een achttiental heeren, die in de categorie vielen, zoo straks reeds omschreven, in staat gesteld, ook in dit opzigt het *Album* te maken tot eene waardige uitdrukking der gevoelens van de Nederlandsche feestgenooten. De kolossale band of liever de kast, met donker bruin leder bekleed, een hoogst verdienstelijk voorbeeld van bindwerk van den heer F.W. RINCK te 's Hage, zeer doelmatig ingerigt en vooral uitmuntend door deftigen eenvoud, draagt op de bovenste platte zijde in gothische letters het opschrift: *Aan Antwerpen's Kunstverbond*, *1861.* Wanneer men het zware dekblad openslaat, toeft de blik niet lang bij de smaakvolle bekleeding der binnenzijde van den band, maar word al dadelijk getrokken door het schutblad, zeer zorgvol in gothischen stijl bewerkt, door den heer HINGMAN te 's Hage en bevattende de lijst van de *Namen der Nederlandsche Kunstenaars*, *Letterkundigen en Kunstminnaars*, *door wie dit Album werd bijeengebragt als blijk van erkentelijkheid voor het Goede en Schoone*, *hun in Augustus 1861 door het* ANTWERPSCHE KUNSTVERBOND *aangeboden.* En nu, na deze eenvoudige, waardige inleiding, wordt de verzameling zelve geopend door een, zeer sierlijk in middeneeuwschen stijl met geïllustreerde hoofdletters op perkament geschreven naamdicht op de steden Antwerpen en Amsterdam van ALBERDINGK THYM:

Aan de Koningin der Schelde, die haar heerlijk hof en Meir
Niet ontzeide aan een der vreemden, toegestroomd van heinde en ver,
Doch met meer dan zoeten glimlach Hollands Kunstkroost heeft verbeid,
Waar zij hun met open armen, 't roerend ‘Welkom’ heeft gezeid;
Eedle gastvrouw, om wier voorhoofd een drievoudige erfkroon spant -
Riddereerkrans, kunstenlauwer, kroon van d'echten burgerstand -
Pronkjuweel der Dietsche Steden, neem mijn dankbre hulde en groet,
Eer de taal van 't Zuid en Noorden langs uw dierbre Vlaamsche boorden
Nergens weêrgalm meer ontmoet.

Adem wordt haar niet gelaten in den vrijen Vlaamschen beemd;
Minnen haar ook de onderzaten, d'overheden is ze een vreemd,
Sindts een hoog begaefde Vlaming Onzer Vrouwe kerkspits wrocht,
Toen MESSYS penseel en hamer op zijn vlaamsch verbinden mocht
En uw RUBENS in den Hage Neêrlandsch sprak met trouwen monde,
Roepend om 't hereenigd leven, 't heelen der geslagen wonde,
Deed de wet zich krachtig hooren: ‘Dietschen geest voegt Dietsche taal!’
Amsterdam zal kunstzin leeren van uw burgers, van uw heeren:
Maar zij spreekt de taal der Vaadren; deel gij ook die zegepraal.

Met bijzondere voldoening hebben wij ALBERDINGK's vers hier overgeschreven, omdat het, een paar regels welligt uitgezonderd, die meer bepaald des dichters subjectief gevoelen verraden, de gelukkige uitdrukking is van den geest en de gevoelens die zich uitspreken in de groote meerderheid der overige letterkundige bijdragen. Omtrent de artistieke bijdragen, moeten wij ons bij algemeenheden bepalen, ofschoon de verleiding sterk genoeg is om in bijzonderheden aan te wijzen hoe Nederland's schilders, - en de beste! - hebben gewedijverd in het leveren van kunstwerken, die de dubbele verdienste vereenigen van nevens gelukkige proeven

te zijn van ieders eigenaardig talent, ook door opvatting en uitvoering te getuigen dat zij bestemd zijn om aan eene artistieke vereeniging te worden aangeboden. Inderdaad het is eene schoone collectie die Neêrland's kunstroem in den hoofdzetel van België's rijke kunstontwikkeling met bescheidene, maar oorspronkelijke en degelijke waardigheid zal handhaven en niet slechts om het doel waarmede zij werd bijeengebragt, maar op zich zelve blijvende waarde bezit.

Bij die manifestatie onzer kunstenaars sluiten zich onze dichters en

letterkundigen waardiglijk aan. Dr. BENNINK JANSSONIUS rigt een aantal welluidende coupletten *Aan het Kunstverbond te Antwerpen* en roept het o.a. toe:

> Breidt uit uw zegepraal, gij Vlaandrens eêlste zonen,
> Heil zij het volk dat dus wil luistren naar uw toonen;
> Hoe ziet het niet zijn roem verspreid van strand tot strand;
> De Geest van liefde en vreê beziele uw harpakkoorden;
> Hij heilige den band
> Die 't Zuiden hecht aan 't Noorden
> Van 't ééne Nederland.

S.J. VAN DEN BERGH zingt in krachtige toonen van de indrukken, ontvangen *Te Antwerpen* en roept in een zijner coupletten uit:

> Gezegend dus uit naam mijns strands,
> O kloeke zonen dezes lands,
> Voor wat gij wist te ontsteken!
> Verbroedering op reuzenschaal,
> Verbroedering door de eeuwge taal
> Die licht en schaduw spreken;
> Verbroedring met den broederstam
> Die gretig tot u overkwam
> Om met u mêe te streven,
> En u te zeggen dat ons hart
> Oprecht voor u ontsloten werd
> En kloppen blijft ten leven.

Dr. BEIJNEN wijdt zijn keurig proza aan Antwerpen als de stad der vrijheid, die hare voorregten van Keizers en Hertogen ontving, voor die vrijheid tegen PHILIPS streed, en na langdurige worsteling, thans door vrijheid bloeit. Eene gave dier vrijheid, schrijft BEIJNEN, werd door ons

GEDENKPENNING VAN HET KUNSTFEEST VAN 1861.

in Oogstmaand genoten en de vrijheid van spreken vierde in die dagen te Antwerpen haar zegepraal.

BINGER wijdt een *Klinkdicht aan Antwerpen*, dat aldus eindigt:

> Dank, driemaal dank en lof van elk Noord-Nederlander!
> Geen tong eens diplomaats, hoe glad, hoe fijn gespitst
> Geen woord eens dwingelands dat volken mengt of splitst,
> Geen priesterkunstnarij houdt broeders van elkander.

J. BRESTER, AZ. zingt op zijn eigenaardigen toon:

> Eene goede buurman, welgezind,
> Is beter dan een verre vrind;
> Want de een is al tot hulp gereed
> Dát dacht mij, goede buren, dat,
> Toen 'k vrolijk in uw feestkringzat;
> Geen onzer die dit ooit vergeet;
> Eer de ander nog is aangekleed.
> Maar is de buurman vriend daarbij,
> Geen beter vrienden nu dan hij.
>
> Vraagt ge ons: zijt gij tot hulp gereed?
> Dan zijn we vrienden niet alleen,
> Dan zijn we, als onze taal is, één.

De welsprekende Roermondsche priester J.G. BROUWERS, de warme bewonderaar van VONDEL, de moedige kampvechter voor het ideaal, wijdt eene in gothischen stijl geschrevene herrinnering in dichtmaat aan *Drie dagen te Antwerpen.*

Mevrouw VAN CALCAR, geb. SCHIOTLING bewaart de herrinnering aan de Aug.-dagen te Antwerpen als 'liefelijke bloemen die steeds haar balsemgeur bewaren, hoe lang ze ook rusten in het herbarium van ons verleden.'

J.J. CREMER onthaalt de Antwerpenaars op *De Ziende*, een liedje in den betuwschen tongval. De heer DROSSAART wijdt eenige coupletten aan het Antwerpsche kunstverbond. A. ISING trekt eene paralel tusschen RUBENS en REMBRANDT, den schilder van Vlaanderen en den schilder van Holland.

D^{r}. M.P. LINDO deelt een *Onberijmd albumblad van den ouden heer* SMITS mede, getiteld *Aan den Reus van Antwerpen*, waarin hij, met gelukkigen humor, doet uitkomen hoe de feestdagen eene heerlijke les gaven aan den reus: 'dat de ware kracht der menschheid ligt in hare hoogere beschaving; - waar die, zoo als binnen Antwerpens muren aangekweekt wordt, is het voor eeuwig gedaan met het ruwe geweld en met de woeste dwingelandij van alle middeleeuwsche reuzen, van welken aard ook!'

Mr. C. VOSMAER doet in keurig proza uitkomen dat de tijden van poëzij en kunst niet voorbij zijn; dat ook onze tijd, al wordt hij beheerscht door het denken, zijne poëzij heeft. 'De kunst zij uitdrukking van ons leven en het zal blijken dat ook deze tijd zijn poëzij heeft.'

De schrijver dezer regelen wijdt eenige woorden aan ANTONIE VAN DIJCK, den grooten leerling van RUBENS, wiens Europesche roem zoo krachtig terug straalt op Antwerpen.

W.J. VAN ZEGGELEN huldigt Antwerpen aldus in een naamvers:

> **A**kkerveld van schoone kunsten,
> **N**ijvre vest, die 's handels gunsten
> **T**rekt door naam en vloed en bouw;

Welvaart zij U toegebeden,
Eersteling van Belgies steden
Ramp en vuurgloed bragt U rouw;
Plant uw standerd op uw tinnen,
En de veêrkracht zal herwinnen
Nieuwe welvaart - oude trouw.

Met opzet bespaarden wij de aanhaling van nog ééne bijdrage tot het slot onzer mededeeling, niet omdat zij den vertegenwoordiger der Nederlandsche regering bij het Antwerpsche Kunstcongres, maar omdat zij den dichter J. VAN LENNEP uit de pen is gevloeid, den man, zoo bij uitnemendheid bevoegd om VONDEL voor zich te doen spreken, waar hij Antwerpen hulde biedt in

Vondels lof van Antwerpen.
(Eenigzins gewijzigd.)

Antwerpen liet den droom van Reus en handtol varen,
En 't werpen van de hand, aan d'oevers van het Scheld;
De Markgravin des Rijks en koopstad rijk van waren,
Haar beurs en zenuw steef met in- en uitheemsch geld;
Een paerle aan 's KONINGS kroon en zelfs de kroon der steden
Van gansch Europe, en als een lamp voor 't hoog altaar
Verlicht ze met haar glans, godsdienstigheid en zeden,
En kunsten, en bewaakt de landgrens in gevaar.
Maar om hoe meenge deugd en gave wij haer roemen,
Wij willen haar vooral GASTVRIJHEIDS TOONBEELD *noemen.*

En hiermede nemen wij afscheid van den nagalm der Antwerpsche feesten, van welke wij vertrouwen dat hij ook aan onze zuidelijke broeders krachtig, welluidend in de ooren zal klinken, en op hen den indruk maken die vóór alles werd bedoeld: betuiging van broederlijke vriendschap, van erkentelijke hoogschatting.

W.

TENTOONSTELLING VAN ANTWERPEN 1861.
UITERLYKE EENER STOKERY.
STERKWATERPLAET, NAER EENE ZYNER SCHILDERYEN, DOOR JAN STOBBAERTS.

Sedert eenigen tyd doen eenige jonge Antwerpsche Kunstschilders poogingen om sterkwaterplaten voorttebrengen naer hunne tafereelen. Wy zien dit met een waer genoegen, daer zy alzoo hunne ledige uren besteden om een vak optebeuren dat onze oude meesters, zoo als Rembrandt, Van Ostade, Van Dyck, Vande Velde en meer andere met zooveel geest beoefenden. Wy willen hier alleenlyk spreken van de sterkwaterplaten die de kunstschilders vervaerdigen, en die men *etsingen* noemt. Over een twintigtal jaren waren er ook kunstenaren zoo als Ern. Buschmann, Eugeen De Block, Hendrik Leys, Willem Linnig, Egide Linnig, Hendrik Schaefels, W. Vertommen, Verpoorten enz., enz., die zelfs poogingen hebben aengewend om het etsen als illustratie, als opluistering van vlaemsche werken en tydschriften te gebruiken. Zy zyn er niet in gelukt, omdat het volk noch te veel aen franschen invloed, aen fransche opvoeding, en aen den invoer van fransche goedkoope verderfelyke *romans* onderworpen was. Men stelde zich zelden te vreden, wanneer er geene zelfsmoord, vergiftiging of andere afschuwelyke daden in voorkwamen.

Wy deelen hier een exemplaer ontleend aen de duizenden die sedert jaren in Frankryk en ten onzent zyn verschenen. Ons vlaemsch volk leest niet genoeg, de kring van vlaemsche lezers van tydschriften is te zeer beperkt, de uitgevers moeten ofwel hunne abonnementspryzen zeer laeg stellen en byna geene *illustratiën* geven; ofwel zy moeten ze zeer hoog stellen en dan kunnen zy hunne kosten niet dekken.

Daeruit volgt dat zy die sterkwaterplaten vervaerdigen, ze byna voor niets aen de uitgevers moeten afstaen; daeruit volgt dat de kunstenaren geen vak kunnen blyven beoefenen dat hunne toekomst niet verzekert, omdat zy niet aengemoedigd worden. De kosten worden ook veel grooter, omdat eene etsing afzonderlyk, en niet tusschen de letter zoo als de houtsneden kan gedrukt worden. Met genoegen zien wy dan het tydschrift *de Vlaemsche School* deze nieuwe poogingen ondersteunen. De sterkwaterplaet die men heden aen de lezeren van dit tydschrift mededeelt, is vervaerdigd door M. Jan Stobbaerts, naer een van zyne beste tafereelen die in de tentoostelling van 1861, was geplaetst.

Het is ons onmogelyk deze etsing als eene teruggave van de schildery van den jongen kunstenaer die onder den naem van: *uiterlyke eener stokery* in den wegwyzer voorkwam te beoordeelen.

Wy zeggen onmogelyk, omdat de kommissie ze eene zoo onzichtbare plaets had gegeven, zoo dat wy nauwelyks konden onderscheiden wat op het panneel geschilderd was. Alleenlyk bemerkten wy dat zy krachtig van kleur, en de achtergrond met een warm zonlicht opgehelderd was.

Stobbaerts heeft deze etsing met veel zorg afgewerkt, zy is eigenaerdig omdat hy de kopersnede niet heeft willen navolgen. Die sterkwaterplaet is met eene losse, doch zuivere etsnaeld voortgebracht. By het eerste zicht zou men zeggen dat zy door eenen plaetsnyder en niet door eenen kunstschilder is voortgebracht.

Die zonnige warme toon welken wy in het tafereel bemerkten, kunnen wy in de etsing niet terugvinden. Het is hoegenaemd geen gemis aen kennis, of geene verwaerloosing van den kunstenaer waeraen wy die niet teruggave moeten toeschryven; maer wel aen de onmogelykheid om een zonlicht, dat men met niets dan met de ryke kleuren van den regenboog kan afmalen en geenszins met wit en zwart. Ware de etsing zelfs op geel chineesch papier gedrukt, dat reeds eenen warmen toon heeft, dan zou het nog onmogelyk zyn te zeggen of het een zonlicht is, zonder de schildery gezien te hebben. Het paerd en het mannenfiguertjen maekt hier en daer wat witte plekjes, het mist wat aen zamenhang.

Buiten die aengehaelde deelen, die geenszins gebreken kunnen genoemd worden, is de eerste voortbrenging in dit vak door den kunstenaer goed begrepen en uitgevoerd.

De Heer Jan Stobbaerts is een schilder die veel voor de toekomst beloofd; getuige zyne tafereelen die wy in de tentoonstelling te zien kregen; getuige de sterkwaterplaet die hy aen de kunstminnaren als eene eerste proef levert van de werkzame studiën die hy in dit vak deed. Met genoegen en met fierheid zullen wy aen het vlaemsche volk zyne zonen aentoonen die een vak beoefenen waerin eens een Rembrandt, een Jan en Huibrecht Luiken, zamenstellingen met geest en eigenaerdigheid schiepen, en dat zy door hunne etsnaeld onsterfelyk maekte.

D. VEREST.

Jan Wauters van Vieringen van Leuven.

Jan Wauters van Vieringen of *Watterius Viringus*[1] (vader) is in 1559 geboren te Loven, waer zyn vader, ook Jan genaemd, heelmeester was. Na latyn en grieksch geleerd te hebben, legde hy zich vlytig toe op de heel- en geneeskunde. Zyne licentie in 1561 gedaen hebbende, vertrok hy naer *Ter Veere*, in 't eiland van Walcheren, en muntte daer in zyne kunst zoo uit, dat de stad hem als haer betaelden arts aenveerdde. De zorgen der zieken deden hem het studeren en het schryven niet vergeten.

1 Zie PACQUOT, XIII, blz. 440-43, en *Ann. de l'Univ. cath.* 1856, blz. 234-44.

In 1569 gaf hy het volgende werk uit: *Epitome oft Kort begrijp der Anatomijen Andreoe Vesalii*, *vertaelt in 't Nederduutsch door Meester*, *Jan Wauters*, gedrukt in-4° te Brugge. Korts na het uitgeven dezes boeks heeft Van Vieringen Zeeland verlaten. Welk mogt er de reden van zyn? Was 't omdat de brave man de wreede vervolgingen, waeraen de katholieken waren blootgesteld, met geen onverschillig oog kon aenzien? Of werd hy naer zyne geboortestad teruggelokt door de wenken der *Alma Mater*? Wat er van zy, op het einde van 1570 woonde hy te Loven. Den 2 October van het volgende jaer werd hy met de gewoone plegtigheid *Medecinae Doctor* uitgeroepen. Hy was de 59^{e} sedert de stichting der Hoogeschool. Negen-en-vyftig is een klein getal; doch in die dagen werd de opperste graed in de geneeskunde maer zelden genomen of vergund. Het lovensch Magistraet benoemde weldra zynen stadgenoot tot leeraer van eersten rang in vervanging van den ontslaggever *Wilhelm Bernaerts*, een vlaming te Thielt in 1520 geboren. Viringus bekleedde den stoel der geneeskunde met roem ruim 22 jaren. De akademische oorkonden stellen hem ons voor als eenen man door zyne diepgrondige wetenschap en warme godsvrucht onderscheiden. Twee zyner landgenoten, de vermaerde *Justus Lipsius* en *Joannes Molanus*, deze een Lovenaer, gene een Overyschenaer, geven getuigenis van 's mans voortreffelyke hoedanigheden. ‘Uwe godsvrucht, schryft laetstgenoemde, verlangde sedert lang dat ik een boek schreve van de heiligen, die ook de geneeskunde heoefend hebben; en ik zou het my als eene ondankbaerheid verwyten, zoo ik den wensch niet volbragte van hem die de vriend myner kindschheid en tevens myn arts was, en zoo menigen keer myne slappe gezondheid verzorgde als een broeder, enz.’ Voor het werk van Molanus: *Diarium Medicorum Ecclesiasticum*, waervan hier gewaegt wordt, en dat in 1595 te Loven by J. Maes verscheen, treft men eene vermaning *Ad lectorem pium et philiatron* van II-18 blz. aen, waerin Viringus handelt van de geneeskunde, van de heiligen, die de artsen als hunne patroonen eeren, en hoe men de bygeloovige lezingen en genezingen moet vermyden.

Reeds 7 jaren leeraerde Van Vieringen, toen een droeve slag eene gansche verandering in zynen staet te weeg bragt. Zoo men weet, werd Braband van 1534 tot 1580 met eene schrikkelyke plaeg bezocht. Loven was in 1578 zoodanig door den pest geteisterd, dat by de 50,000 inwooners er van de slagtoffers werden. Dit getal is zeker ongeloofelyk groot; doch, behalve de getuigenis van verscheidene geschiedschryvers, had men vroeger het bewysstuk er van in een gebeiteld opschrift dat ten jare 1758 in de Karmelieten-kerk nog te lezen stond en aldus luidde: *Viator*, *ora pro quinquaginta millibus fidelium*, *quorum maxima pars peste extincta hic in pulvere dormit.* In dit jammervol jaer verloor Viringus ook zyne huysvrouw Maria Huybrechts, met welke hy rond de tien jaren reeds getrouwd was; zelfs verloor hy al zyne medeleeraers van de geneeskundige fakulteit. Alleen als door een wonder overgebleven, wendde hy zyne gedachten van dit aerdsch tranendal naer den Hemel, om daer troost en moed te vinden; ja hy nam het besluit van zich voortaen geheel aen God, die hem zoo zonderling het leven spaerde, toe te wyden. Nog dat zelfde jaer ontving hy de priesterlyke wyding. Zoo iets was in die dagen van geloof en deugd geene zeldzaemheid; men zou zelfs zonder moeite meer dan twintig Van Viringus medeleeraers kunnen melden, die hem tot voorbeeld gediend of het zyne hebben nagevolgd. Hoe hooger men den loop der kristene eeuwen opklimpt, hoe talryker treffen wy zulke godsdienstige daedzaken aen. Wat doen nu soms trouwlooze

geschiedkundigen, aengedreven door haet tegen Godsdienst en priesters en door een onrein gemoed? Ho! wanneer zy in oude oorkonden of duistere archieven geestelyke leeraers, kanoniken, pastoors, kinderen hebbende, ontdekken, dan springen zy op van vreugde en bazuinen hunnen vond uit als een onloochenbaer bewys van het zedenbederf der geestelyken in vroegere eeuwen! En wat is het meest altyd? Niets anders dan een bewysstuk van de godsdienstigheid onzer voorouders, die, na dat de dood hun huwelyksband verbroken had, het wereldlyk leven met den priesterlyken of kloosterlyken staet verwisselden. Thans dat wy eenen anderen tyd, een tyd van minder godsvrucht en meer zedenbederf beleven, bewondert men deze gebeurtenis. Viringus, nu priester zynde, verzuimde geene enkele der pligten, welke hy als vader wegens zyne kinderen, of als leeraer wegens de Hoogeschool te vervullen had. Ook beiden vergden nog hoogst zyne tegenwoordigheid. Zyn oudste zoon, *Jan*, dien wy hierna zullen bespreken, kon nauwelyks negen jaren bereikt hebben, en de Hoogeschool zou door zyn vertrek zeer hebben geleden. Trouwens het eenigste overgebleven lid zyner fakulteit, was zyns aenblyven onontbeerlyk geworden om de schooloverleveringen by zyne jongere medeleeraers voort te zetten. Viringus leeraerde dus nog vyftien jaren te Loven, gedurende welke hy drymael tot het rektoraet verheven werd, in 1579, 82 en 87. Dan, wanneer zyne aenwezigheid te Loven hem scheen gemist te kunnen worden, dacht hy weêr ernstig om het verlangen zyns herten uit te voeren. Immers zyn oudste zoon, Jan, was jesuiet geworden, en had zyn jongsten broeder, Georgius, in St-Peeters gedoopt in September 1577, meê onder zyne voogdy in het kollegie genomen. Wat Thomas, zyn anderen broeder raekt, deze was reeds in 1583 *magister artium* geworden. De Alma Mater bloeide en de beroemde Fienius kon met eere Viringusstoel bekleeden. Zoo dat onze achtbare Lovenaer de Hoogeschool gerust kon vaerwel zeggen: Dit deed hy in 1593. Het spyt van zyn vertrek was innig; doch de erkentenis van Loven en der Hoogeschool volgde hem tot Atrecht achterna, waer hy kanonik in de hoofdkerk werd. Zyne kollega's zonden hem deze regels toe:

Memoriae sacrum.

Reverendo Clarissimoque viro D. Johanni Viringo, quondam Almae Nostrae Universitatis Archiatro, Ecclesiae Cathedralis B. Mariae Atrebatensis Canonico, pro suis in Facultatem et Scholam meritis, pro ornamento et decore publica 26 (23) annorum professione in eam collatis, suae gratitudinis et observantiae publice testandae ergo, ad has elucubrationes, Medica Almae Universitatis Lovaniensis Facultas ad mnemosynon L.P.

Dit merkwaerdig stuk staet te lezen vooraen op Viringus voornaemste werk, dat wy strak zullen bespreken, nadat wy nog eerst gemeld hebben zyn *Tabula isagogica*, *ossium Corporis humani* Connexionem ac numerum complectens, olim Lovanii edita nunc recognita et aucta. Duaci, Balth. Bellerus 1597.

Dit stuk in bladeren was reeds, als men ziet, vroeger te Loven verschenen. In dien tyd kon het waerde voor de kunst hebben, thans heeft het geene andere meer dan eene historische.

Doch zyn belangrykste werk is: *De Jejunio et Abstinentia*, *Medico-Ecclesiastici libri quinque.* Atrebatium, Gul. Riverius 1597, een 4° van 152 blz. Dit gewrocht,

ondernomen op het verzoek van Lindanus, biskop van Roermonde, en van Jan Van Stryen[2], biskop van Middel-

2 Van Dortrecht, begraven te Loven, in St-Quintens, voor het hoogaltaer, onder dit opschritt: Reverendissimo Domino D. Joanni a Strijen secundo Middelburgensi Episcopo, Seminarii Regis Lovaniensis primo rectore ob Religionem exuli defuncto Lovanii 8 Julij 1594, HH. P.R.

borg, maer die beiden reeds uit deze wereld waren, toen hetzelve verscheen, maekte aenstonds den grootsten ophef. Vieringen ontving van alle kanten gelukwenschingen. De beroemdste tydgenoten zonden hem latynsche en grieksche verzen. Onder een twintigtal zulker lofschriften merken wy het *Memoriae Sacrum* van Lovens geneeskundige fakulteit, reeds aengehaeld, dat van zynen zoon Georgius W. Viringus J.F., S.J. van de jesuieten Jac. Caladelphus (Bonfrère), Car. Goossinus, Petr. Carlerius, Jac. Walterius Viringus, medicus Teneramundanus cognatus, enz. enz.

Te dien tyde werd de katholieke Kerk heviglyk door de Lutheranen en Kalvenisten aengerand zoowel in hare regeltucht als in hare leering. Nu, wanneer een man, die gedurende het vierde eener eeuw de geneeskunde met roem onderwezen had in eene der vermaerdste Hoogescholen van Europa, en die daerby het priesterlyk merkteeken droeg, ter verdediging optrad van tweezydige vraegstukken, zoo als het *Vasten* er eene is, dan moest zulks natuerlyk opziens baren, en de nieuwsgierigheid der geletterde en godsdienstige wereld opwekken. De Kerk Gods om hare wyze wetten nopens de versterving aengetast zynde door trouwlooze vyanden, zoo was de *priester-arts* de man der omstandigheid. Dit hadden gemelde biskoppen maer al te wel begrepen en daerom onzen geleerde verzocht met zyn werk de wereld te verlichten *en de Kerk* vry te pleiten. Viringus kweet zich als ervaren meester van zyne taek. Het zou ons te ver leiden, indien wy zyn arbeid willen ontleden, daerom zullen wy ons bepalen met er slechts den korten inhoud van te geven. 1° De mensch, zyne reis door dit aerdsche leven voltrekkende, is vergezeld door een lichaem, sterfelyken dienaer van eene onsterfelyke meestersse, de ziel. 2° Dit lichaem, schoon maer een werktuig der ziele, oefent nogtans op deze eenen uitgestrekten invloed uit. 3° Hoe moet het lichaem behandeld worden, op dat zyn invloed binnen de noodige palen blyve en dat de ziel hare verschillende vermogens vryelyk kunne ontwikkelen? 4° De katholieke Kerk heeft dit vraegstuk juist beantwoord door eenige wetten rakende de spyzen, de onthoudingen en het vasten voor te schryven. 5° Waerin bestaen die wetten en zyn ze met de goede orde en de vereischte der geneeskunde overeenkomstig? Deze zyn de vraegstukken welke Vieringen zich voorstelde, en die hy meesterlyk beantwoord heeft. Zoo iemand eens de lust bekroop om 's mans gewrocht in te zien, op elke bladzyde zou hy het zuiver en gemakkelyk latyn, de diepe zoo theologische als medikale geleerdheid, ja zelfs dikwyls de welsprekendheid bewonderen. De opdragt van dit belangryk boek aen aertshertog Albrecht, was gedagteekend uit Atrecht den 30 April 1597. Viringus werd korts daerna door dezen onzen beminden Landvoogd naer Brussel ontboden om er de weerdigheid van hofkapellaen te bekleeden. Men weet dat Philips II deze Nederlanden had afgestaen ten voordeele van Albrecht en Isabella, zyne dochter, wier huwelyk den 13 April 1599 te Valentia gevierd was, en die den 5 September daerna te Brussel aenkwamen. Dan hoe van Vieringen zich in het Brusselschhof had, of wat er van hem sedert 1599 geworden is, zulks is onbekend gebleven. Waerschynlyk is de dood rond dien tyd hem tot een beter leven komen overhalen.

L.W. SCH. PR.

Hou en trouw.

I.

‘Neemt op lanteern en ladder, wij halen hem ginder af,’
Zoo sprak der bende hoofdman - ‘en zij niet die galg zijn graf!’
Zij klommen daarheen en deden 't. - ‘Maakt spoed, daar rijst de maan
En bestrijkt de vlakke bergspits waarop wij te druilen staan;
Recht met dat biechthout, spoedt u, want zoo de Graaf ons hier vond',
Dan lachten we morgen mooglijk méér dan 't ons ware gezond.’

En allen aan het spotten. Och, waren ze braaf en wijs geweest,
Ze zouden van overlang zijn in 't zoete paradijs geweest;
Maar 't leven is zoo lustig en de waereld is zoo rijk!
Nu staan ze 's nachts op den galgberg, vijf roovers met een lijk.

II.

‘En werpen we hem in de vrije, de bruischende zee omleeg?’ -
Neen, neen, hij was geen slaaf, hij - die als du naar vrijheid heeg.

‘Of delven we hem in 't groene, een bed in der aerde schoot?’ -
Neen, neen, hij was geen bedelaar die stelen moest om brood.

‘Of voeren we hem het woud in en branden hem daar tot asch?’ -
Neen, neen, hij 's niet de woekeraar die dijn verderver was.

‘Of dragen we hem op 't gewijde, des kloosters beenderhof?’ -
Neen, neen, hij was geen heilige die den geest bant om de stof.

Een slaaf was hij - maar van 't herte, en bedelaar slechts om min,
Geen woekeraar dan in trouwe, een heilige in Menschenzin.

Hij, de edele ridder, slape, naar het mij den Bastaard lust,
Zacht in des Graven kelder, waar de Bruid hem eenmaal kust.

III.

Zij strekken hem op de ladder en schouderen die getwee;
Vooruit daar treedt de hoofdman, stil volgen de anderen meê.

Zij dalen en dalen, zij komen eener warande nabij.
Wat is 't dat zij daar hoorden? Was 't de nachtegaal zoo blij?
Hier in het boomenduister zwoer zij hem eeuwige trouw.
Voelt men dat lijk niet rillen? Ach, de dooden hebben koû.

Zij treden in een voetpad. Wat is dat voor een geruisch?
Of fladdert te met in de boschnacht de nare vledermuis?
Langs hier was hij weggekomen nadat zij hem verried.
Verneemt men daar geen zuchten? 't Was immers zijn herte niet?

Zij naderen eene vlakte; daar schijnt de maan zoo hel.
Wat zien zij - eene kraaie die vliegt te linker snel.
Verneemt men daar geen weekreet of kraste zoo schril de raaf?
Langs hier was hij weêrgekomen en stelde zich vòòr den Graaf.

IV.

‘Gij loofdet duizend kroonen op der rooveren hoofdman uit,
Bezie mij, graaf, kwijt de anderen, en spaar den schat der bruid.’ -

Maar zijt ge niet mijn huisvriend, de zanger met zachten blik? -
‘Ik ben de diep verachte, 's lands vijand en uw schrik.’ -

Maar zijt ge niet mijn zielsvriend, de jonker van edlen eed? -
‘'k Was uwer dochter zielsvriend, en vraag heur eens wat ze deed!

Ik minde ze trouw en heilig; zij schonk mij heel haar hert.
Zoû 'k dan niet dubbel minnen nadat zij afvallig werd?

Ik minde ze trouw en heilig; - zij zonder reden of schijn
Verried me. 't Kon heur rouwen; nu mag ze te vreden zijn.'

O zeg dat ge schertst en allen, wij drukken u de hand. -
''t Zij zoo, maar ik schaak uw duifjen of steek de muit in brand!'

Toen morden luide de rechters, toen rees de Graaf en sprak...
Toen hoorde men plots een stenen als van een hert dat brak.

V.

Zóó hing de gewaande hoofdman, de trouwe aan 't mingebod.
Nu draagt hem de kleine lijkstoet op 't kerkhof van het slot.

'En zagen wij daar geen wezen dat naar de grafplaats droop?' -
Licht de schaûw van iemand die achter 't verlichte burchtraam sloop!
Want morgen is 't feest daarbinnen, en een heerschap teêr bemind
Onthaalt zich daar als bruîgom des Graven poezelig kind. -

'En hoorden wij aan de grafplaats geen geluid zoo zoet en doof?' -
't Is 't geroekel der tortelduifjens in 't ritslend wilgenloof.

Zij zetten hem af; o wonder! ontlook hij 't oog niet ter stond?
Zij nemen hem op; o wonder! ontsloot zich niet zijn mond?
Zij treden den kelder binnen en leggen hem in de baar.
't Slaat middernacht. 'Dag, melieve! - Melieve, zijt ge daar?'

De roovers, waar zijn ze? Zij vluchten. Ach, in het graf zoo zwart,
Lag bleek in 't bruidskleed de schoone, den dolk in 't frische hart!

C.J. HANSEN.

De leeuwrik.

Wees welkom, Leeuwrik in ons midden,
Waer alles op uw weêrkomst wacht!
Gy vindt het land der moeder weder,
Dat vol geluk, u tegenlacht.
Wees welkom, lieve lentebode,
De zoete vreugd, zoo lang ontbeerd,
Zal ons op nieuw met moed bezielen,
Zoo haest ge weder tot ons keert!

Ziet hoe de schepping, als herboren,
Zich feestlyk toeit in kleur en pracht,
Hoe 't jeugdig groen en 't frisch gebladert,
Hoe 't alles uwe komst betracht;
Hoe elke twyg, hoe elke wooning,
U vriend'lyk eene schuilplaets biedt;
Zy wachten slechts uw kunstig nestje,
Uw' jongskens en uw streelend lied!

Ik zie u reeds de lucht doorklieven,
Wen 't schoon en warmend zonlicht prykt,
Doch vluchtig naer uw nestje keeren
Wanneer haer glans voor 't nachtuer wykt.
O! als ge, Leeuwrik, moê gevlogen,
In 't naetste groen u nedervleidt,
Wil dan een lustig liedje zingen,
Tot Scheppers lof, ons zaligheid!

FANNY D.

20 *April* 1861.

Vlaemsche operas.

By ministeriëel besluit van 19 maert 1862 door M. Alf. Van den Peereboom, minister van binnenlandsche zaken, zyn de volgende schikkingen, op voorstel van het provinciael Antwerpsch Leeskomiteit ten voordeele der vlaemsche operas, genomen:

Art. 1. Er zal aen den troep of tooneelmaetschappy, die *opera's* ten tooneele zal voeren, waervan de woorden in het vlaemsch zullen zyn, hulpsommen worden toegestaen, vastgesteld als volgt per vertooning en zonder onderscheid van plaetselykheid:

200	frs voor een opera in 4 of 5 bedryven.
150	frs voor een opera in 3 bedryven.
75	frs voor een opera in 1 of 2 bedryven.

Art. 2. Om die hulpsommen te kunnen reklameren, moet men aen de volgende voorwaerden voldoen:

A. De twee deelen (woorden en muziek) van het werk moeten gansch origineel zyn en op geenen schouwburg gespeeld of uitgevoerd geweest zyn.

B. Het werk moet *in zyn geheel* door een leeskomiteit, regelmatiglyk ingerigt, aengenomen zyn.

C. Hetzelve moet door eenen troep of maetschappy vertoond zyn geworden, op een regelmatigen schouwburg met open bureel spelende.

D. Het orkest met de muziekale uitvoering gelast, moet ten minste uit 25 muziekanten samengesteld zyn.

Art. 3. Als er een werk, deze voorwaerden vervullende, na de eerste mael op een belgischen schouwburg opgevoerd te zyn geweest, op eenen anderen schouwburg in België zal vertoond worden, zal er voor elke vertooning de helft der som, by art. 1 bepaeld, worden toegestaen.

Art. 4. Er zullen by de provinciale leeskomiteiten, ingesteld voor het onderzoek der vlaemsche tooneelwerken, ten minste twee komponisten of artisten-muziekanten worden gevoegd, ten einde hun advies over het muziekael werk te geven.

Art. 5. Behalve de wyziging door het tegenwoordig besluit toegebragt, zyn de schikkingen van algemeene orde, by ministeriële besluiten van 2 april 1860 en 25 april 1861, toepasselyk gemaekt op de aenmoedigingen, ingesteld ten voordeele der vertooningen van vlaemsche operas.

Kunst- en letternieuws.

Op Maendag 17 meert, had te Antwerpen het koncert *der Dames van Liefdadigheid* plaets. Vieuxtemps, de koning der vioolspelers van België, heeft dry nieuwe kompositiën, onbekend te Antwerpen, doen hooren. Een zoo groot kunstenaer alleen, zou den goeden uitslag van het koncert verzekerd hebben; doch eene andere aentrekkelykheid voegde er zich by: Mev. Cuypers, geboren Alberdinck-Thym, die onder den nederigen naem van liefhebster, veel talent en hert verbergt, heeft niet geaerzeld aen den oproep der Dames van Liefdadigheid te voldoen. Zy is begaefd met muziekael talent en eene buitengewoone schoone alto-stem en die reeds lang eene groote befaemdheid in Holland en Duitschland heeft verworven; het is zy die de werken der Meesters vertolkt heeft, in de muziekfeesten van die landen, by uitnemendheid klassiek.

Geboren in eene familie waer de liefde tot de kunst heilig bewaerd wordt, bezit Mevr. Cuypers dien zuiveren en waren styl, welke ontstaet door de overeenstemming tusschen de gedachte en de menschelyke stem. Hare stem is ook de uitdrukking, het orgaen eener verhevene ziel.

Mevr. Cuypers zong een deel uit *Orpheus* van Glück, en wel dat deel waer Orpheus er in gelukt de helsche furiën te doen bedaren door de zoetheid zyner zangen; verder eenige stukken uit Rossini's *Stabat* en een aria van Mozart.

Het programma was wel geschikt om het talryk publiek te voldoen, dat, in grooten getalle aen de uitnoodiging der Dames van Liefdadigheid beantwoorde.

Het koncert had plaets in de groote zael der *Cité.* Er werd eene geldinzameling gedaen die zeer vruchtbaer was, en die veel lyden zal verzach-

ten. Zelden had er te Antwerpen zulk een belangryk muziekfeest plaest.

- Zondag daeropvolgende gaf M. Vieuxtemps eenen quatuor in de salons van 't gouvernement, met medehulp van MM. J. Bessems, Bacot en Hoeben.

- Naer wy vernemen, zal M.J. Lotto, vioolvirtuoos en solo-violist van Z.K.H. den groothertog van Saksen-Weimar, die in Nederland zooveel byval heeft verworven en zich onderscheidene malen aen het Nederlandsch hof heeft doen hooren, in het *Verbond van kunsten*, *letteren*, enz. te Antwerpen optreden.

- In de werkhuizen van M. Jan Votier, zilversmid en dryver te Antwerpen, heeft men eenen zeer schoonen fruitkorf in zilver voltooid, voor de tentoonstelling ingericht ten voordeele van den arme, in het lokael *de Ster*, te Antwerpen. Dit schoone voorwerp is het geschenk van M. Verhaegen, voorzitter der maetschappy.

- Het hedendaegsch museum van Antwerpen is verrykt met eene schildery van Robert Fleury, alsook met dezes meesters portret door hem zelven geschilderd; de schildery stelt voor: *het lyk van Titiaen tentoongesteld in het paleis Barbarigo te Venetië*, alwaer hy van de pest gestorven is, tenjare 1575, byna honderd jaren oud zynde.

- M. Weiser, leeraer aen de koninklyke Akademie van Antwerpen, heeft eene zeer fraeije schildery voltooid, die veel byval zal genieten even als die der tentoonstelling van 1861, die door M. Verhaegen, gemeenteraed van Antwerpen, werd aengekocht.

Zy stelt twee boerinnen voor, die een jeugdig paer afspieden, en *de Verrassing* was wel de beste benaming. De uitvoering is meesterlyk; byzonderlyk de twee boerinnen die op het voorplan voorkomen, zyn met de meeste zorg uitgevoerd, en bewyzen dat M. Weiser naer het volmaekte schoonein de kunst streeft; hy geeft ons de natuer terug, maer dichterlyk en op zyn verhevenst beschouwd.

Dit tafereel is bestemd voor de toekomende tentoonstelling van Luik; moge het den byval genieten dat het werk wezenlyk verdient: dat is onze vurigste wensch.

- Op 9 dezer heeft M. Huysmans een tafereel tentoongesteld in het *Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen* te Antwerpen, voorstellende *de Patrouille van Abd-el-Kader;* eene episode uit de moorderyen van Damaskus.

Er is in opvatting, in uitvoering, in gevoel, kortom in alles, een overgrooten vooruitgang in dit werk op te merken. M. Huysmans is stouter, breeder en krachtiger geworden.

Zie hier hoe het tafereel is samengesteld:

Een drytal turken heeft eene kristene vrouw geroofd, en met deze prooi de vlugt genomen. Abd-el-Kader zond zyne byzondere wacht uit, om de vluchtelingen in den omtrek te beschermen, en het is deze patrouille, welke de eerlooze roovers achter eene hoogte en eenig geboomte heeft doen stil houden, om niet ontdekt te worden. De kameel is ter aerde gedrukt; de vrouw is op het lastdier vastgebonden en met eenen doek voor den mond, achterover en naer beneden getrokken - en in die houding laten de roovers de wacht voorby ryden.

Wy wenschen M. Huysmans geluk over den goeden uitslag.

- Het bestuer van den *Burgerkring* van Antwerpen, heeft M. de Backer, den gunstig gekenden schilder, gelast met de uitvoering van het afbeeldsel van Rubens, om in de gewoone vergaderzael geplaetst te worden.

- M. Broeckx heeft eene zeer belangryke mededeeling gedaen, nopens *R. Dodoens* in een open brief aen doctor P.J. Van Meerbeeck van Mechelen. M. Broeckx bewyst

onder ander dat de geleerden *D. Rembert Dodoens doctoor in der medecine der stadt van Mechelen* ten jare 1557 eenen almanak uitgaf te Antwerpen by Jan Van Loe.

- Op 11 dezer had te Brussel de opvoering plaets van het opera *Willem Beukels* woorden van M.M.E. Stroobant en S. Willems en het muziek door M.E. Gregoir.

De muziek van M. Gregoir is melodieus en soms breed. Ook het libretto is goed; het is ernstig, echt vlaemsch en vaderlandsch. Wy ontkennen de moeijelykheden van allen aerd niet, die de opvoering van dit stuk voor onze tooneelisten heeft, maer wy moeten bekennen dat de troep van M. Felix Vander Sande al gedaen heeft wat er van hem te verwachten was.

Het publiek was niet alleen voldaen, het was verwonderd op het vlaemsch tooneel zulk een *opera* aen te treffen.

Mev. Van den Sande vervulde de rol van *Leentje;* zy zong goed, verstond wel hare rol, wy zagen haer nooit beter spelen. De rol van *Beukels* werd door M.F. Van den Sande vervuld; hy wist ook de edele fierheid, de grootheid van Beukels weêr te geven. M. De Jaeger vervulde de rol van *Hannes;* hy zingt juist, maer zyne tael en houding laten te wenschen. Deze vertooning deed de grootste eer aen Mr Gregoir; wy hopen dat nog dikwyls zyn opera worde opgevoerd.

- Verschenen by L. De la Montagne, Reyndersstraet: *Historische-romantische tafereelen en dichterlyke schetsen uit de geschiedenis van België*, door M.H. De Graaff.

- Het dichtstuk *St. Godelieve*, van mevr. van Ackere, is dezer dagen verschenen. Het is een boekdeel met platen, en beter dan dat, het is een dichtstuk, waerin schoone en diep gevoelde schilderingen voorkomen. Treffend en wel begrepen is de beschryving van Godelieve's schoonheid, het lyden der martelares en vooral haer verblyf in den kerker en haer slaven als dienstmeid. Ook het kapittel *de beêvaert*, daer waer de vlaemsche dichteresse spreekt van de herinneringen harer jeugd, zyn lieve strophen, welke de dichteresse der *Madelieven* en der *Avondlamp* weerdig zyn. Wy wenschen mevrouw van Ackere, geluk met die uitgave, wy richten onze gelukwenschingen ook aen de vlaemsche letterkunde, die een dichterlyk boek te meer telt.

- Op 19 dezer heeft de vlaemsche Maetschappy de *Van Duyse's Vrienden*, te Dixmude, eene aendoenlyke plechtigheid gevierd. Onze befaemde dichteres, mevr. Van Ackere, die zoo zeer den voorspoed der vlaemsche zaek ter harte neemt, heeft op dien dag de Maetschappy met een bezoek willen vereeren en 't eere-voorzitterschap ervan met eene buitengewoone welwillendheid aenveerd. Daerenboven heeft zy het genootschap een geschenk gedaen van een achttiental boekwerken, waeronder eenige door haer zelve uitgegeven, en namelyk van haer laetste werk: SINTE GODELIEVE, ter gelegenheid van welks uitgave Mgr. Malou, bisschop van Brugge, haer eenen eigenhandigen brief heeft geschreven, in welken Z.H. zyn verlangen te kennen heeft gegeven verscheidene exemplaren van dit nieuw werk onzer dichteres by inschryving te ontvangen.

Na de plechtige ontvangst, ter welker gelegenheid er eene zeer schoone redevoering wierd gehouden door den voorzitter, den heer Karel Declercq en eene andere door den greffier van het genootschap, den heer Edmond Paret, nam mevr. Van Ackere een byzonder genoegen in het overzien der boekery, thans alreeds uit een honderd twintigtal deelen bestaende, en waeronder de voornaemste werken van Cats, Vondel, Bilderdyk, Tollens, Ledeganck, Van Duyse, Conscience, enz., enz., zich bevinden. Daerop onderhield zich onze dichteres eenen geruimen tyd met de eene en andere leden over de onderscheidene belangen der vlaemsche zaek, tot dat eindelyk het uer

van scheiding daer zynde, onze ryk begaefde inboorlinge de vergaderzael verliet, echter niet zonder nogmaels aen al de leden van het genootschap de verzekering te geven van het groot belang welke zy

stelt in het welgelukken en in den voorspoed van de Maetschappy de *Van Duyse's Vrienden.*

X.

(*Weekblad van Dixmude).*

- Vrouwe David, geboren Mathilde Van Peene, heeft een allerliefst gedicht laten verschynen by M.J.S. Van Doesselaere te Gent: *De Zaturdag in Zeeland.* Al wie Zeeland kent, zal moeten bekennen, dat men de zeden en het gebruik dier landstreek niet beter afschilderen kan. En degene die het niet kennen, zullen er een goed gedacht van kunnen maken, en waerschynlyk na het schrift gelezen te hebben, weldra een uitstapje doen naer dat weeldrig oord van Nederland.

- De 3e aflevering van de *Dietsche Warande* is verschenen en bevat o.a.: *De fabelen van den H. Cyrillus* in het Nederlandsch, door Th. Kirghbijl ten Dam; *Een woord voor den heer A. Ising en de zijnen* door J.A. Alberdingk Thijm; *Aenteekening* daarop; *De kerken van den architekt P.J.H. Cuypers*; *Genealogische aanteekeningen over nederl. kunstenaars en letterkundigen*; *Wandalisme. XXVIII Mengelingen Bibliografie*, enz. enz.

- Het *Kunstgenootschap* van Gent heeft een pryzensweerdig ontwerp opgevat, en eenen omzendbrief rondgestuerd, om het ten spoedigste te verwezenlyken.

'Ten einde onze ongelukkige werklieden, die door den werkstilstand zoo bitter lyden, ter hulp te komen, heeft het *Kunstgenootschap* aen de artisten van alle landen eenen oproep gedaen, opdat zy een of meer hunner voortbrengselen ten geschenke zouden willen zenden aen het genootschap dat in zyn beluik de ingezonden stukken zal ten toonstellen, en er eene tombola van vormen welker opbrengst uitsluitelyk zal dienen om de ellende van den werkman zonder bezigheid te lenigen.

Een ryk versierd album, bevattende de namen der begiftigers, zal aen het gemeentebestuer van Gent behandigd worden, ter eeuwige herinnering aen dit liefdadig werk.

Het genootschap neemt de verzendingskosten per tarief no 2 ten zynen laste. De stukken moeten gezonden worden in het beluik van het *Kunstgenootschap*, Belgradestraet te Gent. De tentoonstelling zal geopend worden den 16 meert, en eenen onbepaelden tyd open blyven. De kunststukken zullen tot het einde van april aenveerd en een ontvangstbewys gezonden worden aen de artisten, die tot dit liefdadig werk zullen bydragen.'

- Het *Nederduitsch letterkundig jaerboekje* voor 1862, is by M. Van Doesselaere, te Gent, van de pers gekomen en bevat bydragen van MM. Blieck, Dautzenberg, Rens, F. De Cort, J. Staes, F. De Potter, Franz Van Campen, en gedichten van mev. Van Ackere, mev. Courtmans, alsook van de gezusters mej. Rosalie en Virginie Loveling.

- Verschenen te St. Truiden, in de boekdrukkery van Van West-Pluimers: *de pligten der kinderen*, opgedragen aen den graef van Henegauwen, door J.A. De Bruyn, onderwyzer.

- De 3e aflevering van het Brabandsch Museum is verschenen zy bevat eene oorkunde betrekkelyk het kapittel der kerk van St-Dymphna, te Gheel, anno 1585, met aenteekeningen van den Eerw. heer Kuyl, keuren van Thienen, door M.V. Bets, en verscheidene stukken door M. Edw. van Even.

- Men leest in den *Onpartydigen* van Dendermonde:

‘Zondag, 7 February, heeft te Cruyshautem eene aendoenlyke plegtigheid plaets gehad:

Het was de instelling van eenen schoonen kruisweg. De kerk die als eene kathedrael, de plaets der gemeente verschoont, heeft tot inwendig sieraed 40 statiën ontvangen, die even als schilderyën hare muren bekleeden. De keus der kleuren, de verdeeling der plaetsen, de houding der persoonen, de blik en de gesteltenis van den lydenden Christus; in één woord: de volmaektheid van elke statie strekken tot eer van het penseel van onzen stadsgenoot, den heer Petrus de Clercq, schilder te Ninove. De lysten met goeden smaek vervaerdigd, met kunde gebeeldhouwd door M. Peeters, van Antwerpen, vergrooten nog de waerde van den kruisweg. De twee kunstoefenaers hebben ieder in hun vak een stael van vernuft en kennis gegeven.’

Wy kunnen hier byvoegen, dat den heer P. De Clercq voor het oogenblik de laetste hand legt aen twee schilderyen verbeeldende, de eene: *Weten of Jan niet en liegt*; de andere: *Schippers kinderen verrast van het onweder;* beide bestemd voor de aenstaende tentoonstelling van Gent.

- Te Leuven is eene vlaemsche kunstkring gesticht onder kenspreuk: *vooruit Vlamingen!!!* Het bestuer is samengesteld als volgt: de heeren Capellen-Verzyl, als Voorzitter; T.Q. Herremans, 1^{n} Tooneelbestuerder; F. Clabots, 2^{n}; F. Vanbeneden, Griffier; J. Pardon, Kassier; M. Collaer, Boekbewaerder.

Sterfgevallen.

M. Jacob Van Hoecke, stadsbouwmeester en leeraer aen de Akademie van Gent, is op 2 Maert l.l. aldaer, na eene kortstondige ziekte, overleden in den ouderdom van 59 jaren.

- M.B.J. Jugemann, deensch schryver, is te Soro overleden, oud 72 jaren. Hy was een goed dichter, en verveerdigde ook historische romans.

- Men meldt ons uit Parys den dood van M. Henri Scheffer, broeder van den beroemden kunstschilder Ary, en zelve een gunstig gekend schilder. In 1858 prykte op de dryjaerlyksche tentoonstelling van Antwerpen zyne schoone schildery *Charlotte Corday*, voorstellende.

- Op 17 meert is overleden te Haerlem, de schilder J.A. Kruseman. Eene kortstondige, doch hevige ongesteldheid maekte een einde aen zyn nuttig leven. Wordt hy door zyne kunstbroeders betreurd, niet minder zal zyn gemis worden gevoeld, waer hy in zoo velerlei betrekking nuttig werkzaem was. Een zyner laetste bezigheden was het doen in orde brengen der by het stadhuis aengebouwde zalen, welke onder zyn toezicht tot een museum werden ingericht, alwaer de hier en daer verspreide overkostbare schilderyen, welke aen de stad toebehooren, zullen worden byeenverzameld, om door het publiek te kunnen worden bezigtichd.

- Pater Bresciani, schryver van den *Jood van Verona*, *Lionelli*; enz., opsteller van het blad *Civitta Cattolica*, is te Rome overleden.

- De beroemde komponist M. Fromenthal Halevy, is te Nizza overleden. Hy was den 27 mei 1799 te Parys geboren.

Ziehier ten naestenby alle zyne werken: *Dilettante d'Avignon* (1831); *Manon Lescaut*, ballet in 3 bedryven; *Langue musicale*, met M.C. Gide, de *Tentation*, opera-ballet in 3 bedryven; de *Souvenirs de Lafleur*, komisch-opera; *Guido et Ginevra*, groot opera in 5 bedryven (1838), en hetzelfde jaer: *l'Éclair*, komisch-opera in 3 bedryven; *les Treize* (1839); *le Drapier* (1840); *la Reine de Chypre* (1840); *le Guittarero* (1841); *Charles VI* (1842); *les Mousquetaires de la Reine* (1846); *le Val*

d'Andorre (1848); *le Nabab* (1853); *le Tempête; le Juif Errant* (1855); *Valentine d'Aubigné* (26 april 1856); *la Magicienne* (1858*).*

Kunstnyverheid.

Naestgaende plaet stelt

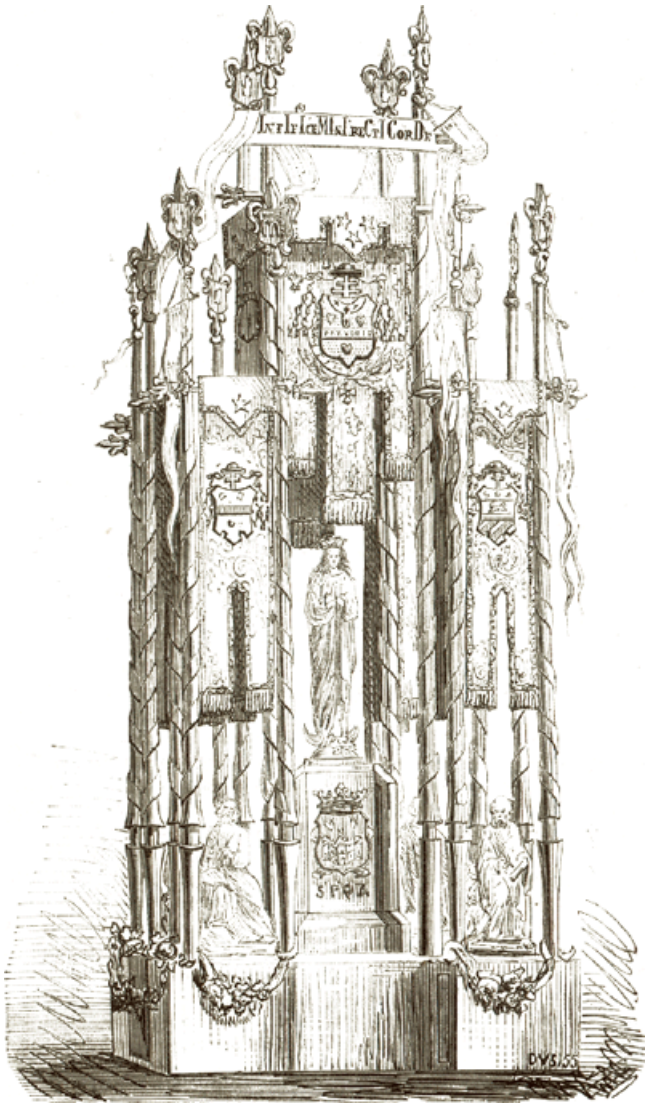

TEEKENING VAN D. VAN SPILBEECK, PLAETSNEÊ VAN JOS. VAN HOOF.

het middenstuk voor der tafel van het banket door den zeer Eerw. heer Beeckmans, deken der stad Antwerpen, Zyne Em. den Kardinael-Aertsbisschop van Mechelen, en HH. HH. de Bisschoppen van België en uit den vreemden, op 19 augusty 1855 aengeboden. Hetzelve werd ontworpen en uitgevoerd door M.D. Van Spilbeeck en stelt eenen troon voor, in Oosterschen of Byzantyschen styl, samengesteld uit 16 staken waerboven blazoenen en leliën met het naemcyfer van Maria en het stadswapen; deze staken waren versierd met vanen en wimpels en de wapens van Z.H. den Paus en van alle de aenwezige Prelaten en droeg het volgende latynsch opschrift:

LETIFICEMINI RECTI CORDE. In het middengedeelte ontwaerde men het beeld van O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangenis, op een voetstuk met de wapens der Provincie, der stad en der hoofdkerk versierd. Aen de vier hoeken, onder troonen of hemeldekens, de HH. Evangelisten Lucas, Joannes, Marcus en Mattheus.

Als samenstelling en opvatting, liet het niets te wenschen en was allerliefst onder het oogpunt van koloriet; de dagbladen van dien tyd[1] keuren allen dit werk goed; de *Précurseur* drukte zich uit als volgt:

'Wy hebben dezen morgen by M. Van Spilbeeck het middenstuk der tafel gezien voor het banket dat aen de vreemde en belgische prelaten morgen, door den eerw. Deken der Kathedrael wordt aengeboden. Het stelt de H. Maegd Onbevlekt Ontvangenis voor, op een rustaltaer. Verwonderlyke zaek, de ontwerper komt overeen met het algemeen plan, met het rustaltaer van de Meirplaets; alleenlyk heeft M.D. Van Spilbeeck tusschen de zypilaren de beelden der vier Evangelisten; verder verschillen zyne hemeldekens in de *détails*. Het is een waer kunstwerk zoo wel van goeden smaek als geduld.'

Zoo als men in deze regelen ziet, werd er ter gelegenheid der processie en der gemeentefeesten, op de Meir, een rustaltaer opgericht; er waren verscheidene kunstenaren die daer hun talent aen leenden, zoo als: MM. Bertou, Col, Dujardin, Gons en Verdonck. M. van Arendonck voerde vier beelden uit de Heilige Vaders voorstellende, die den lof van Maria hebben geschreven; het waren de HH. Joannes Chrysotomus, Augustinus Ambrosius, Anselmus[1].

1 *Het Handelsblad* van Antwerpen, 18 augustus; *le Journal d'Anvers*, 17 août; *l'Avenir*, 18 août, enz.

1 Zie, over dit altaer, bladz. 104, eersten jaergang 1855.

Algemeene tentoonstelling ingerigt door de Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten te Antwerpen.
Staal,- koper,- hout,- sterkwaterplaten en teekeningen.
(Vervolg en slot, zie bladz. 16 dezes jaergangs.)

Van De Meersman hebben wij vijf kopjes naar verscheidene oude meesters in het koper gesneden, te weten: *Roxane,* naar Sodoma, *Danaë,* naar Correggio, drie andere naar Rafaël, Rembrandt en Velasquez, en eene beeldtenis naar Montegna.

Het kopje naar Sodoma is goed van modelering en teekening, van gravuur en toon, zoowel als *Danaë* naar Correggio. De kopjes naar Rembrandt en Rafaël zijn te eender, te gelijk van gravuur. Zij zijn wel zuiver en regelmatig gestoken, doch niet in het verschillend karakter der beide meesters.

Als manier van graveren, op zijn eigen beschouwd, is het schoon en goed, maar daar het doel van eenen plaatsnijder moet zijn de schildering en den toets van den borstel des meesters dien hij vertaalt in zijne platen te onderscheiden, is er een groot gebrek in deze twee gravuren. De waarheid ontbreekt er. Rembrandt kan men naar ons dunkens niet goed met het graveerstaal alleen teruggeven. Men dient veel met het sterkwater te werken, om dat losse en schilderachtige, dat leven en die beweging van het donkerbruin 't welk de groote meester in alle zijne werken, met zooveel geest en wetenschap heeft weten te gebruiken, in zijne platen uit te drukken.

Het hoofdje van een jong meisje, naar Velasquez, is malsch, vrij en goed gegraveerd met zoo fijne toonen als die waermede de spaansche kunstenaar ons het heeft afgemaalt. De plaatsnijder heeft het lijf, of een gedeelte van het lijf verwaarloosd, waarschijnlijk om het hoofdje beter en sprekender vooruit te doen komen.

Dat is een misslag, want in een portret werkt men de kleederen zoo goed af als de vleeschen, en wij gelooven nooit dat Velasquez die de portretten, zoo gewetensvol afwerkte, het aldus geschilderd heeft.

Dat de Meersman voortga met beeldtenissen te graveren, en wij zijn verzekerd dat hij er zich eenen weg zal mede maken.

J. Delboëte's *Johanneshoofd*, naar Correggio, is goed van toon effekt. De algemeene kleur is goed verstaan, maar als gravuur is het hier het geval niet te zeggen dat alles in zijn karakter is. Het afgesneden hoofd ligt in eene koperen schotel, en duidt de vorm niet aan dat de schotel eene schotel, het hoofd een hoofd, het haar haar is? Ja, maar in de gravuur is het moeijelijk te onderscheiden.

Naar ons inzien zou de koperen schotel met eene krachtige en frissche lijn moeten gegraveerd zijn, om het blinkend en het harde van dit metaal terug te geven. De kruislijnen der vleeschen mogten hier bijna vierkantig zijn, omdat het een mannenhoofd is waar karakter in ligt; dan tusschen die bijna vierkante lijnen zouden langwerpige streepjes moeten zijn om het wit dat tusschen de vierkantjes is te verdooven, en alzoo karakter in de schildering, en karakter in de voorwerpen te brengen. Het haar met eene lijn.

Dat Delboëte, de beeldtenissen van Vorsterman en Bolswert naar Van Dyck raadplege, hij zal er voorbeelden genoeg in ontmoeten die hem nuttig zullen zijn. De gravuren van Edelinck kunnen voor hem eene goede studie zijn, om dien meester te rade te gaan, hoe hij alles in zijn wezenlijk en natuurlijk karakter graveerde en teruggaf.

Johan Kaiser, bestuurder der koninklijke graveerschool te Amsterdam, heeft tentoongesteld: *De Burgermaaltyd*, naar B. Van der Helst.

De plaatsnijder is er in gelukt de tijpen, de verschillige uitdrukkingen en het algemeen effekt, de massen goed terug te geven. De vaste en schitterende kleur van Van der Helst is wel begrepen, doch ontwaren wij er deelen in die te wijd met het sterkwater afgemaakt zijn, en daardoor eenigzins den frisschen, fijnen en vlakken toon van den schilder benadeelen. De vleeschen zijn niet fijn genoeg van toon, ook wilden wij ze wel wat zuiverder gegraveerd zien; verscheidene lijnen zijn niet vast genoeg gestoken.

Om Van der Helst goed te vertalen, hij die vlak en kloek schildert, moet men vrijpostig en regelmatig de lijnen steken; zelfs is het nuttig van ze digt gesloten en voedend te graveren. De toebehoorten, de vooren achtergrond zijn wel verstaan.

De vele figuren lossen zich wel van elkander, en uit den achtergrond op. Alles is goed in zijn karakter, getrouw gevolgd naar het oorsponkelijke.

Met fijnheid en juistheid zijn de verschillige stoffen behandeld en juist weêrgegeven. Daarenboven is die plaat schilderachtig gegraveerd, en doet de grootste eer aan het talent en de bekwaamheden van den bestuurder der Amsterdamsche graveerschool.

Het afbeeldsel van Jan Six, naar Rembrandt, door dezelfden, is zeer goed van teekening en effekt. Nochtans wilden wij het wel wat breeder vooral in de haaren getoetst zien; ook in de drapperijen om nog meer de losse en eigenaardige schilderwijze van Rembrandt terug te geven. Niet alleen de schilderwijze zou er bij winnen, maar geheel het karakter van het donker bruin.

Rembrandts meesterstukken zal men nooit beter vertalen dan met sterkwaterplaten; omdat men daar met eene losse vrijheid de etsnaald kan gebruiken.

J.B. Meunier heeft in de tentoonstelling de: *Rattenjagt* naar Madou, en eene beeldtenis van Robrecht Nanteuil.

De schilderij van Madou is frisch en levendig gegraveerd, den meestertoets van den schilder kan men er goed in erkennen. De doorzichtkunde in de graveerkunst is wel verstaan, iets wat vele plaatsnijders uit het oog verliezen.

De handen zijn wat verwaarloosd, in teekening en in gravering.

Meunier is fijn zonder kleintjes te zijn, hij is krachtig. Alles is met eene vrijheid gestoken dat ons genoeg bewijst dat hij het graveerstaal met gemak behandelt en volkomen meester is. De schilderwijze van Madou heeft de plaatsnyder lief en treffend wêergegeven.

Wij wenschen aen Madou dat Meunier nog vele van zijne tafereelen moge graveren, want als men ze zoo waar in het koper terugbrengt als hij het doen kan, dan moet de kunstschilder niet bevreesd wezen dat zijn talent en zijne voortbrengselen door de gravuur zullen benadeeld worden, zoo als het nog al eens het geval is.

Meunier's afbeeldsel van Robrecht Nanteuil is veel te hoog geplaatst om wel gezien te worden. Het is goed van gravering, alleen zouden wij den mond en den neus wat min hard willen gegraveerd zien; het is nu te snijdend, hetgeen veel nadeel doet aan de deelen die er rond zijn, zoo

als voorhoofd, wangen, oogen en haar. Die lijntjes hadden krachtig kunnen zijn, zonder snijdend en hard te wezen.

Erin Corr, leeraar van de kopersnede aan de koninklijke Akademie van Antwerpen, heeft dit jaar geene enkele gravuur tentoongesteld. En wij hebben toch veel goeds gelezen over zijn laatste voortbrengsel naar Rubens! Wij waren nieuwsgierig om de kopersnede van den ijverigen en talentvollen leeraer te zien, en wij vonden ons in onze verwachting bedrogen.

Nu is ons werk voltrokken over de Nederlandsche graveerschool. Wy gaan over tot de Duitsche die door verscheidene merkwaardige platen in onze tentoonstelling vertegenwoordigd is.

Dan hebben wij de Engelsche die ons niet veel heeft gezonden.

Edward Eichens van Berlijn zendt ons twee groote platen, voorstellende: *Griekenland ten tijde van Homerus* en: *De kruisvaarders voor Jerusalem.* gravuren uitgevoerd met het graveerstaal naar de cartons van W. Von Kaulbach; beide zijn fragmenten der versiering van den grooten trap in het nieuw Museum te Berlijn.

De uitdrukkingen, de verschillige tijpen, de houding der figuren zijn wonderwel teruggegeven. De vormen, de ontleedkunde zijn waar en goed, naar het oorspronkelijke vertaald. Men ziet dat de plaatsnijder zijne teekenpen, en zijn graveerstaal meester is, want daar de figuren zoo goed als naakt zijn, moet men eene grondige kennis bezitten van de teeken- en ontleedkunde, om die vormen, die spieren en dit echt grootsche van de zamenstellingen en die natuurwaarheid terug te geven.

Deze kopersneden zijn met de grootste zorg afgewerkt, tenzij hier en daar een arm of een been van een figuur waar de lijnen een weinig te stijf en te hard overeenkruisen om goede vleeschige deelen te verbeelden; zeer dikwijls zou men zeggen dat zulk een arm of zulk een been, geen been of arm is, niet, omdat de vorm niet goed is, maar juist omdat de lijnen te stijf, te regelregt zijn. De lijnen die vleesch verbeelden, moeten altijd den loop volgen der groote spieren, voornamelijk de zwaarste lijn, die men het meeste ziet.

De Duitschers zijn keurige teekenaren, getuige daarvan de twee groote platen die wij voor ons hebben. Geen vinger, geen bladje, geen vormken, niets of het is met de meeste waarheid en naauwkeurigheid uitgevoerd.

In al wat zij voortbrengen toonen zij dat zij wijsgeeren zijn, en de uitgebreidste kunstkennissen bezitten.

Vele plaatsnijders zondigen noch al dikwijls door het teekenen te verwaarloozen; weten zij dan niet dat het teekenen de grondsteen is waar de kunst van het graveren is op gevestigd?

Ludwig S. Friederich stelt eene plaat ten toon, voorstellende: *De monik Tetzel de aflaten aankondigende*, naar het carton van Joseph Frenkwald van Weenen.

Die kopersnede schijnt ons bij het eerste zigt eene oude gravuur te zijn in de manier van Goltzius gesneden. Over het geheele van die plaat ligt een rosachtige toon, die ons doet denken dat de inkt waarmede zij gedrukt is niet vast van kleur was; of zou men mogelijk opzettelijk rossen inkt hebben gebezigd? Dit kunnen wij niet genoeg onderscheiden. Die plaat is voor ons al te fijn, alles is te eender van gravuur, de lijnen die altijd de vormen en ploeijen der draperijen en der voorwerpen die ze willen verbeelden moeten volgen, om in hun karakter te blijven, loopen hier allen regt en dwars door een. Er is geene rekening gehouden, noch van toebehoorten, armen,

beenen, hoofden, persoonen, noch van iets wat de plaat bevat. Deze is anders goed van teekening, effekt, vormen en algemeenen zamenhang.

Rud. Stang, van Dusseldorf, zend ons eene gravuur, naar eene der muurschilderingen, door G. Guffens in de kerk te St-Nikolaas vervaardigd. Die plaat is goed van teekening, de uitdrukking en het godsdienstige gevoelen dat Guffens in zyn werk zoo diep heeft geprint, is wonderwel terug gegeven.

Stang bewijst dat hij een voortreffelijk plaatsnijder is, die gewetensvol de schilderingen van den meester vertaalt. Zyn graveerstaal is zuiver en gemakkelijk.

De plaat voorstellende *Maria-Boodschap*, naar eene muurschildering van E. Deger, is ook, onder alle oogpunten beschouwd, eene fraaije gravuur. Al de hoedanigheden die bewijzen dat men goed teekent en graveert, treft men in dit werk aan.

Wy kunnen niets doen, dan onzen welverdienden lof en hulde brengen aan het schoone talent, en de grondige kunstkennissen van Rud. Stang.

Xav. Steifensand van Dusseldorf, heeft eene *Madona* naar Ch. Muller tentoongesteld. Het is een der juweelen van de geplaatste gravuren. Fijn en krachtig van toon en van lijnen; goed en vlak geteekend, met zorg uitgevoerd, zie daar hoedanigheden die in deze kopersnede schitterend uitblinken. Wij zullen den plaatsnijder toch doen aanmerken dat de wolken rondom de Madona, beter in het karakter van wolken geweest waren, hadde hij, in plaats van die met kruislijnen te graveren, maar eenvoudiglijk eene lijn gebruikt die vloeijend gesneden was. De wolken zijn luchtig, zij zijn als rook, eene stof die wegdrijft, en om dit karakter goed weêrtegeven schijnt ons eene lijn het beste en het natuurlijkste.

Zeker is het moeijelijk voor de kopersnijders om met eene lijn zulke toonen te graveren. Als de toonen wat al te donker zijn, wordt het onmogelijk, om reden het in en uitgaan van het graveerstaal de frissche en fijne lijnen verdooft. Maar daar hier de toon der wolken niet zeer donker was, had de kunstenaar gemakkelijk eene lijn kunnen gebruiken.

De gravuur had, volgens ons, alsdan volmaakt geweest; de Madona hadde beter uit de wolken gelost; nu blijft zij er eenigzins in hangen, omdat de drapperijen en de wolken op eene gelijke wijze gegraveerd zijn.

Fred. Weber van Zwitserland, heeft eene prachtige en sierlijk uitgevoerde plaat tentoongesteld. Zij verbeeldt *Onze Lieve Vrouw*, naar Rafaël. Het is eene gravuur goed van teekening, waar van karakter, alles met regelmatigheid en juistheid gestoken.

Men kan niet alleen de schildering van Rafaël er in erkennen, maar iedere stof, ieder voorwerp, is allergelukkigst en natuurlijkst weêrgegeven, niet door den vorm of de teekening, maar door de gravuur. Weber toont en bewijst door die plaat dat hij een echt kunstgraveerder is. Dat hij zich van zijn graveerstaal niet bedient om zuivere en regelmatige lijnen nevens elkaar te steken, die niets beteekenen dan dat men de handeling des graveerstaals meester is, en eene stoffelyke behandeling zouden daarstellen, maar wel om het karakter, en met waarheid de stoffen, vleeschen en draperijen voort te brengen en des schilders kleur, onder zijn graveerstaal als eene tweede maal doet herleven. Weber schildert met zijn graveerstaal. Wij hebben dikwijls hooren zeggen en beweeren, dat een plaatsnijder geen kunstenaar is, omdat hij niet schept, dat hij alles maar namaakt of navolgt; degenen welke in die dwaling verkeeren, moeten slechts de gravuur van den zwitserschen kunstenaar bezigtigen en beoordeelen. Zy zullen overtuigd wezen dat hij al de voorwerpen en stoffen met zijn enkel graveerstaal, met geest en bezieling vertaalt.

Alles leeft van waarheid en gevoel; hij graveert alles in zijn karakter zoo als het in de natuur is.

Met de grootste aandacht hebben wij zijn overschoone werk gadegeslaân; wij hebben in zijn voortbrengsel niet een plaatsnijder, een teekenaar, maer wel een wezenlijk kunstenaar gezien.

E. Wilmann, plaatsnijder van het groothertogelijk hof van Baden, heeft drij stadsgezigten tentoongesteld, te weten: *Gezigt van Parys*, *gezigt van Heidelberg* en *gezigt van Baden-Baden.*

Die drij stukken zyn goed en vrij gestoken; huizen, torens en al wat men in een stadsgezigt ontmoet, is treffend en met waarheid weêrgegeven. De doorzichtkunde is goed aangemerkt, zoowel in de gravuur als in de lijnen, de toon der teekening is juist. Alles is met zorg behandeld, en wij zijn zeker dat wij alles als in de natuur voor ons hebben. Op deze dagen dat de lichtteekening (photographie), om zoo te zeggen, zich een weinig meester maakt van het gebied der schoone kunsten, hebben wij veel gezigten gezien. De kracht van den voorgrond is meest altijd zoo straf van toon als de achtergrond. Dan is hij wêer zoo zacht ineensmeltend dat men de voorwerpen met moeite kan onderscheiden, en in plaats van een kunststuk in aandenken te houden van den eenen of anderen goeden kunstschilder, bezit men niets dan een door het mekaniek vervaardigd voortbrengsel, dat op weinig tijd verdwijnt door de kracht des lichts, en wat houdt men over? niets dan eenige papiertjens met een lijstjen omgeven!

Georges Doo, te Great Staumore, Middlesex, zendt verschillige gravuren; de schoonste is een *Ecce Homo*, naar Correggio. Deze plaatsnêe, welke breed en meesterachtig gestoken is, geeft nog al goed de schildering van den meester terug; in sommige deelen is Doo niet gelukkig om veel toon te verkrijgen, daar er te veel wit tusschen de lijnen der draperijen is.

Men ziet dat die lijnen vrij en vrank gegraveerd zijn, doch er is geene kleur in. Verscheidene vormen zijn niet wel verstaan als teekening. Van eenen afstand gezien zou men niet zeggen dat het eene gravuur is, maar wel eene teekening. Het vrouwenhoofd op den voorgrond is schoon en vast van toon, regelmatig van lijnen, en zuiver van gravering. De zwarte draperijen zijn goed van kleur en met kracht gestoken.

Christus, kind, naar Rafaël, is ook goed van gravuur, maar de achtergrond schijnt veel te donker van toon te zijn.

Het *Gevecht*, naar William Etty, is, naar ons inzien, veel te breed gegraveerd voor zulke kleine figuren; de manier van de lijnen te leggen, moet altijd in evenredigheid zijn met de grootte van de figuren. De vleeschsige deelen zijn te ruw en veel te open van gravuur.

De boom en de draperijen, zijn niet in hun karakter; de bewerking der lijnen is niet verstaan. Die gravuur is overdreven, het zijn inktzwarte lijnen, met wit tusschen.

Doo heeft nog verscheidene portretten die ook veel te breed van gravuur zijn; wij zullen die niet ontleden; doch moeten wij bekennen dat de plaatsnijder veel talent heeft. Doo behandelt zijn graveerstaal met een buitengewoon gemak.

Alfred Cornilliet stelt eene gravuur ten toon die gegraveerd is op de wijze gezegd *manière noire* en *à la roulette.*

Geheel de uitvoering ervan berust op het mekaniek; wij kunnen dit voortbrengsel niet als kunst beschouwen.

De plaatsnijder moet vrij met het graveerstaal in staal, koper, of houtsnijden; doet hij zijne bewerking bij middel van mekanieke werktuigen, dan is zijn voortbrengsel den naam van kunstvoortbrengsel niet waardig. Hij steunt zich dan maar alleenelijk op ondervinding en praktijk, en men zou den plaatsnijder op eenen lagen trap van kunstkennis brengen met zulke manier van graveren als kunst aantenemen of te beoordeelen.

Komen wij thans tot de houtsneden:

J. Van Hoof is door twee houtsneden vertegenwoordigd: de eene naar eene schilderij van J.B. Huysmans: *Een eerste indruk*(1), de andere, een *waterval*, die in den Kataloog verkeerdelijk vermeld is als zijnde eene sterkwater plaat.

Van Hoof levert in beide houtsneden een bewijs dat hij een ervaren en bekwaam houtsnijder is. Zijn graveerstaal is los en gemakkelijk, de lijnen zijn vlug en los gestoken, iets wat zeer moeijelijk voor een houtgraveerder is, daar hij bijna altijd de slaaf van den kunstschilder of teekenaar moet zijn. Het is eene stalen wet; die haar niet volgt, geeft het karakter en den geest van den kunstschilder niet terug.

Van Hoof werke en studeere dan voort in een vak dat meestendeels niet begrepen wordt, in een vak dat wel voor een der ondankbaarste mag gerekend worden.

De *Eerste indruk* die de schilderij van den meester goed terug geeft, is als bewerking van lijnen niet gelukkig om den toon van den schilder te vertolken.

De lijnen van den achtergrond zijn op de zelfde wijze bewerkt als die van den voorgrond, daardoor vluchten zij niet genoeg; volgens de doorzichtkunde hadden die lijnen met eene lijn moeten gegraveerd zijn, dan waren zij min sprekend, ligter van toon geweest. Het haar van het meisjen is wat droog; dit zou met eene vloeijende en goed gevoede lijn moeten gegraveerd zijn geweest.

De waterval is wat te grijs van toon; die zou krachtiger moeten zijn; alles is wat eentoonig.

Jos. Hemeleer stelt vier houtsneden ten toon die hem op zijne hoogte houden van vroeger dagen.

In bijna al de geïllustreerde werken die hier te lande na 1840, tot op heden verschenen zijn, treffen wij houtsneden van Hemeleer aan, die bewijzen dat hij een goed en veelvoortbrengend graveur is.

Hier en daar bemerken wy wel wat te harde, en te drooge lijntjes, doch als wij het geheele werk van den kunstenaar beschouwen, dan moeten zeker die kleinigheden voor de goede hoedanigheden onderdoen. Wij moeten aan Hemeleer niet zeggen van dit kunstvak te doen herleven, want hij die zooveele platen, sinds hij houtgraveerder is, heeft voortgebragt, levert bewijzen genoeg dat hij aan zijne taak met harte verkleefd is.

Er zijn weinige sterkwaterplaten tentoongesteld, maar degene die men gezonden heeft verdienen door hunne zorgvuldige uitvoering de aandacht der kunstminnaren tot zich te trekken.

Wij moeten doen aanmerken dat wij de kunstenaren die sterkwaterplaten voortbrengen, met den naam van plaatsnijders niet zullen of kunnen noemen. Zy die dit doen, die ze maken, snijden niet in het koper naar karakter der lijnen; daar zien zij weinig om als de kleur, het effekt maar goed is. Het is niets meer dan een gedacht geven van eene gravuur.

Of wel die sterkwaterplaten zouden zoo goed en schoon van bewerking moeten zijn, als die van E. Michiels, naar de Keijser, maar deze laatste is eene van die uitzonderingen, die men zelden ontmoet. De vervaardiger van eene sterkwaterplaat

(1) Zie bladz. 17 van de 7sten jaergang.

snijdt niet in het koper zoo als een graveur doet. Met de etsnaald krabt en schrabt hy den op het koper gelegden vernis weg, zoodat hy het koper niet raakt; wanneer alles wat hy weg wil laten

weggekrabt is, giet hy sterkwater op de plaat en laat die weggeschrabte lijntjens in het koper bijten. En dat is nu heel de manier om sterkwaterplaten te vervaardigen.

Jos. Linnig heeft twee sterkwaterplaten tentoongesteld, voorstellende:

DE ZEEPBALLEN, SCHILDERY VAN M. GODINEAU.
NAAR EENE LICHTEEKENING VAN J. D'HOY, STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS.

De oude Burgtpoort en *het Steen*[1]. Beide zijn twee lieve stukjes met groote zorg, en veel kennis uitgevoerd.

Wy wenschten wel dat Linnig wat meer verscheidenheid in de verschillige lijnen hadde gebragt. De kruislijnen zijn te vierkantig. Ze zijn wel is waar fijn en zuiver, zelfs zijn ze te zuiver om goed in het karakter te zijn van die oude gebouwen die ze verbeelden. Hier hadden wij eene losse, eenigzins ruwe lijn willen gebruikt zien; goed gevoelde toetsten met de etsnaald zonder den vorm van de voorwerpen en de teekening te benadeelen, ja hier, waar de geestige en losse toets van de etsnaald zoo zeer geschikt was om iets schilderachtigs, iets ouds aan die gedenkteekenen der 15e eeuw te geven, hier dat zij nog zoo bestaan in de natuur, hadden wij geraadzaam, en zelfs noodzakelijk gevonden van al dit nut uit het sterkwater te trekken.

De platen zijn te zorgvuldig, de lijnen te regelmatig, en het is door die al te groote regelmatigheid en fijnheid, dat er iets kouds, iets droogs in die sterkwaterkens is. En om die oude gebouwen in hun waar karakter terug te geven, zou er iets warms, iets levendigs, zelfs zouden er wat verwaarloosde lijnen, in moeten geweest zijn. De kunstkenner heeft dit ook wel gezien, want om iets warms aan die platen te geven, drukt hij ze op geelkleurig chineesch papier.

(1) Zie de *Vlaemsche School*, 7e jaerg. bladz. 191.

Linnig bezit veel kennis, en wij zijn verzekerd dat hij, die de etsnaald volkomen meester is, met ons in deze aanmerkingen zal overeenstemmen.

Jos. Linnig heeft verscheidene andere platen uitgevoerd die vele verdiensten bezitten, en met eene juiste getrouwheid de oude gedenkteekens van het oude Antwerpen wêer geven. Wij raden degenen aan die nog in het bezit niet zijn van die wel uitgevoerde stukken, ze zich te verschaffen; ze zijn eene goede herinnering aan het Antwerpen in de vorige eeuwen.

J.H. Rennefeld zendt ons een heelen roman: *de Kinderen der zee*, naar J. Israëls.

Bij het eerste zigt dier afdruksels dachten wij dat het sterkwaterplaten waren, maar, bij een nader onderzoek, bleek het dat zij met het graveerstaal uitgevoerd waren.

Zij geven met waarheid en zeer veel juistheid de schilderijen van den kunstschilder terug. De plaatsnijder heeft er zooveel zorg aan besteed, dat wij nooit zulke fijn afgewerkt kopersneedjes zagen.

Doch al geven zij goed het karakter van den meester terug voor wat teekening, kleur en gevoelen betreft, wilden wij ze wel wat breeder getoetst zien. Israëls toetst met zijn penseel, en die groote waarde kan men in die koper-gravuurtjes niet ontdekken. Ze zijn te fijn, te gelijk van bewerking. Waren ze breeder, vrijer gestoken, ze zouden ook nog meer kunstkarakter bezitten; iets dat ze veel zou hebben doen winnen.

De plaatsnijder mag breed graveren, als de schildering zulks vraagt, en fijn ook; maar hij moet altijd trachten van er gevoelen, leven in te brengen.

Het *Gezin van den timmerman*, naar Rembrandt, sterkwaterplaat door J. Veyrassat geeft zeer wel het karakter, de kleur, en den magtigen toon van den grooten meester terug. Men kan goed zien dat die plaat door eenen kunstschilder is geëtst. De bewerking is los, en met veel gemak gedaan. De manier om sterkwaters te maken verstaat Veyrassat zeer goed.

De algemeene samenhang, het begrip en weêrgeven van het donkerbruin, het gloeijend en schitterend palet van Rembrandt, straalt in die plaat door.

Wij hebben vele schoone, en voortreffelyke teekeningen van kunstschilders en plaatsnijders in de tentoonstelling bemerkt en bewonderd.

Wij beginnen met eene teekening van den kopersnijder J.B. Meunier naar G. Wappers, den heropbeurder der Vlaamsche Schilderschool. Zij stelt voor: *Boccacio zijn Decamerone lezende voor Johanna van Napels en hare zuster.*

Die teekening is eene der schoonste en der beste die wij in de tentoonstelling aantreffen. De massen, de tijpen, de handen, de voeten, de figuren, alles is met de meeste zorg geteekend. De voor- en achtergrond, de toebehoorten, niets is er in verwaarloosd, alles is naauwkeurig en juist weêrgegeven.

Ofschoon een geheel dat tot in de minste deelen afgewerkt en afgeteekend is, is er niets dat plek maakt. Ieder figuur, op zijn eigen beschouwd, is massa, alles in zijn geheel genomen is ook massa. Wij herkennen in die teekening de vlaamsche en krachtige kleur van Wappers.

De kolom die op den achtergrond staat is een weinig te hard, er zijn daar regte streepjes in, die men in geheel het overige der teekening niet ontmoet. Volgens de doorzigtkunde is dat niet begrepen, en die kolom spreekt te veel, zelfs veel meer dan de figuren op den voorgrond, omdat die figuren zonder lijnen geteekend zijn. Deze laatsten hebben eenen fluweelen toon, die hen stil houdt; en de kolom, om op haar plan te blijven, zon zonder de minste lijnen moeten geteekend zijn geweest.

Op de witte deelen die vooruit komen, ziet men witte lichteffektjes die er met een penseel en witzilver opgelegd zijn.

Meunier heeft daar geschilderd, omdat het hem onmogelijk was, die krachtige punten bij middel van zijn geelachtig papier te verkrijgen. Men moet een zeer goed plaatsnijder zijn, om bij middel van het graveerstaal zulk eene afgewerkte teekening weêrtegeven, en alhoewel Meunier een bekwaem en ondervindingrijk plaatsnyder is, die het graveerstaal volkomen meester is, betwijfelen wij toch of hij dien fiijnen, krachtigen, vloeijenden en fluweelachtigen toon zal kunnen vertalen.

Wij verhopen en wenschen uit den grond des harten dat hij er in moge gelukken; dan zal zijn werk wel eene van de schoonste en kunstigste gravuren zijn die in België voortgebragt zijn.

Biot's twee teekeningen stellen voor: *Onze Lieve Vrouw met den sluijer* en *de Zegepraal van Galathea*, naar de muurschildering in het paleis van de Farnesina te Rome, door Rafaël geschilderd.

Te oordeelen naar de gravuur van Weber, die ook naar de muurschildering gegraveerd is, waarvan Biot de teekening tentoonstelt, zou men zeggen dat Biot's teekening niet krachtig genoeg is. Overigens is zij goed afgewerkt tot in de minste détails; zij behoudt goed den geheelen zamenhang; zij is fijn van toon en met de meeste zorg uitgevoerd.

Wat de teekening van den *Zegepraal van Galathea* aangaat, die geeft Rafaël goed terug, doch ware het niet slecht dat er wat meer vastheid in haar was; thans is zy wat vlok, wat onzeker.

Hendrik Zimmerman's twee teekeningen naar Rembrandt, te weten: *de Nachtwacht* en *de Schuldeischers,* geven zeer goed het vurige, warme, en krachtig koloriet van Rembrandt wêer.

De magtige kleuren van den nederlandschen schilder zijn goed in deze teekeningen vertolkt. Men denkt zich voor het oorspronkelijke doek; die donkere en zwaar gebouwde burgeren, met pieken en lansen gewapend op den voorgrond; die lichtflikkering op den tweeden grond en op het geheele; die krachtige punten op den voorgrond, welke in den achtergrond terugkaetsen, in één woord, geheel Rembrandt's meesterstuk dat in het Amsterdamsche Museum met hoogmoed, en fierheid tusschen al de schilderingen uitblinkt, is heerlijk weêrgegeven.

Het monikkenhoofd van Tornij Voncken van Amsterdam, naar de schilderij van Dell'Acqua, is goed van karakter en teekening; de monikspij, het hoofd, en de achtergrond zijn door de verschillige manieren van teekenen gelukkig terug gegeven. Dit alles is in eene andere manier bewerkt van het oogenblik dat de stoffen zulks vereischten, en daardoor is het eene der prijzensweerdige stukken die tentoongesteld zijn.

Alleen de baard van den monik die zwart is, lost niet genoeg uit den achtergrond.

D'Arnaud Gerkens te s'Hage, stelt twee teekeningen ten toon; zijne onderwerpen zijn gekozen uit het gedicht van Von Chamisso: *Frauen Liebe und Leben.*

Dezelve zijn op eene kunstige en eigenaardige wijze geteekend; zij zijn ook fijn van gevoelen, en goed van zamenstelling.

De teekeningen van Aug. Danse, naar Leys, de Groux, en Rembrandt geven allen de schildering dier meesters met waarheid terug.

Bida's koolteekening: *Eene preek van Maroniten onder de Cederboomen van den Libanon*, is een meesterachtig werk, zoowel als zamenstelling als voorstelling van karaktertijpen. De teekenaar is dichterlijk van gevoelen; de vrouwengroepen zijn zoo waar van melankolisch en vrouwelijk gevoelen, dat wij zelden iets beters zagen.

Dit teedere en zachte innerlijke, dat aan de vrouw zoo eigen is, die maagdelijke zuiverheid, die reinheid der jonge meisjes en kinderkens, zijn allerwaarst en allermeesterachtigst wêergegeven.

Die tijpen der Maronitische vrouwen, die met overtuiging en eene diepe godsvrucht, de waarheden van hunne geloofsbelydenis, door hunnen prediker onder gindsche boomen, met zware stammeneen stijvetakken, aandachtiglijk gaan aanhooren, dit alles is vol grootheid, vol waarheid en eenvoudigheid.

Bida toont dat hij een kunstenaar is die tot het hart, het gemoed en den geest spreekt. Door dat voortbrengsel levert hij de bewijzen dat hij zijne zending verstaat, en ze gewetensvol volbrengt.

Erin Corr stelt twee van overlang uitgevoerde teekeningen, de *Lieve Vrouw met den Papegaei* naar Rubens, en de *Zaligmaker* naar Leonardo da Vinci, ten toon. De teekening naar Rubens geeft de schilderij goed terug. Wy bemerken in de draperijen en de wangen der vrouw roode vlekjes, die er met rood krijt op geteekend zijn.

Met zwart en rood krijt teekenen vinden wij voor de jufvrouwen en de jonge meisjes goed. Het is zoo wat op zijn fransch, men noemt dat *chique*, of *coquet*, of *gentil*; maar wij zeggen dat het geen middel is om de kunstgewrochten van onzen grooten Rubens goed wêertegeven. Hij die in al wat hij door zijn magtig en tooveragtig penseel op het doek heeft gebracht, zoo grootsch en zoo verheven is, kan door zulke kleine middelen niet worden vertolkt. Dat men die gebruike om een klein teekeningsken in het een of ander album van eene kunstminnende juffer te plaatsen, dat men daarom zulke manier van teekenen gebruike, maar niet om de grootsche scheppingen, en de krachtig gespierde figuren van Rubens te vertalen!

Het hoofd van den Zaligmaker naar Leonardo da Vinci, is goed van teekening, en goed geschikt om door de gravuur te worden weêrgegeven.

Jos. Nauwens heeft eene beeldtenis van Mijnheer C^{s} H... tentoongesteld dat met zooveel zorg geteekend is dat er weinigen het zoo doen zouden. Het hoofd dat goed gelijkend is, zouden wij toch wel met wat meer ziel, met meer gevoelen, en meer kracht willen uitgevoerd zien. De kunstenaar heeft de natuurlijke vormen van den persoon wel juist geteekend, en zoo als hij die voor zich had; maar hij heeft zich niet genoeg met het karakter van den komponist, met zijn zielgevoelen vereenzelvigd.

Wij beweenen dat Nauwens die zijne jongelingsjaren aan de graveerkunst heeft doorgebragt, nu dat hij op eene schoone hoogte was gekomen, het graveerstaal voor het penseel heeft verlaten.

In alle zijne voortgebragte kopersneden, verried hij zeer veel aanleg en veel talent voor de toekomst. Er waren hoedanigheden in van een waren kunstenaar. Wij zagen met genoegen dat hij Edelinck en Vorsterman lief had, en dat hij de breede en vrije wijze in het koper te snijden als van hen had overgeërfd. Zij die verzuimd hebben hem in de gelegenheid te stellen, of hem de middelen in de hand te geven om bekend te worden, hebben eene schandelijke daad begaan. Want in plaats van een talent te doen ontluiken en het in vollen glans te doen bloeijen als het rijp geworden was,

hebben zij hetzelve vernietigd. Zij hebben eenige vruchten geplokken, maar de andere, die noch tot geene rijpheid gekomen waren, hebben zij laten verdroogen en verwelken.

Nauwens is nu het schoone en verheven vak der schilderkunst toegetreden; hij die den weg der kunst had ingeslagen, zet ze ondanks al de tegenspoeden voort en verkiest dat vak, 't welk hij zoo dikwijls door zijn graveerstaal had vertaald.

Vele zijner voortbrengselen in dit voor hem noch jonge en nieuwe vak, geven de klaarste bewijzen dat het lot en de toekomst rechtvaardiger zullen zijn dan de menschen.

Bij hen is geene rechtvaardigheid te vinden!

Ed. Van Reuth zendt ons achtteekeningen met de pen op steen gebracht. Het is een geillustreerd Album van de geschiedenis van België dat te samen tien platen zal bevatten, waarvan reeds deze afgewerkt zijn.

Onder het oogpunt der zamenstelling en karaktertijpen der figuren, die ze moeten voorstellen, heeft de jonge kunstenaar zich goed van zyne taak gekweten. In het algemeen beschouwd ligt er veel goeds, veel geest en veel gevoel in die zamenstellingen. Wij bemerken in sommige platen, figuren die wat te kort zijn, en daardoor veel van hunne sierlijkheid verliezen. Zij zijn wat ruw van uitvoering, en de eigenaardigheid van de stoffelijke uitvoering van den teekenaar zoeken wij er te vergeefs in; de kunstenaar heeft de Duitschers, ofwel onze oude meesters willen navolgen, want wij treffen er niets in aan, dat oorspronkelijk is.

Men gelooft zich voor oude met het mes uitgevoerde houtgravuren te bevinden, zoo als door Albrecht Durer en Van Sichem, en andere der vroegere meesters werden vervaardigd.

Maar daargelaten die ruwe en eenigzins harde stoffelijke uitvoering, bekennen wij volgaarne dat er groote hoedanigheden in de voortbrengselen van den jongen kunstenaar opgesloten liggen. Waren die omtrekken wat zachter, de zamenstellingen zouden veel meer voorkomen hebben, en zouden meer oorspronkelijk zijn.

L. De Taeye, leeraar van geschiedenis en kostumen aan de koninklijke Akademie van Antwerpen heeft een groot carton, eene koolteekening tentoongesteld, verbeeldende: *Griekenland*, *of de wijsbegeerte*, *gekenmerkt door den geest van Socrates*, onderwerp deel makende van verscheidene zamenstellingen die dienen moeten om de muurschilderingen in de Universiteit van Gent te vervaardigen.

Wij zullen ons niet bezig houden met die teekening te ontleden en zeggen wat ze eigentlijk verbeeldt; want dan ware zulke groote en vaste zamenstelling onnoodig. Wij zullen doen aanmerken dat om goed zulke onderwerpen te doen verstaan, men geheel het werk voor oogen zou moeten hebben, daar de eene zamenstelling met de andere zeer naauw in verband staat. De figuren afzonderlijk als groepen genomen, als linie, zijn voortreffelijk; ook zijn de bewegingen goed verstaan en uitgevoerd. De verschillige tijpen die de oude wijsgeeren ten tijde van Socrates van al de andere volken onderscheidden, zijn met waarheid en met een juist gevoelen teruggeven. Maar als eenheid genomen, al die verschillige groepen die eene schakel van eene keten zijn, en die tot een algemeen moeten verbonden worden, willen zij een geheel lichaam maken die door de schakels van lijnen en beweging eene natuurlijke eenheid moeten vormen, ontbreekt dit grootelijks aan deze zamenstelling.

Wat nu de manier van teekenen, van stoffelijke uitvoering betreft, die is veel te hard, te snijdend. De figuren zijn met een harden zwarten omtrek omringd, iets dat niet natuurlijk is, en wat men nooit in de natuur zal aantreffen. De figuren van den voorgrond, de groepen zijn zoo vast en zoo krachtig geteekend als die van den

achtergrond; die omdat ze vluchten, veel zwakker hadden moeten geteekend zijn; er is geen lucht in, en de doorzichtkunde is niet verstaan.

De figuren van den achtergrond versmelten niet genoeg. Deze kleine aanmerkingen, doen niets van het verhevene, het gedacht, en van de verschillende karaktertijpen verliezen die wij in deze schoone zamenstelling bewonderen.

De Taeye bewijst andermaal dat hij een man van talent is, rijk aan wetenschappelijke kennissen. De kostumen en de oudheidskunde zijn getrouw gevolgd.

Wij verhopen dat De Taeye en Lagye aan deze muurschilderingen een echt nationaal, vlaamsch karakter zullen geven. Wij verstaan daardoor dat zij hunne schilderingen zullen uitvoeren met vlaamsche kleuren, met dit vlaamsch koloriet, dat ons voorgeslacht, Rubens en Van Dyck, Rembrandt en Jordaens als de grootste koloristen der geheele wereld heeft doen kennen.

Verhoeven-Bal zendt ons eene penteekening voorstellende: *De opvoeding van Johan Graij en Edward VI*, *zoon van Hendrik VIII*, *koning van Engeland*, *enz.* Die teekening is kleintjes van uitvoering, al de lijnen zijn niet vast en regelmatig genoeg. De handen zijn verwaarloosd. De grootste verdienste in dit stuk, is, dat de teekenaar het zelf heeft zamengesteld.

Jan Nilis, van Hasselt, heeft eene penteekening naar de *H. Familie* van Van Dyck tentoongesteld. In dit werk is niet het minste kunstgevoel, noch als penteekenaar, noch als graveerder. Wij weten niet waar Nilis het verzonnen heeft van zoovele bijna onzienelijke puntjes nevens elkanderen te plaatsen, die noch vorm, noch kleur, noch iets beduiden. Of heeft hy misschien de wijze van graveren gezegd *au pointillé* willen navolgen? De boomen van het landschap, de vleeschen, de draperijen zijn geheel niet in hun karakter. Men zou zeggen dat het zwartgemaakte zandjes zijn, die regelmatig op een papier geplakt zijn. Neen, Van Dyck die zoo breed, zoo korrekt, zoo zilverachtig en vast schilderde, is hier op eene erbarmelijke wijze teruggegeven. Wij vinden hoegenaamd niets van Van Dyck er in, en wij zijn verzekerd dat Nilis zulks maar doet voor tijdverdrijf, om zich in zijne ledige uren te vermaken.

De steendrukplaten van Emile Desmaisons van Parijs, naar Vidal, zijn goed in het karakter der Fransche natie, dat is *coquet*, *gentil*, *charmant.* Ook met *un parfait fini* uitgevoerd. Het is mode zoo als veel van al wat ons uit *chez nous* komt, zelfs in de kunst en in de letterkunde.

Désiré Van Spilbeeck stelt eene steendrukplaat ten toon die de *Welvaart van België onder Leopold I*, voorstelt; zij heeft ter gelegenheid van den 25^{en} verjaardag van des konings regering op de tafel geprijkt, waar het banket aan zijne Majesteit werd aangeboden. De zamenstelling, de verschillige attributen der negen provinciën, die dezer kunsten en nijverheden voorstellen, en verbeeld zijn door allegorische figuren, zijn allerkeurigst, allerschoonst. Wy hebben destijds de uitvoering van dit prachtige werk met veel belangstelling gezien, en alles aangeteekend.

Het doet ons genoegen dat Van Spilbeeck de schoone kunsten op zulk eene gelukkige wijze weet toe te passen op de nijverheid. Dit kan niets meer dan goed te weeg brengen onder het volk, dat bij het zien van al dien groote, heldhaftige en roemrijke vlaamsche helden, moet aangevuurd worden om zijnen moedergrond eer en achting toe te dragen, dien grond waar eens die doorluchtige mannen geboren en opgevoed werden, en dien zij later met hunne befaamde werken begiftigden, welke op heden nog hunnen naam onsterfelijk maken.

Het ontwikkelt den geest, wekt het nuttige en aangename op en doet aan allen, de helden herdenken die ons vaderland, dat België is, heeft voortgebragt.

Wij hopen dat M. Van Spilbeeck nog meermalen in staat zal gesteld worden om zijn talent te toonen.

Hubert Meyer stelt twee beeldtenissen ten toon die goed gelijkend zijn; zij zijn ook de beste die wij van hem zagen, onder anderen dit van Snieders Jr., onzen vlaamschen romanschrijver.

Flor. Van Loy, van Gent, heeft verscheidene steendrukplaten tentoongesteld, die goed de schilderijen van Jules Breton weêrgeven.

Hymans van Brussel in zijne steendrukplaat naar J.B. Huysmans, geeft zeer goed de schildering van dien meester terug; en dit stuk is met veel gemak uitgevoerd.[1]

Hier is onze lastige taak geeindigd, wij hebben getracht dezelve gewetensvol, en onpartijdig te volbrengen.

Wij hebben het ons als eene heilige pligt aangerekend het vak dat wij zoo zeer beminnen, en de kunst die wij zoo hoog schatten voor de lezeren van dit tydschrift en aan de kunstminnaren, op eene klare en openhartige denkwijze te beschryven. Wij hebben ook getracht en willen bewijzen dat het plaatsnijden eene wezentlijke kunst is, als men het als kunstvak beoefent. En wij durven verhopen dat velen die de gravuer maar als eene navolging van het schilderen en teekenen aanzagen, uit hunne miskenning mogen ontwaken voor een vak, dat zoowel in het verledene, als in het tegenwoordige zoovele, uitstekende mannen heeft voortgebracht, mannen die bij den vreemde om hun talent hoog geschat, geacht, geprezen en aangemoedigd worden.

Velen zijn onbekwaam om een vak zoo als het plaatsnijden op zijne hoogte te schatten omdat zij de bewerking of de uitvoering er niet van kennen, en zij maar dat gene op prijs zetten waar zij de uitvoering van verstaan.

Zijn wij er ingelukt van meer ingang te maken bij hen die met de bewerkingen en de moeijelijkheden welke een plaatsnijder gedurig bij zijnen arbeid tegenkomt; hebben wij de ondankbaarheid die aan de kunst van het plaatsnijden gehecht is, doen beseffen, dan gevoelen wij ons voldaan en gelukkig; omdat wij de kennis van dit vak hebben helpen verspreiden, en kenbaar maken. Het was met die overtuiging dat wij de pen opnamen om eene kunst die Vorsterman, Edelinck, Pontius, Galle, A. Durer en meer anderen met zooveel bijval en waarheid beoefenden, en die zooveel onschendbaren roem op ons kleine vlaamsche vaderland deed dalen.

Gij dan die de schoone kunsten bemint en beoefend, gij dan jongelingen die voor het ware, en het verhevene strydt, en uw leven ten pande geeft, bestormt van heden wêer op nieuw met vlijt en nieuwen ijver uwe werkplaatsen; schept nieuwe gewrochten, plukt nieuwe lauweren om aan de vlaamsche kroon te hechten die de Genius der kunsten in afwachting boven uw vaderland houdt! Streeft, en arbeidt dan ter eere van het land dat u het licht schonk, en ter verheerlijking van al wat nuttig aen de wereld kan zijn.

D. VEREST.

Kunst- en letternieuws.

Met genoegen kondigen wy de uitgaef aen van een nieuwen bundel gedichten van M. Verhulst. Dat werkje zal binnen kort verschynen en een tachtigtal stukjes bevatten, waeronder zeer lieve. M. Verhulst heeft zich toegelegd op de studie der litterarische kunstmiddelen, zonder welke het ware doel der poëzy niet kan bereikt worden.

(1) Zie bladz. 9 dezes jaarg.

Poesjenellenspel.

TEEKENING OP STEEN NAER EEN ZYNER TAFEREELEN DOOR JOS. NAUWENS.

Een poesjenel! - wie is het niet?
Van vorst tot bedelaer!
Wy dansen op een anders lied;
De *excepties* zyn zoo raer!

Eer men de knepen goed verstaet
Van 't vastenavondspel
Des levens, hoe zy aerdig gaet
Die groote poesjenel;

Eer men het koorken hangen weet
Waerop zy dansen moet,
Dan wordt er dikwyls veel gezweet
Geleden en geboet.

De jongheid is zoo ezelsdom;
Zy denkt: - hier is de koor! -
En werpt de poesjenel dwaes om
Die arm of been verloor.

Hoe simpel ook dat kunstjen schynt,
Men kent het somtyds maer
Wen de ouderdom ons ondermynt, -
De *excepties* zyn zoo raer!

NEEL.

De instelling der Orde van het Gulden Vlies. Schildery van H. Leys.

M. Leys heeft eene nieuwe schildery voltooid, bestemd voor de wereldtentoonstelling van Londen. Het onderwerp is aen de geschiedenis onzes Vaderlands ontleend: op 10 January 1430, stelde hertog Philips van Burgondië, te Brugge, de *Orde van het Gulden Vlies* in ter gelegenheid van zyn huwelyk met Isabella van Portugal. Vier-en-twintig ridders in de orde ontvangen, vereenigden zich op gezegden dag, voor de eerste mael in kapittel in de hoofdkerk.

Dit laetste oogenblik heeft de schilder, op last Z.K.H. den Hertog van Braband op het panneel gebracht, en zeggen wy het rond uit dit oogenblik heeft hy voorgesteld met eene kunst die ons verwondert en begeestert. Leys is een dier meesters, die by elk werk, dat zy voleinden, eene nieuwe zyde van hun veelvoudig talent laten beschouwen; die nimmer hunne eigenaerdigheid verlatende, in de studie hunner aengeborene eigenschappen gedurig ongekende schoonheden weten te vinden, en deze ontwikkelen met eene kracht die gedurig schynt aen te groeijen.

Wy zeggen het zonder omwegen, de schildery *de instelling der Orde van het Gulden Vlies* is, volgens ons, niet alleen de volledigste, de heerlykste schepping die wy van den gevierden kunstenaer te zien kregen, maer eene der schoonste die de vlaemsche school sedert hare Hergeboorte heeft voortgebracht; zy doet de kunde haers vervaerdigers in haren vollen luister uitschynen, terwyl zy, door hare kleur, zal blyven als een punt om de hoogte te toonen die een nederlandsche schilder in de XIXe eeuw heeft bereikt.

De samenstelling is natuerlyk, en evenwel welke rykdom, welke pracht! De meester schynt de moeijelykheden te zoeken, om ze allen spelend, en zonder dat iemand het kan gevoelen, te overwinnen. In de hoofdkerk is het Kapittel der Orde vergaderd; de ridders in hunne roode kleedy, treden een vóór een op, en leggen den voorgeschreven eed af in handen der geestelykheid; ter rechter zyde, zit Hertog Philips en zyne jonge bruid, onder eenen fluweelen troon, omringd van al de hooge ambtenaren zyns ryks; ter linker zyde ontwaert met het Kapittel der kanoniken, dat eenige voor het feest geschikte zangen laet hooren.

Wy zegden het reeds, de samenstelling is natuerlyk, - zy is meer, zy is grootsch; opgevat in een dier oogenblik daer een kunstenaer zich gansch meester van het te behandelen onderwerp gevoelt, draegt zy de kenteekens van een begeesterd gemoed. De typen zyn keurig en gelukkig gekozen; de kleur is uitmuntend; er zyn deelen in het tafereel, waer het koloriet door zyne groote koenheid verbaest. De hoek waerin zich de priesters, met hunne sneeuwwitte hemden bevinden, kan, als macht, de vergelyking met de krachtigste voortbrengselen der oude school onderstaen.

Wy wenschen de school van Antwerpen over dit tafereel geluk; het zal in den vreemde den roem der vlaemsche kunst helpen handhaven; wy zyn ook verheugd te zien dat dit tafereel bestemd is om in ons Vaderland te blyven; tot nu toe bezit België niet te veel voortbrengselen zyner befaemde zonen!

De Zael van het Gulden-Vlies.

Volgens een schryven zou Z.K.H. de hertog van Braband, voornemens zyn om aen het paleis te Brussel eene zael te bouwen, welke hy noemen zou: *Zael van het Gulden Vlies.*

Deze zael zou teenemael gebouwd, gemeubeleerd en versierd worden volgens den styl der XVe eeuw, en dit met al den luister, al de pracht welke wy in die dagen by onze voorouders ontmoeten.

De zael zou gebouwd worden door M. Balat, en het zou deze bouwmeester zyn die tevens, in overeenstemming met M. Leys, de versieringen van de zael zou in orde brengen. De *instelling van het Gulden Vlies* moet het hoofdstuk van de zael uitmaken.[(1)]

Andere schilderingen, - zich beurtelings aen die orde verbindende - onder andere het benoemen tot nieuwe ridders, enz. hetwelk overschoone plechtigheden waren - zouden er in deze zael worden voorgesteld. Kortom, wy kunnen niet anders dan Z.K.H. geluk wenschen, over dees overheerlyk gedacht.

Het ware niet alleen eene schitterende herinnering aen onze nationale geschiedenis, aen voorname gevallen welke met deze ridder-orde in betrekking staen - het ware ook eene krachtige aenmoediging voor de kunsten in België.

Briefwisseling.

M. Huysmans die sedert korten tyd zyne reis ondernomen heeft in Spanje, zoo als wy vroeger aengekondigd hebben, zendt ons van Madrid onder dagteekening van 23 meert laestl. de volgende belangryke bydrage voor ons tydschrift. Wy hopen weldra verdere mededeelingen te ontvangen van schilders kunstreis.

Eene vertooning in den schouwburg
Los toros.
Madrid, den 23 meert 1862.

De uitgestrekte omtrek, waer de *Corridas de Tauros* te Madrid plaets grypen, herinnert ons in alle opzigten de renbanen der oude volkeren. Het plein is omgeven met een rondvormig houten schutsel, ter hoogte van 6 voet, rood geschilderd; men noemt zulk in 't spaensch *Las Tablas;* de vier poorten der renbaen dienen tot het inleiden der stieren en het wegvoeren der lyken. Eene tweede omheining, buitenwaerts de eerste geplaetst en met een net van koorden bespannen, dient om de toeschouwers te beschutten tegen sommige stieren, die in de woede des stryds over de Tablas wegspringen. Achter deze tweede omheining zyn de zitplaetsen trapsgewyze in volle lucht opgeslagen; voorts opklimmende komt men op de overdekte zitplaetsen, en dan tot de *Palcos* en eindelyk tot de *Palcos* der koningin en der *aguntamiento*, allen op het kostelyks versierd. Twaelf duizend toeschouwers kunnen hier plaets vinden. De ryken hebben hunne afgeslotene plaetsen; de overige plaetsen worden min of meer betaeld, vervolgens zy in de schaduwe of in de zon gelegen

(1) De ridders van het Gulden Vlies-Orde zegt de schryver van aengehaeld, artikel, moesten volgens de statuten arbeiden, ter verheerlyking en uitbreiding der katholyke religie, eer en roem schenken aen de orde en hunne prinsen getrouw zyn. Het sieraed van die orde is in goud, geëmailleerd met de kenspreuk van Bourgondië en doormengd met vlammend gesteente en de woorden *ante ferit quam flamma micet.* Aen 't einde van den band, om den hals gedragen, hangt een schaep of gouden vlies, met de woorden *prelium non vile laborum.*

zyn. Na deze kleine beschryving der renbaen, zullen wy ook trachten het stierengevecht nauwkeurig af te schilderen. Het gevecht moest om 4 uren beginnen; reeds sedert lang waren al de omliggende straten opgepropt met volk, dat luidruchtig zyne vreugd deed blyken; langs alle kanten zag men de kremers met drank, met appelcienen, met *cigarellos*, de volksdrom doordringen. Om half vier waren wy in de omheining, op eenen oogwenk waren al de plaetsen als vol getooverd; die krielende beweging langs al de trapgangen was schitterend om te aenschouwen, het scheen als waren wy te midden der oude romeinen. De kremers gingen in de renbaen rond, en verkochten er voor klinkende munt, by duizende, hunne waren; en zy wierpen zoo behendig hunne appelcienen naer de koopers, tot zelf op de hoogste en verste zitplaetsen, dat ik nooit eenen oranjeappel zynen kooper heb zien misvallen.

Tusschen de zitplaetsen zelven liepen er leurders met versch water, in kleine stoopkens, zoo als by de oude volkeren.

Ten 4 uren schalden de trompetten, en verkondigden den driftigen en ongeduldigen toeschouweren dat het gevegt ging aenvang nemen.

De kremers ontruimden den binnenomtrek. Een wapenbode te peerd stapte statig, onder het spelen der talryke muziek, de renbaen binnen, en groette eerbiedig de *aguntamiento.* Dan opende hy eene der poorten, liet twee *piccadores* te peerd binnen, die hy insgelyks ter groeting voor de *aguntamiento* geleidde. Daerna verschenen de *piccadores* te voet, in een ryk en glansend gewaed; een bovenal trok de aendacht op zyne schitterende kleeding, van grasgroen satyn, met zilver borduersel; zyne leêband was oranjenrood, en zyne *capu* (mantel) was kastanjebruin gevoederd met donker blauw.

De stier springt in de renbaen, maer deze eerste jagt was niet gevaerlyk, de stier was jong en op zyne horens staken bollen.

Men hitst den stier eenigen tyd aen met hem mantels van de schitterendste kleuren voor de oogen te werpen; en het verwonderde ons niet weinig toen wy den stier briesschend, over de eerste omheining zoo vlug als eenen hert, zagen springen. De gezwindheid der *piccadores*, die hun zoo dikwyls in het gevaer ter stade komt, is onbeschryfbaer. Terwyl men den stier nog opjaegt, wordt een nieuw signael, van op de zitplaets der *aguntamiento* gegeven en seffens vallen de *piccadores* het dier met scherpe spiezen aen; het zyn pylen met haken, die de huid des diers doorbooren en in het vleesch vastblyven: het druipende bloed maekt den stier woedend. Dan jagen zy den stier in dier voegen dat hy den *piccador* te peerd aenvalle. Nu dient gy te weten dat het slechts afgesloofde peerden zyn die men in de renbaen berydt, en die men liever op die wyze ombrengt dan ze eenvoudig af te steken. Het is soms pynelyk om zien, hoe de stier, wen de *piccador* hem eene spies toegoeit in eenen stoot peerd en ruiter in de lucht werpt. En hierin bestaet vooral de behendigheid des *piccadors*, dat hy zich onder het peerd laet vallen; ook hebben de *piccadors* een harnas op hunne beenen onder hunne hozen. Eindelyk geven de horenblazers een derde signael, een *piccador* te voet met een schaerlaken *capu* in de hand loopt de renbaen binnen: hy moet den stier af maken, daerom zoekt hy het dier tusschen de horens te treffen. De stier valt uitgeput van bloed en verschrikkelyk loeijend. Dry muilezels ryk getooid worden den dooden stier voorgespannen en sleuren hem in vollen ren buiten de strydplaets.

Na deze eerste vertooning komt eene tusschenpoos, die heel verzettelyk is, maer toch ook wreed. - Op eens krielt de renbaen vol hazen en konynen, die men door

honden doet opjagen; dan laet men eenen hert los, die men insgelyks naerloopt, maer zonder hem te dooden, en het is overheerlyk om zien, hoe gezwind hy eene menigte hinderpalen in zynen loop overspringt; en dit gansche schouwspel is nog vervrolykt, door een slecht orkest, door het onophoudelyk geschut der jagers. Van tyd tot tyd liet men ook nog eenige schuchtere duiven opvliegen waerop de jagers schenen te mikken. Die vreesachtige duiven zoeken eene schuilplaets tusschen de toeschouwers, zooals weleer de speel vechters zich aen de voeten des konings wierpen om genade voor hun leven af te smeeken, genade die hen soms werd geschonken, dewyl die duiven, maer alleenlyk eene kleine verlenging van leven krygen, en als geregt op de tafel des madrilenen zullen worden opgediend. - Na deze tusschenpoos begint op nieuw het stierengevecht; maer wreeder dan het vorige alhoewel met denzelfde luister en pligtpleging. Er wordt nu meer dan een doode uit de renbaen gesleurd; de stier eer hy kon afgemaekt worden, had dry peerden met zyne horens door en door gestoken, en twee peerden buiten stryd geslagen. Een dier ongelukkige peerden was den bil gebroken; men trok het jankende en mankende op dry pooten buiten de renbaen. Het volk schreeuwde, jouwde en wierp met oranjenappelen. Hieraen kent gy zyne denkwyze en zeden. De onbehendige*piccador* zal insgelyks bejegend worden.

Eindelyk werd ik die barbaersche spelen meer dan moede, en nam voor ze nooit meer te willen zien; ik wilde zelfs het gevecht der liefhebbers niet meer bywoonen, want ieder aenschouwer mag deel nemen aen den stryd tegen den kleinen stier wiens horens met bollen voorzien zyn. En gelukkig voor my dat ik niet gebleven was, want ik ware ooggetuige geweest van een zeer droevig voorval. - Men heeft my 's avonds verhaeld, dat een jonge stryder, nog te onbehendig in 't gevecht, door den stier in de heupen gestoken was, in de hoogte geworpen, en kiksdood was nedergevallen.

Op zulke wyze vechten de *Corridas de Tauros*, die in onze negentiende eeuw geene reden van bestaen moesten hebben, en die genoeg bewyzen dat alhoewel het eene beschaefde hoofdstad is, de zeden des volks nogtans niet zeer beschaefd zyn.

In de *Toros* leert men ze kennen.

Het studentenleven.
Aen mynen vriend Karel Dumonceau.

De eerste jaren onzer jeugd -
Waer men zich zoo goed verheugt,
Waer men zonder pyn of zorgen,
Zich het hoofd met roozen kroont
En in luchtkasteelen woont, -
Ah! die tyd was reeds verzwonden
Toen we elkander kennen konden

Reeds had toen ons beider hart
Zich gelouterd in de smart,
Reeds begonnen wy het leven
Zynen echten naem te geven,

Reeds scheen ons de toekomst zwart,
Echter, vriend, wat schoone dagen,
Toen we in Luik ter studie lagen,
Hebben wy te saêm beleefd! -
Wen dit denkbeeld voor myne oogen,
My begeestrend, nu nog zweeft,
Moet ik meengen traen afdroogen! -

Was ons hart reeds voor gevoel
Soms ontvatbaer; bleef het koel
Voor wat ander kon verblyden,
Toch, wy moeten het belyden,
Vele stonden sleten wy
Vreugdevol en kommervry.
Wen, des winters, wy te samen
Rond een lekker vuertje kwamen,
Sleten wy zoo menige uer
Met 't vertellen van een kluchtje!
Hier en daer liet men een zuchtjen
Wen men sprak van 't minnevuer
En de kracht der liefde toonde;
Maer een schaterlach bekroonde
Steeds de poetsen van een vriend
Wien dit dicht wordt opgediend.
En, des zomers, wen wy beide
Gingen liggen in de weide,
Hoe vloog dan de tyd voorby
In een' zoete mymery,
Of in aengenaem gesprekken
Over kunst en wetenschap,
Of met, lustig, iedren trap
Van het menschdom te begekken.
Hoe beviel ons 't druivensap
En het schuimend bier der Walen!
Soms wel lieten wy 't verstand
In den bodem der bokalen; -
't Was een schouwspel door geen hand,
Hoe behendig, af te malen! -
Vloog er een champagnestop.
O! Dan was de vreugd ten top!
Lustig werd er dan gesprongen
En gelachen en gezongen,
't Was al roozen in 't verschiet,
Maer de doornen zag men niet,
Want,.....

Konnen wy, als jonge snaken,
Ons bytyds zoo goed vermaken,
Dikwyls echter was 't verkeerd,
Daer steeds de omgang met de menschen,
Hunne vreugd en hunne wenschen,
Alles, u verachten leert!
Zy die ons in zulke stonden
Hebben droevig soms gevonden,
Ah! zy raedden dikwyls niet
De echte bron van ons verdriet!

Edoch, vriend, het luiksche leven
Is my in den geest gebleven,
Als het deel van myn bestaen
Waer ik, in de kortste stonden,
't Meeste bloemen heb gevonden
Op myn' hobbelige baen.
Wat de toekomst ons moog' geven
Rykdom, grooten Naem of Eer,
Ah! zy geeft ons nimmermeer
Zulke dagen te beleven?
Immers, zorg en werk en last
Zyn aen ieder voorregt vast;
Zalig zelf wien 't mag gelukken
Zynen schedel niet te bukken,
Door het lyden aengetast!

F. VERSLUYSEN.

Diest.

Aen Florinde.

J'aime vos regards enfantins,
Si pleins de paix et d'innocence.
ELISA MOREAU.

Meisjes, ik min uw blonde lokken
En uw treffend zacht gelaet;
O, gy kunt my innig roeren!
Wen 'k u zie in wit gewaed.

Reiner dan de blanke vogel,
Is my, kind, uw teeder hart
Jammer dat het door de jaren
Lyden moet aen wereldsmart.

Schooner dan de rykste paerlen
Is my, kind, uw vonklend oog:
Ja, wanneer gy als een engel
Biddend ziet naer God omhoog.

Glansend als het stargewemel

Is my, kind, uw zuivere deugd;
Die den mensch verheft, veredelt,
En opregt alleen verheugt.

Houd die kostbre hemelgave
U geschonken door den Heer;
Dat zy bloeije met de jaren,
Meisjen, altoos meer en meer!

L.F. DAVID.

Aeltre 1861.

DIERENGAERD VAN ANTWERPEN.
KOFFYHUIS, UITGEVOERD ONDER DE LEIDING VAN DEN BOUWMEESTER K. SERVAIS, TEEKENING VAN J. EVERS, PLAETSNÊE VAN E. VERMORCKEN.

Nieuwe uitgaef der Acta Sanctorum.

M. Carnandet, te Chaumont, in Frankryk, heeft het voornemen opgevat om eene nieuwe uitgave der *Acta Sanctorum* van de Bollandisten te bezorgen. Dit reusachtige werk, dat in het jaer 1643 te Antwerpenbegonnen, byna onafgebroken tot 1794 werd voortgezet, bestaet oorspronkelyk uit 53 folio boekdeelen, en is thans zoo zeldzaem geworden dat men voor één ememplaer 3750 fr. betaeld. M. Carnandet heeft het plan jaerlyks zes deelen uit te geven, zoodanig dat het werk in 1870 volledig zou kunnen zyn.

De *Litterary Gazette* van London juicht deze onderneming zeer toe en zegt daervan het volgende: ‘De geschiedenis van dat wereldberoemde werk is zeer merkweerdig. Het plan daertoe werd het eerst opgevat door pater Rosweydus, van de S.J. in het begin der 17e eeuw, en na zyne dood voortgezet door den geleerden Johannes Bolland van dezelfde orde, een man in de kracht zyns levens. Deze begaf zich naer Mechelen om de bouwstoffen, welke P. Rosweydus nagelaten had, te regelen; hy knoopte onmiddelyk korrespondentiën door geheel Europa aen, met het doel om in de bestaende bibliotheken, archieven enz. de noodige bescheeden op te sporen. Hy had aen den jesuiet Godfried Heuschen in Holland een ieverigen mede-arbeider. Door hunne vereenigde poogingen verscheen reeds in 1643 te Antwerpen het eerste deel, bevattende de heiligen der maend january. In 1658 zag het tweede deel (february) het licht. Tot het opspoeren van bouwstoffen deden Heuschen en Bolland eene reis door Frankryk en Italië; ofschoon Bolland in 1665 stierf, volgde in 1668 de maend meert in dry deelen. Zoo werd het werk te Antwerpen, later te Brussel voortgezet tot in het jaer 1794 toen de onderneming door den inval der Franschen gestoord werd. De geleerde mannen, die pater Bolland in zyne onderneming opgevolgd waren, noemde men Bollandisten.

Een halve eeuw later en wel in 1845 werd het werk te Brussel voortgezet en er volgden vier deelen van verschillende schryvers.

Het werk is echter nog niet volledig en loopt slechts tot 22 october.

De belgische regering, die deze uitgave als eene nationale onderneming beschouwde en er veel belang in stelde, schonk ter ondersteuning jaerlyks eene subsidie van 6000 francs. Ruim een jaer geleden trachte een lid der Kamer die subsidie te doen ophouden door te betoogen dat daerdoor de staetsgelden nutteloos verkwist werden, doch

zyn voorstel werd bestreden in een schrift van een lid der koninklyke belgische akademie, Mgr. de Ram, die de Bollandisten in bescherming nam en aentoonde dat hun werk de bewondering der geheele geleerde wereld zoowel van protestanten als katholieken tot zich trok en dat Napoleon I den wensch had geuit dat deze verzameling van oorkonden uit de gewigtigste tydperken van de geschiedenis der menschheid gedurende zyn leven zou worden voltooid. De toelage van 6000 francs is blyven bestaen.

Muziekale necrologie van 't jaer 1861.
Verzameld door Ed. Gregoir.
(Vervolg en slot, zie bl. 36).

A. Taux, domkapelmeester te Salzburg en directeur van het Mozarteum, oud 44 jaren.

Achille Ricquier, vroeger artiste aen het opera-comique, overleden te Parys.

Johann P. Eichhom, gestorven te Cobourgoud, 74 jaren oud zynde. Hy liet een groot vermogen na, door zyne kunstreizen in Frankryk, Rusland, Engeland en Nederland verkregen.

Chollet, eerste tenorist van het theater der stad, overleden te Bourges, in den ouderdom van 33 jaren.

J.B. Verger, overleden te Palermo. Hy was een der grootste tenoren uit de italiaensche school.

Medeleine Nottes, koninklyke kamerzangeres, overleden te Hanover, oud 38 jaren.

Louis Baumann, een zeer verdienstelyk violist, gestorven te Lyon. Hy was in 1789 te Russel geboren.

Alphonse Massart van Luik, 1ste trionist aen de opera-comique, overleden te Parys, oud 38 jaren.

Anton Heinrichs, componist en professor, overleden te New-York. Hy werd in Bohemen (1781) geboren, en verbleef te Boston, Baltimore, en Philadelphia, waer hy als een uitstekend leesmeester bekend was.

A. Pirscher, zangeres, overleden te Darmstadt.

Daire, tenor, overleden te Cherbourg.

Madame Mocker-Moreau, piano onderwyzeres, vrouw van den bekenden zanger Mocker, overleden te Parys.

Sara Duprat-Dannhauser, zangeres die veel opgang maekte, in 't theater St-James te Londen. Zy overleed te Parys, oud 28 jaren.

Guisepp Concone, de geestige, bekende zang-componist, auteur van een aental aria's, overleed te Parys, oud 60 jaren. Hy was te Turyn geboren.

A. Schüssler, de stichter van de Tonhalle te Manheim, waervan de instelling ook wel eenigen invloed op de ontwikkeling der muziek in Duitschland heeft uitgeoefend.

Julien Knorr, muziekonderwyzer, te Leipzig overleden, en bekend als componist van verscheidene werken voor piano-onderwys.

Stanzieri, pianist en liederen-componist die veel beloofde voor de kunst, overleed te Parys slechts 25 jaren oud zynde.

Godefroid, muziekonderwyzer, geboortig van Namen, overleed te Boulogne-op-Zee. Hy was broeder van den harpist T. Godefroid.

Pieter Claes, organist te Thienen, overleed, 58 jaren oud zynde.

Constance Blanck, beroemde cantatrice, stierf te Berlyn in den ouderdom van 80 jaren.

Alamanso Biagi, langen tyd muziekmeester aen het theater van *La Pergola*, overleed te Florence.

Auguste Touslée, 1e violist aen het Gentsch theater, en leermeester aen het Conservatorium, overleed te Gent.

Schloemich, kamermusicus van den Groot-Hertog, overleed te Weimar, oud 86 jaren. Deze kundige man was zeer werkzaem in het tydstip toen Goëthe en Schiller leefden; hy was zelfs piano-meester van Schiller's kinderen.

Tiani, tenor der Italiaensche opera, overleed te Barcelona.

Antonio, baszanger der Italiaensche opera te New-York.

Antonio Fussanotti, violoncellist, overleed te Milaan, oud 35 jaren.

Mej. Susanne, zangeres by de groote uitvoeringen van oratorium, cantates enz., overleed te Londen, oud 71 jaren.

A.J. Dommartin, uitmuntend violist, stierf te Spa, oud 80 jaren.

J. Schoenagel, organist aen de kerk *la Trinité* te Marseille.

Vincent Novello, engelsche componist, overleed te Nole, oud 80 jaren.

A. Buchet, violist en directeur de l'*Union Chorale*, overleed te Verviers, oud 43 jaren.

L.J.A. Godineau, piano-onderwyzer aen het Conservatorium te Brussel, overleed te Monceau (by Brussel) oud 45 jaren.

F.J. Gloeser, componist en hof-kapelmeester, overleed te Koppenhagen, in den ouderdom van 63 jaren.

G. Kochler, componist van dansmuziek, overleed te Leipzig, oud 40 jaren.

Sophia Goritz, vroeger eerste zangeres van het Italiaensch theater, overleed te Neuilly, in den ouderdom van 76 jaren.

Edouard Rosenhain, piano-onderwyzer, broeder van den componist Jacobus Rosenhain, overleed te Francfort.

J.F. Bervald, vroeger hof-kapelmeester, overleed te Stockholm, oud 73 jaren.

G.L. Roelens, deken der musici te Brussel, overleed aldaer in den ouderdom van 82 jaren. Hy was bibliothecaris van het theater.

Louise Mattmann, een der bekwaemste pianisten der classieke school, overleed te Parys, oud 34 jaren.

T.R. Poisson, professor aen 't Conservatorium, en schryver van onderscheidene muziekale werken, overleed te Parys, oud 64 jaren.

Wessels, een blind organist van groote verdiensten, overleed te Appeldoom (Holland), oud 36 jaren.

Armand Prat, een der beste tenoren van Italiën.

Madame Thénard, geboren Bousiques, zangeres aen het theater, overeden te Neuilly.

Christiaen Seidl, componist van een aental liederen, stierf te Munchen, in eenen jeugdigen ouderdom.

Heloïsa Maréchal, geboren te Rio-Janeiro, zangeres van veel verdiensten, overleed te Aken, slechts 22 jaren oud.

William Caro, fluitist der voornaemste concerten te Londen, overleed aldaer in den ouderdom van 73 jaren.

N.F. Clappaert, trombonne-solo, aen het koninklyk theater der Munt, stierf oud zynde 50 jaren.

Madame Smetcoren geboren Adèle Semeels, eerste zangeres van onderscheidene theaters, overleed te St-Josse-ten-Noode, in den ouderdom van 28 jaren.

C.A. Bertelsmann, componist van een aental overstemmige kooren, overleed te Amsterdam, oud 48 jaren.

F. Dunkler, oud kapelmeester van het korps grenadiers, geboren te Rastadt den 17 mei 1779, overleed te s' Gravenhage.

Molique, violist, overleed in zyn 58e jaer te Stuttgard.

Antoine Minasi, overleed te Londen in den ouderdom van 49 jaren. Hy was een degelyk fluitist.

Smeth, professor, schryver van een aental missen, motetten, psalmen enz., overleed te Dublin.

Robert Fühser, de bekende kerkcomponist, vroeger domkapelmeester te Praag, overleed te Weenen, oud 50 jaren.

M. Chanbard of Cambardi, geboren te Lyon in 1828, overleed te Vichy. In het Italiaensche opera te Parys, als ook op andere tooneelen was zy met byval opgetreden.

J. Geiger, oud kapelmeester van den keizer van Oostenryk; hy maekte vele opera's. Hy overleed te Weenen.

H. Marschner, een der uitstekendste duitsche componisten, schryver van *Le Templier et le Vampire.* Hy was geboren te Zittau den 16 Augustus 1795 en stierf te Hanover.

Fanny Fectlinger, zangeres, overleed te Nice, oud 27 jaren.

Charles Lipinski, geboren in 1790, violist en componist, stierf te Uslow.

Alexandre Boucher, geboren te Parys in 1770, deken der fransche violisten, stierf te Parys.

Ch. Gunther, muziekonderwyzer, overleed te Leipzig, oud 36 jaren.

De weduwe Herold, vrouw van den beroemden schryver van *Zampa*, overleed te Parys, in den ouderdom van 53 jaren.

Herold stierf te Parys in 1833, na eene kwynende ziekte.

Kunst- en letternieuws.

M.H. Nygh, boekdrukker te Rotterdam, heeft van MM. Lacroix en Cie, het regt van vertaling in het nederlandsch van Victor Hugo's nieuwen roman afgekocht; het werk zal byna gelyktydig als de oorspronkelyke uitgaef verschynen, onder den titel van *de Ellendigen.* M.I.M. Calisch zal de vertaling bezorgen. De inschryvingsprys is gesteld op 20 centen per vel 8o druk, zoo dat de inhoud der twee fransche deelen 12 franks kost, in het nederlandsch zal het ongevêer op vier nederlandsche guldens komen.

- In de tentoonstelling, te Brussel, welke ten voordeele der gentsche werklieden in het hertogelyke paleis geopend is geweest, bemerkte men verschillige goede schilderstukken, onder andere, twee schilderyen van M. Gallait; de *Erasmus* van M. Leys, uit het kabinet van den baron Goethals en thans voor de eerste mael geëxposeerd; het *Jubilé* en *de Spoorslag* van M. Madou en *de Verloofde*, door Willems; zes stukjes van M.E. De Block, bestemd voor de tentoonstelling van Londen. Verders nog vier stukken uit het kabinet des konings, *Margaretha by Martha*, door Ary Scheffer, *eene vlaemsche boerin*, door sir Edwin Landseer, en twee schoone landschappen van Achenbach en Diday.

- Een onzer correspondenten die ons het verslag zond over het Vondelsfeest te Roermonde 't welk wy bladz. 26 hebben medegedeeld, verzoekt ons te melden dat het by misgreep was dat hy de levering der luchters met gaz, aen het huis Stoltzenberg toeschreef, aengezien het den heer Frans Andriessens is die dezelve kosteloos voor dat feest leverde, en die ze ten zynent uitvoerde naer de teekeningen van den bouwmeester P.J. Cuypers.

- By M.G. Adriaens te Brussel is een nieuw maendschrift verschenen getiteld: *Noord en Zuid.*

- De dryjaerlyksche prys van de vlaemsche tooneelletterkunde is aen het drama *Grétry* van den heer Sleeckx, leeraer aen 's ryks normaelschool te Lier toegewezen.

- Het staetsbestuer heeft voor het museum van Brussel schilderyen aengekocht van MM. Florent Willems, de Knyff, Ch. T'Schaggeny en Robie, alsook een portret van F. Bol.

- M. De Keyser heeft het portret van M. Vervoort, voorzitter der kamer van volksvertegenwoordigers geschilderd, 't welk dezer dagen geplaetst is. M. Portaels, die van Rome is teruggekeerd, is onmiddelyk het portret van M. Orts begonnen, waermede de reeks afbeeldsels van de voorzitters der Kamer zal voltooid zyn.

- Op 2 meert ll. is de vyfjarige bloemententoonstelling te Gent geopend. Uit alle landen van Europa zag men vreemdelingen in deze allerprachtichste tentoonstelling wandelen en er nota's op teekenen over zeldzame en goedgekweekte gewassen; nog nooit zag men zulk eene wonderschoone tentoonstelling in ons werelddeel.

- M. de minister van binnenlandsche zaken heeft een voorstel aen het gemeentebestuer der stad Brussel gedaen, om op gezamenlyke kosten van de gemeente en den staet, de Gothieke zael van het stadhuis te doen herstellen en dezelve met muerschilderingen te laten versieren.

- Het staetsbestuer gaet den beroemden *Kampvechter* van Matheus Kessels waervan het Museum van Brussel maer één exemplaer in plaeister bezit, in brons doen gieten.

- In de zitting van 3 april, der koninklyke Akademie heeft Mr Leo de Burbure, een opstel medegedeeld over de oude gilden van St. Job en St. Maria-Magdalena, of de artisten en muziekanten van Antwerpen. Van de oudste tyden af, waren de burgerlyke en godsdienstige plechtigheden hier te lande met muziek opgeluisterd. Ten jare 1405, had er te Dendermonde, ter gelegenheid der groote kermis, een *Ommegang* plaets, waerby niet minder dan 17 muziekmaetschappyen tegenwoordig waren, welke op blaesinstrumenten en snaertuigen speelden. In eene rekening over eene processie in 1395 in dezelfde stad gehouden, worden de muziekanten, die er by tegenwoordig waren, *minestreels* genaemd, en speelden op de trompet, luit, harp, enz.

Nadat ze in den dag by den *Ommegang* gespeeld hadden, deed men des avonds 60 speellieden naer het stadhuis komen, waer zy alvorens betaeld te worden en terwyl men hen op wyn onthaelde, nog verscheidene stukken moesten uitvoeren. Hun dagloon verschilde van 4 tot 14 deniers vlaemsch geld, per persoon.

Te Antwerpen werd in 1398, op den avond des *Ommegangs* van Sinxen, eene dergelyke byeenkomst vereerd door de tegenwoordigheid der schepenen, schatbewaerders, sekretarissen, en andere notabiliteiten der stad. De wyn die er werd gedronken, kostte 6 deniers per pot.

- Een koninklyk besluit van 22 Meert l.l. verleend eene vierde subsidie van 800 fr. aen den fabriekraed der H. Dymphna kerk te Gheel, voor de herstelling van de kunstvoorwerpen, welke aen dien tempel toebehooren.

- De laetste afleveringen van het vaderlandsch Museum uitgegeven door Mr C.P. Serrure bevatten een belangryk artikel over de *Griselde*, berymd door Antonius

Ghyselers, *het testament van Jacob van Zevecote*, met handteeken, *rymkronyk van Vlaenderen*, eenige belangryke docu-

menten over de stad Lier (1762-1615) genomen uit eene kronyk die in de eerste jaren der XVIIe eeuw schynt byeengebracht te zyn; documenten over verschillende geslachten van Gent, enz.

- M. Frans De Cort heeft een belangryk boekdeel vertaeld; het is het werk des heeren Dr Moritz Schreber: *Beknopte opvoedingsleer, boek voor vaders en moeders.*

- M. Alfons Bogaerts reeds zoo gunstig gekend als beeldhouwer, en byzonder voor zyne modellen voor bronzen, heeft een model gemaekt dat in de werkhuizen van den vermaerden zilverdryver M. Verschuylen in zilver is uitgevoerd. Het is eene drinkschael in griekschen klassieken styl, zuiver en schoon van vorm, dezelve is door de leden van den Provincialen Raed van Antwerpen, den heer De Cuyper, greffier, aengeboden, ter gelegenheid zyner 25jarige jubelfeest.

- De Wetenschappelyke Vereeniging van Antwerpen heeft in een harer laetste zittingen der stichtende leden de heeren Doct. L. Delgeur, A. Joffroy, Doct. Matthyssens en Doct. Schaeffer en Neef als werkende leden benoemd. Deze vereeniging die gedurig in bloei toeneemt, heeft gedurende de wintermaenden talryke zittingen gehouden en een overgroot getal conferentiën gegeven, voor hare talryke en altyd vermeerderende getal leden zoo als: over de scheidkunde, de kruidkunde, lichtteekening (photographie) enz., welke gegeven werden door de heeren Ch. Cogels, De Beucker en Ommeganck. Niet minder belangryk waren de verhandelingen gehouden door M. Delgeur over *Egyptische Oudheden*, de hiëroglyphen, de beschryving der Memnonia van Theben en der graven, der koningen, alsook over de geneeskunde by de oude Egyptenaren. Verders gaf de voorzitter M. Ch. Cogels eenige verhandelingen over de *elektrische telegraphie*, over de behandeling der werktuigen, en de beschryving van den telegraef van Morse, en van andere schryvende telegrafen. M. Vander Stichelen, minister van openbare werken had tot uitlegging en proefnemingen dezer verhandelingen eenige toestellen van den staet ter beschikking der vereeniging gesteld.

- M. Kockerols, beeldhouwer te Antwerpen, heeft een beeld uitgevoerd voor de St-Jacobs kerk dier stad, voorstellende den H. Franciscus de Paula.

- Gedurende eenige dagen zyn de schilderyën van de laureaten van Rome, te Antwerpen tentoon gesteld geweest. De schildery van M. Beaufaux *Agar en Ismaël*, is een tafereel, waerin vele schoone hoedanigheden zyn als opvatting, als uitvoering en als kleur. Het geheel geeft het bybelsch tooneel treffend en met gevoel weêr. Als groepeering is het werk van M. Mergaert hoogst verdienstelyk, doch als uitvoering mist hetzelve wat aen stoutheid.

- M.H. Blanck, lid der oudheidkundige maetschappy van Londen, heeft onlangs het testament van Holbein gevonden en deszelfs verificatie van wege het aertsbisschoppelyk hof.

Tot heden had men aengenomen, dat de schilder Hans Holbein eerst in 1563, of zoo als anderen beweerden, in 1554 in Engeland gestorven was.

Dit testament bewyst op de meest bepaelde wyze, dat Holbein reeds in 1543 gestorven is. Ten gevolge dezer ontdekking moet men eene reeks schilderyen, die men tot nu toe aen hem had toegekend, aen andere meesters toeschryven. De werken bewyzen echter, dat de groote meester te Londen eene school gevestigd, of leerlingen gevormd had, die hem weerdig op zyde stonden; anders zou men hunne schilderyen niet zoo bepaeld aen den meester bebben toegeeigend.

- M. Van Hool, leeraer aen de Koninklyke Akademie van Antwerpen, heeft eenen allerschoonsten altaer in eiken hout voltooid, bestemd voor de tentoonstelling van Londen; het is een der beste werken die in de laetste jaren zyn uitgevoerd.

- M. Frans Gons heeft twee fraeije luikdeuren geschilderd voor het altaer der St Lucas-Gilde in de O.L. Vrouw kerk te Antwerpen. Het stelt den den H. engel Gabriël voor, die Maria de blyde boodschap brengt. Het werk is zeer verdienstelyk.

- M. Guffens heeft een portret afgewerkt van eenen Oostenryksc hen generael, en legt de laeste hand aen een tafereel bestemd voor den graef de Liederkerke.

- In de algemeene vergadering der belgische kunstenaeren den 5 dezer maend te Brussel gehouden, zyn MM. Clays, De Block en Van Moer herkozen tot leden van het plaetsingskomiteit. Het mandaet dier artisten eindigde den 1ste april. In de zelfde zitting heeft men met eenparigheid der 90 aenwezige leden een ontwerp van algemeene tombola neêrgelegd, waervan de opbrengst zou bestemd zyn voor het bouwen of aenkoopen van een tentoostellingslokael.

De tombola zal gevormd worden uit werken der uitstekendste artisten, die in uitwisseling van hun werk den titel van stichtend lid zouden krygen, de bestendige wedergaef der jaerlyksche bydrage, te rekenen van den dag der levering van hun werk, en eene schadeloosstelling die de vergadering op 400 fr. bepaelt.

- De tentoonstelling van schoone kunsten, welke te Luik den 20 dezer maend zal geopend worden, belooft zeer belangryk te zullen zyn. Van Duitschland zyn er, naer men zegt, niet minder dan 77 werken gezonden.

- De gebroeders Goeijers van Leuven hebben eenen predikstoel voltooid in ogialen styl, bestemd voor de tentoonstelling van Londen.

- M. Louckx van Leuven, die op de tentoonstelling van Antwerpen van 1861, eene lieve schildery had, arbeidt thans aen eenen kruisweg.

- De zoo gunstig gekende zilverdryver M. Watlé van Antwerpen, heeft eene remonstrancie van buitengewoone grootte voltooid, naer de teekening van M.F. Durlet; volgens dezen laetsten meester is dit stuk als dryfwerk en wel byzonder als kunstnyverheid, het schoonste werk dat in Europa gemaekt is, ook raden wy alle de kunstkenners aen hetzelve te gaen zien.

- Wy hebben nog een nieuws dat ons een waer genoegen baert; men zal kortelings in de kapel van het *H. Sacrament* in de O.L. Vrouwe kerk te Antwerpen, een nieuw gestoelte maken in ogivalen styl; zoo als men weet is deze kapel gansch met moderne sieraden opgekropt. De mueren boven het nieuwe gestoelte zullen met fresco-schilderingen versierd en het altaer zal ook door eenen nieuwen in ogivalen styl vervangen worden. Ziedaer! eene hervorming die ieder ware kunstminnaer met liefde moet te gemoet zien.

Sterfgevallen.

De kunstschilder Napoleon Hiel, oud 39 jaren, is te Brussel overleden, op denzelfden dag dat zyn vader begraven is.

- M. Baron, professor *emeritus* van fransche letterkunde by de universiteit van Luik, is op het einde der maend meert, ten gevolge eener lange en smertelyke ziekte overleden.

- M. Gustaef Vaëz, tooneeldichter, is overleden te Parys. M. Gevaert is gelast geweest deze treurige tyding aen zyne naestbestaenden, te Brussel woonachtig, te komen melden.

Levensschets van den heer Petrus van Schendel, Kunstschilder.

De beroemde meester, wiens levensschets wy in breede trekken den lezer willen onder het

PETRUS VAN SCHENDEL.
TEEKENING EN KOPERSNEDE VAN L. DURAND.

oog brengen, werd geboren op 21 april 1806, in het noordbrabandsche dorp Ter Heijden, by Breda. Reeds vroeg toonde hy een ongewoonen aenleg voor de kunst, en was nog een knaep, toen de smaek voor het schoone zich in zyne ziel ontwikkelde met eene levendigheid, eene drift, welke men ja zelden by volwassen kunstenaers aentreft. De rykdom der vormen en kleuren, welke zyn oog in bloemen en planten, in lucht en water, in licht en schaduw ontdekte en immer rusteloos naspoorde, ontstak van lieverlede in zyn jeugdig gemoed een hevig en onweêrstaenbaer verlangen om zoo getrouw mogelyk de natuer en hare verschynselen na te bootsen.

Een gepensionneerd officier, die te Ter Heijden in stille rust van zyn duergekocht jaergeld leefde en zyne ledige uren aen 't schilderen van bloemen wydde, ontdekte de neiging en den aenleg van den jongen Van Schendel. Hy moedigde hem aen en ried hem zich naer Antwerpen te begeven. Op des krygsmans woord en voorspellingen vertrouwend, besloot de familie van Petrus, dezen zynen zin te laten doen en hem in staet te stellen zyne zucht te bevredigen. Zy zond hem naer de Akademie der Scheldestad, toen ter tyde onder het voortreffelyke bestuer van Matthys Van Brée.

Hier eerst gevoelde de jonge Van Schendel zich op zyne plaets. Hy wachtte niet lang met reuzenschreden op de baen der kunst voort te stappen. De leiding van den

ervaren bestuerder bekwaemde hem zoo zeer, hy benuttigde zoo verstandig de lessen des meesters en des samenlevens met uitstekende leerlingen, als Wiertz, Willem Geefs, Leys, Geerts, Genisson en anderen, die eerlang den roem der heropbloeijende vlaemsche school moesten verspreiden, dat hy na weinige jaren naer Holland konde terugkeeren, niet als leerling, maer als volslagen kunstenaer.

Hy zette zich te Amsterdam met der woon neder. Weldra hadden de eerste voortbrengsels van zyn penseel de aendacht op hem gevestigd. Nog geen jaer had hy in de hoofdstad van Nederland verbleven, of zyn naem had opgehouden die van een onbekende te wezen. Het volgend jaer dong hy mede naer den prys van Rome. Zyn tafereel werd niet bekroond, doch bevatte zoo vele hoedanigheden, dat een der byzonderste kunstkenners niet aerzelde eene aenzienlyke som aen den aenkoop van hetzelve te besteden.

Omtrent dezen tyd vatte Van Schendel het voornemen op naer Amerika over te steken en zich te New-York te vestigen. Gelukkig verzetteden zyne betrekkingen zich tegen de uitvoering van dit besluit en bevredigde hy zich Rotterdam tot zyne verblyfplaets te kiezen. Hier werkte hy onverpoosd gedurende zes jaren, bragt een groot getal tafereelen voort, werd meer en meer in Holland en in het buitenland bekend, maekte zich in een woord den titel van meester waerdig. Na zes jaren zag hy zich andermael gedwongen zyne woon elders over te brengen. De dampige lucht en het wrakke water bedreigden zyne gezondheid. Deze reis begaf hy zich naer 's Hage.

Edoch tydens zyn verblyf te Amsterdam was hy in den echt getreden met Mej. Elisabeth Catharina Grasveld. Daer zyn gezin al spoedig zeer talryk werd, was hy eindelyk verpligt ook 's Hage te verlaten, om naer eene stad te verhuizen, alwaer de gestichten van opvoeding minder schaersch waren. Het was aen deze omstandigheid, dat wy Van Schendel's overkomst naer België te danken hadden. In 1845 vestigde hy zich te Brussel, alwaer hy thans nog verblyft. In 1850 verloor hy aldaer zyne waerdige echtgenoote, by welke hy 13 kinderen had gewonnen, waervan er toen nog 10 in leven waren. Dat hy er zich, even als in Holland, door zyn gul, rondborstig karakter, zyne onder alle opzigten voorbeeldige

levenswyze, en zynen beschaefden omgang, de algemeene achting wist te verwerven, getuigen de talryke vrienden en bewonderaers, welke hy in al de standen der maetschappy telt, en die in hem, niet alleen den genialen kunstenaer, maer tevens den voortreffelyken mensch en den waren vriend vereeren.

Doch spreken wy van zyne werken, die zoo talryk als uitmuntend zyn, en zynen naem in al de landen van Europa en tot zelfs in Amerika allergunstigst hebben doen kennen.

Vóór zyne aenkomst in België had reeds Van Schendel begonnen zich op een vak toe te leggen, waerin meer dan in elk ander de spreuk *velen geroepen*, *doch weinigen uitverkoren* als regel geldt. Wy bedoelen dat der *lichteffekten.* In dit vak werd hy tot hiertoe door niemand, wy zullen niet zeggen overtroffen, maer geëvenaerd. Wat aen zyne voortbrengsels in dit moeijelyke *genre* eene zoo hooge waerde en daerby eene byzondere aentrekkelykheid geeft, is dat in dezelve eene aengename kleur eene meesterlyke penseeling, eene keurige teekening, eene schilderachtige samenstelling en eene ongemeene uitvoerigheid zich paren aen eene getrouwe wederspiegeling der natuer en eene verbazende waerheid der uitwerkselen van maen,- kaers,- lamp- en toortslicht. Zyne uitvoerigheid is zoo groot, zyn koloriet zoo betooverend, dat deze hoedanigheden alleen toereikend zouden wezen, om hem eene duerzame faem te verzekeren, om hem eene schoone plaets te doen innemen onder de beste schilders van onzen tyd. Daerby is zyne zucht naer waerheid, naer getrouwe wedergeving van de natuer zoo gewetensvol, dat hy zich niet verstout zelfs de kleinste byhoorigheden uit het hoofd te schilderen, gelyk het by vele onzer tegenwoordige kunstenaers maer al te dikwyls het geval is. Dat met zulke handelwyze Van Schendel, by al zyne bekwaemheid, by zyne bewonderenswaerdige vaerdigheid, meer moeite en arbeid besteed aen zyne heerlyke scheppingen dan de meeste zyner kunstgenooten, valt ligt te beseffen. En nogtans zyn er weinige meesters, die met zoo veel aenhoudendheid de meest uitmuntende gewrochten voortbrengen. In gansch Europa zoude men moeijelyk een kabinet van eenige waerde aentreffen, dat niet met een of meer van zyne parelen prykt; zelden bezoekt men eene tentoonstelling, waerop niet zyne meesterlyke tafereelen een kring verrukte toeschouwers lokken. Om van geene andere gekroonde hoofden te gewagen, die hunne verzamelingen met werken van Van Schendel verrykten, zullen wy enkel van koning Leopold en Willem II gewagen. De eerste bezit van onzen kunstenaer een tamelyk groot stuk, verbeeldende *Schaetsenryders*, by maen- en lamplicht; de laetste deed in zyne wereldberoemde galery *Een heilige Hieronymus* plaetsen, die tot 's kunstenaers schoonste gewrochten behoort.

En men denke niet, dat de meester zich enkel tot het vervaerdigen van die lieve kabinetstukjes bepaelt, die door elkeen worden bewonderd. In den hem eigenen trant, met de hem eigene tooverachtige verlichting, behandelt hy ook grootere stukken, ja historische en godsdienstige schilderingen. Onder zyne kapitale voortbrengselen noemen wy vooral: *de Emaüsgangers*, een prachtig altaerstuk, welk al de kenners in zyn werkhuis hebben gezien; *Eene episode uit het leven van Vanden Berg; het Bezoek der herders te Bethlehem*, dat in Engeland een ontzaggelyken byval vond en waervan wy eene afgewerkte schets op de voorlaetste Antwerpsche Tentoonstelling zagen; *Assuerus*, *die zich de jaerboeken van zyn ryk doet voorlezen*, voor een Amerikaensch Museum, dat van Philadelphia, meenen wy, aengekocht; *Een H. Johannes in het eiland Patmos*, welke thans eene Syrische kerk versiert; *Eene Onbevlekte Ontvangenis*,

te Brussel tentoongesteld en eindelyk *Eene Maria Boodschap*, waervan vroeger reeds de *Vlaemsche School*, als van een hoogstmerkwaerdig gewrocht heeft gesproken. Onder de stukken van minderen omvang stippen wy aen nevens zoovele verrukkelyke *visch-*, *wild-*, *groen-, en fruitmarkten*, een groot aental niet min keurige *Huisselyke tafereelen* en vooral een *Wildstrooper* en een *Ortelius*, welke de roem des meesters niet weinig verhoogden.

Van Schendel schynt sommige godsdienstige onderwerpen met eene byzondere voorliefde te behandelen. Zoo kennen wy van hem, buiten het hiernevens gemelde kapitale stuk, *Eene Aenbidding der Herders*, in 1838 te Gent tentoongesteld, alsmede eene *Geboorte des Zaligmakers*, welke over een tiental jaren, te Brussel, te Gent en elders veel opgang maekte, en eene andere, die op de laetste brusselsche tentoonstelling een ongemeenen byval vond. Wat het vroeger besproken groote stuk betreft, hetzelve werd eerst, naer de expositie van Liverpool gezonden. Den dag na de opening der tentoonstelling reeds bood zich een kooper aen met een bod van niet minder dan 25,000 franken. Van Schendel weigerde het stuk aen dien prys te geven. Later sloot hy met een Londenschen kunstkooper een meer gunstig verdrag, ten gevolge waervan hem tevens eene reductie van het groote tafereel werd besteld. Aen denzelfden kunstkooper verkocht hy het regt tot gravering van zyne schildery, welke eerlang in eene kopersnede van grooten omvang te Londen zal verschynen.

Dat de Engelschen vooral aen het talent van onzen vermaerden landgenoot eene verdiende hulde bewyzen, moge uit het volgende blyken: In 1849 werd aen een zyner tafereelen de eerste prys toegewezen in de Algemeene Tentoonstelling van Manchester. Men neme wel in aenmerking, dat hy hier niet te kampen had met de artisten van ééne natie, maer wel met die van alle natiën en landen, zonder uitzondering van genre of vak, en dat er voor dezen inderdaed algemeenen wedstryd, slechts één gouden eermetael was uitgeloofd. Het tafereel, waermede Van Schendel over al de tentoonstellers zegepraelde, was hooger gemelde *Ortelius.* Dat den kunstenaer by andere gelegenheden te 's Hage, te Parys, te Brussel, enz. medaliën van eerste klas werden toegewezen, hoeven wy nauwelyks aen te stippen, evenmin als dat de befaemdste kunstgenootschappen het zich tot eene eer rekenden hem onder het getal hunner leden te mogen opnemen.

En echter, zal men het gelooven? in een tyd als den onzen, waer de Staetsbesturen soms zoo kwistig zyn met eereteekenen en onderscheidingen van allen aerd, en deze niet zelden aen de middelmatigheid verleenen, is de befaemde kunstenaer, wiens werken zoo algemeenen byval verwierven, wiens naem in de kunstwereld zoo helder schittert, is die kunstenaer, zeggen wy, tot hiertoe met geene enkele ridderorde vereerd geworden. Waeraen is die onvergeeflyke verwaerloozing toe te schryven? Het zoude ons te verre leiden, indien wy derzelver oorzaek moesten nasporen. Genoeg zy het hier te zeggen, dat Van Schendel de vrymoedigheid zelve is en meer nog, ten hoogste afkeerig van al wat men *coterie* noemt, en onbekwaem om door kuiperyen datgene te bejagen wat hem, volgens het oordeel van elken onpartydige, sinds zoo lang van regtswege toekomt.

Van Schendel heeft verscheidene werken over zyne kunst uitgegeven, welke van diepgrondige studiën getuigen, en ons het geheim doen kennen, waeraen hy eenige van zyne schitterende hoedanigheden te danken heeft. Zoo vervaerdigde hy in Holland een werk over de gelaetsuitdrukkingen, waervoor hy zelf eenige hoofden etste; zoo verscheen onlangs van hem te Breda, by Hermans, een hoogstnuttig boek, getiteld:

Nieuwe leerwyze van doorzigtkunde. - Handleiding tot eenen hoogeren trap van kennis dier wetenschap, *zoowel in theorie als in praktyk*, *ten gebruike van kunstschilders en kunstliefhebbers.* Ook als wis- on werktuigkundige deed hy zich kennen, en dat zyne bekwaemheden in die eerste wetenschap hem by het vervaerdigen zyner kunstgewrochten wonderwel te stade komen, blykt uit de schier onbegrypelyk nauwkeurige juistheid, welke men in derzelver verhoudingen waerneemt. Het was diezelfde wetenschap, welke hem in staet stelde naer de Algemeene Tentoonstellingen van Parys en Londen (1851 en 1856) een doorzigtkundig model, of eene doorzigtkundige tafel te zenden, die de aendacht der geleerden en kunstenaers in hooge mate vestigde.

SLEECKX.

Heil en wraek.
(1541-1542.)

Non mors sollicite finis amoris erit.

I.

In den tuin eener prachtige wooning in de Kammerstraet gelegen, zat eene twintigjarige freule in diepe gepeinzen verzonken. Zoel en aengenaem was de dag en milderyk schoot de koesterende zon, op des meisjes blonde hoofd, hare laetste gouden stralen, welke door hetzelve zachtjes werden weêrgekaetst. Rondom het meisje, wasemden de frischste roozen en yacinthen hare verkwikkende geuren uit, als wilden zy hare geliefde meesteres streelen; doch deze was ongevoelig aen al die bekoorlykheden; al wat haer omringde, was haer onverschillig. Echter kon men, wanneer men hare houding en haer gelaet gadesloeg, bemerken, dat iets aendoenelyks, iets beminnenswaerdig haren geest moest gekluisterd houden; want, dan zweefde een minzame glimlach op hare rozen lippen en hare wangen kleurden zich met een lieflyk purper, alsof de gedachte aen het voorwerp, welk voor haren geest stond, haer deed blozen; dan werd zy bleek als eene oude doode, en wyl hare blauwe oogen zich beweegloos op iets vestigden, beliep eene schielyke huivering haer gansch lichaem.

- 'Maria, Maria! ongelukkige dochter, waeraen denkt gy weêr op dit oogenblik?' - klonk eensklaps eene zware mannenstem haer in de ooren.

Deze woorden deden het meisje als uit eenen droom ontwaken. Ligtelyk sprong zy op en met verbazing het hoofd verheffende, sloeg zy op haren vader eenen blik, onder wiens minzaemheid zy vruchteloos de ontroering hares geestes poogde te verbergen. Hem de hand zachtjes drukkende, sprak zy: - Lieve vader, duid het my toch niet ten kwade, indien gy my soms in diepe mymering gedompeld ziet; gy weet, dat de geest des menschen niet altoos opgeruimd en blyde kan wezen en dat vaek eene sombere gedachte denzelven insluipt en als door eenen mistdamp komt benevelen.'

- 'Dit weet ik, kind,' - hernam de vader, - 'maer reeds lang heb ik bemerkt, dat gy van dag tot dag er treuriger uitziet. Eene diepe droefgeestigheid doet u kwynen en ondermynt allengs uwe lichaemskrachten. Dit alles, Maria, heeft welligt eene andere oorzaek. Er moet u iets zwaer aen 't harte liggen. Geef my uwe wenschen te kennen;

alles zal ik doen, wat een vader vermag voor zyn kind, om uwe geringste begeerten te voorkomen; en indien gy lydt, ô spreek dan slechts een woord... de troost eens vaders, die u meer dan al wat hy in de wereld bezit, lief heeft, zal misschien uwe droefheid kunnen heelen.'

- 'Vader' - antwoordde de tedere Maria - 'uwe vrees is ongegrond. Er is niets dat my pynigt; gy weet, dat indien ik iets verlangde, ik u myne wenschen zou bekend maken, omdat ik verzekerd ben dat gy my niets zoudt weigeren.' Dit zeggende, zuchtte zy in stilte, en de hand haers vaders in de hare drukkende, scheen zy hem nog meer te willen bevredigen.

Deze liet zich gerust stellen, en dacht, dat het misschien in de eenzaemheid was, dat de droefgeestigheid zyner dochter haren oorsprong vond, en na zich nog eenige oogenblikken in den hof opgehouden te hebben, verliet hy, daer het juist vyf ure des namiddags op den toren van O.L.V. kerk sloeg, zyne wooning om zyne gewoone wandeling te gaen doen.

Maria had nooit hare moeder gekend. Nauwelyks was zy een jaer oud, toen zy dezelve verloor, en nu eerst gevoelde zy maer al te wel hoe groot het verlies was, welk zy had gedaen; nu eerst kon zy beseffen, dat het verlies eener moeder grooter is dan dit van al de rykdommen der wereld. Haer vader Martino de Gasparoly, een Spaensch edelman, beminde haer, wel is waer, als een dierbaer kleinood; maer by hem kon zy toch die zuivere genuchten niet smaken, welke een kind aen de borst eener teêrgeliefde moeder geniet! Neen, zyn somber karakter deed haer leed, en zyn walg voor de menschen was de oorzaek, dat zy verwyderd bleef van de wereld en al de vermaken die zich immer voor andere vrouwen aenbieden.

In hare prille jeugd had Maria haren troost gezocht by hare getrouwe dienstmaegd Dorothea; doch thans dat zy tot de vrouwenjaren was opgeklommen, was ook de tyd voor haer gekomen, wanneer men in het hart een gevoel voelt ontstaen, reiner en balsemender dan al wat rein en zoet is; een gevoel, dat ons gedurig aenlokt en ons als het ware tot onzen evenmensch schynt te wenden; het hemelsch gevoel der liefde was in de teedere freule ontloken; zy beminde... en wanneer zy aen den jongeling dacht, die haer hart bezat en het voorwerp uitmaekte van al hare liefdedroomen, oh! hoe gelukkig was zy dan niet! en nogtans, vaek wanneer zy door tooverdroomen gestreeld werd, sloop eene schrikkelyke en zielverpletterende gedachte haren geest binnen; dan dacht zy, dat misschien haer vader hare liefde zou doemen; dan zag zy al de hinderpalen, welke zy te bestryden had, welke folteringen hare ziel nog moest verduren; dan scheen het, dat zy onder het leed zou bezwyken, en van dan af werd alle blydschap uit haer hart verbannen.

Zulkdanig was de geestgesteltenis van Maria, wanneer zy door haren vader uit hare mymering werd ontwaekt. Doch nu zy zich alleen te huis bevond, nu ademde zy vryer, nu scheen in eens de vreugd in haer hart herschapen te wezen; want weder vernieuwden zich de gulste stonden harer levensdagen.

Haer boezem was van geluk en verlangen opgepropt. Zy vatte hare harp, deed derzelver snaren onder de aenraking harer fyne vingeren weêrgalmen, en alsof haer geest in zaligere sferen zweefde, zong zy in verrukking, met eene stem reiner en zoeter dan de stem eens engels:

'Welkom! welkom, gulle stonden!
Nu verdwynt myn ziele-smart;
Want welhaest zal myn geliefde
Rusten aen myn popplend hart.

Lieve wellust van myn leven,
Snel dan in myne armen! koom!
ô Ik wacht u reeds zoo lange,
Onder 't loover van deez boom.

Myne stemme vliege u tegen,
Als een balsem; en de wind
Brenge u op zyn donze wiekjes
't Welkom groetje, harte vrind!
Lieve wellust van myn leven,
Snel dan in myne armen! koom!
ô Ik wacht u reeds zoo lange,
Onder 't loover van deez' boom.

Waerom toch zoo lang vertoeven,
Eer gy komt aen myne zy,
Liefdes zaêlge vreugden smaken?
Denkt gy dan niet meer aen my?
Lieve wellust van myn leven,
Snel toch in myne armen! koom!
ô Ik wacht u reeds zoo lange,
Onder 't loover van deez' boom.'

... Maria zweeg; de echo herhaelde hare laetste hemelsche toonen, en het weêrgalmen harer harp paerde zich aen het somber gebrom der klok, dat zich zesmael in de verte verspreidde.

Op dit oogenblik viel de yzeren klopper drymael zachtkens neêr op het achterpoortje van den tuin, dat op de Lombaerdevest uitkwam.

- 'Ha! daer is myn geliefde - riep de schuldelooze maegd en verheugd trippelde zy naer het deurtje om hetzelve te openen.

- Welkom, Karel! - sprak zy met zachte stem, haren minnaer de hand biedende.

- Dank, Maria! dank! - prevelde een schoon en jeugdig jongeling, en zich eerbiedig buigende, drukte hy eenen zoen op des meisjes poezelige hand.

- Koom ik niet juist op het gesteld oogenblik, jonkvrouw?' - ging hy voort.

- ô Daeraen twyfelde ik geenzins, Karel. Daer zoo even nog zong ik u den welkom toe, - was des meisjes antwoord. Beide gingen zich op eene zode, onder de schaduwe van een treur-wilgje nederzetten.

- 'Karel!' - sprak Maria - 'myn hart is van blydschap en geluk opgepropt, en indien gy het my toestaet, wil ik een gedeelte van den tyd, dien wy onzer liefdebetuigingen nog kunnen toewyden, doorbrengen, met ons toekomend heil te bezingen.'

- 'Zou ik u dit durven weigeren, liefste! - hernam de jongeling, - ik die niets dan ons geluk betracht; ik die u meer acht dan de parelen myner oogen, meer bemin dan al wat de aerde bevat! -

Een minzame glimlach, welke des meisjes mond omploeide, scheen den jongeling over zyn gezegde dank te betoonen.

Maria vatte dan de harp, en begon het welzyn, dat haer voor den geest zweefde, haer toelachte, te bezingen. Het scheen nu, alsof de stem eens engels begeleid van een hemelsch harpgeluid uit de lucht galmde, zoo zuiver en vol van zoete melody waren hare toonen!

Eerst schiep de frische jongeling ernstig behagen met naer het lied dat zyne geliefde opzong te luisteren; eerst waren hem die toonen aengenaem en balsemend; doch

welhaest, alsof dezelve hem iets verschrikkelyks en onheilvoorspellends voor den geest bragten, liet hy het hoofd moedeloos op de borst neêrzygen en bleef als in diepe gepeinzen verzonken; eene koude huivering scheen vaek zyn lichaem aen te grypen, en wanneer de woorden zyner geliefde:

"Dan zyt gy toch, Karel,
Voor immer aen my!"

hem in de ooren klonken, liet hy gansch het hoofd op de borst zakken en terwyl twee tranen aen zyne oogleden parelden, slaekte zyne borst eenen bangen zucht.

Maria die gedurende de voor haer zoo gulle stonden, den blik niet had geslaen op haren geliefde, stond nu versteld, ziende dat de droefheid zyn hart overstelpte. Hem de hand grypende, sprak zy op minzamen toon:

- Wat scheelt u, Karel? Gy zyt droef! heeft myn zang u misschien eenige smart veroorzaekt? Ei! spreek, open my uw hart, want de vrees doet my beven.

"Engel!" zuchtte de jongeling - "Ja, uw zang heeft in mynen geest eene akelige gedachte doen ontstaen, en hoe meer ik dezelve overweeg, hoe meer ik zie dat er voor my geen oogenblik rust meer is: ja, dat voor my alle heil is verdwenen!...'

- 'Karel, wat beduiden die woorden? - vroeg de tedere freule vol angst en verwondering, eenen medelydenden en tevens onderzoekenden blik op haren geliefde slaende.

- Dat ik u vlugten moet, Maria! voor altoos vlugten!' riep hy uit, de hand aen het hoofd brengende en poogende hêen te gaen.

Doch Maria weêrhield hem en zei smeekend: 'ô Karel, my vlugten! bemint gy my dan niet meer, spreek!...'

- 'U niet meer beminnen, Maria! hoe kunt gy dit vragen!... u niet meer beminnen! Denkt gy dan dat myne liefde voor u niet sterk genoeg is om alles te verlaten, om u te bezitten. Ach! het is juist, om dat ik u meer bemin dan het leven, dat ik u moet vlugten... want nimmer! nooit! zult gy myne gade worden!...

- En wie zou zulks kunnen beletten? wie zou wreed genoeg zyn om ons voor altoos gescheiden te houden?' vroeg het meisje, de hand haers vriends met tranen besproeijende.

- 'Wie, lieve?' - Ei! in Godes naem, laet my gaen, laet my vlugten, Maria! want ik mag u niet aen myne liefde slagtofferen... Ja, laet my u verlaten... aenvaerd myn laetst vaerwel... en wanneer gy de verlorene rust zult teruggevonden hebben, denk dan soms aen hem die voor immer van u verwyderd zyne dagen in droefheid ziet hêen vliegen....'

- 'Karel' sprak het meisje smeekend: - 'Gy wilt immers niet dat ik ten grave dale, niet waer?... ô, verlaet my dan ook niet, laet my uw geheim kennen...'

- 'Maria! Engel!' zuchtte de jongeling.

- 'Spreek, Karel! spreek! Wie toch kan onze liefde met een nydig oog aenzien! wie zou vermaek kunnen scheppen in ons ongeluk te bewerken?

- 'Uw vader, lieve!' ruischte het droef van Karels lippen.

- 'Myn vader!' gilde het meisje, en haer hoofd zonk langzaem op des jongelings borst.

'Ja, Maria,' - hervatte Karel, - 'uw vader alleen zal onze liefde misachten, en indien hy dezelve ontdekt, zal hy ons misschien voor altoos van elkander scheiden, en wat ongelukkig lot zou ons alsdan niet beschoren zyn?... Is het dus niet beter, Maria, dat wy van nu af onze liefde zoeken te verdooven en elkander zoeken te vergeten?... Verstaet gy nu, waerom ik u niet ongelukkig wil maken, waerom ik u moet verlaten....'

- ‘Indien gy my verlaet, dan volg ik u!’ - sprak de freule op eenen toon die verried hoe zeer haer voornemen vaststond.

- ‘Ongelukkig meisje!’ - zuchtte Karel, en hy bleef eenige oogenblikken, met het hoofd in de hand tegen eenen boom leunen, alsof hy iets rypelyk overwoog; eensklaps hernam hy:

- ‘Welaen! ik zal eene pooging doen, vóór dat ik u voor immer verlate.... ik wil het trotsch karakter uws vaders boogen en hem uwe hand vragen!... Indien hy ze my weigert, zal ik verre van u, kwynend en steeds aen u denkend ten grave dalen; staet hy my dezelve integendeel toe, ô dan, dan bezit ik u voor immer, Maria!... dan is de toekomst aen ons!... Morgen lieve, morgen zal ons lot zich beslissen....

- “Dank! dank, Karel” - sprak het meisje; doch meer kon zy niet uitbrengen; haer hart was te fel geschokt. Tranen van liefde en dankbaerheid vloeiden brandend van hare wangen op de hand haers minnaers.

Nu bleef alles gedurende eenige stonden stil en sprakeloos om hen heen; doch weldra kwam het gebrom der klok, dat statig weêrgalmend zich achtmael in de ruimte verloor, die plegtige stilte onderbreken.

- “Reeds acht ure, Maria!” riep Karel verbaesd uit, zich oprigtende om te vertrekken. ô Reeds heb ik te lang vertoefd; want mogelyk is uw vader reeds te huis gekomen. Tot morgen dus, lieve... vaerwel!’ en wyl hy den afscheidskus op des meisjes hand drukte, stamelde deze ‘tot morgen, Karel!’ en zy geleidde haren minnaer naer het achterdeurtje.

- ‘Staet!’ - klonk het eensklaps. Beide wendden zich verschrikt om. De oude Gasparoly stond achter hen.

Een gil ontvloog hunner borst, en alsof zy door Godes geduchten donder getroffen waren, bleven zy roerloos staen, het hoofd op den boezem geheld. Karel had zich niet misgist, wanneer hy de aenwezigheid van Maria's vader verdacht: de oude was reeds van zyne wandeling teruggekeerd en hunne laetste woorden had hy afgeluisterd.

- ‘Ah, ongelukkige!’ sprak hy in gramschap tot den jongen Karel, - ‘gy zyt dan de oorzaek der droefgeestigheid myner dochter! gy zyt het die door haer vreemde gevoelens in te boezemen, allengs de rust en de vreugde uit myne wooning verbant! En gy zyt vermetel genoeg om onbekend uwe schreden in myn huis te zetten! Wie, wie heeft u die intrede toegestaen? Uit wat inzigt bevindt gy u thans alleen by myne dochter?’

- ‘De liefde voor haer, mynheer, heeft my hier geleid,’ antwoordde de jongeling op statigen toon.

- ‘En ik haet die liefde,’ riep in woede Martino, - ‘en gebied u te vertrekken en niet meer in onze tegenwoordigheid te verschynen.’

‘Vader! vader! bemint gy my dan niet meer?... wilt gy dan dat ik sterve!’ - snikte zy.

- ‘Neen, kind,’ - was het antwoord, - ‘neen, het is juist om dat ik u lief heb met al de vurigheid welke een vader's hart bezielt, dat ik dien jongeling van u verwyderen wil, op dat hy uwe jeugdige ziel niet zou bevlekken met er een gevoel in te ontwaken dat ik laek, dat ik doem!’

- ‘Ach! vader,’ - kreet de freule, - ‘spreek toch zoo niet.... verhoor de bede uwer dochter! indien gy niet wilt dat ik ten grave dale, verwyder dan dien jongeling niet; zeg dat hy hier blyve.... want ik bemin hem, ja, hy is my dierbaerder dan het leven!...’

- ‘God!’ sprak Martino, de hand aen het brandend hoofd slaende, - ‘zy bemint hem!...’

- ‘Ja, zy bemint my’ sprak Karel, een weinig zyne koelbloedigheid teruggekregen hebbende - ‘en ik ook, koester voor haer een gevoel, dat indien gy myne vraeg niet toestaet, myn hart zal verteren, na lang kwynende verre van dit oord myne dagen in ballingschap te hebben voortgesleept.’

- ‘En wat is die vraeg?’ hernam Gasparoly op norschen toon.

- ‘De hand uwer dochter, heer ridder.’

- ‘Onbeschaemde!’ - riep Martino uit, de verachting op de lippen - de hand myner dochter! Neen, nooit!... Nog eens, vermetele, ga heen, vlieg!...’

Hier bleef hy eene poos in sombere gedachten verloren; doch hernam weldra, zich tot zyne dochter wendende:

- ‘En gy, Maria, zoudt gy wreed genoeg kunnen zyn om uwen vader te verlaten, en eenen vreemdeling te volgen? Zou dan de natuer alle gevoel van ouderliefde uit uw hart hebben gebannen?... moet dan uw gryze vader ten grave dalen, zonder dat gy hem troostet? ô Spreek! gy, die ik acht als den dierbaersten aller schatten, die ik liever, ja duizendmael meer dan het leven bemin; gy, in wie ik al myn betrouwen stelde, die myn eenigst heil uitmaektet; gy, die ik aenzag als den steun, den troost myner oude dagen, gy hebt dan geen medelyden meer met my?...’

- ‘Vader!’ - snikte het meisje zich aen zynen hals werpende: ‘Ach, spreek toch zoo niet! Nooit zal ik u verlaten!... Maer gedoog dat myn beminde steeds by my blyve! ô Schenk my hem tot echtgenoot; hy, ik ken zyn hart, zal u al de liefde eens opregten zoons toedragen.’

GASPAROLY, VAN BLANKLAER EN MARIA. *(Zie bladz. 82)*,

By deze woorden scheen het, als of er een hevige stryd in den ouden ridder omging, en wen hy de woorden ‘Welaen! wy zullen zien,’ uitgesproken had, scheen Maria als te herleven, en zyne hand met zoenen overladende, sproten de woorden: ‘dank, vader! dank!’ uit haren minnelyken mond.

Gasparoly hernam, zich tot den jongeling wendende: ‘Wie zyt gy, Mynheer, en welk is uw naem?’

- ‘Ik ben Karel, de zoon van ridder Van Blanklaer’ was het antwoord.

- ‘Van Blanklaer!’ schreeuwde Martino, in eens opspringende en zyne dochter wegstootende, en als eene leeuwin, welke men van hare kleinen berooft, liep hy tot den jongeling, en drukte hem ten gronde. Maria slaekte een gil, wilde den arm haers vaders weêrhouden, en smeekte om medoogen en vergiffenis; doch tranen en gebeden waren vruchteloos.

Met de hairen regt op het hoofd, en op zyne tanden knarsende, stond Martino daer als een uitzinnige. ‘Gy zyt een Van Blanklaer? - grynsde hy - helsch gebroed!... ô Zeg, heeft Satan u uitgebraekt, op dat gy, als eene slang, zoudet in myne wooning sluipen, om myn bloed te vergiftigen?... Is het dan niet genoeg dat ik uwen vader eene eeuwige en onverzoenbare vyandschap heb toegezworen? Wilt gy met my te honen, dat ik ook mynen vloek over uw hatelyk hoofd uitspreke?... Ga... en vlieg van hier, kind der helle!... het bloed uwer familje zal voortaen slechts myne wraek koelen!...

- ‘Ik spot met uwe bedreigingen - sprak de van toorn bevende en verbleekte Karel, zich aen de gespierde vuist des edelmans ontwrongen hebbende - ‘en, indien de liefde voor uwe dochter en de eerbied voor de wetten my niet weêrhielden, zou ik reeds..... hy kon geen woord meer uiten, zoo zeer had deze beleediging hem tot gramschap vervoerd. Razend verdween hy langs het achterpoortje van den tuin.

(*Wordt voortgezet.)*

CH.P. DUMONT.

Wetenschappelyk nieuws.

‘M. John Ericsson, de uitvinder van den *Monitor*, is Zweed van geboorte. Zyn naem is van de ingenieurs en mekaniciens van dit land zeer goed gekend. Reeds in 1826 deed hy aen de geleerden van Londen zyne vlammende machien *(flamme engine*) kennen, welke zonder de hulp van den stoom moest werken en eenvoudig door de vlam samen te drukken.

Men vond echter dat de machien niet gevoegelyk was voor de mineraal-kool, ons belangrykste produkt, en er werd van het ontwerp afgezien.

In 1829 werd er door het bestuer van den yzeren weg van Manchester en Liverpool eenen prys voor het beste lokomotief uitgeloofd. Ericsson dong meê en hy bracht een machien voort, welke gemakkelyk 50 tot 60 mylen per uer kon afleggen. De yzeren wegen waren alstoen in hunne opkomst en het publiek stond verbaesd over de verrassende uitvinding welke toeliet met zulke snelheid te reizen.

Doch de voornaemste uitvinding van Ericsson was zyne machien met koud water, welke hy in 1853 aen de wetenschappelyke wereld te Londen onderwierp, en daerna tot beweegkracht aen een groot vaertuig van 2200 ton diende. Het vaertuig, *Ericsson*

genaemd, gelukte in het eerste gedeelte zyner proefreis; doch het zonk hy zyne terugreis gedurende eenen storm.'

(*Morning-Advertiser.*)

Kunst- en letternieuws.

De zoo gunstig gekende rytuigmakers, de Gebroeders Van Aken, van Antwerpen, hebben een zeer prachtig rytuig vervaerdigd voor de tentoonstelling van Londen; hetzelve is keurig van vorm, goed geteekend, en, onder alle oogpunten, weerdig van de faem die deze heeren in hun vak als kuntnyveraers verworven hebben.

- In het *foyer* van den grooten Schouwburg te Antwerpen is eene tentoonstelling geopend ten voordeele der weduwen en weezen der slachtoffers van het entrepot St-Felix, ramp die gansch Antwerpen heeft getroffen en waervan wy bladz. 1 en 25 eene gedenkenis hebben behouden.

Deze tentoonstelling is ingericht door de maetschappy *de Boerentroost;* zy bevat twee schilderstukken van M. Huysmans: *een Negerkop*, en eene *oude Vrouw;* van M. Wagner, *een biddend Meisje;* van M. Karel Venneman, *de Boer met het wynglas;* van M. Camille Venneman, *het Dorpsgezicht* en van jufv. Rosa Venneman *eene Studie*; van Alexander Marckelbach *een Soldaet*; verders zyn er nog zeer verdienstelyke schilderwerken van MM. Philips, Merreman, Dirickx, Mellaert en Demarteau. Er zyn eenige schoone *Aquarellen*: *de Liefdadigheid* van M.B. Witkamp; van Col, *de Hengelaer*; van Fuchs een allerschoonst *Landschap*; van Pauwels, *de Soldaet*; van Kremer, *de Schapenhoedster*; van Schaep, *een Riviergezicht*; van Meyer, *een Storm.* De schoone teekening van Hendrik Schaefels maekt ophef, even als de twee teekeningen van Victor Lagye; ook zyn er nog: van M.J. Jacobs, *een Zeegezicht*; van Van Hove, *de Winter*; van Ruyter, *een Stadsgezicht*; en eenige trekken die wel doen van F. De Braeckeleer; van Dens, *de type van den schryfmeester*; van H. de Braeckeleer, *de Gang*; van Jos. Bellemans, *het Kerkhof*; van L. Durand, de teekening van de gravuer die wy in den 7^{n} jaergang hebben gegeven, naer Holbein.

Twee opene lysten waervan de winner der nummers, by MM. Slaets en Delhaye, zyn portret kan laten maken. Een ander nummer waervan de winner by den beeldhouwer M.J. De Braeckeleer, zyn borstbeeld kan laten uitvoeren. M. De Pleyn heeft er een allerliefste standbeeltje.

- M.H. Wynants van Leuven, arbeidt aen het borstbeeld van den voorzitter van den leuvenschen kunstkring, *Vooruit Vlamingen!*

- De remonstrantie waervan wy in onze laetste aflevering spraken, uitgevoerd door MM. Watlé, vader en zoon, heeft alle de ware kunstkenners uitgelokt. Dit voortbrengsel is een der schoonste dryfwerken die wy te zien kregen en was bestemd voor het klooster der O.-L.-Vrouwezusters te Namen, waer het thans tusschen talryke andere kostbaerheden prykt. In dit klooster bestaet eene talryke verzameling kostbare voorwerpen in zilver en goud, van verschillende tydvakken, die misschien wel de rykste van kunstnyverheidsvoortbrengselen onzes land is, van werken door onze voorvaderen achtergelaten. Komen wy terug op de remonstrantie van MM. Watlé. Deze is in zilver gedreven en verguld; de deelen die het meest gehanteerd worden, zyn in het vuer verguld, de andere met het *galvanism.* Zy weegt 12 kilos, heeft ongeveer 1 m. 20 c. hoogte en stelt eenen tempel of toren voor in ogivalen styl. Een dertigtal keurige beeldjes zyn langs den binnen- en buitenkant geplaetst, namelyk die van O.-L.-Vrouw, de twaelf apostelen, engelen, enz; op het toppunt van den toren de Zaligmaker aen het kruis.

Het is wezenlyk een meesterstuk van dryfwerk. De uitvoering is keurig in alle deelen. Wat byzonder onze aendacht getroffen heeft, is het voetstuk, dat versierd is met de afbeeldsels der vier HH. Evangelisten en twee engelen die het begin en het einde des lydens onzes Zaligmakers voorstellen. Deze zyn gegraveerd, maer zyn zoo grootsch en schoon van karakter dat ieder, op zyn eigen genomen, een echt meesterstuk uitmaekt. Deze korte en onvolledige beschryving der grootte en de opgaef van het gewicht van 12 kilos, zal welligt eene aenmerking te weeg brengen; daerom willen wy hierby voegen dat deze remonstrantie niet bestemd is om in processiën gedragen te worden, en enkel dienen moet tot uitstelling van het H. Sakrament, in het klooster waervan wy hooger spraken. Dit klooster is het moederhuis der verschillende onderwysgestichten onder de benaming van *Soeurs de Notre-Dame.*

Wy willen kortelings eene pooging aenwenden om bovengemelde kostbaerheden te mogen zien, en dan zullen wy onze lezeren trachten een gedacht te geven van de schoone werken onzer voorvaderen.

- De beeldhouwers De Bock en Van Wint, van Antwerpen, zyn gelast met de uitvoering, in franschen steen, van de 14 statiën voor de O.-L.-Vrouwe Kerk van Mechelen.

- Door koninklyk besluit van 9 april wordt de gemeenteraed van Herenthout gemagtigd tot het aengaen eener leening van 16,000 fr. bestemd tot betaling der kosten voor de vergrooting van de kerk dier gemeente.

- Volgens het *Journal des Beaux Arts*, uitgegeven onder het bestuer van Mr A. Siret, zouden de volgende kunstenaren op de tentoonstelling van Londen door hunne werken vertegenwoordigd zyn: schilders en teekenaren. - MM. Billoin, Bossuet, Chauvin, Clays, De Block, Ferd. De Braeckeleer, De Groux, De Heuvel, De Jonghe, De Latour, De Schampheleer, De Zenezcourt, De Vigne, De Winne, De Winter, Ad. Dillens, Fourmois, França, Gallait, Hamman, J. Jacobs, Keelhoff, Kindermans, Kuhnen, Lamorinière, Lauters, Leys, Lies, Madou, Meunier, F. Pauwels, Pieron, Portaels, H. Robbe, L. Robbe, Robie, Roffiaen, Slingeneyer, Stallaert, Starck, A. Stevens, J. Stevens, Stroobant, Thomas, C. Tschaggeny, Van Lerius, Van Moer, Van Severdonck, Verboeckhoven, Verlat, Wauters en Willems.

Beeldhouwers en plaetsnyders. - MM. De Cuyper, Fiers, Fraikin, Frison, G.J. Th. en Jos. Geefs, L. Jehotte, A. Jouvenel, Kessels, Michiels, Puyenbroeck, Sopers, Tuerlinckx, Van Hove, J. en L. Wiener.

Plaetsnyders. - MM. Bal, Bisth, Corr, Degroux, Delboëte, Demannez, Devachez, Durand, Franck, Meunier, Michiels, Nauwens, Wildiers.

- M^{r} De Winne, arbeidt aen een portret van Z.M. den Koning bestemd voor de stad Gent.

- Thans is het gedenkteeken aen den dichter van Duyse op St-Amands Berg te Gent opgericht. Zoo als wy reeds vroeger hebben aengekondigd, is men dit werk aen Mr A. Van Eenaeme, van Gent, verschuldigd. Het beeld dat het grafmonument versierd, verbeeldt de Genius der vlaemsche poëzy, onder de trekken eener weenende vrouw, liggende op de lier van den Bard, en eene kroon van immortellen in de hand houdende. Zy rust tegen den voet eener gebrokene kolom. Het met bloemen omkranste hoofd, is byna geheel verborgen onder den arm waerop het rust.

Dit beeld, 85 centimeters hoog en 1 meter 53 centimeters lang, gemaekt uit witten marmer, is merkwaerdig van styl, opvatting en uitvoering.

- M. Van Hecke, bouwmeester en werktuigkundige, te Brugge, is professor benoemd voor de ambachts-teekeningen in de nyverheidsschool, aldaer.

- De gemeenteraed van Dixmude heeft in eene harer laetste zittingen een prachtig gebonden boekdeel van het dichtwerk *Sinte Godelieve*, van mevrouw Van Ackere ontvangen. Dit werk zal in de boekery van het stedelyk bestuer geplaetst worden.

- In een onzer vorig artikelen kunst- en letternieuws, sprekende over het *Nederduitsch letterkundig jaerboekje* 1862, hebben wy onwillens vergeten de bydrage van M. Sleeckx te melden: *De historie van Daen*; ofschoon een fragment, kan zy niet te min voor een volledig vertelsel gehouden worden. Zy is bevallig en boeijend. Eenvoudigheid en waerheid, zwierigheid van styl, goede keus van woorden en uitdrukkingen onderscheiden dit nieuwe voortbrengsel van den gunstiggekenden schryver.

- Aengekondigd: *Het boek der vertellingen en andere kuizelaryen*, geschreven, vertaeld of verzameld door REINAERT DE VOS. Prys fr. 1,50; men schryft in te Antwerpen, by L. Vleeschouwer, lange Nieuwstraet, 67.

- Op 21 april l.l. had in *het Verbond van Kunsten*, *Letteren en Wetenschappen* te Antwerpen, eene tentoonstelling plaets van vyf schilderyen en eene voortreffelyke teekening. Het eerste tafereel dat wy ontwaerden is *de Weduwe van den Visscher* door M. Bource; wy kunnen niet doen dan herhalen wat wy reeds bladz. 162 van den 7^{den} jaergang nopens dezen verdienstelyken kunstenaer gezegd hebben. ‘M. Bource weet het hert te treffen, natuerlyk te zyn, en daerenboven het dichterlyke te behouden, dat de kunstenaer nooit mag verwaerloozen.’

De weduwe in rouw gekleed, zit aen den zandigen duinweg; op haren schoot ligt een speelziek kindje, en nevens haer een knaepje, de oudste zoon, die met een groen riet den kleine plaegt. Het stuk is treffend, tevens droevig van waerheid; het is een wezenlyk dichtstuk, goed geschilderd, keurig van teekening, in éen woord het is alle de voorgaende schoone werken van M. Bource overweerdig.

Het tweede tafereel van M. Bource *het Buerpraetje* zien wy minder geerne; daer schynt ons alles wat glasachtig, wat doorschynend van schildering, niet vast genoeg; doch dit belet niet dat het eene aengename kabinetschildery is. De samenstelling is naïef en gelukkig.

Nu hebben wy een werk van M. Van Trigt; op het eerste zicht scheen ons dat een kinderportretje; nogtans by nader onderzoek is het een onderwerp hoofdzakelyk bewerkt door den kunnstenaer, en draegt voor titel de *Zonnestrael.* Het is een kind dat waerschynlyk door de moeder op de mat gezet is om van het schoone wêer te genieten; het wichtje brengt de handjes voor het gezicht om zyne oogjes van de zonnestralen te bevryden, hetgeen het belet zich met zyn speelgoed te ermvaken, dat slechts uit een pe bestaet. 't Is eenvoudig, vol waerheid en wel geschilderd.

M. Heyermans heeft eene schildery tentoongesteld met groote hoedanigheden; het onderwerp is ontleend aen het landleven, by de boeren. *Gedurende het onweder*; zie daer het tooneel dat de schilder heeft trachten voor te stellen; de linker kant van het tafereel is allertreffendst, daer is de vader des huisgezins die eenigzins op den stoel de knie buigt; nevens hem een meisje biddend; beide hebben het oog naer het venster gericht op de donkere lucht die door den bliksem gekloven wordt. Dit gedeelte van de schildering schynt ons natuerlyker van toon en effekt, dan het ander gedeelte; zulks belet niet dat het andere ook, als uitdrukking, zeer gelukkig en waer is afgebeeld.

Hiernevens is de prachtige teekening van M. Wildiers, naer eene schildery van Rubens uit het altaer der kapel van Rubens in St. Jacobs-

kerk te Antwerpen. Deze schildery stelt de H. Maegd voor, welke het kind Jezus, den H. Hieronimus aenbiedt. De H. Martha en Magdalena zyn het gelaet der twee vrouwen van Rubens, terwyl de groote kunstenaer zich zelven heeft afgemaeld onder het beeld van St-Joris; de engel heeft de trekken zyns zoons. Deze teekeningis met de meeste zorg afgemaekt en doet de grootste eer aen M. Wildiers. Wy hopen dat hy dezelve weldra in gravuer zal brengen.

Wy hebben nu nog eene schildery van M. Cool; het onderwerp bevalt ons niet; volgens ons is het het doel van den kunstenaer niet onderwerpen van dien aerd af te malen, ten zy er eene zedeles in opgesloten ligt. Zulks vinden wy hier niet in, en daerom kunnen wy dat maer niet goedkeuren. Ook vinden wy dat dit stuk als schildering te wenschen laet; die gele muer, even als de terugkaetsing is overdreven en niet in *harmonie* met het overige van het tafereel. Dit alles wil niet zeggen dat er geene goede hoedanigheden in deze schildery vervat zyn. Wyd van daer, het mangelt M. Cool niet aen talent, en wy hopen hem andermael gelukkiger te zien in zyne onderwerpen even als in zyne uitvoering.

- De opening der dryjaerlyksche tentoonstelling van schoone kunsten te Gent zal den 22 juny plaets hebben; de brieven vrachtvry te zenden aen den sekretaris, M.F. Van der Haegen.

Al de schilderyen en kunstvoorwerpen moeten ten lokale der tentoonstelling vóór 10 july overgeleverd zyn; na dit typstip zal niets meer aengenomen worden.

- In den dierengaerd van Antwerpen heeft men een nieuw gebouw aengelegd in oosterschen styl, onder de leiding van den bouwmeester M.K. Servais.

- M. Denefve, besteurder der muziekschool van Bergen, is door het staetsbestuer met de toonzetting gelast van een *Te Deum*, om den 31^{en} july aenstaende, ter gelegenheid des 31^{en} verjaerdags van s'konings inhuldiging, in de St. Ter-Goelen-kerk te Brussel te worden gezongen.

- Men verzekert dat te Brussel de schoone schildery *Dalilah* van M. Gallait, welke ten voordeele der Gentsche werklieden is tentoongesteld geweest, door eenen Amerikaen, voor de somme van 30,000 fr. is aengekocht.

- Op 21 April l.l. is in het hertogelyk paleis te Brussel, de tentoonstelling van akwarellen geopend.

- M. Portaels heeft het portret voltooid van M. Orts, voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

- De Oudheidskundige maetschappy te St-Nikolaes, heeft eene inschryvingslyst geopend voor het verveerdigen van het gedenkteeken van Philips Verheyen. Het schynt dat Z.K.H. de graef van Vlaenderen voor eene som van 200 francs heeft ingeschreven. De inhuldiging van dit gedenkteeken is voorloopig vastgesteld voor de maend september aenstaende.

M. De Wilde, bestuerder der Akademie aldaer, arbeidt thans aen een portret van Verheyen, bestemd voor de uitgaef van het jaerboek van bovengemelden kring.

- De maetschappy *de Roeische Barbaristen*, te Poperinghe, heeft eenen pryskamp voor letter-, zang- en uitgalmingkunde uitgeschreven, die op 13 july aenstaenden zal plaets hebben. Zy looft uit:

LETTERKUNDE. - *Proza.* Voor de schoonste redevoering, ten minste 100 drukregels behelzende, op het volgende onderwerp: *de vryheid is de kostbaertste schat der volkeren.* Een zilveren verguld en een zilveren eermetael.

Dichtkunde. - Voor de beste verzameling van drie volksliedjes ten minste 50 drukregels behelzende, op de volgende onderwerpen: A. *Een vaderlandsch lied*, B. *Een meiliedeken of minnelied*, C. *Een boertig liedje op een onderwerp naer keus.* Een zilveren verguld et een zilveren eermetael.

ZANGKUNDE. - Voor de beste uitvoering van eene vlaemsche romance of een zangstuk. Een zilveren verguld eermetael met eene premie van 30 fr., en eene zilveren id. met eene premie van 20 fr.

TOONEEL- EN UITGALMINGKUNDE. - *Tweespraken.* - *Deftig vak.* Twee zilveren vergulde eermetalen met eene premie van 40 fr., en twee zilveren id., met eene premie van 20 fr.

Deftige uitgalming. - *Eerste klas.* Een zilveren verguld eermetael met eene premie van 30 fr., en een zilveren id. met eene premie van 20 fr. - *Tweede klas.* Zelfde pryzen met premiën van 20 en 15 fr.

Boertige uitgalming. - *Eenige klas.* Een zilveren verguld eermetael en eene premie van 30 fr., en een zilveren id. met eene premie van 20 fr.

Luisterlykste intrede. - Minstens 10 leden. Een zilveren verguld eermetael.

Verstkomende mededingers. - Een zilveren eermetael.

Grootste getal kunstoefenaren eener zelfde maetschappy. - Ten minste 8 leden. Een zilveren eermetael.

De letterkundige gewrochten moeten vóór den 22 juny aenstaenden, toegezonden worden aen den heer *Van Merris-d'Ydewalle*, voorzitter der maetschappy; zy moeten eene kenspreuk dragen en vergezeld zyn van een toegesloten briefje, inhoudende dezelfde kenspreuk en de namen en woonst des schryvers.

- De konferentie der belgische spoorwegen schryft de volgende prysvragen uit:

1° Welke wyzigingen zouden moeten ingevoerd worden in onze wetten, om de wetgeving over het vervoeren van reizigers en koopwaren in harmony te stellen met de nieuwe feiten, en namelyk om, volgens de grondbeginselen der rechtveerdigheid, de wederzydsche verplichtingen van den verzender en den vervoerder per spoorweg te regelen, derwyze dat al de belangen gewaerborgd zyn? 2° Welke is, in België, de invloed der hellingen en schuinten op de exploitatie-kosten der spoorbaen? 3° Welke is, in België de invloed op den prys van inkomst der vervoeren van koopwaren per spoorweg: *A.* Van de verlenging der reize. *B.* Van de vermeerdering der vervoerde hoeveelheden, en by gevolg welk is het beste tariefstelsel onder het dubbel opzicht van de belangen des publieks en der kompagniën?

Eene gouden medalie ter weerde van 400 fr. zal aen den schryver der beste verhandeling op iedere dezer dry kwestiën worden toegezonden.

De stukken moeten geschreven zyn in het vlaemsch, fransch, engelsch of duitsch, en aen de konferencie der belgische spoorwegen vóór 1 mei 1863 worden toegezonden, die ter beschikking der mededingers stelt al de dokumenten, welke zy bezit, en gewillig hare tusschenkomst aenbiedt om hun al de inlichtingen te geven, welke zy wenschen. - Men wende zich ten dien einde tot M. Wergifosse, sekretaris der konferencie, Galery des Konings, 15, Brussel.

- Te Namen, in de drukkery Lambert-de Roisin is verschenen: *Méthode pratique pour étudier les éléments de la langue flamande*; par Ch. Vercamer.

Comissie gelast met de uitgave der graf- en gedenkschriften der provincie Antwerpen.
Verslag over den toestand van de werken der Commissie, voorgedragen in algemeene zitting van 29 Maert 1862[1].

MYNHEER DE EERE-VOORZITTER,

MYNE HEEREN EN GEEERDE COLLEGAS,

Ik kom U andermael een verslag aenbieden over den toestand der werken der *Commissie gelast met de uitgave der Graf- en Gedenkschriften der Provincie Antwerpen;* gelyk de vorige jaren, durf ik uwe welwillendheid ten mynen opzigte inroepen.

Doch vooraleer te beginnen, moet ik, even als verleden jaer, eene droeve pligt vervullen; de dood heeft ons op nieuw eenen achtbaren medewerker ontrukt; de diensten die hy aen onzen kring, maer vooral aen de wetenschappen, heeft bewezen, vereischen dat wy eenige woorden aen zyne nagedachtenis wyden.

Gy allen, Mynheeren, hebt den zeer eerwaerden pastor, M. PETRUS-JOSEPHUS VISSCHERS gekend; gy zyt in staet geweest de goedheid zyner inborst, de eenvoudigheid zyner zeden, de hoedanigheden van zynen geest te waerderen. Openhertig en regtzinnig, was hy aller verrouwen waerdig; ryk en arm vond in onzen medewerker eenen verknochten raedsman, eenen getrouwen leidsman.

M. VISSCHERS telde tusschen het getal der verdedigers der nationale letterkunde; van zyne jongheid af, en op een tydstip dat de vlaemsche letteren weinig beoefend werden, legde hy er zich met vlyt op toe. Opvolgentlyk geroepen tot het ambt van professor in het klein Seminarie, te Mechelen, van pastor te Heyst-op-den-Berg en van pastor in St-Andrieskerk, te Antwerpen, wydde de achtbare geestelyke alle de

(1) De Commissie is voor het oogenblik samengesteld als volgt: MM. T. Teichmann, Gouverneur der provincie, Eere-Voorzitter; Graef G^{d}. Le Grelle, Voorzitter; P. Génard, Geheimschryver; Th. Van Lerius, Schatbewaerder; Ridder Leo de Burbure, Baron Diert de Kerckwerve, Ém. Geelhand, E. Meeussen, F.H. Mertens, K. Nelis; Ph. Rombouts, Ridder Gust. van Havre en C. Verdeyen, Leden.
Het Midden-Comiteit van uitgaef is samengesteld uit de Heeren: Graef Gérard Le Grelle, Voorzitter; M.P. Génard, Geheimschryver; M. Th. van Lerius, Schatbewaerder; MM. Ridder Leo De Burbure, K. Nelis en Ph. Rombouts, Leden.

oogenblikken welke hem de vervulling van zyn ambt overliet, aen de studie toe; hy heeft een groot getal werken uitgegeven welke met byval zyn ontvangen geweest.

Wy zullen hier de titels der letterkundige voortbrengselen des heeren VISSCHERS niet aenhalen; het zy genoeg te zeggen dat hy, gedurig aen de studie overgeleverd, om zoo zeggen, alle de vakken heeft behandeld: geschiedenis, novellen, dichtkunst; voegen wy daerby dat hy door de geleerden hoog werd geschat om zyne kennis in de latynsche tael.

Het vak nogtans waerin de heer VISSCHERS het best geslaegd is; dat vak voor 't welk hy het meest onzen lof verdient, is de oudheidkunde en de geschiedenis. Zyne studiën over onze kunstschool, zyne schriften over JACOB JONGELINCKX, OCTAVIO VAN VEEN, DE COLYNS DE NOLA, *St. Andries kerk*, het *St. Julianus gasthuis*, enz. zullen altyd met vrucht geraedpleegd worden.

Onze medewerker koesterde eene byzondere liefde voor zyne geboortestad; al zyn streven had voor doel het zedelyk en stoffelyk welzyn zyner medeburgers te bewerken. Pastor van eene der belangrykste parochiën van Antwerpen, droeg hy de grootste zorg voor zyne onderhoorigen; gedurende de achttien jaren dat hy het herderlyke ambt in St. Andrieskerk bekleedde, verrykte hy dezen tempel met verscheidene kunstwerken; en dank der medewerking van liefdadige persoonen, mogt het hem gebeuren de Zondagschool zyner parochie herinterigten; in één woord, gansch zyn even was aen het goede toegewyd.

De zeer Eerw. heer VISSCHERS waerdeerde gansch het belang der *Verzameling van opschriften;* lid van het Midden-Comiteit van uitgave, hielp hy ons in het volbrengen onzer taek zoo lang de ziekte, aen welke hy leed, hem toeliet onze zittingen by te woonen. Den 11 Juny 1861, ontsliep de achtbare geestelyke in den ouderdom van 57 jaren. Zyne uagedachtenis zal immer in ons midden leven.

Gedurende het verleden jaer heeft het Midden-Comiteit van uitgave, zooals vroeger, zich regelmatig alle weken vereenigd; wy hebben zeven afleveringen (n^{rs} 57-63) der *Verzameling* laten verschynen; vyf dezer stukken vormen het vervolg van het tweede boekdeel der *Opschriften van Antwerpen;* eene andere dient tot aenvulling van het vierde deel der zelfde reeks; de laetste, eindelyk, behelst de grafschriften van Mechelen.

Zoo als ik de eer had u in het verslag van verleden jaer te doen opmerken, waren de opschriften van St-Jacobskerk, hoe belangwekkend dan ook, niet talryk genoeg om op zich zelven een boekdeel te vormen gelyk aen dat 't welk de opschriften onzer Cathedrale bevat; ons Comiteit heeft er de opschriften van andere parochiekerken van Antwerpen bygevoegd.

De St-Walburgiskerk, de oudste onzer stad, had den voorrang op alle de overigen. Wy hebben dus de uitgaef harer grafschriften begonnen, en waerlyk, wy kunnen ons niet beklagen dit werk ondernomen te hebben; dank der welwillendheid der familie MOONS en der mededeelingen in den tyd gedaen door den heer Minister van Buitenlandsche Zaken en door wylen onzen collega M. THEODORUS DE JONGHE, mag ons Comiteit zich vleijen, om zoo te zeggen, de volledige verzameling gedrukt te hebben der grafschriften van eenen tempel welke sedert byna eene halve eeuw is vernietigd.

De St-Walburgiskerk, wier opschriften den inhoud van dry afleveringen (n^{rs} 56, 57 en 59) uitmaken, bezat een groot getal zerken, meestal aen burgerlyke familiën van Antwerpen toebehoorende, en bevat-

tende by gevolg kostbare bydragen tot de zoo belangryke geschiedenis onzer ambachten. Andere zerken hebben betrekking tot de familiën SERWOUTERS, GOUBAU, GALLE, DE MOY, DE COQUIEL, VAN DER GOES, WOLFWINCKEL, VAN HENCXTHOVEN, COQUYT, MENNENS, VAN MONTENAECKEN, enz. Tusschen de kunstenaers die dezen tempel voor begraefplaets gekozen hebben, melden wy volgeerne JOANNES-PETRUS VAN BAURSCHEIT, vader en zoon; aen den laetsten dezer beeldhouwersbouwmeesters zyn wy verscheidene merkwaerdige gebouwen verschuldigd, onder anderen het paleis des Konings (gewezen hotel VAN SUSTEREN-ROOSE), het huis des heeren DUBOIS op de Meir en het gebouw der Bank, in de Lange-Nieuwstraet.(1) Deze kerk bevatte insgelyks het graf van JAN VAN DER BIEST, stichter van het godshuis dat zynen naem draegt; dat van den geneesheer der stad GUILLIELMUS PEETERS; dat van JOANNES-GUILLIELMUS TAX, algemeenen ontvanger HH. HH. de aertshertogen ALBERTUS en ISABELLA, en eindelyk dat der deugdzame ANNA DE TORRES, Tusschen de voorname vreemdelingen wier namen in de bovengemelde afleveringen voorkomen, moeten wy die aenhalen van THOMAS WALLIS, een Schot van afkomste, en van PH. DE LONGUEVAL, ridder der orde des Konings, kamerheer, raedslid en opperintendent der gelden des konings van Navarre, in 1575.

Na de opschriften van St-Walburgiskerk te hebben laten in druk brengen, heeft het Comiteit het nuttig geoordeeld de grafschriften in het licht te geven der oude St-Joriskerk, een tempel welke, zoo men zegt, door JOANNES APPELMANS, vader van den befaemden PIETER APPELMANS, bouwmeester van O.-L.-V. toren, werd gebouwd en in 1802 werd vernietigd, na verkocht te zyn geweest door de agenten der *Nationale Conventie.*

De bronnen aen welke wy voor dees nieuw gedeelte van ons werk hebben geput, zyn de zelfde die ons voor de kerk van St-Walburgis gediend hebben; dat is te zeggen, dat wy de handschriften van wylen heer J.B. VANDER STRAELEN, die van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken en die van wylen heer DE JONGHE ter onzer beschikking hebben gehad. Ons werk mag dus als volledig worden aenschouwd; wy hebben de grafschriften uitgegeven met de wapens of zinnebeelden die ze versierden.

Dry afleveringen zyn toegewyd geweest aen de zerken van St-Joriskerk; zy bevatten 371 opschriften, waeronder wy er verscheidene van verdienstvolle mannen ontdekken; als daer zyn de Aertsbisschop van St-Severino en van Ephesen, GASPARD VAN DER HEIRSTRAETEN, MARIA-ISABELLA-JOSEPHA VAN HORNE, groote weldoenster dezer parochie, de burgemeester JOANNES-BAPTISTA DELLA FAILLE en zyne vrouw MARIA-ISABELLA VAN DE WERVE; PETRUS VAN DER GOES en zyne vrouw ALEXANDRINA BALBANI, de burgemeester FLORENT VAN BERCHEM en zyne vrouw ANNA-PLACIDA 'T SERCLAES; ridder ANTONIUS DE TASSIS, Postmeester; ANTONIUS ANSELMO, schepen van Antwerpen; DON JUAN PORCEL Y CASTILLO; de burgemeesters HENRICUS VAN ETTEN, JOANNES HAPPAERT, BALTHASAR VAN VLIERDEN en HENRICUS VANDEN WERVE; CAROLUS BERTHOUT VAN MECHELEN, zoon van NICOLAES, pensionnaris van Antwerpen; CAROLUS-THEODORUS; markgraef van WINTERFELDT, generael van het voetvolk en gouverneur der stad Lier; de schilders JOANNES BREUGHEL gezegd de *fluweelen*, JOANNES SNELLINCK, de oudere, en GONZALES COQUES, de plaetsnyder CORNELIUS GALLE, de oudere; de ouders van FRANCISCUS SWEERTIUS, schryver der *Monumenta Sepulcralia*, eindelyk verscheidene

(1) Zie de aenteekening over deze beeldhouwers, door M. TH. VAN LERIUS, geplaetst in den *Cataloog van het Museum van Antwerpen*, 2e uitgaef, 1857.

leden der familiën DRAECK, DE LA TORRE, DE HORNES, SNOY, SMISSAERT, MAES, VAN DEN BROECK, VAN OPMEER, enz.

De opschriften der kerken van St-Jacob, Ste-Walburgis en St-Joris zullen het tweede deel der verzameling uitmaken. Om dit deel te vervolledigen, zal het Comiteit achtervolgens verscheidene stukken uitgeven: tafels, de geschiedkundige beschryvingen, de plannen der gebouwen en een aental groote platen, welke de zerken zullen voorstellen die eenige kunstwaerde bezitten. Zoo als wy het in het vorig verslag aengekondigd hebben, zal de beschryving over St-Jacobskerk opgesteld worden door den heer VAN LERIUS, en die over St-Walburgis door den secretaris der Commissie; een handschrift, door de familie MOONS ter beschikking van het Comiteit gesteld, zal het verleden van St-Joriskerk doen kennen.

De plannen der kerken zyn byna voltooid; dat der koor van St-Jacobskerk is reeds in het licht gegeven; een derde, dat van St-Walburgiskerk, zal haest volgen. Ter gelegenheid van dees laetste gebouw, denk ik de belangryke ontdekking te moeten melden, onlangs door onzen collega M. MERTENS gedaen, der oude krocht van St-Walburgiskerk, welke heden nog onder de huizen der Zakstraet bestaet. Dit overblyfsel van een merkwaerdig gebouw is 18 meters lang en 9 breed. Wy hopen dat de geleerde schryver der *Geschiedenis van Antwerpen* over deze ontdekking eene historische beschryving in het licht zal geven.

Zoo als wy hebben gezegd, hoort eene der afleveringen, in den loop van dees jaer uitgegeven, tot het 4^{e} deel der reeks van Antwerpen; het is de 63^{e}. Zy bevat een gezigt der oude abdy van St.-Michiel, in 1737 door J. SCHAWBERG gegraveerd, het vervolg der necrologische aenteekeningen en het begin der geschiedkundige verhandelingen over de kerkelyke gestichten waervan de grafschriften in dit deel voorkomen. De eerste dezer studiën, welke ik de eer had door het uitgevingscomiteit te zien goedkeuren heeft betrekking tot de abdy van St.-Michiel. Terwyl ik my met dit opstel onledig hield, werden er verscheidene ontdekkingen gedaen, welke ik my ten pligte acht aen de vergadering kenbaer te maken.

In de maend November ll. deed het gemeentebestuer van Antwerpen den aenkoop van twee belangryke diplomas: 1° den akt waerby proost HILDOLPHUS en de kanoniken van St.-Michielskerk, in 1124, na de uitroeijing der kettery van TANKELM, hunnen tempel aen den H. NORBERTUS en aen de kanoniken der orde van Premonstreit, overlieten; 2° den akt van bisschop NICOLAES, van Kameryk, by welken deze prelaet in 1148, de begiftiging gedaen door het oude kapittel van St.-Michiel, bekrachtigde.

Deze stukken, voortskomende uit de archieven der abdy, waren in den besten staet van bewaring en voorzien van de zegels van HILDOLPHUS en NICOLAES.

Het werd my vergund de zegels voor onze uitgaef te laten in plaet brengen. Vervolgens hebben de HH. MERTENS, DE BURBURE en ik de oorspronkelyke akten met de teksten vergeleken welke ervan, in de *Opera Diplomatica*, van MIRAEUS en de *Chorographia sacra Brabantioe*, van SANDERUS, voorkomen. Ten hoogste waren wy verwonderd te zien dat deze bescheeden geenszins met elkander overeenstemden; geheele zinsneden waren weg gelaten; het was klaerblykend dat MIRAEUS en SANDERUS zich van andere stukken hadden bediend. Alsdan herinnerde ik my dat wylen onze collega, M. MOONS, my in den tyd diplomas had getoond, welke insgelyks van de abdy van St-Michiel voortskwamen en het werd my toegestaen dezelve te onderzoeken. Eene nieuwe ontdekking had plaets; de akt van M. MOONS, voorzien van den zegel van bisschop NICOLAES, was degene waervan SANDERUS zich had bediend! M. DE BURBURE deed vervolgens eenige nasporingen in de archieven der Cathedrale en

daeruit bleek dat laetstgemelde kerk insgelyks gezegd diploom bezat; dit schrift verschilde echter nog meer van dat van het Stadhuis dan het diploma des heeren MOONS!

Getroffen door de belangrykheid dezer stukken, welke met eene der merkwaerdigste en duisterste tydstippen der Geschiedenis van Antwerpen in verband staen, besloot het Comiteit dezelve in het licht te geven, opdat de persoonen die zich met opzoekingen bezig houden, de feiten in hunne gansche waerheid zouden kunnen kennen. De heeren DE BURBURE, MERTENS, NELIS & VAN LERIUS hebben hunne medewerking willen verleenen tot uitvoering dezer beslissing.

Als uitleg van den oorsprong der veranderingen die men in de verschillende teksten ontmoet, dacht ik de volgende meening te mogen uiten welke onmiddelyk door myne Collegas werd gedeeld.

'Uit de vergelyking van dit en andere stukken, is gebleken, dat men in vroegere tyden de gewoonte had aen de verschillende partyen, die een contrakt sloten, slechts dat gedeelte van den akt te geven, 't welk haer betrof, zonder melding te maken dat zulk stuk een extrakt was. Hoe vele dwalingen er uit dergelyke doenwyze moesten voortspruiten, is licht te bevroeden; door het enkel *volledig* diploom der hoofdkerk wordt bewezen, dat de beschuldiging tegen de kanoniken uitgebragt, als zynde Tankelmsleer toegenegen, valsch is. Een onbehendig afschryven van dit stuk voor de abdy van St-Michiels heeft, naer allen schyn, aenleiding tot deze ongelukkige verdenking gegeven.'

De volgende afleveringen zullen het einde der beschryvingen inhouden; zy zullen insgelyks verscheidene platen bevatten, in hout gesneden door de heeren HEMELEER en GONS. Wy zullen onder anderen twee platen aenhalen voorstellende de wapens van alle de prioren en abden van het klooster van St-Salvator, gezegd van *Pieter Pot.* Na lange opzoekingen, zyn wy er in gelukt deze belangryke zinnebeelden te kunnen verzamelen.

Na het in druk geven van het tweede deel, zal het Comiteit zich onledig houden met de grafschriften van het oude klooster der Predikheeren te Antwerpen. De kerk van dit gesticht, eene der merkwaerdigste der stad, bevat een groot getal opschriften, waeronder er verscheidene zyn die met het leven van uitmuntende mannen onzer provincie in verband staen.

Deze werken, Myne Heeren, hebben allen betrekking tot de stad Antwerpen; werpen wy thans eenen oogslag op de grafschriften der andere plaetsen der provincie.

Voor Mechelen hebben wy ééne aflevering uitgegeven; zy behelst een gedeelte der opschriften der metropolitane kerk. Gy weet het, Myne Heeren, deze tempel is ryk aen gedenkteekens; onder de grafschriften in het laetste stuk (het 3de) vervat, zien wy die van alle de aertsbisschoppen van Mechelen, van den *communiemeester* ARNOLDUS DE MERODE en van zyne vrouw CATHARINA DE GOTTIGNIES; der *communiemeesters* PHILIPPUS DE CLERCK, JOANNES VAN DER LAEN en JACOBUS SCHOOFF; van verscheidene leden der familiën VAN ACHELEN, VAN DEN ZYPE, DE ROBIANO, VAN DER EE, enz. Deze aflevering is eene der belangrykste der verzameling.

De Commissie, Myne Heeren, moet zich geluk wenschen over den keus dien zy, verleden jaer, gedaen heeft van een nieuw corresponderend lid te Lier. M.G. VAN VUGT, heeft zich met vlyt toegelegd op de taek tot welke gy hem geroepen hebt. Hy

heeft alreeds een gedeelte der grafschriften van St-Gummaruskerk verzameld; hy hoopt ons weldra de kopy daervan te kunnen zenden.

Sedert eenigen tyd, vervult de heer VAN VUGT het ambt van archivarius by de oude collegiale. Door zyne opzoekingen, heeft deze oudheidkundige belangryke ontdekkingen gedaen die een gansch nieuw licht werpen op den oorsprong van eenige onzer merkwaerdige gebouwen. Aldus heeft hy het tydstip der opbouwing van St-Gummaruskerk kunnen bepalen. Steunende op het werk van den ouden burgemeester van Lier, VAN GRAESEN, hadden de meeste schryvers die over de geschiedenis der belgische bouwkunde handelen, bevestigd dat deze kerk in 1425 was begonnen geweest. M. VAN VUGT bewyst, by middel van onwederlegbare stukken dat de fondamenten van den toren in 1377 zyn gelegd geweest, in byzyn der schepenen der stad en der kerkmeesters van St-Gummarus[1]. Dit feit is bestatigd door eenen brief van den bisschop van Kameryk, PETRUS D'AILLY (de Alliaco), gedagteekend van Lier den 4 mei 1400, en door welken deze prelaet 40 dagen aflaet verleent aen alle degenen die tot het voltrekken van het reeds begonnen werk zullen bydragen.[2].

Eene andere niet min belangryke ontdekking, door den heer VAN VUGT gedaen, is die van een plan, waerschynlyk van het oorspronkelyk plan der koor van St-Gummarus. Men weet dat dees gedeelte van het gebouw het werk is van den befaemden HERMAN DE WAGHEMAKERE, den oudere, wien wy de plans der St-Jacobskerk van Antwerpen verschuldigd zyn. Deze teekening diende voor omslag aen eene rekening van het jaer 1486; M. VAN VUGT heeft het uit de vergetelheid getrokken en daerdoor eenen waren dienst aen de oudheidkunde bewezen.

Dit feit toont op nieuw hoe nuttig, hoe noodzakelyk zelfs het zou zyn,

(1) Zie de stadsrekening door M.F.H. MERTENS, uitgegeven.

(2) Ziehier den inhoud van dezen aflaetbrief:
Universis Christi fidelibus praesentium litterarum seriem inspecturis, Petrus miseratione divina Cameracensis Episcopus, salutem in Domino sempiternam. Congaudentes in Domino exultamus dum Christi fideles, Nobis subditos, ad opera salubria excitamus per quae mater nostra Ecclesia potioribus honoribus decoratur, cultus divinus ampliatur, devotio fidelium accrescit et salus acquiritur animarum. Sane pro parte dilectorum Nobis in Christo magistrorum fabricae ac provisorum ecclesiae beati Gummari, totiusque communitatis villae Lyrensis, nostrae Cameracensis dioecesis, humilis supplicatio continebat, qualiter a longissimis temporibus citra Processio quaedam solemnis ipso die dominica post festum sanctissimi Sacramenti apud eos instituta, existit, in qua Corpus et Reliquiae gloriosi confessoris beati Gummari, quod Corpus in ecclesia collegiali ibidem, ut pie creditur, requiescit, processionaliter ingenti solemnitate defertur, ad quam Processionem innumerabilis devotionis causa affluit populi multitudo, quodque ecclesia ipsa, *quoe structuris maximis jam inchoatis noscitur atque refectionibus indigere;* quaeque à diversis personis ac peregrinis in honorem dicti gloriosi confessoris frequenter visitatur, ut eo avidius et devotione potiori hujusmodi pium propositum et observationes solemnes valeant insequi, quanto gratiae spiritualis se noverint uberius fore conspersos, mater nostra Ecclesia de animarum salute solicita, indulgentias atque spiritualia dona in remissionem peccaminum concedere consuevit. Quorum supplicationi devotae paterna affectione pie inclinati, de omnipotentis dei misericordia, sanctissimaeque virginis genitricis suae Mariae, beatorum Petri et Pauli, apostolorum, dictique gloriosi confessoris ac omnium sanctorum meritis et intercessione confisi, omnibus vere poenitentibus et confessis, in gratiae statu existentibus, qui hujusmodi Processioni ipso die dominica post festum sanctissimi Sacramenti institutae, interfuerint atque incesserint, ac ipsam ecclesiam in honore dicti gloriosi confessoris devote visitaverint, eidem *ad opus oedificiorum hujusmodi manus porrigendo adjutrices*, auctoritatibus Nostris pontificali et ordinaria Quadraginta indulgentiarum dies de injunctis eis poenitentis, toties quoties, in Domino misericorditer relaxamus, pariter et concedimus harum serie litterarum. In quorum testimonium praemissorum praesentes litteras sigilli Nostri majoris munimine jussimus appensione roborari.
Datum Lyrae, praefatae nostrae dioecesis, anno Domini millesimo quadringentesimo, die sexta mensis maij.

de archieven onzer oude burger- en kerkinstellingen te rangschikken. Door het bevelen van dit werk, heeft het fabriek van St-Gummarus een voorbeeld gegeven dat door andere besturen verdient gevolgd te worden.

Wat de opschriften betreft, door de heeren ROMBOUTS en DECKERS verzameld, en betrekkelyk tot de dorpen der cantons Contich en Herenthals, het Comiteit hoopt de uitgaef daervan in den loop van dees jaer te kunnen voortzetten.

Sprekende van gedenkteekens en grafzerken, zult gy my toelaten, Myne Heeren, uwe aendacht in te roepen op een feit dat in eene andere vergadering plaets heeft gegrepen, maer dat nogtans regtstreeks onze Commissie van opschriften betreft. Onze Commissie is, inderdaed, de eerste die in België zich met zerken heeft bezig gehouden; de eerste heeft zy het belangryke er van doen uitschynen, zoo wel onder het opzigt der geschiedenis als onder dat der kunst. Op haer voorstel, gewaerdigde de heer Gouverneur dezer provincie den 8 april 1852, eenen omzendbrief aen de gemeentebesturen te zenden om deze te verzoeken hem te verwittigen van alle ontwerp van opligting of vernietiging van grafteekens. Het was insgelyks op onze aenvraeg dat het gemeentebestuer van Antwerpen verscheidene merkwaerdige grafsteenen, voortskomende van afgebrokene kerken, en welke zich in de magazynen der stad bevonden in het Museum deed overvoeren. Ons Comiteit gebood daerenboven het in plaet brengen van eenige der belangrykste zerken, welke zich in de monumenten bevonden waervan wy de opschriften in het licht hebben gegeven.

Deze feiten bewyzen dat er, in de provincie Antwerpen, vele zorgen besteed zyn geweest tot de bewaring der grafteekens. In eene zitting der koninklyke commissie van monumenten, gehouden te Brussel den 25 september ll. drukte het Comiteit der corresponderende leden van Braband, van zynen kant, den wensch uit de zerken in de muren der kerken te zien plaetsen.

'Wy denken uwe aendacht te moeten inroepen, M. de Minister, zegde de heer verslaggever WAUTERS, op de schade die men byna dagelyks aen de graven en zerken toebrengt. In meest al de kerken en kerkhoven, zyn deze overblyfsels van het verleden, somwylen zoo belangryk voor de oudheidkunde en de geschiedenis onzer oude familiën, blootgesteld aen den verderfelyken invloed des regens. Op eenige plaetsen, gebruikt men ze, by voorkeur, tot verbetering van den toegang der byzonderste poort van de parochiekerk. Een algemeene maetregel die zoude voorschryven de grafsteenen in de muren te plaetsen en de grafteekens van eenig belang, zoo als, by voorbeeld, de schoone grafstede der graven de Glymes, te Geldenaeken (Jodoigne), in veiligheid te zetten, zou met grooten byval begroet worden en voor gevolg hebben de vernielingen waervan wy dikwyls de getuigen zyn, tegen te houden.[1]'

Gy ziet het, Myne Heeren, dit voorstel was ingeboezemd door het verlangen van de merkwaerdige zerken te zien bewaren; en waerlyk dit was niet ontydig, want zoo men er niet op let, zullen alle de beeldhouwwerken der grafsteenen binnen eenige jaren door het gaen en komen, afgesleten zyn. Deze wensch nogtans werd heviglyk bestreden door een lid die het vraegpunt onder een gansch ander oogpunt beschouwde dan het Comiteit van Braband: 'Ik wil niet,' zegde M. WHEALE, 'dat men de steenen wegvoere die de plaets aenduiden waer de persoonen begraven zyn, en vermits men de zaek niet in den grond wil onderzoeken, vraeg ik dat de Commissie den wensch

(1) Zie *Compte-rendu de la séance*, p. 50.

uitdrukke dat het streng verboden zy de grafsteenen, de koperwerken en andere voorwerpen van dien aerd, zonder toelating van het Staetsbestuer, weg te nemen.[(2)]»

Gy zult het met my bekennen, Myne Heeren, er was waerheid langs beide kanten; want indien de verplaetsing der zerken, voor hunne bewaring, noodig is, zoo is het niet minder klaerblykend dat de eerbied dien wy den dooden schuldig zyn, ons verbiedt de steenen, bestemd tot het overbrengen hunner nagedachtenis, weg te voeren, ten minste zonder door anderen hunne plaets te doen innemen.

Dit zoo belangryk vraegpunt, dat gansch met onze werkzaemheden in verband staet, kan, volgens my, in deze vergadering, onderzocht worden; my dunkt zelfs dat onze Commissie ten dien opzigte eenen wensch zou kunnen doen toekomen aen het Comiteit der corresponderende leden van de koninklyke Commissie van Monumenten, voor deze Provincie, ten einde deze heeren zich op onze meening zouden kunnen steunen, indien, zoo als het waerschynlyk is, het vraegstuk op nieuw op het dagorde der aenstaende algemeene zitting der Commissie van Monumenten gebragt wordt.

Wy herhalen het, het is onbetwistbaer dat, indien de grafsteenen op de plaets blyven welke zy in de kerken bekleeden, het beeldhouwwerk zoo wel als de opschriften welhaest zullen vernietigd zyn; het geheugen der persoonen onder de zerken begraven, zal ter zelfder tyd verloren gaen. Om de voorstellen van het Comiteit van Braband en van M. WHEALE te doen overeenkomen met die welke wy, in 1852, de eer hadden aen den Heer Gouverneur der Provincie Antwerpen voor te dragen, zoude het noodig zyn:

1° Niet eenen grafsteen, zonder voorafgaendelyke toelating, te vernietigen of weg te nemen.

2° Zoo veel mogelyk de merkwaerdigste steenen in eene veilige en zigtbare plaets der kerken te stellen.

3° Deze beeldhouwwerken, wier getal niet groot is, door anderen te vervangen, opschriften dragende die het geheugen van den aflyvigen bewaren.

Onze Commissie, Mynheeren, zou vervolgens de lyst kunnen opstellen der merkwaerdige grafsteenen die zich in de provincie Antwerpen bevinden; er is geen twyfel of dit werk zou van een groot nut voor de Commissie der Monumenten zyn.

Vooraleer te eindigen, moet ik, Mynheeren, de dankzegging van het Comiteit vernieuwen aen de persoonen die ons hunne medewerking in de vervulling van onze taek verleend hebben: aen onze collegas, MM. den ridder GUSTAF VAN HAVRE, senateur, en K. RUELENS, beambte aen de koninklyke Bibliotheek te Brussel; maer vooral, aen de familie van wylen onzen collega, M.P. TH. MOONS-VANDER STRAELEN; hare verknochtheid aen ons werk is zonder palen. Bedanken wy insgelyks het Staets- en het provinciael Bestuer voor den steun dien zy ons verleenen; want zonder hunne bytreding zou het ons onmogelyk zyn onzen arbeid voorttezetten.

De Secretaris-Verslaggever,

P. GÉNARD.

(2) Zie *Compte-rendu de la séance*, p. 32.

DE LAATSTE BARD.

Oude gedachten herdacht.

Wann werdet ihr, Poeten,
Des Dichtens einmal müd?
Wann wird einst ausgesungen
Das alte, ew'ge Lied?

GRÜN.

Zeg, eeuwig jonge troebadoer,
Zult gij de harp nooit nederleggen,
En - vaarwel - aan de grijze kunst
En aen de zanggodinnen zeggen?

De zanger sprak: - ‘Zoo haest de wind
In 't olmenwoud niet meer zal ruisschen,
Zoohaast der zeeën trotsch gezang
Langs d'oeverboord niet meer zal bruisschen;

Zoo haast der schoonen tooverblik
Voor altijd onze ziel moet derven,
Als op het laatste maagdengraf
De laatste veldviolen sterven;

Zoo haast geen vogel meer in 't bosch
Zal zingen bij des beekjes kronkelen;

Zoo haast de zon heur baan verlaat
En geene sterre meer zal vonkelen;

Dan zing ik ook mijn laatste lied,
Een lijkzang op het graf der Schepping,
Dan trekt mijn' muze hemelwaarts
In onnavolgbre vleugelrepping.’

VERHULST.

Heil en wraek.
(1541-1542.)
(Vervolg; zie bl. 82 dezes jaerg.)

Non mors sollicite finis amoris erit

II.

Het was in den morgend van den vierden van Wynmaend des jaers 1541. De dag was somber, de lucht als met een vale en gryze vloers omhangen, en de najaerswind snerpte met buitengewoone ruwheid. Nauw was het acht ure of er was eene zeldzame beweging in de stad. Er bleef geene enkele straet meer over welke niet met volk was opgepropt; en wanneer al de klokken der kerken in eens begonnen te stormen en hare rampverkondigende toonen over Antwerpen lieten weêrgalmen, ô dan was alles te been! van alle kanten liep jong en oud in tallooze verwarde scharen, waeronder men nu en dan het akelig en met verbazing en angst uitgesproken geroep ‘brand! brand!’ hoorde opstygen, naer de Groote Markt. - Daer vertoonde zich aen de aenschouwers een schrikkelyk schouwspel! byna geheel de Maldereistraet stond ten prooi der vlammen. Al wat maer eenigzins in staet was hulp toe te brengen om den brand te blusschen, was aen het werk. De gilden stelden al hunne krachten in, om de goede orde tusschen de steeds aendringende menigte te houden, wyl een aenzienlyk getal burgeren, met wonderbaren moed en onvermoeijelyken iever, in weêrwil van het steeds aengroeijend gevaer, de kronkelende vlammen trotseerden. Onder die menigvuldige dapperen, hunne krachten inspannende om het vuer te keer te gaen, bewonderde men byzonderlyk den edelen heer Van Blanklaer, welke, aen ieder bevelen uitdeelende, niettemin zich vertoonde op alle punten der gebouwen waer de brand het hevigste was. In weêrwil van dit alles, waren voor dit oogenblik alle hulpmiddelen vruchteloos, aengezien de wind meer en meer het vuer aenstak en den brand deed toenemen. Nog wonderen van moed werden er aen den dag gelegd, wyl men de hoop koesterde van toch misschien zich tegen den middag van de vlammen meester te maken, wanneer er op eens eene schielyke beweging onder de scharen ontstond; aller oogen rigtten zich naer één punt en het werk werd gestaekt. De kloekmoedige heer Van Blanklaer lag op een donsen rustbed, bleek en krachteloos uitgestrekt, en het bloed vloeide in overvloed langs alle kanten van zyn hoofd.

Welligt zal men peinzen, dat een zware balk, in zynen val, het hoofd van dien edelen minnaer des menschdoms had mislukt te verpletteren? Zulks ook dachten al de ooggetuigen van dit schriktooneel. Doch geheel anders was het er mede gelegen. Die wonden waren hem, wyl hy als een held tegen de vlammen worstelde, toegebragt door een man, welken hem met eenen zwaren balk den schedel had poogen te verbryzelen. En niemand was ooggetuige geweest van dien verraderlyken aenval! niemand kende den aerdsschelm, den dader van dit wraekroepende feit; want hy had, zoo laf als boos, zyn heil in eene schielyke en geheime vlugt gezocht. Wel had de edele gewonde hem erkend; doch meer eenen doode dan eenen levende gelykende, was het hem onmogelyk zynen vyand bekend te maken. De menigte dus kende de oorzaek van zyn lyden niet, en zeker was het dat indien zy dezelve geweten had, zy om wraek, schielyke wraek zou geroepen en den misdadigen overal opgespoord

hebben. Intusschen bleef er niets over dan den gewonde ter hulp te snellen, hem eene traen van medelyden op te offeren, alle poogingen aen te wenden om hem tot het leven terug te roepen en hem naer zyne wooning te vervoeren.

Op die weinige oogenblikken, welke er noodig geweest waren, om dit droevig vertoog gade te slaen, en gedurende dewelke de menigte haren arbeid had vertraegd, was de brand schrikkelyk aengegroeid en had reeds verscheidene naestgelegen huizen aengetast.

Men ging dan met nieuwen moed aen het werk en slechts om één uer des namiddags mogt men het genoegen smaken den arbeid bekroond te zien, en de vlammen meester te worden. - Van de geheele Maldereistraet bleven er slechts dertig huizen over.

Moeijelyk zou het zyn te beschryven wat hartschokkend, zieltreffend, en medelydenswaerdig tooneel er plaets greep, wanneer de edele Van Blanklaer, met wonden overladen, in de prachtige benedenzael zyner adelyke wooning, op de Meir gelegen, gebragt was.

Nauwelyks was zyn eenige zoon Karel toegevlogen; nauwelyks had deze in den stervende zynen beminden vader erkend, of een akelige gil weêrgalmde door de zael en de jongeling lag als een doode onbewust en roerloos op het lichaem zyns vaders. Een talryke vriendenkring staerde medelydend en wyl tranen op hunne wangen biggelden, op het uitgestrekte paer; en slechts na twee uren, gelukte het den dienstboden hunnen jongen meester tot het bewustzyn terug te brengen.

Wanneer deze tot zich zelven gekomen was, begon hy gedurende eenige stonden met onbeweegbaren blik zynen lydenden vader aen te staren, en dan in eens, met nedergebogen hoofde en de armen over elkander gekruist het wyde vertrek te doorwandelen, zonder acht te slaen op de aenwezige persoonen, en van tyd tot tyd mompelende ‘doemnis! doemnis!...’

Eindelyk stapte hy uit de zael, greep eenen dolk en zich in zynen mantel gewikkeld hebbende, verliet hy zyne wooning, als ware de gedachte by hem opgerezen dat een laffe vyand die wonden aen zynen vader had toegebragt en als wilde hy den moordenaer gaen opsporen en zich wreken.

III.

Vyf dagen na de laetste gebeurtenis, zat de jeugdige Karel aen de bedsponde zyns lydenden vaders, met het hoofd in de hand, in diepe gepeinzen verzonken. Eene bleeke tint had zich over zyne schoone gelaetstrekken verspreid en merkelyk scheen hy vermagerd te wezen. Het mangelde hem aen moed; doch kon hy noch moed hebben na de harde slagen welke het lot hem had toegebragt? Was hy dan niet meêdoogloos afgerukt van den engel zyner gedachten; van haer, die hem zoo dikwyls des nachts in zyne liefdedroomen, als eene zalige hemelinge, had voor den geest gezweefd; van haer die zyn hart bezat en van wier liefde hy verzekerd was? Ging de dood hem zynen vader niet ontrukken?

Toen de jongeling uit zyne mymering ontwaekte, zag hy dat zyn kranke vader de oogen op hem hield gevestigd en met nauwkeurigheid al de hygingen zyner borst gadesloeg; hy greep alsdan deszelfs hand, drukte ze teder aen zynen boezem en zei:

- ‘Hoe is het met uwe pynen, vader? zyn zy een weinig verminderd?’
- ‘Ach neen, dierbare zoon,’ - sprak de zieke, - ‘inte-

gendeel, myne smarten vermeerderen elk oogenblik en ik voel dat u ik weldra zal moeten verlaten!...'

- 'Vader, wat zegt gy!' - riep Karel in droefheid uit, wyl zyn hoofd op zyne borst zeeg. Die woorden waren tot in zyne ziel gedrongen.

Inderdaed, de gryzaerd leed geweldig; de oogen stonden hem brandend en styl in het hoofd; aen zyne vermagerde handen en uitgeholde verbleekte wangen, zou men gezegd hebben, dat eene langdurige ziekte hem had doen kwynen, en nogtans, dit alles was het werk van eenige dagen. Ook, wanneer men de stuiptrekkingen zyner handen, zyns aengezigts, in een woord van al zyne ledematen gadesloeg, kon men gissen dat niet alleen pynen, maer ook verontwaerdiging zyne kloeke borst verteerden.

Na eenige oogenblikken stilzwygen hernam de kranke:

- 'Ja, myn zoon, die woorden schynen u wonder toe niet waer?... zy treffen u als een donderslag; doch het is zoo. Welhaest zult gy geenen gryzen vader meer hebben, die u zal kunnen troosten, want ik zal niet meer zyn. - Doch ween niet: de Almagt zal u behoeden en u zegenen. Vooraleer ik sterve, moet ik echter van u eenen laetsten dienst vergen; gy moet mynen laetsten wil ten uitvoer brengen.

- ô Spreek, Vader! spreek slechts, wat wilt gy?... Al wat gy my opleggen zult, zal ik volbrengen; ik zweer het by de ziel myner afgestorvene moeder!'

'Dank, myn zoon!' - viel de lydende in - luister nu: 'Denk niet, dat de wonden welke my aen myne sponde kluisteren en my ten grave slepen, niet doodelyk zyn; ik gevoel maer al te wel mynen toestand. Misschien hebt gy dikwerf gewenscht te weten wie my die wonden heeft toegebragt, en tot hiertoe heb ik u niets geopenbaerd, omdat ik de hoop koesterde van zelf my eenmael te kunnen wreken; doch thans dat ik voel dat myne krachten my begeven en de dood my reeds toewenkt, nu denk ik, vry u myn geheim te mogen mededeelen, vermits gy alleen bekwaem zyt mynen dood te wreken.'

- 'Vader!' - riep Karel uit - 'ô Ga voort - spreek toch; laet my niet langer in de onwetenheid,' - en wyl hy dit zegde, gevoelde hy de felste stuiptrekkingen en een wraekvolle grimlach vertoonde zich op zyn gelaet.

- Welnu, myn zoon' - vervolgde de heer Van Blanklaer - wanneer gy slechts een zes-jarig knaepje zynde, lief en schuldedoos als een lam aen den schoot uwer tedere moeder darteldet en huppeldet, deed hier een Edelman, als vriend, zyne intrede. Onder den schyn, onder het mom der vriendschap, lag echter de vervaerlykste vyand verscholen. Ik kende de valscheid zyns karakters niet; want zoo lang hy in myne wooning heeft verkeerd, heeft hy geveinsd; en toch myn geest kon niet begrypen dat er zulke lage zielen bestaen. ô Wanneer ik peins aen die vervlogen rampvolle dagen, dan ryzen myne hairen nog te bergen en de tranen vertoonen zich glinsterend aen myne oogleden. Het was hem niet genoeg, de ondankbare! ô beste Karel, myne vriendschap te bezitten en als een broeder aenzien te worden, hy moest de lafaerd! myne echtkoets bezoedelen en mynen naem van Belg met smaed beladen!...

- 'Vader! vader, wat zegt gy? uwe echtkoets bezoedeld en u gehoond! en gy hebt u niet gewroken; gy hebt uwen dolk niet in zyn borst geploft! - riep de jongeling als ontzind uit.

- ô Ja, myn zoon, - viel de grysaerd in - ik heb my willen wreken; doch de lafaerd heeft het land verlaten en heeft my alleen aen myne folteringen overgelaten. Begrypt gy nu, Karel, hoe akelig toen myn toestand was en met wat vertoornden en tevens medelydenden blik ik uwe lieve moeder moest aenzien? De hemel had over haer

beschikt; weldra daelde zy al kwynende en haren mislag betreurende in het graf. Op haer doodbed schonk ik haer vergiffenis, steeds de hoop koesterende van toch eens myn aerdsvyand aen te treffen. Korts daerna, wilde het toeval dat ik hem ontmoette op het oogenblik, dat ik Sint-Jacobskerk wilde verlaten om my naer myne wooning te begeven. ô Karel, er ontstond alsdan een zoo hevige stryd in mynen boezem, dat ik my zelven niet gevoelde en van woede en razerny op den grond stampte. Ik meende mynen dolk in zyn hart te ploffen, hem stuiptrekkend aen myne voeten te doen rollen; doch ik huiverde Godes tempel met bloed eens anderen Judas te bezoedelen, en alsof myne hand tegengehouden werd, bleef ik werkeloos staen, wyl myn vyand my met verachtenden blik aenstaerde. Onnoodig is het u te zeggen wat ik leed, hoe medelydenswaerdig myn toestand was. Doch gelyk de tyd aen al het ondermaensche een einde stelt, zoo verminderden ook allengs myne droefheid en myne folteringen en daer ik slechts mynen troost zocht in uwe opvoeding, werd myn hart weêr zacht en stil als weleer. Dagelyks had ik den Schepper opdat hy myne levensdagen zoude verlengen, uit liefde tot u; want vreugdevol zag ik het oogenblik te gemoet, waerop gy zoudt gelukkig zyn, en ik, getroost, in stille vrede het oog voor het licht zou sluiten. Doch...'

Hier stierven de woorden op de lippen des lydenden; eene diepe zucht verliet ratelend zynen gorgel; twee tranen rolden biggelend over zyne vermagerde wangen en zyne handen beefden alsof eene hevige koorts hem aentastte.

Hy dacht op dit oogenblik aen de toekomst zyns zoons en die gedachte folterde hem zoodanig, dat het hem onmogelyk was verder zyn geheim bekend te maken. Nog een half uer lag hy afgemat en sprakeloos, en toen hy een weinig van zyne ontsteltenis was teruggekomen, ging hy voort:

- 'Ik mogt u niet gelukkig zien, myn zoon; God heeft er anders over beschikt: want hy, die myn huiselyk welzyn had gestoord, moest myne laetste stonden ook vergiftigen en my den doodslag geven.'

De jongeling zat als verpletterd; weldra echter liep het bloed hem naer het hoofd; zyn boezem blaekte van het vuer der wraek. Een oogenblik scheen hem nu te lang om den wil zyns vaders te volbrengen, en in gramschap riep hy uit:

- 'En wie is die ontaerde schelm, vader? zyn naem!... ô myn dolk zal tot in het merg zyner beenderen dringen!... Ik zweer het u!...'

- 'Die valschaerd, is de Spaensche edelman Martino de Gasparoly...'

- 'God!' - gilde de jongeling, en alsof de bliksem hem had getroffen, zeeg hy plotselings uit zynen leuningstoel ten gronde. Die woorden hadden hem om zoo te zeggen het bewustzyn ontnomen. Aendoenlyk was het om zien, hoe de brave grysaerd gestaêg het weenend oog op zynen zoon gevestigd had en met wat tedere vaderliefde hy hem aenzag! ô had hy zelf zyn kind ter hulp kunnen snellen, wat zalige vertroosting, wat hemelsche vreugde zou hy niet hebben gesmaekt!

Eilaes! dit was den ouderling niet vergund; hy moest daer werkeloos en uitgestrekt liggen en zyne dienstboden zynen zoon zien hulp toedienen.

Een kwaert uers daerna begon de brave jongeling het verstand terug te krygen, en naermate hy tot zichzelven kwam, rolden de woorden: 'Gasparoly.... Moorden.... Maria.... Dood!....' met stille zuchten gemengd, bevend van zyne lippen.

Wanneer hy geheel bekomen was, vroeg hem de kranke wat hem toch

dusdanig had kunnen treffen, en of de naem van Gasparoly hem eerbied of schrik inboezemde.

‘ô Vader!’ - was des jongelings antwoord - ‘spreek toch dien naem niet meer uit: hy doet my yzen; ô spaer my die smart, want de dood zelve zou my zoo bitter niet vallen!’

- ‘En waerom, Karel, doet die naem u yzen? - vroeg de kranke, wyl hy eenen onderzoekenden blik op zynen zoon wierp.

- Om dat ik zyne dochter bemin, vader, en dat zonder haer te bezitten, het leven my onmogelyk is.’ - snikte de jongeling, wyl zyn hoofd op zyne borst zeeg.

- ‘Hemel! welk geheim!’ - riep de ongelukkige vader vol ontroering uit, en doodsbleek werden zyne wangen. Na eene korte poos vervolgde hy zuchtend: ‘Drymael ongelukkige zoon! Gy bemint de dochter myns valschen vriends, myns moorders! Ach! is dit dan het geluk dat ik u steeds toewenschte?... Hadde ik u eerder mynen vyand doen kennen, welligt zoudt gy zyne dochter gehaet hebben, in plaets van ze te beminnen en zulke smarten zouden myne laetste levensstonden niet hebben komen verbitteren. Eilaes! nu is het myne schuld; nu is het te laet...’

Hier zweeg hy eene poos. Verschillende gepeinzen schenen in zynen schedel te woelen. Na eenige oogenblikken greep hy minzaem de hand zyns zoons, en hervatte op zoetaerdigen en smeekenden toon:

- ‘Zeg, myn zoon, kunt gy die liefde niet uit uwe gedachten bannen? ô Ware dit mogelyk dan zoudt gy nog gelukkig kunnen zyn, en ik zou getroost sterven!’

- ‘Vader, wat zegt gy! Maria vergeten! Een engel als zy is... Neen nooit!... veeleer zou ik alles kunnen verlaten!... veeleer stierf ik op het oogenblik!...’

- ‘Maer denkt zy nog wel aen u, Karel; bemint zy u wel met al de vurigheid eener reine ziel? en zyt gy verzekerd dat gy met haer zoudt gelukkig zyn?’

- ‘Vader, moet gy dit vragen! ô zy bemint my zoo teêr! zy ademt voor my alléén! Ach! hoe smartelyk zou onze verwydering haer vallen!... en wanneer ik denk, dat ik u moet wreken, dat ik den vader myner geliefde moet dooden, ô God! dan ontzinkt my de moed, dan schynt het leven my eenen last!... neen! dit kan ik niet... want dit is mynen dolk in haren boezem jagen!’

- ‘Ongelukkige zoon!’ - zuchtte de lydende andermael en na eenige stonden hernam hy:

- ‘Luister, myn kind: uw ongeluk grieft myn vaderhart, en zwaer weegt op hetzelve de eed, welken ik u heb afgeëischt. Ik wil my voor uw welzyn opofferen en u van dien eed ontlasten, onder deze voorwaerde: Indien Martino de Gasparoly weigert zyne dochter tot gade te geven, dan slechts zult gy den my aengedanen hoon wreken: maer zoo hy u zyne dochter schenkt: ô wees dan gelukkig! de echt schenke u het heilzaemste genot; de hemel bekroone denzelven en zegene u beiden! bemin dan steeds uwe Maria als eene teedere gade en acht haren vader als of het de uwe ware... doch, wyd dan ook eene traen toe aen de nagedachtenis van hem die u boven alles lief had en zich voor uw welzyn opofferde!...’

- ‘Vader,’ - kreet de jongeling - ‘ô dank! heb dank, voor zooveel liefde en goedertierenheid! ô Mogt gy nog uwen zoon gelukkig zien! mogt de Alvoorzienigheid uwe dagen verlengen! ô hoe lieflyk zou my alsdan de toekomst toelachen!...’

- ‘Getroost u, myn zoon’ - vervoorderde de ontroerde Jacob - ‘Reeds wenkt de engel des doods my minzaem toe, om tot het lang verbeidde vaderland optestygen. Ik heb den alsemkelk tot op den bodem geledigd en sterf gerust. Voor u, volbreng

immer uwe pligten, acht uwe tydgenoten en verdedig het Vaderland, wanneer het uwen arm vraegt, dan zal uwe pelgrimsbaen met de altoos geurige bloemen des heils bestrooid zyn.'

Nu zweeg de lydende; de gloeijende kussen zyns zoons brandden op zyne hitte en vermagerde wangen. ô Wat heilzame stonden zyn het niet voor eenen stervenden vader den liefdekus zyns kinds op zyne bevende lippen te ontvangen.

Lang bleven vader en zoon aen elkanders borst gedrukt; lang nog mengden zich hunne ademen, tot dat eindelyk de weldoende en verkwikkende slaep des grysaerds afgematten geest kwam koesteren.

Tegen den avond werd hy door eene hevige koorts aengerand, welke zonder twyfel voortsproot uit de felle schokken die zyn vaderhart had onderstaen. Van dag tot dag nam zyne ziekte toe, en eindelyk, na twee dagen zinneloos op zyne bedsponde gelegen te hebben, zoodat het hem niet meer gegeven was zynen zoon te omhelzen en hem het jongst vaerwel toe te spreken, blies hy den laetsten adem uit.

IV.

Nauw daelde dagelyks de avond langzaem en statig neder of een man doorkruiste met spoedigen tred de Antwerpsche straten en begaf zich naer de vesten, welke zich tusschen de Kipdorp- en Roodepoorten bevinden. Overschoon was deze man; zwarte hairlokken rolden hem golvend van onder eenen breeden spaenschen hoed om den hals en gaven aen zyn bleek en fyn besneden gelaet een wonder en poëtisch voorkomen, zyn tred was mannelyk en fier; zyne schier ranke leden waren in eenen zwierigen zwart fluweelen mantel gewikkeld, en als scheen hy onder de rondzwervende menigte iets te zoeken, liet hy zyne blikken gestadig onder de kanten zyns hoeds ronddwalen.

Eens, de avond was zwarter dan naer gewoonte en alhoewel het pas vyf ure des namiddags was, heerschte overal de diepste stilte; alleen een felle noorderwind snerpte en floot soms met buitengewoone ruwheid.

Weêr stapte onze geheimzinnige persoonaedje met ongeduld de vesten op en neêr. Het scheen, dat er in zyn hart een wonderbare drift woedde; want hevig klopte hem de boezem en op zyn gelaet stonden al de folteringen zyner ziel te lezen. Van tyd tot tyd ontvlogen eenige krachtvolle onverstaenbare woorden zynen mond, en dan ook beliep eene schielyke huivering zyn lichaem, en waren zyne ledematen aen felle stuiptrekkingen onderhevig. De ademhaling werd hem allengs moeijelyker, en van tyd tot tyd zuchtte hy, alsof iets zwaers hem op het hart lag. Om zynen mond zweefde een lach, wreeder en pynlyker dan die eens wanhopigen, en in zynen blik, steeds grondwaerts gerigt, was eene helsche blydschap te lezen. Vaek stampte en knarsetandde hy van woede; vaek nam hy den dolk welke in zynen gordel stak in de hand en met wreeden wellust op deszelfs punt starende, sprak hy, wyl een helsche grimlach op zyn aengezigt glom: 'Hy zal tot in het merg zyner beenderen dringen!'

Zoo had hy reeds een kwart uers heen en weder gewandeld, toen in eens het leed hem zoodanig folterde, dat het bloed hem naer het aengezigt drong en hem als razend maekte. Zyne gramschap en ongeduld waren ten top gestegen; hy was geen mensch meer gelyk. Woedend sprak hy: 'Zal die laffe schelm my blyven ontsnappen! zal ik myne hoop blyven te leur gesteld zien?... Doemnis!... Ik zelf zal sterven,

indien ik dezen avond hem de borst niet doorboore!...' en met meer snelheid liep hy voort.

Hy wandelde nog lang, wanneer hy in eens eenen man in het oog kreeg in denwelken hy zynen vyand erkende. Hy greep zynen dolk, snelde op hem aen en wyl hy hem toeschreeuwde: 'Boet nu, valsche snoodaerd, het kwaed dat gy hebt gedaen met onnoozel bloed te vergieten!... dat uwe helsche ziel de belooning harer daden ontvange!...' plofte hy het stael in zyns vyands borst en deze rolde stuiptrekkend in zyn bloed. Een gryns, als die eener hyeen, liet zich hooren en vloekende blies hy den jongsten adem uit.

Niet zonder innig genoegen, staerde de geheimzinnige weinige oogenblikken op zyn slagtoffer; eindelyk verliet hy dit bloedig tooneel en verdween in zynen mantel gewikkeld in de verte.....

Des anderendags 's morgens liep het gerucht in de stad dat men op de wallen het bebloede lyk eens Spanjaerds had gevonden.

CH. P. DUMONT.

(*Wordt voortgezet*).

Tentoonstelling van Antwerpen 1861.
Visoen van Zuster Emmanuelle, den dag voor hare dood.

TAFEREEL EN TEEKENING VAN P. DE LAET, PLAETSNEÊ VAN J. VAN HOOF.

Rein, schittrend als de peerlen in
Het diepe blauwe meer,
Was ook de lieve Emmanuelle:
Beeld, zacht, eenvoudig, teêr.

De peerlen fluisterden haer: 'Kind
Laet om uw halsjen fyn
Ons samen pronken, glanzend schoon,
Of op uw borst satyn.'

'Ik ben uw zuster, zong de roos
Haer toe, en bloei zoo schoon:

Bemin, gy lieve, en vlecht my eens
In uwe huwelykskroon!'

De wyndrop zong haer in het oor:
'Ik vloei voor u lief kind!
Geniet myn zoet, ik breng de vreugd,
Die al wat jong is mint!'

En al de vogels in het woud
Herhaelden in akkoord:
'Kind, gy zyt schoon! aen u de vreugd;
Snel spoedt de meimaend voort.'

Doch zy bemint die stemmen niet.
Ach! pracht is haer te koud;
Gevoelloos is haer oogslag die
Op roos en peerlen schouwt.

Zy lei satyn en kanten af
Voor 't grove wollen kleed;
Terwyl zy ook den voorhoofddoek
De lok verbergen deed.

Zy sloeg, haer blauwig oogjes neêr;
Iets zoo weemoedig zoet
Lag in dien blik, iets dat de ziel
Van englen droomen doet.

Zy denkt; - waer denkt dien engel aen?
Wat zoekt haer blik, haer hert?
't Zyn bleeke kindren, mager, teêr,
Die worsten met de smert.

't Zyn grysaerds die met dorrend hert
Op 't einde hunner baen,
Door nood gezweept, langs 't gasthuis naer
Hun sombre grafplaets gaen.

Zy buigt zich op de legersteê
Van meengen rampgenoot;
Die door het licht haers zachten bliks
Zoo zalig de oogen sloot.

Aen haren boezem rust de wees,
Die aen haer moeder droomt,
Tot dat een glansend engel het
Diens boezem halen koomt.

Een zegening was elke mond,
Een dankbeê elke ziel,
Die zy genaekte, wen heur oog
Zacht op hun blikken viel.

Zy was nog jong, wanneer zy hier
Een nacht is weggegaen.
En wie aen hare goedheid denkt
In 't Gasthuis, stort een traen.

VERHULST.

Levensschets van A.J.A. van den Eynde.

Indien wy het ons tot pligt mogen rekenen de namen onzer medeburgers aenteteekenen, welke door hunne bekwaemheden en kennissen tot luister of tot nut hunner geboortestad hebben gestrekt, danmogen wy den naem der Van den Eynde, niet zonder melding laten voorby gaen, te meer daer Mechelen het behoud, door teekeningen, van het grootste deel harer oude gebouwen aen hunne pen is verschuldigd.

AUGUSTINUS JOSEPHUS ANTONIUS VAN DEN EYNDE werd te Mechelen op 8 October 1822 geboren. Zyn vader, een goed teekenaer, gaf hem van kindsbeen af lessen in zyne kunst, voor welke zyn zoon eene byzondere geschiktheid toonde. Ook was zyn voortgang groot en vond hy zich wel haest in staet, om, onder het geleid van den heer Goedgebuer, geleerden bouw- en oudheidkundige, de voornaemste monumenten van Gent, te mogen afteekenen. Deze teekeningen werden grootendeels in plaetsnêe uitgegeven.

Later keerde onze jonge teekenaer in zyne moederstad terug en ondernam hy voor rekening van den Wel Edelen Heer de Crane d'Aertselaer het afbeelden van de voornaemste gebouwen zoo als kerken kloosters, gemeentehuizen en lusthoven van het van ouds gezegde land van Arkel[1]. In het jaer 1850 werd hy tot sekretaris van het *Institut des Beaux-Arts* benoemd. Verder voltooide hy eene reeks van honderd der belangrykste grafschriften van Mechelen en zyne omstreken, welke hy in een bundel in-folio uitgaf. Daerenboven was Augustinus, even als zyn vader, zeer ervaren in de oudheidkunde en in de geschiedenis vooral wat Mechelen betreft, waerover deze laetste eene der schoonste en rykste verzameling van oorkondige stukken bezit, welke de Zeer Eerw. Heer kanonik Schoeffer, in zyne geschiedenis der kerken en kloosters in de Gazet van Mechelen uitgegeven, meermalen aenhaelt.

Het bezit van een groot deel der stads- en schepenen zegels deed hem de uitgaef van zyne uitmuntende verzameling van tydrekenkundige tafereelen der schouten, burgemeesters en schepenen der stad Mechelen[2] ondernemen.

Dit groote werk waerin hy door onzen geleerden Archivist Van Dooren, aengemoedigd werd, levert voor de geschiedenis onzer stad het hoogste belang op; ook moest het aen zynen schryver de grootste opofferingen kosten, want daer alle voortbrengselen aen een lokael belang toegewyd, slechts by echte geschiedschryvers en letterkundigen byval vinden, werd zyn werk in betrekking zyner aengelegenheid, niet genoeg gewaerdeerd.

De weinige aenmoediging welke VAN DEN EYNDE in zyne eigene stad ontmoette, deden eenen pynelyken indruk op hem. Menigmael herhaelde hy ons deze woorden:

'Indien men begreep hoe menige, niet uren, maer maenden en zelfs jaren men moet besteden in opzoekingen wanneer men maer het minste voor de geschiedenis wil aen het licht brengen, dan zonde men die onverschilligheid voor zaken die het belang onzer stad en den roem onzer voorouderen gelden, niet tegenkomen; dan zouden, vooral de gemeentebesturen en de welhebbende mannen de jonge schryvers meer aen te moedigen, opdat ieder van hen zynen steen aenbrengen mogt waer mede men later eene volledigere geschiedenis onzer moederstad zou opbouwen.'

(1) Deze verzameling bevindt zich heden op onze stadsbibliotheek.

(2) Tableau-Chronologique des Ecoutètes, des Bourgmestres et des Echevins depuis 1236 jusqu'à nos jours, ainsi que les sceaux des premiers seigneurs de la ville de Malines.

Niet tegenstaende alle de teleurstellingen die hy ontmoette, liet onze medeburger zynen moed niet zinken; hy teekende, graveerde, ja vond zich soms genootzaekt zyne platen zelfs af te drukken, tot dat hy, door eene zware ziekte aengedaen, den 20 april 1861 het tydelyke met het eeuwige verwisselde.

Zyne menigvuldige vrienden, de leerlingen van het *Institut des Beaux-Arts*, waer hy leeraer van was, schaerden zich rond zyn lyk, en vergezelde het tot op zyne grafplaets alwaer de heeren Marlow en De Smedt de volgende fransche lykreden uitspraken, welke wy hier als historische bydragen aenhalen:

'MESSIEURS,

Celui qui repose dans cette tombe comme un voyageur fatigué d'une marche longue et pénible, vous l'avez tous connu pour le meilleur des fils et l'ami le plus dévoué et le plus sincère.

Il unissait à la pratique des humbles vertus, le culte sublime qui, après celui de Dieu, élève l'homme au-dessus des gloires d'ici-bas; je veux parler de son amour filial. Unique soutien d'un père sexagénaire, il lui consacrait ses labeurs, ses veilles, son repos: à cette oeuvre trois fois sainte, il n'a jamais failli, et sa tendresse toujours attentive n'a cessé de lui rendre sa vieillesse aussi douce que possible, jusqu'au moment où il a plu au Très-Haut de le rappeler à une vie plus heureuse, celle promise aux justes.

Martyr de la science et du devoir, il nous a laissé un ouvrage malheureusement inachevé, qui dans son genre, eût été le seul existant dans la riche collection des auteurs dont se glorifie notre Belgique. L'Institut des Beaux-Arts, dont il était, si je puis m'exprimer ainsi, la pierre angulaire, le comptait avec orgueil au nombre de ses professeurs les plus méritants. C'est là qu'il a formé cette pépinière de bons élèves qui viennent ici unir leurs pleurs à nos pleurs, leurs regrets à nos regrets et le saluer de leurs dernières bénédictions.

Oui, Van den Eynde, tu fus, je le répète, un bon et loyal ami; tu ne connus ni l'envie, ni la haine, ni la médisance, ni l'imposture, ces dégradations de l'âme si communes de nos jours; et s'il est vrai que par une de ces lois formidables que le vulgaire nomme hasard, et que les sages nomment Providence, une main cachée frappe tôt ou tard le méchant qui nuit, dans l'ombre, à son semblable; il est plus vrai encore que toi, qui fut la bonté même et qui portais un coeur vaillant et généreux, tu as déjà reçu la récompense réservée à l'homme de bien.

Calme dans la longue maladie qui t'a conduit à cette tombe, tu as vu approcher ta dernière heure avec la même sérénité d'âme; car ta conscience était pure, et tu t'en allais appuyé sur le bras de Celui qui a dit: "*Aimez-vous les uns les autres.*" Adieu, Van den Eynde, nous ne désespérons pas de te revoir un jour dans le sein de Dieu!'

M. De Smedt sprak in naem der vrienden:

'Messieurs,

Le jeune et estimable défunt, M. Auguste Van den Eynde, dont nous déplorons tous amèrement la perte n'avait que des amis.

A ce titre, je remplis la navrante mission, de déposer sur la tombe précoce, l'hommage de nos sentiments affectueux, de nos plus sincères regrets.

Bien-aimé Auguste!... la froide et inexorable mort est restée inflexible devant nos prières, nos voeux et nos larmes. - Ton existence, à peine éclose, a été arraché impitoyablement à l'affection d'un père chéri, d'une tendre soeur et de tes nombreux amis. D'un caractère humble et des plus officieux, tu fus aussi un modèle de loyauté, de résignation et de désintéressement; néanmoins ta vie n'a été qu'une chaîne d'amertumes et d'adversités, car tous les efforts que tu déployas ici-bas dans ce misérable monde pour acquérir une faveur quelconque, se brisèrent opiniâtrement, en dépit de tes mérites incontestables, contre l'artifice des uns et le bonheur ou la protection des autres.

Hélas, oui!... tu étais le jouet de l'infortune... un Dieu si juste ne pouvait plus prolonger tes souffrances!... Adieu donc Auguste, mon meilleur ami!... Puissent ton dévouement filial, ton amour fraternel, tes vertus angéliques et les supplications de tes amis fidèles, te former un glorieux cortège au bonheur des élus. Adieu!...'

Daer slechts de helft van de tydrekenkundige tafereelen is verschenen, is het grootelyks te vreezen dat dit werk onvolledig zal blyven, ten ware 's jongelings vader den moed hadde hetzelve te voltooijen, in dat geval zou het te wenschen zyn dat de kundige gryzaerd den welverdienden onderstand vonde, welke tot zoo eene moeijelyke onderneming noodig is.

G.J.J.V.. M.....

Oudheidkunde.

Er zyn twee belangryke ontdekkingen omtrent onzen ouden vlaemschen dichter Jakob Van Maerlant gedaen. Men heeft vooreerst fragmenten gevonden van den *Spieghel Historiael*, waeruit blykt dat Van Maerland zelf van dit werk niets meer heeft geschreven dan hetgeen in het manuscript van 's Gravenhage voorkomt, namentlyk de eerste *partye*, de derde *partye* en de dry eerste boeken der vierde. De tweede *partye* werd gedicht door zekeren Philip Utenbroek, van Damme, welken Maerlant, uit vrees van zyn werk, om zynen hoogen ouderdom, niet te kunnen voltooijen, hiermede gelastte. Niet alleen de vyfde party, zooals men het tot heden wist, maer ook de laetste boeken der vierde zyn aen den Brabander Lodewyk Van Velthem te danken. Van Velthem droeg zyn werk in 1314 op aen vrouwe Marie Van Berlaer, uit het adelyk huis der Berthout's, van Mechelen, welke Marie Van Berlaer by Antwerpen woonden.

De ontdekte fragmenten van den *Spieghel Historiael* zyn zeker hoogst belangryk, doch niet minder gewigtig is de andere vond. Bekend is de latynsche vertaling van den *Wapen Martyn*, door Jan Bukelaere (uitgegeven in het *Vaderlandsch Museum* van professor Serrure); maer nu is er eene fransche vertaling, insgelyks in strofische rymen, te voorschyn gekomen. De archivarius van Brugge vond aenzienlyke brokstukken van eenen zeer ouden druk dezes franschen teksten. Hy haelde die uit den rug van oude stedelyke registers, waerin zy by het inbinden over een paer eeuwen geplakt waren.

- Ter zitting van 13 dezer der Koninklyke Belgische Akademie (klas der Fraeije Letteren) heeft de heer Kervijn de Lettenhove eene belangryke mededeeling gedaen. Het achtbaer lid heeft aengekondigd dat hy zoo gelukkig was geweest eene kopy terug te vinden der *Commentariën van Karel V.* Dit historische monument, gezocht

sedert lange jaren, en welks bestaen bevestigd was geworden door brieven van Willem Van Hale en Lodewyk Van Praet, financie-hoofd der Nederlanden, is het voorwerp geweest van een zeer merkwaerdig werk des heeren Arendt, afgekondigd in het VIe deel van de tweede reeks van het *Bulletin de l'Académie royale de Belgique* (1859).

Deze ontdekking is eene litterarische gebeurtenis.

De bewaerders van de openbare verzameling, in welke onze geleerde geschiedschryver dit handschrift heeft gevonden, weten nog niet dat die schat in hunne handen berust. Zy, die de verhandeling des heeren Arendt hebben gelezen, weten welk belang aen dit document is gehecht. Men wist dat Karel V op zyne regering commentariën heeft geschreven, van welke hy zelf het karakter en de strekking aenduidde, zeggende: ‘dat hy ze schreef om de waerheid te doen kennen, verduisterd door de onwetendheid of door de byzondere beweeringen en driften van de geschiedschryvers zyns tyds.’

Maer men wist ook dat, niettegenstaende twee poogingen om ze in druk te geven, de eene te Venetië in 1561, de andere in Hanau ten jare 1602, dit boek nooit het licht gezien had, dat Philips de IIe er door alle middelen de vernietiging van had betracht, of ten minste de verberging.

Kunst- en letternieuws.

De verdienstelyke letterkundige, de heer Sleeckx, leeraer aen 's ryks Normaelschool, te Lier, die in den dryjarigen pryskamp, voor het beste tooneelstuk is bekroond geworden, heeft deze week eenen prachtigen gouden gedenkpenning van het Staetsbestuer ten geschenke gekregen. Eene geldsom van 1500 franks is hem toegekend.

- M. Gustaef Vermeersch van Dixmude, is aldaer beijaerdspeler der stad benoemd.

- De maetschappy *de Van Duyse's Vrienden* heeft in eene harer laetste zittingen een geschenk ontvangen, wegens M. den minister van binnenlandsche zaken van een veertigtal boekwerken, alsook eenige werken des afgestorven dichters *De Simpel* door een der leden geschonken.

- M. Leopold Wiener zoo gunstig gekend door de uitvoering van zyne keurige gedenkpenningen, heeft eene groep voltooid, de gebroeders *van Eyck* voorstellende; dezelve is bestemd om op de gemeenteplaets van Maesyck geplaetst te worden.

- Naer wy vernomen hebben, zalmen kortelings in de kerk van het *Heilig Kruis* te Luik muerschilderingen beginnen.

- M. Jan Swerts arbeidt aen een tafereel van grooten omvang voor eene kerk der provincie Braband.

- Op 14 april is in de algemeene zitting van de Koninklyke Maetschappy ter aenmoediging van schoone kunsten te Antwerpen, het bestuer samengesteld als volgt: MM.: Eerevoorzitters: de Gouverneur der provincie en de Burgemeester der stad. 1e voorzitter: J. Cuylits; 2e voorzitter N. de Keyser en Em. Geelhand, schatbewaerders: A. Cogels, en H. Le Grelle; sekretarissen: A. Geelhand en Ed. Rigelé; archivist: Th. Smekens.

- De maetschappy van belgische kunstenaren, heeft aen M. den burgemeester van Gent, eene som doen bestellen van fr. 2534, opbrengst van de tentoonstelling geopend ten voordeele der gentsche werklieden.

- De verkooping van schilderyen van wylen M. Bailie te Antwerpen is geëindigd. De gezamentlyke opbrengst der 123 schilderyen bedraegt fr. 125, 183-50. Er zyn voor het museum van Antwerpen dry schilderyen

aengekocht, namelyk: een landschap van vander Neer; een David Ryckaert, *bereiding tot den maeltyd*, en een *binnentooneeltje* van David Teniers, zoon, te samen voor de somme van 5490 fr.

- De gunstig gekende schilder, M. Ferd. Pauwels, thans leeraer van historieschildering te Saksen-Weimar, heeft eene keurige potloodteekening gemaekt voor het boek van 't broederschap van O.L. Vrouw van Peis in de kerk den H. Andreas te Antwerpen toegewyd, verbeeldende den H. Joannes, evangelist. Al de kunstliefhebbers hebben deze teekening gaen zien.

- Het gebouw der Noorderstatie te Brussel is byna voltrokken; hetzelve is uitgevoerd in blauwen steen, in den styl der fransche kunstherleving, uit den besten tyd. Men ontwaert er vier half verhevene beeldwerken, de vier stroomen verbeeldende, welke onze spoorweg verbindt: de Schelde, Maes, Seine, en Rhyn, uitgevoerd door M. Simonis. In het voetstuk zyn vier nissen met standbeelden bezet: de Nyverheid, de Landbouw, de Handel en de Kunst voorstellende. Op de hoogte der eerste verdieping heeft men insgelyks vier nissen met beelden uitgevoerd door M. Fraikin: de Eendragt, de Vrede, de Overvloet, de Vooruitgang. De bovenste galery is versierd met het wapen van Braband en een uerwerk; aen wêerszyden bevinden zich vier standbeelden, België verbeeldende; deze zyn, uitgevoerd door J. Jacquet, Th. Geefs, en P. Puyenbroeck.

- De plaetsnyder L. Durand heeft eene zeer fraeije teekening uitgevoerd voor het boek van het Broederschap der XIV daegsche berechting in de kerk van den H. Antonius te Antwerpen. Zy stelt voor de H. Maegd Maria onder het kruis, naer eene schildering van G. Guffens.

- Het bestuer van den koninklyken Dierentuin te Antwerpen, willende aen deze inrichting onder een wetenschappelyk oogpunt meer belang byzetten, heeft in de algemeene vergadering der aktionnarissen, den 27 April gehouden, de volgende beslissing doen kennen:

1° Er eenen leergang van natuerlyke geschiedenis in te richten, vooral voor wat het dierenryk betreft. Deze leergang zal plaets hebben te beginnen van 1 Mei, voorloopig eens per week, gedurende het schoone saizoen, den Zondag van 11 ure tot s' middags, en door M. Gustaef Van den Nest gegeven worden

2° De bibliotheek der maetschappy voor de leden toegankelyk te maken, alle donderdagen, van 2 tot 6 ure namiddag, onder het toezicht van M.G. Van den Nest, welke zich ter beschikking der bezoekers zal houden, om hun de uitleggingen te geven, welke zy zouden kunnen verlangen.

- M.P. Kremer heeft wederom eene schildery voltooid; zy stelt Karel V voor, die, in het klooster van Just terug getrokken, zich met het horlogie-maken, tot uitspanning, bezig houdt. De schilder heeft het oogenblik gekozen dat het *angelus* geluid wordt. In de diepte ziet men den klokluider en de knielende moniken. De avondgloed werpt zyne stralen door de gewyde plaets. De keizer-horlogiemaker staekt zyn werk, bidt aen zynen roozenkrans en klopt zich op het zondige hert. Er is in zyne houding en zynen oogslag eene diepe godsvrucht.

- Wy hebben met genoegen vernomen dat Z.M. de koning den dichter S.J. Van den Bergh benoemd heeft tot ridder der Leopoldsorde.

- De heeren Nap. Destanberg en Karel Miry, van Gent, hebben een vleijenden brief ontvangen van M. den minister van binnenlandsche zaken, waerby deze hun

laet weten dat hy voor 225 exemplaren inschryft op hunne dry reeksen *Volksliederen* voor de gemeentescholen.

- By I.S. Van Doosselaere, te Gent, ligt ter perse: *De Gemeente-Onderwyzer*, romantisch verhael door vrouwe Courtmans, geboren Berchmans. Dit werk dat ruim 150 bladzyden engelsch formaet zal beslaen, zal den inschryver tegen 1 fr. 75 c. vrachtvry toegezonden worden. De betaling geschiedt by de aflevering. In den boekhandel zal de prys verhoogen.

- Op 27 april waren er in het Verbond van Kunsten, Letteren en Wetenschappen, te Antwerpen, twee tafereelen tentoongesteld van M. Moerenhout: het eene stelde het *Ringryden* voor, het geliefkoosde spel in Holland, een ander een *Stalletje*; dit laetste overtrof het ander als uitvoering; vooral de peerden zyn voortreffelyk behandeld. Er is lucht en licht in dit schilderstuk, hetgeen in het *ringryden* wat ontbreekt; beide bezitten nogtans onmiskenbare hoedanigheden. M. Moerenhout is een al te gunstig gekende meester om er verder te moeten over uitweiden.

- Naer wy vernomen hebben, zal men de volledige werken van Jozef Ronsse te Dendermonde uitgeven; de opbrengst daervan zal bestemd zyn ten voordeele der weduwe en weezen van den te vroeg gestorven schryver.

- De tentoonstelling van schilderyen te Luik is geopend; er is een vrouwenportret van M. De Keyser, dat de algemeene bewondering opwekt.

Sterfgevallen.

M. Josef Ronsse, vlaemsch letterkundige, vrederegter van het kanton Dendermonde, lid der bestuer-kommissie van de Stads-middelbare school, en oud provinciael raedslid, is op 30 April overleden.

M. Ronsse is schryver van de historische romans: *Pedro en Blondina*, *Kapitein Blommaert of de Boschgeuzen, Arnold van Schoorisse* (deze laetste in 4 deelen) welke hem een schoonen naem in de letterkundige wereld verzekerden. Hy heeft ook nog verscheidene andere schriften nagelaten, van welke eenigen op dezen oogenblik nog in druk zyn.

De gansche stad Dendermonde beweent den braven burger, den gewetensvollen ambtenaer, den zachtaerdigen en verlichten mensch.

- M. Portel, een bekwaem kunstschilder, is te Marseille overleden.

- M. Hyacinthe Leclerc, liederen-dichter is by Lagny (Frankryk) overleden.

- De beroemde landschapschilder, M.J.C. Koekoek, is op 5 April te Kleef overleden, na eene smertelyke ziekte, welke byna 4 jaren heeft geduerd. M. Koekoek was den 11 October 1803, te Middelburg geboren. In 1829 bekwam hy het gouden eermetael van de maetschappy *Felix-Meritis* van Amsterdam. Hy was lid van verscheidene kunstgenootschappen en akademiën. Korten tyd voor zynen dood, was hy nog tot eere-lid der keizerlyke Akademie van St. Petersburg benoemd. Hy was ridder der orders van Willem, Leopold, het Eere-Legioen en den Rooden Adelaer.

M. Koekoek woonde reeds sedert het jaer 1836 te Kleef. Hy beminde dit verblyf, waervan de schilderachtige omstreken zoovele studiën voor hem opleverden.

- M. Jan Hoornaert, leeraer aen de Akademie van St-Nicolaes, is op 20 mei aldaer schielyk overleden.

- M.J.B. Van der Hulst, een der oudste schilders van België, is overleden. Het was een vriend van wylen den koning van Holland, die hem altyd veel achting en genegenheid bewees. Een portret van zyne Nederlandsche Majesteit, door onzen landgenoot geschilderd, hangt in het kabinet des keizers van Japan.

- M. Jos. Declercq, plaetsnyder, waervan wy in den 7^{n} jaergang, bladz. 3 en 4 gesproken en eene plaet medegedeeld hebben, is in het begin dezer maend te Gent overleden.

CABINET VAN M. ALPH. DELLAFAILLE DE LEVERGHEM, LID VAN DEN PROVINCIALEN RAED VAN ANTWERPEN.

HET REGENT NIET MEER.

SCHILDERY VAN M.F. VERHEYDEN, STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS.

Heil en wraek.
(1541-1542.)
(Vervolg en slot; zie bl. 93 dezes jaerg.)

Non mors solliciti finis amoris erit

V.

Een morgend, dat de jonge Karel Van Blanklaer, in eenen prachtig' fluweelen, leunstoel met de armen op de borst gekruist en nedergebogen hoofde, in zyn eenzaem vertrek, als een levenlooze zat, en dat hy al het akelige van zynen toestand by zich zelven overwoog, werd hy uit zyne somberheid ontwaekt door het binnentreden van eenen knecht, welke, na hem eenen brief overhandigd te hebben, het vertrek verliet.

Met angstige en onderzoekende blikken staerde Karel eene lange poos op het opschrift. Het scheen hem dat hy dit geschrift voor de eerste mael niet zag, dat hetzelve hem niet vreemd was; doch vruchteloos kwelde hy zich in den geest, met zich den naem des schryvers er van te willen binnenbrengen. Hy ging dan over tot het openen van den brief, en nauwelyks had hy het handteeken gezien, of, een gil ontvloog zynen mond en den brief aen zyne borst drukkende, riep hy uit:

- 'God! is het mogelyk!... de naem myner beminde!... Myner Maria!... Zou zy dan nog leven!... maer neen!... myne oogen bedriegen my!...' en van aendoening bleef hy eenige stonden als in bespiegeling verzonken. Daerna opende hy weêr den brief en wyl tranen van vreugde over zyne wangen biggelden, las hy met eene door snikken onderbrokene stem:

'BEMINDE KAREL.'

'Misschien zal die naem van beminde u reeds ydel in de ooren klinken; want wie zegt my of gy reeds uwe geliefde Maria niet vergeten en uw hart en trouw aen eene andere vrouw geschonken hebt!... O, mogt dit geene waerheid wezen! Mogt gy my nog lief hebben en my achten gelyk ik u bemin!... dan alleen zou ik al de smart kunnen vergeten, welke ik sedert onze verwydering heb geleden!... ô Karel!... indien er nog een sprankel van liefde voor my in uwen boezem gloort, koom dan... de oorzaek onzer droefheid is verdwenen. Myn vader, hy, die onze liefde niet gedoogde, is niet meer. Door eene verraderlyke moord is hy my ontrukt. Nu ik my alleen in de wereld bevind, schynt het my dat er my nog eenig heil kan wedervaren, indien ik u bezit. En hoe gelukkig zou ik niet zyn vóór u alleen te mogen ademen! ô Karel, koom dan, vlieg aen myne borst; myne armen staen open om u te ontvangen! Ja, ik wacht u, om den welkom-kus op uwe lippen te drukken!'

'UWE MARIA.'

- 'Myne Maria!' - stamelde de jongeling met ontroerde stem, en wyl hy, de oogen hemelwaerts gerigt, uit zynen zetel opsprong, riep hy in luid snikken uitbarstende: - 'Myne beminde leeft nog!... Is dit alles dan waerheid!... zou dit geen droom, geene begoocheling wezen?... zou er my dan nog rust, nog heil bestemd zyn!... Zou ik haer,

die ik voor altoos verloren dacht, nog terugvinden!...' hier sloeg hy de hand aen het brandend hoofd: de slag was te schokkend om zynen geest niet te hebben getroffen. Hy zonk nogmaels in zynen stoel en wyl hy met verheugden blik den brief aenstaerde, rolden tranen van liefde over zyne wangen. O hoe zalig was hem dit oogenblik, welk innig genoegen smaekte hy, nu dat hy degene die hy voor immer verloren achtte, wedervond! Onmogelyk is het, mede te deelen wat er in des jongelings hart omging en welke gepeinzen er in zynen geest woelden!

Eenige stonden later, sloeg hy zynen mantel om, stapte zyne wooning uit en snelde als de wind naer de woonst zyner geliefde. Dra opende hy des meisjes vertrek en haer te gemoet vliegende, riep hy uit: - 'Maria! myn Engel!' - 'Karel, gy bemint my nog!' gilde het meisje en zy lag bezwymd in des jongelings armen. O wat heil, wat hemelsch genot moesten beide op dit oogenblik smaken! Na zooveel en bitter lyden, na zoo lang van elkander gescheiden te zyn geweest, mengden zich weêr hunne adems, mengden zich weêr de hygingen hunner poppelende boezoems! O hoe gelukkig was Karel, diegene weêr te bezitten, die hy met hart en ziel was aengekleefd, die hy beminde, die hy aenbad!... Hoe schoon scheen hem Maria, nu zy aen zynen boezem rustte! Nu was hy de gelukkigste sterveling.

Een vurige liefdezoen, welken Karel op het blanke voorhoofd zyner beminde drukte, ontwaekte deze uit hare bedwelming, en wanneer zy hare oogen opende, viel haer blik op haren minnaer en het woord: 'Karel!' rolde minzaem en zacht als een zucht van hare lippen. Tranen parelden aen des jongelings oogen.

Zy bleven den vollen toom geven aen hunne liefde-betuigingen, tot dat eindelyk Maria, haren geliefde minzaem de hand drukkende, hem met zoete stem toesprak:

- 'Ik heb my dan niet bedrogen, Karel; gy hebt my niet vergeten, ô Heb dank voor uwe liefde! heb dank voor zooveel trouw! Il ook, tedere vriend, heb niet opgehouden u te beminnen. U waren al myne gedachten toegewyd, zonder u zou het leven my tot last gediend hebben.

En de geliefden omhelsden elkander met nog meer vurigheid.....

Eene maend daerna, verlieten Karel en Maria de stad Antwerpen om het schoone en vermaerde Duitschland te gaen bewoonen. Eene jeugdige telg kwam hunnen echt bekroonen en hunne levensdagen vlogen in blydschap en ernstige voldoening voort. De hemel overlaedde hen met allen aerdschen voorspoed, gedurende de eerste jaren huns huwelyks. Weldra echter scheen heen het, dat de Algoede zyne weldoende hand van hen had afgetrokken; want eene reeks van onheilen kwamen hen den moed benemen. Hun jonge zoon, hun geliefkoosde Johan, werd hun door den dood ontrukt, wanneer hy hun geluk, hunne eer en vreugde uitmaekte; niet wonder dan, dat de droefheid, hunne harten overstelpte. Dan, die slag, die hun gevoelig ouderenhart had getroffen, was alléén niet verpletterend genoeg! Karel zelf zou weldra zyne echtgenote moeten verlaten. Van dag tot dag werd hy bleeker, neêrslagtiger, meer afgemat en kwynend, tot dat eindelyk de smart, die zyn lydend hart verteerde, hem op het ziekbed nederwierp. Nacht en dag bragt als dan de teedere en in hare zorgen onvermoeijde Maria aen de bedsponde baers kranken echtgenoots over. Vruchteloos poogde zy, als een engel der vertroosting, hem moed in te spreken Geene woorden, geene middelen bleven er gespaerd om zyn lyden te verzachten. Geene liefde-betuigingen, geene tranen van medelyden, geene gebeden, in stilte tot den Algoede gestuerd, bragten eenige verandering aen zyn ongelukkig lot, eenige verligting aen zynen toe-

stand. Van dag tot dag nam zyne ziekte toe. De wroeging zyns gewetens ploegde diepe voren op zyn voorhoofd, het leed verknaegde zyn hart, en weldra naekte het oogenblik, op hetwelk hy, aen de armen zyner beminde gade ontrukt, met zynen zoon in eene andere wereld zou zyn hereenigd. Zyne laetste stonden wilde hy den Godsdienst toewyden en zich met den Heiland verzoenen. Hy was schuldig de stervende, en die gedachte, welke hy in het hart droog, sleep hem ten grave. Een eerbiedwaerdig pater werd hem tot troost in zyn jongste levensuer vergund.

De achtbare geestelyke had zich nevens de bedspondenedergezet en in stilte de troostelooze Maria verzocht het vertrek voor eenige stonden te verlaten. De lydende had dit echter bemerkt en wanneer zyne gade zich verwyderen ging, smeekte hy haer hem toch in zyne jongste levenstonden niet te verlaten. - 'Maria!' - zegde hy zuchtend - 'heb medelyden met my; laet my niet alleen en myne smart over.... ontneem my de vergenoeging niet van u voor de laetste mael te zien!... Ik ben schuldig!... ik heb God en de menschen beleedigd.... en daerom moet ik my met God en de menschen verzoenen; daerom moet ik myne misdaed in het openbaer belyden..., mogelyk zal alsdan de barmhartige Schepper zyn boetend schepsel vergeven!...

- 'Uw wil geschiede' - sprak de pater stil - 'moge God met genadig oog op u nederzien!'

Na een kort stilzwygen hernam de zieke: - 'Ik ben sedert lang diep ongelukkig, eerwaerde pater, en ik wil u al het verschrikkelyke van mynen toestand voor oogen leggen. Luister: wanneer myne eerste jeugd voorby was en ik tot de mannenjaren was opgeklommen, beminde ik een meisje, zoetaerdig als het lam, een meisje wier ziel zoo rein en edel was als die eens engels; dit meisje is de vrouw die gy daer ziet....' hier sloeg hy eenen minzamen en smeekenden blik op zyne echtgenote, en deze gansch ontroerd, wachtte met ongeduld en onwillekeurig yzen naer het einde der verklaringen haers echtgenoots.

- 'Welnu' - vervoorderde de kranke. - 'Die vrouw was de eenige dochter eens spaenschen Edelmans. Van het oogenblik dat wy elkaêr voor de eerste mael zagen, hadden wy elkander lief en sinds sleten wy menig uer in vreugde en liefdebetuigingen. Het oogenblik echter was daer op hetwèlk die liefde moest bekend worden. De vader myner gade kon dezelve niet gedoogen; hy doemde... hy aenzag myne liefde voor zyn kind als eenen hoon... en zwerende dien hoon in het bloed myner familie te wreken, deed hy my voor altoos zyne wooning verlaten. Zyne wraek vertoefde niet lang; myn vader werd door hem half doodgeslagen en stierf aen zyne wonden. Op zyn sterfbed gaf myn vader my zynen laetsten wil te kennen. Ik vernam toen voor de eerstemael, dat er tusschen mynen vader en dengenen myner echtgenote eene onverzoenelyke vyandschap bestond. Ik vernam dat de Spaensche edelheer, weleer de echtkoets myns vaders had bezoedeld; dit wekte myne verontwaerdiging op en deed my besluiten den wil myns vaders na te komen en dien hoon te wreken. Edoch, de liefde voor Maria weêrhield my eenigen tyd en porde my aen om het gevoel, dat ik voor haer koesterde, aen mynen vader bekend te maken. Bitter was de smart welke de stervende leed, wen hy dit vernam; doch grooter dan dit leed, was zyne liefde voor my; ernstiger zyn verlangen om my gelukkig te zien, en stervende ontlastte hy my van den eed welken ik gedaen had, onder voorwaerde nogtans van wraek te nemen, indien ik myne geliefde niet tot vrouw verkreeg. Eilaes! nauwelyks had ik de laetste wereldsche pligten aen den braven ouderling doen bewyzen, of ik vernam dat er ten huize van den spaenschen edelheer Gasparoly een lyk ten grave werd

gedragen, en men verzekerde my dat het de stoffelyke rest was van de dochter des mans... van myne geliefde Maria...

Groot was alsdan myn ongeluk, brandend myne verontwaerdiging, maer helscher nog myne wraeklust! Nu was het niet alleen den hoon mynen vader aengedaen dien ik moest wreken... maer ik zelf was beleedigd... ik moest myzelven wreken...! De ongelukkige Gasparoly werd myn slagtoffer!... Eilaes! nauwelyks was hy voor mynen dolk gevallen, of ik vernam, dat men my bedrogen had; dat die gewaende dood myner geliefde valsch was; dat Maria nog leefde!... een brief van hare hand geschreven, welke my toekwam, bevestigde dit alles. De doode was slechts eene dienstmeid des edelmans. Ik hervond myne Maria.... hare liefde!... doch ware vreugde en geluk kon ik niet meer smaken; want de gedachte alléén dat ik de moordenaer ben van den vader myner echtgenote, verteert my het hart en sleept my in het graf....' Hier borst hy in tranen los en het aengezigt met beide handen bedekkende, sprak hy smeekend: 'Genade Maria!... Genade, ô God!...

Hartscheurend en droevig was het tooneel dat zich aen het oog opdeed. De Dienaer des Heeren was als verstomd by dit verhael; met nedergebogen hoofde zat hy daer, en met medelydenden blik aenstaerde hy den zieke, wyl twee tranen brandend over zyn aengezigt rolden.

En Maria, de ongelukkige vrouw! ô haer toestand was smartelyk! Bezwymd en bewustloos lag zy uitgestrekt; de oogen stonden haer verglaesd en verdwaeld in het hoofd; eene doodsche kleur verwde hare lippen.

Ondertusschen had de priester den lydenden echtgenoot eenige woorden van verstroosting in stilte toegesproken en hem aengespoord om vergeving aen zyne vrouw te vragen.

- 'Mevrouw' - sprak ten dien einde de pater tot de een weinig bekomene Maria - 'ô Heb toch medelyden met uwen echtgenoot! wel is waer, zyne misdaed is groot, hy heeft u eenen teêrhartigen vader ontrukt; met regt heeft hy verdiend uwe liefde te verliezen en met uwe misachting overladen te worden; - doch schenk hem vergiffenis... gedenk u uwer liefde; gedenk dat gy hem weleer voor het heilig altaer tot echtgenoot hebt verkozen en dat het zoo schoon, zoo troostend is voor de ziel, vergiffenis toetestaen...'

- 'Maria! - riep de zieltogende, - 'ô verhoor myne bede!... Ik ben, wel is waer, niet dan uwe verachting weerdig, want ik heb dezelve hoogst verdiend; doch, peins aen het voorledene! gedenk u onzer liefde!... en in vergelding van de trouw die ik u immer toedroeg... schenk my, ô Engel, vergiffenis!...

- 'Genoeg, Karel! genoeg!...' - snikte de ongelukkige vrouw - 'stel u gerust, alles is vergeven!' - en zyne hand vattende, drukte zy den laetsten zoen op zyn brandend voorhoofd en besproeide hetzelve met hare tranen.

- 'Ach! heb dank, Maria,' - stamelde de stervende met onderbrokene stem - 'heb dank, voor zoo veel goedheid!... dat God uwe deugd beloone... en u het eeuwig welzyn schenke!.. Vaerwel Engelinne... Ik sterf gerust... weldra... hoop ik... zullen wy... elkaer wederzien... Vaerwel!... Heere, wees myner ziel genadig!...'

Karel Van Blanklaer was niet meer.

Eenige weken nadien droeg Maria al hare goederen op aen onderscheidene godsdienstige gestichten en de poorten des kloosters sloten zich achter haer toe. Het gebed werd haer eenige troost in de stille eenzaem-

heid waer in zy leefde; bitter betreurde zy haren rampzaligen gemael en vaek offerde zy eenen traen op, aen de nagedachtenis haers vaders. -

CH. P. DUMONT.

Het geloof.
In het album van mevrouw Anna Maria Cauwenbergh, geb. Fabri.

Ik min het blauw gelijk de hemel,
Het lieve blauw, de kleur der min.
Ik min het groen in 't golfgewemel:
De zoete hoop die vlot daarin.
O groen en blauw!

O lucht en zee, niet te onderscheiden
Wanneer de blanke dag niet schijnt!
O liefde en hoop, waar blijft gij beiden,
Wanneer het blank geloof verdwijnt?
O liefde en hoop!

C.J. HANSEN.

Antwerpen, 21 mei 1862.

De Jacobynen in België.
Fragment uit een werk dat onder de pers ligt.
Sans-Culotten - Jacobynen-clubs. - Stemming over de vereeniging met Frankryk.
1792-1793.

Het wetsbesluit van den vyftienden december 1792 was éénparig doer al de bestuerraden des lands gedoemd, slechts ééne stem verhief zich, om hetzelve te verheerlyken, en die stem steeg uit de volksgenootschappen op. Doch ter nauwer nood waren de Jacobynsche Clubs sedert eene maend in België opgerigt, of hunne vergaderzalen waren byna ledig en slechts door eenige fransche gelukzoekers en het schuim der bevolking bezocht. De Jacobynen echter bleven den vollen teugel vieren aen hunne buitensporigheden, en drukten even hard op de burgery, op het gemeentebestuer en zelfs op de vergadering der vertegenwoordigers. Te Brussel moest men de doodstraf uitspreken tegen dengenen, dien vermetel genoeg zou zyn, in volle vergadering, eenen der volksvertegenwoordigers te slaen! De gestrengheid der straffen kon de vergadering voor ergerlyke tooneelen niet vrywaren; zy besloot dan in het begin van december de burgerwacht van honderd man, die zy ingerigt had, te ontbinden en eene nieuwe, vier honderd man sterk, te beroepen[1]. De nieuwe wacht, grootendeels uit inlanders samengesteld, boezemde den Jacobynen zooveel achterdocht in, dat zy besloten zich voor hunne eigene veiligheid te wapenen.

Balsa stelde in de volksmaetschappy voor, een legioen van belgische *Sans-Culotten* opterigten[2]. Het voorstel werd toegejuicht en by handgeklap aenveerd. 'Overwegende' zoo zegden de Jacobynen 'dat het de eerste pligt des menschen is het geweld en de bloeddorstigheid der vyanden van het Gemeene-Best moedig te bestryden, dat het de eerste pligt is van de vrienden der Vryheid en der Gelykheid de veiligheid van vreedzame burgers te verzekeren, steeds bedreigd door de stervende Aristokratie, die zich door schelmstukken wil regt houden, besluiten wy: er zal een legioen van *Sans-Culotten* worden ingerigt.' Verkeerde echter het vaderland in dringend gevaer, dan zou het legioen door den krygsbevelhebber opgevorderd zynde, te velde trekken; anders bepaelde zich de dienst uitsluitend tot de stad. Nogtans wie lust of begaefdheid er toe gevoelde, zou de omliggende dorpen en steden doorloopen, om de beginselen van vryheid en gelykheid te prediken en het monster der dweepzucht te bevechten.

Estienne, een oud fransch krygsoverste, een man, die om eenen eerlyken levensloop uit te wisschen, overdrevene gevoelens ten toon spreidde, werd tot generael over het nieuwe legioen verkoren. Melsnyder, een hoedenmakersgast, droeg den standaerd; die eer was Melsnyder verschuldigd aen zyne redevoering over het afschaffen der belastingen. 'God' had hy eenige dagen te voren in de Club gezegd 'God heeft alles in zes dagen geschapen; maer nergens zie ik, dat hy de belastingen heeft geschapen. Door welke noodlottigheid komt het dan, dat men dezelve voor den visch en het bier moet betalen? Het zyn belastingen des duivels; vermits het God niet is die ze geschapen heeft; want ware Ons Heer hier tegenwoordig, hy zou de beginselen van Vryheid en Gelykheid belyden. Hy was een goede Patriot. Ja kwam hy nogmaels op de wereld, hy kwame ongetwyfeld by ons[3]!'

Tusschen de grootsprekers der Jacobynsche Club vond men officieren genoeg, maer geene soldaten. Om het legioen voltallig te maken wierf men eenige krygslieden aen, uit het fransche leger weggeloopen en die armzalig in de hoofdstad rondzwierven; de anderen waren mannen, onder het uitschot der belgische bevolking uitgezocht en die het niet zooveel op vryheid als op roof gemunt hadden. Wat zonderling heeten mag, generael Moreton verleende zyne goedkeuring aen het ontwerp en gaf zelfs het noodige geld om een vaendel te koopen. Om de manschappen uit te reeden perste men zooveel geld mogelyk van de burgery af. Men liep met veel gedruisch van deur tot deur, bood eene inschryvingslyst aen, en wie weigerde het afgevergde geld te

(1) Men zie de besluiten van 2, 4 en 6 december 1792.
(2) 16 december 1792.
(3) *Journal de la Société des Amis de la liberté et de l'Égalité.*

geven werd op een zwart boek als een aristokraet aengeteekend. De voorloopige volksvertegenwoordigers waren zwak genoeg hunne goedkeuring aen de oprigting van het legioen te hechten[4]. Den zelfden dag nog gaven de Sans-Culotten zich over aen de ergelykste wanorders. Zy drongen de St.-Goelenkerk binnen, dwongen de geestelykheid eene zielmis te zingen voor eenige fransche Republikanen te Frankfort vermoord, en hieven

(4) Besluit van 21 december 1792.

onder den dienst allerlei ontuchtige zangen aen. Na de plegtigheid klom een hunner in den predikstoel, sprak eene lofrede over de slagtoffers van Frankfort uit, en zwoer haet aen de Aristokratie en de dweepzucht! Die baldadigheden waren zoo menigvuldig, dat sommige kerken, om de heiligschennis te voorkomen, gesloten werden; doch de Jacobynen dienden eene klagt by het gemeente-bestuer in, en krachtens de beginselen van Vryheid en Gelykheid werden de kerken geopend en onteerd!

De Sans-Culotten waren weldra de geesel, niet alleen van Brussel, maer van gansch Braband. Zy verspreidden zich in de naburige steden en dorpen en speelden overal den dwingeland. Zoo zag men in het begin van January 1793, te Antwerpen, eene stad geweldig *met aristokratie en fanatismus* besmet, het brusselsche legioen, vergezeld van twee bataljons zoogezegde nationale gendarmen, met eenen boom van vryheid, feestvierend naer de Groote Markt trekken(1). Een klein gebogcheld manneken, gekleed als een fransche veldoverste, reed vooraen. Die Verrières was een praler, zoo als men er, zelfs by dat volk, maer zelden vindt, en had door welsprekendheid en buitensporigheid een zeker aenzien by de Jacobynen verworven(2). In Antwerpen hield hy deerlyk huis. Noch het gemeente-bestuer, noch de raed der vertegenwoordigers, noch de tegenstand der burgers kon de buitensporigheid van dezen uitzinnigen man bedwingen. De schrik, die hy aen de inwooners inboezemde, werd zoo groot, dat men heden nog met afschuw spreekt van den gebulten generael. Gelukkiglyk voor Antwerpen werd Verrières, twee dagen na het planten des vryheidsbooms, te Brussel, door eene geraektheid doodelyk getroffen. De mare liep, dat hy vergiftigd was, eene veronderstelling, die op geenen vasten grond berust. De Jacobynen maekten nogtans groot misbaer over zynen dood, voerden zyn lyk naer Antwerpen over, en eischten de geestelyke en burgerlyke overheid op, plegtig de lykstaetsie te vieren. Het lichaem van Verrières, in volle wapenrusting van generael, lag op een paradebed uitgestrekt; de bezetting stond onder de wapens en bewees de krygseer. 's Avonds dwong men de geestelykheid der bisschoppelyke hoofdkerk het lyk met godsdienstplegtigheid te begraven. De Sans-Culotten en de Jacobynen openden den stoet en verpligteden in het voorbygaen, de burgers hunne gevels te verlichten; dan volgde eenige honderden arme lieden met brandende flambeeuwen. De burgerlyke overheid omringde eerbiedig de lykbaer. Ondanks het beweeren der geestelykheid dat Verrières geen katholiek, ja, zelfs geen christen was, werd zy genoodzaekt, hem met groote plegtigheid, als een heilige, in het hooge choor der kerk te begraven. Doch 's nachts drongen drie persoonen, door deze schandelykheid geërgerd, de kerk binnen, ontgroeven het lyk verborgen het, met levensgevaer, in een naburig huis en deden het later in de Schelde werpen(3).

(1) 'Het korps der nationale gendarmen was gevormd uit het oude regement *Gardes Françaises....* Zy ontvingen dagelyks veertig fransche stuivers soldy in geld, zonder eenige afkorting voor kleeding of levensmiddelen. Zy kozen zelven hunne officieren; deze waren doorgaens de grootste schurken uit den hoop.' MERTENS en TORFS. *Geschiedenis van Antwerpen.* VI. 337.

(2) Men kan hierover raedplegen: de redevoering uitgesproken door den republikaen Verrières, Colonel-Generael van de Nationale Gendarmerie te Parys op d'opening van de maetschappy van de Rechten van den mensch of Club van de vryheid der Schelde, den 9 december eerste jaer der Republiek en van de vryheid der Schelde.

(3) H.S. VAN CONINCK, d. II. De daders dezer stoute daed waren een koster en twee dienstmeiden. In 1856 leefde nog eene dezer vrouwen, en werd verzorgd in St.-Elisabeths gasthuis te Antwerpen.

Onaengezien den afkeer, dien zy voedden tegen alle geestdryvery, en hieronder verstond men den godsdienst, wilden de Jacobynen al hunne republikaensche feesten met de plegtigheden der katholieke kerk doen opluisteren. Alzoo bood het legioen der Sans-Culotten te Brussel hun vaendel der geestelykheid ter wyding aen. Dit vaendel was aen eenen zwarten stok gehecht en droeg tot opschrift, langs de eene zyde: *Tremblez tyrans*[1]*!* aen de andere: *Qu'un sang impur abreuve nos sillons*[2]*!* Boven op de lans prykte eene roode Jacobynen-muts en de driekleurige fransche kokarde. De aelmoesenier van het legioen, want zy hadden onder de geestelykheid eenen almoesenier aengeworven, wydde plegtig den standaerd in en ontving den eed van getrouwheid aen de Vryheid en Gelykheid. Na de godsdienstplegtigheid begaven zy zich stoetsgewys naer de Groote Markt. In hun midden droeg men de beeldtenissen der Patriotten Vander Noot, Van Eupen en Vander Meersch. Een groot vuer werd aengestoken, het boek der Blyde Inkomste en de borstbeelden van Vander Noot en Van Eupen er ingeworpen en verbrand; doch Vander Meersch's afbeeldsel werd zegepralend langs de straten gedragen, onder het zingen van het *Ça ira* en het dansen van de *Carmagnole.* Op hunnen weg verbryzelden de Sans-Culotten alle adelyke wapenschilden, en in den tuin, *het Perk* genaemd, wirpen zy de bronze en marmere standbeelden van romeinsche keizers neder, 'dier kleine deugenieten van koningen[3]**!**' Het standbeeld door de erkentenisse der Belgen den goeden Landvoogd Karel van Lorreinen opgerigt, werd van zyn voetstuk gerukt, en eenige kerken binnen of buiten verwoest. Nergens beteugelde de krygsbezetting de buitensporigheid der uitzinnige volksmenigte. (2 December 1792).

Des anderendaegs, wel is waer, hadden de voorloopige volksvertegenwoordigers moed genoeg, om de Sans-Culotten over deze schandelyke wanorders te berispen; doch ten zelven tyde prezen zy de brouwers, die het ruiterstandbeeld van Karel van Lorreinen, dat hunne vergaderplaets versierde, hadden omlaeg gehaeld en verborgen. De magt en het gezag berustte niet meer op het Stadhuis, maer by de Jacobynen-Club. De vergadering der volksvertegenwoordigers werd nog slechts door eenige hardnekkige Vonckisten bygewoond. Zy konden dus steunen noch op de burgery, noch op het krygsbestuer; zelfs hadden de Jacobynen verklaerd, dat zy geen vertrouwen in de vertegenwoordiging stelden[4]. De regeringloosheid steeg ten top. Eenige slecht befaemde vreemdelingen gaven de wet, stroopten de vreedzame burgers af, schonden het huisregt, steeds zoo heilig in Nederland, roofden papieren, geld, al wat hen onder de hand viel. Wie hunne buitensporigheden opentlyk durfde afkeuren was aen allerlei mishandelingen blootgesteld.

Het waren deze mannen, die alléén in België het noodlottig raedsbesluit van den vyftienden December luidruchtig hadden goedgekeurd, dit besluit hetwelk het land in eene berekende regeringloosheid moest dompelen. Beurtelings ook kwamen de Jacobynen van Doornik, Antwerpen, Bergen-Henegouw, Brussel en van andere steden dankbetuigiugen aen de fransche Conventie overbrengen, en de vertoogen der

(1) *Beeft*, *dwingelanden!*
(2) *Onzuiver bloed bevruchte onze akkers!*
(3) "Ces petits polissons de rois qui étaient juchés sur les pilastres du Parc" woorden van KAREL ZONDER HEMD in de Brusselsche Club.
(4) Zy hadden zich den haet der Jacobynen op den hals getrokken door het ontydig in vryheid stellen der keurkiezers, die op 10 january, door de Sans-Culotten aengehouden waren.

bestuerraden en volksvertegenwoordigers als kuiperyën van de Aristokraten brandmerken[1].

De volksmaetschappy vergde te Brussel stout van de vertegenwoordiging af, dat zy zelve het vertoogschrift aen de fransche Conventie zoude laken, afkeuren en intrekken. Dien dag wedergalmde de vergaderzael der vrienden der Vryheid en der Gelykheid van verwenschingen en vervloekingen tegen de slaven van het Huis van Oostenryk, die op het Stadhuis zetelden. ‘Als een volk in de regeringloosheid gedompeld ligt’ riep een Jacobyn uit ‘dan zyn er krachtdadige middelen noodig, om de wetten en de vryheid te doen heerschen; als een magistraet, in plaets van de steun des volks te zyn, slechts de verdrukking wil vermeerderen, dan moet de stormklok luiden!...’ Daer deze laetste woorden eenige verwondering baerden, voegde de redenaer er goedaerdig by: ‘Ik wil zeggen de stormklok der wysbegeerte!’ Een andere was echter vermetel genoeg om te zeggen: ‘De traegheid der Magistraten is eene misdaed; zy noodigt tot den opstand uit! Voorkomen wy de noodzakelykheid ervan met hun de voortreffelykheid des staetsbesluits van den vyftienden december te doen inzien. Gaet gezamentlyk tot het Magistraet, dat alle vrienden der vryheid zich daerhenen begeven, dat men van alle kanten slechts één woord hoore opstygen: Het wetsbesluit van den vyftienden december, gansch het besluit, niets dan het besluit!’ - ‘Ja, het besluit van den vyftienden, den vyftienden, of de dood!’ herhaelde de vergadering[2].

Den negentienden January dan begaven zich de Jacobynen naer de raedzael, waer de voorloopige vertegenwoordigers vergaderd waren. Baret, voorzitter van het volksgenootschap, nam het woord, en deed de beslissingen van daegs te voren kennen. Te vergeefs trachtte men de Sans-Culoten door zoete woorden en schoone beloften te verwyderen; zy wilden naer niets luisteren; maer eischten den Raed op, zonder uitstel over hunne vraeg te beraedslagen. De volksvertegenwoordigers vroegen uitstel, tot in hunne avondzitting, om het gewigtige voorwerp te bespreken. Een kreet steeg op: ‘Neen, neen, op staenden voet!’ Men dreef de onbeschaemdheid zoo verre, dat de volksvertegen woordigers moesten zweeren *volkomen vry te zyn; daer zy in het midden hunner broeders waren.* Van hunnen kant zwoeren de Jacobynen, dat zy geenszins gekomen waren om de denkwyze der vergadering, door geweld, te veranderen.

Na eene korte beraedslaging stemde de benauwde vergadering er in toe te verklaren: dat zy zich bedrogen had en dus het vertoog by de Nationale Conventie ingediend, als van geener weerde moest aenschouwd worden. De Jacobynen verwyderden zich vergenoegd, na eerst de vertegenwoordiging over hare vaderlandsliefde te hebben bedankt; zy voegden er de belofte by, die als eene bedreiging mogt gelden: ‘Wy zullen, zoo als nu, van tyd tot tyd, u broederlyk rekening over onze beraedslagingen komen geven en onze besluiten onderwerpen aen de wysheid der volksvertegenwoordigers. De maetschappy heeft overigens besloten, dat ingevolge uwer uitnoodiging, zy dagelyks twee kommissarissen tot uwe zittingen zal afveerdigen.’ Den zelfden dag nog werd het staetsbesluit van den vyftienden december aen de hoeken der straten van Brussel, in de drie nationale talen: Fransch, Nederlandsch en Hoogduitsch, aenplakt[3].

(1) Zie den *Moniteur* van 27 december 1792, 4 january en 10 february 1793.
(2) Journal de la Société des Amis de la Liberté et de l'Égalité.
(3) *Procès-verbaux des Représentants provisoires à Bruxelles.* 60.

Na zulken smaed begrepen de meesten der voorloopige volksvertegenwoordigers, dat het onmogelyk was langer te zetelen. Inderdaed na eene langdurige beraming besloten zy, dat, aengezien het besluit van den vyftienden December in uitvoering was gesteld, alle voorloopige magt ophield te bestaen. Alleenlyk zou men zich tydelyk met zaken van het gemeente-bestuer bezig houden, tot dat een ander Magistraet zou verkozen zyn. In vele steden volgde men dit voorbeeld na, en andere vergaderingen, die niet vrywillig uiteen gingen, werden met geweld aen de deur geworpen. Zoo gebeurde het te Loven, waer het voorloopige bestuer zich verstout had, na de afkondiging des besluits van den vyftienden december, de stedelyke belastingen te heffen(1). Het zelfde lot ondergingen de provinciale vergadering van Vlaenderen en de stedelyke Raed vad Aelst, Yperen en verscheidene andere gemeenten.

Eene volkomene regeringsloosheid was de uitslag dezer maetregelen. Alles stond bloot aen de willekeur van fransche ambtenaren. ‘Men moet geene vormen in acht nemen!’ riep zekere Chartey hoogmoedig uit. ‘Wat spreekt gy van uwe wetten? *Ik ben hier in Frankryk*(2)*!*’ Maer, als de Belgen zich op de fransche wetgeving beriepen, dan werd hun insgelyks dit regt ontkend, dewyl zy de eer nog niet genoten Franschen te zyn. Zoo ellendig was de toestand!

Drie verschillende magten, de eene byna onafhankelyk van de andere, drukten te gelyken tyde op ons vaderland. Om te onderzoeken in hoeverre de tegenstrydige beweeringen van Dumouriez en van het krygswezen, over het lyden der fransche legers in België, gegrond waren, had de Nationale Conventie vier harer leden naer België gezonden. Danton; Camus, Gossuin en Lacroix, en hun een weinig later Treilhard en Merlin (van Douway) bygevoegd. Deze mannen reisden als vorsten door het land, zagen alles scherp na en schenen steeds tot strengheid geneigd; als vurige voorstanders der maetregelen door het wetsontwerp van den vyftienden december voorgeschreven, lieten zy niets onbeproefd om de uitvoering ervan te bespoedigen. Hun last, die zich eerst tot het leger bepaelde, kreeg eene grootere uitbreiding, vooral in het burgerlyke bestuer. Zy zouden de uitvoering van de voorschriften der fransche Conventie bewaken, met de nieuwe bestuerraden verbroederen, en zich onderling verstaen, om in de benoodigheden des legers te voorzien. De Kommissarissen verdeelden zich dan het land als een wingewest. Treilhard en Camus heerschten over Henegouw en Vlaenderen, Gossuin en Merlin over Braband, Danton over Luik, Namen en den omtrek. Alle veertien dagen kwamen zy in vergadering te samen om over 's lands hooge belangen te beramen. Zy gaven de groote steden aen den willekeur prys der plaetselyke krygsbevelhebbers en byzonderlyk aen de dwingelandy van de Kommissarissen der uitvoerende Magt.

Deze laetsten waren ten getalle van dertig, en onder het schuim der Jakobynen-Clubs van Parys uitgekozen. Hun last was zoo onbepaeld, dat geene dwingelandy er door verhinderd kon worden. Zy moesten inlichtingen nemen over Belgiëns toestand, op de benoeming der nieuwe gemeentebesturen waken, de bestaende, volgens de republikaensche denkbeelden, leiden en een middenbestuer tot stand brengen; in één woord, het staetsbesluit van den vyftienden December in alle zyne bepalingen doen uitvoeren. Als men aendachtig de geheime voorschriften

(1) *Arrêté* van 23 january 1793.

(2) Die Chartey had de hand gelegd op de kas der regterlyke Consignatiën van Brussel, als de regtbank der gemeente hier zich over bekloeg duwde hy haer toe: “On ne doit pas observer des formes. Que venez-vous me parler de vos lois? je suis ici en France!”

die dezen mannen werden ter hand gesteld, overweegt, dan straelt opentlyk het doel van het fransche bewind door de duistere en ingewikkelde zinsneden, waerin het hoofdgedacht gehuld is. Men wilde alle bestuerinrigting ontbinden, om des te gemakkelyker de belgische provinciën in het fransche ryk op de slurpen.

Een ander gewigtig voorwerp van den last der fransche Kommissarissen betrof de assignaten. België moest het fransche geldwezen opbeuren; dit droombeeld was nog niet vervlogen. Men redeneerde alzoo: het heffen van alle belastingen verboden zynde, zal het stedelyk en provinciael bestuer weldra met ledige kassen zitten. In zulken nood zal men dankbaer de fransche assignaten aenvaerden en genoodzaekt zyn den omloop derzelven aen de volle schriftelyke weerde te bewerken. Kortzigtige berekening! Geene magt kan aen papieren banknoten eene weerde hechten boven het wezentlyke vertrouwen, dat zy verdienen. De guillotien was niet in staet de daling der assignaten tegen te houden. Het volk schynt zich immers meer aen de fortuin dan aen het leven zelfs vast te klampen.

Deze nuttelooze knevelaryen zyn zooveel te hatelyker, daer men reeds vast besloten had de belgische provinciën in fransche te vervormen. Maer de voordeelen der fransche wetgeving werden den Belgen ontzegd, na men de wet des lands met de voeten vertreden had, en niemand wist op welke geregtigheid hy zich nu beroepen mogt. Alle poogingen, om eenen belgischen Staet of een leger interigten, werden styfhoofdig verydeld. Dumouriez zelve, die andere inzichten koesterde, kon dit laetste ontwerp niet ten uitvoer brengen. De belgische en luiksche legioenen, die zoo dapper te Jemmapes in de voorste gelederen gestreden hadden, werden zonder soldy, zonder kleederen, zonder wapens gelaten, opdat zy zich zoo spoedig mogelyk zouden ontbinden. Eindelyk werd er bepaeld, dat deze vrywilligers tydelyk by de legers der fransche Republiek zouden ingelyfd worden, de zelfde soldy ontvangen, en hun achterstel, schulden en leeningen door het algemeene krygsbestuer aengezuiverd worden[1]. En als de Belgen zich hierover verwonderden, gaf Camus hun onbeschaemd ten antwoordt: 'Waerom, Belgen, wilt gy afzonderlyke bataljons uitmaken; waertoe strekt zulk onderscheid? - Wy allen zyn broeders; *wy allen zyn Franschen!*[2]'

Men spaerde dan ook geene moeite, om het nederlandsche volk te verfranschen. Tooneel, vlugschriften, geld, vleijery, volksgenootschappen en zelfs groote plakkaerten op de hoeken der straten, om de vreemde denkbeelden te verspreiden. Men wilde het volk tot de groote volksvergaderingen voorbereiden, waerin men niet alléén nieuwe bestuerders zou kiezen, maer uitspraek doen over de regering, welke men verlangde. Men moest den Belgen de verklaring afdwingen, dat zy wenschten onder Frankryk's bestuer te leven[3].

(1) Staetsbesluit van 27 January 1793.

(2) "Les Belges voulaient former des bataillons belges. Nous leur avons demandé: Pourquoi cette distinction? Nous sommes tous frères, nous sommes tous Français; et nous avons ordonné l'incorporation des Corps belges dans les armées de la Republique."

(3) 'Tout est ici en mouvement pour la prochaine tenue des assemblées primaires. Les Commissaires du pouvoir exécutif s'occupent des moyens propres à parvenir au but du décret du 15 décembre.' Brief van Danton aen de Nationale Conventie - De Kommissarissen der uitvoerende magt schreven byna ten zelven tyde aen den franschen minister Lebrun: 'Nous nous occupons surtout des moyens indispensables pour déjouer l'aristocratie, disons le mot, pour influencer sans violence, le choix au profit de la raison et de l'humanité.' Later bekende Cambon in de Conventie, dat men meer dan 100,000 kroonen had uitgegeven om het geweten der Belgen om te koopen.

Maer van dag tot dag toonde het volk eenen grooteren afkeer van de fransche beschaving. Gehecht aen den godsdienst en de onafhankelykheid des lands, konden de Belgen geen bestuer begeeren, dat den godsdienst vervolgde, en de provinciale en gemeente-instellingen vernietigde. Onder Oostenryk's beheer bestond het vaderland nog met zyn zelfbestuer, zyne eigene oordtael, zeden, wetten en vryheden; Frankryk integendeel wilde de belgische Provinciën in fransche Departementen veranderen, hun eene vreemde tael en eene vreemde wetgeving opdringen, kortom het vaderland vernietigen.

De vrees deed weder het oog naer Oostenryk wenden, dat alleen in staet was ons te bevryden, als naer het lichtpunt waer de eenigste redding blonk. De aenhangers van het keizerlyke Huis namen deze stemming der gemoederen waer, en strooiden heimelyk een manifest van keizer Frans II onder het volk rond. Vrydommen, voorregten, blyde inkomste, alles zonder inkrimping of wederhouding, werd den Belgen beloofd, de zaken zouden op den zelfden voet hersteld worden, als zy zich bevonden onder Karel VI. Niet alléén verstiet het Weener hof de aenmatigingen van Joseph II, maer zelfs die van Maria-Theresia: het hoofdbestuer zou uit inlanders worden samengesteld door de verschillende provinciën vry aengewezen. Zelfs noodigde men alle oud-officieren uit, zoowel degenen die in het keizerlyke als in het patriotische leger, *tot behoud der Blyde Inkomste* gestreden hadden, zich by de duitsche legers te vervoegen, waer zy hunnen graed zouden behouden. Velen sloegen nu verlangend de bewegingen der keizerlyke legers, over den Rhyn, gade en besloten zoolang tegen de inlyving by Frankryk te kampen, tot dat Oostenryk België op nieuw zoude veroverd hebben.

De fransche beambten ontwaerden welhaest, dat, wilde men eenige kans behouden het besluit van den vyftienden december uit te voeren, men met spoed moest te werk gaen. Danton, Camus en Lacroix reisden met dit inzicht opzettelyk naer Parys. ‘Het is in mynen naem niet’ riep Danton logenachtig in de Conventie uit ‘maer in den naem der Belgen, dat ik de vereeniging van beide landen vraeg! - Hebt gy deze vereeniging niet op voorhand besloten, als gy eene tydelyke inrigting bebt bevolen!... De volksman, de landbouwer willen dezelve... slechts omdat vreesachtige Patriotten aen deze vereeniging twyfelen, heeft het besluit van den vyftienden december zooveel tegenkanting ontmoet. Maer beslist de vereeniging en dan zult gy de fransche wetten doen uitvoeren, dan zullen de aristokraten, de edelen en de priesters den bodem der vryheid verlaten!...’

Op het voorstel van Camus werd dan een nieuw wetsbesluit gestemd. Het tweede strekte slechts tot vollediging van het eerste. Onmiddelyk zou, het besluit van den vyftienden december uitgevoerd worden. De generaels der republiek zouden de noodige maetregelen nemen, om de volksvergaderingen te verzamelen. Tyd, wyze en plaets der byeenroeping hing van hen af. De Kommissarissen der Conventie hadden echter het opzicht over de vorming en de werking dezer vergaderingen. Zy deden uitspraek over de geldigheid der kiezing. Het was hun pligt in zulke zaken alle aenklagt, van welken aerd ook, te aenhooren. Het volk, dat zou weigeren binnen de vyftien dagen, na de afkondiging des besluits van 31 january, uitspraek te doen over de regering welke het verkoos, zou aenschouwd worden als: *weigerende vriend met het fransche volk te zyn!* Men stelde zich dan bloot behandeld te worden, als degenen,

die zouden weigeren een bestuer te aenveerden, *op de Vrgheid en de Gelykheid gegrondvest*[1]*!*

Byeenroeping, kiesbus, onderzoek en bekrachtiging der stemming, alles berustte in de hand des vreemdelings, zonder tegenwigt, noch opzigt. Van toen af reeds was het algemeene stemregt berekend als een onfeilbaer middel, om een volk, tegen wil en dank, onder de schoone benaming van vryheid, te veroveren!

Drie dagen later, den derden february, kwamen de dertig Kommissarissen der uitvoerende magt te Brussel byeen, ‘om een plan van stemming te beramen, dat, om te gelukken, overal hetzelfde moest zyn.’ Publicola Chaussard nam het woord en drukte zyn gevoelen over de vereeniging uit: ‘Slechts myne persoonlyke denkwyze uitdrukkende’ zegde hy, ‘en overwegende in mynen geest het heimelyke doel, waerheen wy moeten streven, zoo stem ik de vereeniging van België met Frankryk; deze vereeniging is gegrond op het belang van beide volken... Ik stem alle middelen noodig om ze te bewerken, degenen der broederlykheid, zelfs degenen der dwingelandy van de rede... Men werpt my de wenschen des volks tegen; maer wat gelden de wenschen van een volk, dat kindsch of krankzinnig is? - Zy zyn van geener weerde, dewyl het tegen zyn eigen zelven zou stemmen!...’ Gouget Deslandes sprak daerna: ‘Ik meen dat de vereeniging in het belang der fransche Republiek en der belgische Natie is; ik meen dat het eenigste middel, om de vryheid in België te vestigen en te verzekeren, nogmaels de vereeniging is; ik meen, dat het eenigste middel, om dit land te bevryden voor onmetelyke verdrukking nog de vereeniging is! Al de Kommissarissen, die beurtelings het woord namen, uitten hetzelfde gevoelen. Eenigen nogtans hadden betrouwen genoeg in hunne zaek, om middelen van zachtheid en overtuiging aen te raden, en de vereeniging niet door geweld te bewerken. Dan nam Chepy, Kommissaris te Luik, het woord. Chepy, een driftige Jacobyn, te voren de held der brusselsche Club en de schrik van de inwooners der hoofdstad, drukte zich in dezer voege uit: ‘Ik stem de vereeniging van België met Frankryk door de magt der rede..., doch moesten onze poogingen vruchteloos wezen, dan meen ik dat het regt van verovering, voor de eerste mael nuttig en regtveerdig in de wereld, de opvoeding van het belgische volk moet maken, en het eene schitterende en gelukkige toekomst voorbereiden[2]!’

De uitslag dezer zonderlinge beraedslaging was de overtuiging, dat weinige Belgen den nieuwen beginselen waren toegedaen, en dat het nog onmogelyk was op die minderheid te rekenen, om eene vereeniging van België met Frankryk te stemmen! ‘Men moet het niet op voorhand ontveinzen: de stemmen, welk ook de uitslag der kiezing zy, zullen weinig talryk wezen... en het zal noodig wezen de gansche toestel der nationale magt te ontwikkelen, om de volksvergaderingen voor ergerlyke tooneelen te bevryden[3]!’

(1) Raedbesluit van 31 january 1793.

(2) *Proeès-verbal du 3 février 1793 de la conférence générale qui a eu lieu entre les Commissaires envoyés dans les différents arrondissements de la Belgique*, *réunis à Bruxelles*. - *Mémoires de* P. CHAUSSARD, 80 env.

(3) Verslag der Kommissarissen aen den Minister. *Mémoires de* P. CHAUSSARD, 86, 87. Vier dagen te voren had hy aen den franschen minister geschreven: ‘Il faut recommencer ici tous les moyens employés à Paris pour enfanter une révolution. Il faut faire planer la terreur sur la tête des dissidents... Daignez vous rappeler qu'on ne lance pas à flot un vaisseau sans biscuit, sans mâture, sans voile. Considérez qu'il est urgent de nous investir d'une puissance

Zoo werd, vóór het byeenroepen der volksvergaderingen, de wil der belgische bevolking, om zyne onafhankelykheid te bewaren, door onze vyanden zelven, genoegzaem bestatigd. Eenige vreemdelingen, het uitschot hunner natie, beslisten dat ons vaderland van de wereldkaert zou verdwynen, voor het heil der inwooners en den zegeprael der vryheid!

Slechts in de stad Luik werd de vereeniging met Frankryk, door een aenzienlyk getal der inwooners, goedgekeurd. Reeds den twintigsten january, had de gemeenteraed dit vraegpunt der bevolking voorgelegd, en op ontrent tien duizend stemmers hadden alléén veertig stemmen de vereeniging verstooten! Het was eene vrywillige en geheime stemming; zoo zeer had de bisschoppelyke stad de nederlandsche overleveringen vergeten; zoo zeer was zy verbasterd door de verspreiding der fransche schriften, die er steeds eenen goeden aftrek vonden! Eenige dagen later vergaderden de volksvertegenwoordigers, die door de gemeenten van het voormalige Prinsbisdom met het algemeene landbestuer gelast waren. Zy zwoeren zonder tegenkanting den eed, door het staetsbesluit van den vyftienden december voorgeschreven, en noodigden de gemeenten uit, die over de vereeniging met Frankryk nog niet gestemd hadden, het goede voorbeeld der hoofdstad te volgen. De stemming der gemeenten was den vreemdelingen even gunstig, nogtans weigerden de Kommissarissen trotsch hunnen wensch te aenveerden, omdat men er eenige terughoudingen, van uitsluitelyk plaetselyk belang, bygevoegd had. Men bleef over dit geschil twisten en reeds waren de Oostenrykers meester van het Luiksche grondgebied, als de fransche Conventie de vereeniging uitsprak[1].

Nergens anders gingen de zaken zoo toe. Noch in de waelsche, noch in de vlaemsche gewesten. Te Bergen in Henegouw was de raed grootendeels uit regtsgeleerden samengesteld, die allen den franschen republikaenschen denkbeelden innig toegedaen waren. Het staetsbesluit van den vyftienden december was er zonder tegenstand te ontmoeten, afgekondigd en reeds in january had een lid van den bestuerraed, in de Nationale Conventie, deze stad Frankryk aengeboden. Niet zoodra was het staetsbesluit van den een-en-dertigsten january uitgeveerdigd, of de bestuerders verklaerden, dat Bergen moest aenzien worden, als een onafscheidbaer gedeelte van de fransche Republiek. Men hield aen het goochelspel der algemeene stemming, om deze beslissing te bekrachtigen. Des anderen daegs werden de inwooners by plakbrieven uitgenoodigd, zich naer St-Walburgiskerk te begeven, om uitspraek te doen over den regeringsvorm waeronder zy wilden leven. Op het aengeduide uer bevond zich een groot getal burgers in de kerk. De Jacobynen met roode mutsen op het hoofd, met sabels en bajonnetten aen de zyde, hadden zich rond het spreekgestoelte geschaerd. Dan vertoonde zich de krygsbevelhebber, in het midden van twee fransche Kommissarissen, en begon het volk aen te manen zyn pligt te doen. Nauwelyks echter, had hy eenige woorden uitgesproken, of de Jacobynen riepen met luider stemme: ‘Ja, ja, de vereeniging! wy willen de vereeniging!’ Maer een hevig gemor rees onder de aenwezigen op over zulke ontydige verklaring. Doch soldaten drongen nu onverhoeds de kerk binnen, en vielen de vreedzame burgers op het lyf. De verwarring was onbeschryfvelyk groot. De Jacobynen voegden zich by de soldaten, sloegen met de

révolutionnaire, pour associer à l'impuissance de notre arrivée, qui semble avoir relevé toutes les espérances et redoublé toutes les craintes.’

(1) Deze voorbehoudingen bedoelden vooral de staetsschulden, de domeinen, de schadevergoedingen, de assignaten, enz.

scheede en het plat der sabels op de vlugtende menigte en dreven ze ter deure uit. Op de straet stond eene sterke wacht soldaten, die op het zelfde oogenblik, met losse poeder, begonnen te vuren, zoo dat de weerlooze burgers, naer hun huis liepen, om eene schuilplaets tegen dit geweld te zoeken.

Als de kerk ontruimd was, en slechts eenige Jacobynen en fransche soldaten overbleven, stelde één der Kommissarissen huichelende voor, de zitting tot den anderen dag te verschuiven, 'ten einde' zegde hy 'te doen uitschynen hoe groot de ontelbare meerderheid van de vrienden der vryheid, op de aenhangers der slaverny is!' Doch de Jacobynen riepen op nieuw: 'Neen! neen! de vereeniging!' Een burger nogtans, die de stoutheid had gehad in de kerk te blyven, stelde voor, dat de kiezers in hunne wyken ter stemming zouden byeengeroepen worden; zooveel te meer daer zulke verdeeling door het fransche wetboek, voor de steden boven de twintig duizend inwooners, was aengeduid. Men antwoordde hem, dat de fransche wet niet toepasselyk was in een land, waer men ze nog niet aenveerd had!

De werking nam dan een aenvang onder het zingen der *Marseillaise.* Als er een weinig stilte heerschte, vroeg de voorzitter, of men eene geheime stemming verlangde. De aenwezigen verklaerden, dat zy by de toejuiching wilden stemmen. 'Welk is de regeringsvorm die gy verkiest?' sprak de voorzitter. De omstaenders zwaeiden met hunne hoeden en riepen dat zy Franschen wilden zyn! De voorzitter verzocht degenen die de vereeniging begeerden, aen den regter kant der kerk, degenen die er zich tegen verklaerden aen den linker te staen! Nauwelyks had hy dezen wensch uitgedrukt, of gansch de vergadering snelde eenparig naer den regter kant, roepende als dolzinnigen: 'Leve de vereeniging! Leve de fransche Republiek!' De voorzitter bestatigde, dat niemand aen den linker kant stond, en bygevolg dat de stad Bergen, met algemeene stemmen, hare vereeniging met Frankryk had gestemd! Twee afgeveerdigden werden benoemd, om den uitslag dezer *vrye beraedslaging* aen de Nationale Conventie over te maken. En opdat niemand mogte zeggen, dat de keus niet regtzinnig was toegegaen, werd gedurende vier-en-twintig uren een boek opengelegd, waerin eenieder een ander gevoelen kon inschryven. Niemand bood zich aen om zyn handteeken te zetten met gevaer van door de Jacobynen geslagen en misschien vermoord te worden. 's Avonds was de stad verlicht om de heugelyke gebeurtenisse te vieren. De dwinglandy duldt zelfs de stille droefheid van andersdenkenden niet[1].

Eenige dagen daerna werd te Gent, en met gelykslachtige middelen, het verlies der onafhankelykheid gestemd. Omtrent honderd vyftig man van het gepeupel verbeeldden de honderd duizend inwooners der fiere stad van de Artevelden!

De vreemde bestuerders vreesden, dat het goochelspel van algemeene stemming te Brussel niet zoo rustig als elders zou afloopen. De burgers verborgen hunne meening niet; zy zouden nogmaels deel aen de stemming nemen, de woede der Jacobynen trotsen, en de onafhankelykheid des vaderlands uitroepen. De regering was zelfs voor eenen algemeenen opstand der inwoonders beducht. De Club wilde dat dadelyk een kamp van vrywilligers onder de muren der stad werd opgeslagen, en de Kommissarissen der uitvoerende magt vroegen eene bezetting van twintig tot vyf-en-twintig bataljons, om de Republikanen te beschermen.

Maer zonder zich aen den overdreven schrik der Jacobynen te stooren, was de krygsbevelhebber van Brussel, generael Moreton, overmoedig genoeg, om daegs na

(1) Zie de *Proces-verbalen* en BORGNET. II, 220.

dat de stemming te Gent had plaets gehad, het volk van Braband's hoofdstad ter kiesbusse te roepen.

Toonbeeld van onzin en huichelary, luidde de oproep als volgt: '*In name der fransche Republiek!* - Burgers, booze menschen, die tot nu toe gewerkt hebben om de armoede en de slaverny der arbeidende standen te vereeuwigen, laten niets onbeproefd om U tegen de Franschen aen te hitsen, en U onder Oostenryk's juk terug te voeren. Zy ontzien zich niet ons te lasteren als Godsverzakers, menscheneters, die goddelyke en menschelyke wetten onder de voeten treden! Doch zouden de Franschen de goddelyke en menschelyke wetten met de voeten treden, zy die de schoone en reine dagen der eerste Kerk doen herinneren, toen de bedienaers van den eerdienst, door de Christenen gekozen, in plaets van eene tergende weelde ten toon te spreiden, het heilige en matige leven der Apostelen indachtig waren! - Dienaren Gods, roept de profeet Isaïas uit, gy zult de priesters des Heeren genoemd worden: gy zult U van de schatten der volken meester maken; gy zult U in hunnen roem verhoogmoedigen, maer tot uwe dubbele schande zullen de natiën hun erfdeel terug eischen.... Nederlandsch volk heeft U niets dan de oogen kunnen openen! Durft gy de hand des Almagtigen, de gevolgen der goddelyke regtveerdigheid, in die lange reeks wonderen ontkennen! Neen, neen, de menschen zyn niet op de aerde geworpen geweest tot vermaek van eenige bevoordeelde bandieten! De onheilen van het menschdom duren nu reeds vier duizend jaren; het is tyd dat het ryk der dwingelanden een einde neme en dat hetgene der verdrukten beginne!... De Nationale Conventie van Frankryk wil, dat gy allen vry zyt, allen gelyk in regten, dit is het voorname doel harer staetsbesluiten, zoo arglistig ontaerd, zoo schaemteloos door snoodaerds belasterd, die de vorstelykheid des volks willen overweldigen, onder den schyn uwe regten te verdedigen! Burgers, de tyd is daer, om u te verklaren[1]!'

Men spaerde geene moeite om de volksgunst te winnen. Daegs vóór de kiezing waren de muren der hoofdstad met plakbrieven van allerlei groote en kleur bedekt, om de Belgen het geluk van fransch burger te worden, aen te prediken. De Jacobynen namen zelfs hunnen toevlugt tot deze bespottelyke republikaensche plegtigheden, die men in Parys had uitgevonden, om de beginselen der Vryheid, der Gelykheid en der Broederlykheid, onder de inwooners te verspreiden.

Alzoo zagen de verwonderde Brusselaers, op Zondag vier-en-twintigsten january, eene menigte vreemdelingen, met roode mutsen versierd, hunne stad binnen stroomen. Het waren de afgeveerdigden der jacobynsche genootschappen van Gent, Antwerpen, Loven, Mechelen en andere steden, die naer de hoofdstad waren gesneld, om gezamentlyk, zoo zy zegden, de opening der Schelde en de vereeniging met Frankryk van Vlaenderen, Henegouw en Luik te vieren.

De Jacobynen van Brussel haelden hunne broeders feestelyk in, en doorliepen in stoet verscheidene straten der hoofdstad. Gedurende dezen optogt donderde het kanon, luidden de klokken en wedergalmden de straten van het zingen der *Marseillaise.* In het midden der Republikanen ging een ellendige en uitgehongerde monik; een grauwe baerd hing op zyne borst, lange verwarde hairlokken daelden van zyne schouders neder; dankbaer hief hy zyne holle oogen ten hemel en toonde der toegeloopene menigte zware ketenen aen. De Jacobynen vertelden, dat zy dezen man uit een kerker van eenen Augustynen klooster hadden verlost en aen dit slagtoffer van godsdienstige dweepery de vryheid

(1) Brussel, 19 January 1792. Was onderteekend door Lacroix, Merlin en Gossuin.

geschonken. De Sans-Culotten met ontplooid vaendel sloten den stoet. Op de Groote Markt deelde men den ganschen dag door, in houten barakken, brood en bier aen het gepeupel uit. Men zong al de republikaensche liederen, danste de *Carmagnole* en woonde des avonds het tooneelspel van: *La République conquise* by. Deze feestplegt werd door een volksbal gesloten.

Velen dachten echter, dat de feestelykheid slechts was ingerigt, met het heimelyke doel, om eene menigte Jacobynen naer Brussel te lokken, en op den dag der stemming de kiesbus te overrompelen. Des anderen daegs, immers, was de volksvergadering byeengeroepen, om een landbestuer uit te kiezen. Reeds van 's morgens vroeg hadden fransche soldaten al de straten, die aen St.-Goelen kerk paelden, en waer de vergadering beroepen was, bezet. Vele burgers begrepen dat de zaek, op voorhand, beslist was en bleven te huis, om zich onnoodig aen gewelddadigheden niet bloot te stellen. Men had heimelyk de mare verspreid, dat de stemming zonder bloedstorting niet zou afloopen. Eenige Patriotten, die stout genoeg waren geweest de vergaderplaets binnen te dringen, namen nogtans spoedig de wyk als de Sans-Culotten, met pieken gewapend, de kerk binnen traden, en verveerlyk de burgers onder de oogen zagen, om, zoo zy zegden, de rust te handhaven.

Als er niemand meer tegenwoordig was dan de leden der Club, de broeders Jacobynen der naburige steden, de Sans-Culotten en eenige Vonckisten, leden der volksvertegenwoordiging van Brussel, werd de zitting door eenen franschen kolonel geopend. ‘Burgers’ riep hy uit, ‘gy gaet kiezen tusschen de vryheid en de slaverny; gy gaet het landbestuer kiezen, dat U het beste zal bevallen; ik raed U aen het met vryheid en moed te doen!...’ De aenwezigen onderbraken den krygsman en vroegen, dat zonder vertoeven, de stemming een aenvang zoude nemen. De Franschman hield er echter aen dat men de voorgeschrevene wyze in acht name.

Er werden dan voorzitters en geheimschryvers gekozen, om de gewigtige werking te leiden. By toejuiching viel de keus op Verlooy, Baret, d'Aubremez, Claeyzens, Grégoire en Lorenzo. De vier eersten waren Belgen, die tot de Vonckistische gezindheid behoorden, de laetsten Franschmannen en leden der Club. Verlooy, een man van groot aenzien in de democratische gezindheid, beklom den voorzitterstoel, waertoe men den predikstoel gebruikte. De man had zich deze eer, of veeleer deze schande verworven, door een vlugschrift waerin hy, de eerste van allen, de vereeniging met Frankryk voorstond. Alle misbruiken van den vorigen regeringsvorm had hy heel behendig tegen de theorische voordeelen der fransche grondwet opgewogen, en was tot uitslag geraekt, dat de Nederlanders, als eene gunst, het burgerschap in Frankryk moesten afsmeeken.

De werking der stemming duerde niet lang; de zaek was reeds te voren afgedaen. De voorzitter eischte de aenwezingen op, den burgerlyken eed te zweeren; allen staken de handen omhoog en riepen luidkeels: ‘Leve de Republiek! - Leve de vereeniging!’ Op welke wyze wilt gy stemmen?’ hernam Verlooy: ‘By toejuiching! by toejuiching?’ riep wederom de vergadering. ‘Kent gy allen wel het voorwerp dezer beraedslaging?’ vroeg de voorzitter op nieuw. En het volk antwoordde éénstemmig: ‘Ja, ja!’ - ‘Alwie voor de Aristokratie en de oude Staten is, dat hy regt sta!’ zegde Verlooy. Allen bleven zitten. - ‘Alwie voor de Demokratie is, steke de hand omhoog!’ Al de aenwezigen stonden op, zwaeiden de hoeden boven het hoofd en herhaelden honderdmael den kreet: ‘Leve de demokratische regering! Leve de vryheid!’

Als de stilte weder heerschte verzocht de voorzitter, dat de vergadering zou kiezen tusschen een onafhankelyk vry bestuer, of de departementale vereeniging met Frankryk. 'Alwie' sprak hy 'de departementale vereeniging met Frankryk wil, ga aen den regter kant!' Nauwelyks waren deze woorden uitgesproken, of de aenwezigen liepen naer de regterbeuken der kerk, wuivende met zakdoeken, zwaeijende met roode mutsen of hoeden, en lang dreunden somber de gothische gewelven der kerk van het aenhoudend geschreeuw: 'Wy zyn Franschen! Leve Frankryk!' De voorzitter Verlooy herhaelde plegtig: 'Wy zyn Franschen, Leve Frankryk!' Doch de brabandsche bevolking dekte zich het aenschyn, by dezen schandelyken judaskus, en zwoer in het diepste des harten: 'Wy zyn Nederlanders, Leven onze Staten[(1)]!'

Zoo gebeurde de inlyving by Frankryk van de fiere brabandsche hoofdstad, zoo trotsch op haer verleden, op hare voorregten, op hare onafhankelykheid, zonder dat zich éene stemme durfde verheffen, om zulken hoon te wreken. Wel is waer, hadde men te Brussel, zoo als men te Bergen gedaen had, een boek opengelegd, om de handteekens op te nemen dergenen, die zich tegen de vereeniging zouden verklaren, dan hadde waerschynlyk de verontweerdiging den burgeren moeds genoeg ingegeven, om eene laetste pooging te beproeven voor het behoud des vaderlands. Maer zoo iets durfde men niet bestaen.

De Sans-Culotten vierden, volgens hunne gewoonte, den gemakkelyken zegeprael, dien zy hadden behaeld. In St-Goelenkerk verbryzelden zy de schilderyën en beeldwerken, die met adelyke wapenen versierd waren; in de straten rukten zy alle uithangborden af, die een vorstelyk hoofd, een heilig-beeld of een wapenschild vertoonden; maer nergens rigteden zy zulke verwoesting aen, dan op de Groote Markt. Het is eene eigenaerdigheid van den nederlandschen burger, met byzonderen iever de plaets te versieren, waer hy zyn Gemeentehuis, dit bolwerk der vryheid in de oude vlaemsche stad, heeft opgebouwd. Nergens echter had men zooveel rykdom ten toon gespreid dan te Brussel. Rondom een Raedhuis, dat in pracht en rankheid van gothische bouwkunst, nauwelyks zyns gelyken in Europa heeft, verhieven zich de middeneeuwsche huizen der gilden en ambachten. Sommigen waren kostelyk verguld, anderen met zinnebeeldig snywerk wonderlyk opgeluisterd; velen met borst- en standbeelden versierd, werken van beroemde kunstenaers, als Marcus De Vos en Duquesnoy. Al deze wonderen van kunst en weelde, al deze gedenkteekenen van het krachtige gemeenteleven, werden door de Sans-Culotten, als zinnebeelden der slaverny verwoest, verbryzeld, vernietigd. Men brak de schatkamers der gilden en neeringen open, verscheurde hunne vaendels en kostelyke behangsels, vestrooide de handvesten hunner vryheden en voorregten, en verbrandde de bewyzen hunner renten en eigendommen. De fransche soldaten zagen de plundering en de verwoesting na, zonder er zich tegen te verzetten. Alléén een belgische officier, in franschen dienst, die, in verontweerdiging, de beeldstormers wilde verjagen, werd byna door het woedend grauw aen eenen lanteern opgehangen[(2)].

Als er niets meer te verwoesten of te plunderen was, doorliepen de Sans-Culotten op nieuw de gansche stad, al zingende, vloekende, tierende en verbryzelden de ruiten der Patriotten. Des avonds moest ieder

(1) HENNE et WAUTERS, *Histoire de la ville de Bruxelles*. II. 432. - LEVAE, *Patriotes et Jacobins*. 315 en v.

(2) *Staetsarchieven. - Procès-verbal des dégats commis dans la chambre de merciers par les Sans-Culottes*; by HENNE et WAUTERS. II. 432.

den voorgevel zyns huizes verlichten, om zyne blydschap te toonen over de vereeniging der brabandsche hoofdstad met Frankryk.

Eindelyk was de brusselsche vertegenwoordiging getroffen geworden door de baldadigheden die op de Groote Markt en elders gepleegd werden; zy vroeg aen het fransche bewind, de bestraffing, ja zelfs de ontbinding van dit gruwzame legioen der Sans-Culotten. De Kommissarissen der uitvoerende Magt weigerden, echter, in dit verzoek toe te stemmen. Zy keurden, wel is waer, alle wanordelykheden af; maer zy meenden, dat het beter ware de aristorkatische gedenkteekenen spoedig weg te ruimen. Zoo werden dan alle beelden van heiligen, van vorsten en koningen; kortom alle *zinnebeelden van slaverny en bygeloof* weggenomen, en waer dit onmogelyk kon geschieden, met eene dikke laeg plaester overdekt. Het was de eerste dag van het ryk der *Vryheid*, *der Gelykheid en der Broederlykheid!*

Twee dagen reeds, na dat de stemming in St-Goelenkerk had plaets gehad, kwam de heugelyke tyding en het verslag der kieswerking in de Nationale Conventie, te Parys, aen. 'De wenschen voor de vereeniging met Frankryk' schreven de Kommissarissen 'waren éénstemmig. Het volk heeft ons afgeveerdigden gezonden; wy hebben ze als broeders omhelst, en dan heeft men als om prys geroepen: Leve de fransche Republiek! Leve het zes-en-tachtigste Departement! - Het kanon dreunt, de klokken luiden, gansch de dag zal overgebragt worden in feesten en vreugdevieren!' Cambon, minister van het geldwezen, na men dit verslag had voorgelezen, beklom het spreekgestoelte, en riep in geestdrift uit: 'Zie daer nu het gelukkig oogenblik, waerop het zoo gelasterde staetsbesluit van den vyftienden December, de Republiek heeft gered!...'

Alhoewel verschillende steden, zooals Luik, Bergen en Gent, vóór Brussel hunne vereeniging met Frankryk hadden gestemd, werd echter aen de hoofdstad van Braband de eer toegekend het eerste als fransche stad te worden uitgeroepen. Den eersten Meert legde Carnot het verslag van het diplomatische Komiteit in de vergadering der Conventie neder, en besloot, dat men den wensch der inwooners van Brussel moest inwilligen, en onmiddelyk de vereeniging stemmen van die *groote en prachtige stad* met de fransche Republiek[1]. 'Nooit,' riep hy uit, 'was er eene stemming zoo vry en een eed zoo plegtig!' De vergadering nam het voorgelegde wetsontwerp aen, en beval aen zyne Kommissarisen onmiddelyk het fransche wetboek, in Brussel en zyne kuip, in werking te stellen.

Het ware eentoonig nog andere voorbeelden aen te halen van de logenachtige of gewelddadige middelen in het werk gesteld, om ons vaderland zyne onafhankelykheid te ontrooven. Overal werd hetzelfde tooneel gespeeld. Het volk werd door den krygsbevelhebber in eene kerk byeengeroepen; een fransche Kommissaris, door krygslieden, vreemde en belgische Jacobynen omringd, deed eene aenspraek in de fransche tael, die in de vlaemsche gewesten door weinigen verstaen werd; dan dwong men de aenwezigen een fransch schrift te onderteekenen, om de vereeniging met Frankryk te vragen. Gewoonelyk vergenoegden men er zich mede, volgens het voorbeeld van Bergen en Brussel, het volk naer den eenen kant der kerk te dryven, en dan te verklaren, dat de bevolking eenstemming den wensch had geuit, in den schoot der fransche Republiek te worden opgenomen. Onmiddelyk vergrootte de

(1) '*Cette grande et noble cité.*' - 'Des illuminations,' zoo beweerde CARNOT, 'des fêtes publiques, des salves d'artillerie et le bruit des cloches ont attesté l'allégresse des citoyens; on a juré l'abolition de la tyrannie, *jamais voeu ne fut plus libre*, *jamais serment ne fut plus solennel.*'

Nationale Conventie Frankryk met een nieuw departement. Want meermaels scheen het dezen vryzinnigen Republikanen toe, dat de wil van al de inwooners der omliggende dorpen en steden in dengenen der hoofdstad besloten lag. Van al de groote steden onzes lands bleven slechts Antwerpen en Mechelen vry van eene gedwongene stemming van vereeniging. De omstandigheden en de anti-fransche geest der inwooners spaerden hun dezen hoon.

Somwylen, wel is waer, beproefde men het tooneel van vrye en algemeene kiezing voor de plattenlandsche bevolking te spelen; maer nam men de noodige voorzorgen niet, dan verklaerden de inwooners der dorpen en der vryheden, zoo als te Halle, dat zy zich onveranderlyk wilden houden aen hunne vrydommen, en onder geen ander bestuer wilden leven dan onder hetgene der Staten[1]; of nog erger, zoo als te Enghien, werd de Kommissaris der Nationale Conventie verpligt eene verklaring te onderteekenen, dat de inwooners eenparig, de vereeniging met Frankryk, verworpen hadden, en daerna smadelyk op de vlugt gedreven. Te Geeraerdsbergen vond de Jacobyn met de taek gelast de volksvergadering voor te zitten, tien duizend gewapende boeren in plaets van kiezers. Zy overvielen de wacht van fransche soldaten, die overal deze vryheidspredikers omringde, en sloegen den Jacobyn zoo onbarmhartig, dat hy voor dood op de plaets bleef liggen[2]. Zoo drukte zich de ware denkwyze der Belgen uit, overal waer zy door schrik en overmagt van wapenen niet versmacht was!

L. VAN RUCKELINGEN.

Liefde en laster.

Weet, meisje lief, dat wanneer de engel
Der liefde zynen vlerk ontploeit,
En door een hemel vol van luister
Zoo zacht naer u komt aengeroeid,
Gelyk een schoone blanke ganze,
Die gy soms in het nasaizoen,
Zoo kalm by heerlyk avonddwalen
Van 't Oost naer 't West een reis ziet doen.

Weet dat het zwart gedrocht,
Die liefde, deugd noch eer ontziet,
Niet ver van u dan schuilt, en nydig
Uw schuldelooze vreugd bespiedt;
En rond u zyn vergift komt stroeijen,
Omdat des liefdes engelyn,
Vol spotterny en met verachting,
U, engel, snel ontvlucht zou zyn!

(1) *Journal historique et littéraire.* N° 31. Mars 1793.
(2) *Mémoires de* DUMOURIEZ. II. 68.

VERHULST.

Briefwisseling.
Uitstapje naer Blidah.
De engtens, de spelonk en de waterval van de Chiffa.
Het dal der Apen.
Algiers, 11 Mei 1862.

Het voortreffelyke rytuig met tien peerden bespannen, dat den weg doet van *Algiers* naer *Blidah* voor de keizerlyke bodedienst van Frankryk, bragt my ten 6 uren 's morgens op de schoone baen die ik ging doorloopen. Na ongeveer 3 kilometers wegs met een goed gery te hebben afgelegd, kwamen wy te *Mustapha* aen, een soort van voorgeborgt van Algiers wier fraeije landstreek het schoone strand volgt, waeraen het zyn naem heeft gegeven, en dat zich vervolgens trapsgewyze verheft op den heuvel met de aengenaemste villas, en hoven der rykste inwoonders van Algiers volzet. Twee kilometers verder gingen wy *El Biar* voorby, met zyne moorsche huizen, vervolgens *Dely Ibrahim* dat naer den buiten het rykste uitzigt heeft, *Bouffarick* het eerste standpunt dat de Franschen daerstelden op het plein van de Mitidja waer men den tabak, den moerbezieboom, de graengewassen en de meest verscheidene boomen kweekt, en eindelyk een verrukkend dorp *Beni-Merid.* Ongeveer het kwaert na tien uren waren wy te Blidah. By myne aenkomst deed ik my eenen leidsman en een rydier bezorgen om my naer de engtens te begeven. Het gelukte my eenen jongen verstandigen Araeb aen te treffen; na akkoord gemaekt te hebben, bragten ons twee uitmuntende araebsche peerden naer het zuid-westen van de stad in de richting der engtens. Na ongeveêr eene uer door de schoone vallei afgelegd te hebben, aen wier begin de stad gelegen is, kwamen wy aen de afleiding van den Atlas, waerin de dichterlykste, en de schilderachtigste verwarring, de palmboomen, olianders en duizende welriekende planten, bloemen en arbusten bloeijen, wier aengename geuren in Europa onbekend zyn. Van den weg dien wy volgden, na de brug overgetrokken te zyn, die men over den *Oued-el-Kebir* geworpen heeft, een woedenden stroom in den winter en nu droog, ontmoeteden wy de grafkelders of *Marabouts* van *Mohammed-Kebir* en zyne twee zonen, alle dry zoo geëerbiedigd door de Araben. Het zyn kleine koepels met kalk gewit. Geheel de weg dien wy doorliepen, levert ons voortdurend de heerlykste en de schilderachtigste uitzigten, die men maer bedenken kan. Nu herinnerde ik my de lachende omstreken van Damascus, dan weder de meer drooge omstreken van Jerusalem, beide zoo goed in myn geheugen geprint. Wy naderen allengs de bergengtens. Zy gaen al meer en meer versmallende, hier en daer eene opening latende, waerdoor men de verleidenste gezigten heeft tusschen de hooge bergen, aen wier voeten, in den winter, de nu doode *Chiffa* woedt. Aen den kant waer de engte het nauwste is, is een waterval samengesteld uit vier byzondere waterstralen die van eene hoogte van 100 meters vallen en zich verspreiden in het midden der kronkelwegen behangen met olianders en roode laurieren.

De natuer heeft deze engtens ook willen opluisteren met eene door hare ligging zeer wonderlyke rots en, als het ware, om deze reeds zoo wonderlyke schepping nog meer leven bytezetten, heeft zy de bergen van de Chiffa bevolkt met eenen zwerm apen wier grappen den reiziger tot vermaek verstrekken, wyl hy van zyn rydier afstapt, om eenige ververschingen te nemen in het uitangbord *de Waterloop der apen*, by M. Cadet, eene soort van kluis, in deze schoone woestyn, in de zoo

indrukwekkende eenzaemheid geplaetst. Op den muer van het gebouw kan men eene gril van een jongen kunstenaer van Parys bewonderen. M. Jules de Girardin, zoo is zyn naem, rustende by Cadet in February laetstleden, en na zich van zyne modellen doordrongen te hebben, teekende op den muer met kool, met eene wezenlyke meesterhand, eene slempery van apen, neêrgezeten en Champagnewyn drinkende. Op een ander gedeelte des muers ziet men eene cours van apen op honden gezeten. Wie weet of deze omtrekken, die hy beloofd heeft by eene nadere reis te komen kleuren, eensdaegs niet zullen wedieveren als faem, met het beroemd uithangbord het *Wit Peerd*, door Gérard te Montmorency, en de zwaluw van het *Café Foy*, door Horace Vernet in het Palais-Royal geschilderd.

Daer ik toch aen dit onderwerp ben, kan ik niet nalaten eene fantazy te verhalen van den beroemden H. Vernet, die eenen eigendom heeft in deze streken. Hy ook had een uithangbord geschilderd voor de herberg van eene teruggetrokken cantinière, voorwie hy, zooals men beweerdt, achting had. Hy had de inneming der plaets door de Franschen voorgesteld; maer de ongelukkige wist niet naer weerde den rykdom te schatten, dien zy bezat; by uitscheiding, verkocht zy het uithangbord voor een kleinen prys; ware deze samenstelling op den muer geweest, zooals die van M. Cadet, zy ware ter plaetse gebleven.

Na genoeg gerust te hebben, om de levende apen te zien even als die door M. Jules de Girardin geteekend, klommen wy op nieuw te peerd. Ditmael namen wy eenen dwarsweg, en na, volgens de gebruiken der Araben, in galop meer dan een heuvel en drooge waterstroomen te zyn voorbygetrokken, kwamen wy te Blidah omtrent 5 uren 's avonds aen. Blidah is eene aengename plaets, omringd van bergen, bloemen en oranjeboomen. De inwooners van Algiers hebben het lieflyk de Wellust geheeten en de hedendaegsche dichter Hamed Youssil zegt met regt van haer: ‘Men heeft u eene kleine stad genoemd, ik zal u eene bevallige kleine roos noemen.’ De voornaemste straten zyn regelmatig en gansch europeaensch; die van het Araebsch of Jodenkwartier vertoonen zich op zyn oostersch en herinnerden my zekere straten van Tlemen. Ik doorliep in verschillende rigtingen de stad, en na my zeer dikwyls opgehouden te hebben, 't zy voor een koffyhuis waer eenige mooren vergaderd waren die hun avondgebed lazen, 't zy voor dezen of genen winkel of in het midden van de straet zelve om twee Araben te bewonderen die zich patriarkael zoenden in het voorbygaen, overviel my de avond en ik haeste my myne plaets te bespreken om 's anderendaegs 's morgens naer Algiers terug te keeren.

J.B. HUYSMANS.

Koninklyke Akademie van Antwerpen.

Op 4 mei ll. had de tentoonstelling plaets der pryskrampen der leerlingen van bovengemeld gesticht. In het algemeen genomen was de uitslag der pryskampen minder dan verleden jaer, doch integendeel waren er eenige werken tentoongesteld uitgevoerd in de byzondere werkhuizen der Akademie die niet zonder belang waren. Wy willen dan ook de voornaemste aenhalen: *M. Van der Ouderaa* heeft de schildery tentoongesteld die wy vroeger reeds in ons kunst- en letternieuws hebben aengekondigd, en bestemd voor de kerk van *Hoeve.*

Dit altaerstuk stel *den doop van Christus in den Jordaen* voor; het bevat goede hoedanigheden voor een jong kunstenaer; de H. Joannes is breed geschilderd doch mist een weinig in teekening; de roode drapery of rok van de Christus snydt het onderwerp wat in twee, doch deze laeste aenmerking kan merkelyk verminderen wanneer men het tafereel ter plaetse ziet. In allen geval wenschen wy den zeer Eerw. heer Baertmans geluk met dit werk; heeft hy geen meesterstuk dan toch zal hy een kunstwerk bezitten, dat altyd in weerde zal stygen naermate de vooruitgang van den jeugdigen kunstenaer van wien hy een der eerste aenmoedigers is, en wien eene schoone toekomst wacht.

M.E. Van den Bussche, waervan wy reeds in den 6^{en} jaerg. bladz. 108, eene samenstelling hebben medegedeeld, levert een tafereel met overschoone hoedanigheden voor een jong kunstenaer. Ofschoon de gedachten, over dit werk, zeer verdeeld zyn, zeggen wy M. Van den Bussche, van herte geluk over zynen bekomen uitslag; alles bewyst dat hy ernstig de hand aen het werk heeft gelegd, groote moeijelykheden te boven is gekomen, en een bepaeld doel wil bereiken. Het tafereel stelt voor: *den H. Colombanus de zegening weigerende der onwettige kinderen van den kleinzoon van Brunehildis. M. Caullet*, van Kortryk, heeft *den H. Joannes op het eiland Pathmos* voorgesteld. *M.E. de Bruxelles*, van Ath, *den Zegekreet by de wederkomst van het slagveld. M.J.B. De Weerdt*, van Lier, *de laetste oogenbliken van Jacob van Artevelde*; *M. Neuhuis*, van Haerlem, *de aenhouding van graef van Egmond.* M.*J. Verhas* heeft een allerliefst portretje; het is wel wat veel in den aerd eener pastelteekening bewerkt, doch als studie bevat het buitengewoone hoedanigheden; *M. Verhas* is reeds te gunstig door andere werken gekend, dan dat wy hier verder over uitweiden. *M.G. De Lathouwer* heeft een *gezicht uit den omtrek van Antwerpen*; *M. Janssens* eenen *morgenstond* en *M.F. Lautenberger* de *wederkomst uit het veld.* Ziedaer! dry landschapschilders die veel aenleg hebben om eenmael den rang dier kunstenaren te vergrooten. Als beeldhouwerk hebben wy van *M. Dekkers* een model in pleister, *de dochter van Pharao* en dat is onder alle opzichten meesterlyk behandeld. Hetzelfde moeten wy zeggen van de *Broederlyke liefde*, groep in pleister door *M. Mortelmans* van *Heyst-op-den-Berg. M.C. Jacobs*, van Santvliet, biedt *Europa*, een beeld bestemd om op de bolwerken van Antwerpen geplaetst te worden.

Wy hebben in vroeger jaren reeds gesproken van den jeugdigen nyverheidskunstenaer *M. Gerrits*; thans geeft hy ons een sprekend bewys dat wy ons in hem niet bedrogen hebben. Zyn *toiletspiegel*, is een der goede werken in dien aerd die wy te zien kregen, en het panneel voor boven eene poort of ander bestemming is zoo grootsch behandeld, als het eerste *coquette* is. M. Gerrits toont dat hy wezentlyk talent heeft; zal men hem nu weten aentemoedigen?

M.L. Blomme heeft een ontwerp van *tentoonstellingsgebouw voor de voortbrengselen van den akkerbouw*; dit hadden wy liever in eenen anderen styl behandeld geziend; *zyne gemeenteschool in ogivalen styl XIII*^{e} *eeuw*, IS beter.

Nu hebben wy *M.E. Joris*; die levert *de muerschildering van eene gothieke kerk*, niets minder of meer; maer dat alles is met veel zorg bewerkt, doch denken wy dat *M. Joris* beter hadde gedaen, een enkel panneel of omlysting te versieren; zulks ware nuttiger geweest voor hem, want zoo eene kapel in perspectief geschilderd, schynt ons meer het werk van iemand die voornemens is schilderyen, binnengezichten van kerken op doek of op paneel te brengen. Daer wy overtuigd zyn dat er kortelings

decoratieschilders voor muerschilderingen zullen ontbreken, zien wy toch met genoegen dat men zich toelegt op de studie van sieraden die de ontwerpen van andere kunstenaren moeten omringen of volledigen, en daer men in het algemeen nog weinig ernstig aen ornementering gedacht heeft, is daer eene nieuwe en schoone loopbaen in te maken. M. Joris heeft nog *eene fries, in den styl der kunstherbloeijing* tentoongesteld en *M. Copmann* van Brugge en *L. Durand* van Antwerpen, hun akademisch figuer uitgevoerd voor den grooten pryskamp van 1861.

Op 11 mei had de plechtige prysuitdeeling plaets. Deze plechtigheid werd voorgezeten door den nieuwen gouverneur van Antwerpen, Ridder Ed. Pycke; naest hem waren gezeten de HH. Ed. Romberg, algemeen bestuerder der afdeeling van Schoone Kunsten, de burgemeester, de bestuerder der Akademie, de leden van den bestuerraed, leeraren, gemeenteraden, enz. enz.

M. de Gouverneur sprak de volgende redevoering uit:

'Ik acht my gelukkig door myne officiële bediening tot deze plegtigheid geroepen te zyn. De menigte in dezen tempel der kunsten aenwezig, getuigt de levendige belangstelling, welke men haer altyd in de stad van Rubens en Van Dyck toedraegt.

Ik ook, ik heb alle myne genegenheid aen de kunsten toegewyd. Zy zyn het die den mensch gelukkig maken, met in hem grootsche en verhevene gevoelens te doen ontstaen, met zyne ziel te veredelen.

Zy zyn die getrouwe schutsengelen der historische overleveringen welke, gelyk een heilig vuer de liefde voor het vaderland doen voortduren. Het is niet alleenlyk door zyne geleerden, door zyne letterkundigen, door zyne staetsmannen, dat het vrye België zyn bestaen in Europa heeft geopenbaerd - het is door zyne groote kunstenaren, die de eerste den naem van Belg in den vreemde hebben doen waerdeeren. Is het niet Antwerpen, die kunstperel, welke dank aen de edelmoedige bescherming van het gouvernement en van de stad, aen zyne magtige instelling, aen zyn uitgebreid leerstelsel, tot den trap is geklommen, welke haren alouden roem haer toekende!

De feesten van augusty jongstleden zyn met een groot getal belgische en vreemde kunstenaren die van alle streken des lands en van Europa zyn toegestroomd, vereerd geworden. De tentoonstelling van 1861 heeft de vlaemsche, ik zou zeggen de Antwerpsche school, doen schitteren; allen waren gevleid over het echt broederlyk en gastvrye onthael welk deze edele stad hun gedaen heeft. Allen hebben in hun vaderland de overtuiging meêgedragen, dat zoo als de kamer der volksvertegenwoordigers zich onlangs in een officiëel stuk uitdrukt, onze handels-hoofdstad ook de hoofdstad der kunst is.

Eer aen u, heeren professors, want het welgelukken der leerlingen is meestendeels uw werk; gy zyt het die hen door uwe wyze raedgevingen verlicht, gy zyt het die hun de baen des vooruitgangs aenwyst.

Uwe zoo moeijelyke als eervolle zending en de dienstwilligheid, waermede gy ze uitoefent, geven u het onwedersprekelyk regt op de welwillendheid van het gouvernement en van het gemeente-bestuer, alsook op de achting van uwe medeburgers, te mogen rekenen.

Dat degenen der jonge leerlingen, welke niet als overwinnaers uit de kamping gekomen zyn, zich niet ontmoedigen. Met nieuwen moed het werk hernomen, dat eene edele naïever u beziele, en eens, binnen een jaer misschien, zult gy de vruchten uwer aenhoudend streven inzamelen.

En gy overwinnaers van 1862, verblydt u over uw geluk; de voldoe-

ning die het u verschaft is geen schyn, want dikwyls in uwen levensloop zult gy met vreugd den dag welke uw edel streven bekroonde, herdenken.

Nogthans, rust niet op uwe lauweren, bereid u tot eenen nieuwen stryd, reikhalst naer nieuwe zegepalmen; want in de wereld gelyk in de Akademie, zult gy nog mededingers te overwinnen hebben. In de kunsten gelyk in de nyverheid mag men niet stilstaen, of men bezwykt.

Het behoort maer aen eenige uitverkorenen, klein in getal, de hoogte der kunst te bereiken. waer men eer en roem vindt, maer er zyn nederige en toch eerbare standen welke gy allen kunt verkrygen; om er toe te geraken, moet men alleenlyk moed en standvastigheid bezitten.'

Hierna gaf de secretaris M.G. Kempeneers, lezing van het verslag der werkzaemheden en den toestand der Koninklyke Akademie gedurende den afgeloopen jaergang. M. Rombouts, greffier, deed vervolgens de namen kennen der pryswinnaers, die by afwisseling van muziek, beurtelings onder de toejuichingen van het publiek bekroond werden. In de *Schilderen teekenkunst*, hooger onderwys, prys van uitmuntendheid: *F. Van der Wielen* van Grave; middelbaer onderwys, prys van uitmuntendheid: *P. Peeters*, van Turnhout; lager onderwys: *K. Ensinck*, van Breda. *Landschap- en dierenschildering*, middelbaer onderwys: *A. de Pret*, van Ghislenghien. *Beeldhouwkunst*, hooger onderwys: *H. Palinckx*, van Borgerhout; middelbaer onderwys: *F. Van Havermaet*, van St-Nicolaes; 2e afdeeling: *F. Marchant*, van Roosendael. *Bouwkunst*, hooger onderwys: *A. Van Cuyck;* middelbaer onderwys, klas van wylen M. Stoop, 1e afdeeling: *H. Aerts*, van Antwerpen; 2e afdeeling: *G. Van Waeterschoodt*, van Antwerpen. *Teekenkunde toegepast op de nyverheid*, eervolle melding aen *J. Van der Essen*, van Antwerpen; daer deze geene medekampers gehad heeft, zoo heeft hy een panneel en eene geshilderde versiering voor kapel tentoongesteld. Middelbaer onderwys: *A. Dierckx* van Antwerpen. *Sieraeden*, middelbaer onderwys: *H. Jacobs*, van Antwerpen. De tyd benoodigd tot de uitvoering eener plaet, laet niet toe pryskampen voor de kopersnede te openen De Heeren J. Vanden Nest en Vermeiren van Antwerpen hebben ieder een hunner werken tentoongesteld.

Naer wy vernomen hebben, heeft M. *Van der Wielen* een zeer vleijenden brief ontvangen van den burgemeester namens den gemeenteraed der stad Grave, om hem geluk te wenschen over den goede uitslag zyner studiën. M. *Peeters*, van Turnhout, is in zyne geboorteplaets ingehaeld, even als M.*F. Van Havermaet*, te St-Nikolaes.

Kunst- en letternieuws.

M. Noterman, de befaemde dierenschilder, heeft wederom een fraei tafereel voltooid. De kunstenaer heeft zich eenigzins *geinspireerd* in de fabel van La Fontaine, *Bertram en Rotthm;* zoo als men weet raedt daer de aep de kat aen de kastaniën uit het vuer te halen en natuerlyk hy eet ze op. Hier is het een hond en eene kat in eenen stal, en op het voorplan staet eene muizeval; beide zyn op den reuk van de muis afgekomen; de hond bevindt zich aen den rechter- en de kat aen den linker kant van den toeschouwer. De hond legt zyn poot op de muizeval en met deze beweging verhuist de muis oogenblikkelyk, doch de kat aerzelt niet en heeft haer reeds ten buit gemaekt.

Het is een overheerlyk tafereel, dat in het algemeen meesterlyk behandeld is, en waer groote moeijelykheden in overtroffen zyn. Als schildering is er een kontrast van licht dat eenen aengenamen toon aen het geheel oplevert. Aen den regterkant van den toeschouwer is een klein vensterken waerdoor eene zonnestraal licht in den stal verspreidt; deze weêrkaetst byzonder op den pael die in de midden staet.

Gezegd tafereel is bestemd om eene der zalen te versieren van M. den notaris Hollanders, bestuerder der Akademie van Leuven; het is een geschenk van een zyner vrienden den heer Colen, vrederegter te Antwerpen.

- De *Société d'Emulation* van Luik, heeft den uitslag bekend gemaekt, van de door haer uitgeschreven letterkundige pryskampen:

Voor de verzen (*vooruitgang der XIX*e *eeuw*), is de prys toegewezen aen M. Em. Lhoest, student by de Hoogeschool; voor de novelle in proza aen M. de Fléron, van Brussel, met *Amélie Grüner*, en aen mad. Caroline Popp, van Brugge, met *Nathalie.* De prys van de geschiedenis der steenkolen-exploitatie is te beurt gevallen aen M.R. Malherbes, van Luik. De andere pryzen zyn niet toegewezen.

- Op 8 mei II. had te Doordrecht de inhuldiging plaets van het standbeeld van den beroemden nederlandschen kunstenaer Ary Scheffer. Verschillende kunstenaren uit den vreemden, namen aen het feest deel; de plechtigheid begon ten 12 uren juist met eene *ouverture* voor de omstandigheid door M.F. Böhme verveerdigd; daerna werd er door de zangmaetschappy *Kunstmin* eene *feestcantate* aengeheven, onder het bestuer van bovengemelden muziekdichter en door dezen verdienstelyken man op de woorden van den tallentvollen S.J. Van den Bergh verveerdigd.

- By koninklyk besluit van 17 mei is M.E. Soubre, toonzetter te Brussel, tot direkteur van het koninklyk konservatorium te Luik benoemd, in vervanging van M. Daussoigne-Mehul, ontslaggever en die gemagtigd is om den titel van eere-direkteur aen te nemen.

- De Burgemeester van Antwerpen heefd van den heer P. Engels, boekhandelaer-uitgever te Leyden, eene som van 54 nederlandsche guldens 85 ½ centen ontvangen, beloop eener inschryving op een gedicht '*Gedenk Antwerpen*' door dezen ten voordeele van de in de brandramp van den entrepôt St.-Felix omgekomen slagtoffers, verveerdigd.

- De Maetschappy *Van Duyse's Vrienden* te Dixmude, heeft den 14 van Bloeimaend, in haer gewoon lokael *het Molenhuis* zitting gehouden. Na de lezing van het proces-verbael der vorige zitting, heeft men mededeeling gedaen van een boekwerk door de eere-voorzitster, mev. Van Ackere-Doolaeghe geschonken. Verders werden eenige woorden uitgesproken door den voorzitter, ter nagedachtenis van David Desimpel, letterkundige te Staden, en lezing gegeven van een artikel over de vlaemsche letterkunde, door den heer X. Havermans, letterkundige te Diest.

- De klas der letteren van de koninklyke Akademie van België heeft twee gouden medaliën verleend: de eerste, ter weerde van 600 francs, aen M. Edmond Poullet, doktor in de regten te Leuven, voor zyne memorie, in antwoord op de prysvraeg nopens de *Blyde intrede van Braband.*

De tweede aen MM. Warkönig, oud-professor by de belgische hoogescholen, en P.A. Gérard, auditeur-generael te Brussel, voor hun gezamentlyk werk over den belgischen oorsprong der Karlovingers. Deze prys, geschonken door een edelmoedigen ongenoemde, bestaet uit een nominael kapitael van 6000 fr. ingeschreven op het grootboek der openbare schuld a 2 ½, met genot de intresten sedert 1 july 1856.

Spreuken en gedachten.

De rykdom bestaet niet in veel te bezitten, maer in te vreden te zyn met hetgeen men bezit.

De eigen haerd levert meer gemak op, dan de vergunde eereplaets in een koninklyk paleis.

De schaemte voor zich zelven, is het grootste verdriet des levens.
De misbruiken, welke goede instellingen vernietigen, hebben het rampzalig voorregt, de slechte te laten blyven bestaen.

Bemint elkander! gy hebt met een geheel leven niet genoeg om te beminnen. Ongelukkig zy die tyd vinden om te haten.

Arbeid, en huishoudelyke vrede, is het geluk des levens.

Edeldom zonder verdiensten, is eene vaes, welke niets meer dan het opschrift heeft.
Het is schooner edel te zyn door zich zelven dan door anderen.

Aenteekeningen over Samuel Quickelbergs, Oudheidskundige arts der XVIe eeuw, door C. Broeckx.

Onlangs deden wy eenen boekminnenden geneesheer, doktor Johan Ferreulx, kennen, die gansch zyne boekverzameling aen het geneeskundig genootschap van Antwerpen schonk[1]. Heden hebben wy ons voorgesteld eenige woorden aen de nagedachtenis van eenen oudheidskundigen arts toe te wyden dien wy fier zyn als onzen stadsgenoot te mogen huldigen. Dit voortreffelyk man, weinig door onze landgenooten gekend, is de geneesheer Samuel Quickelbergs. Indien hy zich niet door ontdekkingen in zyne kunst, beroemd heeft gemaekt, dan heeft hy zich evenwel door zyne uitgebreide kennissen genoegzaem doen onderscheiden om zich de gunst der koningen en de hoogachting der geleerden van zynen tyd te verwerven.

Samuel Quickelbergs of Quicchelbergs, werd ten jare 1529, te Antwerpen geboren, uit eene voorname familie, voortkomstig van Audenaerde. Men weet, door de geschiedboeken onzer stad, dat dit jaer merkweerdig is door het verschynen der *zweetende ziekte*, die zeer wreede verwoestingen onder de bewooners deed en wier gedachtenis nog jaerlyks, op den laetsten zondag der maend september, door eene plegtige processie in onze hoofdkerk, herinnerd wordt.

Nog zeer jong zynde, werd Quickelbergs naer Gent gezonden, om er de vermaerde scholen dier stad by te woonen. Gedurende zyn verblyf, had, in 1539, de zoo beruchte opstand der Gentenaren plaets, in de geschiedenis onder den naem van *Cressers* gekend, en die eindigde door de veroordeeling der stad en het bouwen eener sterkte om pael en perk aen den onafhankelyken geest van het gentsche volk te stellen[2]. Aengezien zyne studiën door deze wanorders grootelyks leden, zoo werd hy door zyne ouders teruggeroepen en naer Nuremberg gezonden. Dáer, verwyderd van alle ruststoorende gebeurtenisssen, zette hy kalm zyne werkzaemheden voort, en zy werden door eenen zoo schitterenden uitslag bekroond, dat hy, nauwelyks 18 jaren oud zynde, bekwaem was om de lessen der hoogeschool te volgen. Ten dien einde vertrok hy naer Bazel, om er zich op de geneeskunde toe te leggen, eene wetenschap tot wier beoefening zyne neiging hem als met eene onweêrstaenbare kracht scheen aen te dryven.

Ofschoon Quickelbergs zich met aenhoudenden iever op de geneeskunde toelegde, vond hy echter nog den tyd om de geschiedenis en de spraekkunde onder het geleide van twee uitstekende mannen te bestuderen: Ulrich Coccius en Hieronymus Wolf. Hy had ook het voordeel in een nauw verkeer met den vermaerden leeraer Hendrik Pantaleon te treden. Na zyne hoogeschoolstudiën voltrokken te hebben, bezocht hy Freiburg, waer zich alsdan eenige geleerde geneesheeren bevonden.

(1) Zie *Vlaemsche School*, 1861.
(2) Zie J. DAVID, *Vaderlandsche historie.* Leuven, 1861. Bladzyde 471, boekdeel IX.

In de XVIe eeuw waren Augsburg en Nuremberg de vermaerdste koophandelsteden van Duitschland, en natuerlyk hadden zy aenhoudende onderhandelingen met de hoofdstad des koophandels van België aengeknoopt. Augsburg vooral bevatte niet alleen ryke koophandelaers, maer deze stad was ook de zetel der vergaderingen van het land, eene byzonderheid die aldaer veel volk deed toestroomen, en haer eene groote vermaerdheid verwierf. Deze omstandigheid deed ook onzen stadgenoot besluiten zich derwaerts te begeven.

In Augsburg bevond zich alsdan de familie *Fugger* die hare vertegenwoordigers te Antwerpen had, waer zy nog tot heden onder den naem van de Fokkers bekend is[(1)].

Even als in eerstgemelde stad, dreven de Fuggers ten onzent den uitgebreidsten koophandel der wereld. Zy leenden overgroote kapitalen aen de koningen, zoo dat zy, te regt, als de Rotschilds der zestiende eeuw mogen beschouwd worden. Deze ryke koophandelaers besteedden een groot deel hunner fortuin om kennissen en wetenschapppen aen te moedigen en te verspreiden; onder dat opzigt wedyverden zy met de Medecissen, die ook hunnen oorsprong aen eene familie van koophandelaers te Florencië toe te schryven hebben. Zeer verschillende van de Mecenas onzer dagen, konden de Fuggers, die mannen van geleerdheid en fyn gevoel waren, met eene volmaekte kennis der zaek, de kunsten en wetenschappen begunstigen. Zoo had Raymond Fugger, eigenaer van het graefschap van Kirchberg, met groote kosten oude handschriften en kostbare oudheden uit Griekenland, Italië en Sicilië verzameld; zelfs had hy, in 1534 te Ingelstadt, een merkweerdig werk uitgegeven, getiteld: *Inscriptiones sacro-sanctae vetustatis.* Zyne zonen: Johan-Jacob[(2)] en Ulrich Fugger, de voetstappen huns vaders volgende, gebruikten hunne uitgestrekte onderhandelingen om zich eene ryke verzameling van schilderyen, beelden, munten, penningen en allerhande merkweerdige oudheden aen te schaffen.

Was het enkel uit oorzake van zynen antwerpschen oorsprong, of om andere redenen dat Quickelbergs door de Fuggers uitgekozen werd om hunne verzamelingen te rangschikken? Wy denken het niet; veeleer zyn wy geneigd te gelooven, dat het aen zyne bloeijende en reeds toenemende befaemdheid moet toegeschreven worden, dat hy geroepen werd om deze oneindige oudheidskundige schatten met kennis van zaken in orde te brengen.

(1) Deze familie, die op de Steenhouwersvest, in het huis N° 40 woonde, bestaet te Antwerpen niet meer. Men kan verscheidene merkweerdige omstandigheden over die groote koophandelaersvinden in de *Geschiedenisvan Antwerpen*, door MERTENS en TORFS, IIIe boekd. bladz. 332 en 660, IVe boekd. bladz. 67, 119, 120, 169, 566, 653, en V^{e} boekd. bladz. 49, 302, 304, 324 en in *de Graf- en Gedenkschriften der Provincie Antwerpen*, I^{e} deel, bl. 195.

(2) Johan-Jacob Fugger verbleef eenigen tyd te Antwerpen en is afgebeeld op eene glasraem, welke hy gezamenlyk met zynen oom Antonius Fugger aen onze Hoofdkerk schonk. Zie *Graf- en Gedenkschriften van Antwerpen*, D. I, bl. 195.

Quickelbergs vervulde zoo wel de hem opgelegde taek dat de Fuggers hem met eer en weldaden overladen. De hoogleeraer Moehsen zegt dat men ten jare 1773, nog een groot gedeelte van dit Museum in het kasteel der Fuggers, te Wallenburg bewaerde[1].

Quickelbergs sleet het grootste gedeelte zyns tyds in het Museum der Fuggers: dáer was hy te midden zyner geliefkoosde voorwerpen; dáer ook vermeederde hy grootendeels zyne kennissen. Een byzonder behagen vond hy in de studie der oudheidskunde; ook hield hy zich onledig met het opmaken der geslachtboomen der aenzienlykste familiën van Europa. Hy maekte hunne wapens, teekende met zorg hunne geslachtboomen, en was, volgens de getuigenis van den hoogleeraer Pantaleon, de eerste zyner eeuw die zich op de wapenkennis toelegde; door zyn voorbeeld, spoorde hy zyne tydgenooten aen om hem na te streven.

Na zich verscheidene jaren te Augsburg opgehouden te hebben, begaf Quickelbergs zich naer Ingelstadt om er in het openbaer te onderwyzen. De Leeraer Moehsen, die ons deze en volgende byzonderheden verschaft, meldt ons echter niet of Quickelbergs professor aen de hoogeschool dier stad was. Deze stilzwygendheid doet ons besluiten dat hy maer als vrye leeraer lessen gaf, zoo als het thans nog in de duitsche universiteiten gepleegd wordt. Heeft hy aldaer over genees- of oudheidskunde gehandeld? Wy hebben geene bewyzen genoeg om deze vraeg te beantwoorden.

In dat tydstip heerschte in Beijeren, Hertog Albertus V. Deze vorst bezat, behalve eene groote wysheid, eene zeldzame geleerdheid. Hy had zyne studiën met eer in Italië voltrokken, en van daer eene talryke verzameling van weinig gekende boeken en kostbare handschriften medebragt. Na zyne troonbeklimming, die ten jare 1550 plaets had, had hy door gansch Europa al wat er te vinden was van goede hebreeuwsche, grieksche, latynsche, arabische, duitsche en italiansche handschriften. doen aenkoopen en deze schoone verzameling maekt nog, op onze dagen, het merkweerdigste deel der boekverzameling van Munchen uit. Op aenbeveling van Johan-Jacob Fugger, burgermeester van Augsburg, raedsman en voorzitter der kamer van Hertog Albertus V, werd Quickelbergs, in 1553, in dienst by dezen vorst geroepen. Door zyne diepe kennissen in munt-en oudheidskunde, onderscheidde hy zich aldaer op eene zoo uitstekende wyze, dat de hertog, volgens getuigenis van professor Moehsen[2], voor hem eene byzonderegenegenheid koesterde. Merkweerdig is het, dat de Belgen, in de XVIe eeuw, eene zoo groote befaemdheid genoten, niet alleen om hunne geleerdheid, maer ook om hunne buitengewoone ervarenheid in kunsten en wetenschappen, en byzonderlyk in de schilder- en toonkunde[3]. Immers men weet dat Keizer Karel een aenzienlyk getal uitstekende mannen en geleerde geneesheeren aen zyn hof bezat; Vesalius, van Baersdorp, de twee Mattyssens, en vele anderen hebben zich door hunne werken overal beroemd gemaekt. De duitsche prinsen en keurvorsten van het Keizerryk volgden het lofweerdig voorbeeld door Keizer Karel gegeven. Hieruit dat hertog Albertus verscheidene Belgen in zynen dienst had, zoo wel voor zyn hof als voor zyne kapel. Cypriaen de Rore, te Mechelen geboren, die

(1) Zie: MOEHSEN, *Beschreibung einer Berlinischen Medaillen-Sammlung,* etc., T. I, p. 66.
(2) Zie het bovengenoemd werk, bladz. 67.
(3) *Die Nederländer hatten zu der Zeit einen vorzüghlichen Ruf*, *so wohl wegen ihrer Gelerhsamkeit*, *als auch wegen ihrer Geschicklickeit in den Künsten*, *besonders in der Mahlerei und in der Musik.* MOEHSEN, aengehaeld werk, bladz. 67.

in het vervolg kapelmeester van den hertog van Venetië was en Rolland de Lassus, afkomstig van Bergen, toonden zich weerdig van den keus van den prins van Beijeren

Het ambt dat Quickelbergs bekleedde, was een der aenzienlykste. Hy was toezigter der verzamelingen van munten, oudheden en schilderyen; hy bewoonde zelfs het slot van den prins te Munchen.

In 1553, gaf Quickelhergs zyn eerste werk in het licht. Het draegt voor opschrift: *Tabuloe omnibus medicis summopere utiles*, *atque ad curandi studium accedentibus imprimis salutares*. Ingelstadt, 1553, in-8°. Het is de kennis der geneeskunde in tafereelen vereenigd, ten gebruike der geneesmeesters en byzonderlyk der leerlingen die zich op dat verheven vak toeleggen.

Quickelbergs had de eer, in 1562, Albertus V naer Frankfort te vergezellen en by de krooning van keizer Maximiliaen II tegenwoordig te zyn. Hy begaf zich ook met den hertog naer de kerkvergadering van Trenten. Te Frankfort, zoowel als te Trenten, besteedde hy zyne vrye uren met zyne verzameling van wapenkunde en stamboomen uit te breiden. Zyn vurige drift voor de oudheidkunde, en de betrekkingen die hy gedurende zyn verblyf te Trenten aengeknoopt had, deden hem besluiten om zich, ten jare 1563, naer Rome te begeven. Hy doorliep vervolgens gansch Italië en kwam terug verrykt met oudheidskundige schatten, die merkelyk de musaeums van den vorst, zynen meester, vergrootten.

Hy had aen den geneesheer Hendrik Pantaleon de levensbeschryvingen en de afbeeldsels van verscheidene vermaerde mannen medegedeeld. Deze maekte hiervan gebruik in zyn werk: *Prosopograpia Heroum et illustrium virorum totius Gemaniae.* Basiliae. 1565, in-folio. Uit erkentenis voor deze mededeeling plaetste doktor Pantaleon de levensbeschryving met het afbeeldsel van Quickelbergs in zyn bovengenoemd werk. Het is te betreuren, zegt professor Moehsen, dat de levensbeschryvers Kestner, Joechers, Manget, Eloy en Merklin geene uitgebreidere omstandigheden over zulk belangryk leven verschaft hebben, en dat Grienwald, in zyn *Album Bavarioe Jatricoe*, *seu catalogus celebrium aliquot medicorum*, *qui suis in Bavaria scriptis medicinam exornarunt*(1), hem geene byzondere levensschets vergund hebben. Ofschoon deze nalatenheid ons evenzeer als den hoogleeraer Moehsen grieft, mogen wy echter zeggen dat deze verwaerloosde taek ten deele is vervuld geworden door professor Hippoliet Kluyskens in zyn merkweerdig werk: *Des hommes célèbres dans les sciences et les arts et des médailles qui consacrent leurs souvenirs*(2).

Doch thans doen wy ons de vraeg: wanneer werd de gedenkpenning ter vereering van onzen geleerden stadgenoot geslagen? Indien men by het jaer zyner geboorte dat van den ouderdom voegt, welken men op den eerpenning ziet, dan blykt het duidelyk dat zulks ten jare 1562 plaets, heeft gehad.

Het eermetael voor Quickelbergs vervaerdigd, is van zilver en weegt volgens Moehsen, dry kwaerten eener halve once. Rondom het borstbeeld staet dit opschrift: *Sam*: *Quicchelbergus. Belga. oeta. suae. XXXIII.* Op de keerzyde leest men: *Symb. intacta virtus, floruit Ingolstadii Medicus Bavarioe Ducis.* Het wordt in het koninklyk kabinet van merkweerdige muntstukken te Berlyn bewaerd.

Quickelbergs arbeidde sedert vele jaren aen een groot boekdeel over de oudheidkunde, voor opschrift voerende: *Inscriptiones seu theatrum*

(1) Munchen, 1723, in-8°.

(2) Gent, 1859, 2 boekd. in-8°. Bladz. 333, boekd. II.

applissimum, *totam naturam universi amplectens.* Hy gaf er eene schets in-4° van in 't licht te Munchen, in 1565, onder den titel van: *Admonitio et consilium de universo.*

Ongelukkiglyk verraste hem de dood vooraleer hy de laetste hand aen dit reuzenwerk gelegd had. De leeraer Moehsen dacht dat dit handschrift ten zynen tyde te Munchen nog bestond. Voor omtrent zestien jaren, vervolgt hy,[1] ondekte men verscheidene zeldzame en kostbare werken, waeraen Quickelbergs gearbeid heeft. By het openen eener oude kast tot dat tydstip onopgemerkt, en die zich op het koninklyk slot bevond, ontwaerde men eene kist in blik, door verscheidene sloten verzekerd, waerin menigvuldige boeken over ridderspelen, over wapenschilden van het keurvorstenhuis, over handschriften en toonkunde lagen. Verscheidene dier boeken ten jare 1568 verveerdigd, waren met miniatuerprinten opgeluisterd. De uitlegger van alle die kunstschilderingen, geschiedenissen en versiersels, was Samuel Quickelbergs, en er is geen twyfel of zyn afbeeldsel bevindt er zich ook, vermits dat van hertog Albrecht V en van verscheidene vermaerde mannen daerin voorkomen. De weledele heer Bianconi, voortyds raedsman en geneesheer van den koning te Dresden, en later residerend minister van het keurvorstendom van Saksen by het Pauselyk Hof, had, in tien brieven, aen den markgraef P. Hercolani[2] gestuerd, eene beknopte beschryving dezer schatten van boeken en hervondene handschriften gemaekt. Daer doktor Bianconi noch Quickelbergs, noch zyne werken kende, zoo heeft hy alleen de kostbaerste handschriften aengeteekend, en het is wel mogelyk dat het werk van Quickelbergs, alhoewel hy er geene melding van maekt, er zich nogtans by bevindt.

Volgens de getuigenis van alle de levensbeschryvers, baerde het gemis van het byzonderste werk van onzen stadgenoot, een grievend spyt aen zyne vrienden en aen de beroemdste geleerden der zestiende eeuw met wien Quickelbergs in gedurige onderhandeling was. Wat dit spyt nog vermeerdert, is, dat de werken die ons overblyven, die leemte niet kunnen aenvullen, en ons geen juist denkbeeld geven van de oneindige kennissen die hy bezat. Zie hier de titels van twee zyner voortbrengselen:

Apophthegmata biblica. Coloniae, 1571, in-8°;

Dialogi ad eos solos, *qui ab apophthegmatum naturâ non sunt alieni. Monachi*; zonder datum.

Quickelbergs stierf te Munchen, maer men kent het jaer zyner dood niet.

Aen den heer David van Peene, toen ik myn zoontje in zyn opvoedingsgesticht leidde.

Neem het zoontjen uit myn handen,
't Eenig dat ons d'echtkoets schonk,
'K wil het aen uw zorg verpanden
Als een roosje aen vruchtb'ren tronk.

't Is van onzen huwlykshemel
't Stil genot zoo mild geboôn,
't Vlienderken, vol bly gewemel,

(1) Zie reeds genoemd werk; bladz. 68 en volgende.

(2) *Zehn Sendschreiben an den Kaiserl. Kônigl. Kammer-Herrn*, *Marchese Philipp Hercobani.* Leipzig. 1764, in-8°.

't Zingend vinkjen onzer woon!

Wil 't nu in uw boomgaerd kweeken,
Altyd lustig, altyd bly,
Waer geen traentjes 't oog doorbreken,
Opgewekt door leed of ly.

Laet het in den lusthof spelen
Waer geleerdheid vruchten wekt;
Waer beschaving lust mag teelen,
Die de ziel naer 't schoone trekt.

Laet hem dartlen door de bloemen
Van 't genie, en plant voor plant
Nuttig lezen - kostbaer noemen,
Als een dubbel heilig pand.

Moge uw onderwys hem boeijen
Aen een onvermoeibre taek;
Vrolyk zal elk uer dan vloeijen
By verlokkend geestvermaek.

Wil dat leerzaem hartjen vormen
Zoo vol zachtheid, zoo vol jeugd;
Laet geen drift het ooit bestormen,
't Blyv' toeganklyk voor de deugd!

Eedle vriend, ik ken uw pogen
En uw zucht naer wetenschap,
Gy zult door uw geestvermogen
't Knaepje steunen stap voor stap.

God heeft hem een hart geschonken
Naer den moederwensch en zin;
Doe het vuer daer in ontvonken
Van de vaderlandsche min;

Doe dat jong verstand beseffen
Wat de waerde staeft der ziel,
Die zich zelve kan verheffen
En tot boosheid nooit verviel;

Leer hem reine godsdienst minnen,
Onverslaefd aen huichlary,
Op het wezen als van binnen
Van elk haetlyk masker vry;

Vorm hem tot een vaderlander
Vroom van denkkracht, stout van moed,
Dienaer onder d'eerestander
Dien 's lands vryheid wappren doet;

Trouw aen de ouderlyke zeden
En verkleefd aen Vlaendrens Tael,
Die, door 's vyands zwaerd bestreden,
't Wapen zwaeit in zegeprael;

Leer die edle spraek waerderen,
Schoone parel rein als dauw,

Prachtig als aen hooge sferen
't Ryk gestarnt aen 's hemelsblauw;

Kostbaer als de vrucht der gronden
Die met graen en zaed bevracht,
De aerd reeds overvloed verkonden,
Die heel 't menschdom tegenlacht!

Gy, o vriend, doet 't hart my rustig
Kloppen als ik 't kind verlaet:
'k Weet dat gy vol kunde en lustig
Strooijen zult het milde zaed,

Dat in hem tot vrucht moet rypen;
Wortlen van het wys verstand
Zult gy in den geest doen grypen
Als een vruchtbre zomerplant!

t' *Goede* en 't *schoone* zyn twee starren
Die u lokken, blyde als 't licht,
Dat ons boven eik en sparren
Toelacht wen het donker zwicht.

't Heilig altaer van de kunsten
Doet u buigen aen zyn voet;
Poëzy stort dubble gunsten(*)
En beheerscht u 't braef gemoed!

Tot u, waerdig voedstervader
Van myn zoontjen, vliegt myn dank
Uit myn moederharte nader
Vol van gloed en liefdeklank.

Neem het knaepjen uit myn handen;
't Eenig dat ons d'echtkoets schonk,
'k Wil het aen uw zorg verpanden
Als een roosje aen vruchtbren tronk.

't Is van onzen huwlykshemel,
't Stil genot zoo mild geboôn,
't Vlienderken vol bly gewemel,
't Zingend vinkjen onzer woon!

VROUWE VAN ACKER,
geb. MARIA DOOLAEGHE.

Kunst- en letternieuws.

By M. Dierickx-Beke zoon, te Mechelen, is verschenen: *Geschiedkundige aenteekeningen rakende de St-Jansgilde*, *genaemd* DE PEOENE, door G.J.J. Van Melckebeke. Hetzelve is verrykt met verscheidene schoone platen, en is onder alle oogpunten aenbevelingsweerdig. Wy hebben met belangstelling de verschyning van dat werk te gemoet gezien, daer het veel licht over de geschiedenis onzer oude rethorykkamers spreidt. De persoonen die het boek verlangen, zullen zich moeten haesten, aengezien er slechts een zeer klein getal exemplaren getrokken zyn, buiten

(*) De Heer en Mevrouw David beoefenen beide de dichtkunst.

degene voor de inschryvers bestemd. Het is met de meeste zorg gedrukt en doet eer aen M. Dierickx-Beke. Wy zullen meer dan eene gelegenheid hebben om op het schrift van M. Van Melckebeke terug te komen.

- Het werk van M.L. Van Ruckelingen is insgelyks verschenen: *De Jakobynen in België. - Léopold II. - Frans II. - Inval der Franschen*, *1790-1795*. - Wy zullen over dit belangryk schrift niets behoeven te zeggen, aengezien wy reeds bladz. 100 een fragment daervan hebben medegedeeld; het is het vervolg van de werken: *België onder Maria-Theresia* en *de Patriottentyd*, door denzelfden schryver.

- Onder de werken van kunst-nyverheid, welke wy dezer dagen mogten zien, en die verdienen vermeld te worden, tellen wy een zilveren gedreven schild voor het broederschap van de H. Dryvuldigheid in de kerk van den H. Jacobus te Antwerpen. De groepeering van de figuren, de aengebragte ornementen, het geheel, is in de styl der kunstherbloeijing. Het is het werk van M. Albrecht Jacobs, Keizerstraet, en die, te oordeelen naer dit voortbrengsel, belooft nog veel schoons in zyn vak te zullen leveren.

- In de werkhuizen van de heeren Numan en Van de Velde, goudborduerders te Antwerpen, hebben wy kortelings verscheidene belangryke werken gezien, waer wy reeds vroeger zouden van gesproken hebben, indien plaetsgebrek ons zulks niet belet hadde. Thans zyn er wederom twee schoone standaerden voltooid, met ornementen in 't goud geborduerd, gansch nieuw van gedacht en uitvoering. Zy zyn bestemd voor de O.-L.-Vrouwe kerk van Antwerpen. M. Jan Raas, zeer gunstig gekend als zilverdryver te Antwerpen, heeft voor dezelfde kerk eene fraeije schild in zilver gedreven. In het midden ziet men den H. Rochus; zy is omringd met ornementen in schelpachtigen styl. Verder zagen wy twee schoone wierookvaten. Al deze stukken zyn besteld door den yverigen kapelmeester jonkheer Vermoelen-Mertens.

- M. Orban heeft eenen kasuivel in 't goud gebordueerd waer men veel goeds van zegt; naer wy vernemen is het een geschenk door den achtbaren heer Ch. Blondel aen de kerk der eerw. Paters Redemptoristen.

- M. Mortelmans, een jong beeldhouwer te Antwerpen woonachtig, werkt aen eene groep de H. Moeder Anna voorstellende.

M. Bogaerts arbeidt aen het model eener drinkschael, om in zilver gedreven te worden in de werkhuizen des heeren Verschuylen. Later zullen wy hare bestemmingdoen kennen.

- M. Hendrickx, een bekwaem schilder in het godsdienstige vak, heeft de hand gelegd aen de 5e statie bestemd voor de kerk van Groeningen in Holland.

- M. Leclef, bouwmeester te Antwerpen, is gelast met de uitvoering, in de 5e wyk, eener kapel in ogivalen styl voor het nieuw onderwysgesticht den H. Josephus toegewyd.

- M. Mesdach, bestuerder der *Cité* te Antwerpen, heeft aen de stadsregering een ontwerp aengeboden om eene voorloopige Beurs daertestellen weerdig van de handelshoofdstad; wy hebben de plans, doorsnede, enz. gezien; ons dunkens is dat gedacht alle ondersteuning weerdig, te meer dat er in allen geval nog een tiental jaren zullen verloopen vooralleer men van het nieuwe beursgebouw zal kunnen gebruik maken, begon men zelfs nog dit jaer, de werken.

- M.P. Dens, bouwmeester te Antwerpen, is door koninklyk besluit leeraer aen de K. Akademie benoemd in vervanging van wylen M. Fr.

Stoop, zoo ongelukkig omgekomen in den brand van 2 december 1861.

- M. Van Zuylen die onlangs het belangryk werk heeft uitgegeven: *Geschiedkundige inventaris der archieven van 'S Hertogenbosch* bevattende de rekeningen der stad, van 1399 tot 1800, is tot correspondenrend lid benoemd der koninklyke maetschappy van *Schoone kunsten en letteren*, te Gent.

- De briefwisselende leden der koninklyke kommissie van gedenkteekens der Provincie Antwerpen, onder het voorzitterschap van den heer gouverneur ridder Pycke, hebben besloten met de medehulp van het staets- en het gemeentebestuer een Museum van Oudheidkunde interigten; zy hebben desaengaende eenen omzendbrief rond gezonden waeruit wy het volgende overnemen:

'Verzekerd van de medewerking der Overheden, heeft ons Comiteit onmiddelyk de hand aen het werk gelegd; in zitting van 5 April, hebben wy de middelen onderzocht om de eerste stad onzer provincie te verryken met een Museum van Antikwiteiten en Oudheidkunde, weerdig van de hoofdplaets der belgische kunst.

Verschillende voorstellen zyn ontwikkeld geworden; men heeft vastgesteld, dat het ontworpen Museum uit vyf afdeelingen zal bestaen; de eerste toegewyd aen de antikwiteiten tot aen de *Middeleeuwen*; de tweede, gezegd der *Middeleeuwen*, bestemd om de modellen te ontvangen, welke de heer Minister van Binnenlandsche zaken ons heeft toegezegd; de derde bevattende de voorwerpen uitgevoerd sedert de XVe eeuw tot op onze dagen; de vierde inhoudende de geschiedkundige tafereelen, de afbeeldeels, enz.; eindelyk de vyfde behelzende de geologische zeldzaemheden in de gronden der provincie Antwerpen ontdekt.

Om zulke breede ontwerpen uit te voeren, zyn er aenzienlyke sommen noodig; de moeijelykheid om deze laetste te bekomen, heeft ons niet terug gehouden. Handelende in het belang der kunst en der nationale geschiedenis, heeft ons Comiteit gedacht, aenspraek op de ondersteuning van al onze stadgenooten te mogen maken; wy zyn overtuigd, dat eene wyze van inteekening, die in andere steden onzes lands met goeden uitslag is gebruikt geweest, te Antwerpen niet mislukken kan.

Wy hebben dan besloten, eene Maetschappy te stichten voor het vormen van het *Museum van geschiedenis*, *antikwiteiten*, *oudheid*, *bouw- en aerdkunde van Antwerpen.* By middel eener ligte jaerlyksche bydrage, op 10 franken gesteld, denken wy de noodige gelden te bekomen. Onder de voorregten welke de inteekenaers zullen genieten, moeten wy deze melden: dagelyks het Museum te mogen bezoeken in gezelschap van de leden hunner familie, welke by hun inwoonen; en de vreemdelingen, welke onze stad zullen bezoeken, kosteloos te kunnen binnen leiden.'

- In de O.L. Vrouwe kapel der hoofdkerk van Antwerpen, heeft men eene glasraem geplaetst, welligt de oudste dier stad; deze bevond zich vroeger in den noorderkruisbeuk, op eene onzigtbare plaets. In het middengedeelten, ontwaert men de H.H. Joannes evangelist en Joannes Baptista; lager de ongekende begiftigers, vergezeld van hunne patroonen de H.H. Cornelius en Agnes. Dit gedeelte der venster dagteekent van het einde der XVe eeuw, of het begin der XVIe, te oordeelen aen de kleederdragt der begiftigers. Deze glasraem heeft naer alle waerschynlykheid nog eene herstelling ondergaen in de XVIIe eeuw vermits men haer alsdan met eene omlysting in den styl der hergeboorte omringd heeft. Thans is zy hersteld door M. Capronnier van Brussel. Het is gedeeltelyk aen den heer Michiels-Loos, senateur, dat men de herstelling dezer raem te danken heeft.

Men heeft in dezen tempel nog een ontwerp op doek voorgesteld voor eene nieuwe glasraem die op kosten van de Koninklyke Maetschappy van schoone kunsten wordt uitgevoerd, en boven den uitgang langs het Groenkerkhof zal geplaetst worden.

- In de drukkery van J.F. Suetens, te Waereghem, is verschenen: *Verhandeling over 't nut van de beoefening der Moedertael*, door A.C. Vander Cruyssen van Hevele, bekroond in den wetstryd van Waerschoot.

- Het portret van Z.M. den Koning, uitgevoerd door M.L. de Winne voor de stad Gent, zal gedurende eenige dagen in het hertogelyk paleis te Brussel ten toon gesteld zyn.

- M. Kockerols, beeldhouwer te Antwerpen, heeft eenen nieuwen predikstoel uitgevoerd, bestemd voor de kerk van Godsheiden, by Hasselt. Het beeld onder de kuip steld het *Geloof* voor; de bas-relieven der kuip verbeelden: *de Hoop*, *de Liefde*, *de H. Maegd*, *God den Vader*, *God den Zoon*, en onder de kap *God den H. Geest.*

- De heeren Van Lerius, Bource, Witkamp, Heyermans, Moerenhout, Van Tright en Ronner, hebben in de tentoonstelling van Rotterdam tafereelen verkocht.

- De verdienstelyken toonzetter M.F. Muller van Gheel heeft het genoegen gehad door de maetschappy van kerkzang te Parys zyne laetste gekomposeerde mis met 80 man te hooren zingen; dezelve is door den jury met volle stemmen aengenomen en als hoog verdienstelyk aengeduid.

- De voorzitter der Brabandsche en Limburgsche sub-kommissiën te Brussel, M. Nolet de Brauwere, heeft aen den voorzitter der hoofdkommissie M.J. Van Lennep, tot stichting van het gedenkteeken aen Joost van den Vondel het totael der byeengebragte gelden, uitmakende eene som van 7000 fr., overhandigd.

- M.W. De Marteau, heeft kortelings in het lokael *de Faem*, te Antwerpen, eenige conferentiën gegeven over de *Geschiedenis der kunst.* De leden der onlangs gestichte jonge schildersvereeniging *het Kunst-Verbond* en een aental door hen ingeleide persoonen woonden de zittingen by, die aen de kunstenaren nuttig zullen geweest zyn. Spreker heeft de kunst nagegaen van in haren eersten oorsprong tot aen het begin der christene tydrekening. Hy heeft zyne toehoorders in nadere kennis gebragt met de groote kunstenaers van het oude Griekenland en het oude Rome, wier werken nog heden de algemeene bewondering opwekken. Daerby heeft hy eene merkweerdige beschryving geleverd van de voornaemste bouwkundige gedenkteekens en beeldhouwwerken die de oude meesters ons hebben nagelaten.

Hy heeft door de aenhaling van feiten uit het leven der oude meesters doen zien, welk levendig kunstgevoel hen bezielde en door de ontleding van eenige hunner werken het vernuft doen uitschynen waermede zy al de deelen hunner voortbrengselen behandelden, welke diepgrondige studie zy deden voor de beelden, by voorbeeld van elk menschelyk lidmaet, welk zy in marmer aenschouwelyk wilden maken.

De voordragt van M. De Marteau is leerzaem geweest en al de aenwezigen hebben na afloop der konferencie den spreker hertelyk geluk gewenscht over de wyze waerop hy zich van zyne taek gekweten had.

- M. Edward van Even kondigt het volgende werk aen: *L'Omgang de Louvain*, *dissertation historique et archéologique sur le célèbre cortège communal*, opgeluisterd door 120 afbeeldingen in steen gesneden naer de originele teekeningen, uitgevoerd in 1594. De prys der inschryving is fr. 15.00.

- M.E. Slingeneyer heeft voor het hertogelyk paleis te Brussel,

reeds dry tafereelen voltooid van het werk dat hem door het staetsbestuer is toevertrouwd; zy stellen voor: *Godfried van Bouillon die zynen degen gaet neêrleggen op het H. Graf; Jacob van Artevelde aen het volk sprekende op de plein der Byloke; en Andreas Vesalius de gekwetsten bezorgende op het slagveld.*

- In het museum van hedendaegsche meesters te Antwerpen, zyn gedurende eenige dagen twee zeer belangryke werken van M.L. Baeckelmans, primus van den laetsten grooten pryskamp der bouwkunde tentoongesteld geweest. Het eerste is een werk dat de primus van Rome heeft gezonden, en stelt een ontwerp voor van eene stadspoort voor de nieuwe vergrooting van Antwerpen. Dat werk is met de meeste zorg uitgevoerd en bewyst dat M. Baeckelmans zynen tyd door ernstige studiën in den vreemde benuttigt. Het tweede is een volledig ontwerp en plan voor een gerechtshof, bekroond in den pryskamp door de stadsregering van Brussel uitgeschreven; dit is, even als het eerste, meesterlyk behandeld en voorspelt ons eenen bouwmeester zoo als wy er tot heden nog weinig ontmoet hebben tusschen de leerlingen der Antwerpsche school.

- By koninklyk besluit van 20 mei 1861 is er een prys van 5000 fr. uitgeloofd voor den schryver die de beste en geschikste middelen zal aentoonen om de nyverheid, den landbouw en koophandel van België, in hunne betrekkingen met de merkten van verbruik buiten Europa, te ontwikkelen. M. de minister van binnenlandsche zaken herinnert in het *Staetsblad*, dat de mededingende stukken vóor 1 september aenstaende in zyn departement moeten ingezonden worden.

- Een koninklyk besluit van 12 Juny verleent 500 fr. aen den fabriekraed der kerk van Rumpst, voor de herbouwing dier kerk; 3000 fr. aen den fabriekraed der kerk van Schilde; 3000 fr. aen den fabriekraed der kerk van Herenthout, beide voor de vergrooting der kerk.

- Van 1 september tot 1 november zal er te Berlyn eene openbare tentoonstelling van schilder- en beeldhouwerken plaets hebben. De vreemde kunstenaren mogen er hunne werken tentoonstellen, maer wanneer zy geene leden der berlynsche akademie zyn moeten zy in al de onkosten voorzien, die van de terugzending er in begrepen. De werken moeten vóor 15 july by de akademie worden aengekondigd en vóór 1 augusty in gezegde stad aengekomen zyn.

- M. De Wilde, bestuerder der Akademie van St-Nicolaes, heeft twee tafereelen voltooid, beide zyn zeer geestig en krachtig van koloriet.

- De gemeenteraed van Mechelen heeft in eene zyner laetste zittingen besloten, dat voortaen de muziekschool en de akademie maer éen lichaem zouden uitmaken, in twee afdeelingen verdeeld, onder de benaming van Akademie van schoone kunsten.

In dezelfde zitting heeft men eene geldelyke bydrage gestemd, voor de herstelling van het voorfront in ogivalen styl van den Berg van Bermhertigheid, hetgeen gebeuren zal met de medewerking van het staetsbestuer. De plannen zyn geleverd door M. Schadde, bouwmeester der provincie.

- De tooneelmaetschappy *de Fonteinisten* te Gent, zal kortelings eenen grooten pryskamp voor het blyspel geven. Alle de rhetorykmaetschappyen van het land zyn daerop uitgenoodigd.

- M. Robert van Maldeghem is naer Rome vertrokken, na toelating te hebben bekomen van het pauselyk staetsbestuer, om kopy te nemen van de oude muzikale gewrochten der groote komponisten van alle landen en byzonderlyk van de

voortbrengsels van oude Belgische meesters, welke in de kosbare boekzalen van het Vatikaen berusten.

M.R. van Maldeghem geniet de grootste achting by het bestuer van Zyne Heiligheid. Met genoegen zien wy dat onze landgenoot de gunst heeft eene zoo vermaerde verzameling van werken, de rykste die er bestaet, te mogen doorzoeken, om uit de verhevene en statige kerkmuzyk, volgens hedendaegsche toonzetting, stukken in het licht te brengen.

Sinds vele jaren gestadig bezig met opzoekingen te doen in onbekende en aloude werken, ten koste zelfs van vele opofferingen, is M.R. van Maldeghem wel bekwaem om deze gewigtige onderneming, te beginnen, omdat hy al het grootsche, al het schoone, dat daerin bevat is, niet alleenlyk verstaet, maer zeer wel weet op zyne plaets te brengen; getuige daervan de verdienstelyke werken, voornamelyk de *Coecilia*, die gemelde komponist, met medehulp zyner broeders, reeds heeft uitgegeven, en die zoo veel byval vindt by kenners van kerkmuziek.

- De *Amsterdamsche Courant* bevat het volgende:

'Voor eenigen tyd hebben wy vermeld, dat Meindert Hobbema te Amsterdam in 1668 in het huwelyk getreden is. By nader onderzoek is het den stads-archivaris gebleken, dat de beroemde schilder niet slechts hier gehuwd, maer ook geboren en gestorven is. Zelfs schynt hy zyn geheele leven te Amsterdam, en niet elders, zoo als door sommigen beweerd is, te hebben doorgebragt. Als belangryk voor de geschiedenis der vaderlandsche kunst mag het geacht worden, dat aengaende het leven van dezen uitstekenden kunstenaer, het welk tot dusverre geheel in nevelen was gehuld, thans meer byzonderheden worden bekend gemaekt.

- De kunstschilder J.B. Huysmans is te Antwerpen teruggekeerd van zyne reis uit Spanje en Algerië.

- M. Mertens, stadsbibliothekaris van Antwerpen, is sedert eenigen tyd te Londen.

- De Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent, heeft het volgende programma uitgegeven:

'Weldra zal de hoofdstad van Vlaenderen, op eene harer openbare plaetsen, het standbeeld inhuldigen van Jakob Van Artevelde, den onverschrokken verdediger der gemeentevryheden en der vlaemsche nationaliteit in de XIVe eeuw. Door eene echt vaderlandsche gedachte bewogen, heeft de stadsregering van Gent met eene doorslaende toeneiging den wedstryd onthaeld, te dier gelegenheid geopend, voor het opstellen eener *Geschiedenis voor het volk* van dien grooten burger; de koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten en Letterkunde heeft, van haren kant, zich met deze hulde, den grooten gentschen hoofdman bewezen, willen vereenigen, en met dit oogmerk besloten een dubbelen dicht- en toonkundigen kampstryd voor te stellen, ten einde voor deze plegtigheid eene *Kantate* te bekomen, aen de verheerlyking van Jakob Van Artevelde gewyd.

Het dichtstuk, bestemd om in muziek gebragt te worden, mag in het nederduitsch of in het fransch worden geschreven; het zal niet boven de tachtig of beneden de zestig verzen beslaên.

De opsteller van het beste gedicht zal een eerepenning van 150 franken kekomen.

De voor den wedstryd bestemde stukken zullen, *vrachtvry*, ter sekretary des Genootschaps moeten worden gezonden voor den 1^{n} september 1862, opdat het bekroond gedicht onmiddelyk kunne uitgegeven worden.

Een byzonder programma zal, later, de voorwaerden des muziekstryds bepalen.

De handschriften der ten wedstryde gezondene dichtstukken blyven het eigendom der Maetschappy.

De dichters zullen hunnen naem niet op hun werk stellen, maer enkelyk eene kenspreuk, die zy op een gesloten briefje zullen herhalen, inhoudende de aenduiding van hunnen naem en woonplaets. Zy die zich anderzins zouden doen kennen, even als diegenen welke hun dichtstuk na het voorgeschrevene tydstip zouden inzenden, zullen uit den wedstryd gesloten worden.'

- De O.L. Vrouwekerk te Dowaei bezit eene groote schildery die men langen tyd aen van Memmelinghe toegeschreven heeft. M. Alph. Wauters, archivist der stad Brussel, heeft een echt document gevonden hetwelk verzekert dat gemelde schildery in 't jaer 1515 verveerdigd is door Jan Bellegambe, van Dowaei.

- Het zevende nederlandsch tael- en letterkundig kongres, zal te Brugge plaets hebben op 8 september en volgende dagen. Alle de letterkundigen zyn verzocht die vergaderingen met hunne tegenwoordigheid en medewerking te vereeren.

'Wy denken het niet nutteloos, zegt de regelingskommissie, de punten op te geven, welke in vroegere byeenkomsten aen de zorgen van 't kongres werden aenbevolen:

Nederlansche taal en letterkunde; Nederlandsche geschiedenis en oudheidkunde; *Nederlandsche tooneel- en zangmuziek; Nederlandsche boekhandel.*

Men is verzocht ten einde het programma der werkzaemheden in tyds te kunnen vaststellen, *vóór 1 july*, aen te duiden, over welk van die punten men voornemens is te spreken. Geene geschrevene redevoeringen worden toegelaten, waarvan de voordragt meer dan een kwartier uers zou vorderen, en geene onderwerpen mogen worden besproken, die niet voor beide deelen van Nederland belang opleveren.

Het is te hopen, dat den oproep gunstig zal worden onthaeld door iederen letteroefenaer, die prys stelt op den bloei der gemeenschappelyke tael van Noord en Zuid, te meer, daer de ondervinding heeft bewezen, dat de Taelkongressen niet alleen op literarisch gebied, goede vruchten hebben voortgebragt, maer ook veel hebben bygedragen om den broederband tusschen België en Noord-Nederland heraen te knoopen en vaster toe te halen.'

De kommissie tot regeling van het zevende Nederlandsch letterkundig Kongres is samengesteld als volgt:

Eere-voorzitter, M.B. Vrambout, *gouverneur der provincie Westvlaenderen*; voorzitter, M.H. Conscience; sekretaris, M.K. Versnaeyen; leden, MM. J.F.J. Heremans, Ph. Blommaert, Baron Julius de St. Genois, D. Delcroix, Priem, K.L. Tanghe, Angillis.

- In antwoord op de prysvraeg de *Volksgeschiedenis van Artevelde*, heeft het stedelyk bestuer van Gent de volgende gewrochten ontvangen: 1° met kenspreuk: *de mannen wier naem onder het volk moet voortleven*, *zyn diegenen die de dankbaerheid van hun land verdienen door de grootheid hunner zelfopoffering en de kracht huns geestes*; 2° met kenspreuk *Fides et Amor.*

- Op zondag 22 dezer is in het lokael der akademie, te Gent, de dryjaerlyksche tentoonstelling van beeldende kunsten geopend. De ingezonden schilderyen zyn zeer talryk; indien men er de werken mist van de groote namen der Vlaemsche school, als Wappers, Wiertz, Gallait, Leys en anderen, zyn er toch verdienstelyke schilderyen van meesters uit België, Frankryk, Holland en Duitschland; vooral de duitsche school is er door puikstukken vertegenwoordigd. De plegtige opening der salons had plaets

om 11 ure. Na die opening heeft de kommissie, met de uitgenoodigde overheden en artisten, zich naer de kerk van het H. Kerst begeven, om de mnerschilderingen, die M. Th. Canneel er uitgevoerd heeft, in te huldigen.

- De beeldhouwer M.J. Van Arendonck arbeid aen twee beelden voor het theater van Namen bestemd. Later komen wy op deze werken terug die weerdig zyn van den meester wien men het heerlyke beeld *Melpomene* van den koninglyken schouwburg van Antwerpen is verschuldigd.

Dezelfde beeldhouwer voltooid de gedenkteekens der toondichters Janssens en Simon, welke tydens de aenstaende gemeentefeesten in de St-Jacobskerk te Antwerpen zullen ingehuldigd worden.

- Er is te Antwerpen een kabinet van schilderyen der Antwerpsche school ingericht, aen de statie van 's lands yzeren weg. Dit kabinet hetwelk reeds eene verzameling telt van zeer goede schilderyen, verdient de aendacht van alle kunstliefhebbers. Wy komen er in de volgende aflevering breedvoering op terug.

- M. de minister van binnenlandsche zaken herinnert dat er by koninklyk besluit van 26 september 1850, een pryskamp is uitgeschreven voor *eene geschiedenis der oude nationale vergaderingen in België*, *sedert de regering van Philips-de-Goede.* Het werk mag in het vlaemsch geschreven zyn, moet een boekdeel in-8° van ten minste 500 bladzyden beslaen en voor 1 january 1863 in het departement van binnenlandsche zaken gezonden worden. De prys bestaet in eene somme van 5000 frs.

Sterfgevallen.

Pieter Leo van Alstein is over eenigen tyd te Gent overleden 70 jaren oud, onbekend en vergeten, na lange jaren in letterkundige briefwisseling geweest te zyn met de grootste geleerden van Europa, als daer zyn Bopp, Burnou, Rémusat, Champollion, Figeac en geheel die reeks taelkenners en oriëntalisten, wier werken zoo veel bygedragen hebben tot de ontwikkeling van de vergelykende tael-studie. Hy ook bezat veel kennis der oostersche talen. Hy heeft aen den *Messager des sciences historiques* jaer 1823, bl. 377, een merkweerdig werk geleverd ‘over de oude brokken van beeldhouwwerk, uit Griekenland in België onlangs ingevoerd.’ Dit artikel moest een gevolg hebben, doch van Alstein was ontevreden, omdat zy naem aen het hoofd van dat werk was gesteld, en hy weigerde het vervolg mede te deelen.

Eene door de studie verzwakte gezondheid, eene schuchterheid die door den ouderdom zelfs vermeederd was, hadden hem geheel en al van de buitenwereld afgezonderd. Sedert lange jaren had niemand tot hem kunnen naderen. Deze zoo zonderlinge als geleerde man, had de rykste boekverzameling des lands in werken over en in de oostersche talen: zy bevat niet min dan 40,000 deelen, zoo gedrukte als in handschrift, die door den erfgenaem des aflyvigen nog dit jaer in openbare veiling zullen worden gebragt.

- M. Alexander-Joseph-Ghislain Baguet, doktor in de medecynen, heel- en vroedmeester, opper-geneesheer van het Ste-Elisabeths-gasthuis, ridder der Leopolds-orde, is op 8 juny te Antwerpen overleden, in den ouderdom van ruim 74 jaren.

Bydragen tot de geschiedenis van de kunstplegtigheden van Antwerpen.
17, 18, 19, 20 Augustus 1861.

KONINKLYKE HARMONIEMAETSCHAPPY *(Zie bladz. 142, van den 7n Jaergang).*
OMTREKTEEKENING VAN DE DOORSCHYNENDE SCHILDERING, ONTWORPEN EN UITGEVOERD DOOR M.B. WEISER, LEERAER AEN DE KONINKLYKE AKADEMIE VAN ANTWERPEN, TER GELEGENHEID VAN BOVENGEMELDE FEESTEN.

Naestgaende plaet zal onzen lezeren als herrinnering, wy zyn er zeker van, welkom zyn, daer zy het een goed gedacht zal geven, van hetgeen wy vroeger reeds medegedeeld hebben, over de kunstfeesten van Antwerpen in 1861. Zoo als men ziet, heeft M. Weiser ons enkel eene klassieke omtrekteekening van zyn werk gegeven, en ofschoon het koloriet eene groote rol speelt in dergelyke voortbrengselen, blyft het als samenstel en opvatting, onder alle oogpunten weerdig van den leeraer der koninklyke Akademie. Hetgeen wy van de versieringen der koninklyke Harmoniemaetschappy in den loop der maend july 1861 voorzegden(1) (dat zy de beschryvingen van *duizend en eenen nacht* zouden verwezentlyken), is door alle de aenwezigen en door alle de dagbladen bestatigd geworden, by ons en in den vreemde. Het is waerlyk jammer dat het bestuer der maetschappy de verschillende gezichten niet door de gravuer vereenigd heeft, zooals de perspectieven in den hof, de eerebogen en de talryke andere versieringen die verloren gaen, tenzy dezelve door het teekenstift op het papier bewaerd blyven.

Antwerpsch chronykje.

Dank de werkzaemheden der koninklyke Kommissie voor de uitgave der belgische chronyken en den yver van eenige genootschappen, hebben reeds een vry groot getal kloosterchronyken in deze laetste jaren het licht gezien. Behalve de gewigtige historische monumenten, bestaen er nevens degene van gilden, van broederschappen, van partikulieren, zekere korte chronyken, die, als onderdeelen van een geheel beschouwd, gewis haer belang hebben, getuige het *Liersch Chronykje* onlangs door professor C.P. SERRURE in het IVe deel van het *Vaderlandsch Museum* opgenomen. Men vindt zelfs zekere kerk- en gebedenboeken, welke, als familiegedenkenissen, van geslacht tot geslacht overgaen, en in welke de opvolgende bezitters het een en ander aenteekenen, waervan zy het geheugen willen bewaren. Reeds over eenige jaren maekte professor C.R. HERMANS het studielievende publiek op dezelve opmerkzaem en tot proeve gaf hy in het I^{e} deel zyner *Bydragen tot de geschiedenis van Noord-Braband* eenigen van deze huischronykjes. Op het eerste zigt schynen zulke aenteekeningen, welke meestendeel alledaegsche, huiselyke en familiezaken betreffen, zeer onbeduidend, doch by eenig nadenken bekomt men spoedig van dit vooroordeel. Zulke notulen en fragmenten, inderdaed, zyn onder menig opzigt als belangryk te beschouwen: juist omdat zy alledaegsche dingen gelden, leeren zy ons dikwerf iets, hetgeen men te vergeefs in dikke folianten zoude zoeken. Zonder pretentie, eenvoudig en ongekunsteld geschreven, dragen zy een stempel van waerheid, door hetwelk des lezers vertrouwen wordt ingenomen; het zyn als zoo vele steentjes door onbekende en nederige arbeiders, buiten hunne wete, tot den grooten historischen bouw aengebragt. Dit heeft de schryver der *Fastes des calamités publiques dans les Pays-Bas* zeer wel begrepen, en by dit zyn werk (t. II, p. 83 en 251) gereedelyk gebruik gemaekt van de bouwstoffen door den geleerden professor van 's Hertogenbosch verzameld.

Het *Antwerpsch Chronykje*, op hetwelk wy deze regelen tot voorwoord schryven, is getrokken uit een register onzer oude Sodaliteiten. Wy werden er mede in kennis gebragt door onzen geachten vriend, M^{r} den advokaet TH. VAN LERIUS, wien wy het

(1) Zie kunst- en letternieuws, bladz. 112, 7^{e} jaergang.

afschrift der door hem genomen extracten te danken hebben; want het zyn maer extracten, die, zonder aenspraek te willen maken op den rang van een volledig, doorloopend jaerboek, toch iets meer zyn dan een eenvoudig huischronykje. Reeds belangryk by zynen aenvang, waer wy worden bekend gemaekt met den oorsprong, den aert, het doel en de beginsels des genootschaps, van hetwelk het boek afkomstig is, wekt het gaende weg nog meer onze belangstelling door vele kleine byzonderheden over kunstgeschiedenis, godsdienstoefening, zeden en gebruiken, maer waerby men altyd wedervindt, dat by onzen landaerd zoo diep ingewortelde en door onze grondwet gewaerborgde regt van vereeniging, waervan de geestelyke broederschappen zoowel als de leeke maetschappyen uitvloiesels zyn(1). Eene Sodaliteit, benaming waeraen velen geenen anderen zin weten te hechten dan dien van het oude lokael der vergadering, was niets anders dan een geestelyk broederschap. De PP. Jesuieten hadden er verscheidene opgerigt. De twee oudsten waren degene der jongmans en der getrouwden, en het is het boek dezer laetste, hetwelk M. VAN LERIUS geëxcerpeerd heeft. Dan had men nog de sodaliteiten der walen en der Latynisten, en alwie in onze stad eenen naem had, maekte in de XVIIe eeuw deel van zulke broederschappen. Zoo vindt men op het register der groote sodaliteit of der Latynisten, in 1609 onder den titel van *O.-L. Vrouwe Hemelvaert* opgerigt, onzen kunstschilder RUBENS, die in 1623 met BALTHASAR MORETUS, de oom, tot consultor werd verkozen, en in 1625 werd de betrekking van sekretaris door hunnen geleerden vriend GASPAR GEVARTIUS waergenomen.

Na deze vry wat uitvoerige inleiding, welke de lezer, zoo wy verhopen, ons zal ten goede houden, laten wy de extracten volgen.

Uit den ‘Boeck van de Sodaliteyt der Getrouwde, onder den titel van O.-L.-V. Boodschap der Soc. Jesu te Antwerpen.’

‘Anno Dni□ millesimo quingentesimo octuagesimo quinto octava Decembris ipso die Conceptionis D. Mariae Virginis.(2) Soo is begonst de Sodaliteyt der Suyver Maeget Maria, ende ierstwerven vergaedert in t' Collegie der Societeyt Jesu, by den E.P. Pater Francisc. Costerus provinciael in desser Nederlanden der selver Societeyt by een geroepen alle de ghene die van derselver Sodaliteyt syn gewest ende hen hebben laeten inneschryven, zoo tot Ceulen, Duway ende elders, aldaer zy eensdeels ghevlught ende gheproscribeert syn gewest om de Catholieke Religie,

(1) Er zyn menschen, die meenen veel verstand te hebben, als zy met onze kleine maetschappyen en broederschappen spotten. Een Franschman, M. AMÉDÉE ACHARD, voorleden jaer door het *Journal des Débats* naer onze Congresfeesten gezonden, denkt en spreekt er geheel anders over: ‘En Belgique, zoo schryft hy in dit parysch dagblad, les individus se groupent et s'associent librement, à la seule condition de ne pas gêner autrui... C'est la coutume de se grouper et nul ne manque à cette sage coutume.’ M. ACHARD, wel verre van met onze oude gebruiken te spotten, pryst ze hoogelyk: ‘On s'était groupé en vue d'un plaisir éphémère, vervolgt hy, “viennent les mauvais jours, on s'entr'aide, on se console, on se soutient.” En daer eene vereeniging noch vergunning, noch de ondersteuning der regering noodig heeft,’ cela fait qu'en Belgique chacun est majeur dans l'acception virile et sociale du mot, si bien que la nation est comme un grand réseau, dont chaque maille a sa vie propre, sa vie particulière, en raison d'être de sa vertu.’ De schryver eindigt met te bekennen, dat hy Antwerpen niet heeft verlaten, zonder een heel pak van vooroordeelen afteleggen.

(2) In den jare Ons Heere duizend vyf honderd vyf-en-tachentig den achtsten December, op den dag zelf der Ontvangenis van de H. Maegd Maria.

by den Geuzen ende Rebellen van Zyne Maj^{t}, die doen ter tyt alhier binnen desser stat van Antwerpen de overhand ende tregiment waren met ghewelt ende andersints houdende. Ende heeft de voorschreve Pater Franciscus der voorschreven Sodaliteyt toegeeygent de Caemere van de Colonellen alwaer de voors. Colonellen geduerende de Rebellie desser Stadt heure concistorie ende Raed plaegen ende ghewoonelyck waren te houden teghen de Religie, den Coninck, ende alle goede catholicque en goede Borgheren desser stadt, soo dat de voorschreve Camere van te voren gewest synde eene plaetsse van den duvel ende syn mede helperen, gheworden is een Camer en Oratorium van Godt ende Syne Lieve Moeder Maria, patroonersse van de voorschreve Sodaliteyt.'

Den zelfden dag zyn door P. Franciscus Costerus als Sodales aengenomen:

1° Den Eerw. Heer Silvester Pardo, Canonik van O.-L.-V. alhier, Vicaris van den Bisschop deser stad, welke te S. Omaers(1) in de Sodaliteyt van O.-L.-V. was ontfangen geweest.

2° Den Eerw. Heer Jacobus Antheunis (Anthony), Canonick en Thesorier van O.-L.-V.

3° Mr Gillis Gerardi, Schepenen deser stadt.

4° Joos Van der Steen, Schepenen deser stadt.

5° Mr Andries Gerardi, adv.

6° Franchois van den Cruyce, den oude.

7° Melchior van den Cruyce.

8° Franchois van den Cruyce, den jonge.

9° Eribertus Daniëls.

Welke zich alle in de Sodaliteyt te Ceulen hebben laeten inschryven.

1586. - 'Op den 8sten July desselfs jaers, 1586, zoo heeft de voorseyde Sodaliteyt seckere recqueste ghepresenteert aen mynen heeren Borgemeesteren ende Schepenen desser Stadt van Antwerpen, ten eynde dat het beeld van Onser Lieven Vrouwen, (nu ter tyt staende voor t stadt huys) aldaer ghestelt soude worde in de plaetsse van den fabuleusen Brabon, doen ter tyt daer staende; op welcke recqueste soo is by myne voorschreve Heeren Borgemeesteren ende Schepenen geordinneert dat deselve recqueste zoude worde ghestelt in handen van Mr Gillis Gerardi, schepen, ende den Pensionnarius (Philippus) Ayala, omme aengaende d inhoude derselver te communiceeren mette voors. Sodaliteyt, dwelck ghedaen synde ende der voorschreeve commissarissen rapport ghehoort wessende, is by myne voors. Heeren Borgemeesteren ende Scepenen der voors. Sodaliteyt geconsenteert ende gheordonneert dat het voorschreeve beelt van Onsser Lieven Vrouwen, soude worde ghemaeckt ende ghestelt in den heuvel van de Stadthuysse, in de plaetsse van de voorschreve fabuleuse Brabon, ghelyck alle t selve is blyckende by der voors. requeste ondert: by den advocaet Gerardi, ende de twee diverse apostillen de data respective van den 8^{e} ende 14^{e} July voorschreve.

Twelcken volghende soo is het voorschreven beelt van Onsser Liever Vrouwe begonst ghemaeckt te worden den iij^{e} November daernaer in de plaetse van het

(1) In 't fransch: St-Omer.

Collegie der voorschreve Societeyt Jesu, achter de voorschreve Caemere der Sodaliteyt van Onser Lieven Vrouwe, ende is t voorschreve werck aenbestelt geweest Mr Philipo beeltsnyder ten prysse voor synen arbeyt alleen, voor 231 guldens, dwelck het voors werck niet eer en heeft begonst dan na dien op den 3^{n} November voors. den steen dienende ende gherequireert geweest synde totten den voors. beelde is gededicceert gheweest, dwelcke ter presentie van de voors. Sodaliteyt is ghedaen by den voors. R.P. Costero met solemniteyt ende diverse ghebeden, synde daerentusschen ghesongen de litanien van Onser Liever Vrouwen, met anderen musiecke.

Ende alsoo tot het maecken van den voors. beelde noottelycken is gerequireert geweeste een notabel somme van peninghen die heeft moeten ghevonden worde soo onder de voors. Confreers van de voors. Sodaliteyt als andere goede catholiecque borgeren ende ingeseetenen desser stadt, ende dat om de collectatie van de voors. peninghen te doen, gheordinneert hebben moeten worden seekere persoonen vuyt der voors. Sodaliteyt, soo syn daertoe gheordinneert ende gecomiteert gheweest den Eerw. H^{r} Michiel Breugel, canonick van Onser Lieven Vrouwe alhier, met Mr Andries Gerardi, advocat ende secretaris van de bovenschreve Sodaliteyt, ende Sr Melchior V. d. Cruyce ende Cornelis Christoffels, die welcke de voors. collectatie hebben begonst te doen den 10^{n} Octobris in de navolgende maniere, en naer vuytwysens der lysten hier naer volghende.

In den eersten heeft tot het voorschreve beelt van Onser Lieven Vrouwe ghecontribueert die weerdighe Heere en de Canoninck

Pardo[1]	Gls. 8. -
Dns Canonicus N.[2] Bruegel	Gls. 6. -
Dns Canonicus Jacobus Anthony	Gls. 3.14
Mynh^{r} van Campagny Gouv^{r} deser stadt[3]	Gls. 30. -
Mons. de Mondragen, Castellyn[4]	Gls. 20. -
H^{r} Hendrick Sarats (Tserraerts) Merckgraeve desser stadt.	Gls. 18. -
Mr Jan Van der Straten Amptman	Gls. 18. -
N. Van der Dellefft (Edwaerd Van der Dilft), buyten borgermeester	Gls. 12. -
Noch een persoon van qualiteyt die hier heeft willen onbekent blyven	Gls. 20. -

Schepenen desser Stadt.

Mr Gillis Gerardi	Gls. 6. -
J^{r} Blasius de Besar (Bejar)	Gls. 3. -
J^{r} Balthazar Van Vlierden	Gls. 6. -

(1) Silvester Pardo, hierboven genoemd.
(2) Michiel Bruegel, hierboven genoemd.
(3) Frederik Perrenot de Granvelle, heer van Champagny.
(4) Chistoffel de Mondragen.

S[r] Joos Van den Steen.	Gls. 6. -
Seraets (Lanceloot Tserraerts)	Gls. 1.10
Marcus Van Woenssel.	Gls. 5. -
M[r] Jan de Pape	Gls. 1.10
M[r] Andries de Breuseghem	Gls. 10. -
Lucas de Pomereaulx.	Gls. 6. -
Den Tresorier Cornelis Pruynen	Gls. 20. -
M[r] Engelbert Masius, Pensionnaris	Gls. 6. -

Greffiers desser Stadt.

Dyck	Gls. 6. -
Kieboom	Gls. 6. -
Jacobeus	Gls. 6. -
Scarini	Gls. 6. -

Secretarissen desser Stadt.

De Moy	Gls. 6. -
Van der Neessen (Neesen)	Gls. 6. -
Kieffelt (Kieffel)	Gls. 4.14
M[r] Andr. Gerardi, Schepen op der Halle[(5)].	Gls. 6. -

De Weesmeesters Camere	Guld. 8 -
M. Arnoldus Bourcouts, adv	Guld. 3 15
Egmont advocat	Guld. 1 8
Den rentmeester van Brabant, Verhoeven	Guld. 3 3
M. Nicolaus Devoght (Voocht)	Guld. 12 -

(5) De lakenhalle.

Weynsoon, greffier van de consomptie	Guld. 6 -
De ghesworen gulden desser stadt van Antwerpen: in den iersten den ouden voetboghe	Guld. 20 -
Den jonghe voetboghe	Guld. 20 -
Den ouden hantboghe	Guld. 20 -
Den jongen hantboghe	Guld. 20 -
De Cleuveniers	Guld. 20 -
De Schermers	Guld. 20 -
Desse voors. sesse ghesworen gulden hebben de voors. sommen met malcanderen de voors. Sodaliteyt gegunt ende ghewiellicklycke gheaccordeert, hebbende oock tot dien eynde twee Deekens vuyt de voors. guldens ghesonden aen de voors. Sodaliteyt, te wetten Jacques De Vos ende .....[1] die de voors. somme de voors. Sodaliteyt hebben gepresenteert met allen anderen dienst die sy tot behoeven ende ter eere van de voorschreve Sodaliteyt soude moghen ende kunnen doen ende bewyssen daeraff de voors. sodaliteyt hen grootelyckx heeft bedanckt.	
Jean Doncker	Guld. 20 -
Merten De la Faille	Guld. 20 -
Peeter Meseureur (Le Mesureur)	Guld. 6 -
Vincent De Smit	Guld. 5 -
Lowies Clarisse	Guld. 6 -
Melchior Vanden Cruyce	Guld. 8 -
Peeter Daems	Guld. 6 6
Erebert Daneels (Heribertus Daniels)	Guld. 6 10
Joris Vecquemans	Guld. 2 3
Herman Bal	Guld. 1 5
Henrick Moons	Guld. 2 -
Jan Vanden Steen	Guld. 1 6
Melchior Smidts	Guld. 1 5
Jan Cordier	Guld. 10 -
André De la Fonteyne	Guld. 10 -
Gilliam Pupyn[2]	Guld. 1 16

(1) De naem is niet ingevuld.
(2) De vader van den vermaerden kunstschilder Marten Pepyn.

Van een persoon in Zierickzee, wessende in de Sodaliteyt van Onser Lieve Vrouwe, gesonden	Guld. 6 -
Jacob Jacobzen in den Olifant	Guld. 6 -
Dominus Vincentius Coronatus	Guld. 3 -
Peeter Poussyn	Guld. 10 -
Mevrouw Douckers[3]	Guld. 2 17
Mevrouw Focquers[4]	Guld. 6 -
Somme bedraeg als en als datter gegeven is guld.	540 -

Hierna volghen d'oncosten ghedaen soo in 't maecken der voors. belt van Onsse Lieve Vrouwe als in 't oprechten desselfs anno 1587.

In den eersten alsoo het belt aenbestedt wiert om gemaeckt te worden by Philipo, soo is in seckere ghelach verteert	guld. 8 18
Item voor drinckgelt in t leggen van den eersten steen	guld. 2 -
Item betaelt aen de rolwaegens van den steen te haelen ende het voor□s. belt nae tstadthuys te vueren, saemen.	guld. 7 4
Item voor den steen te schaven ende te heffene betael aen Robber	Guld. 13 -
Item aen den selven en aen anderen bettael voor den steen te stellen	Guld. 17 4
Item aen M. Philipo ende syn weduwe voort maecken van de voorschreve beelde	Guld. 231 -
Item bettael aen Jacques de Costere voor de copere croon, sceptre, maene ende sterren	Guld. 88 13
Item bettael aen Peeter de metsere van tbelt op de puye ter plaetsen daer tselve is staende vast te maecken ende te metssen	Guld. 14 19
Item bettael voor de christelynen steen staende in de croon ende voor het slypen derselve, saemen	Guld. 15 19
Item bettael aen den smit voor dysser als crammen, haecken, ende andere als daer den scepter inne staet ende beelt mede vast ghemaeckt is	Guld. 5 13
Item bettael aen den lootgieter	Guld. 3 10
Item bett. aen den schilder voor t schilderen ende stofferen	Guld. 50 -

(3) Welligt Maria van Ursel, weduwe van den ridder Ambroos Tucher.
(4) Fugger.

Item bett. aen den steen daeraff het voors. belt gemaeckt is aen de gulde van den ouden voetboghe	Guld. 109 -
Item aen de erffscheyders van de voors. steen te metten	Guld. 1 19
Item bett. aen den timmerman voor dwintaes t welck men tot het maecken van den voors. beelde heeft moeten ghebruycken	Guld. 4 10
Bedraeghen doncosten	guld. 654 9

Op den 22 february anno 87 is het voorschreven beelt volmaeckt ende gheconsacreert ter plaettsse daert gemaeckt was, by den voors. E. H^{r}. ende Provinciael P. Franc. Costero, ter presentie van mynen heere Pardo, Prepositus ende der geheelder Sodaliteyt, oock daer teghenwordich synde mynen heeren Borgermeesteren ende Schepenen desser stadt, ende is de voors. consecratie ghedaen met groote eere ende triumphe, met musiecke ende der stadt spellieden.

Daernaer te weten op den 23^{n} derselver maent, soo is Brabon voor het stadthuys affghedaen ende wegh genomen.

Ende den 28^{n} daernaer is 't voors. belt van Onsser Liever Vrouwe in de plaetse van den voors. Brabon begonst ghestelt te worden, ende den vierden dach daernaer gheheel gestelt ende gheselt (gezet) gheweest.

Op den 7^{n} April anno 87 wessende Onsser Liever Vrouwe Annonciatie dagh, des desdaghs naer Beloeken Paeschen, soo heeft myn Eerw. H. Pardo, als Praepositus der voors. Sodaliteyt, de misse ghedaen die met groote solemniteyt alhier in de kercke van de Societeyt Jesu in musiecque met cornetten en trompetten, ende ander instrumenten gesonghen is gheweest, de kercke behanghen synde met costelyke tapyten. - Welcke misse ghedaen synde, soo is de voors. Provinciael met de geheel Sodaliteyt ghegaen in de Camere van de selve Sodaliteyt, ende heeft aldaer gheweydt ende gheconsacreert de croone ende den scepter van Onsser Liever Vrouwen, al met groote solemniteyt ende blydschappe van een iegelycke. - Ten selven daghe naer noen ontrent ten drye ueren, soo syn de sesse gesworen gulden in wapenen ghecomen op ter merckt ende hebben vant stadthuys aff tot aen het Collegie van de Societeyt Jesu ghestaen int slach orde, voor welcke Collegie was staende eenen triomphanten waegen van de maeght van Antwerpen die daer op was sittende seer deuchdelyck ende vraey verciert. Voor haer was staende eenen enghel als eenen beschermer haer gegeven van de gebenedyde maghet Maria ende syn op den

selven waghen gheweest vier kinderen met overrocken ghecleedt als enghelen speelende met vier violons *Sancta Maria succurre miseris*, *juva pusillanimes*, daerenboven op den selven waegen zaten dry orateurs met nog dry andere jongers houdende in hunnen handen de waepenen van de Sodaliteyt. Dessen voors. waeghen aldus staende voor t voors. Collegie, soo syn aldaer ghecomen de Deckens van de Schermers, namenlyck Melchior Christoffels ende Lambrecht van Kessel, aen welcke Deckens hebben de gedeputeerde van de Sodaliteyt den voors. waeghen overgeleverd, begheerende ende versueckende dat de selve Deckens mitsgaders alle de andere ghesworen guldens den voors. waegen mette croon ende den scepter die oock op den selven waegen op een taeffel ten aenzien van eenen iegelyck stonden, souden willen conduiseeren op ter merct voor t stadhuys, ende aldaer effectueeren in alder eere ende triomphe, de coronatie van t voors. beelt van Onsse lieve Vrouwe, twelcke de voors. Deckens, soo in haer, als in den naem van alle de andere gulden, hebben ghelooffte te doen, hen verblydende (soo sy expres te kennen ghaeven) van dat sy eenen dach gheleeft hadden dat sy de eere van de voors. Maghet wederom gherestaureert saeghen, ende is het voors. waegen van t voors. Collegie ghetrocken door t midden van de voors. gulden tot op de groote merckt, voor den selven marcheerende dry brandende torssen, ende syn de voors. gulden den voors. waeghen van achter naer ghevolght, een iegelyck in syn order tot op de merct, alwaer de voors. gulden hen wederom hebben in slach orde ghestelt. Ten selven tyde is de gansche magistraet vergadert gewest op t Stadthuys, op de puye. Den waeghen voor t Stadthuys ghearriveert synde, soo is t voors. belt van Onsser lieve Vrouwen ontdeckt gheworden, d welck tot dien tyt was ghedeckt ghehouden, ende hebben de croon mette den sceptre boven op ghetrocken, die daertoe gedeputeert waren. Ende soo de voors. croon op het hoofft van Onser liever Vrouwen belt ghestelt wierde, soo hebben alle de voors. gulden ghelykelyck alle haer ruers gedeschargeert, desgelycken oock wanneer den scepter de voors. beelde in de hand wordde ghegheven, ende daernae soo het selve ghedaen was, hebben voor de derde reysse alle te saemen los geschoten met grooten triumphe, danckseginge ende blyschappe. Ende int vertreckken van de gulden van der merct, soo hebben de stadts spellieden met groote melodyen opt stadthuys op haere musiecquaele instrumenten ghespelt.

Dit ghedaen synde, soo heeft hem Menheer Pardo als Proost van de voors. Sodaliteyt hem ghevonden opter puye met de voors. drye Orateurs die op de waeghen saeten, ende hebben aldaer voor de voors. Magistraet gehadt een iegelycken een oratie, d eerste *ad plausum huius coronationis,* de tweede ter eere ende verheffinghe van de voors. Maghet Maria, als patroonersse van de voors. Sodaliteyt, de derde tot vermaeninghe van de selve Maghet Maria nemmermeer meer aftegaen of te wycken, maer de selve als patroonnersse oock van desser Stadt byte blyven in der eeuwichheyt, ghelyck allen tselve breeder is gherepresenteert gheweest by een comedie die van weggen de voors. Sodaliteyt publicquelyck op der merct alhier, voor t stadthuys, ter pressentie van de Magistraet ende de geheele werelt twee daeghen voor desse coronatie is gheexibeert gheweest, waeraff de copie alhier inde Secretarie van de Sodaliteyt bewaert wort, ende hebben de voors. drye orateurs aen de Magistraet ghepresenteert met heure voors. oratie een blassoen seer lustich versiert van weghen der Sodaliteyt, van alle twelcken de voors. Magistraet de voors. Sodaliteyt grootelycks heeft bedanckt, ende hebben het voors. blaesoen ghestelt op den outaer in t Collegie, alwaer tselve noch teghenwoordelycke is staende; ende is te notteeren voor een

mirakel dat ten daghe van desse voors. coronatie alsullecken grootten onweer ende storm van wint ende reghen is gheweest, dat men egeenen middel en heeft ghewetten hoe dat men de voors. coronatie te wercke soude stellen, ghemerckt dat men boven by het voors. belt niet sonder groot peryckel en const blyven staen; welcke storm van regen ende wind heeft gedeurt van smorgens in den daegenraedt, maer alsoo de voors. triumphanten whagen vuyt het Colegie was treckende, soo is den voors. storm gheseceert(1) ende is een seer exellent schoon weder ende sonneschyn gheworden, het welcke gheduert heeft niet langher dan tot dat de coronatie ghedaen ende volbracht is gheweest, als wanneer den voors. storm wederom van nieuws heeft begonst, alle twelcke by de Catholicken voor een mirakel is ghehouden gheweest.'

Begin van 1587.

'Op den.... soo heeft Jan Harin, gheboren van Valencyn, minister ghewest synde van de Calvenischer secte achttien jaeren langh gheduerende ende in desser stadt van Antwerpen ghepreckt hebbende int Minnebroers ende opt Casteel, als minister derselver secten, ten tyde van de Rebellie desser voors. Stad, heeft (inquam) de selve Jan Harin ten daghe voors. syne ketterye in de Congregatie van Onser liever Vrouwen alhier ter pressentie van meestendeel van de Magistraet desser Stadt ende van alle de sodales, openbaerlycke versaeckt ende affghegaen de voors. ketterye ende is ghecomen tot de Heylieghe Roomsche Kercke, daer vuyt hy sient der syn jongheyt affghevallen ende ghebleven was. Ende heeft by gheschrift ghestelt doorsaecke ende redenen van syn bekeeringhe, welcke redenen by syn eyghen hand geschreeven, hy der voors. Sodaliteyt heeft ghegeven ende ghelevert, die de selve terstont daernae heeft doen drucken, ende is desse minister Harin beckeert by een *ex patribus Societatis Jesu*(2).'
Op t versoeck deser Sodaliteyt, heeft P. Frans Costerus in de Kamer derselve van den Advent 1586 tot Paesschen 1587 ende van den Advent deses laesten jaer tot Paesschen 1588 de verschillen tusschen de Catholieke en de Ketters voorgestelt, met toelaeting aen deze laeste mondelings oft by schrift hunne opwerpingen overteleveren; deze handelwyze heeft vele gewigtige bekeeringen soo van mans als vrouwen te weghe gebracht. Deze hebben hunne kettersche boeken gebragt soo in de handen van de PP. der Societeyt als van het Capittel Cathedrael, om te verbranden.

1589.

8 8er Ontfing de Sodaliteyt guld. 50 -
eenen brief uyt Loven
gedagteekend 16 Cal. 8ris
(16 September)
onderteekend Joannes a

(1) Opgehouden.

(2) Hy keerde later tot de kettery terug. Zie J.-F. FOPPENS, *Bibliotheca Belgica,* fo 650-654.

Stryen, Episcopus
Middelburgens, Praefectus,
en leeger: Thomas
Gualterius Viringus
Secretarius, nopens seckere
gunsten aen de lovensche
Sodaliteyt door Syne
Heylichheyt vergunt.
In den selven jaere den 5
Novemb. soo heeft M^{r}
Gillis Gerardi Scepen
desser stadt van Antwerpen
ter eere Godts ende van de
heylieghe Moeder de
Maeght Maria, der
Sodaliteyt ghegeven ende
gheschoncken het tafereel
oft belt van de Annonciatie
van Onser liever Vrouwe
staende teghenwoordelycke
op den outaer in de camere
oft oratorio van de
Sodaliteyt, dwelck de
voors. Mr Gillis t synen
cost heeft doen schilderen
by Franschoys Francken[3].

ende daervoor bethaelt

(3) Frans Francken, den oude.

	heeft oock tsynen coste doen maecken de lyste van t voors. belde waervorens te wetten voor de bloote lysten hy ghegeven heeft	guld. 17 -
	Ende voor t stoffeeren van deselve lysten	guld. 29 -
	heeft noch doen maecken waerop t voors. belt is staende; daervoor ghegeven	guld. 4 -
	Item voor den arbeyt van t belt te zetten ende ander dinghen daertoe noodich gewest synde als van crampen, naeghelen ende dierghelycke	guld. 1 -
	Somme dat dit belt ende tafereel in al ghecost	
	heeft, beloopt tot	guld. 92 -

A° 1590. Was ingeschreven in deze Sodaliteyt den Aertsbisschop Thuamensis (van Tuam) in Hibernia 5 aug. 1598, t Antwerpen, ten huyse van Franciscus Ximenes. De Canoniken Jacobus Anthony, Nicolaus Maillard, Michael Brueghel en Joannes Delrio, sodales, vergezelden het lyk, mitsgaders Z.D.H. Livinus Torrentius. die de Misse zong en het Magistraet dezer stad. Begraeven in O.L.V., in den hoogen Choor[1].

10 aug. 1590. Besloten publieke supplicatien oft generaele gebeden te doen van wegen deze Sodaliteyt in de Kerk der Societeyt Jesu alhier, om den zegen des hemels te roepen over de wapens van den Hertog van Parma met zyn leger getrokken naer Parys tot ontzet dezer stad; deze gebeden zouden aenvang genomen hebben dags na O.L.V. Hemelvaert van 's morgens ten 5 tot 's avonds ten 9 uren exclues, dog zyn uytgesteld tot den 22 augustus, om de gebeden door den Bisschop met het advies van t Capittel Cathedrael ten dien eynde bevolen, te laten voorafgaen; hebben geduerd acht dagen; de PP.

(1) De vertaelde naem van dezen ierschen aertsbisschop was Milerius Huguinus. Vide P.D. PAPEBROCHII, *Annales Antverpienses*, tom. IV, f° 244-245.

	begonnen te bidden des avonds ten 9 ueren tot s morgens ten 5 ueren.
8 sept. 1590.	Predikte voor de Sodales den Eerw. P. Martinus Delrio S.J. eertyds raedsheer in den raed van Braband. N.B. Schorselen woensdag was den woensdag in de Goede Week.
29 mey 1593.	Besloten nopens de titels te plaetsen in de uytdeyling der heyligen die maendelykx plag te geschieden. 1°. Dat men de Canoniken van O.L.V., leden der congregatie, sou uytroepen met den titel Reverendus Dominus. 2°. Met den titel van Dominus alleen, de priesters wezende geene Canoniken noch Parochianen,(2) en die van de 18 schepenen deser stadt deel maeckten of gemaeckt hadden. 3°. Met den titel van Dominus Praepositus den dienst vuerende Praepositus.
8 july 1593.	Op 't versoeck van S. Octavianus Michaëlis begeerende te reyzen naer Italien, zyn aen den zelven brieven van aenbeveling besteld voor de Sodaliteyten van O.L.V. die hy op weg zoude ontmoeten.(3)
9 sept. 1593.	Zelfde brieven verleend aen Nicolaus Malery, ook vertrekkende naer Italien.
Feb. 1594.	Leefde zekeren Hans Bruydegom zegel-steker.
15 oct. 1595.	St. Lucas dag, plegtige Mis van wegen de Sodaliteyt, gezongen in de kerk der Societeyt Jesu door den Abt van St. Michiels; des namiddags na het sermoon, *Te Deum Laudamus*, litaniën en andere lofzangen, en zulks tot dankzegging der zegepraelen door de voorspraek van O.L.V. behaelt in Hongariën tegen de Turken, in Vrankryk tegen den Navarrois en in Vriesland tegen de Ketters, en namentlyk uyt dankzegging van het ontzet van Lier, zaterdags laetsleden aen de burgers dezer stadt verleent.
8 sept. 1597	predikte in de Sodaliteyt P. Andreas Schott(1), die eerst van Roomen gekomen was. Op Palmen Zondag 1608 is de Sodaliteyt der jongmans opgeregt; zy begon met 80 leden, welkers getal onder half jaer later tot 250 steeg, zonder een zestigtal te rekenen welke den ouderdom van 18 jaren nog niet bereykt hadden, en die door P. Guilielmus De Pretere

(2) Parochianen: Pastoors.

(3) Hans Snellinck, de oude, schilderde in 1597, voor Octavianus Michaëlis de schildery *Christus gekruist tusschen de moordenaren*, die, in 1860, aen ons Museum is geschonken door wylen den Heer P.-Th. Moons-Van der Straelen.

(1) Een geleerd Jesuiet, te Antwerpen geboren.

bequaem gemaekt wirden om in de Sodaliteyt aenveerd te worden zoo haest zy tot de 18 jaer zouden gekomen zyn. In february 1609 is deze Sodaliteyt van O.L.V. Boodschap verdeelt in twee, te weten die der Latinisten welke uyt de Heeren van t Capittel, van t Magistraet en Advocaten samengestelt was, onder de bestiering van P. Andreas Botterbeeck, en deze welke alleenlyk uyt gehuwde persoonen begonst te bestaen.
In july 1610. 'Ad maiorem Dei gloriam in desse maendt is de taffel der officialen in de Societeyt gehangen geweest ende int leste van de selve maendt op drye daegen tyts is de muer op en top geschildert van Joannes Snelinck (Snellinck, den oude,) die syn erbeyt aen de Sodaliteyt geschoncken heeft, ende is voor recompence van wegen de Sodaliteyt gegeven 10 phlp□sdaelders.'

1611. 'adi 12 aprillis syn in de Sodaliteyt gehanghen geweest de 7 doecken van de Passie ons Heeren by Joannes Snellinck geschildert. de selve doecken, lysten en de gordynen comen te costen ter somme van 364. 12 ½ st.'

1613. 'den Eersten novembris 1613 is in de Sodaliteyt gehanghen de achtste stuck schilderye, inhoudende de sententie ons Saligmaeckers'

1614. den 16 juny is in de Camer gehanghen geweest het stuck daer ons Heer op den steen sittende, beweent wort van O.L. Vrouwe, de Heylighe Engelen ende de vier Evangelisten[2].

1616. wird de latynsche Sodaliteyt met den titel van O.L.V. Hemelvaert vereert, die der jongmans van O.L.V. Geboorte en de waelsche[3].

1622. 28 april 'naer noene ten seven uere, soo is den eersten steen geleyt van de Sodaliteyt die men maeckt tegen over de nieuwe kercke van het Professiehuys, ende hebben geleydt Pater Cornelis Hugens, prefect van de Sodaliteyt, ende Joannes Peburch, ter presentien van Pater Jacobus Tirinus, Praepositus van het Professiehuys, Augustinus Jauwens, Adrianus Bollaert, Jaspar van der Herstraeten, Nicolaus Flessers, Egidius De Wilde,

(2) Deze twee laetste tafereelen waren ook uitgevoerd door Hans Snellinck, den oude, blykens de aenteekeningen van den secretaris onzer oude Academie, JACOBUS VANDER SANDEN, in zyn *Oudkonsttooneel van Antwerpen.*

(3) Met den titel van O.-L.-V. Onbevlekte Ontvangenis.

	Adolphus Luycx, Joannes van Ceulen, Joannes van Mechelen, Paulus Kersavont, Gabriel Dyck, Theodorus Van Ryswyck.
1622.	1 Mey. Resolutum de processie die gehouden sal worden op den derden sondag na Sinxen (5 juny 1622) te vergesellen; ter dier gelegenheyd sal men een vendel maecken om te draegen in de processie voor de sodales, op de eene syde sal men stellen O.L.V. Boodschap, op de andere den JHS, en aen beyde de syde van dezen H. Naem, de HH. Ignatius en Xaverius.
1623.	20 sept. Resolutum dat de Sodaliteyt van de oude plaets naer de nieuwe op 1 october soude overgaen; hetgeen geschiede met groote solemniteyt.
1623.	29 oct..... ontvangen Jan de Malin, Christianus Bael. 19 nov..... ontvangen Petrus de Hont, Joannes Smidts, 17 dec..... ontvangen Andreas Van Regemortel. 24 dec..... ontvangen Hendrick Uuthout, Jacobus Kolfs. 31 dec..... ontvangen Antonius Hermans.
1624.	27 january.. ontvangen Antonius Struys. 24 meert.... ontvangen Joannes Avens, Franciscus Van der Mandere.
1625.	30 nov..... ontvangen Guilielmus de Craeyer, Joannes Scharlaecken.

12 sept. 1627 woont de Sodaliteyt met hare vaen de verheffing der Reliquie van S. Norbertus, by in de abdye van St. Michiels.

Op den feestdag van Sinxen 1629 las Pr Joannes B^{ta} Van de Cruyce eene mis tot verlossing der belegerde stadt Shertogenbosch; ontrent 400 Sodales communiceerden onder dezelve

In october 1632. Resolutum op den voorstel van P. Praefect. AEgid. Tenier, eene verzaemeling van Nederduytsche boeken te beginnen tot gebruyck der Sodales, waertoe verscheyde dezer zeer mildelyck hebben bygebragt.

In t begin van january 1633 is de Bibliotheek geopend; de boeken derzelve werden aen de Sodales geleend; is aengesteld als prefect der Bibliotheek, Cornelis Ingelandt, en als Bibliothecarii, Joannes Van Aldenhoven en Jacobus Wouters.

A^{o} 1633 was het getal der Sodales ontrent de 700.

12 Augusti 1635. Op dezen dag is in de Sodaliteyt gedaen eene misse van dankbaerheyd, gezongen den *Te Deum Laudamus* en voor de verlossing van het land, dat door de Hollandsche en Fransche legers sterk bedreygt was.

1638. ‘In dit jaer 1638 syn volmaeckt de 4 sophieten met de Ocsael ende het versiersel vergult in de selve sophieten die tot noch toe waren onvolmaeckt gebleven t sedert het maecken van de Sodaliteyt om de groote oncosten als doen gedaen, ende heeft dit werck alsnu noch gecost over de vyfthien honderd guldens.’

1639. ‘In dit selve jaer 1639 is by den Eerweerdighen Pater Prefect van deze Sodaliteyt ende den geheelen magistraet soo ouden als nieuwen, gesloten dat men soude doen maecken eenen nieuwen autaer van toets ende marmor steen, ende naer datter gemaeckt waeren diverse teeckeningen, ende oock eenighe modellen in was geboetseert, soo is den selven aenbesteedt om te maeken aen Servatius Cardon(1), voor de somme van twee dusent seven hondert gulden, op sekere conditie blyckende by het accoort schriftelyk daervan gemaeckt ende hy den Prepositus ende andere officialen ter eene syde geteeckent ende ter andere syde by den voorschreeven Cardon ende synen vader als borge voor hem dat het werck wel en volcomentlyck tot contentement sal gemaeckt worden.’

1640. ‘In dit jaer heeft door een bysonder affectie tot de H. Moeder Godts, onse patronersse, syne groote liberaelheyt getoont onsen confrere S^{r}. Joannes van Peborgh, geevende tot het maecken van den marberen autaer in dese Sodaliteyt, de somme van 300 guldens.’

1642. ‘Op den 2^{n} dach July heeft onsen confrere Rolandus Hassinck, in den naem van synen oom Jacobus Roelants, onzen

(1) Beeldhouwer.

Prepositus, de eerste steen geleyt van den marmeren autaer, ende heeft daervoor aen de Sodaliteyt vereert gl. 14-5.'
'Alsoo in Augusto den marmeren autaer nu seer naer volmaeckt was, heeft onzen eerweer. P. goetgevonden, alle de officiaelen, soo dienende als de oude by malcanderen te roepen, om middel te beraemen tot het opbrenghen van de penninghen die noch resteerden te betaelen, ende is eendrachtelyek gesloten dat men niemand en soude praemen tot yts te geven, dan dat men ieder daer in syn libertyt late, om syne liberaelheyt te toonen na syn beliefte, ende oversulx heeft men op den derden augusto begost te ontfangen hetgene imant gebrocht heeft ende heeft men vuyt de liberaelheyt van de Sodales genoeg connen mercken d'affectie die sy lieden hebben om den dienst Godts, ende van syne alderheylichste Moeder te helpen vervoorderen, wiens namen tot meerdere glorie Godts in dezen boeck syn geschreven. In den eerste heeft gecontribueert

J. Peborch	gls 300 -
Jacobus Goos	gls 50 -
Augustinus Jauwens	gls 50 -
Petrus De Cort	gls 28 -
Joannes Gielis	gls 24 -
Guilielmus De Craeyer.	gls 30 -
Jacobus Roelants, noch	gls 14 -
Joannes Van Aldenhoven	gls 20 -
Joannes Vel	gls 15 -
Franciscus Daems	gls 14 -
Gerardus Segers(1)	gls 18 -
Ant^{s} Van Cauwenberch	gls 12 -
David Vander Soppen	gls 15 -
Joannes Muntsaert	gls 12 -
Joannes Devos	gls 18 -

(1) Vermaerd schilder.

Martinus Jacobs		gls 10 -
Martin[s] Vanden Eynden		gls 12 -
Rolandus Hassinck		gls 14 -
Balthasar Courtois		gls 12 -
Georgius de Nolet		gls 14 -
Gaspar Goris		gls 12 -
Joannes Seels		gls 15 -
Joannes Delicht		gls 14 -
Petr[s] Mercelis, Wachtm[r]		gls 13 10
Joannes Masteleyn		gls 12 8
	Over te dragen	gls 756 18
Mic[l] Van Eerdtbrugghen		gls 5 -
Joann[s] Van den Hercken		gls 6 -
Guilielmus Boon		gls 3 -
Franciscus Segers		gls 6 -
Joannes Tresoriers		gls 2 8
Carolus Harmans		gls 2 8
Adrian[s] Van Vuytrecht[(2)]		gls 4 15
Francisc[s] Vander Beeck		gls 3 -
Paulus De Vlieger		gls 7 -
Laur[s] Van Papenbroeck		gls 4 15
Godefridus Lenaerts		gls 2 12
Simon Peeters		gls 2 8
Harmannus Cornelissen		gls 4 15
Cornelius de Balieur		gls 6 -
Servatius Leytens		gls 2 8
Cornelius Carrest		gls 3 -
Melchior Waerbeeck		gls 3 -
Perus Vermeulen		gls 7 -
Jacobus De Brouwer		gls 6 -
Nicolaus Van Boesdonck		gls 1 4
Pet[s] de Haese, coopm[an]		gls 6 -
Ludovicus de Balieur		gls 6 -

(2) Ook vermaerd schilder.

Somme	gls 851 16

15 Augustus 1642. Den Eerw. Pater Prefectus Melchior Jansenius celebreert de eerste mis aen den nieuwen autaer der Sodaliteyt.

1643. ‘In dit tegenwoordigh jaer 1643 is gemaeckt het niew portael aen de dore van de Sodaliteyt desgelyckx oock is de dore verciert met toetsteen van de camer van de Sodaliteyt, ende noch een swerte lyste om de goude leiren aen te hanghen.’

1650. ‘In t selve jaer, ontrent den feestdag van den heylighen Joseph is gemaeckt ende in de Sodaliteyt gehanghen de nieuwe schilderye van het houwelyck van de Alderheylichste Maghet Maria met den selven heylighen Joseph, is geschildert van onsen medesodalis Joannes Cossiers, hem is daervoor vereert 60 guldens alsoo gelyck (hy) seyde dat daer veel meer aen verdient was.’

1652. ‘Den Eerw. Pater met de officialen bebben goet gevonden dat men soude doen maecken een nieu communiebanck tot gerief van de Sodales, als men in de Sodaliteyt communiceert, ende is deselve gemaekt van Artus Jordaens, van swart hout.’

1662. Den H. Franciscus Xaverius word verkozen als mede patroon der Sodaliteyt; men zal in het lezen der groote litanie na S. Joseph, ora pro nobis, byvoegen S. Francisce Xaveri, ora pro nobis. Dit besluyt is gegrond op de menigvuldige weldaeden en eenige mirakelen welke de burgers van Antwerpen door de voorspraek van dezen Apostel van Indiën verkregen hadden en tusschen welke de Sodaliteyt byzonderlyk bemerkt het eerste wettelyk goedgekeurd mirakel geschied aen Norbertus Martens, Norbertus sone welke van zyn tienjarig koningzeer genezen was.

February 1664. De Sodaliteyt stelt eene devotie van 10 vrydagen ter eere van den H. Franciscus Xaverius in, om door zyne voorspraek van God almagtig hulp te verkrygen tegen het vervaerlyk geweld der Turken, welke de Christene bevogten.

21 July 1669. Hielden de PP. Carmelieten processie uyt hoofde der canonizatie van S. Maria Magd. de Pazzis.

1678.	21 September wierd in de kerk van het Professiehuys eene plegtige Misse gezongen om God almagtig te verzoeken dat hy de Sodales zoude bewaerd hebben van de ziekte die alsdan in Antwerpen over de twee maenden geduerd hadde, en op dien korten tyd over de honderd Sodales had ten grave gesleept van de 800 die alsdan in de Sodaliteyt waren en negen oude Praepositi op 19.
A^{o} 1679.	‘Het beelt van onzen tweeden patroon, den H. Joseph, gemaeckt door Arnoldus Quilinus (Quellin, de jongere) die syn const daer in voor niet geschoncken heeft, is op synen feestdagh voor den eersten keer op den autaer gestelt; met het verzilveren heeft het gekost 80 gls.’ In dit jaer bezat de Sodaliteyt vyftien schilderyen, deze verbeeldden, onder andere, S. Ignatius. S. Franciscus Xaverius, Ste Anna, de crooning van O.L.V., de HH. Juliana en Basilissa, O.L.H. aen 't Kruys, de Kruysdraging, den H. Eduardus, de HH. Dry Koningen, de HH. Andronica en Athanasia, de trouw van O.L.V., Ons Heer op 't steen.
N.-B. - A^{o} 1764.	Hing boven de deur der Sacristie eene schildery verbeeldende O.L. Heer aen 't kruys.
A^{o} 1679.	Zyn ten gevolge eener besmettelyke siekte overleden.

1. Guilielmus Boon; dienende Praepositus.
2. Artus Bertryn; eerste Consultor.
3. Melchior Van der Aa;
4. Michaël Ronghens;
5. Guilielmus Stuyck;
6. Andreas Sneyers;
7. Joannes-Baptista Verbrugghen;
8. Petrus Van Mockenborgh.

A^{o} 1683.	‘In t jaer 1683 den 25 martij op den feestdagh van O.L.V. Bootschap, is voor den eerste keer op onsen autaer gestelt

O.L.V. beeldt becostight door beyde de Sodaliteyten van de Bootschap, daer is voor betaelt 15 □ en half, alswanneer syn jubilé geviert heeft Oliverius van Beversluys. T voorschreeven beelt heeft soo behaegt aen den Eerw. P. van de Latynsche, dat hy t selve eens gesien hebbende, terstont seyt dat hy daervan de helft wilde betaelen, alwast (alhoewel) het was aenbesteet door den P. Bestierder van de Ghehoude. O.L.V. beelt is ghemaeckt door Ludovicus Willemsens.'

A° 1683.

Werd door den Bisschop van Antwerpen eene algemeene processie ingestelt om den bystand van den Heere aftesmeeken in voordeel der stad Weenen, welke door de Turken belegerd was.

Den 14 augusty d° was den dag bepaeld voor de PP. der Societeyt, hunne Sodaliteyten en leerlingen, de Reliquiën van Heyligen werden in cassen door priesters gedraegen, de processie verliet ten half zes de kerk van het Professiehuys om zich te begeven na de Cathedrale, alwaer gebeden wierd en van waer men den gewoonelyken grooten cirkel begon; by de achttien honderd lichtdraegers vergezelden deze processie, welke ten half uere tien des avonds wederkwam in de kerk van het Professiehuys. De Sodaliteyt der Getrouwden telde alleen by de 600 flambeeuwen.

A° 1685 20 9r.

Honderdjarige jubilé der Sodaliteyt; te dier gelegenheid zong Z.D.H. Joannes Ferd. Van Berghem, onze Bisschop, de Mis, de vereenigde Sodaliteyten stelden daerna eene processie in. 'S avonds zong men een plegtig lof, naer het welk eene schitterende verlichting plaets nam zoo op den toren der kerk van het Professiehuis, op den gevel dezer, als op de gansche plein. De byzonderste Sodales in levensgrootte uitgeschilderd stonden tusschen de bovenste vensters, en, onder andere, Leopoldus den eersten, regerende keizer, Ferdinandus II, den aertshertog Leopoldus, Sigismondus, Boleslaus, koningen van Polen, enz. De plein was

nog op andere wyzen versierd, en boven de 4000 lichten werden ter gelegenheid van dit jubelfeest gebrand. - Verscheyde emblemata bevonden zich onder de lagere vensters. -
'Boven al vercierden wy in de kercke het pegma; de hoeck van t Evangelie, ende Epistel, met de Boodschap, den Engel ghemaeckt van confreer Quilien (Artus, de jongere), Onze Lieve Vrouwe van confrater Willemsens (Ludovicus), den eenen voet van confreer Henricus Verbrugghen de andere van confreer Scheemaeckers (Petrus) ende den Heyligen Geest van confreer Guilielmus Kerix (Kerricx). Dees feeste heeft ons gekost over de zes honderd guldens. De meeste costen syn geschiedt int betaelen der beelden ende musieck...' Sebastianus Van Uffelen en Sebastianus Neckers vierden ter zelve gelegenheid hunnen jubilé van vyftig jaren Sodales.
N.B. De beelden dezer Boodschap zyn later gebruyckt tot cieraet der cataloog van de Sodaliteyt. Ten dezen tyde was Franciscus Vleugels lid der Sodaliteyt.

A^{o} 1686.

De Reliquien van de HH. Felix, Candida en Donatus, goedgekeurd door Z.D.H. Joannes Ferd. Van Beughem, Bisschop dezer

stadt, den 24 September 1680, zyn op den feestdag van O.-L-V. Boodschap ten jaere 1686 verheven geworden.
Op 't eynde van 1688 is de cataloog in welke de namen van alle de gehouwde Sodales zich bevonden en die by de duysend guldens gekost had, voleynd.
Men begon er aen te werken in het jaer 1685. 'Den Engel is ghemaeckt door meester Arnoldus Quellinus (junior) ende het beelt van O.-L.-Vrouw is gemaeckt door meester Ludovicus Willemssens met de sy termen ende allen het sieraet van de cathologh; den voet van Ons-L-V. is gemaeckt door Petrus Scheemakers, den voet van den Engel is gemaeckt door M. Henricus Verbruggen, den H. Geest met de stralen is gemaekt door M. Guiliel. Kerckx (Kerricx).'

A° 1690. 'Dit jaer is gemaeckt een poort geschildert van Joan. Helmont, dienende tot de meditatie, t welck R. Pater van Oyghem heeft laten maken; alsnoch de 2 moordenaers syn gemaeckt door Nicolaus Huybrechts, alsnoch een schutsel ghenaemt het pallys, den hof is geschildert door Jacob Janssens, den kercker is geschildert door M. Petrus Ykens; alsnoch eenen Pilatus, eene voete-wasinck, een deel joden, eenen Christus, een O.-L. Vrouw met eenen St-Jan, met noch een Boodschap van O.-L. Vrouw, den Petrus, de Crooninghe, de Gheesselinghe door Helmont. Het hofken ons Heer door Cornelius de Clée, met oock eenen Christus en oock eenen Pilatus.'

A° 1691. Bezat de Sodaliteyt een beeld of schildery 'representeerende O.-L. Heere op t steen.'

A° 1704. 'In dit selven jaer is... overleeden Jacobus Van Rysbroeck(1), in syn leven schilder en was nu woonaghtig tot Hooghstraten, en heeft de Sodaliteyt gedachtig geweest

(1) Werd meester onzer antwerpsche St-Lucasgilde, in 1641. tydens het dekenschap van den schilder Jacobus Spaniarts.

met een leghaet van twintigh guldens, en daer en boven nogh eenighe missen.’ ‘Nogh oock is overleden Ludovicus Van Couckercken, onsen ouden prepositus en rentmeester deser stadt gheweest en heeft de Sodaliteyt gedachtigh gheweest met een leghaet van 12 gls.’

A^{o} 1718. ‘In het selven jaer 1718, den 18^{n} July, is de kercke van de Paters van het Professenhuys in den brand gecomen, op den middag, door den donder, waerdoor de geheele kercke is verbrand op onder half uer tydts, maer de sy-capellen die syn blyven staen, ende en syn niet beschadigt gheweest, en hebben den kercken dienst ghedaen in de Sodaliteyt, ende men heeft den dienst van de gehoude ende latynsche met de walsche nationale ghedaen in St-Ignatius Cappel, ende Jonckmans in Ons Lieve Vrouwe cappel(2). - 1719, den 1^{n} Meert, soo is den eersten steen geleyt van syn Hoochweerdicheyt, Petrus Josephus, bisschop van Antwerpen, den 2^{n} steen, den Magistraet, den derden steen den buyten Borgermeester Halmale, den vierden steen van den binnen Borgermeester Van Hove en in het selve jaer, den 6^{n} November soo is de kercke wederom geopent en heeft de eerste misse ghedaen syn Hooghweerdichheyt den Bisschop van Antwerpen ende de Sodalissten syn wederom getrockken naer haer oude plaetse.’

A^{o} 1749. Verkreeg de Sodaliteyt der getrouwde door toedoen van hunnen Eerw. Pater Prefect Joannes Delvigne, van P. Petrus Dolmans, Provinciael der Soc. Jesu in deze Nederlanden de Reliquiën van het velum oft hoofddoek van de Alderh. M. Maria, alsook van de gebeenten der HH. Joachim en Anna: deze Reliquiën goedgekeurd den 17 Meert van gezegd jaer door de EE. HH. Vicarissen Generael van het openstaende Bisdom van Antwerpen werden den 7 April 1750

(2) In de kerk van het Professiehuis.

plegtiglyk verheven in de zael der Sodaliteyt. Deze Reliquiën 's morgens uytgesteld zynde in het midden der kerk van het Professiehuis, zyn door de Sodales processiegewys naer hunne Sodaliteyt gebragt langs de Wyngaerdstraet, Melkmerkt, Korte Nieuwstraet en het Nieuwstraetje.

A^{o} 1751. Hadden de Eerw. PP. Jesuieten onder hunne bestiering de volgende Broederschappen en Sodaliteyten:

1. Het Broederschap van de Goede Dood;
2. De Sodaliteyt van het Kindeken Jesus, A^{o} 1767 bekend onder den naem van de Claeskens;
3. 2 Sodaliteyten van Studenten;
4. De Sodaliteyt der Purificatie;
5. De Sodaliteyt van de Onbevlekte Ontfangenis;
6. De Sodaliteyt van O.-L.-V. Hemelvaert;
7. De Sodaliteyt van O.-L.-V. Geboorte;
8. De Sodaliteyt van O.-L.-V. Boodschap of der getrouwden;
9. De Sodaliteyt der Latynsche (in 1767 voerde ook den titel van O.-L-V. Boodschap).

A^{o} 1752. Den eerw. P. Petrus Amelot, Provinciael in deze Nederlanden, vereerde aen deze Sodaliteyt, op het verzoek van den eerw. P. Delvigne de Reliquiën van de HH. Carolus Borromeus, Antonius, Padua, Antonius abt, Pius den V^{n}, en Philippus Nerius, welke alle goedgekeurd werden door Z.D.H. de Bisschop de Gentis op 22 Meert 1752.

A^{o} 1753. Den Eerw. P. Joseph Wierens, director van de Sodaliteyt der Nationalen,(1) vereerd aen de zelve en aen de geene der getrouwde, de Reliquiën van den H. Hubertus, bisschop van Luik. Deze Reliquiën werden later verdeeld en goedgekeurd op 22 October 1754.

A^{o} 1754. 1 September vierde de Sodaliteyt der meerderjarige jongmans, zoo der Geboorte, als van de Hemelvaert, het 125 jarig jubilé der Reliquie van de H. Rosalia.

(1) Dat is te zeggen der Walen.

A^{o} 1754.

Nota 1. Men can hier bemerken, dat het dit jaer het dryhonderste jaer is geweest van de oprechtinghe der vermaerde Schildersgilde, aen dewelcke onzen P. Director Joannes Delvigne uyt liefde tot vervoorderingh van den dienst Godts in het eeren van zyne Heyligen, aen deze bezorght heeft de costelycke en raere HH. Reliquiën van den H. Lucas, Evangelist, die hy voor hun heeft gevraeght ende becomen van den Eerw. Pater Joannes Stilting, oudsten heylichschryver oft van de *Bollandisten*, naer zyne comste van Roomen, daer van den Paus Benedictus den XIV^{n} aengelockt wesende. - Het is bekent hoe zy deze feeste ende verheffinghe van deze HH. Reliquiën gevierd hebben; men kan dit hierby voegen:

pICTORIBUS eXaLTATIO reLIQUIarUM sanCtI LUCAE eVANGeLISTAE, eXCeLLentIS patronI. IPSA soLeMnITATIS sanCTO saCRA DIE.

Nota. 2. Deze H. Reliquië hadden den voors. R.P. heylich-

schryver, tot Venezien zynde, voor iet besonders van den Zeer Edelen Heer Flaminius Cornaro (int latyn *Cornelius*, gelyck desen, in syne gedruckte boecken, sich noemt): senateur van Venezien. Den Heer Grangé[1] heeft van den P. Director een kort begryp versocht, van waer deze H. Reliqui gecomen was om in de Cronycken van d'Academie aen te teeckenen, hetwelck hem geerne ordentelyk gegeeven is geweest.'

A° 1755. Joseph Dewilde, prefect der Bibliotheek, overleden den 24n January 1755, had aen de Sodaliteyt vereerd, eenen zeer schoonen boek waerin geschreven stonden alle de PP. Directores en Magistraten[2] van het begin dezer Sodaliteyt tot den tyd zyn overlydens. Dit boek was kunstig geteekend door Henricus Casteels.

In 1755 moest voortaen de processie van de Zweetende Ziekte plaets hebben op de zondag voor St-Michielsdag.
In 1755. December heeft men t Antwerpen tusschen de feestdagen der HH. Stephanus en St Jans Evangelist eene aerdbeving (gevoeld) beproefd. 11 january 1756 wezende een Zondag werd t Antwerpen eenen algemeenen biddag gehouden om Gods gramschap af te keeren en ons land te behoeden van alle onheilen enz. waermede andere plaetsen in Europa en zelfs in Africa bezogt werden.

1756. Chronica hangende aen het Kruis op de Meir:

PARCE DOMINE PARCE POPULO JESUS CRUCIFIXUS SER VET
ANTVERPIENSES AB UNDIS TERRAEQUE MOTIBUS

In het zelfde jaer heeft Z.D. Hoogweerdigheid Dominicus de Gentis, Bisschop van Antwerpen, in zyne Vasten

(1) Joannes Grangé, boekdrukker, deken van St-Lucasgilde.
(2) Wereldlyke bestuerders der Sodaliteit.

bulle verboden ‘mascaraden te houden,’ en zulks ter gevolge van de schrikkelyke aerdbevingen die in Europa hadden plaets gehad. Te dier gelegenheid hernam de oude devotie de Antwerpenaren tot den H. Franciscus Xaverius; in de kerk van het Professiehuys, alwaer zyne Reliquiën uitgesteld werden, met de volgende jaerschriften:

SANCTUS FRANCISCUS XAVERIUS PECULIARIS CONTRA BELLA
PESTILENTIAS TERRAEQUE MOTUS PATRONUS IN PRAESENTI
CALAMITATE ADSIT PATROCINIO

A^{o} 1756. Volgens besluyt van den Provinciael der Soc. J. in Belgenland R.P.J. B^{ta} Tiberghyn geschiedde er op alle vrydagen van den vasten eene fransche meditatie in de zael der Sodaliteyt.

A^{o} 1760. Febr. Nam Joannes Hilarius Van den Berghe, Bibliothecaris der Sodaliteyt syn afscheyd, omdat hy verpligt was in de Munt te Brussel tot dienst Harer Majestyt te werken.

A^{o} 1761. Verkreeg de Sodaliteyt eene Reliquie van den H. Gummarus, door de zorg van den Eerw. P. Delvigne, haren Prefect, deze den 29 November 1759 door Z.D.H. den Bisschop van Antwerpen goedgekeurd zynde.

A 1764. Werd sedert eenige jaren door de bezorging van Hilarius Van den Berghe, makelaer en sodalis dezer Sodaliteyt, op den feestdag van O.-L.-V. Boodschap, de misse der makelaers in deze capelle gelezen.

A^{o} 1765. Is door den iever van den Eerw. P. Prefect Joannes Delvigne bezorgd de bekostiging van het rood koperen dak dat gelegd is boven de nis in welke gesteld staet ‘in den gevel der Sodaliteyt regt over de kerck van het Professiehuys, het beeld van de H. Moeder Gods. Ende met dese gelegenheyt heeft men oock vernomen dat de groote bekostinge aen de selve niche gedaen ten jaere 1762, oock is bezorght door gemelden onsen seer

ieverighen Pater Director boven ghemelt, hebbende die becostinghe alsdan beloopen, volghens den inhoud der gesiene origineele quittantie:

f. 14. 0 1/2 aen den timmerman T.J. Moons.
f. 6.15 aen den schilder H. Bellemans.
f. 33.19 3/4 aen den beelthouwer J. (Jacobus) Vander Neer.
f. 101.19 3/4 aen den steenhouder Joannes Barbiers.
f. 19.17 1/2 aen den metser J.A. Belander.

_____
f. 176.12 1/2.'

8 8r 1767. 'Aengesien over eenighe daegen in de parochiale kercke van Ste Walburgh, alhier, door het afvallen van eenen enghel van boven den autaer van O.L.V. van Goet Succès, aldaer is verongelukt den Eerw. Heere Cornelius Pick, aen dien autaer syne Misse vervoordert hebbende tot ontrent den Gloria, soo is, by voorsorge, geordonneert te visiteeren onsen autaer en alle de schildereyen, in welcke visitatie men heeft bevonden veele drygende ongelucken, waerom dan dit alles sonder uytstel is gerepareert, hebbende dit alles saemen aen ons gecost f. 18, 16½ cour. gelt.'

8 9r 1767. Werd besloten de silvere antependuin en silvere kandelaeren van den autaer der Sodaliteyt te kuysschen uyt oorzaek der feest van den jubilé van 25 jaeren Prefect van Pater Delvigne.

1773. Op 19 7r 1773 is gehouden de laeste Sodaliteyt want op 20 7r 1773 is de Societeyt Jesu alhier ten 7 ueren Smorgens door Heeren Commissarissen uyt den Raede van Brabant gedissolveert uyt cracht der Bulle van den Paus regeerende Clemens den 14n de dato 21 july 1773.

Ten 7 ueren smorgens: (gelyck men daerna vernomen heeft geschiet te syn ten selven tyde in deze nederduytsche provincie in alle de collegien der Societeyt Jesu) op 20 7r 1773 syn door Commissarissen uyt den Raed, te weten int Professiehuys, door den Heere Van de Cruyce, int Collegie, door den Heer d'Aguilar, int convict,

door den Heere Domis geschiet de executien der Bulle des Paus, die overal is voorgelezen, als oock het plackaert van acceptatie des Raede genaemt le Conseil Privé, en t placaert des Raede van Brabant. - Daerna is in de 3 huysen door den Eerw. Heere Wouters, Secretaris van den Biscop en Canoninck der Cathedrale afgelesen de biscoppelyke ordre gegeven in d'Abdey van Tongerloo, alwaer Syn Hooghw^{t} was vormende, waerdoor aen de Pristers wordt geinterdiceert biechte te hooren ende te prediken, als oock van in hunne kercken publieck Misse te leezen wordende voorts geordonneert sich te cleeden als wereltlycke Priesters en te obedieren immediatelyck voortaen aen den Biscop. - Onse zaelen en d'andere syn oock verzegelt geweest door den Heere Raed Commissaris.'

Grootvaders pyp.

Grootvaders kleeding is getrouw gebleven,
Den goeden tyd, eer Vlaendrens heil verzwomd,
En 't arme volk zyn baerkleed zat te weven,
Stiefmoederlyk beheerd op eigen grond.
Grootvader schynt een vreemdling zyner zonen:
Fluweelen broek met zilvren gespen aen,
Zit hy daer als een toonbeeld om te toonen
Uwe oude zeden kunnen onder gaen.
Voor troost des ouden dags rookt hy zooveel
Uit zynen oliekop met beenen steel.

Ik vroeg hem eens: - ‘Grootvader, zeg my, is
Die pyp al oud?’ - Hy schudde met de lokken,
Keek op en sprak, - maer eerst nog eens getrokken:
‘O jongen eens zoo oud als gy gewis!
Ik heb haer van myn goede Trees gekregen,
't Was in den tyd dat ik met haer nog vreê,
De brave ziel was my zoo zeer genegen
En bracht van elke jaermarkt my iets meê.
Het is een stuk, daer zyn er zoo niet veel,

Een echte oliekop met beenen steel!’

Ze is uitgehold waer hy de vingers houdt,
Hy zit zoo vaek aen vroegren tyd te droomen
Terwyl hy op de blonde wolkjens schouwt
Die uit den oliekop zacht kronklend komen,
En in die wolkjes ryst zoo menig beeld,
Dat zyne zinnen pynigt of wel streelt:
Daer is hy jong en knap, vol lust en krachtig
En als een dwingeland van moedswil machtig;
Hy bouwde toen zoo menig luchtkasteel,
Getuigt het oliekop en beenen steel!

Een ander wolkjen klimt. - Daer trotsch te peerd
Komt hy by krygstrompetten, kloek gereden
Langs 't slagveld, hoort de kogels, ziet beneden
Een hoop van lyken naest 't gebroken zweerd;
Zyn schimmel schynt te vliegen; de victorie
Weêrgalmt! Het teeken van gewonnen glorie
Glanst op zyn borst; hy keert naer d'oud'ren heerd
Vol stil geluk en meer dan glorie weerd!
Hy dankt den hemel voor dit lot, zyn deel,
Getuigt het oliekop met beenen steel!

Een ander wolkjen klimt, het is zoo schoon,
Zoo vol van glans; hy telt daer dertig jaren,
En voert een maegd den bruidskrans in de haren,
Ten altaer op, der trouwe liefde 't loon.
Een ander klimt, daer hoort hy 't staemlend kozen
Van eenen kleinen knaep zoo lief als wild;
Op zyne ronde wangjes bloeijen rozen
Wyl vader hem op beide handen tilt
Opdat de kleine van het schouwpaneel
Den oliekop neme met den beenen steel.

En ander wolkjens klimmen, ach zoo zwert!
Daer ziet hy zyne vrouw naer 't kerkhof dragen,
Terwyl de nacht zinkt op zyn dorrend hert
En sombre stemmen in den schoorsteen klagen;
Daer roept de haetbre bloedwet zynen zoon,
Zyn kind, zyn steun, de lichtstrael van zyn leven
't Woord ‘Vryheid’ is eilaes, een bitt're hoon
Als men zyn eigen bloed aen 't land moet geven:
Grootvader zag ook menig smerttafreel,
Getuigt het oliekop en beenen steel.

J. VERHULST.

Het uer der scheiding.
Romance.

Ziet gy 't uer der scheiding nadren?
Lieve Zwaluw, haest uw vlucht!
Zie 't geboomte zich ontblad'ren
Voor de strenge koû beducht.
Laet het gure, onstuimig noorden,
En vertrek naer warmere oorden,
    Want onmeetlyk is uw sfeer;
Doch, keer tot de Scheldeboorden,
Die uwe eerste lied'ren hoorden,
    Met de blyde lente weêr!

Ach! hoe lang zult gy vertoeven,
Kleine liev'ling der natuer!
Door uw afzyn ons bedroeven,
In het bange winteruer?
Vlucht het gure, onstuimig noorden,
Vaer naer schooner, warmere oorden,
    Want onmeetlyk is uw sfeer;
Doch herdenk de Scheldeboorden,
Die uwe eerste lied'ren hoorden; -
    Ga! - doch kom al spoedig weêr.

Is uw byzyn ons ontnomen,
Stort uw wegvaert ons in rouw,
Eenmael zult gy weder komen,
Even vrolyk, even trouw;
Stellig keert gy tot het noorden
Uit die zoo verwyderde oorden,
Want onmeetlyk is uw sfeer; -
Tot uwe oude Scheldeboorden,
Die uwe eerste lied'ren hoorden,
Lokt de glans der lente u wêer!

Wen het tydstip is verschenen,
Dat het leed ons overmant,
Voer my op uw' wiekjens henen,
Naer een hooger Vaderland:
Ver van 't gure, onstuimig noorden,
Dáér, in gindsche zalige oorden,
Zy onmeetlyk onze sfeer!
Dan vaerwel de Scheldeboorden,
Die myne eerste lied'ren hoorden, -
'k Ga, - doch nimmer keer ik wêer!

FANNY D...

September 1861.

Oudheidskunde.

Te Caulille, in de heide gezegd *het Hostie*, op de plaets bekend onder den naem van Mars-velden, heeft een arbeider, kortelings, vier groote bronzen romeinsche muntstukken gevonden, uit den tyd der Cesars. Dank aen de zorgen van M. Missotten, van Overpelt, oud provinciael raedslid, is het behoud dezer voor de geschiedenis der provincie zoo kostbare voorwerpen verzekerd; zy zyn door hem aen de provinciale kommissie der monumenten overhandigd, om later in het nieuwe museum te Antwerpen, neêrgelegd te worden.

- De voornaemste voorwerpen, waermede het koninklyk Museum van oudheden, wapens, enz. te Brussel, onlangs is verrykt geworden, zyn: het kostelyk kabinet aengekocht van een onderscheiden oudheidskundige, M. Hagemans, en bestaende uit 846 vaderlandsche oudheidsstukken en 649 vreemde. Men bemerkt er, nevens de *egyptische* monumenten, de vazen, bronswerken, marmer, figuren, mozaïek, juweelen, enz. die behooren tot de grieksche en romeinsche oudheden. Wapens en wapenuitrustingen, geschilderde vensters, beeldhouwwerk in hout der XIVe en XVe eeuw, processiekruisen, gereedschappen, enz., uit de midden-eeuwen; voornamelyk wordt hieronder opgemerkt een diadeem in zilver der IXe eeuw, een Christus der X^{e}, een wierookvat in koper der XIIe eeuw, eene oude voto-lamp, enz.

De gallo-romeinsche en de frankische oudheden voortskomende uit delvingen in ons land, zyn ook der aendacht weerdig. M. Hagemans heeft zich niet bevredigd aen den Staet zyn kabinet mits een redelyken prys af te staen, hy heeft de voornaemste stuks ten geschenke gegeven, onder andere een etrurischen helm, grieksche wapens, een romeinschen helm in verguld brons, een romeinschen standaerd in brons,

verscheidene egyptische monumenten, een romeinschen altaer, ontdekt in Luxemburg, enz. Het koninklyk Museum heeft insgelyks eene steenen doopvont aengekocht, voortkomende uit de kerk van Wilderen (Limburg).

Er zyn ook nog andere giften en aenkoopen gedaen, onder ander een grooten romeinschen handboog, geschonken door M.H. Raepsaet, vrederechter te Lokeren.

Twee grafsteenen van de XIVe eeuw die vroeger op de hooge choor lagen in de kerk der abdy van Villers, niet wyd van de grafsteden van Hendrik II en van Jan III, graven van Braband. Deze steenen zyn ingelegt met in witten marmer uitgevende Brabandsche ridders uitgespreid onder eene gotische kapel, de voeten rustende op eenen Leeuw. Weinige gedenkteekens geven zulk een juist gedacht van de bouwkunde en de militaire kleederdrachten van dit tydvak.

- Er zal kortelings te Antwerpen een nog al belangryke koopdag van oudheidskundige voorwerpen plaets hebben in de verkoopzael van den greffier Ed. Terbruggen, voortskomende van de nalatenschap van wylen M. Segers, smid en koopman in oudheden, in de Hoogstraet tegen den Oever, aldaer.

Kunstnyverheid.

Op 9 july ll. werd er door de leden van den Provincialen raed van Antwerpen, den heere ridder Ed. Pycke, gouverneur dier provincie, een banket aengeboden. In het midden der tafel bevond zich een sierlyk middelstuk, uitgevoerd ten huize van M. Van Spilbeeck-Van den Bergh. Het stelde de provincie Antwerpen voor met alle de kenteekens van vooruitgang, van kunsten, letteren, wetenschappen, handel, nyverheid, landbouw, enz. enz. De provincie was afgebeeld door eene vrouw ryk uitgedoscht, met eenen mantel omhangen en eene kroon met gesteenten op het hoofd; in de rechter hand had zy het wapen der provincie, steunende op eenen nevens haer liggenden leeuw, (zinnebeeld der grondwet); in de linker hand het provinciael wetboek, terwyl zy met den voet een kanon vertrapte, (zinnebeeld van den vrede); daertusschen lagen de attributen der rechtveerdigheid. Dit goed uitgevoerd beeld stond onder een soort van tempel in ogivalen styl, met landelyke versiersels van bloemen, planten en groene bladeren, waertusschen alle de wapens der arrondissementen en kantons der provincie, alsook alle de namen hunner vertegenwoordigers in den raed waren geplaetst. Tegen het voetstuk leunen verscheidene horens van overvloed, in het midden het wapen des lands.

Dit prachtig werk was ontworpen en uitgevoerd onder de leiding van onzen medewerker, den gunstig gekenden nyverheidskunstenaer, M.D. Van Spilbeeck. De regelingskommissie van het banket bestond uit de raedsheeren L. de Wael en A. Mertens.

- M. Albrecht Jacobs heeft twee schoone zilveren kandelabers uitgevoerd, voor eene kerk in Holland.

- De gebroeders Schapmans, zilverdryvers te Mechelen, zyn gelast met de uitvoering van eene zilveren ciborie in ogivalen styl voor de kerk der abdy van Tongerloo; het is ook aen deze heeren dat men de uitvoering der schoone remonstratie dier kerk te danken heeft.

- De schoone drinkschael die in zilver gedreven wordt, in de werkhuizen van den vermaerden dryver M. Verschuylen, naer het model van M.A. Bogaerts, is bestemd om M.W. Wood te worden aengeboden voor de diensten door hem bewezen tydens de brandramp van Antwerpen op 2 december en volgende dagen in 1861.

Bydragen tot de geschiedenis der kunstplegtigheden van antwerpen

17, 18, 19, 20 augustus 1861. *(Zie bl. 137 van den zevenden jaergang*).

M.J. Cuylits, Voorzitter der Maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten, te Antwerpen, onder-Voorzitter der Feestkommissie.

STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS, DRUKK. W.e SCHOESETTERS.

M.J. Cuylits, voorzitter der *Koninklyke Maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten*, werd te Antwerpen geboren op 14 december 1807. Het valt in ons bestek niet den man als rechtsgeleerde te doen kennen; het volsta te weten dat de deuren van het gerechtshof voor hem op 27 July 1831 werden geopend. In die hoedanigheid nogthans, en byzonderlyk daer hy verschillende malen door zyne collegas tot stokhouder was geroepen, werd hy op 19 july 1856, ter gelegenheid van de 25e verjaring van het belgisch koningdom, tot ridder der Leopoldsorde benoemd. Deze benoeming werd door gansch de balie met zooveel vreugde en toegenegenheid ontvangen, dat alle de leden hunnen stokhouder er een voortdurend bewys wilden van laten. Zy boden hem dan ook ter dier gelegenheid eene zilveren vaes aen, die een der schoonste dryfwerken is gebleven, door M. Dufour van Brussel, naer de teekening van M. Durlet uitgevoerd.

Doch wat wy hier moeten bestatigen, is dat M. Cuylits nooit opgehouden heeft in eene reeds lange loopbaen altyd ten dienste der schoone kunsten te zyn geweest, in de weinige ledige uren die zyn vak hem

overlieten, en alzoo de gelukkige hoedanigheden die hem onderscheiden, ten nutte maken.

Zeer jong zynde, leerde hy van zynen oom, Franciscus Verdussen, zich overal nuttig te maken, en zich byzonderlyk toe te wyden aen de *Maetschappy van Schoone Kunsten*, waervan Verdussen in 1811, een der medestichters, en tot het einde van 1850 een der ieverigste leden was.

Het is onder deze bescherming dat M. Cuylits op 24 April 1835 als aenwezig lid ontvangen werd, en byna te gelyker tyd werd hy aen de besturende commissie geroepen in hoedanigheid van mede-geheimschryver; hy vervulde deze taek tydens de tentoonstellingen van 1837 en 1840. Hy bleef raedslid gedurende de tydruimtens van 1841 tot 1844, van 1844 tot 1847, van 1847 tot 1850. By het vertrek uit Antwerpen van M. Laurentius Veydt, werd hy tot ondervoorzitter gekozen, voor de tentoonstelling van 1852. M. de baron J.J.R. Osy, die M. Verdussen opgevolgd had, zich in 1853 van het voorzitterschap willende ontdoen, uithoofde zyner veelvuldige bezigheden als vertegenwoordiger van Antwerpen in de 1e wetgevende Kamer, riep de Maetschappy in zyne vervanging M. Cuylits, die sedert niet opgehouden heeft dit ambt te vervullen. Hy bestuerde in deze hoedanigheid de tentoonstelling van oude kunstvoorwerpen in 1854, gehouden ter gelegenheid van het 400 jarig jubelfeest der St-Lukasgilde, de dryjarige tentoonstellingen van 1855, 1858 en 1861, en het zal onnoodig zyn te herinneren met welken goeden uitslag; ook heeft het niemand verwonderd dat Z.M. den Koning, door besluit van 18 October 1861, den voorzitter der *Maetschappy ter aenmoediging van Schoone Kunsten* tot officier van zyn orde heeft benoemd.

Geene onderscheiding werd meer verdiend, en het was met eene ware vreugde voor de ontelbare vrienden die in verschillende standen en omstandigheden de opofferingen van M. Cuylits hebben kunnen beseffen, even als zyne onvermoeibare werkzaemheid, de breedheid van zynen geest, de leiding zyner doenwyze en de zekerheid zyner onderhandelingen; alle deze hoedanigheden doen ons hopen dat hy nog vele jaren zal voortgaen het zyne by te dragen aen de Maetschappy, waervan hy thans een der oudste leden is.

M. Cuylits vervult nog velerlei andere ambten van opoffering;(1) onder anderen zullen wy dat slechts van raedslid der Koninklyke Akademie noemen welk hy van 1849 tot den dag van heden vervult; dit is alleen en onmiddelyk in betrekking met de schoone kunsten, waer hy altyd en overal de belangen van verdedigt. Onnoodig te zeggen dat hy in 1861 als voorzitter der *Maetschappy van Schoone Kunsten* en als ondervoorzitter en schatbewaerder der algemeene Feestcommissie oneindig bydroeg tot het welgelukken der kunstfeesten.

Kunst- en letternieuws

- Op 29 Juny l.l. vierde te Antwerpen, vader van Ryswyck, de vader van den te vroeg gestorven dichter Theodoor. zyn 25 jarig Jubelfeest, als eerste van het jongens weeshuis aldaer. Te dier gelegenheid boden de talryke oud-weesjongens die het gesticht reeds verlaten hebben, hem eene doos aen. Deze is waerlyk een kunststuk;

(1) Provinciael raedslid van 1848 tot 1849, in dezelfde hoedanigheid voorzitter van den Milicieraed. - Voorzitter van den Provincialen raed van 1859. Bestuerlid van het koninklyke Atheneum, van de Middelbare School, enz. enz.

op het scheel was het portret des jubilaris gedreven, met eene kroon omgeven en met fyne peerlen bezet; op de onderzyde is het knechtjes-huis afgebeeld. Hetgeen de waerde van dit stuk verdubbeld, is dat het uitsluitelyk door oude knechtjes-jongens gemaekt is; deze zyn: de HH. Labaer en Bertou, zilverdryvers, Schellekens, diamantzetter en van Zweevelt goudsmid-graveerder. Wy hadden een breedvoerig verslag gereed van dit feest waer talryke dichtstukken voorgedragen werden, en hetgeen wy voornemens waren met het portret van den achtbaren en algemeen geachten gryzaerd onzen lezeren medetedeelen. Doch tot hiertoe hebben wy het portret nog niet ontvangen en gevolgentlyk niet aen onze inzichten kunnen voldoen.

- Sedert de verschyning onzer laetste aflevering heeft M. Willem de Marteau in de *Faem* verscheidene conferentiën gegeven over de kunstgeschiedenis; in zyne laetsle voordracht sprak hy over de christene kunst en daerin heeft hy de schilderscholen van Sienna en Florencië behandeld. Spreker heeft zyne aenhoorders het leven en de werken doen kennen der groote meesters van genoemde scholen. Hy is bondig, breed, klaer en duidelyk geweest. Ook zullen gewis deze verhandelingen geene van de min leerzaemste en belangrykste zyn geweest, die in het *Kunstverbond* werden gehouden. Kortelings zal spreker zyne studie over de christene kunst in Italië voortzetten.

- Het provinciael bestuer van Antwerpen heeft eene kaert doen opmaken, aentoonende de bestaende wegen en die welke in daerstelling zyn, in de provincie. Dit werk is toevertrouwd geweest aen M.L. Coosemans, inspecteur der buertwegen. De kaert is met veel zorg gemaekt en verdient den lof dien men er in eene der zittingen des Provincieraeds over uitgesproken heeft.

- De geneeskundige Akademie heeft, in hare zitting van den 7 dezer besloten dat zy zich by het eerste kongres van de internationale associatie der maetschappelyke wetenschappen, zal doen vertegenwoordigen, door haer besturend bureel en vier van hare leden: MM. doktors Broeckx, Burggraeve, Hairion en Lequime.

- De liefhebbers van geschied-en oudheidskunde hebben met genoegen de belangryke tentoonstelling van plannen en gezichten der stad Antwerpen bezocht, welke in het *Verbond voor Kunsten*, *Letteren en Wetenschappen* gedurende acht dagen is geopend geweest door de zorgen van kapitein A. de Jardin.

Deze officier die zich sedert jaren op de studie der belgische kaertkunde toelegt, en die zich reeds door verscheidene verdienstvolle schriften heeft doen kennen, geeft thans een uitgebreid werk uit over de plans en stadsgezichten van Antwerpen.

Kapitein de Jardin heeft in eene tentoonstelling de voornaemste platen willen vereenigen die hy in zyne opzoekingen heeft ontmoet.

De verzameling was volledig genoeg om een denkbeeld te kunnen geven der veranderingen die Antwerpen, sedert hare stichting tot op den dag van heden, heeft ondergaen. Ongeveer twee honderd vyftig platen waren tentoongesteld, in twee afdeelingen gescheiden: eerst die der gezichten, dan die der plans.

In de afdeeling der gezigten hebben wy de stad Antwerpen van de kleine Burcht af tot haer laetste vergrooting toe gezien. Onder de voorgebragte stukken hebben wy vooral de groote plaetsnede opgemerkt in 1515 uitgevoerd, en die de stad langs den Scheldekant vertoont. Zy telt voorzeker onder de belangrykste werken die de houtgravuer heeft voortgebracht; dan de gezichten van 1567, 1574, 1581, 1582, 1635, enz. In de afdeeling der plans zagen wy de grondteekening der stad, van haren eersten vorm tot hare laeste vergrooting toe.

Verscheidene particulieren, de stadsarchieven en de bibliotheek hebben bygedragen tot het vormen dezer tentoonstelling, die wy als hoogst nuttig beschouwen, en over wier goeden uitslag wy kapitein de Jardin geluk wenschen.

- Op 20 dezer had er eene tentoonstelling van schilderyen plaets in het *Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen* te Antwerpen. De volgende tafereelen waren er tentoongesteld: *De kleine schelmen*, *Ware ik zestien jaren!* beide door M. de Bruycker; *Marine*, *Kermis in den Polder* en *Feest aen de Werf*, alle dry door M.H. Schaep.

- Het hedendaegsch Museum van Antwerpen, geopend des zondags van 10 tot 3 ure (Venusstraet), is verrykt met het borstbeeld van M.A. Kiss, beeldhouwer te Berlyn, door gemelden heer uitgevoerd, ten gevolge eener bestelling aen hem gedaen in zyne hoedanigheid van werkelyk lid van het akademisch korps van Antwerpen.

- M. Gife, provinciael bouwmeester der provincie Antwerpen, heeft een tweede ontwerp in romaenschen styl verveerdigd voor de nieuwe kerk der Leopoldslei.

- M. Noterman arbeidt aen verscheidene portretten, waeronder een van een jongen heer uit Rusland, oogenblikkelyk te Antwerpen verblyvende.

- In de kerk den H. Antonius toegewyd te Antwerpen, zyn verschillende ontwerpen ingediend voor de voltooijing van het gehemelte boven het altaer uitgevoerd door de heeren De Bock en Van Wint; volgens ons zou men deze heeren met dit werk moeten gelasten hetgeen noodzakelyk is, wil men eenheid in het geheel hebben.

- Wy hebben een volledig verslag ontvangen van de laetste prysuitdeeling der Akademie van Eecloo, hetgeen ons bewyst dat deze instelling in bloei toeneemt, dank aen de goede zorgen van den heer Van Wassenhen, burgemeester, die, volgens zyne redevoering, te dier gelegenheid gehouden, ons bewyst dat hy zeer goed het doel begrepen heeft, dat zulke instelling beoogen moet, en welk nut er voor de bevolking uit te trekken is.

M. Van Damme-Bernier, provinciael raedsheer, eene-voorzitter der Akademie van Eecloo, die men overal aentreft waer het de bevordering der schoone kunsten geldt, heeft in een redevoering alle de beroemdheden van Eecloo opgesomt, en als toonbeelden aengeduid voor het opkomend geslacht; ook zien wy verscheidene boekwerken, door hem geschonken, als pryzen voor de leerlingen aengeduid. Na de prysuitdeeling werd de plechtigheid gesloten met de voordracht van een dichtstuk door M. Karel Bogaerd.

- De Engelsche kunstenaren zyn voornemens M. Gallait een banket aentebieden, gedurende zyn verblyf te Londen; het schynt dat men ter dier gelegenheid verscheidene andere Belgische kunstenaren zal uitnoodigen.

- M.G.J. Van den Nest zet zyne wekelykscheverhandelingen over de natuerkunde voort in den koninklyken Dierengaerd te Antwerpen.

- M. Enslen, een duitsch kunstenaer, heeft in Antwerpen eene tentoonstelling geopend van doorzichtkundige schilderingen der voornaemste steden van Italië en het Noorden. Deze tentoonstelling verdient de aendacht der kunstenaren en kunstliefhebbers. Deze fyne zonder uitzondering, afgewerkte panoramas, zyn naer de natuer genomen en leveren het grootste belang op; doch vooral de gezichten uit Venetië, Rome en Napels boeijen den aenschouwer op eene onwêerstaenbare manier; hy die een tyd in die steden verbleven heeft, kan er gemakkelyk de straten en gebouwen in herkennen waer hy zich eenmael bevond. Het gezicht uit Pompeï, de ruïnen en de gedeeltelyk verbrokkelde paleizen, tempels, enz., welke men aldaer

heeft opgedolven, nadat de stad voor 1800 jaren onder de lava van den Vesuvius werd begraven, zyn allerbelangrykst.

Wy zeggen M. Enslen dank, dat hy in Antwerpen zyn keurig werk heeft ten toon gesteld en het is te hopen dat iedereen de tentoonstelling in de Venusstaet n° 9 zal gaen bezoeken; dezelve is alle dagen open van 10 ure vòor-, tot 6 ure namiddag. De inkomprys is slechts 1 franc.

- De plaetsnyder L. Durand heeft eene teekening voltooid naer eene schildery van M.F. de Braeckeleer om op koper gesneden te worden, het is een der tafereelen uit de verzameling van den bekwamen kunstliefhebber M. Huybrechts van Antwerpen.

- M.F. Schermers, een onzer talentvolle muziekdichters, heeft een nieuw werk uitgegeven dat hy den naem van *Carte de visite* gegeven heeft. Het stuk is een polka die met voorliefde zal aengeleerd, en later op vele piano's gespeeld worden. De sierlyke uitgave is gedaen door MM. Possoz en Rummel te Antwerpen.

- De beeldhouwers de Bock en Van Wint arbeiden aen een beeld, de *Zaligmaker* voorstellende en bestemd voor de St-Jakobskerk te Antwerpen.

- By C.J. Mienikus, Lange Koepoortstraet, n^{r} 43, te Antwerpen, zyn de volgende werken verkrygbaer:

Nieuwenhuis' Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen tot verspreiding van kennis en bevordering der beschaving van alle standen, in 10 deelen compleet.

Algemeene Kunstwoordentolk, door J. Kramers, in 1 deel kompleet (12 afleveringen); derde aenmerkelyk verbeterde en vermeerderde uitgave. Dit woordenboek bevat de vertaling en verklaring van alle woorden en zegwyzen, die in geschriften van allerlei aerd, in de tael der zamenleving, in handel, bedryf, enz., voorkomen, enz.

Schlosser, *Algemeene wereldgeschiedenis*, 2^{e} druk, 18 deelen. De eerste oplaeg van dit werk was in eenige maenden uitverkocht.

Album, *verzameling van bouwkundige schetsen en ontwerpen*, onder redaktie van den architekt J.H. Leliman.

- De tentoonstelling der Antwerpsche school daer wy in de laetste aflevering van gewaegden, is eene bestendige tentoonstelling in den aerd van die welke vroeger te Antwerpen onder den naem van *Exposition Permanente* bestond, en die gesticht werd door wylen M. Gérard Smekens. Deze nieuwe onderneming schynt zeer wel te gelukken; de volgende werken bewyzen het: *De laetste afstammeling*, door M.J.B. Huysmans; *Een gezicht uit de omstreken der Herenthalsche vaert*, door A. De Keyser; *Morgendgezicht uit de omstreken van Antwerpen*, en *Een Avondgezicht aen de boorden der Schelde*, door M. Fuchs; *Bloemen en vruchten*, door M. de Bruycker; *De Jager*, door M.D. Col; *De les van buiten*, door M. Verhoeven-Bal; *Het gelukkig Huwelyk*, door M. Delehaye; *De opschik*, en *Nog een dag, God dank!* door M. Jos. Nauwens; *De kleine Speelman*, door M. Wagner; *Werk en Rust*, door M. Stobbaerts; *De dochter van de snepvanger* en *Dorpsliefde*, door M. Boon. Het aenzienlyk getal vreemdelingen die deze tentoonstelling reeds bezocht hebben, zal, wy hopen het, verscheidene tafereelen doen verkoopen. Dergelyke instelling kan van het grootste nut zyn, want waer kan eigentlyk anders de vreemdeling die de stad van Rubens bezoekt, de hedendaegsche werken der Antwerpsche schilders zien? Men zal ons wellicht antwoorden, in de werkhuizen der kunstenaren zelven, doch wy zullen daer op aenmerken

dat zulks voor de vreemdeling talryke moeijlykheden oplevert, die allen nadeelig zyn voor de kunstenaren. In dergelyke tentoonstelling, goed geleid, kan ieder vrank en vry den prys vragen zonder in eene valschen toestand te zyn tegenover den kunstenaer, iets wat menigeen belet, zelfs den kunstenaer een bezoek afteleggen, Ons dunkens zal het van de kunstenaren afhangen, om zulke onderneming ten volle te doen gelukken.

- De provinciale Raed van Braband heeft M. Liedts, gewezen gouverneur der provincie, zyn marmeren borstbeeld uitgevoerd door M. Willem Geefs, aengeboden.

- M. de Chênedollé, een fransch letterkundige, die over eenigen tyd te Brussel overleden is, heeft by laetste wilsbeschikking, aen de bibliotheek der universiteit van Luik een met rooden lak verzegeld pak vermaekt, waerop hy de volgende bepaling heeft geschreven: ‘Deze papieren mogen eerst binnen 40 jaren geopend worden. Brussel, 6 february 1862.’

Men denkt dat die papieren aenteekeningen bevatten op mannen en zaken van zynen tyd.

- In de bestendige tentoonstelling in het hertogelyk paleis te Brussel geopend, bevinden zich thans de volgende schilderyen: *Een landschap met schapen*, van M. Verboeckhoven; *Een dames-portret*, van M. Robert; *Gezicht van de Schelde by Antwerpen*, van M. Clays, *Twee schoone landschappenen* van MM. Kindermans en Quinaux; *Gezicht uit de omstreken van Chimay*, van M.R. Burnier; en een allerliefst tafereeltje van M. Van Camp: *De uitrusting van de hoeve.*

- De gemeente-raed van St.-Joost-ten-Noode is sinds 1857 voornemens eene monumentale fontein op te richten aen de nagedachtenis van den vlaemschen dichter Houwaert, die den 11 meert 1599 stierf en aldaer achter het koor der kerk begraven werd.

M.L. Vanden Kerkhove heeft het plan opgemaekt der fontein: boven erop staet het borstbeeld van Houwaert, ondersteunt door den genius der dichtkunst en van den oorlog. De kommissie van monumenten heeft dit plan goedgekeurd, waervan de uitvoering berekend wordt als moetende kosten fr. 20,514. M. de minister van binnenlandsche zaken heeft zich verbonden eene subsidie van fr. 10,000 toe te staen; de gemeente geeft fr. 6,000 en het overige wordt door de provincie bezorgd.

- De hertog en de hertogin van Braband en de graef van Vlaenderen zullen eerlang de kunsttentoonstelling te Gent gaen bezoeken.

- Een koninklyk besluit van 1 mei 1860 beslist dat er eene somme van 20,000 fr. zal worden geheven op de fondsen van het departement van binnenlandsche zaken, om volgender wyze verdeeld te worden tusschen de schryvers van de beste werken, in het vlaemsch of in het fransch over de ontwikkeling van Belgïe sinds 1830.

A. 5000 fr. Voor het beste welk over de verstandelyke en zedelyke ontwikkeling (letteren, wetenschappen, schoone kunsten, onderwys, staetkunde weldadigheid, enz.)

B. 5000 fr. Voor het beste werk over de stoffelyke ontwikkeling (landbouw, nyverheid, koophandel, financiën, kommunikatie-wegen, burgerlyke gebouwen, openbare gezondheid, enz.)

Er zullen 10,000 fr. kunnen uitgedeeld worden aen de schryvers der beste werken van de eene en andere kategorie, die de voornaemste belooning niet bekomen zullen. De mededingende werken moeten vóór 1 mei 1863 in het departement van binnenlandsche zaken worden gezonden.

- De *Réunion Lyrique* van Brussel, heeft den eersten prys bekomen met vier stemmen tegen dry.

De derde prys werd behaeld door de *Legia* van Luik.

Wat de *Koor-maetschappy* ter hoogere eere strekt, is haer besluit van het bedrag van den prys, eene som van 800 fr., in de kas der *Zonder Naem* te storten.

Zie hier den uitslag van den pryskamp onder de maetschappyen der steden van 1e rang:

1e prys, de koormaetschappy *les Orphéonistes*, van Elsene; 2e prys: *Les Bardes de la Meuse*, van Namen; 3e prys, de koormaetschappy *Société d'Agrément*, van Seraing.

De maetschappy de *Vriendschap*, van Oostakker, heeft den eersten prys behaeld voor de tweede afdeeling der koorzangmaetschappyen.

- De gemeente Merchtem heeft tegen den 17n augusty aenstaende een grooten pryskamp ingericht, waeraen al de harmonie-fanfaren en koorzang-maetschappyen, van het koningryk kunnen deel nemen. De pryzen bestaen in gouden medaliën van 150, 100 en 50 fr.

- De koninklyke *Koor-maetschappy* van Gent, heeft op den grooten koorzang-pryskamp te Brussel, den kunstroem dier stad op eene weerdige wyze gehandhaefd. Op zeven stemmen, heeft de *Koor-maetschappy dry* stemmen bekomen voor den eersten prys van uitmuntendheid; de tweede prys is haer by *algemeene stemmen* toegewezen.

- Verschenen ter drukkery van J.P. Van Dieren en Co het nieuwe werk *het Goudland*, lotgevallen van dry Vlamingen die naer Californië voerden om goud te zoeken, door Hendrik Conscience - een werk, dat ongetwyfeld met veel byval zal gelezen worden. De beroemde schryver heeft in dit verhael eene uitstekende kennis en eene krachtvolle schildering aen den dag gelegd.

- De eerste aflevering van het *Nederduitsch Maandschrift* is verschenen.

- By de drukkers J.H. Vander Wielen en comp., te Antwerpen is het volgende prospectus verschenen: '*Grafloover*, een bundel gedichten door J. Staes. - Voorwaerden: Het werk, een fraei boekdeeltje uitmakende, zal in den loop der maend verschynen, in het gewoon engelsch formaet, met nieuwe letter en op schoon papier gedrukt. Het zal aen de heeren inschryvers, ten pryze van 1 fr., afgeleverd worden.'

- Om eerlang te verschynen: *Gheel*, *de kolonie der krankzinnigen*, (plaetselyke geschiedenis en geneeskundige inrichting), door A.C. Van der Cruyssen. Het werkje zal ongeveer 96 bladz. in klein 8o, beslâen en versierd zyn met twee platen. Het zal in den loop der maend july worden afgeleverd aen den prys van fr. 1-25 vrachtvry t' huis besteld.

- Wy vernemen dat de *Beschryving van Braband*, door den heer Sleeckx, leeraer by 's Ryks Normaelschool te Lier, door de Hoofdcommissie van het lager onderwys is geplaetst geworden op de lyst der boeken welke bestemd zyn om als pryzen aen de leerlingen der lagere scholen uitgereikt te worden.

De heer Sleeckx, zoo als men weet, heeft insgelyks eene *Beschryving der Provincie Oostvlaenderen* uitgegeven. Dezelfde schryver heeft zich voorgenomen de beschryving der andere provinciën van het ryk beurtelings in het licht te geven. Men verzekert ons dat hy weldra de *Beschryving der Provincie Westvlaenderen* zal doen verschynen.

- Het bekroonde drama van den heer Sleeckx, getiteld *Grétry*, ligt by den heer Van Doeselaer, te Gent, ter perse, en zal welhaest het licht zien.

L.J. Mathieu, bestuerder der Akademie van Leuven.

Lambertus-Josephus Mathieu zag te Bure, een dorp in de provincie Namen, het licht op 5 Mei 1804. Van af zyne jeugd toonde hy liefde en aenleg voor de schoone kunsten. De landschapschilder Ducorron werd zyn edelmoedige beschermer; onder zyne leiding leerde hy de eerste beginselen der teekenkunst aen, terwyl hy zyn voorbereidend onderwys in het kollegie te Aeth ontving.

Op zynen twintigjarigen

L.J. MATHIEU.

ouderdom kon hy, dank aen zynen beschermer, de lessen der koninklyke Akademie van Antwerpen bywoonen, en maekte weldra merkelyke vorderingen onder de leiding van den bekwamen bestuerder M. Van Brée; eenige jaren later vertrok hy naer Parys, om zyne studiën naer de meesterstukken der verschillende scholen in den *Louvre* te voltrekken.

In 1833 keerde hy in België terug en deed zich weldra kennen door zyn *Tafereel uit den zondvloed*, hetwelk door het Staetsbestuer aengekocht werd en zich thans in het Museum van Brussel bevindt. Op de tentoonstelling van Antwerpen in 1834 prykte zyn tafereel de *Dood van Rubens* voorstellende; sedert dien heeft hy talryke andere zeer belangryke schilderyën voltooid waer wy er hier terloops eenige van aenhalen in afwachting van een vollediger werk over dezen verdienstelyken man. In 1834: *Philips-de-Goede, zyne minares den ordeband van het Gulden-Vlies omhangende*; in 1836, *Christus aen het kruis*, schildery van 9 voet hoog die de Jesuitenkerk van Leuven versiert; *Maria van Burgondië op de jacht doodelyk gekwetst door den val van haer paerd*, aengekocht door het Staetsbestuer; in de St-Julianus-kerk

te Aeth, eene *Heilige Familie; Isabella de Croij het ontbyt opdienende voor Lodewyk XI*; en *Quintyn Durward* (tentoonstelling van Antwerpen 1837); *eene Slotvoogdes die een valk streelt*, en *de Valkenjacht* (tentoonstelling van Gent 1838); *De opvoeding der H. Maegd; De Hemelvaert der H. Maegd; Raphaël en Fornarina* (tentoonstelling van Brussel 1839), dit laetste versiert thans een kabinet te Londen; *Christus de dochter van Jaïra opwekkende*, en *Jacob en Rachel* (tentoonstelling van Brussel 1842); verders schilderde hy een aental tafereelen zoo als den *Zaligmaker voor de eerste mael onder het kruis bezwykende,* 't welk op last der familie Legrelle werd uitgevoerd en thans de St-Andrieskerk te Antwerpen versiert; dan talryke portretten waeronder een van buitengewoone uitvoering, dat van zyne hoogweerdigheid M^{r}. de Ram, rector aen de catholyke universiteit van Leuven.

Mathieu ontving gedurende zyne studiejaren en op de tentoonstellingen, verschillende onderscheidingen en werd in 1834 bestuerder en leeraer aen de Akademie van Leuven benoemd, in 1835 lid der Akademie van Antwerpen, en op 24 september 1848 tot ridder der Leopoldsorde. Daer hy byzonder geschikt was voor het onderwys, werd hy te Leuven algemeen geacht voor zyne belanglooze handelwyze; hy overleed aldaer in den loop van het jaer 1861 in den weinig gevorderden ouderdom van 56 jaren.

XX.

Myner edele kunstvriendin, M.^{w} David, geboren Mathilda van Peene.

Aimons, car l'amitié c'est la manne cachée
Dont si peu de mortels savourent les douceurs;
Manne par le poëte en tous temps recherchée,
Car son âme à quelqu'autre est toujours attachée
Son coeur a besoin d'autres coeurs.

LÉON HAYOIS.

Fragment.

Herinnert gy 't u nog? 't Was toen de frische lente,
Haar eersten adem blies op 't ingeslapen veld.
't Vergrijsde woud rees op om 't jeugdig groen 't omkransen,
't Viooltje ontsloot zyn knop, en, kwellend aangesneld
Verscheen op de oosterkim, de lang vermiste zwaluw.
Zij groette 't voglenchoor en zie langs weide en stroom,
Herklonk het blijde lied van hoop en van verlossing.
Ik zat aan uwe zijde - een dichterlijke droom
Had zeker uwe ziel vervoerd in hooger spheren:
Gij zweegt; maar eene lach zoo boeijend als het lied,
Zoet als de harmonij die 't geurig ruim vervulde,
Speelde om uw roozenmond, doch mij - mij zaagt gij niet.
Uw oog, uw oog zoo blaauw, baadde in het blaauw der heem'len
En als de bloem die pas daar haren knop ontsloot
En als 't ontkiemd insekt, en de opgerezen wouden
Zoch gij er ook misschien nieuw leven, liefde en hoop...
Misschien, misschien ook wel de schim van dierbre vrienden
Ginds zwevend tusschen 't loover van een treurend graf,
Dit oord, dit oord van rouw, waar eens uw' bange moeder
Met de eersten moederkus, o ramp! den doodsnik gaf.
Maar toch noch zalig oord waarop haar trouwe liefde
Van uit den schoot der heem'len steeds op nederzag
En twee van Godes englen 't wiegtje zond bewaken
Waar, krijschend om zijn moeder, 't weesje nederlag...
Waar, ge onder 't rustig lommer hunner blanke vleuglen
Het doornig levenspad steeds lachend hebt betrêen,
Waar gij, zoo jaren lang, twee harten voeldet kloppen

Ja tot hun laatsten zucht voor u, voor u alleen...
Uw lieve zaamslag... en die grenzelooze vlakten
Die treffende eenzaamheid... die volle, vrije lucht
Waar, ongestoord, de ziel haar vleuglen mag ontplooien
Waar 't teeder minnend hart zoo gaarne droomt en zucht...
O zeker 't was wel zoo, want 't zag uw hoofd zich buigen
En eene stille traan viel paarlend op uw hand;
En nijdig zag uw blik op 't rollende gevaarte
Dat verder, verder steeds u dreef van 't vaderland.
Wat waart gy schoon, vriendin, in uwe diepe treurnis,
Met die verbleekte wangen, met dit kwijnend oog!
Ik ook, ik voelde dat een traan mijn oog ontwelde,
En dat mijn hoofd zich ook op mijnen boezem boog.

Nog had uw zoete naam mijn oor niet komen streelen,
Noch uwe zoete stem uw lijdend hart verraan,
Maar toch die ziel die sprak door uwe blikken
Die dichterlijke ziel had ik sinds lang verstaan,
En 'k droomde...
O zalig uur! ik droomde in mijne ontroering
Dat eens de poëzy, in éénen band, misschien
Twee harten zou omvangen, twee: het uwe en 't mijne
En ik uw vriendenhand in mijne hand zou zien...

O heil! die schoone droom, de schoonste van mijn leven
Waarin een nieuwe toekomst mij voor 't oog verscheen,
Een toekomst vol geluk, vol edel zielsgenoegen
Vol lang vermiste vreugd... is thans geen droom meer, neen!

- Herinnert gij 't u nog, betoovrende Sirene
Hoe dikwijls gij mij reeds, verleid door uwen zang,
Geboeid hieldt aan uw zijde en ik, in zelfs vergeten
Daar somtijds zat te luistren uren, uren lang?
Gelijk de balsemgeur die waait op 't mollig roosje,
Gelijk de zuivre glans die hijmens kelk omstraalt,
Zoo ook zweefde uwe ziel op uwe goude snaren:
En als de waterbel die rijst en weêrloos dwaalt
In 't ongemeten ruim op d'adem der zephiren,
Ontroerd en overmeesterd zweefde ook mijne ziel
Ten speelbal van uw drift, naar 't wenden van uw zangen.
Hier hoorde ik eene bron die zuchtend nederviel...
En zuchtend volgde ik haar langs 't bruischend pad der kaaien
En 'k zag het lieve bloempj' haar groeten langs de baan
En 't bieken vlug en snel die bloem en bron kwam zoenen
En bieken, bloemtje en bron... ik zag ze lachend aan.

En ginds, ginds ver zag ik den dag zijn laatsten adem
In zilverige dampen spreiden over 't woud,
En 'k zag den god des lichts ter ruste nederdalen
Gedragen op een troon van purper en van goud.
En 'k bad...
En zie, de nacht ontplooide zijne vlerken
En op de kim was alles naar. Het aardrijk zweeg...
En langs het somber woud dacht ik een stem te hooren,
Die klagend uit den schoot der doodsche stilte steeg:

Eenzaam zijn de velden
Eenzaam is mijn hart
Veld en wouden slapen

Sliep wel ooit de smart?

Eens was 't woud getuigen
Onzer zuivre vlam,
D'eik ginds droeg twee namen
Op zijn ruwe stam.

D'een staat op een graf thans
En die naam is zijn,
D'andre zal haast volgen
D'andre naam is mijn...

En of gij zelv' het waart die kreet om troost en heuling,
En of gij zelv' het waart die kreet in deze klagt,
Ik vatte uw hand... 'k woû spreken... te vergeefs... en d'Engel
Der poezij zag neêr op 't wonder van zijn macht...

Hij zag daar op den stroom der hemelsch' harmonijen
Twee wezens voortgedreven zwierend hand aan hand,
Vooruit, altijd vooruit op 't wieglen van de baren
Op 't suizen der zephiren vluchtend langs het strand.
Vooruit, altijd vooruit...
Of op die stille golven
Met onheil nooit, helas! zijn stormen deed ontstaan
Of 't rustig meir soms ook niet bruischen kon en woeden
Als d'ongetemde en alverdelgend Oceaan.

Helaas! waarom alweêr, waarom dit eeuwig treuren
Waarom tot in den schoot der vreugd die bange schrik!
Waarom bij 't minste bloemtje dat mijn hand durft plukken
Ontwaar ik d'adder steeds en haren vuigen blik?
Ik zie voor mij den kelk der zaligheid op aarde,
Ik vat hem driftig want 'k heb dorst naar zielsgenot,
En zie, voor d'eerste maal dat hem mijn lippen streelen
Vrees ik alweer den bodem vol venijn, mijn God!...

Mijn leven is vergald!...
Néen! weg, gij nare spooken
Ginds uit het ver verleden grijnzend opgetrêen;
Ik heb een luit! die luit die wil, die zal ik spannen
'K leef voor de vriendschap en mijn dierbre luit alleen!

'K zal zingen! moest haar snaar in mijne tranen weeken!
Waar 't lang verknopte leed op 't snaartuig weenen mag
Is troost nog voor de ziel, is balsem voor haar wonden,
Is voor de wanhoop zelv' soms nog een heldre dag.

'K zal zingen 'k zal mijn God den tol der liefde dragen,
Ik zal mijn vurig lied met dit van den seraf
Vermengelen en de aard zich op mijn woord zien buigen
Voor Hem die m'in zijn goedheid 't troostend speeltuig gaf.

'K zal zingen! 'k zal een traan van medelij ontrukken
Voor hem, voor mijnen broeder die om heuling smacht,
Een liefdezoen zal 't zuchten op zijn mond doen sterven
En in zijn dankbren lach wordt ook mijn leed verzacht.

'K zal zingen! en moest ooit een uitheemsch zwaard ons dreigen
De zwarte leeuw zal brieschen op mijn wapenkreet,
Ik zal zijn forschen klaauw dit hoonend zwaard zien brijz'len
En in mijn zegelied vergeten wat ik leed!

'K zal zingen! en bleef de aarde koud voor mijne ontroering,
En kloeg mijn harp als de eenzaam tortel in het wild
Mij blijft een zusterharp, met 't zuiverste goud bespannen,
Die luistren zal en siddren als de mijne trilt!...

Wat doet mij 't laauwergroen om den bekroonden schedel,

Wat doet mij 't koude brons waarop het nageslacht
Verbaasd, des dichters naam en zijnen roem mag lezen
Wanneer een vriendenoog mijn zangen tegenlacht?
O gij die mij de harp in handen hebt gegeven,
Wen gij de bardenkroon mij toondet in 't verschiet,
Geleid mijn schuwe tred in 't stromplig pad der kunde,
Versterk mijn zwakke hand, geef inspraak aan mijn lied!

Men zegt dat d'herderin der Eölische velden,
Haar luit in 't loover hangt en luistrend blijft staan...
En de adem der Zhephiren 't snaartuig daar komt streelen
En toonen wonder zoet 't betoovrend woud ontgaan...

Zie daar, daar hangt mijn luit! wees gij die zoele winden
Begeestrend over 't zwijgend snaartuig heengevloôn
En eens misschien zal zij een lied, u waardig zingen
Een schoon en dankbaar lied uw liefde en hulp ten loon

Doch thans, wees trots! De taal van mijne vadren
Bevoolt gij mij eens aan in naam van pligt en eer;
Mathilda, zie door u telt mijn beminde Vlaandren
Een bastaard telg te min en eenen Vlaming meer!

ARTHUUR C....

January 1862.

Dichtstuk voorgedragen op de prysuitdeeling der Akademie van Eecloo, op 2 meert 1862.

De schoone Kunst is een der eêlste gaven
Door Godes hand den stervling toebedeeld;
Zij is een bron die ziel en zin kan laven,
Den geest verrukt en met de herten speelt;
Als een vorstin beheerscht zij de gemoederen
Van 't menschdom, dat voor heur altaren knielt;
Zij was het die de volken deed verbroederen,
Hoe verre de afstand hen verwijderd hield.

Zij, zij alleen kan 's menschen geest verheffen;
Haar is de mensch zijn heerschappij verplicht,
Zij leerde hem zijn adeldom beseffen
En scheurde hem den blinddoek van 't gezicht;
Zij was de heldre sterre der beschaving,
Die oprees in des aardrijks donkren nacht;
Zij sprak: ‘'t zij licht!’ en dwang en volksverslaving
Verzwonden voor haar schittrende ochtendpracht.

Zij sprak, en op haar godenwoord ontstonden
Die Kunstenaars, wier glansenrijke naam
De juichende eeuwen aan elkaâr verkonden,
Die de aarde omzweeft op vleuglen van de Faam.
't Was zij die eens *Van Maerlant*'s harpe streelde,
En *Rubens* voorgelicht heeft op zijn baan,
En gansch die reeks van kunstenreuzen teelde
Wier namen tijd en lot en graf weêrstaan!

Zij moet dus wel een eedle gave wezen,
De schoone Kunst, die ster die, in den nacht
Der woeste domheid, schittrend opgerezen,
Zoo vele wondren heeft tot stand gebragt.
Wel hem die zich mag baden in haar glansen,
Wien haer verheven schoon het herte boeit!
Want heure onsterfelijke lauwerkransen
Zijn met den traan der onschuld niet besproeid.

Wat is de roem, in stroomen bloeds gewonnen,
Wat is hij? Slechts een gruwel in Gods oog,
Een ijdle naam, door de ondeugd zelf verzonnen
Toen zij des afgronds eeuwgen nacht onttoog!
Maar de eerekroon, der Kunst ten loon beschoren,
Is onverganklijk, wat verga op de aard',
Zij blijft, ondoofbaar, door alle eeuwen gloren
En voor het laatste nageslacht bewaard.

't Is 't feest der Kunst dat wij op heden vieren;
Gij, jonge Strevers op haar roemrijk spoor,
Zij komt uw hoofd met frissche lauwren sieren,
Ze ontsluit voor u haar heilig tempelkoor.
Laat dus uw' moed, uw geestdrift niet verslappen,
Treedt moedig voort, als broedren, hand aan hand...
Vooruit, in 't rijk der Kunst, met reuzenstappen:
Verheerlijkt eens het dierbaar Vaderland!

Hebt dank! gij allen die, door uwe gunsten
En wijzen raad voor deze jonglingschaar
De baan ontsluit naar 't rijk der schoone Kunsten,
Hebt dank! - en valt uwe eedle taak soms zwaar,
't Bewustzijn van het goed, dat gij zult stichten,
Dat eenmaal vruchten draagt voor 't nageslacht,
Dat denkbeeld moge u de eedle taak verligten
En schenke u, ter volherding, nieuwe kracht!

Gij, jonge Kampers! zult die zorg beloonen:
Door voortgang en door onverpoosde vlijt
Op 't ingeslagen pad der Kunsten, toonen
Dat gij die weldaân niet onwaardig zijt!
Uw Moederstad houdt 't oog op u geslagen,
Die stad - waar *Geirnaert* 't daglicht heeft aanschouwd,
Waar *Ledeganck* zijn levenszon zag dagen -
Heeft haren roem, haar toekomst u vertrouwd!

KAREL BOGAERD

Ik zag er velen.

Ik zag er velen, o! veel engelen
In mynen korten levensloop; -
Zy vielen, pas aen 't bloemenstrengelen,
De bloemen waren: liefde en hoop.

En hoop en liefde deed ze stryden,

Hun vrome zielen streden lang;
Maer sterven... en door zulk een lyden!
Het kranke lichaem was zoo bang.
Zy grepen koortsig naer den beker,
Dien hun de geest der schande bood
En dronken... het vergif was zeker,
Het lichaem bleef; de ziel was dood.

Zy hadden zich zoo droef misgrepen,
En hebben dan iets yslyk koud,
Dat men al huiverend aenschouwt,
In 't levenstelsel voortgeslepen.

En wat was d'oorzaek van zoo'n dood,
En waerom, zeg?.... de Hongersnood!

HERMANS.

Grimbergen, 19 april 1862.

De Dietsche tael.

Laet vry den bastaerd bastaerdtale spreken;
- Aen 't slavenhart past ook een slavenmond.
Hy pogche vry: ‘'k Zal haest den band verbreken
Die Nêerlands kindren eeuwen lang verbond!
Haest zal de blinddoek aller oog ontvallen;
- Beschaving brengt gewenschten zegeprael,
De fyner zeden, zoeter spraek der Gallen

Op Nêerlands zeden, Nêerlands tael.’

't Is waer! de tael is als een echte keten,
Zy kluistert ons aen 't dietsche vaderland;
Doch nooit, nooit wordt een schakel losgereten,
Wat ook moog pogen vuige bastaerdhand.
Het was die tael die dreunde in Kortryks velden;
- De Leeljaert siddert nog wen hy ze hoort

In Brugges wallen; 't woord der Artevelden
Was ook het vrye dietsche woord.

Welluidend als het lied der Nachtegalen,
Als de Eöleesche harp voor 't luistrend oor,
Als 's Zephyrs ruischen door de looverzalen,
Zoo klinkt zy in den mond van 't bardenkoor,
Dat, sedert Maerlant, alle ware zonen
Van 't dietsche ras, den bastaerd en den wael
Ten spyt, vergast op echte toovertoonen,
- Zoo klinkt zy, Nêerlands ryke tael.

Ziet dáér den wonderband die ons blyft binden,
Ons allen, kindren van den dietschen grond,
Zoolang we in Vlaendren Vlaendren zullen vinden,
En 't vrye hart nog past een vrye mond.
Werd ooit uit Vlaendren vlaemsche tael gebannen,
- Door 't wanbegrip van eervergeten eeuw, -
De steenen rezen op en riepen tot de mannen
't Aloude: ‘Vlaenderen den Leeuw!’

't Is waer! de blinddoek valt van aller oogen;
Wy zien dat ieder boom draegt eigen ooft,
Zoo hem - verminkt, gekwetst, geene enten zogen
Die menschenhand op vreemde boomen rooft.
- Wy weten: 't vogeltje zingt 't eigen liedjen
Zoolang het in het bosch van muit en net
En dwanggareelen vry mag vliegen; - 't vlietjen
Rolt kabblend voort in 't vaderbed.

Natuer! we eerbiedgen uwe onbreekbre wetten,
- Of worden slaef, en zyn geen Belgen meer.
Doch neen! wy zullen pael en perken zetten
Den stroom die Moedertael met kindreneer
En vaderzin - 't Palladium der vryheid -
In eenen afgrond met het vaderland
Wil rukken; en eens roepen wy vol blyheid:
Gered is 't heilig dietsche pand!

Dr A. De Prins.

Loven, 20 van Lauwmaend, 1862.

Van uit het vensterlyn.

T Wordt laet... een' koude lucht valt nêer
Van nevelwolken zwaer,
En zie, van school komt hup'lend weêr
Een meisje van twelf jaer.

Ik lig door 't vensterlyn zoo hoog
En peins - God weet of wat! -
Op alles wat myn rustloos oog
En fantazye vat.

En peinzend kyk ik zorgloos rond
Naer muer en dak en steen,
Naer 't floers van nevel zonder grond,
Naer 't weemlend volk beneên:

Naer 't volk dat hêen en weder gaet,
En, elk met een gedacht,
Zyn doel nog volgt van liefde of haet
By 't vallen van den nacht.

't Gerucht dat in de straten gromt
Weegt veel gedachten zwaer....
Maer 't meiske dat van schole komt
Springt achtloos hier en daer.

Bevallig jonk! gy zingt en speelt?...
't Is duister en zoo koud!
Hebt gy dit weêr als 't bleeke beeld
Der droefheid nooit aenschouwd?

En dan, hoe 't zwoegend volk gezwind
Al kruisen voorwaerts gaet....
Het volk, een zee - zyn doel, een wind
Die 't weg en weder slaet.

Gy huppelt en bekreunt u niet
Waerom zoo henen spoedt
Dat volk dat gy rondom u ziet
En.... u geen kwaed toch doet.

Gy kent van 't treurig aerdsch vertoog
Nog anders niets 't en zy
De liefde van uw moeders oog
En 't spelen aen heur zy.

o Wees, kind lief, nog langen tyd
Slechts dat verdriet bewust
Dat aenstonds wordt, wanneer ge kryt,
Door moeder afgekust!

Want 't leven, toen gy groot zult zyn
En ouder dan twelf jaer,
Zal zoet zyn, zoet als zeem in schyn,
Maer bitter, kind, voorwaer.

Dan zult gy zien hoe 't mistig weêr
Den geest zoo somber maekt,
En hoe uw beeld, bewustloos teêr,
't Gevoelig herte raekt.

Gy zult verstaen dat drift verblindt
En 't herte maekt van steen,
Verstaen.... maer nu versta, o kind,
Maer moeders hert alleen!!...

KAREL DE GHELDERE.

Kunst- en letternieuws.

- Wy hebben den volgenden omzendbrief ontvangen:

De *Almanak voor Jan en Alleman* zal ditmaal zijnen twaalfden jaargang beleven. Geen ander tijdboekjen, van letterkundigen aard, heeft in

Vlaamsch-Belgiën zoo'n lang bestaan gehad. Dit moge vooral der ijverige medehulp van onderscheidene verdienstelijke letterkundigen, teekenaars en plaatsnijders te danken zijn, anderdeels ook, der geschiktheid van inhoud, formaat, druk en prijs; waardoor de uitgave zich op de grenze des goeden smaaks en der volksgewildheid heeft kunnen staande houden.

Afwisseling van luimige met leerzame prozastukjens, van lustige met ernstige dichten, van eenen ruimen keus oorsponkelijker liederen met vertalingen uitheemscher zangstukken, enz., ziet daar wat immer in aanmerking blijft genomen worden. En wat de degelijkheid der stoffe betreft, daarvoor staan in, benevens overzettingen van Klaas Groth, Piening, Gottschal, Andersen, Vessel, Runeberg, enz. en onuitgegevene stukken van Th. van Rijswijck en van Kerkhoven - de namen der vorige medewerkers, als daar onder anderen zijn: de Cort, vrouwe David, Dautzenberg, Destanberg, Dodd, P.G., de Geijter, Hansen, Hendrikssone, ver Hulst, Julius, R.L., V.L., de Marteau, de Potter, Ida von Reinsberg, Rogghé, Rosseels, van Rotterdam, van Ruckelingen, J. van Rijswijck, Simillion, Staes, Stroobant, de Weerdt.

Meer dan honderd houtsneden versieren de vorige jaargangen. Hebben bijzondere omstandigheden in de laatste tijden belet die opluistering voort te zetten, zoo moge dees Bericht dienen om aan te melden, dat daarin ditmaal weder zal voorzien worden.

De *Almanak voor Jan en Alleman*, op een groot getal exemplaren getrokken, versierd met platen, vormt een boekjen van 72 bladzijden, ineengedrongen druk, en kost *25 Centiemen.*

De heeren letterkundigen die bijdragen zouden gelieven in te zenden, alsmede de boekhandelaars om eenen voordeeligen koop te sluiten, worden verzocht zich zoo haast mogelijk te wenden tot den Uitgever, Hoveniersstraat, n° 50, te Antwerpen.

- Wy vernemen dat aen de zangmaetschappy *Écho d'Anvers*, gevestigd in 't lokaelde *Faem* te Antwerpen, eene geldelyke toelage door het Gemeentebestuer is toegestaen en zy wederom gelast is met het festival van zang voor de stad en den vreemde, dat den 19 augusty 1862 zal plaets hebben.

- Op 19 july ll., heeft M. Harry Peters *in het Antwerpsche Kunstverbond* lokael de *Faem* eene lezing gegeven van eenige afgezonderde fragmenten van zyn nieuw werk *de Nachtspooken.*

- M. Van Langendonck, gunstig gekend door verscheidene schoolwerken, heeft eene *bloemlezing* uitgegeven, ten gebruike der scholen. Deze bloemlezing bevat een aentael stukken van nederduitsche schryvers als van Bilderdyk, Stallaert, Dautzenberg, Conscience, Snellaert, Snieders, Ecrevisse, Gerrits, Visschers, J.A. De Laet, Vleeshouwer David, Serrure, Van Rucklingen, Blommaert, De Beucker, Wagenaar, Simon Styl, des Armorie Van der Hoeven, J. Van Lennep, Van Hoëvel, Van der Palm, De Vries, Willems, enz. enz. Wy rekommandeeren het boekske (proza 1^{e} deel) van M. Van Langendonck, in de aendacht niet alleen der schoolonderwyzers, maer ook in die der liefhebbers van de vlaemsche litteratuer.

- Dezer dagen is te Antwerpen het laeste werk verschenen, dat uit de vruchtbare pen van wylen den eerw. heer pastoor P. Visschers is gevloeid, namelyk de *Geschiedenis van St. Andries-kerk dier stad sedert hare opkomst tot den huidigen dag.*

In deze verhandeling, die niet min dan dry boekdeelen, groot in-8°, elk van ongeveer 400 bladzyden, beslaet, heeft de geleerde man al het wetensweerdige vergaderd, dat

hy in zyne onafgebrokene nasporingen heeft ondekt over den tempel, waervan hy de goede en ieverige herder was. Onder den vorm van jaerboeken, heeft hy al de stukken verzameld, die met de geschiedenis van St. Andrieskerk in verband staen: diplomen, akten, graf- en gedenkschriften, enz.; in één woord, alle bronnen zyn geraedpleegd geworden, die eenige inlichtingen konden opleveren.

De *Geschiedenis van St. Andrieskerk* bezit een zoo groot nut voor den kunstliefhebber, als voor den oudheid- en geslachtkundige; men treft er belangryke stukken in aen over verscheidene onzer vermaerdste meesters, als daer zyn: de beeldhouwers Jakob Jongelinck, Colyns de Nole, Artus Quellin en J.F. Van Gheel; de kunstschilders Otto Vaenius, Francken, Erasmus Quellin, J.M. Cels, J.B. Van Eycken, L. Mathieu, enz. enz.; even als levensschetsen van verdienstvolle mannen als generael Van Merlen, pastoor Blinkvliet, den geleerden heer J.B. Vander Straelen; aenteekeningen over een aental thans nog bestaende familiën, enz. enz.,

De prys der dry boekdeelen is 15 francs; het werk is slechts op 100 exemplaren gedrukt.

- Het staetsblad van 18 july bevat den uitslag van den universiseelen pryskamp van 1861-1862, van het hooger onderwys. Onder de bekroonden bemerken wy M.C.J. Van Mierlo, als *primus* in de kwestie der physieke en mathematieke wetenschappen, en M.J. Leys, zoon des vermaerden schilders, als *primus* in de kwestie van natuerlyke wetenschap, beide van Antwerpen.

- De teekeningen uitgevoerd voor den grooten wedstryd in bouwkunde van 1862, der koninklyke akademie van Antwerpen zyn ten toongesteld geweest in het hedendaegsch museum, inkom langs de Venusstraet, van 21 tot 28 july. Het voorwerp des wedstryds was: Een koninklyk atheneum met kapel en wooning voor den prefekt.

De beoordeeling is op 30 july uitgesproken. De uitslag is: *Groote prys*: L.J.J. Delasencerie, van Brugge; *2*^{e} *prys*: J.J.D. Naert, van Brugge; *eervolle melding*: A. Van der Heggen, van Brussel. Sedert de goedkeuring der laetste begrooting is het jaergeld dat de primus van den Staet geniet, gebragt op 3500 fr. 's jaers, om zyne studiën gedurende vier jaren by den vreemde voort te zetten.

- M. Jaek Thielens, divisie-opperhoofd by het provinciael-bestuer van Antwerpen, schryver van verscheidene verdienstelyke werken, is tot officier der ottomansche orde Medjidié benoemd.

- Op Zondag 27 july was er in het *Verbond van kunsten letteren en wetenschappen* te Antwerpen, eene schildery tentoongesteld van M.B. Witkamp. Het onderwerp was zeer eenvoudig; in een met bloemen omringd venster staen twee allerliefste meisjes, de eene blond de andere zwart, beide zyn nog in de jaren wanneer men niets dan gouden bergen droomt. Geen van beiden durft rechtstreeks uit het venster zien op den buerman die wellicht naer een hunner de oogen gewend heeft, doch hy wordt in den toiletspiegel afgespied; de uitdrukking van het gelaet der zwartlokkige is allergelukkigst, en geeft zeer juist het gedacht des schilders weêr. De bloemen die het venster omringen, zyn krachtig en breed geschilderd; het geheel is een zeer verdienstelyk werk.

- M.L. De Cuyper arbeidt aen een standbeeld, generael Carnot voorstellende.

- Te Antwerpen is verschenen, by den uitgever Van Mol-Van Loy, *Guide dans la ville d'Anvers et ses environs.* Dit werk vormt een fraei boekbeel van ongeveer 200 bladz. en is opgeluisterd met vele platen, voorstellende de byzonderste gezichten en gebouwen dier stad.

Buiten eene beknopte geschiedkundige inleiding, bevat het werk de omstandige beschryving van alle de gebouwen en merkwaerdigheden der

stad; men vindt er ook de aenduiding der verschillige instellingen en andere, voor vreemdelingen nuttige onderrichtingen.

Het geheel is met veel zorg behandeld en deze nieuwe *Guide* mag nevens de beste werken van dien aerd geplaetst worden.

- Men weet dat een groot getal belgische schilders tafereelen naer de wereldtentoonstelling van Londen gezonden hebben. De engelsche dagbladeren spreken met den grootsten lof van hunne werken en allen zyn het eens om te bestatigen dat de vlaemsche schilderschool met eer hare plaets houdt nevens de andere scholen van Europa.

Onder de historieschilderingen tellen wy: van Gallait, *Jeanne la Folle*, *de lyken van Egmont en Hoorn, de Abdicatie*, *Egmont*, *Tasso*, *Dalilah* en zyn overheerlyk portret van *Pius IX;* van Leys, *de Instelling van de gulden Vlies orde*, *Margaretha van Oostenryk den eed der Antwerpsche schutters ontvangende*, *Luther zyne hymnen zingende in Eisenach* en *de Afkondiging van de instelling der inquisitie*, welk laetste zoo algemeen in de tentoonstelling van 1861 te Antwerpen, is bewonderd geworden; daerenboven nog kopiën der fresco in zyne eetzael, door hem zelven uitgevoerd (zie 5^{e} jaerg. bl. 81); van Pauwels, *de weduwe van Artevelde* en *Vluchtelingen uit Antwerpen*, beide werken die des kunstenaers roem hebben gevestigd; van Portaels, *Rebecca* en *eene caravaen door den Simoen verrast*; van Slingeneyer, *Vesalius in het leger van Karel V*, *de martelaer onder Diocletiaen*; van Van Lerius, *Jeanne d'Arc.*

Tusschen de andere kunstenaren vinden wy: Bossuet met zyne fraeije lichtryke tafereelen; Claeys, met zyne watergezichten; de Groux heeft zyne *dood van Karel V* gezonden; Dillens zyne bekende geestige Zeeuwsche *scènes.* Van de Schampheleer, Jacobs en Keelhoff treft men heerlyke landschappen aen; verders bewondert men eenige uitstekende portretten van De Winne, benevens eenige geprezen voortbrengselen van Eug. de Block, Hamman, Madou, A. Stevens, Tschaggeney, Verlat en Willems; van Robie pryken fyne bloemtafereeltjens.

De Vlaemsche schilderschool treedt alzoo krachtig en glansryk op. Van de beeldhouwers hebben onder anderen de HH. Cuyper, Fraikin, Frison, de dry heeren Geefs, Wiener, Van Hove stukken ingezonden, terwyl een aental graveurs hunne kunst hebben doen vertegenwoordigen.

Alles doet voorzien dat onze landgenooten talryke medaliën zullen wegdragen. Wy zullen de uitspraek der jury aen onze lezers mededeelen, zoo haest dezelve zal bekend gemaekt zyn.

- De muerschilderingen die M. Canneel, leeraer en bestuerder der Akademie van Gent, aldaer in de St-Salvatorskerk heeft uitgevoerd, zyn byzonder wel gelukt en de heer Canneel heeft den welverdienden lof van alle kunstenaren weggedragen. Laet er ons byvoegen dat de maker op de gelukkigste wyze alle de moeijelykheden heeft overwonnen, welke de staet der kerkmuren hem aenbood.

- De driejaerlyksche tentoonstelling van Gent bevat ongeveer zes honderd kunststukken, waeronder er eene menigte uitmuntende werken zyn. Onder de byzonderste tellen wy tafereelen door de heeren N. De Keyser, Ferd. De Braeckeleer, Felix De Vigne, Lieven de Winne (zyn voortreffelyk portret des konings), Huysmans, Otto Van Thoren, Jules Breton, Robert, Boulanger, Jos. Pauwels, De Bruycker, Corcole, Van den Bussche, enz. Wy hopen later breedvoeriger op deze tentoonstelling terug te komen.

- Door koninklyk besluit van 23 juny, wordt de fabriekraed der kerk van Voortkappel, te Westerloo, gemagtigd tot het vergrooten dier kerk.

- M. Chauvin, bestuerder der Akademie van Luik, heeft eene belangryke onderscheiding bekomen: de Senaet van Berlyn heeft hem by brief uitgenoodigd zyn tafereel den *H. Lambertus by Pepyn van Herstel*, die in de tenstoonstelling van Antwerpen prykte, in de hoofdstad van Pruissen ten toon te stellen.

- Eene som van 300 fr. is door het Staetsbestuer, ten titel van aenmoediging, toegestaen aen den heer Karel Bogaerd, smid-dichter te Eecloo.

- Z.M. de koning heeft 500 franken aen den Oudheidskundigen kring van het land van Waes gezonden, om hem te helpen in de oprigting van het standbeeld van P. Verheyden.

- In de kerk van de Nieuwmoer heeft men eene fraeije orgelkas geplaetst in ogivalen styl uitgevoerd onder de leiding van M.H. Braeckmans voor het huis Loret van Brussel.

- Te Mechelen heeft men het standbeeld van Dodoneus geplaetst, uitgevoerd door den bekwamen beeldhouwer dier stad, M. Tuerlinckx; hetzelve werd by M. Rousseaux, te Antwerpen, in marmer gekapt.

- Op zondag, 28 juny, heeft te Kortryk de inhuldiging plaets gehad van het gedenkteeken, opgerigt ter nagedachtenis van wylen Pieter Van der Ghinste, komponist. Eene solemnele misse in muziek, door Van der Ghinste gekomponeerd, werd om 11 ure uitgevoerd, in de St-Martenskerk, waerna een muziekkorps den stoet naer het kerkhof geleidde. Twee redevoeringen werden uitgesproken.

- M. Van Schendel heeft te Brussel twee overschoone tafereelen voltooid; beide zyn merkten in den aerd van den meester, en allerkeurigst van uitvoering.

- M. Willem Rogghé, te Gent, zal de volledige werken van den onlangs overleden vlaemschen schryver Ronsse uitgeven bestaende in: *Kapitein Blommaert of de Boschgeuzen te Audenaerden.* - 1566-1572; *Arnold van Schoorisse*, episode uit den opstand der Gentenaars. - 1382-1385; - *Pedro en Blondina*, geschiedkundig verhael; *De Gentsche Mammelokker*, verhael; *De geheimzinnige Kluizenaer*, volksverhael uit de XIIIe eeuw; *Schetsen uit de Geschiedenis van België*; *Historie der Graven van Vlaenderen; Jacob van Artevelde*, verhael uit de vaderlandsche geschiedenis enz., enz.

De volledige werken, gedrukt op zwaer papier in 't formaet van Conscience's werken, zal geschieden by afleveringen van 80 tot 100 bladzyden. De aflevering zal de inschryvers aengerekend worden tegen een centiem de bladzyde. De betaling gebeurt na de bezorging van vyfof zestal afleveringen. De eerste zal verschynen, zoodra het getal inschryvers zal voldoende wezen om de drukkosten te dekken. De naemlyst der inschryvers zal achter het werk worden gedrukt.

- De maetschappy *Vlaemsche Bond* te Brugge, is yverig aen het werk om eene vlaemsche volksbibliotheek tot stand te brengen; reeds is zy in bezit van een honderdtal boekwerken der beste vlaemsche schryvers.

- De uitgever I.S. Van Dooselaere, te Gent, heeft een prospectus uitgegeven van een nieuw werk van M. Sleeckx, *Op 't Eksterlaar*; het zal een schoon boekbeel vormen van ongeveer 300 bladzyden engelsch formaet en zal versierd zyn met eene prachtige staelgravure, door een' der eerste engelsche plaetsnyders vervaerdigd en aen de inschryvers afgeleverd worden ten pryze van fr. 2-50. Na de verschyning zal de prys verhoogd worden.

- De keizerlyke akademie van Caen (Frankryk), heeft de volgende onderwerpen uitgeschreven vooor eenen pryskamp: 1e *de groei der bladeren en den groei der planten.* De akademie stelt geen program voor:

wat zy verlangt is eene reeks *nieuwe* feiten, goed bestatigd, ter ondersteuning van de denkwyze des mededingers. De prys is 2000 francs. 2e *studie op het leven en de werken van Jan Marot.* Prys, 500 fr. De verhandelingen moeten vóor 1 january 1864 (voor de 2e kwestie) ingezonden worden.

Oudheidskunde.

In de laetste zitting der koninklyke kommissie van geschiedenis, heeft M. Gachard lezing gegeven van eene nota over de aenkoopen welke hy onlangs te Londen gedaen heeft. Daeruit volgt dat onze nationale archieven met een aental kostbare documenten zyn verrykt geworden, en onder ander:

(a) Zeven-en-zeventig originele brieven van keizer Karel, geschreven aen den kanselier van Braband en aen den hoogeren raed dier provincie in de jaren 1514-1531;

(*b*) Twee honderd negen-en-twintig originele brieven van Margaretha van Oostenryk, moei des keizers, regente van de Nederlanden, insgelyks geschreven aen den hoogeren raed dier provincie, 1507-1530.

(*c*) Verscheidene oorspronkelyke brieven van keizer Karel en Margaretha aen den voorzitter van den grooten raed van Mechelen, Meester Johan Pieters, 1514-1515;

(*d*) Zes-en-dertig oorspronkelyke brieven geschreven aen den raed van Braband, door de aertshertogin Margaretha, de graven van Nassan en Lalaing, de steden van Brussel, Antwerpen, enz., 1514-1530;

(*e*) Een-en-zestig oorspronkelyke brieven, gestuerd naer den kanselier van Braband, door de graven van Nassau, de Lalaing en andere ministers, 1514-1528;

(*f*) Twee-en-twintig oorspronkelyke brieven en mandaten gestuerd aen den audiencier van Braband door keizer Karel en Margaretha van Oostenryk, 1514-1525;

(*g*) Eene reeks oorspronkelyke akten der Staten van Braband, aengaende de vragen om hulpgelden door het gouvernement gedaen, 1516-1531;

(*h*) En verscheidene oorspronkelyke edikten op perkament, van Karelden-Stoute, keizer Karel en de Staten van Braband.

- Volgens een spaensch dagblad heeft men onlangs een kostbaer hand schrift, van het leven en daden van Karel V, door hem zelven geschreven, ontdekt. Men wist sedert lang dat Z.M. gelyk Cesar, de geschiedschyver zyner eigene daden was; doch men dacht dat zyn werk verloren of door Philips II verbrand was. Dit kostbaer werk, hetwelk gelukkiglyk is teruggevonden, zal welhaest gedrukt worden.

- Er is eene subsidie van 750 francs verleend aen de maetschappy *de Vlaemsche Bibliophielen*, te Gent, om haer te helpen in de kosten der uitgaef in *fac-simile*, van een oud geïllustreerd handschrift, getiteld *Spiegel onzer Behoudenisse-Speculum humanae salvationis.*

- In de kerk van Edingen (Enghien) is men bezig met de herstelling van haer oudste gedeelte, namelyk de groote zykapel, die men gelooft oorspronkelyk de eerste kerk te zyn geweest. Die aenzienlyke werken worden op eene onberispelyke wyze uitgevoerd; enkel wenschten wy dat, tydens den duer derzelven, men iets meer zorgde voor het behoud der onlangs ontdekte gebeeldhouwde kapiteelen, welke de gewelfbogen ondersteunen.

Deze eigenaerdige kunststukken, welke tot de tweede helft der XIIIe eeuw behooren, leveren eene zoo zeldzame als belangryke type voor de kunstgeschiedenis van dat

tydvak. Allen zyn uit blauwen hardsteen gehouwen, en met afbeeldingen versierd welker onderwerpen hoegenaemd niets gemeens hebben met de godsdienstige bestemming der plaets. Eenige figuren dragen nog de sporen der kleuren, met welke zy oorspronkelyk waren beschilderd.

Ook wenschten wy, even als de *Beurzen-Courant* van Gent, dat men maetregelen name voor het bewaren der twee grafzerken der XIXe eeuw, ter zelfde kapel nog aenwezig; thans zyn zy met eene dikke laeg steengruis kedekt, en weldra zal men genoodzaekt zyn, er de stellingen op te plaetsen! Waerom die eerbiedwaerdige gedenkstukken, tydens de werken, niet met eenige planken eedekt? Moet de onachtzaemheid ons berooven van het weinige, wat de beeldstormers der XVIe en XIXe eeuw hebben gespaerd.

Kunstnyverheid.

- M. Orban, goudborduerder te Antwerpen, heeft wederom eenen sierlyken kasuivel voltooid, bestemd voor het klooster der eerw. paters Redemptoristen dier stad; in het midden van het kruis, ontwaert men O.-L. Vrouw van Goeden Raed, die aenroepen wordt door den H. Joseph en den H. Alphonsius de Ligorio; op het voorplan pater Passerat, die de voorspraek van den stichter der congegratie afsmeekt; dit alles is uitgevoerd naer het tafereel van M. Van Maldeghem, kunstschilder te Brussel. In de vier hoeken van het kruis, de HH. Dominicus, Bernardus, Andreas en Mathias, die den lof van Maria hebben verkondigd.

Op den voorkant van den kasuivel, ziet men den H. Henricus, koning, de H. Anna en de H. Elisabeth, patroonen der gevers; alle deze figuren zyn in zyde gebordueerd, in den aerd der ouden. Ons dunkens heeft de jeugdige nyverheidskunstenaer eene schoone toekomst voor zich, daer de studie en de smaek van de geestelykheid en het volk meer en meer uitbreiding nemen, en ons gedeeltelyk terug voeren naer de kunst waerin onze voorvaderen, in dergelyke vakken, meer gevorderd waren dan wy.

- M. Bourdon, zilverdryver te Gent, heeft eene remonstrancie voltooid, bestemd voor een geestelyk gesticht te Brugge. Het is een der beste dryfwerken die hier te lande uitgevoerd zyn, en stelt een wezenlyk gedenkteeken daer in ogivalen styl.

- België heeft op de tentoonstelling te Londen, 188 medaliën en 133 meldingen bekomen.

- Men zegt dat het schepen-kollegie van Brussel in onderhandeling is, voor het aenkoopen der monumentale fontein der manufaktuer van Val-d'Osne, welke zich in de tentoonstelling van Londen bevindt, en die men op eene van de openbare plaetsen der hoofdstad, aen de nagedachtenis van M. Ch. de Brouckère, zou oprichten.

Sterfgevallen.

M. Pieter-Albrecht Lodewyckx, doktor in de medecynen en gewezen lid der provinciale geneeskundige kommissie, is den 16 july te Antwerpen overleden, in den ouderdom van 80 jaren. M.H. Simon heeft by de begravenis, in eene korte doch welgemeende rede, alle de verdiensten van den afgestorvene doen uitschynen.

- M. Joannes-Baptiste Le Roy, deken der belgische schilders, geboren in 1771; hy schilderde landschappen en dieren in den aerd van Potter.

Bloemenspraak.

Er zijn twee bloemekens, rood en blauw,
Van vurige en trouwe min;
Het zijn de lieven uit Flora's rijk,
Elk looft ze met hart en zin.

Des morgens vroeg wen het eene nog
Den geu rigen boezem sluit,
Dan kijkt het andere schalksch en frisch
Het dau wige loover uit.

En 's middags wen 't deze in zonnenglans
Fier en aanbeden troont,
Versteekt zich 't gene aan den waterkant
Door beschermend groen bekroond.

Maar wen het avondsterreken blinkt,
Het sterkijn der hoop zon klaar,
Dan doen zij beiden 't oogelijn toe
En droomen zacht van elkaâr.

Want onmisbaar zijn ze elkandren steeds,
Al wonen ze niet bijeen,
En 't bodewindjen draagt hun gezucht
Door waas en nevel heen.

Doch viert ooit minnaar teeder en trouw
Zijns lievekens feestdag meê,
Dan gaat hij vele bloempjens voorbij
En kiest er zich twee - die twee.

Dan zegt hij haar niet, wat ze innig weet,
Noch wat hij klophartend ziet;
Welgeurend spreekt het tuiltjen voor hem:
Roosjen - vergeet mij niet!

C.J. HANSEN.

18 10/3 62

Eenparigheid in de spelling onzer nederduitsche tael.

Sedert eenige jaren is meermaels de wensch uitgedrukt geworden om ééne de zelfde spelling zoo in Belgie als Holland te gebruiken. Ik wil daerover ook een woordje zeggen. Dr A. De Jager, van Rotterdam, sprak op het Brusselsch Taelcongres van 1851, onder anderen, het volgende uit: ‘De vraag is in den jongsten tijd te berde gebragt of het niet wenschelijk ware, dat er middelen wierden beraamd om de spelling van Noord-en Zuidnederland geheel op eenparigen voet met elkander te brengen. Ik voor mij zie die wenschelijkheid niet in. Het verschil tusschen de tegenwoordige vlaamsche spelling en de heerschende in de noordelijke gewesten, is, wat hoofdpunten aangaat, uiterst gering: het bestaat, zoo ik wel zie, voornamelijk in de verlenging van de *a* met *a* of *e* en in het gebruik der *ij* of *y.* Zulke geringe verscheidenheid kan, mijns inziens, zonder eenig bezwaar van weêrszijde, wel blijven bestaan bij volken, die hoe naauw verwant en hoezeer gemeenschappelijk den bloei der moedertaal beoogende, toch in tongval en uitdrukking iets eigens zullen blijven behouden, De duidelijkheid en verstaanbaarheid kan onmogelijk daarbij verliezen. Mijne zuidelijke broeders zullen mij gelooven, wanneer ik hun verzeker dat als *H. Conscience* in zijnen *Loteling* tooneelen en karakters schetste vol natuurlyke eenvoudigheid en diep gevoel, de bekoorlijkheid zijner schildering voor geen zijner talrijke lezers in het Noorden, om het vlaamsche taaleigen, verloren gaat. Even durf ik van hen de verzekering wachten dat als mijn stadgenoot, Bogaers, in noordnederlandsche spelling de deugden vereeuwigt hunner voortreffelijke koningin, zijne schoone verzen daarom in hunne ooren niets van hunne welluidendheid missen. Hoe vreemd het welligt ook moge klinken, M.H., het denkbeeld lacht mij aan, dat Hollanders en Vlamingen eene kleine eigenaardigheid, ook in het uiterlijke hunner taal, behouden. Ik zou wenschen dat de vreemdeling, wanneer hij een' blik slaat op eene verzameling hunner gemeenschappelijke werken, mogt zeggen: zie, dat zijn lettervruchten, deze in 't Zuiden, gene in 't Noorden gekweekt, maar te samen blijk dragende van vurige liefde voor Godsdienst en Vaderland[(1)].’

Ik voel my sterk genegen om die bovenstaende wyze regels te beamen. Ja, wanneer Vlamingen gezonde lettervruchten, in goede, gelouterde tael geschreven, voortbrengen, dan zal Holland ze om geene *ae* of *ue* terugwyzen. Trouwens A. Snieders' romans worden in Noord zoo lustig als in Zuid-Nederland gelezen, en des

(1) Blz. 35-6 der Verhandelingen van het 3^{e} Nederlandsche letterkundig Congres gehouden te Brussel 1851).

Eerw. dekens De Carts sermoonen hadden meer vertier in Noord-dan in Belgisch-Braband.

Hoewel ik dan ook de volkomene eenheid van spelling als niet noodzakelyk oordeele tot voortgang en bloei der nederduitsche tael-en letterkunde, nogtans wensch ik eene wederzydsche toenadering, dewyl toch beide volken, vlaemsche Belgen en Hollanders, stam-en taelgenoten zyn. In alles overeenkomen is nooit geweest en zal nimmer zyn, in België zoo min als in Holland. Ik beweer byv.: dat men *wyselyk*, *vreeslyk*, *beeltenis*, *iemant*, *vonniste*, *gevonniste*, enz. *moet* en *rondde* of *ronde* (gelyk *koude*, *waerde)*, *breedte*, *hoogde*, *lengde* zoo wel als *rondte*, *breedte*, *thoogte*, *lengte*, ja zelfs *behachelyk* met *ch*, zoo wel als *sterfelyk* met f, *mag* schryven(2). Zoo nog verkies ik *dauw* voor *daeuw*, en *draien* of

(2) Zie myne taelkundige mengeling in de Eendragt van 18 mei en 1 juni 1862 opgenomen.

draeien voor *draaijen draeijen* of *draeyen.* Edoch voor wat de hoofdpunten betreft, daerin ten minste zie ik eene *goede* overeenkomst met vreugde te gemoet.

Maer hoe die gewenschte eenparigheid getroffen? Een tael-congres of een letterkundig genootschap acht ik als onbevoegd om een ontegensprekelyk vonnis te vellen en zóó of anders te doen schryven. Een staetsbestuer heeft myns inziens, nog minder dit regt; deze kunnen slechts aenraden. Zal echter het letterkundig Congres, te Brugge in September te vergaderen, omtrent eenige taelkundige redens eenig besluit nemen, en dit dan hier ten lande en in 't Noorden afkondigen, zoo neem ik ook de vryheid de volgende punten bereids voor te stellen.

1° Men schryve *volgens* of *volgends* enz. naer verkiezen wanneer soortgelyke bywoorden blykbaer van tegenwoordige deel-of andere woorden, eene *d* hebbende, zyn afgeleid; anders, als in *ergens*, *nergens*, *overigens* enz. kan er geen *d* gewettigd worden.

2° Wat y of ij betreft, daerover zal men ligt 't akkoord geraken. De ij of y, in nederduitsche woorden, is zekerlyk eene lange of verdubbelde i en wordt nog in vele oorden beider Nederlanden als *ie* uitgesproken. Wy, Belgen, mogen dan gerust de ij aen- of liever hernemen, vermits byna al onze oude boeken tot rond 1730 met ij geschreven zyn. Doch, wyl de ij of lange ï haren natuerlyken klank nu verloren heeft, en in de beschaefde uitspraek byna als ei luidt, zoo konnen ook de Hollanders zonder zwarigheid *onze* hedendaegsche y aenvaerden.

3° *Men verlenge a en u door e en niet door haer zelven.* Maer, zal men my toeroepen, de Hollanders zullen van zoo iets niet willen hooren, nog hunne aa vaarwel zeggen; daerby eenige voorname vlaemsche schryvers hebben reeds de hollandsche spelling aengenomen, en dit is *consequenter.* - Als men wilt *consequent* zyn in alles, dan moet men ook de i door haer zelven verlengen en *liigen*, en, volgens eenen anderen regel, *doot*, *ontfangen*, *bedriichelyk*, enz., schryven. Het staet ieder vry te schryven naer zyne zienswyze. Maer wy, overige Vlamingen, zyn niet genoodzaekt hen of de Hollanders in alles na te volgen. Wy Belgen, die reeds zooveel aen de eenparigheid geslachtofferd hebben, moeten de liefde tot de spellingseenheid zoo ver niet dryven, dat wy het goede, ja het betere, voor het min gegronde, voor het slechtere verlaten, dat wy ons belgisch dialekt, dat, volgens de bekentenis zelfs der grootste taelgeleerde Nederlanders, zoo veel goeds bevat, in alles achter het hollandsch moeten stellen. Mogt zulke handelwyze wel redelyk en echt nationael heeten? De uitmuntende tael- en letterkundige Van Lennep acht[1] *de spelling van ae en ue als hoogst wenschelyk.* Trouwens hy verklaerde op 't laetste Congres ‘dat de Belgen ongelyk zouden hebben eene spelling te verlaten, die, van in de eerste tyden af tot in de tweede helft der lest verloopene eeuw, door geheel Nederland is gevolgd geweest. De heer J.-H. Halbertsma, een der geleerdste taelkenners van Noord-Nederland, heeft ook de *ae* voorgestaen als de *alleen wettige en gegronde spelling*, door den amsterdamschen dialekt zonder regt of reden verdrongen en die hy voornemens is in zyne toekomstige schriften te herstellen. Hy heeft op het Congres van 's Hertogenbosch verklaerd dat zulks ook Bilderdijks gevoelen was. De heer *De Vries*, wiens gezag in het taelkundige heden zoo afdoende is by zyne landgenoten, verklaert dat de Belgen alleen *wel* schryven en *derhalve verpligt zyn aen het*

(1) Zie bladz. 189 der handelingen van het zesde Nederlandsch letterkundig Congres gehouden te 's Hertogenbosch in 1860.

voorvaderlyk gebruik vast te houden. Men mag derhalve zeggen dat het vraegpunt door bevoegde regters (reeds) beslist is geworden[(1)]'

Onze noordsche landgenoten kunnen dus niets beters doen dan tot *onze* of tot hunne goede oude spelling terug te keeren, en zulks uit liefde voor de eenparigheid en het goede.

4° *Spelregel van g en ch.* Siegenbeeks regel, namelyk *van in woorden*, *welke in het meervoud eene g hebben*, *of dezelve om hunnen duidelyken oorsprong vereischen*, *de g altyd te behouden*, *en anders ch*, schynt my zeer gegrond. Ook is hy van de meeste en beste schryvers byna algemeen gevolgd geworden. Bilderdyk, Nêerlands groote dichter, maer als taelkundige van oneindig mindere waerde, is er evenwel tegen opgekomen en wilde een tusschenweg inslaen, schryvende byv. *macht*, *mocht*, *toezicht* enz. En de rede is, zegt de heer Ternest[(2)] omdat de t in mocht tot den grondvorm des onvolm. verl. tyds behoort en zich zoo vast aen de ch sluit dat er geene doffe e tusschen kan. enz. Deze uitlegging en nog minder die van de ch in *macht* kunnen wy onmogelyk boven Siegenbeeks regel stellen. Er is gewis geen regel zonder uitneming in de spelling eener tael. Wilde men echter getrouw Bilderdyks en zyner discipelen regel volgen dan ook moest men *licht*, *lach* van liggen, *weecht* van wegen, *doot* zoo wel als *graf*, *glas*, gy *hept* schryven. Men zou dus gedeeltelyk naer de schryfwyze der Ouden, dat is tot den regel der welluidendheid teruggaan. Maer zulks is niet geschapen om eenparigheid, maer wel meer verwarring voort te brengen; ja dat zou, ware men in alles getrouw aen den regel, op welken het schryven van *zicht*, *macht*, *ik mocht*, eigentlyk steunt, de kennis onzer tael allermoeilykst maken. Volgens my deede men derhalve het best met Siegenbeek en Weilland getrouw te volgen.

Indien het bovenstaende, vooral de twee laetste punten, in het Brugsch taelcongres, na rype overweging en uit loutere liefde om tot de zoo gewenschte eenparigheid te geraken, wierde aengenomen, dan ware de zaek beslist; dan zou er voortaen maer ééne de zelfde spelling meer heerschen in Noord-en Zuid-Nederland.

Leuven, July.

SCHUERMANS.

Aenteekening over den bouw van het Stadhuis van Antwerpen.

De geschiedenis der gebouwen van Antwerpen is reeds herhaelde malen geschreven geworden, en men zou denken nagenoeg alle de bescheeden te kennen die met hunne stichting in verband staen; evenwel worden er dagelyks oorkonden en andere stukken ontdekt, die als het ware, het verleden dezer gedenkteekens onder een gansch ander daglicht plaetsen.

Over den bouw van het Stadhuis, by voorbeeld, vindt men eene menigte verhalen. Geen onzer geschiedboeken, geen onzer *Guides* of het bevat eene beschryving dezer merkweerdige schepping, en nogthans wist men weinig omtrent de plechtigheden der inhuldiging van het gebouw zelve; eene handschriftelyke chronyk der XVIe eeuw door den raedsheer de Vos-Verbrugghe aen de Bibliotheek der stad Antwerpen geschonken, stelt ons in staet een aental lang vergetene byzonderheden terug aen het licht te brengen.

Doch alvorens deze bescheeden te onderzoeken, willen wy eenen oogslag werpen op het monument zelve, en ons ondervragen wat de bouw-

(1) De Flamingant, almanak voor 1862, blz. 70-71.

(2) Brief des Eerw. hoogleeraers J. David, pr.

meester by de versiering van ons Stadhuis in acht heeft willen nemen.

Wanneeer omtrent het jaer 1560, O.S. het Magistraet van Antwerpen het besluit nam, een nieuw Gemeentehuis in onze stad op te richten, dan was de voor ons nieuwe styl der hergeboorte in onze gewesten doorgedrongen. Tot dan toe waren al de Stadhuizen van België in ogivalen styl gesticht geworden; men kent de prachtige Stadhuizen van Brussel, Leuven, Gent, Audenaerde; men kent ook het oude Stadhuis van Antwerpen, dat, ofschoon zeer klein, fraei en eigenaerdig was. Maer in het midden der XVIe eeuw mocht men aen dezen bouwtrant niet meer denken. De *hergeboorte* werd, even als alle nieuwigheid, met eenen beklagensweerdigen drift ingevoerd; - het eigenaerdige oude werd voor het vreemde nieuwe verworpen en Antwerpen was geroepen om het eerst een gemeentegebouw in dezen styl te bezitten.

Cornelis de Vriendt, de broeder van Frans Floris, die een zeker getal jaren in Italië had doorgebracht, en eene groote ervarenheid in zyn vak had verkregen, leverde een plan in dat door het Magistraet werd goedgekeurd. Onnoodig dit ontwerp hier te beschryven daer het by de uitvoering nagenoeg getrouw werd gevolgd; zeggen wy alleenlyk dat het gebouw een langwerpig vierkant vormt, en bestaet uit een marmeren rustiek, waerboven eene stagie volgens de Dorische en eene tweede volgens de Jonische orde; het middengedeelte met roode marmeren kolommen versierd, is buitengewoon ryk, en is met eene *campanilla* bekroond die den toren of torentjens moet vervangen waervan alle gemeentegebouwen zyn voorzien.

Door zyne bouworde doet het Stadhuis van Antwerpen zich dus weinig onderscheiden van alle andere monumenten in denzelfden styl opgericht; alleen de zinnebeelden geven hem een eigenaerdig karakter.

Deze evenwel zyn aen het oude Stadhuis ontleend. Dit laetste inderdaed, was, gelyk men weet, van vier torentjens voorzien welke met den arend van het H. Ryk waren bekroond; de voorgevel, insgelyks met den duitschen adelaer bekroond,

was versierd met de wapens in kleur en metael van Antonius van Burgondië, hertog van Braband, onder wiens regering het oude Stadhuis

werd opgericht; lager stond, volgens het gebruik, het beeld der algemeene patroonersse van Antwerpen: de Heilige Maegd Maria.

Wanneer in de XVIe eeuw, Cornelis de Vriendt zyn plan van het nieuwe Stadhuis inleverde, dan bezigde hy voor dit gebouw de zelfde zinnebeelden die het oude hadden versierd; boven op de campanilla en op de hoeken naest de schouwen, plaetste

hy den arend des keizerryks. ‘Antwerpen, zegt de geleerde Secretaris de Moy, in zyn *Tractaet der officieren* dezer stad ‘Antwerpen, wesende van het Marcgraefschap des heyligh ryckx, is hier voormaels geweest appendix van den heyligen rycke, en daerom wort bevonden dat de stadt van Antwerpen diversche privilegiën heeft vercregen van de keysers en roomsche koningen als van de twee *jaermerckten*, van de merckt van *sout*, *visch* ende van *havere*, etc.

Item dat de poirters van halse, van have en van alle bytichten nergens te recht staen dan voor de weth alhier en diergelycke.’

Deze kenteekens toonden dus niet alleen dat onze stad en hare vryheid niet van Frankryk, als een groot deel van Vlaenderen afhankelyk waren, maer deden ook den oorsprong des voorspoeds onzes handels even als dien onzer rechten en privilegiën kennen.

In het midden des voorgevels, werden de wapens van koning Philips II

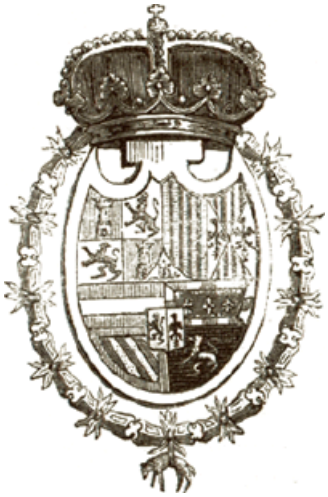

gehôuwen, souverein onder wiens regering het Stadhuis werd gebouwd; ter rechter zyde, stelde men de wapens van Braband met de duitsche

hertogelyke kroon; ter linker, het wapen van het Markgraefschap des H. Ryks samengesteld uit het blazoen der stad Antwerpen met een hoofd van goud waerin men den dobbelen arend van sabel van het zelfde keizerryk ontwaert.

Eene plaet welke ten jare 1565, by den koninklyken drukker Willem Silvius onder den titel van *Vera et accvrata curioe Antverpianoe delineatio* verscheen, en met de woorden *Senatui Populoq. Antverpiensi*,

Gvlielmvs Silvivs gratitvdinis ergo dedicabat An°. 1565, aen het Magistraet en het volk werd opgedragen, toont dat de bouwmeester voornemens was een vierde wapen boven het venster der campanilla te stellen; daer dit wapen nogmaels het schild de Konings moest vertoonen, zal men het als overbodig hebben weggelaten.

In alle deze versierselen bleef de Vriendt dus getrouw aen de overleveringen die men by den bouw onzer stadhuizen volgde. In één punt week hy van de oude gebruiken af. Inderdaed, vergetende dat elke gemeente onder de bescherming eens heiligen stond, verving hy het beeld der H. Maegd, dat tot dan den gevel van het oude stadhuis had versierd, door den held eener fabel in de XIIIe eeuw uitgevonden, en miskende hierdoor den geest onzer nationale instellingen en de overleveringen onzer borgerlyke bouwkunst[1].

Het leggen van den eersten steen van het stadhuis had met groote plechtigheid plaets; het handschrift door den heer De Vos-Verbrugghe bevat desaengaende het volgende chronicum (1560):

DEN EERSTEN STEEN VAN TSTADTHUYS VEEL VOLCX LEGGHEN SACH, IN ANTWERPEN PLAYSANT VOOR MEERTE DEN TWEEDEN DACH.

De markgrave Jan van Immerseele, de amman Godevaert Sterck, Costen van Halmale, de borgemeesters Nicolaes Rockocx en Jan van Schoonhoven, legden den steen, waerop, ter eener zyde, de woorden: *Ferdinando Imp. et Philippo Hispan. Rege*, *Brab. Duce*, *Sacri Imp. Marchione*, *etc.*; ter andere: *Senatus Antverpian. die. XXVII. Febr. An. a Nat. Chr. M.D.LXI.* te lezen waren.

Slechts vier jaren werden voor het voltrekken van het gebouw gevergd; op 27 February 1564 O.S., werd het nieuw stadhuis plechtiglyk ingehuldigd en alsdan den eersten rechtsdag gehouden. Eene misse werd er gezongen, waervoor het Magistraet de muziek opzettelyk had laten verveerdigen; daer men in die tyden, zoo min als nu, eene feest zonder banketten niet begreep, werd er een prachtig noenmael gehouden.

De dichter P. Heyns bracht te dier gelegenheid de volgende regelen in rym, welke zich in de chronyk des heeren De Vos bevinden:

Jaerdicht van 'tnieuw Stadthuys van Antwerpen na 't scryven shofs van Brabant. P. Heyns.

Van d'AntWerps groot stathUYs WIert den eersten steen gheLeYt,
den naest Lesten Van febrUarIo openbaer:
den zeVensten des tWeeden oCtobers na 't Jaer VerspreYt,
Wert gheheVen den eersten heff Van hoUte zWaer.
den eersten MeY Wert ghezet op zYnen aVont daer:
de eerste pUbLIkatIe Werter ghedaen,
den eersten JanUarIJ In tVoLgende Jaer:
den naestLesten febrUarY zYnder opghegaen
de heeren der stadt, doende daer haer zaken Voortaen
Waeraff zY doen d'eerste hebben UYtghesproken:
en tIen daghen daerna Wert het oUthUYs ghebroken.
1560

1 Zie het merkweerdige schrift des heeren Piot, *les Statues de l'Hôtel-de-Ville de Louvain.*

(Stylo rom□.) ConsteLYC stont dIt op den eersten stee□ gheprez□e en□ dIt MoCht eLC ond□ fYn gegraVeert Lesen[2].

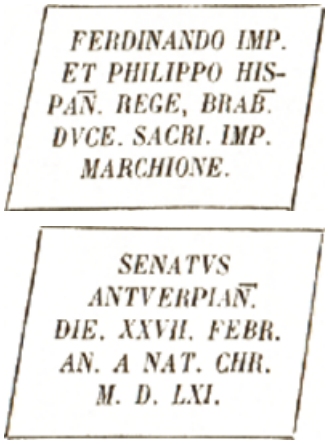

(*Stylo Brab.*) dIt zYn d'antWerpsChe Wet. heeren Vroom en Vast In troUWen,
dIe Vant oUt stadhUYs ghinghen,
In sproCkeL, opt nIeUWe den eersten dInghdaCh hoUWen
Van VerscheYden dInghen.

Schoutet.
Heere Jan van Immerselle *Riddere*
Marcgrave des Lants van Ryen.

Amptman.
Heere Godefroy Sterck *Riddere.*

Borghemeesters.

H. {	Henric van Berchem	} ridderen.	} *buyten.*
H. {	Jan van Schoonhoven	} ridderen.	} *binnen.*

Schepenen.

H. {	Lancelot van Ursele	} Ridderen.
H. {	Niclaes Rockocs	} Ridderen.
H. {	Jan van den Werve	} Ridderen.
H. {	Jacob van der Heyden	} Ridderen.
H. {	Jean Wolffaert	} Ridderen.

M[r] Jacob Houtappel
Marten van Ranst
Henric van Etten

(2) 1561. De eerste regel van dit jaerschrift staet in verband met den bovenkant des steens, de tweede, met den onderkant.

Jan van Halmale
Melchior Schets
Symon Heremite
Gerard Despomereaux
Mr Jan Vandermeiren
Mr Pauwels Schuermans
Mr Jan Rubbens
Mr Anthonis van Mansdale
Rogier van Leefdale.

Tresoriers.
Reynier van Ursele.
Christoffel Pruyn.

Rentmeester.
Lambrecht van Kessele.

Pensionarisen.
Mr Jan Gielis
Mr Jacob van Wezembeke.

Greffiers.
Mr Joachim Polites
Mr Adriaen Dyck.
Mr Willem Martinj.
Mr Nicolaes Gillis.

Secretarisen.
Mr Alexandre Grapheus
Mr Jan van Halle.
Mr Jan Asseliers.
Mr Henric de Moy.

Wel hem die God betrouwt.

Verder zag men, by AEgidius van Diest, eene tabel uitgaen, welke zich insgelyks in de Chronyk des heeren De Vos-Verbrugghe bevindt, en die wy hier, om hare zeldzaemheid inlasschen.

Datvm der fvndatien van dnievv stadthvys t'Handvverpen.

Men sach den Eersten steen *van* Dniew Stadthuys *excellent*
Ceremonialycken legghen, als een fondament,
Calendas tertio Martij, *op den noene*,
Certeynlyck dats den Tweeden dach voer Meerte *bekent*,
Constelyck was hy ghegraueert met letteren jent,
Caesar Ferdinandus, *en* Coninck Philippus *coene*
Las men bouen: en onder van ghelijcken doene
Was den Datum des Iaers, *oock den* Raedt *triumphant*
Der Stadt van Antwerpen, *voersichtig tallen saysoene.*
Also hier onder staet in figuren playsant.

1560. *Stylo Brabant.*

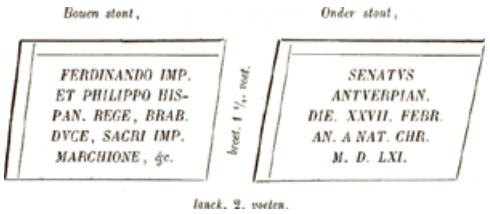

Dese nabescreuen Heeren leyden den steen

H. Ian van Ymmerseele Marcgraue.

H. Godevaert Sterck, Amptman.

H. Costen van Halmale.

BORGEMEESTERS.

H. Claes Rocox } Riddere.

H. Ian van Scoonhouen } Riddere.

Tvierde Iaer daer nae, ten seluen daghe claer..... LYC,
Hebben de Heeren vander Wet, nabeschreuen eenpaer.... LYC,
Met haer Secretarisen, Greffiers, twas blijcke..... LYC,
Haer eerste Intreye ghedaen, seer eerbaer..... LYC,
Op dit Nieu Stadthuys, oock den eersten Rechtdach waer... LYC
Aldaer ghehouden, en eerst een Misse Musycke..... LYC
Laten singhen, niew ghestelt Authentijcke..... LYC,

Ter eeren GODS, en Tcollegie accoirde..... LYC.
Oock een Noenmael werdter ghehouden rijcke..... LYC,
Soe wij hier ghetuijghen, en dijer waren jeghenwoirde.... LYC.

1564. Stylo Brabantiae.

BORGEMEESTEREN.

H. Henrick van Berchem, Buyten } Ridderen.

H. Ian van Schoonhouen, Binnen } Ridderen.

SCHEPENEN.

Heer Lancelot van Vrssele } Ridderen.

Heer Claes Rocox } Ridderen.

Heer Ian van Schoonhouen } Ridderen.

Heer Iacob van der Heyde□ } Ridderen.

Heer Ian vanden Werve } Ridderen.

Heer Ian Wolffaert } Ridderen.

Heer Melchior Schets } Ridderen.

M. Iacob Houtappel.

Henrick van Etten.

Marten van Ranst.

Symon l'Hermite.

Geeraert Despomereaulx.

Ian van Halmale

M. Ian vander Meeren.

M. Pauwels Schuermans.

Ioncker Ian va□ Leefdale

M. Ian Rubbens.

Anthonis van Mansdale.

SECRETARISEN.

M. Alexander Grapheus

M. Ian van Halle.

M. Ian van Asseliers.

M. Henrick de moy.

GREFFIERS.

M. Ioachim Polites.

M. Adriaen Dycke.

M. Claes Gillis.

M. Willem Martini.

Wetenswaerdig zyn de inlichtingen in dit stuk bevat, en de schryver zal zich veel moeite hebben gegeven om haer tot stand te brengen. De tien verzen der tweede kolom eindigen elk met de sylbe *lyc* welke in romeinsche cyfers, te saêm het getal 1520 uitmaken; wanneer men nu hierby de andere letters telt, in den laetsten regel bevat en die in de tabel met een punt aengeduid, het cyffer 44 opleveren, dan zal men het jaertal 1564 vinden.

Beuzelachtige studie inderdaed, doch die in onze tyden nog hare beoefenaers telt.

Iets dat ons by de vergelyking der *tabel* met de rymen van Heyns heeft verwonderd is dat de lysten der schepenen welke beide bevatten, niet gansch overeenstemmen. In de Tabel by voorbeeld, vinden wy eenen schepene, *Jan van Schoonhoven* geheeten, juist zoo als de Burgemeester van 1564, en wiens naem zich niet op de lyst van Heyns bevindt. Is hier, wat ons vreemd zou voorkomen, in de gedrukte tabel eene feil geslopen, dan telde men in het jaer der inhuldiging van het Stadhuis, te Antwerpen slecht *zeventien* schepenen, terwyl er, volgens de ordonnantie van 1556, *achttien* moesten zyn. De lyst der schepenen in het tweede deel van Butkens *Trophées de Brabant* opgenomen, zal in dit geval weinig ter hulpe staen. Niet alleen noemt de opsteller daervan, even als Heyns, slechts *zeventien* schepenen en *Jan van Schoonhoven* niet; maer buitendien laet hy *Jan van de Werve* ter zyde, om hem door een *Simon van de Werve* te vervangen, die, volgens hem, in het zelfde jaer, tot het ambt van Drossaert van Bergen-op-Zoom zou geroepen zyn geweest. Even als Heyns meldt hy eenen schepen met name *Rogier van Leefdale* wiens plaets in de tabel door een *Jan van Leefdale* is opgevuld. Deze *Rogier van Leefdale* zou de plaets van *Simon Van de Werve* hebben ingenomen waerdoor het getal schepenen in 1564, tot *zestien* wordt verminderd. Men ziet het, het handschrift des heeren De Vos doet verscheidene vragen ontstaen die de archieven der stad alleen kunnen beantwoorden.

Nog dry jaren, en het stadhuis van Antwerpen zal eenen dryhonderd jarigen ouderdom hebben bereikt. Daer de herstellingswerken, sedert 1853 begonnen, vlytig worden voortgezet, zou het niet onmogelyk zyn dat men in 1865 den voorgevel in zyne eerste pracht kon bewonderen.

P. GÉNARD.

Bonaparte.
Het Fransche van A. de Lamartine vrij gevolgd.

Op eene rots in zee waarlangs de golven branden,
Ontwaart des scheeplings oog een grafterp aan de stranden,
De baren huilen woest en klagend rond dat graf,
De tijd deed nog zijn kleur niet op den zerksteen kleven,
En onder 't kleed van mos en groen dooreen geweven
Prijkt... een verbroken vorstenstaf!

Hier rust... geen naam... vraagt de aard (zij zal u antwoord geven,)
Dien naam, in letteren van gudsend bloed geschreven
Van aan Tanai's boord tot op den berg Cedar,
Op 't marmer, op het brons en op de borst der braven,
En zelfs tot in het hart dier sidderende slaven
Die knielden voor zijn zegekar.

Sinds die twee namen die van eeuw tot eeuw herleven,
Nooit naam die hier omlaag op aller tong mogt zweven
Streefde op de vleuglen der onsterfelijkheid zoo wijd;
Nooit wist eens sterv'lings voet dien 't windjen uit kan wrijven.
Op aarde een dieper spoor zijn doortogts te doen blijven;
    En daár was 't einde van dien strijd.

Daar... met drie stappen kan een kind zijn rustplaats meten.
Wat viel hij laag, hij die zoo hoog eens was gezeten;
De vijand zelfs mag vreedzaam op zijn grafsteê gaan.
Dat werktuig van Gods wraak ligt in het stof bedolven
En zijne schim hoort slechts 't eentoonig lied der golven
    Die op de naakte klippen slaan.

Vrees echter niet, o schim, met roem en vloek beladen.
Dat mijne stem uw stomme majesteit zal smaden,
Neen, lastrend heeft de lier de grafrust nooit ontsticht;
De roem is heilig, in den nacht der dood verzwolgen,
Niets moet tot dáar een nagedachtenis vervolgen,
    Niets... dan de waarheid en haar licht.

Uw wieg en graf zijn met een duistre wolk omtogen;
Het bliksemvuur gelijk den storm vooruit gevlogen
Waart gij den schrik der aard' nog eer ge een' naam bezat,
Zoo als bij Memphis grond de Nijl zijn vruchtbre wateren,
Waar hij geen naam nog heeft, doet door de velden klateren
    En Memnons vlakten overspat.

De troon stond ledig naast de puinen der altaren;
De zege liet u op zijn wassen vleuglen varen,
De roem schonk u een kroon, (de roem is wuft en vlug!)
En de eeuw die onder 't schuim van haar ontboeide golven
En zeden, koningen, en godsdienst had bedolven
    Trad zelfs voor u een stap terug!

Gij dorst, trots de overmagt, de dwaling tegenrukken;
Als Jakob zaagt gij voor uw magt een schaduw bukken;
Die groote namen waar de wereld aan gelooft
Deed gij ten speeltuig voor uw vingeren verstrekken,
Als hij wiens hand de heilge vaten dorst bevlekken
    Aan 't Godgewijde altaar ontroofd.

Wanneer van razernij en wilde woede aan 't branden,
Soms een verouderde eeuw haar eigen ingewanden
Verscheurt, van vrijheid droomt daar ze in heur boeijen zucht,
Verrijst eensslags een' held voor haar verbijsterde oogen,
Verheft zijn scepter.... en het droombeeld is vervlogen,
    Voor 't beeld der waarheid heen gevlugt.

Had gij die kroon, dien scepter 't wettig hoofd hergeven,
De onttroonde vorsten op uw krijgsmansschild verheven,
Den smaad gereinigd van den vorstelijken krans;
Hadt gij alleen getracht de koningen te wreken,
Gij, krijgsman slechts, had hunnen luister doen verbleeken
Voor 't schitteren van uw zegeglans.

Roem, Eer en Vrijheid, schatten die wij de Almagt danken,
Dat waren woorden slechts voor u en ijdle klanken
Die de echo's klagend soms herhalen tusschen 't puin;
Gij dorst de grootheid van die woorden niet beseffen,
Alleen het strijdgehuil vermogt uw oor te treffen
En 't schettren van de krijgsbazuin.

Trotsch, en verachtend wat elk sterveling kan streelen,
Vroegt gij aan de aarde niets dan de aarde te bevelen;
Gij gingt, elk hinderpaal was vijand in uw oog;
Uw wil was als de schicht de stijve koord ontvlogen,
Die, om het doel te treffen dat gij dorst beöogen,
Zelfs dwaars door vriendenharten vloog.

Zooals een herder aan de groene waterzoomen
Van ver zijn beeldtnis ziet verlengen op de stroomen,
En golven met den loop der baren op en neêr,
Zoo zaagt gij van den hoogsten top uws luisters neder
En zocht in schaduw van 't voorleên uw eigen weder,
Met al de dagen van weleer.

En al die dagen dreven statig voor u henen
Als golven van de zee door 't zonnelicht beschenen,
Harmonisch zacht klonk in uw oor hun vreemd gerucht;
En, wen een weêrglans van den roem u kwam verlichten,
Verrees, met elke golf, een beeld dat gij zaagt zwichten
En lang bleeft nazien in zijn vlugt.

Dáar zaagt gij op uw borst het brons zijn donders braken,
Dáar deedt gij 't stof der heilge wildernis ontwaken,
Uw draver baden in de waatren der Jordaan;
Dáar stond gij waar slechts de aadlaars de vleuglen reppen;
Dáar wist ge een degen tot een scepter om te scheppen;
Hier.... maar wat siddring grijpt u aan?

Waarom keert gij in eens die oogen half gesloten?
Van waar die bleekheid op uw voorhoofd uitgegoten,
Wat schrikbeeld is daar uit 't verleden opgedaagd?
Het puin van twintig steên in gloeijende asch bedolven,
Of ligt een wijde zee van menschenbloed aan 't golven?
De roem heeft alles uitgevaagd.

De roem vaagt alles uit, doch nooit de gruweldaden!
Wat drijft daar aan? Een lijk! Het schijnt in 't bloed te baden,
't Is 't lijk eens jongelings, een telg uit vorstenschoot;
En immer spoelt de golf op nieuw dat lijk hervoren
En doet, als wraakgeschreeuw, den naam van CONDÉ hooren,
Zijn' beul nog dreigend' na de dood!

Als voelde hij een bloedvlek op zijn voorhoof klevend
Heeft hij op eens verschrikt de hand omhoog geheven,
Doch vruchteloos gepoogd, hij wischt dat bloedspoor niet!
Als waar 't een zegel door Gods hand er op geslagen,
Blijft hij die onuitwischbre vlek op 't voorhoofd dragen
    Waarin 't heelal zijn misdrijf ziet.

't Is daarom, dwing'land! dat uw luister zal verbleeken,
Uw misdaad twijfelend van uw genie doen spreken,
Een bloedvlek spatren voor uw zegekoets; van daar
Dat steeds een duistre vlek op uwen roem zal kleven,
Het nakroost aarzlen zal wat naam het u moet geven,
    Den naam van held of - moordenaar!

Nooit mogt gij, aan uw vorstlijk feestbanket gezeten,
Bij 't rondgaan van den kelk de koningszorg vergeten,
Uw oog beminde alleen de purperkleur van 't bloed;
Zoo als de krijger wakende op zijn zwaard gebogen
Zaagt gij den glimlach of den traan in maagdenoogen,
    Gevoelloos, met verstaald gemoed.

Gij mindet slechts de woeste krijgsschreeuw en de glansen
Der morgendzon die ge op de wapenen zaagt dansen;
Alleen uw moedig ros scheen u een streeling waard,
Wanneer 't zijn breede maan liet golven op de winden,
Het bloedig stof voor zijne stappen deed verzwinden,
    Het staal verbrijzelde in zijn vaart.

Uw roem schonk u geen vreugd, uw val deed u niet klagen;
Geen menschelyk gevoel deed ooit uw' boezem jagen;
Geen liefde of haat heeft ooit uw geestdrift opgewekt.
Gij dacht. - Als de aadlaar eenzaam op de rots gezeten
Hadt gij slechts eenen blik om 't wereldrond te meten,
    En klauwen naar die prooi gestrekt.

Op eenmaal zich ten top van eer en roem verheffen,
En met den bliksem van zijn magt heel de aarde treffen,
Tribuns en koningen vertrappen in het stof;
Een volk, het juk der wet ontsnapt, uw juk doen dragen,
En onder 't wigt der boei, om zijnen hals geslagen,
    Het doen gewagen van uw lof;

Van gansch een roemvolle eeuw 't gedacht, het leven wezen,
Den nijd ontmoedigen, de sluipmoord zelfs doen vreezen,
't Heelal doen siddren voor het dondrend krijgsgewoel,
Met bliksems van de wraak de volkeren te dwingen,
Zelfs tegen God naar 's warelds heerschappij te dingen,
    Wat droom!... toch dacht gij dit uw doel!...

En echter vielt gij van dat toppunt zoo verheven,
En door den storm op dees verlaten rots gedreven,
Rukte u de vijand stout den vorstenmantel af;
En 't lot, die enkle Godheid dien uw' hoogmoed eerde,
Schonk u, als laatste gunst, wen 't u zoo diep verneêrde,
    Deez' rotse tusschen troon en graf!

Oh, 'k had, dit uur, in uw gedachten willen lezen,
Als uw vervlogen grootheid voor uw' blik gerezen
Met haar herinnering u bittre wroeging bragt,
En op uw voorhoofd, wen gij dorst dien droom beschouwen
Met de armen roerloos op uw breede borst gevouwen,
De schrik voorbijvloog als de nacht.

Uw dood nochtans was kalm na zooveel onweêrsvlagen;
Zooals een maaijer die zijn arbeidsloon komt vragen
En slaapt op zijne zicht, vermoeid en afgemat,
Zoo ook dorst gij, uw slagzwaard om de heup geslagen,
Na uw volbragte taak of loon, of regt gaan vragen
Aan God die u gezonden had.

Men zegt dat, op de laatste stonde van zijn leven,
Voor de Eeuwigheid alleen met zijn genie gebleven,
Hij smeekend 't oog verhief tot 's hemels Oppervorst;
't Verlossingsteeken mogt die woeste ziel verwinnen,
Zelfs hoorde men zijn' mond een heilgen naam beginnen,
Naam.... dien hij niet voleinden dorst.

Voleind hem!... 't is de God die heerscht, de God die kroonen
En straffen uitdeelt, die de deugden weet te loonen;
Hij weegt de heldendaân als die des volks niet af.
Hij slechts kan u verstaan, o spreek hem zonder beven,
De dwingland en de slaaf, 't moet alles reekning geven
Van slavenboei of vorstenstaf!

Zijn graf is toe; hij staat voor God teregt. Gezwegen!
Zijn misdaad, zijne deugd wordt in de schaal gewegen;
Geen zwakke menschenhand ontheilig' nog zijne asch.
Wie kan de grondloosheid van Gods genâ doorgronden?
Wie weet of het genie, o plaag van God gezonden!
Niet een van uwe deugden was?

KAREL BOGAERD.

Eecloo, 1862.

Otho van Veen.

Otho van Veen, de groote schilder die met Adam van Noort de eer deelt, het talent van Rubens gevormd te hebben, werd te Leiden in 1556 geboren. Zyn vader, Cornelis, Ridder, Heer van Hoogeveen, Desplasse, Vuerse, Draakenstein, enz. stamde af van Jan van Vene, natuerlyken zoon van Jan III, Hertog van Braband en Isabella van Vene, gezegd Ermengardis van Vilvorde, dochter van Daniël van Vene. Joanna, Hertogin van Braband, verklaert by brieven van 20 November 1380, ‘dat sy haren gemynden bastaert brueder, heren Janne van den Vene, om den goiden menichfuldigen dienst dien hi haer dickwille gedaen heeft, ende noch doen mach, gegeven heeft ende geeft, mit desen brieve, sijn leeftdage, hare cleyne honde die men heet die bosse honde, die te houdene te verwaerne ende te behueden, wael ende getruwelic, mit allen den rechten, chijnsen, renten, lasten ende toebehoirten. Voirt heeft sy heren Janne voirsc. geleent haer hof, huys, ende wooninge te Holaer dat hi die sal houden

ende hantplichten, ende hem dair mit behelpen, ende sijn honde daer in houden ende vueden duerende tot hare weder seggen.' (WILLEMS. *Brab. Yeesten,* T. II. bl. 240) Eenige jaren daerna, op 28 Aug. 1396, stond de zelfde Hertogin het dorp Hoylaert aen haren bastaerdbroeder af, als blykt uit volgenden giftbrief, (Ibid. bl. 687). 'Johanne, hertoghinne van Lutcembourg, van Lothrijc, van Brabant, ende van Lymbourg, marcgrevinne des Heilichs Rijcs, verclaert, dat sy, in recompensacien van enigen gebreken, daerin sy haer tot haren natureliken brueder here Janne van den Vene, riddere, kent wesen gehouden, den selven heeren Janne, ende sinen hoir ende erfgenamen, mit desen yegenwordigen haren brieven geeft dat dorp van Hoelaer, gelijc dat wilen hare lieve here ende vader hertoge Jan, zeliger gedenckenissen, yeghen enen here van Marbays, te dier tijt, mit sinen gereden penningen cochte ende vercreegh.' Ridder Jan van den Vene, wiens naem nog te voorschyn komt in het verdrag tusschen de bastaerden van Braband te Tervueren in 1403 gesloten, (Zie WILLEMS, *Brab. Yeesten.* T. II. bl. 707), werd in de kapel van de HH. Philippus en Jacobus, der voormalige abtdy van Villers begraven; zyne grafstede, met zyne wapens versierd, droeg het volgende opschrift:

Hic de Vena Joannes de Brabantia
Bastardus is Ducis unus
Hic debiles pavit Claudis dedit, etc.

Cornelis van Veen stamde af van Jan van Veen, gezegd den kleinen Bastaerd van Braband, als blykt uit akte aen de familie van Veen, op 17 November 1668 afgeleverd, en op bl. 663, D.I. van BUTKENS *Trophées de Brabant*, gedrukt (..... Eerst dat den Chevalier Simon van Veen is herkomende van voors. Jan van Veen, natuerlyken soone van Hertog Jan de III. is gebooren in den jare veertien hondert twee en twintig, en noch heeft geleeft in den jare veertien hondert tsestig, en noch veele jaare daar naar, en dat den selven Chevalier Simon, van wettelyken bedde heeft geprocreeert en achtergelaten den Heere Jan van Veen, Chevalier en Heere van Hoogeveen; dat den selven Chevalier Jan van Veen van wettigen bedde heeft geprocreeert onder ander kinderen, ontrent den jare vyftien hondert een-en-twintig, de Heere Cornelis van Veen, Chevalier, in syn leven ook Heere van Hoogeveen, Desplasse, Vuerse, Draakensteyn, etc.'

Cornelius van Veen werd een der veertig leden van het vroedschap der stad Leiden, Burgemeester in 1565, en Weesmeester in 1570 en 1571.

Hy was in den echt getreden met Gertrudis Neckin, en won by haer twaelf kinderen, waeronder:

(1)

1° Simon van Veen, Ridder, heer van Hoogeveen, Desplasse, Vuerse,

Draakensteyn. 2° Jan van Veen, Gouverneur van het Eiland ter Schelling in Vriesland. 3° Otho van Veen, waervan straks verder. 4° Gysbrecht van Veen, geboren te Leiden in 1558. Hy werd plaetsnyder en heeft verscheidene kunststukken van zynen broeder Otho in print gebracht. 5° Petrus van Veen.

Otho van Veen, zag te Leiden in 1556 het licht. Tot zyn veertiende jaer, zegt de Eerw. H.P. Visschers, in zyne levensschets onzes schilders, leerde hy de schilderkunst in zyne geboorteplaets by Isaac Claesz of Nicolaï, terwyl hy zich met voordeel in de

(1) Deze portretten zyn door den heer H. Brown naer de eigene teekeningen van Otho van Veen gesneden.

studie der latynsche tael oefende. Uit hoofde der Nederlandsche beroerten trok hy in 1571 met zynen vader naer Luik, alwaer hy den geleerde en schilder Dominicus

Lampsonius tot meester nam. Door Cardinael Gerardus van Groesbeke werd hy naer Rome gezonden om er zyne kunststudiën te vervorderen. Dáér maekte hy zich leerling van Frederico Zucchero, en woonde, zegt Foppens, by den Cardinael Madrucius. Vyf jaren verbleef hy in de hoofdstad des christendoms, na welke hy Duitschland doorreisde, en zich in de Zuid-Nederlanden vestigde, die alsdan door den Hertog van Parma bestuerd werden. Deze vorst vereerde hem met de titels van ingenieur en schilder van het Hof van Spanje. Na de dood van Prins Farneze (1592) vertrok hy naer Antwerpen, alwaer hy in 1594 als vrymeester in de St-Lucasgilde werd aengenomen, en in 1603-1604 de waerdigheid van Deken dezer vereeniging bekleedde. In 1619 was hy ouddeken der *Violieren*, en deed verscheidene geschenken aen dit letterkundig genootschap te saêm met Adam van Noort, Rombout van der Veken, Adriaen Collaert, Peeter Bom, Willem de Vos, David Remeeus, Jan Breughel, Jan en Robrecht Collyns de Nole, Thomas Cassiers, Hendrik van Balen en Abraham Janssens.

Otho van Veen trad in den echt met de edele Jufvrouw Maria Loots, en won by haer de volgende kinderen, die allen in St.-Jacobskerk te Antwerpen gedoopt werden:

1° Anna, gedoopt den 17 juny 1595; peter: Sr. Simon van Veen, meter: Anna Colas (?)

2° Ernestus, gedoopt den 24 February 1598; peter: Z.H. Ernestus van Beijeren, Aertsbisschop van Keulen; meter: Elisabeth van Veen.

3° Cornelius, gedoopt den 21 Meert 1600; peter: Sr. Jan van Veen; meter: Jouff. Catharina Grisel (?)

Cornelius stierf in 1605; zyn grafschrift, dat zich eertyds in St-Jacobskerk bevond, luidde aldus:

CORNELIUS OTHONIS VAENI F. aetat. 6. Obiit 1605.

4° Gertrudis, gedoopt den 4 Juny 1602, peter: S[r] Hendrik van Mens; meter: Petronilla Louis. Gertrudis werd eene voorname schilderes; onder andere kunststukken, vervaerdigde zy het portret haers vaders, dat zich thans in het Musaeum van Brussel bevindt. Zy ging huwelyk aen met Lodewyk Malo; hun grafschrift in St-Jacobskerk bevatte het volgende:

LUDOVICI MALO
mortales exuvias
hoc expectat sepulchrum
in quo uxoris suavissimae
GERTRUDIS VENIAE
condi placuit
ista 30 Junii 1643
vitam honestam pio fine conclusit
hic.....
Bene precare animis

5° Susanna, gedoopt den 12 October 1604; peter: Monsieur Ghysbrecht van Veen; meter: Jouffr. Cecilia Loots.

6° Maria, gedoopt den 5 November 1606; peter: Daniel Ballignier; meter: Maria van Veen. Zy trad op 16 mei 1634 in St-Jacobskerk, in den echt met Leonardus van Halle. De getuigen waren Ernestus van Veen en Cornelius Cornelissen.

7° Agatha, gedoopt den 3 April 1609; peter: Sr Anthoni Triest van Caneghem; meter: Jouff. Agatha van Veen.

8° Catharina van Veen, gedoopt den 22 November 1611, peter: Peeter van Veen, Otho's broeder; meter: Catharina Vlaesch(1).

Otho van Veen, die door de Aertshertogen Albertus en Isabella tot waradein der Munte te Brussel benoemd werd, overleed volgens Foppens, in deze stad den 6 Mei 1634, in den ouderdom van 78 jaren.

Otho van Veen die een goed dichter was, heeft onder anderen, de volgende werken uitgegeven, welke met uitstekende compositiën versierd zyn:

1° *Emblemata Horatiana.*

2° *Emblemata humani amoris.*

3° *Emblemata divini amoris.*

(1) Wy danken onzen achtbaren vriend M. Th. Van Lerius, die ons op de geboorte van Otho's jongste kind heeft opmerkzaem gemaekt.

4° *Vita S. Thomoe Aquinatis.*

5° *Bellum Batavorum cum Romanis.*

6° *Historia Hispana septem Infantium Laroe.*

7° *Emblemata ducenta Principibus*, *Viris Ecclesiasticis*, *Militaribus*, *aliisque usurpanda.*

8° *Conclusiones Theologicae et Physicae de primariis Fidei capitibus*, *atque in primis de Praedestinatione.*

Van Veen was met de voornaemste geleerden zyner eeuw bevriend; zyn vriendenalbum dat onlangs door den Eerw. H.P. Visschers werd uitgegeven, bevat de namen van Dominicus Lampsonius, Michaël van der Hagen, Janus Gruterus, Abraham Ortelius, Janus van Caestre, F. van der Cammen, Justus Lipsius, Franciscus Sweertius, Gerardus de Mallery, enz.[1]

(Zie over Otho van Veen het werk van wylen den Eerw. H.P. Visschers getiteld: *Iets over Jacob Jonghelinck*, *Octavio van Veen*, enz. Antw. P.E. Janssens, 1853).

P. GÉNARD.

Taelkongres te Brugge.

Het zevende Nederlandsche tael- en letterkundig kongres, hetwelk op 7, 8, 9 en 10 september aenstaende te Brugge zal gehouden worden, in de groote zael des provincialen raeds van West-Vlaenderen, vindt in Holland en België veel byval; een aental sprekers zyn ingeschreven.

Ter gelegenheid dier byeenkomst zyn er schitterende feestelykheden ingerigt; er is niets verwaerloosd om het verblyf der kongresleden in het aloude Brugge zoo aengenaem mogelyk te maken. Naer wy vernemen zullen de verschillige maetschappyen van het land by den inhalingsstoet door 8 à 10 duizend man vertegenwoordigd zyn. Er is eene medalie geslagen, welke langs den eenen kant het borstbeeld draegt van Jacob van Maerlant, met de woorden: ‘Dit is de vader der dietsce dichtren altegader’, en langs de keerzyde een opschrift ter herinnering van het kongres:

Programma.

Zondag, *7 september 1862.* - Ten 2 1/2 ure des namiddags, ontvangst der kongresleden aen het spoorwegstation door de regelings-kommissie en al de vlaamsche maetschappijen, welke hen plegtstatig naar het Stadhuis zullen geleiden, waar zy door het stedelijk bestuur van Brugge zullen verwelkomd worden.

Na de ontvangst op het Stadhuis zullen de leden van het kongres zich begeven naar de groote zaal van den provincieraad, alwaar zy van op het balkon den inhalingstoet op de Groote Markt zullen zien voorbij trekken.

Om 5 ure 's avonds, aanvang van het Festival voor muziekgenootschappen en van den wedstrijd voor blijspelen.

Om 9 ure 's avonds, bijeenkomst in het hotel van den heer gouverneur der provincie, waarop al de kongresleden worden uitgenoodigd. - Luchtballon. - Muziek. - Verlichting. - Vuurwerk, enz.

(1) Deze inlichtingen in 1853 vergaderd werden voor het werk des heeren Visschers en voor de tweede uitgave van den Cataloog van het Antwerpsch Museum benuttigd.

Maandag. - Ten 9 ure. Opening van het kongres door een' *Welkomgroet*, gezongen door de koninklijke Koorzangmaatschappij van Brugge. - Redevoering uitgesproken door den voorzitter der regelings-kommissie van het kongres. - Benoeming van een bureel, tot leiding der vergaderingen, bestaande uit eenen voorzitter, twee ondervoorzitters en vier sekretarissen. - Mededeeling van ingekomen brieven en boekgeschenken.

Sprekers of inzenders van stukken.

1. Prof. M. DEVRIES. - (Leiden) - Over het ware liberalismus in de nederlandsche spraakkunst.
2. SLEECKX - (Lier). - Over het realismus in de letterkunde.
3. EM. VAN STRAELEN - (Cappellen). - Iets over eene algemeene nederlandsche spelling.

4. KAREL VERSNAEYEN - (Brugge) - ‘De Halletoren van Brugge’ (Dichtstuk)
5. VAN BIESBROECK - (Langhemarck). - Iets over de moedertaal op de vlaamsche lagere scholen.
6. Prof. JONCKBLOET (Groningen) - Over Jacob van Maarlant.
7. J. ROOS - (Aardenburg) - Over de taal der dagbladen.
8. H.M.C. VAN OOSTERZEE - (Oirschot) - Over het gebruik en misbruik van bastaardwoorden in onze taal.

Beraadslagingen.

Dingsdag. - Opening der zitting, ten 10 ure. - Lezing der notulen van de vorige zitting. - Mededeelingen.

Sprekers of inzenders van stukken:

1. Dr N. BEETS - (Utrecht). - Over de Poëzij.
2. Prof. J. DAVID - (Leuven). - Over spelling en stelling.
3. Prof. W.G. BRILL - (Utrecht). - Over de geschiedenis der studie van de nederlandsche taal.
4. E. VAN DRIESSCHE - (Brussel). - Over taal en stijl in de dramatische letterkunde.
5. H.A. JANSSEN - (St. Ana-ter-Muiden). - Over de belangrykheid van het westvlaamsche dialekt voor de nederduitsche tael.
6. Dr NOLET DE BRAUWERE-VAN STEELAND - (Brussel). - ‘De negentiende october 1861’ (dichtstuk).
7. HANSEN - (Antwerpen). - Over het toekomstige dietsch of nederduitsch, als hoofdschrifttaal der neder- en bovenlandsche vertakkingen in hollandsch, vlaamsch en platduitsch.
8. DE PRINS - (Leuven). - ‘De taal van 't dietsche vaderland.’ (Dichtstuk).
9. I. DE BORCHGRAVE - (Gent). - Over de innige betrekking die bestaat tusschen de nederduitsche en hoogduitsche talen, alsmede over het nut hetwelk uit de gelijktijdige studie dezer beide zustertalen voortvloeit.

Beraadslagingen.

Woensdag. - Opening der zitting, ten 10 ure. - Lezing der notulen en mededeelingen.

Sprekers en inzenders van stukken:

1. Mr H.J. KOENEN - (Amsterdam). - Over Kiliaen van Duffel, als lexikograaf.
2. Prof. J.F.J. HEREMANS - (Gent). - Over eenheid en provincialisme op 't gebied der nederlandsche taal.
3. TH. LANSSENS - (IJper). - Schadelijke invloed der fransche letterkunde op het vlaamsche karakter; middel om dien tegen te gaan.
4. GERT VAN WIJK - (Wijk bij Duurstede). - Over eenige gebrekkige taalvormen in de nederlandsche letterkunde van onzen tijd.

5. F.J. WENS - (Brugge). - Aanduiding van maetregelen om het gebruik der vlaamsche taal meer algemeen te maken.
6. AUG. SNIEDERS - (Antwerpen). - Over het zegelregt en andere punten betrekkelijk de dagbladpers.
7. SERMON - (Brussel). - Over de geschiedenis der Nederlanden.
8. Prof. M. DE VRIES - (Leiden). - Verslag omtrent de zaak van het woordenboek[1].

Beraadslagingen.

Verder zijn nog bijdragen toegezegd door de HH.:

M.J. VAN LENNEP (Amsterdam.) - S.J. VAN DEN BERGH ('s Gravenhaghe.) - Jan VAN RIJSWIJCK (Antwerpen.) - E. HIEL (Brussel.) - P. LANSSENS (Couckelaere.) - BROUWERS (Thienen.) - ECREVISSE (Eecloo.) - MEYNNE-VAN DE CASTEELE (Nieuwpoort.) - CLAES (Thienen.) - TERNEST (Wetteren.) - P. VIANE Meulebecke.)

De voorzitter regelt de spreekbeurten en het inwendig order der zittingen.

De kommissie laat de volgende bepalingen volgen, in acht te nemen bij de voordragten en beraadslagingen:

1. Behalve het verslag over het woordenboek, zullen geene geschreven redevoeringen worden toegelaten, waarvan de voordragt meer dan een vierde uurs zoû vorderen.

2. Er zullen geen beraadslagingen over wetenschappelijke vraagpunten gehouden worden dan in zoo verre zij tot het doel van het *taal- en letterkundig* kongres leiden en van praktisch belang zijn.

3. Als een gevolg dezer bepaling wordt de behandeling uitgesloten van punten van godsdienst en staatkunde.

4. Geene onderwerpen zullen besproken, geene besluiten genomen worden, dan die het belang der *beide* deelen van Nederland betreffen.

Behalve de kongresleden zullen alle liefhebbers van tael- en letterkunde gelegenheid vinden de zittingen bij te woonen.

De zittingen zullen, met eene korte verpoozing tusschen 12 en 1 ure, tot 3 ure in den namiddag worden voortgezet.

De laatste vergadering zal gesloten worden met de bepaling van tijd en plaats voor het eerst volgende kongres.

Men kan de kongresvergaderingen bywoonen als lid of hoorder. De leden worden toegelaten op vertoon van een bewijs *lidmaatschap*, de hoorders op vertoon eener *toegangkaart.* De bewijzen van lidmaatschap zijn verkrijgbaar, aan den ingang der zaal, waar het kongres zal worden gehouden, op maandag 8 september en twee volgende dagen, tusschen 8½ en 9½ ure 's morgends; de kaarten voor leden en hoorders zijn op naam gesteld, en geldig voor al de vergaderingen van het kongres.

Den hoorderen worden bijzondere zitplaatsen aangewezen.

(1) De redaktie van het nederlandsch woordenboek stelt zich voor, in eene afzonderlijke zitting aan diegenen der kongresleden, die meer bijzonder in het onderwerp belang mogten stellen, rekenschap te geven van de beginselen omtrent de orthographie, die zij meent te moeten volgen, en mededeeling te doen van de spelling, - voor zoo verre het betwiste punten betreft, - die zij in het woordenboek wenscht aan te nemen.

De kommissie biedt gedurende de zittingen aan dames, binnengeleid door leden van het kongres, de gelegenheid aan om de vergadering bij te woonen, met dien verstaande, dat de vroegst komende hoorders of hoorderessen, regt erlangen op de eenmaal door hen ingenomen plaatsen.

De zaal wordt ten 8½ ure 's morgends geopend.

Op maandag avond zal in den tuin der Philharmonie-maatschappij den kongresleden een veldfeest aangeboden worden. Op dingsdag, ten 5 ure 's namiddags, zal er in de concertzaal een banket plaats hebben. De kongresleden zullen, op vertoon van hun bewijs van lidmaatschap, vrijen toegang bekomen tot de talrijke monumenten, openbare gebouwen, kunstverzamelingen, zeldzaamheden, enz. van Brugge. Een bijzonder programma zal de feestelijkheden, aan de kongresleden aangeboden, nader bepalen.

Aen de kongresleden te Brugge.

Immer blyft ons hemel graauw!
Smeeken, bidden moeten staken.
.....
.....
Zyn wy niet van Breydels heir?

Welaen! een hamerklop te meer
Op 't hart van het beheerschend fransch!
Een slag gebragt, zoo als weleer
De Geus den Spanjaerd in de schans.

O redenaers, uit Noord en Zuid,
Scheurt Vlaendren los van 't fransch gebroed
De Vlaming wil geen lauwe spruit
In 't huwlyksbed die bastaerds voedt!

O redenaers, doet elk verstaen
Dat Vlaendren niet geschapen is,
Om aen den leiband voort te gaen
Van wilkeur en bedervenis.

Dat Vlaendren, dat het vlaemsche volk,
Geen kluisters voor zyn voeten wilt!
En dat het opwil uit den kolk
Waerin 't sinds jaren kermt en gilt!

Dat Vlaendren, dat de Vlaming vergt
Bestuerd te zyn in eigen tael!
Dat Vlaendren langer niet verbergt
Dat 't fransch zyn onheil is en kwael!

Dat de getergde vlaemsche leeuw
Zich brullend losscheurt uit de rust
Met een vervarelyken schreeuw
Die weêrgalmt langs de vlaemsche kust!

Spreekt luid en stout en kondt aen de aerd',
En zegt het aen wie hoort en ziet,
Hoe loodzwaer weegt dat dwanggevaert
En dat het dwangjuk moet te niet!

AD. BEERNAERT.

Alveringhem, *Augusti 1862.*

Lied van dankbaerheid
gezongen door de kinderen van het meiskens-weeshuis te St-Nikolaes,

Ter gelegenheid eener prysdeeling.
Getoonzet door D. Cooreman, Pr.

I.

T Weesje dwaelde en, eenzaem lydend,
Stronkelde op de wereldsbaen.
Godes vinger, het bevrydend,
Toonde deze schuilplaets aen;
Waer het hart zich laefde aen harten,
Waer de balsem stroomend viel
Op de stoffelyke smarten,
Op de smarten van de ziel;

En 't weesje bewogen,
Met tranen in de oogen,
Verheft tot den Hoogen
Zyn dankbare beê;
En zingt het verblyden
Na 't akelig lyden;
Na zuchten en stryden
't Genot en de vrêe!

II.

't Weesje treurde op eene moeder
Die het koesterde zoo teêr...
De barmhartige Albehoeder
Schonk het nieuwe moeders weêr!
Wat een engelhart verborgen
Onder dezer ruwe kleed!
Wat geheim van troost en zorgen
Voor elk traentje en ieder leed!
En 't weesje bewogen,
Met tranen in de oogen,
Belegert den Hoogen
Met dankbare beê;
Om voor de engelinnen,
Die 't moederlyk minnen,
Den voorsmaek te winnen
Der eeuwige vreê.

III.

't Weesje zwak en onervaren
Had geen leidsman in zyn jeugd.
Daer bestuerders 't nu bewaren,
Wast het op in heil en deugd:
Zoo als 't roosje op teere stengel
Veilig onder eiken bloeit;
Of in 't vlerkje van zyn engel
't Onbedachte wichtje groeit!
En 't weesje bewogen,
Met tranen in de oogen,
Stuert weder ten Hoogen
Een dankbare beê,
Voor hen die 't bewaken,
Als vaders zich maken,
En rustig doen smaken
't Genot en de vreê!

IV.

't Weesje smeekende doorgriefde
Van u allen de eedle ziel,
Daer uw rykdom met uw liefde
Heelend op zyn rouwnis viel!....
Op zyn aenzigt doet gy pryken
Weelde en vreugd, na dood en pyn;
En bevestigt dat de ryken
Godes schatbewaerders zyn!
En 't weesje bewogen,
Met tranen in de oogen,
Verheft tot den Hoogen
Voor allen een beê;
En God zal U loonen
Met glansende kroonen
In de engelsche woonen
Der eeuwige vreê!

L. JANSSENS.

STIERENGEVECHT.
STERKWATERPLAET, NAER EEN TAFEREEL VAN M.L. ROBBE.

Kunst- en letternieuws.

ANTWERPEN. - M.H. Leys is op het stadhuis begonnen maetregelen te nemen om zyne muerschilderingen uit te voeren; de omlystingen en versieringen worden uitgevoerd onder de leiding van den bouwmeester M. Schadde en zyn in den styl der XVIe eeuw.

- De beroemde schilder Dyckmans die, jammerlyk genoeg voor de faem der vlaemsche of belgische school, evenmin als Wappers of Wiertz op de tentoonstelling van Londen niet vertegenwoordigd is, heeft in de laetste tyden een tafereel voltooid dat vast eene perel te meer is aen zyne kunstenaerskroon. *De gelegenheid maekt den dief*, dat is het onderwerp 't welk de meester heeft voorgesteld: het is eene mevrouw wier schoonste jaren voorby zyn, en nu gerust leeft en niemand voor gezelschap heeft dan eene kat en een hond; na het middagmael is zy een oogenblikje ingesluimerd, doch beide maken zich weldra meester van hetgeen waervan de reuk hun reeds zoo lang plaegde. Wy zullen niet trachten 's meesters werk te ontleden; zeggen wy enkel dat het schoon, overschoon is! die uitvoering laet niets te wenschen, dat is het *nec plus ultra* van de schilderkunst.

Wy betreuren niet alleen de afwezigheid van 's meesters schilderyen op de tentoonstelling te Londen, maer ook dat zyne werken Antwerpen verlaten, in deze of gene verzameling geplaetst worden, zonder dat men de gelegenheid gehad heeft ze te mogen bewonderen. By deze bemerking herinneren wy ons zyn kapitael tafereel, de *H. Magdalena aen den voet des kruises* voorstellende, en dat uit Antwerpen vertrokken is, zonder nogtans het licht te zien, en welligt er nooit zal in terug keeren. M. Dyckmans, die voornemens was zyn jongste gewrocht naer de tentoonstelling van Londen te zenden, moest hetzelve ten zynent tentoonstellen; dat is onze vurigste wensch.

- M. Frans Durlet arbeidt aen de teekeningen van nieuwe gestoeltens voor de hoofdkerk van Luik; deze zyn in ogivalen styl, zyn grootsch van opvatting en zullen onder de beste werken van dezen bouwmeester worden gerekend. Achter de stoelen is in levensgroote beelden het overbrengen van de stoffelyke overschotten van den H. Lambertus van Tongeren naer Luik voorgesteld.

- Het Museum van oude meesters is verrykt met een tafereel van Van Diepenbeeck.

- Het genootschap der bouwmeesters en oudheidkenners van Londen heeft M.G. Guffens tot eerelid der maetschappy van algemeene aerdrykkennis benoemd.

- De koninklyke maetschappy *de Melomanen* van Gent heeft zich op het feest der koninklyke *Harmonie* van 18 augustus doen hooren.

- In de openbare en kostelooze lessen in het *Antwerpsch Kruidkundig Genootschap*, heeft M. Ch. Cogels op 17 augusty, gesproken, over de electriciteit, de lucht en weêrgesteltenis enz. min of meer in verband met het plantenryk. Na deze verhandeling werd aen twee ievervolle tuiniers, te weten MM. P. Vervoort, meer dan 53 jaren hovenier op het hof van M. den baron Osy, te Deurne, en F. Walschaert, ruim 45 jaren hovenier op het hof van M. Edmond Legrelle, te Wilryck, de landbouw-dekoratie, waermede Z.M. de koning hun heeft willen vereeren, overhandigd. By deze gelegenheid deed M. de Beucker, in tegenwoordigheid van een talryk publiek, den voorbeeldelyken iever en de verdiensten dier mannen uitschynen.

- Verschenen by J.-E. Busschmann: *Le système de défense nationale et les fortifications d'Anvers au point de vue de l'existence constitutionelle de la Belgique.*

- Op 12 Augusty heeft in het instituet *St. Ignatius*, hyzondere school voor handel en nyverheid, onder het bestuer der eerw. paters Jesuieten de plechtige prysuitdeeling plaets gehad, welke door een aental voorname persoonen, door een uitgelezen publiek, werd bygewoond. *L'Orphelin muet*, een fransch drama in dry bedryven, werd opgevoerd door de jonge heeren F. Van Lidth de Jeude, L. Simones, A. Lebrun, J. Parent, P. Beuns, J.B. Philippart, A. Cousin, H. le Corbisier en F. Wilders. Die opvoering had met wezenlyk talent plaets. In de tusschenpoozen hebben de leerlingen twee kooren uit het opera *Jerusalem* en uit de *Comte Ory* met veel *ensemble* gezongen. De verschillige letterkundige en wetenschappelyke oefeningen, zoowel als deuitspannings-voordrachten, waren voortreffelyk.

Den volgenden dag had dezelfde plechtigheid plaets in het collegie van O.-L.-Vrouw. Daer voerde men een drama op in dry akten: *De banneling of de man met dry gezichten.* Het stuk speelt te Venetië in de XVIe eeuw. Vivaldi, banneling van Venetië, door den eigenwaen van den graef d'Orsano, had zich doen uitschynen in de legers van keizer Karel onder den valschen naem van Edgar. Het achtste jaer van zyn ballingschap werd hy door den keizer aengeduid om bevel te voeren over de legers der republiek, die hem eenen bekwamen generael hadden gevraegd. Edgar aenveerde deze gevaerlyke taek in de hoop van den naem zyner familie in zyne eere te herstellen, en zynen zoon Edmond terug te zien, aen het bewind gebleven van den Doge Andrea Gritti. Orsano leidde toen eene samenspanning tegen den Doge en een brief die hy aen den moordenaer Abelino schreef, (de schrik van Florencië) om dezes medehulp te verzoeken, viel tusschen de handen van Edgar. Deze bood zich onder den naem en het kleedsel van Abelino by de samenspanners aen en ontdekte hunne geheimen. Vervolgt ter gelykertyd als banneling door de vyanden zyner familie, als roover door den Doge, als generael door de samenspanners, gelukte het hem door zyne onverschrokken behendigheid en trouwe verkleefdheid de lafhaerds te ontmaskeren en Venetië te redden, zyne rechten en eer te herstellen en zyn zoon terug te vinden. Dit stuk werd met veel kennis gespeeld door de volgende leerlingen van het gesticht, M.E. Sano, voor Vivaldi banneling onder de valsche namen van Epgrag en Abelino; F. Govaerts, voor Edmond zoon van Vivaldi; J. Gommers, voor Alfieri, Senateur zoon van Vivaldi; J. Aerts voor Contarino, procureur van St-Marco; L. de Gruytters voor Orsano, hoofd der samensweerders; C. Pharazyn, voor Calcayno, bankier; F. Bouha, voor Canevaro; F. Venesoen, voor Spalatro; A. de Pooter, voor Michiëli; S. Peeters, voor Guisseppe, allen samenzweerders; M.L. Van den Gracht, voor een venitiaensch officier; verders soldaten, roovers en schotlandsche zangers. (Jammer toch dat het altyd alles fransch zyn moet!)

De kooren, muziek van Rossini, werden ook door een aental leerlingen gezongen; plaetsgebrek verhindert ons hunne namen mede te deelen. De solos werden gezongen door MM. V. Wuyts, C. Van Thillo, A. Goris, G. Aerts, L. Moris, P. Govaerts en A. de Wolf.

- Op 15 augustus heeft in de zael der Venusstraet, de jaerlyksche prysuitdeeling aen de leerlingen van het koninklyk atheneum plaets gehad. De openingsrede werd uitgesproken door den professor M. Bosschaerts. Het muziekkorps van het 3^{e} linieregiment voerde verscheidene stukken uit. Deze plechtigheid werd bygewoond door de verschillende overheden en een talryk publiek.

- M.J.B. Huysmans heeft dezer dagen in het *Verbond van Kunsten*, *Letteren en Wetenschappen* twee lieve tafereelen ten toon gesteld, Zy stelden voor: *Ziehier Mama!*

en *een Turksch koffyhuis.* De verschillende reizen door dezen kunstenaer ondernomen, hebben hem in

staet gesteld ons met de gebruiken en de gewoonten der vreemdste streken nader bekend te maken.

- M. Breuer, leerling der koninklyke akademie, is gelast met de uitvoering der borstbeelden van M. den baron Nottebohm en zyne vrouw.

- De gemeenteraed heeft in zitting van 2 augusty het ontwerp van M. Schadde, voor het bouwen der nieuwe beurs gedeeltelyk aengenomen.

AUDENAERDE. - Op 13 augustus heeft de prysuitdeeling in het bisschoppelyk kollegie aen de talryke kweekelingen van dat gesticht plaets gehad. Als naer gewoonte, had dit feest met alle mogelyke plechtigheid in eene der ruime zalen van het kollegie plaets. - Verscheidene notabiliteiten, talryke geestelyken, en het puik der stad en der omliggende plaetsen vereerden het feest met hunne tegenwoordigheid.

De vier koorgezangen met begeleiding van orkest, door de leerlingen, onder de leiding van den heer Arcadius Verwee, uitgevoerd, zyn op eene overheerlyke wyze voorgedragen geworden. Voor de tweede mael hoorde men met veel genoegen de kantate *Aen Pius IX,* getoonzet door M.L. Van Lancker. Met niet min kunde als in de muziekale afdeeling, werd het fransche drama *de Speler*, in dry bedryven, door de leerlingen der hoogere klassen uitgevoerd, die allen blyken van een waer talent hebben gegeven.

BRUSSEL. - De tooneelmaetschappy de *Wyngaerd*, geeft, ter gelegenheid van den XXXII^{en} verjaerdag van 's *Lands onafhankelykheid*, op last van het staetsbestuer, een tooneelfeest. Op 23, 24 en 25 september zullen ieder keer, vier maetschappyen een stuk in een bedryf spelen, waervoor zy 200 fr. en eene zilveren vergulde medalie zullen bekomen. Het staetsbestuer voorbehoudt zich de uitdeeling der kaerten. De deelnemende maetschappyen moeten zich vóor 15 augusty richten aen M. Camauer, Steenkaei, 25 te Brussel. Indien het getal der zich aenbiedende genootschappen te hoog beliep, zal het staetsbestuer, op verslag der kommisie, eenen keus doen, opdat zoo veel mogelyk elk vlaemsch gewest van België op eene weerdige wyze by het feest vertegenwoordigd zy.

- Het departement van schoone kunsten heeft aen M. Jan Portaels de muerschildering der St-Mariakerk, te Schaerbeek, besteld. M. Portaels, die, zoo wy het goed voor hebben, de muerschildering in België heeft ingevoerd, is zonder twyfel een der bekwaemste mannen in dat vak. De halle van Yperen zal in *fresco* geschilderd worden door M. de Groux, en de magistratenzael door MM. Guffens en Swerts.

- Een bouwmeester aldaer woonachtig, M.D. De Keyser, heeft een ontwerp aen den gemeenteraed ingezonden voor de verbetering van den Magdalenasteenweg. Naer wy vernemen is het plan grootsch van opvatting en slist vele moeijelykheden die tot hiertoe een hinderpael waren voor de verbetering van dat gedeelte der hoofdstad. De gemeenteraed heeft de zaek aen de afdeeling van openbare werken verzonden om er een verslag over te maken.

- By koninklyk besluit van 16 dezer, is er aen jufvrouw V. Cosyns, weduwe van den vlaemschen letterkundige M. Jozef Ronsse, in 't leven vrederegter te Dendermonde, een jaerlyksch pensioen van 931 fr. verleend.

- M. Platteel, die in de tentoonstelling van 1861 te Antwerpen, zooveel byval had met zyn tafereel: *Wat zullen wy te eten hebben?* heeft twee nieuwe voorstellingen voltooid voor een bekwaem liefhebber van Londen. Zy stellen voor: *Het onderzoek van den keukenboek* en *de Versche Eijeren;* beide tafereelen zyn uitvoerig en fiks

behandeld, en leveren bewyzen van den gedurigen vooruitgang die deze gewetensvolle kunstenaer maekt. M. Platteel is, even als M. Noterman, vroeger leerling geweest van M.P. Kremer, die tot heden toe, even als M. Van Schendel, door het staetsbestuer vergeten is geweest by de toekenningen van eereteekens.

BRUGGE. - De koning der Nederlanden heeft den heer Vrambout, gouverneur van West-Vlaenderen, benoemd tot groot-officier der Luxemburgsche orde der Eiken Kroon.

DIEST. - De Gemeenteraed heeft in zitting van 22 dezer M. De. Heyder, van Antwerpen, tot stadsbouwmeester, en leeraer aen de Akademie van teeken- en Bouwkunde benoemd.

DIXMUDE. - De taelminnende maetschappy de *van Duyse's vrienden*, heeft den 20^{n} dezer eenen brief ontvangen van het stadsbestuer, vergezeld van een mandaet, by welk een hulpgeld van 200 franks, door de provincie wordt toegestaen; alsook een geschenk van den weledelen heer jonkheer Ph. Blommaert van Gent, bestaende in een boekwerk, door hem vervaerdigd, voor titel dragende: *de nederduitsche schryvers van Gent.* Er is door de leden een' brief van bedanking aen gemelden heer toegestuerd; verders benoemde men eene kommissie, tot het aenkoopen van boekwerken.

DOORNIK. - De maetschappy der artisten van Birmingham had de toelating gevraegd om de schildery van M. Gallait, verbeeldende *de laeste hulde aen den graef van Egmont*, in het paleis van Birmingham te mogen ten toon te stellen. De burgemeester en het schepen-kollegie dezer stad hebben zulks geweigerd.

GENT. - In de dryjaerlyksche tentoonstelling van schilderyen zyn aengekocht voor de verloting, werken der heeren: L. De Martelaere, J. Pauwels, P. Van der Vin. A. Corkole, G. Boulanger, Mej. Beernaert, L. Verboeckhoven, P. De Baerdemaker, L. De Vigne, (marmeren madona-beeld), allen van Gent; Robbe, Robert, Francia, Keelhoff, Mej. Noggerath (pastel), allen van Brussel; Van den Bussche, Serrure, beide van Antwerpen; Everdingen (Holland); Masiat, Mad. Bourges, beide van Parys; Salentin, van Dusseldorff; 12 photographiën naer de kartons van Kaulbach.

Door byzonderen dezer stad zyn ook eenige schilderyen aengekocht, onder anderen van de schilders Hunten en Plaisier.

- By de herbouwing van het oud logisthuis *het Groot Kanon*, Kanonplaetst, heeft men, in eenen muer gemetseld, twee borstbeelden in steen gevonden, op kolommen gebeeldhouwd van de jaren 1300. Zy stellen eenen graef en eene gravin voor, levensgrootte en ongeschonden.

- Tot nu toe had men slechts onvoldoende afbeeldingen kunnen vervaerdigen van het beroemde altaerstuk van Hubert en Jan Van Eyck, voorstellende het *Lam Gods.* Zoo als men weet, is dit kunstuk by gedeelten in verschillende plaetsen verstrooid. De voernaemste panneelen zyn nog altyd op hunne oorspronkelyke plaets, in de grafkapel van Judocus Vyts, in de St-Bavokerk te Gent, alwaer ook Hubert Van Eyck begraven ligt; de schoonste vleugels zyn in het museum te Berlyn, en de deuren, waerop Adam en Eva afgebeeld staen, zyn onlangs in het museum van Brussel geplaetst, na lange jaren door de geestelyken der gentsche kathedrale in eene sakristy bewaerd geweest te zyn.

De leemte die ten dien opzichte bestond, komt op eene gelukkige wyze gevuld te worden. Dezer dagen verschynt er by den heer G. Schauer, te Berlyn, eene fotografische reproductie van het gewrocht der gebroeders Van Eyck; dees werk zal eene getrouwe en volledige af beelding geven van die merkwaerdige schepping

waerop de vlaemsche schilderschool zich met recht mag roemen, als op een der heerlykste voortbrengselen der XVe eeuw.

De waerde van het werk is nog verhoogd door den tekst welken de heer Hotho, de fyne kenner van oudvlaemsche en duitsche schilderschool er aen heeft gevoegd.

Deze uitgave sluit zich, als prachtalbum, aen eene reeks dergelyke werken aen, die insgelyks by den heer Schauer zyn verschenen en toegewyd zyn aen de meesterstukken van Rafaël, Leonardo da Vinci, Tiziano, Correggio, Murillo, etc. Een Dürer- en Holbeinalbum worden insgelyks voorbereid.

- Verschenen: By M. Van Doosselaere, te Gent, *Ogarita*, *of de Wilde Vrouw*, blyspel met zang in een bedryf door H. Van Peene, muziek van K. Miry.

- M. Karel Bogaerd heeft ten voordeele der noodlydende werklieden, een allerliefst romantisch dichtstuk uitgegeven, *Adolf en Ludwina.* Hetzelve is verkrygbaer by Willem Rogghé en by alle boekhandelaers.

- Verkrygbaer by den uitgever-drukker Vyt, Nederscheldestraet, n° 24: *het Wetboek der buitenlieden*, bewerkt naer de fransche uitgave van den advokaet Geradon, door E. Van Driessche, professor aen het koninklyk Atheneum van Brussel. Bundel van 224 bladz., onbegrepen het byvoegsel. Prys 2 frs.

KORTRYK. - Deze stad heeft een groot verlies ondergaen; op 7 augustus is de St-Martinus kerk afgebrand, een der voornaemste gebouwen van België. Zy werd ten jare 650 door St-Eloy gesticht; maer in de XVe eeuw herbouwd. Haer fraeije toren werdt by de hoogsten des lands geteld. Hy was versierd met eene galery, en boven dezelve hing een beijaerd, die door 't getal en de grootte der klokken, maer veel meer door de welluidendheid, merkweerdig was. Deze toren bevatte ook eene horlogie, die de uren aenwees.

De kerk zelve was ruim en wel gebouwd; men zag er de standbeelden der twaelf apostelen, een tafereel door Vleirik, waervan het middendeel verbeelt den H. Geest over de apostelen dalende, en de zydeelen: den slaep van Adam in 't aerdsch paradys, en het doopsel van Christus; eene schildery door Karel van Mander, die eenige martelaren te Rome voorstelt. Maer 't gene er vooral de aendacht boeide, was een tabernakel, uit avennesteen zeer kunstig gebeiteld. Het had den vorm van een toreken, ter hoogte van 40 à 50 voet, en zou in 1385 zyn gemaekt; het prykte met kolommekens, beeldjens en andere sieraden.

Het schynt dat er eenige dezer kunststukken gered zyn.

ROTTERDAM. - Op de algemeene vergadering der leden van de *Akademie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen*, aldaer gehouden op 2 augusty ll., zyn tot leden van verdienste dier inrichting de volgende kunstenaers en kunstenaressen benoemd: Aug. Allebé, te Amsterdam; A.H. Bakker-Korff, te Leiden; W.A. van Deventer, te Amsterdam; J.H.D. de Haes, thans te Brussel; L. Hanedoes, te 's Hage; H.A. van Trigt, thans te Antwerpen; W. Verschuur, te Haarlem; J.G. Vogel, te 's Hage; J. Weissenbruch, te 's Hage; Oswald Achenbach, te Dusseldorf; Henri Bource, te Antwerpen; E. Fiers, te Schaerbeeck by Brussel; A. Flamm, te Dusseldorf; Th. Gudin, te Parys; C. Hoff, te Dusseldorf; Prof. Jacob Jacobs, te Antwerpen; Chs. Landelle, te Parys; A. Lapito, te Parys; J. van Lerius, te Antwerpen; J. Portaels, te Brusssl; J.J. Veyrassat, te Parys; mejufvr. M. Vos, te Oosterbeeck; mevr. H. Ronner, geb. Knip, te Brussel.

ST-NICOLAES. - De inhuldiging van het gedenkteeken aen den befaemden ontleedkundige P. Verheyden, heeft op 24 dezer te Verrebroeck plaets gehad. Het borstbeeld is uitgevoerd door M. Van Havermaet en in brons gegoten door M. Lecherf;

hetzelve is geplaetst op een voetstuk, uitgevoerd naer de teekening van M. Ed. Serrure. De levensschets van dezen verdienstelyken man is terzelfder tyd verschenen, opgeluisterd door twee platen, uitgevoerd door M. De Wilde, bestuerder der Akademie van St-Nicolaes. M. Ed. van Even, van Leuven, M. Billiet, van St-Nicolaes, en de voorzitter M.A. Siret hebben er het woord gevoerd.

SPA. - Men heeft hier eene allerschoonste fontein geplaetst uitgevoerd door M. Jacquet, beeldhouwer te Brussel; zy is samengesteld uit *Dolphynen en Kinderkens*, allerliefst gegroepeerd.

Sterfgevallen.

Donderdag 14 Augusty, ten 3 ure, heeft de begrafenis plaets gehad van M.E. Corr, leeraer aen de koninklyke Akademie van Antwerpen. Alle zyne collegas, benevens een aental leerlingen der Akademie, eene menigte kunstenaren, vrienden en kennissen van den overledene, maekten deel van den lykstoet. De hoeken van het baer werden gehouden door MM. De Keyser, als bestuerder onzer konink. Akademie; Leys, als voorzitter der kunstafdeeling van het Verbond; J. Jacobs, als lid der maetschappy van *Schoone Kunsten* en L. de Burbure, als lid der konink. Akademie van België. In de kerk den H. Willebrordus toegewyd had een korte dienst plaets, waerna de begrafenis op het kerkhof plaets had. In zyne hoedanigheid van ridder der Leopolds-orde, werd door een detachement van het 10^{e} linie-regiment aen den overledene de militaire eer bewezen. Op het graf werden twee fransche lykredenen uitgesproken, eene in name der Akademie door M. De Keyser, en eene door M.L. De Winter, namens de afdeeling der plastieke kunsten van het Verbond.

- Op 13 Augustus, ten 3 ure, had te Gent, de begrafenis plaets van den achtbaren heer de Block, den moedigen stryder in den Senaet, voor de belangen der vlaemsche zaek. De talryke vrienden alsook eene afdeeling van het leeraers-korps der hoogeschool hadden zich naer het sterfhuis, begeven.

In de lykkamer werden twee redevoeringen uitgesproken namens de hoogeschool door M. Roulez rector, en namens de Akademie van geneeskunde, door M. Soupart hoogleeraer. De stoet begaf zich naer de St. Stevenskerk; de hoeken van het baerkleed werden gehouden, door MM. Maertens-Pelckmans, senateur, Roulez, Soupart en J. Casier de Hemptinne, voorzitter der conferentie van den H. Vincentius à Paulo waertoe de aflyvige behoorde.

Mgr. de bisschop van Gent heeft de lykgebeden in de kerk bygewoond, na de godsdienstige plechtigheid is het stoffelyk overschot naer Bouchaute gevoerd.

- P.M. Van de Laar, portretschilder, geboren in 1824, leerling van J.E.J. Van den Berg, bestuerder der Akademie van s'Gravenhage.

- J.A. Vrolyk, landschap- en stadsgezichtschilder, geboren te s'Hage, in 1834, leerling van Schelfhout.

- Leon Vinit, landschapschilder, geboren te Parys in 1806, leerling van Percier en van Remond.

- De eerw. pater Theodoor Ingels, missionnaris-Jesuïet, is den 14 juny laestleden te Rangoon overleden. Hy was in 1823 te Ertvelde (Oost-Vlaenderen) geboren. In 1842 trad hy in de orde der paters Jesuieten en was van 13 july 1857 tot 3 april 1861 overste van het kollegie te Aelst.

DE ZOON VAN LODEWYK XVI. - SAMENSTELLING EN TEEKENING VAN DEN HEER J.E. VAN DEN BUSSCHE, PLAETSNEÊ VAN DEN HEER JOS. VAN HOOF.

Lodewyk XVII.

Sunt lacrymae rerum.

Neen, ik ken in de wereldgeschiedenis geen treuriger verhael, dan het leven, het ryk en de dood van dit ongelukkig kind, erfgenaem van zoovele vorsten, wiens paleis een kerker, wiens troon een houten voetbanksken, wiens kroon eene jakobynenmuts was; ik wil spreken van den zoon van Lodewyk XVI en die zelfs in de jaerboeken onder den naem van Lodewyk XVII staet aengeteekend.

Het was de 4 juny 1789. De omwenteling was nog niet losgeborsten en Lodewyk XVI troonde nog te Versailles in den vollen luister der vorstelyke glorie. Toen toch heerschte droefheid en rouw over het paleis, want de erfprins, de Dolfyn lag dood uitgestrekt op zyne sponde. Doch als eene lichtende sterre der toekomst, stond nevens deze lykkist een bloeijend kind, half weenend, half lagchend, nog niet beseffende het verlies eens broeders, noch de erfenisse eener koningskroon. Dit kind was de tweede zoon van Lodewyk XVI, Lodewyk-Karel van Frankryk en van Bourbon, geboren te Versailles den 27 meert 1785.

'Hy was toen,' zegt de heer Bauchesne, zyn levensbeschryver, 'iets meer dan vier jaer oud; tenger, fraei en opgeschoten van lichaemsbouw, had hy een lieftallig voorkomen. Moeijelyk zou ik de engelachtige schoonheid zyner groote blauwe oogen, door lange bruine wimpers overschaduwd, kunnen beschryven, noch zyne schitterende blanke kleur, door het frische incarnaet geroodverwt, afmalen. Zyne ligtblonde haren vielen natuerlyk in lange krullen op zyne schouderen neder. Hy bezat den roodkoralen mond zyner moeder en hetzelfde versierend putje in de kin. In zyne edele en zoete gelaetstrekken vereenigde hy iets van de weerdigheid van Maria-Antonetta met de goedaerdigheid van Lodewyk XVI. Al zyne bewegingen waren vol vuer en leven, en in zyne manieren en houding straelde ik weet niet welke verhevenheid van gevoelens, welke kinderlyke rondborstigheid uit. Hem ziende bewonderde men, het hoorende beminde men het kind.'

Zoo was, eene maend vóor de inneming der Bastille, de Dolfyn, erfprins van Frankryk; maer in plaets van een Monharvier, een Fénélon, een Bossuet, kreeg hy een schoenlapper tot leermeester; in plaets van een koninklyken mantel, de vuile vest van een werkmanskind.

En inderdaed, het schrikkelyk orkaen der omwenteling, sinds zoovele jaren door het zedenbederf en de dwingelandy der grooten, door eene verpestende en goddelooze litteratuer voorbereid, was over Frankryk losgeborsten.

Snel volgden de gebeurtenissen zich op; de felheid des tempeests groeide aen en den 13 van oogstmaend 1792, werd het Koninglyk Huis in den Tempel, eene staetsgevangenis te Parys, opgesloten. Den 21 january van het volgende jaer viel het hoofd van Lodewyk XVI onder het mes der guillotien.

Door deze moord verviel het koninglyk regt op het hoofd des Dolfyns die byna vergeten leefde in den zelfden kerker als zyne moeder Maria-Antonetta. Het jonge kind werd, ongelukkiglyk voor hem, een dreigend gevaer voor de Republiek. De getrouwgeblevene onderdanen in de Vendée riepen den Dolfyn tot koning uit, schreven den naem van Lodewyk XVII op hun vaendel, en meer dan eene pooging werd aengewend om den jeugdigen vorst uit zyne gevangenis te verlossen.

Eens gelukte de koningsgezinden byna in het volvoeren dezer stoute onderneming. De wachten waren reeds omgekocht, de sloten gebroken, de sluilplaets voorbereid, als eensklaps eene schoenlapper de zamenzweering ontdekte, verraed riep en de pooging verydelde.

Den 1^{n} july 1793, kondigde het *Comité du Salut public* het volgende raedsbesluit af: 'Het *Comité du Salut public* besluit dat de zoon van Capet van zyne moeder zal gescheiden worden, en in de handen eens onderwyzers, door de Gemeente aengeduid, overgeleverd worden.' De onderwyzer was de schoenlapper Simon die het plan der ontvlugting had doen mislukken.

Lodewyk XVII was toen acht jaer en drie maenden oud, en Simon, de schoenmaker omtrent zeven-en-vyftig; de Gemeente had den man de last opgelegd, *den zoon van Tanguinus in een kind van Brutus te hervormen.* Deze domme en wraekgierige beul liet geene gelegenheid voorbygaen om het koningskind te vernederen, te kastyden, zyn lichaem en ziel te krenken.

Robespierre, Marat, Saint-Just heerschten over Frankryk en dreven de dwingelandy tot de uiterste palen.

De meester was dan niet streng genoeg; nieuwe verorderingen en vermaningen kwamen Simon's yver aenvuren en hy begon te begrypen dat men het vorstelyk kind wilde van kant helpen. 'Burgers,' vroeg 'hy aen zyne oversten, 'wat hebt gy over het *wolvenjong* besloten? De jonge was opgebragt om onbeschaemd te zyn, maer ik zal hem wel temmen, zooveel te erger indien hy er van kapot gaet; ik kan het niet verantwoorden. In allen gevalle, wat wil men er meê doen? hem over zee voeren?' - Doch het antwoord luidde: 'Neen.' - 'Hem dooden?' - 'Neen.' - 'Hem vergiftigen?' - 'Neen.' - 'Maer wat dan?' - '*Er zich van ontmaken.*'

De ellendeling had het verstaen; men wilde zich van het kind ontmaken. Nu waren de mishandelingen bovenmate, en hierin werd hy bygestaen door zyn wyf, Marie-Jeanne Aledame, eene byna zestigjarige vrouw, kortelings met den schoenlapper getrouwd, en die haer spyt niet kon verkroppen te laet in echt getreden te zyn om nog kinderen te krygen. Zy had dan een onzinnige, hartstogtelyke haet tegen dit lieve kind opgevat, en vergrootte, door allerlei plageryen, deze langzame martelie.

Somtyds voelde Lodewyk XVII de prikkel van het vorstelyk bloed, dat door zyne aderen stroomde en rigtte het hoofd op. Maer dan riep Simon met een grynslach uit: 'Het wolvenjong laet zich moeilyk muilbanden! - Allo, Capet, zwygt of ik zal aen deze burgers eens toonen, hoe ik met u kan omspringen.' En dan nam hy een spanriem, een schoenlyst of een minder werktuig en sloeg het kind onbarmhartig. Niet een der municipalen, of burgerwachten die den tempel bewaekten, durfde zich tegen deze laeghertige mishandelingen verzetten.

De schoenlapper zegepraelde weldra over de zwakke zielkracht eens kinds. Lodewyk was onderdanig, gehoorzaem, te neder gedrukt. Slaefsch vuerde het Simon's pyp aen, droeg de voetstoof van vrouw Aledame over en weder en bewees alle huiselyke diensten. Het kind was gekleed met eene vest, die men *Carmagnole* noemde en had eene roode Jacobynen muts op het hoofd. Vloeken en zweeren waren de eenigste lessen die hy ontving. Men zong vuile zangen, lasterde God en dan schepte men behagen het kind ontuchtige woorden en godslasteringen te doen herhalen. Men ging verder, men drukte hem zedelyk en ligchamelyk te neder, dat men eindelyk den zoon van zoovele koningen, de ongeloovelykste en afschuwelykste heschuldiging tegen zyne moeder afperstte.

Het gepeins is afgeschrikt en onze pen staet aerzelend stil.

Door die gedurige mishandelingen had men dit blozende kind in een

bleek, afgeteerd, gekromd wezen veranderd. Wie had nog in dien mageren, treurenden knaep, vloekende en godlasterende, het lustige en zoete kind, dat wy hooger beschreven hebben, herkend?

De plaet die wy heden afkondigen en zoo wel opgevat en gesneden door de heeren van den Bussche en van Hoof, stelt ons eene der gewoone mishandelingen voor, welke de schoenlapper Simon, Lodewyk XVII, deed ondergaen. Het portret van Marat hangt tegen de wand en schynt van genoegen te grynzen en den beul aen te prikkelen; door het opene venster ontwaert men de pieken der Sans-Culotten en het hoofd eens edelmans, dat waerschynelyk voor den met lompen bedekten koning onder het mes der guillotien was gevallen. In een enkelen oogslag omvat men gansch dit akelig drama, dat met tranen en niet met inkt zoude moeten beschreven worden.

Het leermeesterschap van Simon duerde tot den 19 january 1794 voort; de knaep was nog niet onder de herhaelde martelingen bezweken, maer de kiem van die slepende ziekte, welke den 8 juny 1795 het vorstelykkind in het graf sleep, was ingeënt.

D.R.

Brugge.
Feesten ingericht ter gelegenheid van het VIIe Taal-en Letterkundig Kongres. 7, 8, 9 en 10 September 1862.

HUIBRECHT VAN EYCK.

Brugge! waar de wiege der schoone kunsten van Nederland stond, vereeuwigd door Van Maerlant, Van Memmelinghe, Huibrecht en Jan Van Eyck, is thans in feestkleedij; het geeft ons een gedacht van wat het moet geweest zijn in vroeger dagen, wanneer er rijkdom en weelde in overvloed heerschtten, en de vrouwen door hunne schoonheid en sieraden, de afgunst der koninginnen opwekten; thans waren de volgende verzen van den te vroeg gestorven dichter Ledeganck niet toepasselijk:

> ‘Nog zweeft om u een straal des luisters van weleer;
> Maar ach, de hand des doods drukt loodzwaar op u neder;
> Wel vind ik nog in u het schoone Brugge weder,
> Maar 't levend Brugge, eilaas, niet meer.’

Geloofwaardige geschiedschrijvers zeggen dat in de 14e en 15e eeuwen, meer dan honderd vijftig schepen daags, in Brugge schatten aanbragten welke in hare muren opgestapeld werden. Iedere bladzijde getuigt van de godsdienstige gevoelens harer bewooners; hare kooplieden, toen de rijkste der wereld, knielden neder voor Philippus den Schoone, om hun erfdeel, de kostelijke schat van het H. Bloed, te behouden. Behalven de instelling der orde van het Gulden Vlies hadden er talrijke andere belangrijke gebeurtenissen in hare muren plaats; ook was zij de eerste nijverheidsstad der wereld.

De aanzanding van Sluis, langs waar de schepen aankwamen, gedurige oproeren, en de uitbreiding van Antwerpen als handelsstad waarin de kooplieden van in de 16e eeuw zich verdrongen, waren ten grootendeele de oorzaken van het verval, dat van dag tot dag toenam.

Op den huidigen dag zijn de schepen vervangen door stoomtuigen, welke duizende menschen aanbrengen; de masten der schepen, die vroeger aan een weelderig bosch gelijkten, door standaarden van maatschappijen, welke rijkdommen van geestontwikkeling aanvoeren.

JAN VAN EYCK(1).

Befaamde mannen van Noord- en Zuid-Nederland, landen aan, om met kalmen hoofde over de belangen van het heiligste erfdeel onzer voorvaderen te beslissen.

Wij zullen het niet gewagen eene beschrijving van deze plechtigheden te maken, want het is onmogelijk dien geestdrift, dat schoone, dat gulhertige terug te geven, die in het Venetië van het Noorden, zoo als men het te recht noemde, tijdens deze dagen heerschtten; wij moeten ons bepalen met het gebeurte optesommen.

Op zondag 8 september, omtrent 3 uren, werden wij te Brugge aangebracht met de spoortrein van Gent, gezamenlijk met een groot getal letterkundige vrienden, van Noord- en Zuid-Nederland; andere waren reeds vroeger aldaar aangeland; er heerschtte eene onbeschrijvelijke vreugde bij het zien van kennissen en vrienden die men gewoonlijk maar op zulke plechtigheden ontmoet.

Aan de standplaats der spoorbaan werden wij ontvangen door de inrigtingskommissie met M. Hendrik Conscience aan het hoofd; duizende menschen verdrongen zich daarbuiten en leverden een ontzagwekkend schouwspel op; men schatte den stoet der maatschappijen op acht of tien duizend man. M.K.L. Tanghe, kantonale schoolopziener, voerde het woord, in naam der regelings-kommissie, en drukte zich uit als volgt:

‘Mijne Heeren,

Het is nu twee jaren geleden, dat ik de eer had UE., op deze plaats, namens de Inrigtings-Commissie der Maarlantsfeesten, welkom te wenschen. Heden heb ik, als

(1) Wij danken den heer Siret, bestuurder van het *Journal des Beaux-Arts*, die ons beide plaatjens heeft medegeeld.

lid der Regelings-Commissie van het Taalkongres, op nieuw het genoegen UE. hartelijk te verwelkomen.

De schaar der geleerden, tot deze letterkundige plechtigheid

toegesneld, is nog talrijker dan die welke de verheerlijking van onzen beroemden Dichter bijwoonde: bekwame mannen die, in Frankrijk, zich op de studie onzer moedertaal toeleggen; bijna al hare inlandsche minnaars, en voornamelijk die doorluchtige taalkundigen van een naburig vriendenland, wiens bewooners wij met regt onze broeders noemen, allen omringen ons hier en haken naar het oogenblik, waarop zij de ernstige en nuttige bezigheden van het Kongres zullen kunnen beginnen.

Weest allen, Mijne Heeren, welkom! Geniet in onze aloude stad de hartelijke gastvrijheid, welke het den Vlamingen eigen is te verleenen. Niets is door de provinciale Overheid, niets door het Gemeentebestuur, niets door de burgers van Brugge verwaarloosd geworden om uw verblijf in deze stad aangenaam te maken: uwe ernstige beraadslagingen zullen met feesten en vermakelijkheden afgewisseld worden, die, wij twijfelen er geenzins aan, ruimschoots zullen bewijzen op wat hoogen prijs het vlaamsche volk uwe deelneming aan deze feesten stelt. Innig bedankt het u voor uwe onophoudelijke poogingen en uwen onvermoeiden iever om den bloei onzer taal te behartigen; ook zien wij allen met ongeduld het oogenblik te gemoet waarop gij het vlaamschsprekende land met een woordenboek zult begiftigen, dat als een gedenkstuk van uwe veelvuldige opzoekingen, van uw diep vernuft, en van uwe uitgestrekte kennissen in der eeuwen pralen zal.

Welkom hier, Mijne Heeren gij allen; welkom, onze noordsche broederen, met wie wij over twee jaren, banden van vriendschap aanknoopten, die, sedert, door menigvuldige omstandigheden en door de bijeenkomst der gekroonde hoofden van beide landen, nauwer aangesloten werden en *onder de zelfde voorwaarden*, onverbreekbaar zullen blijven.'

Deze woorden werden met geestdrift onthaald; de toejuichingen waren algemeen. Voegen wij daarbij dat M. Tanghe een algemeen geacht man is, met wien men met genoegen kennis maakt. Er moest nu geantwoord worden; men rekende op den geestigen Van Lennep, doch hij kwam niet te voorschijn; eindelijk nam op algemeen aandringen M. De Vries, hoogleeraer te Leijden, het woord; hij sprak voor de vuist en herrinnerde het gul onthaal van over twee jaren, ter gelegenheid van het feest te Damme; hij achtte zich gelukkig zich wederom op vlaamschen bodem te bevinden, waar reeds zulke nauwe verbroederingen gesloten waren. De keurige taal van M. De Vries teruggeven, is onmogelijk; hy wie eens het geluk gehad heeft 's mans taal te hooren, zal begrijpen waerom wij het zelfs niet wagen zijne woorden verder te ontleden; een algemeen gejuich begroette dezelve.

Dan zette men zich op weg om de stad intetrekken en ons naar het gemeentehuis dat men aldaar *het Burg* heet, te begeven, doch de straten waren zoo vol volk dat ieder oogenblik de stoet wachten moest; de ramen der huizen, tot op de daken toe waren volzet; hollandsche en belgische vlaggen wapperden overal en men ontwaerde een aental vlaamsche opschriften alsook zinnebeeldige versieringen, de beide natiën voorstellende. Op de groote merkt, recht tegenover den Halletoren, was eene stelling of estrade geplaatst waar de verschillende muziekgezelschappen beurtelings speelden; zij was omringd van de wapenen der steden waar de zes eerste kongressen plaats hadden. Het gouvernementshotel was prachtig versierd met tapijten, en voorbereidingen voor de verlichting van 's avonds. M. Vrambout, de Gouverneur van Westvlaanderen, de algemeengeachte man aan wien de beide Nederlanden deze voor hun zoo belangrijke gebeurtenis verschuldigd zijn, was in officieële kleeding. In het voorbytrekken van den stoet werd hy algemeen begroet en toegejuicht; er was

iets plechtstatigs in die voorbijtocht; alle de geleerden van Holland en België zwaaiden met hunne hoeden, en verkondigden luide dat hij de man was, de ziel van alle de plechtigheden die plaats grepen.

De stoet trok verder door de voornaamste straten; aan de Akademie zag men den *Beer* in eene doctorale kleeding waaronder het volgende versje stond:

De beer is altyd welgezind
Als 't kermis is of feest,
Omdat hij 't volk opregt bemind,
Al is hij maar een beest.
Vandaag pakt hij bezonder uit
In oud doktoorsgewaad
Elk schrijver, zoo uit Noord als Zuid,
Is hem een kameraad. (!)
Bravo! Bravo! het doet hem deugd
Dat men voor taal een feeste geeft;
Nu denkt hy aan zijne eerste jeugd:
Want 't vlaamsche volk herleeft!

Na geruimen tijd door de straten van de stad gesukkeld te zijn, (want sukkelen was het hechtte woord), naderden wij het Stadhuis waar wij ontvangen werden onder het spelen van het Nêerlandsch volkslied.

Boven op de zaal waren, de Burgemeester en het schepenkollegie, de HH. Roels, de Busschere, Van Nieuwenhuyze, en de gemeenteraedsheeren Devaux en Beghin en werden daar ook onder het spelen van *de Brabançonne* binnengeleid; dan las M.J. Boyaval de volgende rede:

'Weest welkom, mijne heeren, ontvangt het vriendelijk onthaal dat de oude vlaamsche hoofdstad u hartelijk aanbiedt.

Komt alhier over de taal van van Maerlant handelen, alhier waar zoovele prachtige monumenten den eersten bloei der vlaamsche kunst, des vlaamschen handels en der vlaamsche vrijheid nog zoo levendig herinneren.

Indien heden Brugge zijne oude grootheid en magt, welke het sedert eeuwen verloren heeft, voor u niet meer ontvouwen kan, zult gij evenwel in onze stad menigvuldige gedenkenissen vinden, die om uwe letterkundige bewerkingen aan te vuren, hoogst waardig zijn.

Zoo wij aan onze kinderen eene taal leeren welke de verschillige deelen van ons gelukkig België verbindt, en die ons met eene der grootste beschavingen van Europa in betrekking stellende, onze eigene beschaving tevens met hare laatste vooruitgangen verrijkt heeft, zoo koesteren wij doch niettemin eene diepe en opregte genegenheid voor de taal onzer voorouders, voor de taal die met onze geschiedenis en onze gedenkstukken zoo innig verkleefd en, om zoo te zeggen, vereenzelvigd is.

Weest bedankt, achtbare letterkundigen, die hier uit Holland en België ons zijt komen helpen, dit heilig erfdeel te bewerken.

De beoefening der schoone letteren voedt niet alleen de aangenaamste vriendschap tusschen bijzonderen in het huisselijk leven, maar zij strekt ook om de wederzijdsche betrekkingen tusschen de volkeren te verzachten en vruchtbaar te maken.

Mogten uit uwe bewerkingen zulke vruchten spruiten, dan zou Brugge zich gelukkig achten de zetel geweest te zijn van dit vriendelijk kongres tusschen Hollandsche en Belgische letterkundige afgezanten.

Beide deze natiën hebben elk hun eigen glorierijk verleden, hunne eigene beschaving, hun eigen karakter, hun eigen volksroem.

Hebben vroegere gebeurtenissen bewezen, dat zij niet bestemd zijn zich in een gemeen leven te vereenigen, zij maken hun nogtans weerdig elkander te achten en te eerbiedigen.

Ons dierbaar België, zoo gelukkig met zijne onafhankelijkheid, met zijne wijduitgestrekte vrijheden, met zijnen wonderbaren voorspoed, zoo innig verkleefd aan het vorstelijk stamhuis, onder wiens regering het zoo menige voordeelen heeft verworven die het sedert eeuwen te vergeefs najoeg, reikt de broederhand aan al de volkeren die in ons land eerbiedigen, wat wij ook eerbiedigen in het hunne: *regt en onafhankelijkheid.*

Uit dien hoofde, mijne heeren, bieden wij u de broederhand aan, verzekerd dat wij de gevoelens onzer medeburgers uitdrukken, en overtuigd dat gij in deze gevoelens volkomen deelt.

Wij durven verhopen, mijne heeren, dat gij van uw verblijf in Brugge een broederlijk en toegeneigend geheugen zult mededragen.'

De heer Koenen, schepene van Amsterdam, beantwoordde de redevoering van den heer burgemeester ongeveer in deze woorden:

'Het is met een levendig welgevallen en met opregte erkentelijkheid dat de Noord-Nederlandsche leden van dit 7e kongres zich zoo herbergzaam en vriendelijk in de hoofdstad van West-Vlaanderen hebben zien ontvangen. Noord-Nederland kan het nimmer vergeten wat het aan uwe landslieden voor derde halve eeuw is verschuldigd geweest, toen de keur en kern uwer bevolking die van onze Republiek heeft versterkt en aangevuld. Indien wij dit immer konden miskennen, het standbeeld van uwen Simon Stevin zou ons in het aangezicht van ondank beschuldigen.

Maar het is niet enkel uwe herbergzame ontvangst die een heuchelijk voorteeken is voor het feest dat wij gaan vieren. De zevende september is de geboortedag van een man wiens groote naam door België en Nederland gelijkelijk vereerd wordt. Vóór 106 jaren werd op dezen dag Willem Bilderdijk te Amsterdam geboren. Die naam is zinnebeeld en teeken van die taal en letterkunde welke op dit kongres aller hart en ziel van liefde en deelneming vervult.

Wij bevelen ons verder, heer burgemeester, uwe bescherming en welwillendheid aan, en mogen de herinneringen die wij in Noord-Nederland van deze vergaderingen medenemen en die wij U en België daarvan achter laten, de aangenaamste, belangvolste en streelendste zijn van al de tot dusver gehoudene kongressen.'

Na den heer Koenen, nam de heer Julius Vuylsteke het woord en bragt in naam der jonge Vlamingen zijnen dank aan Brugge, over het gulhartig en vleijend onthaal dat de taalbeoefenaren van Noord en Zuid van wege de bevolking mogten genieten, een onthaal, waarvan de hartelijkheid en de luister aller verwachting overtreffen, en dat inderdaad waardig was van deze stad die de wieg is niet alleen van de oude vlaamsche grootheid, maar tevens ook van de vlaamsche kunst. 'Wij Vlamingen, zegde hij, mogen gelukkig en fier zijn, wanneer de oude stad van Breijdel en de Coninck op zoo schitterende wijze, in tegenwoordigheid onzer noorderbroeders, zijne *nederlandsche* gevoelens openbaart, zijn *vlaamsch* eigenbestaan bevestigt. De vorige spreker herinnerde de diensten door het Zuiden voor drie eeuwen aan het Noorden bewezen, op hunne beurt brengen de letterkundigen van het Noorden thans dienst en hulp aan de Nederlandsche taal in het Zuiden: en Brugge heeft heden getoond dat Vlaanderen nog niet zoo zeer ontaard is, dat het die hulp niet zou

verdienen. Brugge heeft zeker niet vergeten dat zijne welvaart en zijne glorie ten hoogsten trap stegen, ten tijde dat zijne zonen eigene taal en eigene zeden *boven alles* ter waareld beminden; voor de tweede maal op 2 jaren tijds, toont Brugge heden plegtig dat het die taal nog niet afgezworen heeft, en het ontvangt met vreugde in zijne muren de onvermoeibare verdedigers dier taal in het Zuiden en de magtige talenten welke diezelfde taal in het Noorden door hun genie verheffen. Brugge deelt blijkbaar niet in de *ongegronde vrees* dat zij die in Noord en Zuid hun leven wijden aan de handhaving, aan de verheerlijking van het eigene schoone, van het eigene goede, zy die uit de puinen der geschiedenis den vergeten nationalen roem opdelven, dat de *loyale* en vreedzame voorstanders en vereerders van eigene grootheid, de weerders van vreemden invloed, die hier samenkomen in deze bakermat der vrijheid, om *in volle vryheid* de belangen der gemeenschappelijke taal en letterkunde te bespreken, Brugge vreest blijkbaar niet dat dezulken, *welke ook hunne politieke meening zij*, zijne gastvrijheid zullen onwaardig wezen.

'En daarom vooral, omdat Brugge in ons vertrouwen stelt en door zijne ontvangst dat vertrouwen bewezen heeft, *daarom* rigten wij onzen luiden dank tot de brugsche bevolking, met den wensch dat de kalme en waardige beraadslagingen van dit kongres ook iets mogen bijdragen tot de versterking, in deze stad en in deze provincie, van den *nationalen vlaamschen* volksgeest, waarvan de openbaring ons hier zoo zeer verheugt en tot meerder verheffing van de heilige moedertaal, van dat gemeen goed, dat eeuwig als een onverbreekbaren band de twee helften van het oud Nederland aan elkander broederlijk moet verbinden.'

Na deze woorden die met een donder van toejuigingen begroet werden, werd er nog een *air* gespeeld en men verliet de zaal. De stoet vormde zich op nieuw om ons naar het Gouvernements-hotel te geleiden, alwaar wij ontvangen werden door den heer Gouverneur, die voor ieder zijn welwillend en welgemeend woord had; verders verzocht hij alle de kongres leden op het balkon den stoet te zien voorbijtrekken.

Vooraan reed een piket gendarmen, en dan volgden de maatschappijen van muziek, koorzang, letter-en tooneelkunde, rhetorika, verder afvaardigingen van verschillige maatschappijen des lands, een zeer groot getal vereenigingen van bolders, schutters, enz. enz.

Elke maatschappij had haar vaandel, eereteeken of standdaard met zich, hetgeen aan den onafzienbaren en prachtigen stoet het karakter gaf van eene dier vereenigingen der gilden en neeringen uit de middeleeuwen, welke in de staatkundige gebeurtenissen van Vlaanderen zulke gewigtige rollen hebben vervuld.

Zinnebeeldige groepen en een praalwagen der tooneel- en letterkundige maatschappij *Yver en Broedermin,* luisterden nog meer den schoonen stoet op. Al de gemeenten der provincie waren er door hunne banieren vertegenwoordigd.

Vervolgens hadden de aangekondige festivals plaats op de estrade, ter Groote Markt en in de Concertzaal, terwijl in den *Tyger* de kampstrijden met den voetboog en in het *Makelaersheester*, den *Grooten Jacob*, den *Lion d'Or* en den *Hert* voor de verschillige bolspelen plaats grepen.

Alle de hotels waren opgepropt met volk, van het *Goude Mandje* te beginnen tot aan de standplaats van den ijzeren weg toe, waar de dichters Jan Van Rijswijck en Frans De Cort gelogeerd waren.

Om 7 ure begon in den schouwburg de groote prijskamp voor de blijspelen, uitgeschreven door de maatschappij *Yver en Broedermin*, waarin opgetreden zijn de maatschappij van Rhetorika onder kenspreuk *Wil en kracht zijn één*, van Thourout,

met *Siska van Roosemaal;* de koninklijke maatschappij van Rhetorika *de Wijngaard*, van Brussel, met *Tam-*

boer Janssens, en de koninklijke maatschappij van Rhetorika *de Fonteinisten*, van Gent, met *de Dochter van Dominique.*

Rondom de markt en aanpalende straten, was er algemeene verlichting; de estrade was zeer schitterende en het Gouvernementshotel was als een echt tooverpaleis door de duizende lichten die er tintelden en flikkerden.

Ten negen ure ontving M. de Gouverneur alle de kongresleden; men bood er alle soorten van ververschingen aan, men ontmoette er vrienden, en knoopte er nieuwe betrekkingen aan met Noord- en Zuid- Nederlanders.

Ten 10 ure werd er een prachtig vuurwerk afgesteken; op het einde verscheen er een tempel uit duizende gekleurde lichten samengesteld; doch hij droeg een fransch opschrift, *Vive le Roi!* De merktplein was letterlijk opgepropt met volk; alle de omliggende huizen waren schitterend verlicht. Te middernacht verliet men het feest dat de heer Vrambout met zulke gulhertigheid aangeboden had.

Van daar begaven wij ons ter ruste, doch slapen was niet mogelijk, ofschoon wij zeer afgemat en vermoeid waren; den ganschen nacht hoorden wij gejuich, gejubel. Indien de gansche bevolking der provincie Vlaanderen niet te Brugge was, dan toch was het grootste getal daarvan tegenwoordig.

Het is *Maandag.* - Van reeds vroeg in de morgen doorloopen de vreemdelingen de straten en zijn door een allerschoonste wêer begunstigd. Om negen ure richten de kongresleden en deelnemers zich naar het provinciaal hotel, waar het kongres plaats heeft, in de zaal van den provincieraad van West-Vlaanderen. Deze zaal is in den stijl van de *Hergeboorte;* op den achtergrond ontmoet men het portret van Z.M. den Koning der Belgen geschilderd ten voete uit; het is omringd van de wapens der negen provinciën; daarboven eene fries die de gansche zaal doorloopt en het wapen der stad Brugge, even als de blazoenen van de talrijke gemeentens van West-Vlaanderen bevat. In het midden, boven de fries is, een halve ronde versierd met een bas-relief verbeeldende de provincie West-Vlaanderen, door eene vrouw op het wapen rustende, uitgedrukt; verders is de zaal langs drie kanten van ramen voorzien; de vierde kant tegenover het portret des konings, is de plaats voor het publiek; zij vormt eene soort van balcon. Boven de deuren zijn de zinnebeelden van kunst, handel, nijverheid, landbouw, akkerbouw en veeteelt.

Talrijke lichtblakers en spiegels versieren de zaal; het gehemelte is samengesteld uit twaalf vierkantige panneelen, doorsneden met verschillende vormen waarvan de grond in gouden laken is geschilderd; vijf overgroote luchters in koper verguld met kristallen klokken versierd, dalen neder, en zetten eenen oneindige luister bij. De zaal is opgepropt met volk; aan het bureel bevinden zich de leden der inrigtings kommissie; aan eene afzonderlyke tafel zit de heer Gouverneur, omringd van MM. den kommissaris van Zeeland en de burgemeesters van Brugge en van Sluis.

De zitting wordt geopend door den volgenden welkomsgroet, woorden van M.K. Versnaeyen, muziek van C.J. Souvenei, uitgevoerd door de koninklijke koorzangmaatschappij van Brugge, onder de leiding van M. Michelaer.

Weest welkom in onze oude stad!
Weest welkom in de bakermat
Der kunsten en der vrijheid!
Het hart vervuld met zoete blijheid
Reikt 't Brugsche volk de broederhand
Aan 't Denkerskoor van Nederland!...

Hoort gij des beijaards huppelende toonen?
Hoort gij den ijz'ren mond
Der held're klok, die eertijds Breijdels zonen
Ten strijde voor de vrijheid zond?
Ziet gij die kermisvaandels zwieren?
Die grijze gevels opgetooid?
De Brugsche Maagd, die ook wil feeste vieren
En schooner schijnt dan ooit?
Ziet gij dit digt gedrang langs markt en stegen?
Dit alles heeft een edel doel,
Want groot en klein gaat zijn' verlichters tegen
En in de ziel ontstaat het eergevoel!

Het roemrijk Brugge lag verzonken
In eenen slaap den dood gelijk:
Het had zijn levenskracht verdronken
In bastaardij, dit smachtend slijk!
Voor alles bleef het even killig.
't Geleek een lichaam zonder ziel;
't Was zelfs zijn' grootheid onverschillig
Omdat het al te diepe viel!
Maar ziet... Nu komt het weêr in leven
En viert zijn' tale hoog en luid,
Door vroeg'ren geestdrift aangedreven,
Bij 't broederfeest van Noord en Zuid!...

Brugge is toch niet gansch verloren
Voor de Vaderlandsche Zaak.
Welligt, als ge uw' stem doet hooren,
Strijders voor de moederspraak,
Daagt voor Brugge een blijde morgen,
Wordt het wakker als weleer,
Om voor zijn bestaan te zorgen,
Voor zijn' grootheid en zijne eer!...

Daarom, weest welkom in onz' stad!
Weest welkom in de bakermat
Der kunsten en der vrijheid!...
Het hart vervuld met zoete blijheid
Reikt 't Brugsche volk de broederhand
Aan 't Denkerskoor van Nederland!...

Hierna nam M. Hendrik Conscience het woord en drukte zich uit als volgt:

‘Dierbare broeders van Noord-Nederland, taelgenooten uit alle nederduitsche Gauwen. Vlamingen van Frankrijk, weest welkom in het schoone Brugge, bakermat van Maerlant, van Breydel, van Van Eyck van Memling!

Wie onzer kan dezen historischen moedergrond zonder ontroering betreden? Zyne trotsche gebouwen; de taal onzer oude Dichters, nog nog zoo zuiver en zoo zoetvloeijend in den mond zyner bevolking; die markten en straten waer het Vlaamsche bloed zoo dikwyls werd gestort ter verdediging van Dietsche vrijheid en volksbestaan, alles spreekt ons hier van der vadrenroem en grootheid en roept ons toe wat wij verschuldigd zijn te doen, om trouw te blijven aan het heldengeslacht waeruit wij gesproten zijn.

Nimmer kan ik uwe muren binnenstappen, ô edel Brugge, zonder mijnen hoezem van hoop en van hoogmoed te voelen zwellen. Uwe straten toch ontplooijen zich voor mijnen geest als de bladen van een ontzaggelijk geschiedenisboek. Wat daerop geschreven staat is zoo glorierijk, zoo reusachtig! En het doet mijn hart zoo goed, terug te keeren naar de tijden, toen gij, Vlaamsche maagd, de kroon der beschaving voerdet; toen uit uwen milden schoot het licht der kunst over gansch de Westerwereld straalde.

Nu zelfs, met den blik op deze ontzagwekkende vergadering, bloem van Nederlands Geleerden, van Belgiës kampioenen voor eigen taal en aard, komt my een ander kongres voor oogen, dat, meer dan vijf honderd jaren geleden, insgelijks binnen de wallen der Vlaamsche moederstad werd byeen geroepen. Het gold, even als heden, de verdediging van den Dietschen, van den Neder-Germaanschen stam tegen de overweldiging van het Zuiden. Het vaderland verkeerde in een opperst gevaar. Moest het onder de bestorming zijner vijanden bezwijken, dan zou, van dien noodlottigen dag afaan, de inzwelging van het Nederlandsche geslacht hebben begonnen, en welligt onweêrstaanbaar tot aen de monding der Eems zijn voortgezet geworden.

Brugge zond zijnen oproep door alle Dietsche Gauwen. Even als nu, kwamen de moedige mannen, de verdedigers van het Nederduitschdom op den kreet van Brugge toegeloopen. Vier honderd Zeelanders voegden zich bij hunne Vlaamsche broeders. Men trok naer Kortrijks veld, en bevocht daar den schoonsten zegepraal dien onze jaarboeken vermelden. Een leger van zestig duizend ridders werd er verpletterd, en het Dietsche geslacht van eene beslissende inzwelging gered. De Zuid-Hollandsche held Hugo Van Arckel vergoot er zijn edel bloed tot behoud van ons gemeenschappelijk vaderland.

De tijden zijn veranderd: de worsteling is verplaatst op het vreedzaem veld der geestesbeweging. Onze naaste vijanden zijn nu: de verbastering van ons nationael karakter door vreemden invloed, de miskenning onzer moederspraak voor uitheemschen praal, de verdringing van den Nederduitschen geest door Romaensche zeden en gedachten.

Om deze vijanden van onzen volksaard, door het levende woord, door de opdelving van ons roemrijk verleden en door het stichten eener onverdeelbare taalzuil te bestrijden, zijn wij hier te samen gekomen, even als onze voorouders er over vijf eeuwen, te samen kwamen, met andere wapens zeker, doch met een zelfde vaderlandsch doel.

Onze geëerde broeders van Holland zullen het mij vergeven, indien ik in deze beschouwing maar bijzonderlijk het oog gevestigd hoû op den toestand onzer zaak in België. Zij woonen in een oord waar de moedertaal uit alle monden klinkt; maar zij kunnen toch niet onverschillig blijven aan de herleving onzer nationale spraak, in gedeelten van Neder-Duitschland waar zij, tot haar behoud, eene gedurige waakzaamheid en eenen werkelyken strijd vordert. Haar verdedigende, meenen wij zoo wel ter eere en ten voordeele van Holland als van Vlaanderen werkzaam te zijn.

Inderdaad, de wereldgebeurtenissen hebben de beide broederstammen in verschillige banen gerukt; buiten zekere gelijkslachtigheid van aard en strekking omstrengelt geen andere band ons nog, dan de gemeenschappelijke moedertaal. De opvolgende eeuwen hebben ons gescheiden, in godsdienst en in staatkundige rigting. Elk onzer huldigt den Schepper volgens de inspraak zijns harten; Holland en België ontwikkelen afgezonderd hunne stoffelijke en zedelijke krachten, onder de leiding

van wijze, van volkgeliefde vorsten; - maar wat doet zulke, - welligt noodzakelijke scheiding, zoolang de gemeenschappelijke moedertaal ons komt herinneren en voor de wereld kan getuigen, dat een zelfde bloed ons door de aderen vloeit en wij al te samen zonen zijn van den heldenstam, die eens uit zijnen schoot een Bodwognat, en een Civilis tegen de Romeinsche overmagt deed opstaan.

Is de moedertaal ons allen dierbaar als het *palladium* van ons voorbestaan op aarde, ons, Vlaamsche vaderlandsvrienden, moet zij eventwel, indien ik zoo spreken mag, eene nog vurigere, eene nog angstigere liefde inboezemen dan onzen Noorderbroederen. Zij is voor ons het eenigst middel om millioenen onzer landgenoten aan de vruchten der beschaving deelachtig te maken. Zonder hare hulp bleve het Vlaamsche volk, als een minder geslacht, in onwetendheid en duisternis verzonken, en het slenterde half slapend voort, op honderd jaren afstand achter het vooruitsnellend menschdom.

Dit mag, dit zal niet zijn! Wij zullen waken, arbeiden, worstelen om zulke verbastering op onzen grond te bekampen, met de vaste hoop dat de overwinning zal blijven aan wien het regt behoort.

Reeds nu mogen wij, op dit plegtig broederfeest, ons over den behaalden uitslag verblijden. Naarmate men meer en meer de zuiverheid onzer inzigten zal leeren kennen, zal ons meer en meer aanmoediging worden geschonken. Onze beide koningen - wel de meest beminden der aarde, - beschermen dit Congres; hooge ambtenaren, hunne vertegenwoordigers moedigen ons aan door hunne aanwezigheid te dezer plaats; gezanten van doorluchtige vorsten uit het groote moederland Germanië, uit het verwante Scandinavië, zijn tot ons gekomen. In 's konings raad, voor de binnenlandsche zaken, zetelt een regtzinnige en welmeenende zoon van Vlaanderen; aan den edelhartigen, aan den vaderlandslievenden man, wien onze koning het bestuer over West-Vlaanderen heeft toeververtrouwd, is dit 7^{e} kongres zijnen ongewoonen luister verschuldigd. Nog wemelt voor ons gezigt de onafzienbare stoet met zijne duizend vanen, getuigenis van liefde voor land en taal door al de gemeenten dezer schoone provincie zoo luid en zoo plegtig afgelegd.

Welaan, broeders uit alle Gauwen van Nederland, beginnen wij, onder deze gelukkige voorteekens, onze werkzaamheden met de kalmte en de beradenheid van wijze mannen, maer herinnert u tevens dat op den belgischen bodem vooral het vrije woord aan vrije mannen voegt.

Het geloof in de toekomst van ons geslacht geve u sterkte; het gevoel der pligt gematigdheid; de God van hierboven zegen en licht!'

Deze woorden door den beroemden schrijver, op eenen kalmen doch plechtigen toon uitgesproken, verwekken eene daverende toejuiching van alle de aanwezigen. Wanneer de stilte is hersteld, gaat men over tot de benoeming van het bureel 't welk wordt samengesteld als volgt: M. de baron de St-Genois, voorzitter; MM. Van Lennep en Beets, ondervoorzitters; Jonckbloet, De Coussemaker, Heremans en Versnaeyen, geheimschryvers.

M. Versnaeyen geeft lezing van de volgende ingekomene stukken: 1° een brief namens Z.M. den Koning, in de fransche taal geschreven, en waardoor hij het kongres onder zyne hooge bescherming neemt; 2° een brief van baron Gericke van Herwynen, minister van Z.M. den koning der Nederlanden; 3° een brief van den gezant des konings van Hanover; 4° een brief van M. Vanden Peereboom, minister van binnenlandsche zaken, die zich verontschuldigd het kongres niet te kunnen bijwoonen,

aengezien hij in Londen is; 5° een brief van D^{r} De Jaegher, die insgelijks zijne afwezigheid verontschuldigd.

M. Verheyen, kommissaris des Konings te 's Hertogenbosch, is gelast, namens den koning van Nederland, hoogst deszelfs belangstelling in

het kongres te doen kennen, en tevens namens zijnen vorst een prachtexemplaar van de volledige werken van Cats aan te bieden. Die woorden worden met lange toejuichingen begroet.

M. Heremans geeft lezing der titels een aantal werken die ten geschenke ingezonden zijn.

Dan werd het woord aan M. De Vries gegeven; hij sprak over het ware liberalismus in de nederlandsche spraakkunst. Grondig werd door den begaafden man de gradueële ontwikkeling der taal afgeschetst, en aangedrongen op eene zelfde taal in beide deelen van Nederland. Noch stilstaan; te snel vooruitgaan; noch te veel gehecht zijn aan het oude en allen vooruitgang afkeuren; noch het oude versmaden en niets zien dan het nieuwere. In het midden ligt het ware liberalismus in de taal. De eersten maken haar pedant, de tweeden plat en triviaal. Vermijden wij de uitersten; blijven wij getrouw aan de leus ééne taal, ééne spraak, en werken wij onvermoeid aan dezes krachtige ontwikkeling en volmaking. Het is ons onmogelijk den kundigen leeraar te volgen. Zelden hebben wij eene geestvollere redevoering op de kwestie van taal gehoord, dan die van M. de Vries. Lange toejuichingen volgden zijne verhandeling op, welke den redenaer moeten bewezen hebben dat zijne schoone voordragt aller aandacht veroverd had.

Hierna hield de heer Sleeckx, leeraar aan s' rijks Normaalschool, te Lier, de volgende rede:

Over het realismus in de letterkunde.

Mijne Heeren,

‘Het is niet zonder huivering, dat ik het woord neem. Ik wil u spreken over het realismus in de letterkunde. Nog meer: ik wil ten voordeele van dat realismus eene lans breken. Daar ik echter reden heb om te vreezen, dat de meesten uwer zoomin op hebben met den naam, als met het stelsel, welk hij aankondigt, is het voorwaar geene ligte taak. Van daar mijn schroom. Dan, ik weet, dat gij allen verlichte, onbevooroordeelde menschen zijt, die de regtzinnigheid op hoogen prijs stelt, de waarheid boven alles mint, en die overtuiging bemoedigt mij. Zij geeft mij de verzekering, dat gij welwillend zult aanhooren, wat ik ter verdediging van eene schier verloren zaak in te brengen heb en voor weinige stonden eene vooringenomenheid zult doen zwijgen, welke ik mij verstout onregvaardig te noemen. Zij laat mij verhopen, dat het niet geheel onmoglijk zij u te verzoenen met iets, dat misschien alleen daarom wordt versmaadt, wijl men zich bevredigt het van ééne zijde, de slechte zijde te beschouwen.

Veel is er in de laatste jaren tegen het realismus geijverd. Men heeft het voor verderfelijk uitgekreten en beweerd, dat het in onze verstoffelijkte eeuw, tot nog meer verstoffelijking moet voeren. Verre van mij dat ernstige verwijt teenemaal ongegrond te achten. Ik aarzel niet te bekennen, dat het realismus, gelijk sommigen het verstaan, inderdaad strekt ter onderdrukking van alle verhevenheid in gevoel en gedachte, ter dooding van alle poëzij. Doch hier doet zich de vraag op: wie aan die erge gevolgen eigentlijk schuld hebben, het realismus of zij, die zich als zijne voortanders op werpen? In andere woorden: of het realismus door zich zelve

verderfelijk zij, dan of diegenen, welke het kwalijk begrijpen, en nog kwalijker toepassen, alleen dit verwijt verdienen. Volgens mij kan het antwoord op die vraag niet twijfelachtig wezen, en zijn eenige van de zoogenaamde realisten de ware schuldigen. Ik zal poogen het te bewijzen.

Er leeft aan onze grenzen een volk tegen hetwelk wij Vlamingen, wij, voorwacht van den nederduitschen stam, sedert onheuchelijke tijden, een harden strijd, den strijd der denkbeelden, voeren. Dit volk hoef ik u niet eens te noemen.

Ofschoon geen blinde bewonderaar van al wat men te Parijs aanbidt, en weinig genegen om de Parijzenaars op hun woord te gelooven, wanneer zij hunne natie als de grootste roemen, ben ik evenmin een franschhater, een stelselmatige verkleiner van fransche grootheid. Ik laat de kunst en de letteren onzer Zuiderburen, ja tot een zeker punt hunne beschaving volle regt wedervaren. Ik ben de eerste om de gewigtige diensten te erkennen, welke zij den voortgang bewezen. Welnu, ondanks die gunstige gevoelens, ben ik tot in het diepste der ziel doordrongen van de noodzakelijkheid eens onverpoosden krijgs tegen de fransche begrippen, roep ik zoo luide als iemand, dat het voor ons een dure een heilige pligt is tegen den invloed van Frankrijk te velde te trekken, en even hardnekkig te kampen tegen zijnen geest en zijne strekkingen, als tegen zijne inpalmings-, zijne aanhechtingszucht.

En denkt niet, dat ik alleen zoo spreek als Belg, als burger van een land dat steeds door Frankrijk werd bedreigd en, gelyk de geschiedenis leert, negen tienden van de rampen, waaronder het zuchtte, aan Frankrijk te wijten had. 't Is zelfs niet alleen als vriend van vrijheid en volksregt, als vijand van gemoedsverslaving en zedenverbastering; het is ook als kunstvereerder, als letteroefenaar.

Men meent wel eens dat de Franschen, indien zij al niet door geest van uitvinding schitteren, toch door geest van verbetering uitmunten, dat het in hunne bestemming ligt, hetgene anderen scheppen, tot een hoogen graad van volkomenheid op te voeren. Ik kan onmogelijk met die meening instemmen. Voor mij is het veeleer eene uitgemaakte zaak, dat zij in vele gevallen het bedroevende voorregt genieten, wat zij op get gebied der staatkunde en der wetenschap, der kunst en der letteren van anderen overnemen, te misvormen, te bederven en der minachting prijs te geven. Voor mij gelijken zij, onder dit opzigt, aan den man der grieksche sage, gedoemd om door enkele aanraking de nuttigste dingen in nutteloos goud te veranderen, met dit verschil nogtans, dat zij in stede van edel metael, dikwijls ellendig klatergoud voortbrengen.

Ik zal u niet vermoeijen met de opsomming der voortreffelijkheden, die bij hen tot misselijkheden ontaarden. Een enkel voorbeeld moge strekken tot staving van mijn zeggen: Wij leven onder eenen regeringsvorm, welke ons de moeite spaart elkanderen te benijden; doch zulks moet ons niet beletten te bekennen, dat vroeger geen zoo hoog werd geschat als het Gemeenebest. Van eenen stralenkrans omgeven blonk het woord republiek in de geschiedenis der menschheid en herinnerde de roemrykste tijdperken in het leven der volken. Men hoefde het slechts uit te spreken, om de wonderbare beschaving der Grieken, de ontzagwekkende grootheid der Romeinen, den verbazenden voorspoed der italjaansche steden in de middeleeuwen, de reuzenkampen der Hollanders en Zwitsers voor het oog te tooveren. Het was het zinnebeeld van vrijheid en volksgeluk. Waarom heeft het thans alle tooverkracht verloren? Waarom klinkt het akelig in het oor der natiën? Waarom is het zinverwant van regelingloosheid en burgerkryg! Waarom is het een schrikbeeld, zwanger van eindeloozen jammer, een voorbode van bloedige vervolgingen dwingelandij?

Waarom? Dewijl de Franschen, na eeuwenlange onderslaving, op den onzaligen inval kwamen op hunne beurt dien regeringsvorm te beproeven!

Wat zij op het veld der staatkunde deden met de republiek, deden zij op het veld der kunst en der letteren met het realismus.

‘Het is waar, zij wanen het realismus nieuw en vreezen niet het als een voortbrengsel van hunnen bodem uit te kramen. Dit is echter eene grove dwaling, eene zelfsbegoocheling, gelijk er zoovele in Parijs *koers hebben.* Het realismus, gelijk gij weet, Mijne heeren, is zoo oud als de kunst zelve, zoo oud als de natuur, als de waarheid, welke het poogt aanschouwelijk te maken, en van de vroegste tijden treft men dichters, schilders aan, die slechts bij middel van de werkelijkheid de poëzij bezitten. Homerus is, op sommige plaatsen, misschien de grootste realist der grieksche oudheid, daar zijne goden zelven soms menschen zijn, en als men van Zeuxis verhaalt, dat de vogels de vruchten kwamen pikken, welke hij had gemaald, wil men welligt alleen te kennen geven, hoezeer hij de natuur, de werkelijkheid eerbiedigde, hoe getrouw hij haar tot in de kleinste bijzonderheden trachtte na te bootsen. Later ook vinden wij het realismus bij de meeste volken weder. De realist Shakespeare reikt den realist Rubens de hand; de heiligen uit de school der Van Eijcks dragen het kostuum der vijftiende eeuw, lijken soms ridders en edelvrouwen uit dien tijd, en de engelen in Vondels meesterwerk denken, voelen, spreken bij poozen als eenvoudige stervelingen. Maar wat wil ik verdere bewijsgronden aanvoeren? Wie in de geschiedenis der kunst geen vreemdeling is, weet dat de vlaamsche school en hare waardige zuster, de hollandsche, bij uitstek naturalistisch of realistisch worden genoemd, en dat de nederlandsche letteren met de nederlandsche kunst gelijken tred hielden, kan door niemand worden betwijfeld.

Waarbij het komt, dat geen verstandig, geen onbevooroordeeld mensch er aan denkt ons of anderen de zucht naar waarheid, regtzinnigheid, werkelijkheid als eene onvergeeflijke zonde aan te wrijven, ons te beschuldigen van onderdrukking der verhevenheid; dooding der poezij? Waarbij het komt, dat het den Franschen voorbehouden was dien blaam op het realismus te laden? Laat ons zien:

Onwetendheid, verwaandheid, wispelturigheid zijn drie gebreken, welke men weleens onzen zuiderburen te last legt. Ik meen dat men, zonder hun onregt te doen, er een vierde kan bijvoegen: overdrevenheid.

De overdrevenheid is inderdaad hunne zwakke zijde, hun hoofdgebrek, de oorsprong hunner overige ondeugden en hunner teleurstellingen van allen aard. Overdreven nationalen trots maakt hen onwetend, verwaand, bijwijlen onverdragelijk; overdreven vrijheidszucht is schuld, dat zij nog niet rijp zijn voor ware vrijheid. Overdrevenheid is de bron hunner wispelturigheid, daar zij hen dwingt elk oogenblik van de ingeslagen baan af te wijken. Overdrevenheid eindelijk leidt hen tot stelsels, reeds daardoor verderfelijk, dat in de kunst alle stelsels verderfelijk zijn.

Wat is gebeurd? Onder voorwendsel, dat de ouden, met inachtneming van zekere regels, zeer doelmatig voor hunnen tijd, meesterstukken hadden voortgebragt, hebben zij ruim honderdjaar gearbeid in eenen trant, die noch met hunnen aard, noch met hunne zeden strookte, en halsstarig de natuur over het hoofd gezien. Zy hebben zelfs Aristoteles overdreven, en een stelsel ingevoerd, dat te Athene en te Rome te stijf geweest ware. Tot over dertig jaren hielden zij buiten dit ongerijmde stelsel alle heil voor onmogelijk. Toen eerst werden zij gewaar, dat zij de grieksche en romeinsche toonbeelden kwalijk hadden begrepen, en dat de middeleeuwsche dichters, wars van onnatuurlijke kluisters en andere eenheden niet zoo geheel en al verwerpelijk waren. Zy besloten tot de middeleeuwen terug te keeren.

Het was een gelukkig denkbeeld, en het was niet alleen: zij namen tevens voor den sinezischen muur door te breken, die hen van het overige Europa afzonderde,

en meer rekening te houden van hetgene rondom hen was en werd gewrocht. O, toen veranderde schielijk hunne werkwijze. Er werd in den trant der voorgangers van Malherbe gearbeid; de Spanjaerden, Italjanen, Duitschers, Engelschen werden schatpligtig gemaakt, de Engelschen vooral, wier groote Will, voor Voltaire nog de woestste aller barbaren, in eens met Schiller en Calderon de plaats innam der Grieksche modellen, voor het tooneel, gelijk Goethe en Byron de voorbeelden werden, waarop Lamartine en zijne volgelingen hunne gedichten schoeiden. Kortom, het romantismus was in de mode, het classicismus heette oude sleur. Dat was geen kwaad, in verre niet. Ongelukkig wachtte men niet lang van Charijbdis in Scijlla te vallen en de nieuwe mannen tot een even ongerijmd stelsel te overdrijven. Vroeger meer Aristotelisch dan Aristoteles zelf, werd men thans ultra-romantiek. Na meer dan eene eeuw te stijf aan stijve regels gehouden te hebben, verschopte men al wat aan regels geleek. Licht en bruin, drama en blijspel, deugd en misdaad, ziedaar het leven, hadden de vreemde meesters gezegd. Zoo ook verstonden het Hugo en zijne vrienden; doch hunne opvolgers bevredigden zich daarmede niet. Eerlang werden te Parijs tooneelspelen bewonderd eentoonig zwart gekleurd, romans verslonden, waarin de misdaad de schoone rol, alleen eene rol vervulde, eerlang werd de spotspreuk: *le Beau c'est le laid* geregtvaardigd. En nog was men niet aan het einde. Uit den schoot van het *ultra-romantismus* ontstonden *fantaisisten* en *essayisten* die zich niet ontzagen in volle negentiende eeuw de kunst tot eene algemeene verheerlijking der ondeugd en der afzigtelijkgeid te verlagen.

Toen de overdrijving haar toppunt had bereikt, toen het onmogelijk werd de dolzinnigheid, de gedrochtelijkheid verder te brengen, daagde nogmaals eene nieuwe school. Deze reis wilde men zien of men er niet zoude in slagen de letteren op het pad der waarheid, der natuurlijkheid te houden, door de werkelijkheid, niets dan de werkelijkheid tot rigtsnoer te nemen. Van daar de benaming realismus, om iets te bestempelen, dat sedert eeuwen in meer regtzinnige literaturen bekend was, maar hetwelk de fransche schrijvers, meesttijds gemaakt, conventionneel, theatraal, effektbejagend, tot dan toe nauwelijks hadden vermoed. In den beginne ging alles wel. De eerste realisten, het voetspoor drukkend der Engelschen, der Duitschers, der Nederlanders, leverden verdienstelijke gewrochten. Het duurde niet lang. Allengs maakte weêr de bezadigdheid voor de overdrijving plaats. De stelselmakerij speelde hare gewoone rol, en weldra zagen wij werken verschijnen, die voor de letteren juist hetzelfde waren, als Courbet's *Steenbrekers* voor de kunst. Weldra kwamen schriften in het licht, waarin werd betoogd, hoe keus, smaak, fijnheid van gevoel, keurigheid in de uitdrukking, verhevenheid van gedachte, poëzij volstrekt noodeloos zijn; hoe alles in de natuur even schoon is, evenzeer de aandacht wekt, evenzeer verdient gemaald te worden. Weldra werden boeken vervaardigd, waarin men zich niets minder ten doel schijnt te hebben gesteld, dan het bewijs te leveren, dat men door overdreven werkelijkheidszucht, door overdrijving van het naturalismus er slechts in gelukt zich van de natuur te verwijderen; dat men door te veel natuurlijkheid onvermijdelijk moet eindigen met onnatuurlijk te worden.

Het is aan die werken, aan die schriften, aan die boeken, dat het realismus de minachting te danken heeft, welke het thans allerwege ontmoet. Wijl de fransche realisten vergeten, dat de kunst de wederspiegeling moet wezen van de natuur niet alleen gezien maar ook *gekozen* door den kunstenaar; wijl zij het onnoodig achten te kiezen en in den

waan verkeeren, dat alles door de kunst mag worden weêrgegeven; wijl zij, in het zedelijke zoowel als in het stoffelijke, onderwerpen behandelen, die niet mogen behandeld worden, en hun talent verbeuzelen aan dingen, die met het schoone niets gemeen hebben, zegt men dat het realismus verbiedt van het fijnere gevoel, den smaak, het gezond verstand rekening te houden.

Is zulks regtvaardig, Mijne heeren? Hebben wij het regt iets, dat bij ernstige, bezadigde, verstandige lieden voortreffelijke uitslagen opleverde, te versmaden, te doemen, omdat het onze zuiderburen belieft het te misbruiken? Mogen wij het realismus, dat elders zoo schoone, zoo heerlijke vruchten droeg, dat onze vroegere en latere dichters den weg tot zulke verhevene poëzij baande, verantwoordelijk maken voor de gedrochtelijkheden, welke de wansmaak er in Frankrijk van verkrijgt? Gij denkt het niet, kunt het niet denken. Gij moet integendeel mij bijstemmen, wanneer ik mij verstout te zeggen, dat het eene onregtvaardigheid is het realismus van die ééne, slechte zijde te beschouwen.

Alles in de wereld is aan misbruik blootgesteld; alles is misbruikt geworden of zal het morgen zijn. Zoo hebben wij ook het idealismus zien overdrijven en misgewrochten leveren, welke voor die van het realismus niet moeten onderdoen. Is het eene reden om het te veroordeelen? Geenszins. Het is enkel eene reden, om het kwalijk begrepen idealismus te onderscheiden van datgene, welks voortbrengsels als de verhevendste uitdrukking der kunst worden geprezen. Het is eene reden om eene scherpgeteekende scheidslijn te trekken tusschen het gezonde, verstandige realismus onzer voorvaderen, onzer kunstenaars en geletterden, en het ongezonde, dwaze fransche. Het is eene reden om te bekennen, dat het eerste zoozeer onze achting waardig is, als het laatste verdient misprezen, versmaad te worden.'

Nu was het de spreekbeurt van eenen der oudste kampioenen der vlaamsche beweging, M.E. Van Straelen, die over de algemeene Nederlandsche spelling zou hebben moeten handelen. Jammerlijk genoeg was en M. Van Straelen afwezig, doch hij had zijne redevoering ingezonden, men besliste dezelve in de verhandelingen van het kongres op te nemen.

De jeugdige en zoo ievervolle secretaris M. Karel Versnaeyen, droeg het volgende dichtstuk voor:

De halletoren van Brugge.
I.

De noorder wind heeft zijne orkanen losgeblazen;
Het schriklijk onwêer teistert aarde en zee!
De Hemel scheurt van een, de golven razen,
En gansch de schepping buigt bij 't naadrend wee!
De bliksem, sling'rend door de zwarte wolken,
Verheldert 't duister met zijn aak'lig licht,
Duikt klett'rend weg in de opengaande kolken,
Als schijnt hij bang voor 't kwaad, dat hij verrigt!
De Donder heeft zijn' monsters saamgetrommeld!
En viert den Sabbatdag met helsch gedruisch...
Hoort hoe hij daavrend grolt en rommelt:
Hij laat zijn' gramschap uit op schip en huis,
En alles dreunt en beeft voor zijne geeselroede
Een ieder knielt en stuurt een bêe tot God...!

De steile rots alléén blijft pal bij zooveel woede,
En drijft met 't ongewêert den spot!
Zij breekt de forsche krachten der orkanen,
Hun brieschend tergen steeds ten trots;
De dolle zee barst spijtig los in tranen
Bij 't scheuren van haar' golven aan de rots!...

II.

Ook zoo komt gij mij voor, o grootsche Halletoren;
Hoe dikwijls zonder vrees moogt gij den donder hooren,
Hoe dreigend huilde soms het onwêer om u heen?
De storm, die magtloos loeit sinds vijfmaal honderd jaren,
Dit is de tijd!... De zee met hare onstuim'ge baren,
Dit volk is het! En gij... gij zijt de rots van steen.
Daar staat gij, kloek en fier. Gij raakt met 't hoofd den hemel;
En aan uw' voet beweegt zich 't murmlend volksgewemel,
Waar gij te midden, als een burgerkoning, troont!
Wel zaagt gij eens vergaan wat lange nog moest leven,
Wel zijt gij oud en vuil door de eeuwen zwart gewreven,
Toch heeft u de ouderdom verschoond!...;

O! 'k min u, grijze Reus, gij tuigt van vroegre grootheid,
Toen 't kroost niet lag vergruisd in bastaardij en snoodheid.
Dan bouwde men uw' trans, als beeld der burgermagt,
Veel hooger dan de spits van 't slot der edellieden,
Gewis om 't nageslacht den eerbied te gebieden
Voor 't fakkellicht der middeneeuwennacht!...

En nu? Wat 's Vlaand'ren nu? O! zeg het, stout gesteente!...
En Brugge wat is 't nu, dit wijd beroemd gemeente?
Maar stil!... De toren drijft zijn toonen door de wolk,
't Is 't beijaardspel, dat spreekt met afgebroken klanken;
't Gaat moeijelijk en traag, gelijk 't geklag eens kranken,
Als of 't de wulpschheid zong van 't volk.

III.

De zonne van Vlaand'ren is lang uitgeschenen...
De mond heeft geen spraak meer die vroeger gebood...
Uw rijkdom, o Brugge, en uw heil zijn verdwenen;
Uw edel gelaat draagt de bleekheid der dood!
Vergeefs hebt gij moedig en pijnlijk gestreden;
Uw troon ligt omver!... Het gedacht van 't verleden
Bestaat nog alleen in uw' geest.
Hoe droef is 't te zeggen: ‘eens ben ik geweest,
En nu ben ik niet meer! aan onregt en schaamte
Bezweek ik. 'k Was kloek als de maagd
Der stoutheid... Nu ben ik een sprekend geraamte,
Dat mêelij verwekt en toch behaagt!...

IV.

Ja Brugge, gij behaagt! men mint u in uw lijden,
Want in uw' rijken schoot vindt men nog alles weêr,
Dat ons herinn'ring laat van glorievolle tijden;
Hier sloeg de nijverheid haar' gulden zetel neêr,
Beschut door alles wat haar' scepter moest bewaren;
Gesteund op eigenwaarde, vlijt en voortgangsdoel.

Hier mag des kenners oog op duizend schatten staren,
Die men als 't voorbeeld groet van vroeger kunstgevoel.
Gij zijt de wieg geweest dier nooit volprezen mannen,
Die, naarstig in 't bedrijf en schroomloos in 't gevaar,
Door hunnen ijz'ren wil en door hunn' stoute plannen,
't Gezagvol reuzenwerk ontstaan deên in één jaar,
Dat zeker kan vergaan en gruis wordt door vernieling

Der eeuwen, maar toch niet door eeuwen wordt gebouwd!
Uw pracht'ge puinhoop wekt verbazing en bezieling
Bij hem, die 't schoone door 't verklaringswoord beschouwt,
Gij kunt het zeggen, spreek! Gij, Halle mijner oudren,
Waarin al 't kleinood van 't heelal kwam toegestroomd!
Gij weet wat zware last zij droegen op de schoudren,
Wat luister eens hunn' geest voor Vlaand'ren had gedroomd!
En ook, hoe soms voor hun geschonden regten
Het oproervaandel bij uw stemme werd ontrold,
Gij kunt getuigen, gij, hoe niets hun' magt kon slechten,
En niets hen houden kon, wanneer 't de vrijheid goldt!

V.

'k Hoor nog uw stem den Vlaming roepen;
Haar klank heeft reeds zijn' moed versterkt:
Zij komen op, in digte groepen,
En scharen zich ter groote merkt.
Daar staan zij om het land te wreken,
En, vóór het krieken van den dag,
Prijkt op uw' spits als zegeteeken,
De luid begroete reddingsvlag!...

'k Zie Breijdel met zijn bijl in handen;
En 'k hoor De Conincks wijzen mond,
Die afkeer preekt voor dwingelanden,
En 't volk, dat juicht op dezen stond!
Ik zie ze heengaan, als begeesterd
Door razernij, naar Kortrijksveld;
Daar wordt de Franschman overmeesterd;
Want ieder strijder is een held!...

Ik zie de vaandels van de gilden,
En 't harnas blinken op den kiel;
'k Zie leeuwenhoofden op de schilden
En leeuwenmoed in elke ziel!
Ik denk vol hoogmoed aan den Zwijger,
Die bloedhond Alva tergen dierf!
En 'k slaak een' zucht voor elken krijger;
Die aan zijn' zij voor Neêrland stierf...

VI.

De tijd, o Halle, is lang vervlogen,
Sinds gij de laatste maal
De Brugsche zonen hebt bewogen!
Nu hoort ge een and're taal
Tot aan uw belfoort opwaarts klimmen,
Die slechts de zinnen streelt:
De Burgers zijn nu enk'le schimmen
Van die, door u verbeeld!...

Geen mensch zoû aan uw' roem gelooven,
Spraakt gij niet daar omhoog;
Want 't laatste vuur schijnt uit te dooven
In 't onverschillig oog;

Zoo is 't met al wat grootheidstransen
Bereikte in volle pracht;
Men slaapt gerust op gloriekransen...
Dit kussen is zoo zacht!

Maar 'k zweer dat Brugge nog niet dood is,
Het slaapt op zijn verleên.
En als de vrijheid eens in nood is,
Roept dan het volk bijeen:
Het zal weèr opstaan en herleven,
De leeuwenstandert in de hand,
Gelijk weleer, als mart'laar, sneven
Voor 't lijdend Vaderland!

O! 'k min u, grijze Reus! gij spreekt van vroegre grootheid,
Toen 't kroost niet lag vergruisd in bastaardij en snoodheid.
Dan bouwde men uw' trans, als beeld der burgermagt,
Veel hooger dan de spits van 't slot der Edellieden,
Gewis om 't nageslacht den eerbied te gebieden
Voor 't fakkellicht der middeneeuwennacht!...

Lange toejuichingen begroetten de jeugdigen dichter, wiens iever als secretaris der inrigtingskommissie algemeen hoog geschat werd.

Nu trad M. van Biesbroeck, kantonale schoolopziener te Langemarck op; wij deelen zijne redevoering in haar geheel mede, uit hoofde der belangrijkheid die zij oplevert voor het onderwijs in de lagere scholen.

Mijnheeren,

'Sedert eenige jaren werden er menigvuldige poogingen aangewend ter verspreiding van het gebruik der moedertaal en ter ontwikkeling der Vlaamsche letterkunde. - Het is maar al te waar, die poogingen vonden niet altijd onderstand daar waar zij het meeste recht hadden denzelven te erlangen: de verkregene aanwinningen zijn de vrucht van afzonderlijke vlijt en werkzaamheid of van de gezamentlijke bemoeijingen van letterminnende genootschappen. De liefde voor de moedertaal heeft er echter magtig bij gewonnen, de beoefening derzelve nam toe en de rangen der vlaamsche letterkundigen zag men verbreeden: mannen van talent rezen op, verheerlijkten onze taal en 't vaderland en bewezen dat hij, wie de vlaamsche taal magtig is en wien het aan geene genie mangelt, bij uitstek het letterkundig penseel kon handelen, en dat men in 't vlaamsch de goddelijke bladzijden, die men in vreemde litteraturen aantreft, kan evenaren en soms overtreffen. Kracht van uitdrukking, buigzaamheid, kieschheid van vorm en duidelijkheid bezit die kostelijke pand in de hoogste maat.

Heeft men echter het einddoel bereikt? Is het gebruik der vlaamsche taal in 't openbaar bestuur en binnenlandschen omgang bijna algemeen geworden? Is zij bij burgerij en grooten de taal der gewoone briefwisseling? Wordt ze in de beschaafde kringen bijna algemeen gesproken?...

Eilaas: Mijnheeren, die vragen stellen is de geringheid van den nog huidigen toestand voor de oogen brengen.

Het volstrekt gebruik der moedertaal strekt zich hier te lande nog niet buiten de vlaamsche letterkundige kringen.

De geletterde volksklassen zijn de vlaamsche taal niet magtig; zij bezitten de noodige elementen niet om hare denkbeelden in die taal uit te drukken, het ontbreekt haar aan woorden en spraakvormen; zij denken en spreken in vreemde talen, welke

bij haar het voorwerp van regelmatiger studiën waren en die in haren huiselijken kring van een dagelijksch gebruik zijn. Deze waarheid is zoo gegrond dat wij dikwijls in kringen van vlaamsche letteroefenaren zelve, de samenspraak in 't fransch hoorden houden en wel om geene andere reden, dan dat men het vlaamsch spreken niet genoegzaam gewoon was. Die toestand is betreurlijk, maar hij is ongelukkiglijk maar al te echt.

De lagere volksklassen spreken de platte straattaal harer streek, en degenen zelfs, die nog eenig onderwijs ontvangen hebben, zijn onbe-

kwaam om zich in zuiver vlaamsch uit te drukken. Van daar die weinige neiging voor de lezing van vlaamsche boeken, die zij niet verstaan; van daar die onbehendigheid in den opstel van brieven, dewijl zij de noodige letterelementen niet bezitten om schriftelijk hunne denkbeelden in behoorlijken vorm uit te drukken; zij kunnen zich enkelijk doen verstaan met de gesproken taal, ondersteund van gebaarden, die dezelve moeten duidelijk maken.

Geleerder standen kunnen geen vlaamsch en hunne onverschilligheid voor de moedertaal dat juweel, hetwelk wij hier allen zoo hoog schatten en dat wij beschouwen als de magtigste pand onzer nationaliteit, als de bewaarster onzes eigenaardigen volkskarakters, als het natuurlijke bolwerk tegen vreemde aaneigeningszucht, gaat zoo ver dat zij niet schaamrood worden als zij moeten bekennen dat zij hunne moedertaal niet magtig zijn. Zekere klas van openbare ambtenaars, wier bezigheden alle oogenblikken eenige publiciteit vorderen, laten vlaamsche plakkaten drukken, die eene oprechte opeenstapeling van taalfouten en barbarismen zijn; zij weten het en schamen er zich niet over. Maar als ze ergens in eenen franschen opstel eene taalfout begaan, hebben, wees voorzigtig genoeg om het hun nooit te doen opmerken, want hunne schaamte ware zoo groot dat zij wel voor u in vijandlijkheid zou kunnen verkeeren. Fransch moet men kunnen, maar Vlaamsch! oh! dat is de taal der boeren!

Niemand zal de bedenkelijkheid van dezen toestand ontkennen en wie er genoegzaam van overtuigd is zal de noodzakelijkheid gevoelen van de verdubbeling der poogingen om denzelven te zien wijzigen. Magtige en dringende redens pleiten voor die wijziging. Sommige volksklassen zoeken haar geestesvoedsel in vreemde litteratuur, wier invloed op den volksaard zoo betreurlijk is; het letterkundige leven wordt moeijelijk omdat er geen genoegzame aftrek voor de gewrochten is, de ijver verkoelt omdat de verdiende loon den geestesarbeid niet verwacht; de vooruitgang is bij de lagere volkklassen verminderd, omdat zij geene taal kennen en dus geene neiging tot de lezing hebben.

Er biedt zich ter bestrijding dier heerschende zwarigheden een hoofdmiddel aan, dat men maar al te lang verwaarloosd heeft, dat is de inrigting op de lagere vlaamsche scholen van een daartoe geschikt onderrigt in de moedertaal. In de lagere scholen moet men de jeugd in 't vlaamsch leeren denken, vlaamsch leeren lezen en schrijven, maar vooral zuiver vlaamsch leeren spreken.

Heeft dit heden plaats?

Mijne toestand laat mij beter dan velen toe daarover te oordeelen, en ik moet met droefheid bekennen dat de inrigting van het taalonderrigt aldaar bijna regtstreeks tegen dat doel inloopt. Het bepaalt zich bijna uitsluitelijk bij het werktuigelijke lezen en schrijven der vlaamsche taal; de spraak wordt er over 't algemeen niet geoefend en tot in den tijd der lessen toe wordt het gebruik der straattaal den kinderen veroorloofd; de onderwijzer zelve verwaarloost in zijne schoolgesprekken het gebruik eener zuivere taal.

In de fransche onderwijsgestichten dezer streek staat het geheel anders geschapen: dáár bewaakt men de spraak, dáár maken de onderwijzers het zich tot eene eer zuiver fransch te spreken, daar verpligt men de leerlingen bij middel van bestraffingen hetzelve op alle stonden ook te doen. Zulk een redematig stelsel brengt de gewenschte vruchten voort; de Vlaamsche Jeugd die de fransche gestichten verlaat spreekt over 't algemeen goed fransch, bezit eenen genoegzamen woordenvoorraad om hare denkbeelden zeer behoorlijk uit te drukken en heeft daardoor een gemak van opstel

in die taal verworven die men vruchteloos bij de vlaamschleerende jeugd zoeken zou.

Welnu! waarom het vlaamsche taalonderrigt hier in de scholen ook op dien leest niet geschoeid? Waarom spreekt de onderwijzer gedurende de schooluren en zelfs gedurende den speeltijd zelve geen lettervlaamsch met zijne kweekelingen? Waarom verpligt hij deze ook niet, gedurende hun verblijf op de school, tot het spreken eener zuivere taal?

Eilaas! Mijnheeren, tot het verwezenlijken dier wijze schikkingen komt zich hier wederom een allerdomste vooroordeel in den weg plaatsen. - Degene die moed genoeg zou hebben om in zijn omgang met het volk eene zuiverder taal te spreken dan de gewoone, zou men onmiddelyk uitgeven voor eenen zwetser, eenen neuswijze en misschien - hetgene nog schrikwekkender is - voor eenen poëet! Die kinderen, die bij hunne ouders zich toevalliglijk zouden uitdrukken in goed vlaamsch, zouden waarschijnlijk veel eerder met eene berisping dan met lofspraak bejegend worden!

Het is pijnelijk te moeten bestatigen dat er in deze eeuw nog zulke belagchelijke tegenstrijdigheden bestaan. Hoe, men wil dat de kinderen de taal leeren, men wil dat ze dezelve goed schrijven, dat ze alles kunnen opstellen, en men leert hun noch denken noch spreken! Men verwaarloost, men spot zelfs met het redenmatigste middel, de beoefening eener zuivere spraak.

Wanneer zal er toch een verstandig gevolg in de daden der menschen ontstaen!

Dan, wanneer de poogingen tot de bereiking van een doel van algemeen nut niet meer individuëel zullen zijn; wanneer men al de natuurlijke apostels eener zaak gezamentlijk zal zien optogen tegen de vooroordeelen en misbruiken, die zij willen bestrijden en vernietigen.

Deze waarheid in aandacht nemende, wat staat er dan te doen?

Mijnheeren, de natuurlijke apostels der zaak wellke wij behandelen zijn, ons dunkens, de onderwijzers der volksjeugd; welnu, dat men die belangrijke ambtenaars, die arbeiders der beschaving van de volksmassas, door gepaste middels in de rangen der verdedigers van de Vlaamsche zaak wenke, dat men hen overtuige van de voordeelen des algemeen gebruiks der moedertaal in het belang der verlichting der lagere volksklassen, in 't belang van 't behoud onzes nationalen karakters, in het belang zelfs van den stoffelyken vooruitgang onzer streken; dat men, door vreedzame middels, solidariteit in de poogingen en strevingen teweeg brenge, opdat aldus de vooruittreders de slagtoffers niet worden van de achterblijvers die de vooroordeelen der onwetenden streelen; dat men door middel van een goedkoop vlaamsch tijdschrift eenen gemeenschapsbond daerstelle tusschen al de vlaamsche onderwijzers van het land en alzoo eenen samenhang in de vlijt en poogingen verwekke, die ongetwijfeld den gewenschten uitslag moet doen bekomen; dat men onmiddelijk maatregels neme om eindelijk tot eene eenvormigheid van spelling te komen; de uiteenlooping der spellingstelsels is een zwarigheid die een gevaarlijk wapen stelt in de handen der stelselmatige tegenkanters van de vlaamsche zaak en zij brengt eene verwarring te wege, welke de onderwijzers doet aarzelen en eenen schadelijken invloed op het onderwijs uitoefent.

Mogten, bij de talrijke verdedigers der moedertaal, deze redenmatige voorstellen tot uitvoering gebragt worden, dan zou men allengerhand den toestand zien veranderen. Men zou de rangen der vreedzame strijders voor de vlamsche taal zien vermeerderen met al de onderwijzers der vlaamsche gewesten; men zou in eene zeer nakende toekomst in de

lagere volksstanden eene jeugd zien ontstaan, die, bij eene zuivere spraak en meer kieschheid in den omgang, met eene meerdere zucht tot de lezing en de oefening der taal zou bezield zijn; de lagere volksgezelschappen zouden een betamelijker uitwezen krijgen; de wetenschap zou gemakkelijker in de werkende en nijvere volkslagen dringen, de welstand zou bijgevolg in eene evenredige maat toenemen; de volksbibliotheken, die men heden met zulk eene prijsbare vlijt sticht, zouden alsdan onontbeerlijke instellingen zijn en al de wenschelijke voordeelen te weeg brengen.

Dan zouden woelige poogingen en geweldige ophitsingen overtollig worden. De toestand zou gansch verminderen door de kracht der omstandigheden zelve, de kleinen zouden zich verheffen door hunne geleerdheid; de grooten zouden de noodzakelijkheid gevoelen van eene meerdere toenadering en bijgevolg de taal der kleinen leeren; de zorgen der letteroefenaren zouden vermeerderen in evenredigheid van de ontwikkeling der lezingszucht, die den stoffelijken loon voor arbeid en studie moet geven, en de Staat, die de vlaamsche taaloefenaars en verdedigers zoo gemakkelijk niet meer zou kunnen tellen, zou de regtvaardige eischen der Vlamingen niet meer bedingen. De zedelijke en stoffelijke welstand van het land zou er bij winnen.

Dat deze stof meerder ontwikkeling en opheldering vereischt, Mijnheeren, is voor mij klaar bewezen; ook is het enkelijk de vrucht van persoonlijke overweging, welk ik eenvoudiglijk in dit geleerd gezelschap aan de studie van de voorstanders der vlaamsche zaak en des verstandelijken en stoffelijken vooruitgangs koom voorleggen.'

M. Dodd, van Brussel, vroeg het woord, hetgeen hem toegestaan werd; behalve eenige bemerkingen deed hy uitschynen dat er reeds een blad voor de onderwijzers bestaat, namentlijk de *Toekomst.* M. Van Biesbroeck wederlegt de bemerkingen, van den vorigen spreker en zegt dat hij zeer wel bekend is met het blad de *Toekomst*, doch dat hetzelve de leemte niet aenvult die hy heeft bedoeld.

Nu beklom M. Jongbloet, hoogleeraer te Groeningen, het spreekgestoelte; hij handelde over Jacob van Maarlant, en beweerde dat er nog een aantal punten in de levensgeschiedenis des dichters zijn, welke niet zijn opgehelderd. Dat hij Vlaming is, zal niemand betwisten; behalve dat hij het zelve zegt, zou het nog kunnen bewezen worden uit de verschillende woorden en benamingen, die men in zyne verzen vindt. Even zoo behandelt hij de kwestie of Maarlant zou geboren zijn, in het Brugsche-ambacht; dat is voor spreker nog niet onomstootelijk bewezen, en na hem gehoord te hebben, worden wij inderdaad sceptiek met hem. Niets is dus gesloten; het laatste woord over die belangrijke zaak is nog niet gezegd. De verhandeling van dezen geleerden man getuigt van zorgvuldige nasporingen, ook wekte hij de algemeene bewondering op.

M. Serrure, vader, maakt eenige bemerkingen, en zal na de herneming der zitting het woord nemen; hij betreurt de afwezigheid van zijnen zoon, die zich bijzonder met deze zaak heeft bezig gehouden.

De zitting wordt voor eene uer opgeschorst, waarna M. Serrure, vader, op nieuw het woord zal voeren.

Na het verloopen der tusschenpoos wordt de zitting hernomen; alle de zitplaatsen zijn weder bezet.

M. Serrure doet eene zeer belangrijke mededeeling over eenige te Brugge gevondene stukken welke bleken brokken van den *Spiegel Historiaal* te zijn en tot hiertoe aan Maarlant werden toegeschreven; zij zijn het werk van eenen tot hiertoe onbekenden dichter, Philips Uutenbroecke van Damme genaamd.

M. de Vries, die zich met de uitgave van dit belangrijk werk bezig houdt, zegt dat er dergelijke fragementen te Breda, Roosendaal en Steenbergen gevonden zijn.

Nu was het de spreekbeurt van M.J. Roos van Aardenburg. Ziehier zijne redevoering:

Over de taal der dagbladen.

Mijne Heeren,

'Ofschoon ik mij niet mag beroemen op den eeretitel van taalgeleerde - strekt zich mijne voorliefde heen tot letteroefening en taalbeschouwing!

De taal is de schoonste uiting der zich zelfbewuste ziel! Men heeft mij gezegd dat de spraakkunst van een geacht Nederduitsch taalgeleerde gegrond is op de zielkunde. Ik kan dat begrijpen - er is een taalkundig instinct zou ik haast zeggen - een taalkundig gevoel; eene zielsgewaarwording - eene inwendige overtuiging - die ook op het gebied der taal tot ons spreekt. Sedert het heiligdom der Nederduitsche taal mij - na een, zoo als het dan was, min of meer vruchtbaar onderrigt op eene lagere plattelandsche school, werd ontsloten, zag ik, even als de reiziger die voor 't eerst het schoone Gelderland of de zusterstreken van Sambre en Maas aanschouwt, mij vol verwondering in een nieuw schoon land overgeplaatst! U de gewaarwordingen te schetsen die, bij dat ontwaken, zich van mij meester maakten, U de genoegens te melden die ik in die heerlijke velden met menig veelgeliefd vriend smaakte - is hier noodeloos en zou aanmatigend zijn, te meer wanneer ik U zeg dat mijne hulpmiddelen grootendeels het licht der natuur waren.

Ik ging aan het vergelijken en ik bevond dat het oude trouwe Diets, de taal der vaderen, waarin ze hunne geschiedzangen en huiselijke liederen tot ons over bragten, bijzonder wel bewaard was gebleven, op een hoekje gronds door de wereld nauw genoemd - als nauw gekend. Tusschen de Noordzee en den Braakman, tusschen den zuidelijken Schelde arm en Vlaanderens beemden, ligt eene smalle aan de golven ontwoekerde kleistreek, waarop die sierlijke plant tierde.

Ik ging aan het vergelijken, zeg ik, en zie, ik behoefde geene lange verklarende woordenlysten, om doorgaands *Reineke* te verstaan, *Cats* te genieten of *Huijghens* te lezen, en alleen voor wat de voorwerpen van kunst en weelde betrof of voor wat bepaald plaatselijk was, had ik de hulp der taalgeleerden noodig. Ik zal niet zeggen dat ik doordrong tot de afkomst der woorden, tot den oorsprong der vormen; ik vond *feiten*, en deze waren mij genoeg.

Honderde woorden zijn door mij verzameld en ik wacht slechts op den wenk der geleerden om ze af te staan ter verrijking onzer nooit volprezene taal, tot bijdragen voor het met verlangen te gemoet gezien woordenboek. Is 't mij vergund in deze achtbare vergadering eenig oordeel uit te brengen, dan is het dit, dat men, op grond onzer oorspronkelijke taal, in dat tijdperk bestaande toen Noord en Zuid nog eenerlei sprake hadden, trachten moet weêr tot eenheid te komen, niet door regelen zelve gesmeed, maar door te vragen: hoe was het voordezen? Meen daerom niet dat ik op dit uitgebreid gebied tot achteruitgang zou willen raden, verre van daar! De tijd heeft ook hierin zijne eischen - neen! ik gun de afleiding ook hare stem, ik wensch vooruitgang, ter volmaking ook in dezer.

Maar, mijne hoorders! Het is een ander iets dat ik U voor te stellen heb: En toch er is verband tusschen dit voor op gezette en dat onderwerp!

Indien Gij mij op mijn woord, des noods na plaatselijk onderzoek, kunt gelooven wat ik U van de West-Zeeuwsch-Vlaamsche Volkspraak gezegd heb, dat *zij* namelijk, zoo getrouw onze oorspronkelijke taal heeft bewaard, zoudt Gij het dan niet met mij bejammeren zoo deze kostbare overblijfselen verloren moesten gaan? En toch - haar dreigt verderf.

Het grijze gedenkteeken der aloudheid gelijk, waarin niemand belang stelt omdat niemand het kent en ten gevolge van stormen en buijen verweerd daar staat, langzaam maar zeker der vernietiging gewijd is, zoo ook is het met die volkspraak, haar dreigt verderf en ondergang, het gedenkteeken staat *daar* diepe sporen van verweering en verwoesting vertoonende. Mijne levensjaren zijn nog nauwelijks geklommen tot den middelbaren leeftijd, mij heugt nog hoe ik als aankomende knaap, op het stille land, in die schoone dagen, die we thans op *onzen* leeftijd beweenen als een verloren paradijs, de muziek onzer sprake hoorde, min verbasterd door invloed van buiten, dan thans.

Honderde oorspronkelijke woorden werden gehoord en verstaan, honderde natuurlijk Dietsche grondklanken verraste ons als liefelijke muziektoonen.

Daar kwamen de staatkundige stormen en bragten onzen stillen vreedzamen landstreken de krijgslieden van alle Noord-Nederlandsche gewesten!

Het Amsterdamsch letterverslindend deel der..... en het Germaansch in verraden Geldersch. Het zeeuwsch der eilanden meer verwant maar ook het Noord-Brabandsch en zoogenaamd vijfde districts (Hulsters en Axels) meer 't vlaamsch naderende en deze tongvallen deden aan onze spraak wat de stormwinden en de plasregens, aan het gedenkteeken der oudheid doen: verweeren en verwoesten; en nu - nu zijn er nog schoone ruines, nu is er nog een dierbaar overschot, vooral langs het strand der zee in het aloude Cazand en hier en daar op een stil dorp aanwezig. In en opgezetenen schaamden zich zijne taal. Het *jij* en *jou* verving het lieflyk *Joe*: de verlettering van het dietsche *doe* (du) en een aantel nieuwe woorden, en zegswijzen, waaronder helaas niet weinig soldatenvloeken en verwenschingen werd gangbaar.

De ingeboren knaap werd van de zijde der maagd gedrongen, door het schitterend soldatenkleed met zijne bonte tooisels!

Eindelijk kwam de vrede en bragt langzaam, dankbaar zij het erkend! ook in dezen hoek meer lust en leven en zucht tot onderzoek ook op het gebied van taal en letterkunde.

Het kan niet missen of, zoo als ik opmerkte, deze omstandigheden moesten van overwegenden invloed zijn, op onze taal! En is er ontwikkeling en vooruitgang gekomen, met dezen kwam ook een nieuwe vijand opdagen, en deze - hij is ook tevens de vijand der algemeene Nerduitsche taal! 't zal u niet verwonderen wanneer ik u als zoodanig de dagbladen noem!

De dagbladen! Ja, Mijne Heeren, de dag-, week-en maand- bladen, de zich noemende tolken der openbare meening!

Niet dat ik vermetel genoeg zou zijn om deze bladen geheel en al de schuld te geven, niet dat ik blind zou zijn voor velen dezer met groote gaven geschreven en nuttig werkende, verre van daar! Maar ik bedoel het dagblad in het algemeen!

Dagelyks of wekelijks moet het verschijnen, met ongeduld wordt het gewacht, ontvangen en verslonden! Jong en oud, meer gegoede en min bedeelde, ieder leest vroeger of later wat hij noemt de *Courant;* de *Gazette* reeds in dezen naam ligt hun eigen vonnis; uitheemsch als het opschrift; zijn ook doorgaands taal en stijl dezer

geschriften; Engelsch, Duitsch, bovenal Fransch overmeesteren ons in iedere kolom, in iederen volzin. Ook mijn landeke heeft het geluk van zijn weekblad te bezitten en mijne kleine woonplaats wordt uit Noord en Zuid overstroomd met een dertigtal dag-, week- en maand-bladen van den kleinen en ondeugenden *Exter* af tot aan de grootere *Gazette van Gent* en het *Effectenblad.* 'T kan niet missen hoe dit nadeelig werken moet op de spraak. Het gedrukt barbaarsch gaat over in de taal des gemeenen levens, de spreektaal wordt de schrijftaal, en de geschrevene taal, doet zich aan ons voor als dat monster, mij onder anderen maar al te wel bekend, en dat wij ambts-stijl noemen.

Vergeefs heeft de onderwijzer op de scholen gezwoegd en gezweet, om de Nederduitsche taal en stijl te oefenen, vergeefs rede- en zinsontleding, vergeefs de kenmerkende eigenschappen der woorden aangepreekt en ingepompt; de knaap verliest met de schoollucht zijne taal, het dagblad komt en brengt hem onder telegrammen nieuws eener menigte, inconvenente, opstacles, fataliteiten, coups d'état, consequenties, logica, enz. enz. Zoovele landen zoo vele talen zijn in het dagblad vertegenwoordigd en wij gelooven dat wij het turksch en het spaansch, het engelsch en het engelsch-amerikaansche naast het barre russisch en het Hottentots-hollandsch der Kaap de Goede Hoop hooren!

De zaak is te ernstig om schertsend behandeld te worden; ik zou u kunnen rondleiden door eenen doolhof van bastaardij, waarbij gij lagchen en schreijen zoudt, doch ik zou de perken, ter toespraak mij gesteld, overschrijden.

Ik wende mij daarom met ernst tot u en zeg:

Mijne Heeren! Hoor, bid ik u, de stem van een zoon des volks, die beter dan iemand, door bittere ondervinding geleerd, weet wat het is te zuchten onder eenen ambtelijken stijl, hoor zijne stem.

Er zijn in deze vergadering mannen wier taal en stijl de uitdrukking zijn van den adeldom hunner ziel. De taal behoort tot het gebied des geestes, geest en taal zijn naauw verwant; in de taalstudie doordringende (al ware 't als spreker nu en dan slechts een tipken des voorhangsels opheffende) ontwaart men onmiskenbaar de sporen van de geestelijke eigenschap der taal.

De mensch heeft zich eenmaal eene taal gevormd, zijn geest was werkzaam - gedachten en ongekende gewaarwordingen overmeesterden hem, als de lava in het hart des vuurbergs werkte zij en stroomde naar buiten - de mensch sprak! Zal die schoone gave, gewijzigd naar den landaard en luchtstreek, opdat ook hier verscheidenheid behage, misvormd worden en weder afdalen tot het dierlijk geluid of door overvloed van vreemde bestanddeelen onkenbaar worden! Zal een volk met zijne taal zich zelven verliezen!

Wij hopen het niet - wij hopen het niet van U - die uit liefde tot de taal hier bijeen zijt.

O! en voor deze bede alleen heb ik mij verstout het woord tot U te rigten. O! ontferm U voor de taal des volks! Zal ik U de middelen aanwijzen die daartoe kunnen leiden? Neen - gij zoudt mij als onbevoegd moeten afwijzen! Meermalen echter heb ik mij geschaard in de reijen van wat men in de boeken noemt beschaafde en denkende lezers. Onze eeuw ziet velen dezer geboren worden - maar, deze allen moeten, met hunne taal behouden worden door hen die boven het volk of onder het volk verheven zijn.

Geef uwe geestes vruchten ter algemeene nutte, bezorg het volk

dagelijks iets ter lezing, iets ouds en iets nieuws, bovenal iets goed en Gij zult ruime vruchten van uwen arbeid zien!

Een duur boek komt niet onder 't volk en een goedkoop dagblad is slecht!

Hiermede, Mijnheeren, wil ik dit punt niet tot een onderwerp van zamenspreking opwerpen, maar beveel het *zeer* uwer overweging, want waarlijk, indien het volk voor een vijftig jaar op dien trap van ontwikkeling gestaan had als thans en men had het in evenredigheid laten lezen als waarmede het zich thans moet vergenoegen, wij zouden misschien in taalkongres vereenigd zijn. Ja! maar waarschijnlijk te Parijs.'

M.C. van Oosterzee, van Oirschot, was ingeschreven om te spreken over het gebruik en het misbruik van bastaardwoorden in de taal. Afwezig zynde, beslist men het stuk in de verhandelingen van het kongres te drukken.

Het woord is aen M.W.G. Brill, hoogleeraar te Utrecht; deze uitstekende taalleeraar draagt eene verhandeling voor *over de geschiedenis der studie van de nederlandsche taal.* Dit gewrocht, getuigt van eene groote belezenheid en van een' scherpen, kritischen geest. De aanhaling van gekke woord-afleidingen, door Becanus en anderen, verwekken het gelach der toehoorders, en de geheele kernige bijdrage des voortreffelijken taalmeesters vindt eenen buitengewoon grooten bijval. Het spijt ons dezelve niet te kunnen mededeelen.

Nu staat de heer Beets op, en vraagt oorlof om, in afwezigheid van M.J.M. Dautzenberg, van Brussel, een gedicht te mogen voordragen, door dezen verdienstelijke schrijver den Kongresleden toegestuurd. De dichter van *Guy de Vlaming* en der *Korenbloemen* kwijt zich hiervan uitmuntend, op eenen eenigzins zangeren toon, zoo als overigens de aart van 't dichtstuk wil, dat wij hier laten volgen:

Brugsche Beijaartgroet.

I.

Het klokkenspel van Brugges toren
Heeft niets van d'ouden klank verloren,
  Maar golft nog even frisch en schoon;
Het weet door weêr en wind te boren,
Om dietsche harten te bekoren,
  Met zijnen ronden vlaamschen toon.

Het zuid kan geene zwaalwen vesten,
Zij keeren weêr ten eersten nesten,
  Zoodra de Lent ze roept en noodt;
Zoo keeren ook uit 's lands gewesten,
Bij guller noodiging, de Besten
  In Brugges ouden moederschoot.

Bij 's beijaarts zilveren accoorden
Herklinken hier de zoete woorden
  Der middeleeuwsche dichterschaar;
Laaft, broeders uit den rijken noorden,
U aan der spraakbron dezer oorden,
  Dra borrelt zij u rein en klaar.

II.

Dof galmt de klok, fijn lispt de bel

Het luchtruim op en neder,
Ons maakt het brugsche beijaartspel
Den boezem warm en teder.

Wij wenschen van der breede schaal[1]
Niet eene noot te missen,
Niet eene form der dietsche taal
Ruwhandig uit te wisschen.

Dit wil niet zeggen, dat de geest
Der dooden moet herleven,
Maar dat, wat hun is schoon geweest
Het ons kan zijn, den neven.

Leert d'ouden beijaart wel verstaan,
Hij roept u: ‘Let en luistert,
Slaat uit den velde weg den waan,
Die uwen zin verduistert.

En laat mij alle klokken gaaf,
De grooten en de kleinen,
Dan zal ik u, als trouwe slaaf,
De liefste deuntjens seinen.’

III.

Ik ben in eenen dorp' geboren,
Welks torenhaantjen lustig pinkt,
Welks klokgeluide mijnen ooren
Ver over dal en heuvel klinkt.

Ik kenne niets zoo diep en krachtig
Zoo lieflik niets als dezen klank,
Hij maakt hem blijde wie neêrslachtig,
Gezond, wie droevig is of krank.

Die toon heeft eene wondre klemme,
Hij lokt en trekt en sleept mij meê,
Hij wiegt, als eens der moeder stemme,
Ter ruste mij, ten zoeten vreê!

O mocht ik, van der aarde scheidend,
Vernemen 't vrome troostgeluid
Dier hemelsprake, zoo verleidend
Als Edens slang en Evas fruit.

IV.

Elk onzer prijst den klokkentoon
Der plaats, waar hij geboren is,
Elk onzer vindt hem overschoon
Vol zin en vol beteekenis,
Doch streelt ons wel met meerdren gloed
De toon van Brugges beijaartgroet.

Hier waant een ieder zijne klok
Te hooren in den welkompsalm,
En voelt 'nen zaalgen tooverschok

(1) Schaal-gamme.

Bij elken slag of trippelgalm.
Wie heeft den droeven moed daarna
Te vechten om eene ū of ā?

Een hooger doel eischt uwe gunst,
Vecht liever toch in proze en dicht
Om meerdre wetenschap en kunst,
Om meer vernuft en meerder licht;
Strijdt, dietsche mannen, hel en fel,
Voor 't grootste, rijkste klokkenspel.

Deze stanzen werden geestdriftig toegejuicht; terzelfder tyd stuurde men een ander lied rond, van M. Emmanuel Hiel; wy deelen het met veel genoegen hier mede:

Een Nederlandsch lied.
Zangwijze: *Wohlauf*, *Kameraden*, *aufs Pferd*, *aufs Pferd!*

Wat heeft ons vergaârd in dit heuchlijke feest,
Wat doet ons de vriendschap betrachten,
Wat sterkt ons gemoed en wat jaagt onzen geest
Als licht door het ruim der gedachten?
De tale der Vaadren heeft, krachtig en zacht,
Ons allen als broeders te samen gebracht.

Wat heerlijk vertoog! hoe men denk', hoe men meen',
En dorper of eêl zij geboren,
Men zit nu zoo vrolijk begeesterd bijëen,
Het mannelijk Neêrlandsch te aanhooren.
De tale der Vaadren heeft, krachtig en zacht,
Ons allen als broeders te samen gebracht.

Wel vast is het ijzer, doch 't Neêrlandsch verbond,
Schoon grenzen en wetten ons scheiden,
Is vaster en bloeit als de Neêrlandsche grond,
Wijl bloemen hun' geuren verspreiden.
De tale der Vaadren heeft, krachtig en zacht,
Ons allen als broeders te samen gebracht.

Dus broeders, den gloed van ons hert niet gestild,
Bezielen wij 't volk met onz' vonken,
Het worde uit den modder der domheid getild,
Waarin het zoo diep is gezonken.
De tale der Vaadren heeft, krachtig en zacht,
Ons allen als broeders te samen gebracht.

Dan zal als een' bloeijende lievende maagd,
De tale genezen elks wonden,
En blijft, wijl de laster zich zelven verknaagt,
Een' toekomst vol zegen verkonden.
De tale der Vaadren heeft, krachtig en zacht,
Ons allen als broeders te samen gebracht.

Een' toekomst van vrijheid, van weelde en van vreugd,
Die kunsten en kennis zal eeren,
Terwijl zich ons volk zoo verheven verheugt
Met andren de waarheid te leeren.
De tale der Vaadren heeft, krachtig en zacht,
Ons allen als broeders te samen gebracht.

De heer Serrure vestigt de aandagt van het kongres op een aantal vlaamsche handschriften, ter biblotheek, van Brussel berustende, onder anderen van Cornelis Everaerts. Hy vraegt dat het kongres aan het belgische Staatsbestuer verzoeke, eene keus te doen uit dien rijken voorraad, en dezen in t'licht te geven. - De vergadering keurt dit voorstel goed.

Het dagorde was nu uitgeput; middelerwyl had de geestige Van Lennep iets geschreven en hy verzocht, voor het sluiten der zitting, een enkel woordje te mogen zeggen. Het was 't volgende gedicht, dat de vrolyke man aan zijne pen had laten ontvloeijen.

Formosis Brugga puellis.

Ja, ook mijn boezem was ontgloeid,
Toen heden wel bespraakte monden
In toonen, uit het hart gevloeid,
Oud Brugge's lof en roem verkonden;
Maer toch 'k vond mij te leur gesteld,
Hoe 'k ook aandachtig had geluisterd,
Kan 't wezen, waar het Brugge geldt,
Blijft daar de tijtel onvermeld,
Die t'hoog in top van eere stelt,
Die wijd al anderen verduistert?
Mijn broedren! kan het mooglijk zijn,
Of dorst in lang vervlogen dagen
Niet reeds de dichter in 't latijn
Den landgenoot in 't vlaamsch gewagen:
Oud Brugge, boven elke stad,
Is op zijn schoone maagden prat!
Noch heden kan 't ons keur van schoonen
Op merkt en plein alom vertoonen,
En 't handhaaft zijn alouden roem
In meenge lieve en frissche bloem,
Maar hoopte ik al die keur van vrouwen,
Die Brugge kweekt, hier ook te aanschouwen,
Gewis, dat viel mij uit de hand -
Gij zijt, o regelingskommissie!
Of wel jaloersch of niet galant,
Of gij begingt een groote omissie:
Gij schiktet alles schoon en net
Maar hebt de dames ginds, waar de oogen
Eens ouden mans niet reiken mogen
Wreedaardig in den hoek gezet!

Onder algemeene bravos en gejuich liep de eerste zitting af, waaraan een groot getal geestelykheid tegenwoordig waren.

Intusschen had men den ganschen morgend het *Festival* der muziekgenootschappen voortgezet, en ten 10 ure de uitreiking begonnen der eermetalen aan de maatschappijen die aan den inhalingsstoet hadden deel genomen. Op den middag, was er muziek op de estrade op de Groote Merkt, en ten 2 ure begonnen de prijskampen voor balboog en balpijpschutters, in de maetschappij *het Hof van Plaisance*, in de Timmermanstraat.

Om 4 ure begonnen de volksspelen; gelukkiglijk waren wij bij den heer Tanghe, die ons uitgenoodigd had om ten zijnent te komen noenmalen, waar wij verschillende kennissen aantroffen en bevrijd waren van pap te zien eten, of dergelijke aardigheden die wij volgeerne voor de liefhebbers lieten.

Ten 7 ure, voortzetting van den wedstrijd voor blijspelen op den stadsschouwburg; de maatschappij *de Tooneelliefhebbers der stad Gent*, met *de Violier*, blijspel met zang in één bedrijf door H. Van Peene; de maatschappij van Rhetorika, onder kenspreuk *Van Vroescepe Dinne*, van Nieuwpoort, met *de Belgische Vrijschutter*, blijspel met zang in één bedrijf, door H. Van Peene; de maatschappij *de Vereenigde*

liefhebbers van Gent, met *Siska van Roozemaal*, blijspel met zang in twee bedrijven, door H. Van Peene.

Terzelfder tijd begon het veldfeest in de *Philarmonie*: er was muziek, hetgeen gespeeld wierd door de harmonie der gemeentescholen onder de leiding van M Buol, en het muziek van het 4e linieregiment, onder het bestuur van M. Zülch; verlichting, en ten 10 ure vuurwerk en dansfeest.

Na dat het vuurwerk afgesteken was, had er een volksbal op de Merkt plaets, dat nog voortduurde toen wij ons te ruste begaven.

VIIe NEDERLANDSCHTAAL EN LETTERKUNDIG KONGRES
7 8 9 10 SEPTEMBER
BELGIE
BRUGGE
1862
EERE-VOORZITTER
DE HEER B.VRAMBOUT.
GOUVERNEUR DER PROVINCIE WEST VLAANDEREN

Het is dijnsdag. - Het weêr blijft allergunstigst; alleen het gewoel op de markt en in de straten van de stad is verminderd; links en regts ontmoet men vrienden, die zich naar het kongres begeven, dat ten 10 ure aanvang neemt. Van reeds vroeg zijn alle de plaatsen volzet. Een aantal geestelijken vereeren de vereeniging met hunne tegenwoordigheid. Ditmaal zitten de dames op den eersten rang; dat is wel het beste antwoord, dat de inrigtingskommissie geven kon op het gedicht door den geestigen Van Lennep daags te voren uitgebracht. Dank aan den ieverigen heer Tanghe, werden alle de dames naar voren geleid. M. de baron de Saint-Genois verklaarde de zitting open. M. Heremans gaf lezing van het verslag der eerste vergadering.

M.S. Van den Bergh, met wien wij met zooveel genoegen verleden jaar kennis maakten, tijdens de kunstfeesten van Antwerpen, droeg het volgende dichtstuk voor:

Heengesneld naar 't lokkend Minnewater,
Brengt mijn hart u luid den broedergroet,
Wis herhaald met innig vreugdgeschater
Door het uwe, ontbrand in geestdriftgloed,
Mannen! die met ons voor de eer wilt strijden
Van de taal, als gave Gods bemind,
Onze kracht tot in de verste tijden,
Als in 't grijs verleden 't: SCHILD EN VRIND.

SCHILD EN VRIND! 't herinnert ons de woorden
Toen de vreemde uw nek te krommen zocht,
Toen hij zich woû nestlen in deze oorden,
Maar den dood des goedendags zich kocht.
Toen uw voorzaat, blakend voor de vrijheid
Als de moeder voor 't geliefde kind,
Niemand d'adem gunde in zijn nabijheid,
Die de tong niet dwong tot: SCHILD EN VRIND.

SCHILD EN VRIND! ook dat is onze leuze
En vertolkt wat in ons binnenst leeft:
Schild te zaam, uit ongedwongen keuze,
Voor de taal die Hooft geadeld heeft;
Vrind voortaan door alle tijden henen,
Wat de Staatkunst in haar web verslind',
Door de zon der vrijheid zaam beschenen,
Houw en trouw elkanders SCHILD EN VRIND.

SCHILD EN VRIND! Wat Vorsten mogen dweepen
Dat hun wil Europaas kaart herziet,
Och, om volken naar hun kar te slepen,
Hoort thands meer dan hun luim gebiedt.
Schild te zaam ook tegen dwinglandije,
Vrind te zaam waar 't Neêrlandsch weêrklank vindt,
Dondert, hoe de hebzucht lokke en vleije,
't Antwoord haar in de ooren: SCHILD EN VRIND.

SCHILD EN VRIND! Op eigen krachten steunend,
Baadt zich elk in eigen gloriezon,
Om 't sireengefleem zich niet bekreunend,
Of uw rijk op nieuw zich splitsen kon.
Schild te zaam ook tegen zulk een dwaling,
Die alleen bij vuigen ingang vindt:

Warsch van iedre nieuwe grensbepaling,
Zijn wij één door 't machtig: SCHILD EN VRIND.

SCHILD EN VRIND! Zoo lang de taal zal leven,
Die op Maarlants grond ons zamenbrengt,
Waar de aêloude schimmen ons omzweven,
Breijdel en de Coninck zeegnend wenkt,
Klinke 't albezielend in het ronde
Als een kracht die dubble weêrkracht wint,
Zoo als op het taalfeest in dees stonde
't Weêrgeboren wachtwoord: SCHILD EN VRIND.

SCHILD EN VRIND! En heeft het uur geslagen
Dat 'Tot weêrziens!' ons de ziel ontvloeit,
O wij weten: Wat we in 't harte dragen
Is geen vlam die vruchtloos blaakt en gloeit -
Liefde is 't voor elkanders Vadererve,
Voor de taal, wier eenheid ons verbindt,
En wat leus haar kracht in de eeuwen derve,
Nooit de leus der vrijen: SCHILD EN VRIND!

Het dichtstuk van M. Vanden Bergh verwekte een algemeenen geestdrift.

Nu was het de spreekbeurt van Dr Beets. De optreding van den genialen schrijver der *Camera Obscura* werd met herhaelde toejuichingen begroet. Op eenen hem eigen gemoedelijken toen, sprak hy over de dichtkunst, of om klaarder te zijn hij sprak eigentlijk over de dichterlijke vrijheden; die voordragt was met zulken schat van geleerdheid, en geestige zetten, en soms bijtende opmerkingen doorzaaid, dat de spreker beurtelings en zelfs bij afwisseling, het gelach en de toejuichingen der gansche zaal opwekte.

Het spijt ons 's dichters schoone voordracht niet in haar geheel te kunnen mededeelen.

Ofschoon M. Versnaaijen reeds voortreffelijk zijn dichtstuk *de Halletoren* had voorgedragen, en Dautzenberg's *Beijaardsgroet* met zoo veel talent was voorgelezen door den beroemden Beets, toch werd de voordragt van M. Banck *Het Belfort*, naar Longfellow, met de meeste belangstelling aanhoord; ook is dit gebouw een onuitputtelijk onderwerp voor dichters; het is een der indrukwekkendste gedenkteekens van vroeger eeuwen, die wij nog ontmoet hebben.

Het belfort van Brugge.

Op het marktplein der stad Brugge staat de toren hoog en oud,
Driewerf reeds tot puin gezonken, maar ook driewerf weêr herbouwd.

Op een vroegen zomerochtend stond ik op dien torentop,
En het aardrijk sloeg het nachtfloers als een weduwsluijer op.

Met zijn steden, dorpen, stroomen, kwistig in het rond verspreid,
Lag het landschap om mij henen in een cirkel uitgebreid.

Van de schoorsteentoppen hief zich hier en ginds een rookkolom,
Die, gelijk een ijdel nachtspook, bij het morgenlicht verglom.

Uit de sluimerende veste klonk geen voetstap of gedruisch,
Maar ik hoor het hart des torens tikken in het klokkenhuis.

Aan het muffe nest ontvlogen, joeg de zwaluw wild en hoog;
Meer verwijderd scheen mij de aarde, meer nabij de hemelboog.

Doch daar barst op eens de beijaart in een droevig klagen uit,
Oude beelden schudt het wakker met zijn streelend maatgeluid.

Bij die liefelijke toonen klonk de zware klepel door,
Als de basstem van een priester in het midden van het koor.

Helden uit vervlogen tijden door de gloriezon verlicht,
Traden, bij die tooverklanken, levend op voor mijn gezicht.

Vlaandrens Forestieren schenen eensklaps voor mijn geest te zijn,
Zoo Debuck, Crecy en Philips, als Dampierre en Boudewijn.

Venetiaansche handelaren in hun vreemde kleederdragt,
Meer dan twintig afgezanten in hun vorstelijke pracht.

Prachtig uitgedoschte schoonen, als vorstinnen hoog gevierd
Door een drom van eedle ridders met het Gulden Vlies versierd!

Hoe Maximiljaan zich needrig voor de scharen nederboog,
Hoe Maria met haar jachtstoet pijlsnel door de velden vloog!

Door de helverlichte ramen van een feestzaal blikte ik in,
Waar een hertog zich verloofde met een fiere koningin.

Breydel en De Coninck, die ik aan het hoofd der wevers zag,
Keerden, als verwinnaars huiswaarts van den Gulden Sporenslag.

Op de Witkaproenen hield ik uit de verte een oog gevest,
Artevelde zag ik klimmen naar het gouden Drakennest!....

Toen de bruingebronsde Spanjaard met zijn roovrenrot verscheen,
Galmde op nieuw de holle alarmklok aaklig door den omtrek heen;

Tot de klok van Gent dan antwoordde, aan zijn trouwe leus gestand:
Ik ben Roeland, *ik ben Roeland*, *overwinning in het land!*'

Doch daar schrik ik eensklaps wakker door het rofflen van een trom,
Naar de geesten, die werdwenen, zie ik vruchtloos om en om.

Want terwijl ik op den toren mij in droomen had vermaakt,
Was de zon ter kim verrezen en het stadsrumoer ontwaakt.

En de toren, die als grafnaald, over Brugges kerkhof rees,
Werd een eerzuil, die plegtstatig op een grootsch verleden wees!

Eindelijk komt de zooveel besprokene *ae* of *aa* ten berde. Het is de zeer eerwaarde en hooggeleerde heer David die de bres opent; hij behandelt de spelling der vlaamsche taal, en bestrijdt de streving van het dubbel vokaalstelsel. Ziehier zijne redevoering.

Myne Heeren,

'Toen, in October 1841, de voorstellen der dusgenaemde Taelcommissie te Gent een voor een besproken en de eenparigheid van spelling aldaer gelukkiglyk vastgesteld

werd, dacht niemand, om een of anderen regel by te stemmen of te verwerpen, zich te moeten beroepen op het gebruik der Noodnederlanders. Men toetste de geschilpunten aen de wetten der spraekkunst; men vergeleek de nieuwere stelsels met die van vroegeren dag: en door dubbel onderzoek kwam men tot wel-gegronde besluiten, welke dan ook vry algemeen aengenomen en tot heden toe, dat is sedert ruim twintig jaren, vry algemeen zyn gevolgd geworden.

't Is waer, twintig jaren maken een aenzienlyk tydvak, gedurende welk vele ouderlingen van het tooneel der wereld aftreden en een nieuw geslacht hunne plaets vervangt. Ook verwondert het my niet dat onlangs by sommige, vooral by de jongere liefhebbers en beoefenaers der vaderlandsche tael-en letterkunde, de lust is ontstaen om nieuwe veranderingen aen het bestaende spellingstelsel toe te brengen, inzonderheid en hoofdzakelyk om de verlenging der *a* door haer zelve en niet meer door de bygevoegde *e* aen te duiden. Daer is ja reeds veel over gesproken en nog meer over geschreven; doch, indien ik my niet vergis, heeft men tot dus verre geene of nagenoeg geene andere reden opgegeven, om de verandering aen te raden, dan de grootere gelykheid welke daerdoor onze belgische spelling met die der Noordnederlanders zou verkrygen. Deze grootere overeenkomst moge nu wenschelyk schynen; zulks hangt af van persoonelyke beschouwing en voorliefde. Maer zal die wensch vervuld worden, zoo moet de questie op het historiek en grammatikael terrein onderzocht wezen, en de spelling met dubbele *aa* blyken verkieslyk te zyn: anders zullen wy ze nimmer algemeen aengenomen en gevolgd zien worden, en de nederduitsche orthographie zal weêr in de verwarring vallen waer men ze, anno 1841, getracht heeft uit te helpen.

Intusschen, ik behoef het nauwelyks te zeggen, Myne Heeren, op den historieken grond kan de dubbele *aa* de proef niet doorstaen. Onze Ouden kenden ze volstrekt niet. Men zegt[(1)] dat zy voortkomt te Gent en te Diest in een paer handvesten van het einde der dertiende eeuw. Men zegt[(2)] dat de (al of niet) *beroemde taalkundige* Joas of, gelyk Willems hem heet, Joost Lambrecht, *lettersteker te Gent*, in zyne *Nederlantsche Spellinghe* van 1550, de dubbele *aa* voorstaet, even als Antonius Sexagius of Van Tsestich dit deed in zyne *Orthographia linguae belgicae*, te Leuven gedrukt in 1576. Eindelyk, men zegt[(3)] dat de Amsterdamsche Kamer *in Liefd bloeyende*, ten jare 1584, in hare *Twespraack* de dubbele *aa* gebruikt. Doch wat is dat alles tegen zoo veel honderden van schryvers die, van in de twaelfde eeuw tot op den huidigen dag, hier in België de spelling met *ae* hebben aengekleefd en in hunne ontelbare werken gevolgd?

Ik zeg, hier in België: ik mag er byvoegen, en mede in Holland; want zonder te spreken van den gelyktydigen Pontus Heuterus en van den doorkundigen Adriaen Verwer die voor *ae* pleiten, en wier gezag voor 't minst opweegt tegen dat van den Gentschen lettersteker en van de Amsterdamsche Kameristen, is het zeker dat dezelfde spelling by de Noordnederlanders nagenoeg algemeen gebruikt is geworden tot verre in de tweede helft der achttiende eeuw. De uitgevers der *Tael- en dichtkundige Bydragen*, verschenen in 1760, die der *Nieuwe Bydragen*, gedrukt in 1763, ja Clignett en Steenwinkel, in hunne *Taelkundige Mengelingen* van 1785, blyven nog immer getrouw aen de oude spelling met *ae*, zoo wel als Vondel en Cats in hunnen tyd gedaen hadden. Men mag dus zeggen dat de dubbele *aa*, in den waren zin des woords, eene nieuwigheid is, en dat zy op het historiek terrein volkomen door de mand valt.

(1) In het weekblad *de Eendragt* van 1 Juny 1862, Num. 24, bl. 93.
(2) Ibid.
(3) Ibid.

Gaen wy thans over op het grammatikael terrein, en onderzoeken wy kortelyk welke der beide spellingen daer best gegrond is, met andere woorden, waerom onze Ouden den voorkeur aen *ae* en niet aen *aa* gegeven hebben. Ieder weet dat de regel *schryf gelyk gy spreekt* by de middeleeuwsche Nederduitschers den scepter voerde over de spelling. Wat hard klonk in de uitspraek, moest met harde consonnanten geschreven worden, dan ook wanneer de etymologie of afleiding daer

strydig meê waren Die regel geldt nog in onze hedendaegsche spelling, ofschoon men hem over 't algemeen voor de afleiding doet wyken. Hy behoudt al zyn gezag in questiën waer het op geene etymologie, maer enkel op de uitspraek aenkomt, als die welke wy hier verhandelen. Het is niet te ontkennen dat wanneer men, by voorbeeld, het woord *staet* langzaem uitspreekt, men duidelyk hoort dat op de *a* als een naklank van *e* volgt: waerom? Niet alleen omdat, als Bilderdijk zegt(1), de verlengde klanken in de uitspraek allengs verzwakken, en de *e* den eersten graed van sterkte beneden de *a* meêbrengt, maer ook om de louter-werktuigelyke reden dat de mond na 't uitspreken der lange *a*, om de *e* te vormen, geene eigentlyke verandering in de gesteldheid der spraektuigen ondergaet, maer enkelyk zich meer sluit, hetgeen dan alleen te vermyden ware, wanneer iemand by de *a* zou blyven gapen, en zulks is by eenen volgenden medeklinker onmogelyk. *Sta* en *stad* kan men zoo uitspreken; maer *staet*, *gaen*, *baes*, *paer*, enz niet(2).

Dit had reeds, in 1706, de voor zynen tyd zeer verdienstelyke Moonen opgemerkt. Spiegel en Koornhert, zegt hy(3), en andere Amsterdamsche Rederykers meenden dat *ae* een bletenden klank voorstelde, zwemende naer de grieksche *êta*, waerom zy te rade werden om die te vervangen door *aa*, iets waer de drossaert Hooft hen in navolgde. Doch hy loochende te regt dat het geluid der schapen in *ae* gehoord wordt, en beroept zich op *den vermaerden poëet* Joost Van den Vondel die, van zynen kant, oordeelde dat men in *daer*, *maer*, *tael* niet alleen den klank der *a*, maer *in het flaeuwen der uitsprake*, tevens dien van *e* hoort, en zulks stemt Moonen volmondig toe. Ook was hy van gevoelen dat men de onlangs ingevoerde spelling met dubbele *aa* behoorde te laten varen, en die van *ae* op nieuw te volgen, voor reden gevende dat de eerste den mond te wyd opspert en, om hare volheid, te zwaer en onaengenaem klinkt. De Stichtenaers alleen, zegt hy, en de Groningers spreken aldus, terwyl de meeste Hollanders een zachteren klank laten hooren dan de dubbele *aa* meêbrengt.

Tot dus verre Moonen, die daer nog langer over uitweidt, zonder dat ik alle zyne stellingen of onderstellingen wil bystemmen of bevestigen. Maer het verdient ernstige overweging, Myne Heeren, dat nog heden vele Noordnederlanders, en ja de zulken die, om hunne geleerdheid en grondige taelkennis, hier in België zoo hoog geschat worden als in Holland, opentlyke voorstanders zyn van de spelling met *ae.* Zulks heeft gebleken op het laetste Congres gehouden te 's Hertogenbosch waer, voor de eerste maal, door eenige schryvers of liefhebbers uit het Zuiden het voorstel gedaen werd van de *ae* door *aa* te vervangen, en geheel het dusgenaemd hollandsch spellingstelsel in onze provinciën aen te nemen. Hiertegen, gelyk wy meest allen gehoord hebben, verhief zich de heer Halbertsma, vervolgens de heer van Lennep, die beurtelings de redenen opgaven waerom de oude schryfwyze hun verkieslyk schynt. Het is niet al. Ik ontving dezer dagen eenen gansch onverwachten brief van een ander geleerde, aen wien niemand onzer een groot gezag in het taelkundige ontzeggen zal, den heer Dr de Jager van Rotterdam. Zyn Ed. schreef my in dezer voege: “In eene onzer stadscouranten vond ik onlangs een berigt aangaande het te houden Congres, waarin gemeld wordt dat er een formeel voorstel zal worden ingediend tot afschaffing der vlaamsche en aanneming der tegenwoordige Hollandsche spelling, en voorts, dat prof. David te Leuven tegen zoodanig voorstel is opgekomen.”

(1) *Spraakleer*, bl. 29.
(2) Zie Bormans, *Verslag*, enz. bl. 205.
(3) Zie 's mans *Nederduitsche Spraekkunst*, twede uitgave. Amsterdam, 1719, bl. 21.

- Dit laetste, Myne Heeren, is niet nauwkeurig. Ik heb wel gegist dat er hier van spelling spraek zou zyn, en was voornemens my in dat gesprek in te laten; doch nergens of aen niemand heb ik my geuit alsof ik my reeds tegen het voorstel zelf der questie verzet had, hetgeen heel iets anders is en my zeker niet vry zou staen. De schryver gaet voort: “In de onderstelling, dat dit berigt juist zij, betuig ik u mijne blijdschap, dat ik ten dezen met u eenstemmig ben. Ik heb mij daaromtrent uitgelaten op het Congres te Brussel in 1851[1] en ben sedert niet van meening veranderd. Gesteld dat bij het overnemen der hollandsche spelling de Vlamingen geene wetenschappelijk-goede beginsels prijs gaven; zelfs dan nog zou ik vragen: Waartoe is eene volstrekt eenparige schrijfwijze - die, *nota bene!* zelfs in Noordnederland niet bestaat - nuttig of wenschelijk? In het blijven bestaan van het weinige verschil, dat er ten dezen tusschen Noord en Zuid nog aanwezig is, ligt niet het minste bezwaar voor het wederzijdsche verkeer op letterkundig gebied. Ter vergadering zijnde, zou ik stellig tegen het voorstel van de afschaffing der vlaamsche spelling mijne stem verheffen, en ik verheug mij dat Gij..... hetzelfde zult doen. Ik voed de hoop dat door uwe medewerking zoo al niet eene dwaasheid, dan toch eene overtolligheid, zal worden voorgekomen.”

Gy ziet, Myne Heeren, juist die geleerden onder onze noordsche taalverwanten, voor wie wy den meesten eerbied hebben, die wy in voorkomende moeijelykheden liefst te rade gaen, en wier uitspraek voor ons van het grootste gewigt is, manen ons eenpariglyk aen om de aloude vlaemsche spelling niet roekeloos te verzaken. Zy zyn allen te bescheiden om het gebruik, of eerder het misbruik, thans gevestigd en overheerschend geworden onder hunne landgenooten, te bevechten of te verdringen; maer zy raden ons hun voorbeeld niet na te volgen, terwyl het hier nog tyd is om het verloop tegen te houden.

Zoo deed vroeger ook Bilderdijk die, alhoewel zich voegende naer het bestaend gebruik en de dubbele *aa* aennemende, niet te min in zyne *Spraakleer*[2] opentlyk verklaert *uit al zijn hart te wenschen*, *dat de Vlamingen by hunne schrijfwijze volharden*, *en grootendeels ook by hunne uitspraak.* Zoo dacht er al mede over de doorgeleerde Kluit in zyn *Vertoog over de tegenwoordige spelling der Nederduitsche Taal*[3] alwaer hy, sprekende van den Vlaemschen tongval, niet aerzelt te erkennen dat de algemeene nederduitsche taal by de Vlamingen t'huis behoort, en door de Hollanders beschouwd dient te worden als hun *dialectus primaria* of hoofdspraek. Dezelfde getuigenis legt Huydecoper af in zyne *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, op eene plaets waer het insgelyks de spelling geldt, ronduit zeggende dat *by de oude Vlaamsche schrijvers het zuiverste Neêderduitsche moet gezocht en kan gevonden worden*[4].

Is dit weinige niet meer dan genoeg, Myne Heeren, om ons te overtuigen dat wy van ons oud schryfgebruik niet ligtveerdig mogen afzien, dat wy vooral ons te wachten hebben van, door onbedachte verandering, een nieuw schisma in het spellingstelsel te brengen en zoo doende het werk van 1841, met zoo veel moeite tot stand gebragt, andermael te

(1) Zie de *Handelingen* van dat Congres, bl. 35.
(2) Zie bl. 40.
(3) Opgenomen in het eerste Deel der *Nieuwe Bydragen tot opbouw der Vaderlandsche Letterkunde.* Leyden, 1763.
(4) Zie *Proeve*, enz. II. bl. 440.

verwoesten; want niemand vleije zich dat het voorbeeld van sommige door de vlaemsche-sprekende natie ooit zal gevolgd worden.

En wat kan ons bewegen om geheel de hollandsche orthographie, door de Hollanders zelf voor gebrekkig gehouden, in onze schriften over te nemen? Men zegt, de hollansche en de vlaemsche tael zyn een en dezelfde: derhalve mogen en moeten beide op dezelfde wyze geschreven worden. Maer is dat waer? Ja, Hollandsch en Vlaemsch zyn oorspronkelyk ééne tael; doch sedert dry eeuwen is die eenheid gebroken. De tael onzer noordelyke buren is opgebouwd en ontwikkeld geworden onder geheel byzondere omstandigheden, inzonderheid voortgebragt door de politieke, doch vooral door de godsdienstige begrippen en gevoelens. Even dan als er een merkelyk onderscheid is tusschen het gewoone leven der Hollanders en dat der Belgen, zoo verschillen ook beider talen. Daer zyn Hollansche gedachten, zoowel als Hollandsche wendingen, en men bedriegt zich met te denken dat de litterarische eenparigheid tusschen het Zuiden en 't Noorden door de dubbele *aa* of de dubbele *uu* kan bewerkt worden. Neen, de oorzaek van het verschil ligt veel dieper.

Doch, gesteld dat men door de oefening het ver genoeg zou kunnen brengen om tot eene volstrekte gelykheid in de letterkundige producten der twee natiën te geraken: zou daer groot voordeel in gelegen zyn? Ik antwoord volmondig, neen. Verre van my, de hooge beschaefdheid te loochenen, welke onze noordelyke broeders in het letterkundig vak aen den dag leggen; of de groote verdiensten hunner schryvers te miskennen. Maer ik durf beweren dat zy, zoo min als wy, tot de volmaektheid geklommen zyn, en ik houde het zelfs daervoor dat het verloop der ware nederduitsche taal grooter is in Holland dan België. Zulks beleed reeds, voor honderd jaren, de met lof voormelde Kluit, sprekende van de tael die Hollanders en Vlamingen eertyds gemeen hadden. Hy zegt uitdrukkelyk dat, by de eersten, hunne tael de bodem ingeslagen werd, toen de Kerk- en burgerstaet in rep en roer stonden, en dat zy, na dien tyd, van hare oude gedaente zoo zeer is ontaert geraekt, dat zy de algemeene tael niet meer gelykt[1]

Wie onzer heeft niet menigmael hooren zeggen: *het Hollandsch is zoo stijf?* Deze opwerping heeft grond, Myne Heeren. Ja de hollandsche styl mist dikwerf den noodigen zwier om behagelyk te zyn; de volzinnen vloeijen er niet volgens het voorschrift *fluat oratio*, waer de Ouden zoo op gezet waren; de woordvoeging strydt er niet zelden met den oorspronkelyken, den aengeboren geest van het Nederduitsch, die veel beter in de eigentlyk-gezegde volksspraek is bewaerd gebleven. Ik weet, de nederlandsche litteratuer is ryk aen voortbrengsels welke aen dat euvel niet mank gaen; en om slechts twee my byzonder wel bekende schryvers te noemen, Bilderdijk en Wagenaar in hunne *Geschiedenissen*, alhoewel de eerste zeer slordig opgesteld en de tweede hoogst langdradig is, volgen nog de oude tradities: en ik zie, in deze vergagering zelf, meer dan één man die zich van stroefheid heeft weten vry te houden, doch wien ik in het aenzigt niet pryzen mag. Ook vertrouw ik dat zy my niet zullen tegenspreken wanneer ik in 't algemeen zeg, dat de hollandsche styl vatbaer is voor groote verbeteringen. Naer myn inzien, heeft het gebrek vooral eene dubbele oorzaek. Vooreerst de nabyheid van Duitschland en den invloed der duitsche litteratuer, die de deur opent tot ontelbare germanismen en neologismen, verderfelyk voor het echte Hollandsch. Eene tweede oorzaek is de kansel, die in steden en dorpen aenhoudend weêrgalmt, en wiens akademische, ja soms wel wat overdreven of winderige toon

(1) Zie *Nieuwe bydragen*, I. bl. 292.

op den duer heerschend is geworden in de litteratuer, ook by onderwerpen waer hy niet past. Hierdoor missen vele opstellen van min geoefenden de eenvoudigheid, de natuerlykheid, dien lossen en ongekunstelden trant, die er de voornaemste verdienste zou van zyn en ze aengenaem moest maken voor alle slag van lezers.

Ik begryp, Myn Heeren, dat deze thesis nadere ontwikkeling en bewyzen vorderen zou; doch ik mag niet lang wezen. Ik wil maer zeggen dat wy Belgen ongelyk zouden hebben met onze noordelyke spraekgenooten, ofschoon die anders op het veld der letterkunde ons verre vooruit zyn, in alles te willen navolgen. By ons heeft de kansel dien grooten invloed niet en zal dien nimmer hebben; wy zyn ook niet in gedurige aenraking met de Duitschers, wier tael en litteratuer men hier nog zoo goed als onbekend mag heeten: derhalve moeten wy, onder dat dubbel opzigt, minder op onze hoede zyn en kunnen te gemakkelyker den nationalen geest in onze schriften getrouw blyven. 't Is waer, wy hebben eenen anderen invloed te duchten, namelyk dien onzer fransche naburen, die oneindig meer kwaed aen onze tael kan doen, ja en werkelyk doet. Daeromtrent dan kunnen wy met geene omzigtigheid genoeg te werk gaen; wy kunnen niet te bezorgd wezen om alle fransche wendingen te vermyden, en behooren de volkstael in haren eigen grond, in hare eigen elementen en byzonderen aert na te gaen, ten einde hare verbastering voor te komen. Dit is, myns erachtens, het ware middel van vooruitgang, de regte weg die tot de volmaektheid leidt, de strenge voorwaerde om onze Belgische letterkunde te doen groeijen en bloeijen.

Geerne hadde ik, Myne Heeren, hier nog een laetste punt verhandeld, dat my hoogst gewigtig schynt; maer ik zal het slechts ter loops aenstippen, in 't vertrouwen dat een enkele wenk volstaen moge. Ik bedoel de onlangs opgekomen nieuwigheid van te schryven, niet meer in de gemeene landtael, maer in den Westvlaemschen tongval, die er merkelyk van verschilt. Golde het daerby vlugschriften, volksdeuntjes of gelegenheids-verzen, ik zou er niets tegen in te brengen hebben. In andere landen treft men dezelfde liefhebbery aen, en om enkel van Napels te spreken, waer ik het gezien heb, daer verschynen byna dagelyks van die liedekens of vertelsels, in den stedelyken dialect opgesteld, waer een Toscaner of een Meilander, al kent hy nog zoo wel zyn Italiaensch, nauwelyks een woord van verstaen kan. Dat zy zoo; maer in ernstige, in letterkundige gewrochten, in werken van langen adem, houd ik het voor eene ware verkeerdheid. Laet het Westvlaemsch dialect minst afgeweken zyn van de oorspronkelyke uitspraek; laet het vele oude woorden en levendige wendingen bewaerd hebben: het is ook zeker dat er niet weinige gebrekkelykheden in voorkomen, en niet minder spraek vormen en zegswyzen die met de grammatica en syntaxis der algemeene nederduitsche tael niet overeen te brengen zyn, derhalve afgekeurd moeten worden. Het is daerenboven niet wys het volksgebruik in alles toe te geven, en te schryven gelyk de menigte spreekt: daer zou, noodwendig, verloop en bederf het gevolg van wezen. Men moet veeleer door goeden, alhoewel eenvoudigen styl, de volksklassen opleiden tot en gewennen aen de meer beschaefde, de *litteraire* tael, in alle de gewesten van België gebruikt en verstaen. Of wil men soms een localisme, een provincialisme beproeven, zoo dient zulks, in alle geval, grond te hebben in de analogie, en getoetst te worden aen de algemeene regels der nederduitsche spraekkunst, welke het nimmer geoorlofd is over het hoofd te zien of tegen te gaen.'

De spreker word dapper toegejuicht, doch slechts door de voorstanders van *ae.*

Na prof. David, betreedt prof. Heremans het spreekgestoelte. Hij verklaart, dat hij zich ten volle kan vereenigen met de gevoelens door prof. David in het laatste gedeelte zijner redevoering over het misbruiken van provincialismen uitgedrukt. Wat echter het eerste gedeelte van die redevoering betreft, waarin de verlenging der *a* met *e* wordt verdedigd, daartegen denkt hij eenige woorden in het midden te moeten brengen. Hij zoû het echter zeer betreuren, indien men van eene eenvoudige spellingzaak nogmaals, zoo als vóór een twintigtal jaren, eene staatszaak wilde maken. Al te lang werd in onze taal over de spelling geharreward, zoodat men ‘de *spelkonst*, volgens *L. Ten Kate* liever *spil*- of *kwelkunst* moest heeten, want over al het grammaticaal werd zoo veel mondelinge kibbeling niet gemaakt, als over die *beuzelarij* alleen.’ In eenige nieuwsbladen heeft men in de laatste dagen veel gerucht gemaakt tegen de taal- en letterkundigen, welke in België de dobbele *aa* boven de *ae* verkiezen. Ja, men heeft hun ten laste gelegd, dat zij met de tweede *a* het protestantismus in België willen insmokkelen, men heeft hen voor annexionnisten uitgekreten! Prof. Heremans steekt den draak met die belachelijke beschuldigingen, en zegt, dat hij maar niet kan begrijpen, hoe bij voorbeeld de heer J.A. Alberdingk Thijm, welke aan het kongres eene verhandeling heeft gezonden, waarin hij op taalkundige gronden bewijst, dat de verlenging der *a* met haar zelve beter is dan met *e*, voor min katholiek zou moeten doorgaan, dan Marnix van Ste-Aldegonde, omdat deze in zijnen *Bijenkorf der H. Roomscher Kerken* de *ae* heeft gebezigd! In de oudste gedenkstukken onzer letterkunde, als daar zijn het *Hildebrandslied*, *de psalmen uit den tijd van Karel den Groote*, *de Heliand,* komt nergens een spoor van *ae,* als verlengde *a*, voor. Wel treft men in de XIIIe eeuw bij J. Van Maerlant en zijne tijdgenooten de *ae* aan, maar zij verlengden niet te min de *u* met haar zelve, en schreven *huus*, *muus*, enz. Ten andere werd niet alleen de lange *a* met *ae* uitgedrukt, maar ook bij de lange *o* voegden zij dikwijls eene *e*, en meermaels vindt men bij hen *coemt*, *boem*, *doet* in plaats van *koomt*, *boom*, *dood,* en niemand toch volgt hen hierin na. De dubbele *aa* was echter reeds in de XIIIe eeuw geen vreemdeling meer in de zuidelijke gewesten der Nederlanden. Behalve in de stukken door den heer De Pauw in het archief van Gent ontdekt, werd zij ook in handvesten van het archief van Diest door den heer Stallaert gevonden. Prof. Heremans herinnert, hoe de *aa* door Joas Lambrecht in zijne *Spellinghe* (Gent, 1550) en door A. Sexagius in zijne *orthographia* (Leuven, 1576) werd aangeprezen. Men vindt in de XVIIe eeuw de dubbele *aa* bij de dichters Willem Caudron en Wellekens, van Aalst; in de XVIIIe eeuw bij de dichters Piens, van Brussel, en Stichelbaut, pater in de abdij van Drongen, bij Gent, en in vele stukken van de Protocollen Jacobs, een tijdschrift dat alstoen te Gent verscheen; terwijl tijdens de fransche overheersching in eenen wedstrijd door de Gentsche Fonteinisten geopend, op zeven-en-twintig ingezondene dichtstukken, één-en-twintig dichters aan de dubbele *aa* de voorkeur gaven.

Prof. Heremans verklaart, dat hij het onnoodig oordeelt, de *aa* van een taalkundig standpunt te verdedigen, daar zulks vóór eenige weken in den *Taalgids* op eene meesterlijke wijze door eenen der opstellers van 't Woordenboek, D^{r} Te Winkel, werd gedaan, en de vorige spreker geen der argumenten van D^{r} Te Winkel heeft omvergeworpen. Hij wil er echter een enkel woord bijvoegen, wat de autoriteiten betreft, die door prof. David werden aangehaald. Aan die autoriteiten van vroegere

eeuwen, wil prof. Heremans zeer weinig gezag in taalkunde toekennen, dewijl de taalkunde, gelijk het aan iedereen bekend is, slechts in onzen tijd het veld der fantazij heeft verlaten, om het stellige, wetenschappelijke terrein te betreden. Hij zal dan geene Verwers, geene Kluiten, geene Moonens aanhalen, maar slechts herinneren, dat de voornaamste taalkundige van België, Delecourt (H. Van den Hove), die te vroeg aan de Germaansche taalwetenschap werd ontrukt, in zijn voortreffelijk werk *la langue flamande*, *son passé et son avenir*, voor de *aa* en *uu* in het strijdperk is gevlogen, en dat prof. Bormans in zijn *Verslag* over de taalkundige prijsvraag (1841) de verlenging van den Nederlandschen *a*- en *u*-klank door den *e*-klank *onmogelijk*, en de schrijfwijze van *ae* en *ue irrationneel* en *onspraakkundig* noemt! Heeft prof. Bormans in zijn *Verslag* nogtans de *ae* gebruikt, zoo was het dus geenzins uit overtuiging: welligt was hij bevreesd, dat men hem ook al voor eenen orangist zoû hebben aan de kaak gesteld! In 1841, toen zijn *Verslag* uitkwam, woog toch die beschuldiging nog oneindig zwaarder dan in 1862! Prof. Heremans eindigt met zich te beroepen op den grootsten taalkundige, die de XIXe eeuw heeft voortgebragt, voor wien al de philologen van dezen tijd, met den diepsten eerbied als voor hunnen meester het hoofd buigen, Jacob Grimm! Op bladz. 305 en 306, I, Grammatik, betreurt het de eerste philoloog van Duitschland, dat de Vlamingen met hunne *ae* en *ue* in strijd zijn met de andere Germaansche talen, en raadt hij hen aan, het rationeler stelsel de r vokaalverdubbeling te aanvaarden. Die wijze raad moet worden gevolgd: ééne taal, ééne spelling, zij en blijve de leus van iedereen, die den bloei van de Nederlandsche letteren opregt behartigt.

Nu was het de spreekbeurt van M. Nolet de Brauwere; hij las een gedicht, getiteld de *IXe October*, toepasselijk op de bijeenkomst der twee vorsten van België en Nederland te Luik. Na dat hetzelve voorgedragen was, vroeg Jhr. Verheijen van 's Hertogenbosch het woord, en zegde dat hij zich gelukkig achtte als afgevaardigde namens Z.M. den Koning der Nederlanden, M. Nolet, zijne benoeming tot officier der orde van de Eikenkroon, te overhandigen, welke aankondiging met een luidruchtig bravo onthaald werd. M. Nolet ontving de gelukwenschingen van M. den Gouverneur, M. den Burgemeester en talrijke andere vrienden die aanwezig waren.

Nu trad M. van Driessche op en handelde over de taal en den stijl in de dramatische letterkunde.

Daarna voerde M. Jansen van St-Anna ter-Muiden, het woord over de belangrijkheid van het west-vlaamsche dialekt, voor de nederduitsche taal. Deze redevoering bevatte eenen schat van nuttige wenken en opmerkingen.

M.J.A. de Laet, van Antwerpen, deed al het belang dezer voordragt uitschijnen en merkte op dat alle, door den spreker aangehaalde woorden, op twee uitzonderingen na, ook in Antwerpen gebruikt worden; hij denkt dat in zuid-Nederland, het oude nederduitsch, het minst vervalscht is overgebleven.

De heeren van Lennep, Delcroix en Sermon treden insgelijks deze bemerkingen bij.

M. Hansen van Antwerpen, die ingeschreven was om te spreken, over het toekomstige dietsch of nederduitsch, als hoofdschriftaal der neder- en bovenlandsche vertakkingen in hollandsch vlaamsch en platduitsch is afwezig.

M. de Prins, van Leuven, draagt het volgende gedicht voor:

De taal van 't Dietsche vaderland.

Een vaste band zal ons altoos verbinden,
Ons allen, kinderen van 't fiere Noord,

Die nooit een juk - geen roozenjuk - beminden,
Steeds vrij van hart en geest en vrij van woord.
Zoo lang men zal in Dietschland Dietschland vinden,
Zoo lang nochthands bindt ons die wonderband:
De taal van 't dietsche Vaderland.

De Moederspraak, loot van der vaadren zeden,
Hecht duuren oudrenroem aan kindrenpligt;
En is de last te zwaar voor kindrenleden,
Die zwoegen, zwichten, onder 't drukkend wigt,
- Het lauwrenwigt, geöogst in het voorleden,
Dan hecht ze vaadrenvloek aan kindrenschand,
De taal van 't dietsche Vaderland.

De dwinglandij, hoe magtig, doet ze beven,
't Zij, in den kerker, 't blij verlossingslied,
Het zij, op 't slagveld, 't wraeklied wordt geheven
Door wie geen heldendood maar schande vliedt,
En vrank en vrij, in ketens-zelf, kan leven,
De vlaamsche zeden trouw, en 't vrijheidspand.
De taal van 't dietsche Vaderland.

Zoo moest weleêr de roem van Frankrijk vallen
Bij 't zegevierend ‘Vlaanderen den Leeuw!’
Zoo steeg eens, Brugge, uit uwe grijze wallen,
Het ‘Schild en Vriend’, in Vlaandrens gouden eeuw
- Verdienden vloek voor leliaart en Gallen
Van wie verraad en slavernij verbandt:
De taal van 't dietsche Vaderland.

Doch, weg van hier met krijgs- en rouwtooneelen
Met woest geschreeuw en naar gekrijsch! 't Akkoord
Dat in het bosch de nagtegalen kwelen,
Den vredekus, het teeder liefdewoord,
Kunt gij ons ook in zangen mededeelen
Den Hemel waardig, Hemelengezant,
ô Taal van 't dietsche Vaderland!

Lijk 't koeltje ruischt door 't myrtenbosch van 't Zuiden,
Of lijk het lispelt tusschen 't schomm'lend riet,
Lijk op 't gebergt' de eöolsche harpen luiden,
Lijk door de weide 't beekje kabb'lend vliet,
Zoo klonk voorheên, o kastelein van Muiden,
En zoeter nog, in uwe lustwarand,
De taal van 't dietsche Vaderland.

En waar ze niet de taal der Artevelden,
En steeg ze althoos uit vuigen slavenmond;
Kon men geen harder, onbeschaafder melden,
Zoo dat bij haar geen Dichter toonen vond;
Klonk zij in onbebouwde en barre velden,
- Ik minde toch en grond en taal, want
't Is taal en grond van 't Vaderland.

Het is de taal die moeder heeft gesproken,
Die 't staam'lend mondje nasprak; 't is de grond

Waar 't sukk'lend wichtjen eerst is voortgekropen,
En kinderzwachtels voor het eerst ontbond;
't Is hier dat vader de oogen heeft geloken,
't Is hier mijn graf! En daerom min ik zand
En taal van 't dietsche Vaderland.

Zie daar den band die hart aan hart blijft hechten,
En volk aan volk, en voor- aen nageslacht,
Zoolang een Vlaming 't vrije hoofd kan rechten,
Zoolang de dag niet wijkt voor eeuw'gen nacht,
Want Vaadreneer en Moederliefde vlechten,
In heil'gen bond vereend, dien wonderband:
De taal van 't dietsche Vaderland.

Deze voordragt werd ook zeer toegejuicht.

M.J. de Borchgrave, advokaat te Gent, sprak over de innige betrekkingen die bestaan tusschen de nederduitsche en hoogduitsche talen, alsmede over het nut, 't welk uit de gelijktijdige studie dezer beide zustertalen voortvloeit. Spreker zette wijd en breed zijn ontwerp uiteen en verwierf de goedkeuring van een groot getal der aanwezigen; doch eensklaps richtte M. Van Lennep zich op, en bestreed het stelsel van M. de Borchgrave; hij haalde een aantal bewijzen aan van gebruik van bastaardwoorden en aanzag het als het schadelijkste stelsel voor de taal, dat men kan aanraden.

M. de voorzitter zegt dat M. Sermon van Brussel, die voor de zitting van morgen ingeschreven was, thans verlangt te spreken, en daar er nog tijd overig is, denkt hij zulks te mogen toestaan. Het woord is aan M. Sermon die zich uit als volgt:

‘Mijne heeren,

‘Ware ik op voorhand niet verzekerd, dat Gij die welwillendheid, welke Gij elken jongen schrijver, die denkt een gedacht te hebben, dat uwer aendacht weerdig is, zoo vrijgevig toestaat, mij ook verleenen zoudt, zoo zou ik voor u het woord niet hebben durven voeren; zeker, spreken gelijk zoo vele schitterende redenaars het hier reeds gedaan hebben, dat kan ik niet, ik heb U ook geene diep doordachte redevoering voor te dragen, gelijk Gij er hier zoo menige gehoord hebt, - mijn gedacht zal eenigen behagen, andere mishagen; doch ik verzoek beider welwillendheid, en hoop, MM. HH., dat Gij ze mij allen toestaan zult, al ware het maar ten titel van aanmoediging.

‘Wat ik zeggen wil. MM. HH. is dat de geschiedenis eener natie de geschiedenis van gansch die natie inhouden moet - dat de geschiedschrijvers om zoo te zeggen tegen het natuurrecht zondigen, als zij in hunne schriften een deel eener natie verwaarloozen; - dat bijgevolg de Nederlandsche geschiedschrijvers op eene verkeerde bane wandelen, of beter, dat de geschiedenis der Nederlandsche natie nog te schrijven is.

‘Om dit te bewijzen, MM. HH., moet ik eerst vastellen wat ik door *eene natie*, en door *Nederlandsche* of *Nederduitsche natie* versta. Vooreerst dat, wat is *eene natie*?

‘Deze vraag en ook de overigen zou ik voor U, Nederlanders, geerne onder het gezag des grooten Huigen oplossen; maar sedert Grotius hebben de gedachten des aangaande nog al veel wegs afgelegd en 't geen ik hierover in zijne schriften vind, zou U niet kunnen bevredigen.

‘Het beste antwoord vind ik in den geleerden Italiaan Taparelli d'Azeglio. - De natie, zegt die schrijver, is een ras van menschen, die

denzelfden oorsprong hebben, eene zelfde taal spreken en eene openbare maatschappij vormen, die door de natuurlijke grenzen eenes grondgebieds omvat is.

‘Doch deze vier bestanddeelen, die dan de natie daarstellen, hebben niet allen hetzelfde gewicht: de oorsprong en de taal, een gevolg des oorsprongs, vormen eenen sterkeren en onontbeerlijkeren band, dan het grondgebied of de staatkundige vormen.

‘Daer de huiselijke kring de wortel der eenheid en des maatschappelijken levens is, en daer hij den vaderlande zelven naam en rechten geeft, groeit het gewicht van dit of dat bestanddeel aan in evenredigheid zijns verbands met het grondbegin van allen bestaan en van alle maatschappelijke recht, met het huiselijke bestaan.

‘Terwijl de eenzelvigheid van ras de stoffelijke vereeniging daarstelt, vereenigt de tael de verstanden, niet door eene afzonderlijke vrije overeenkomst; maar door de zelfontwikkeling der neigingen en natuurlijke noodwendigheden.

‘Eenheid van bloed en eenheid van taal zijn dan de grondende, de wezentlijke bestanddeelen der nationaliteit.

‘De vormen van staatsbestuur, die door 's menschen wil gemakkelijker te veranderen zijn, hechten zich, integendeel, alleen aan den huiselijken kring door de openbare maatschappij, en ontbrak deze, zoo zouden die vormen niet allleen onnoodig, maar zelfs bijna onmogelijk zijn. Nochtans zal de natie zooveel te beter behouden blijven, als die vormen en instellingen zich regelmatig ontwikkelen; worden zij vernietigd of vervalscht, dan vervalt de natie en daalt zelfs allengs ten haren ondergange, want zij bestaat maar voor zooveel zij de eenheid van oorsprong, taal en maatschappij behoudt.

‘Het natuurlijke grondgebied is nog een toevalliger en bijgevolg min gewichtiger bestanddeel. De geschiedenis toont ons immer de vroegste natiën of geslachten van streek voortwandelend, hunne grenzen beurtelings inkrimpen en uitbreiden, en nochtans immer dezelfde bepaalde volkeren blijvend.

‘Dit is niet gezegd dat het grondgebied niet noodzakelijk is, dat de natuurlijke grenzen geene groote voordeelen aan de natie verschaffen, dat zij zelfs niet de bron eener gansche rij maatschappelijke goederen zijn, integendeel, wij zeggen nog dat het gewicht van het grondgebied in evenredigheid met den vooruitgang der beschaving aangroeit, alleen zeggen wij, dat hunne afwezigheid de natie niet vernietigt.

‘Uit dit alles blijkt, MM. HH. dat het voor eene natie van groot gewicht is een grondgebied te hebben, dat door natuurlijke grenzen omvat is en een Staatsbestuur dat niet alleen wettig, maer de natie aangepast is en door haar verlangd wordt; dat de eenheid van taal het wezen der nationaliteit uitmaekt; terwijl de twee andere bestanddeelen er maar eigenschappen van zijn - eigenschappen, wel is waer, die tot de zelfstandigheid der natie onontbeerlijk zijn; daar er geene natie zonder vorm van Staatsbestuur of zonder grondgebied bestaat; maar eigenschappen die toevallig zijn tot hare wijzigingen; aangezien een volk ze kan veranderen zonder zijne nationaliteit te verliezen.

‘Nu, MM. HH. de Nederlandsche of Nederduitsche natie bezit de eenheid van oorsprong en de eenheid van taal; de eenheid des staatkundigen vorms ontbreekt haar niet heel en gansch; want alhoewel onder verscheidene Staetsbesturen verdeeld, bezitten al de Nederlanders of Nederduitschers een volksheer. Nu, het ander toevallig bestanddeel mist zij in dien zin, dat zij niet gelijk Engeland, Zweden, Spaniën en Italiën door zeeën is omringd of gelijk Zwitzerland tusschen hooge bergen is

ingesloten; maar zij bewoont eene aan zee gelegene vlakte, die tegen de duitsche bergen aanleunt en zich ten minste van af Duinkerke tot aan Jutland uitstrekt.

‘Mij op dezen grond steunend, verklaar ik niet alleen dat de Nederlandsche natie bestaat; maar dat zij voor het natuur-recht zoowel bestaat als eene natie der wereld.

II.

‘Nog eene tweede vraag, MM. HH. Indien een deel eener natie op het ander de overhand heeft, is het dan dien deele toegelaten een ander deel der natie te verkoopen, gelijk Grotius zegt, of het af te staan, het weg te schenken, zonder de toestemming van dit deel? Ik spreek hier altijd MM. HH., van een volksbeheer, overigens allerlei despotismus was en is in de Nederlanden eene vreemde plant.

‘Op dit punt dan zyn Grotius en Taparelli het eens. Zij bewijzen dat zonder 's volks toestemming niets van dat alles gebeuren mag en dat het zelfs niet toegelaten is een deel der natie te verwaarloozen. Taparelli d'Azeglio bewijst zelfs dat het de plicht is van elkeen, die er toe in staat is, overal den nationalen geest op te wekken en te verbreiden; dat de nationale geest eens volks immer ter uitbreiding der natie streeft en streven moet.....

Dit allles behoeft zelfs geen bewijs, Mijnheeren, er bestaat slechts een geval, in hetwelk een zintwist oprijzen kan, dat is, indien eene natie onder verschillige staatsbesturen verdeeld is, en zich onder een staatsbestuur zou willen vereenigen, in hoeverre zij hierin gerechtigd is en welke vreemde rechten zij te eerbiedigen heeft? Dit punt Mijneheeren, mag of wil ik hier niet aanraken; het heeft overigens weinig gemeens met het doel dat ik beoog.

III.

‘Maar wat aangaat het verwaarloozen van een deel der natie, het behouden der gansche natie, het opwekken van het nationaal gevoel, het verbreiden van den nationalen geest, van dat alles wordt bij de Nederlandsche natie bijna niets in acht genomen. En alhoewel wij aannemen dat zij die van het werk hunner handen moeten leven, der nationale beschaving de grootst mogelijke dienst bewijzen, met de openbare orde te eerbiedigen; dat van iets meer eischen het onmogelijke vergen is - denken wij toch dat het Nederlandsche volk wel zou dienen te weten wat de woorden Nederlansche of Nederduitsche natie beteekenen - en de Schepper kan den Nederduitscheren toch geene zoo klare, zoo duidelijke taal geschonken hebben, die hun om zoo te zeggen toelaat de grondigste studiën der geleerden zonder uitslag te verstaan om er gansch geen gebruik van te maken; maar desniettegenstaande is het Nederlandsche volk, gelijk waar, van dat alles onbewust.

‘Maar hoe zou dit anders, Mijneheeren, als wij zien dat zij, die in de Nederlanden de taak opgeladen, de zending aanvaard hebben den nationalen geest des volks te vormen, dat de geschiedkundigen bijna allen zonder uitzondering in dwaling verkeerden, ja, zijn verloren geloopen.

‘Inderdaad, Mijneheeren, ge zult mij niet tegenspreken als ik zeg dat de geschiedenis, de groote bron van 't nationaal gevoel, de groote school van den nationalen geest eens volks is; dat taal en geschiedenis innig verwant zijn; dat de eenheid van taal krachtiger en duurzamer wordt, als men in het tegenwoordig geslacht

den eerbied voor het verledene met hunne overleveringen inplant; dat deze door het woord, om

zoo te zeggen, een nationaal lichaam en eene nationale ziel aannemen en zich in hunnen nationalen vorm der nakomelingschap overzetten als deze maar de *dupe* of het slachtoffer des waanzins of des invoers van vreemde staatkunde niet is. - Ja, schoon hebben wij de stoffelijke belangen op te vijzelen, schoon hebben zekere stelsels er hun heil in te zoeken: nooit heeft het stoffelijke eene natie duurzaam gesticht; alles wat het stoffelijke belang alleen tot grond heeft, keert om en keert zoo snel als de wind.

'De geschiedenis integendeel dringt met ons bij onze voorouderen binnen, zij doet ons om zoo te zeggen met hen leven; wij zien er hoe zij leefden, welke groote daden zij verrichtten, welke groote deugden zij uitoefenden; de geschiedenis gewent de jeugd immer de slapen der voorouderen met groene lauweren omkranst te zien en verwekt in haar vooreerst het gevoel van de waarde der voorouderen en daarna eigenwaarde; zij belet haar iets te doen dat met de waarde der voorouderen strijdig is, ook wordt dit gevoel haar eene drijfveer hun gelijk te worden.

'Het is in de geschiedenis dat de jonge Nederlander, die het vuur des levens in zijnen boezem branden voelt, *geheel* zijne *natie, geheel* zijn *volk*, alle zijne voorouderen moet leeren kennen, daarin moet hij het ideaal zijns strevens zoeken; daarin moet hij voor immer vaderlandsliefde en eerzucht, die drijfveeren aller groote daden kunnen putten.

Maar, Mijne heeren waar is het boek, waarin de jeugdige Nederlander die leering vinden kan; waar is het boek dat elken Nederlander de macht, den roem, de grootheid zijner gansche natie veropenbaart - het boek dat hem zijne eigene natie en zich zelven in zijne eigene oogen, groot schijnen doet - dat boek, Mijne heeren, waar is dat?

Helaas, het bestaat niet.

Uit de vroegere eeuwen hebben wij chronijken van steden en dorpen; *excellente* chronijken van Vlaanderen, Brabant en Hollant; - later hebben wij geschiedenissen voor de noordelijke en voor de zuidelijke provinciën.

In noord-Nederland geldt de geschiedenis van Holland voor die van alle provinciën. 'Wij zijn sedert Wagenaar gewend, zegt M. Thorbeke, dat de historie van Hollant doorgaat voor die van alle provinciën.' In deze laatste jaren hebben wij voortreffelijke geschiedenissen van België en van Hollant zien verschijnen; - maar het boek dat de geschiedenis der nederduitsche of nederlandsche natie, in den zin, dien het natuurrecht aan dat woord hecht, en waarvan dat zelfde recht niet gedoogt dat de geschiedschrijvers of staatsbesturen, dat is, zij die de natie vormen en behouden moeten - een deel verwaarloozen; - ik herhaal het, Mijne heeren, dat boek bestaat niet.

'Onder koning Willem I zijn er eenige kleine schoolboeken in dien zin geschreven geworden; later heeft M. Blommaert zijne *Aloude geschiedenis der Nederduitschers* uitgegeven; maar dat is alles - van de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, spreek ik niet, daarop heb ik niets te zeggen - alleen wensch ik dat de staatkundige geschiedenis het voorbeeld der letterkundige volge.

En denkt gy, MM. HH, dat de geschiedenis verkerfd en verbrokkeld gelijk zij het in de Nederlanden is, nog nationale *geschiedenis* heet? - neen MM. HH. dat zijn *monographiën*, die wel is waar bijdragen tot de nationale geschiedenis, maar met welke het onmogelijk is den nationalen geest een volks te ontwikkelen, en gelijk wij gezien hebben, hebben de geschiedschrijvers dit ten plichte.

Dit, MM. HH. zult ge genoeg willen bekennen, maar bekent dan ook, dat Gij met de geschiedenis van een deel der natie, als de geschiedenis van gansch de natie te willen doen doorgaan, aan uwe natie haren machtigsten hefboom om zich te verheffen ontneemt; want de nationale geschiedenis zou de bron moeten wezen, in welke het volk in alle moeijelijke omstandigheden licht, hoop en moed zou moeten vinden, en dit kan het in de Nederlandsche geschiedenis, - want schoon, belangwekkend, aanlokkelijk is zij - ja, zij is schooner dan de geschiedenis van Griekenland, - ik zeg van Griekenland en niet van Thessalia, van Hepeiros, van Athene, van Messenia, van Boiotia, van Jonia, van Lakedaimon, enz. gelijk ik Nederlandscherwijze zou moeten zeggen; - ik zeg dan de geschiedenis der Nederlandsche natie is schooner dan die van Griekenland. De schoone daden zijn er even talrijk, maar in de Nederlandsche geschiedenis bezwalken zoo vele vlekken de schoone daden niet gelijk in de Grieksche.

Wat valt er niet al te zeggen van dat volk dat onder zoo velen het eenige was, dat de kans des roomschen alverwinners zoo menigmaal kon doen wankelen, van de deugdzame natie, waervan Tacitus zulke vleijende getuigenis aflegt; van haer die het eerst den genadeslag aan het verrotte Roomsche heidensch despotismus toebracht; van dat krachtig deel des Germaanschen volkstams, op wiens onbedorvene zeden het Christendom zich duurzaam heeft kunnen vestigen, en bij hetwelk Christene beschaving, gepaard met Germaanschen vrijheidsgeest, die gemeenten deden ontstaan, die zoo vele vrije gemeenebesten waren in welke eene vrijmoedigheid, een vrijheidsgeest heerschten, die nu wellicht niet is geëvenaard, en in welke die burgers geboren wierden, die hun volk niet alleen aan het hoofd van den handel en de nijverheid der gansche wereld, maar aan het hoofd der wereldbeschaving stelden. - Ja, MM. HH. wie onzer kan blijgeestig bljven, als hij op die grootsche, op die glorierijke puine staart, die Brugge heet, als hij aan het Brugge denkt dat eens de ijverzucht van Johanna van Navarra zoo vurig wekte of aan het Brugge van Philips de Goede en Van Eijck; of als hij op die andere puinen staart die Leuven van den vaak gelasterden, en toch met zoo schoone, zoo edelmoedige, zoo grootsche inzichten bezielden Coutherele denkt - en nochtans, wat zij hier konden, dat kunnen wij ook - alleen het volk, waarmede zij te doen hadden, was zich zelven bewust, het onze is het niet.

En toen later al de levenssappen des Zuiden naar het Noorden waren toegevloeid en het Noorden zich verhief, toen later het Noorden Cats, Hooft, de Witt, Vondel, Grotius had en 't Zuiden Rubens, van Dyck en Justus Lipsius voortbracht, had de Nederlandsche natie dan opgehouden te bestaan? Voorzeker niet - de staatkundige vorm, een toevallig bestanddeel der nationaliteit was gewijzigd; maar dat was alles - de wezentlijke bestanddeelen der nationaliteit hebben noch vorsten, noch partijen in handen, die zijn, ik zou wel mogen zeggen eeuwig - indien het eeuwige op aarde bestond.

Sedert het huis van Burgondiën zijn wij, die nu Belgen heeten, op alle wijzen verfranscht geworden en nochtans wij en de Fransche Vlamingen zijn het niet, en wij zijn hier, geloof ik, eene levendige protestatie tegen alle ander oordeel.

Vondel en Rubens zijn dan alle beide Nederlanders, gelijk Pater Poirters en Antonides het zijn. - En eene proef uit jongerer dagen: - vroeg men dengenen, die te Waterloo den prins van Oranjen uit de handen der Franschen haalden, of zij te Yperen of te Groningen geboren waren? Neen, men beloonde alleen Nederlanders, MM. HH. Nederlandsche geschiedkundigen, is dit klaar, miskent dan ook niet langer uwe zending; - wanneer gij de Nederlandsche geschiedenis schrijft of

onderwijst, dat zij dan de geschiedenis van geheel de natie behelze - toont uwen leerlingen, toont den volke al zijne macht, al de groote daden, al de deugden, al den roem zijner vaderen; hierdoor zal het nationaal gevoel krachtig gewekt worden en de nationale geest zal zich snel verbreiden; het natuurrecht wil het zoo.

Het Nederlandsche of Nederduitsche volk voelt zich ten onrechte, ja, maar toch wel eenigzins door uwe schuld, klein, vernepen, onmachtig. Uwe tegenwoordige handelwijze werkt onze tegenstrevers, de tegenstrevers der Nederduitsche natie, werkt niet weinig in de hand van hen die beweeren durven, dat wij toch nooit in Europa eene natie, noch eenen grooten beschavingskring zouden kunnen vormen; - geeft der natie eene nationale geschiedenis, eene geschiedenis van gansch de natie - geef haar den hefboom in de hand, dien zij van u te recht verwacht - en weldra zullen de feiten onzen tegenstreveren toonen, dat zij zich vergaapt hebben.'

Na deze voordragt werd de zitting gesloten om den volgenden dag op nieuw ten 9 uren te beginnen. Intusschen had er 's middags muziek op de markt plaats gehad.

Ten 5 uren had het banket plaats in de concertzaal. Deze zaal schijnt, even als vele andere gebouwen der stad, weinig gebruikt te worden; men ontwaart er eenige schilderingen, afbeeldsels van kunstenaren, enz., enz. De tafels zijn zeer eenvoudig; er is weinig of geen opluistering. In het midden staat eene vaas met bloemen, omringd van waskeersen of bougiën, doch men heeft vergeten dezelve aantesteken; in allen geval was er toch licht genoeg door de gaz, die op verschillige punten van de zaal brandde, en eene tamelijke warmte verwekte. Ongeveer 150 deelgenooten waren aan den disch; aan de eeretafel waren gezeten M.M. Vrambout, Gouverneur, baron Julius de St-Genois, van Lennep, baron van Linden, Gouverneur van Zeeland, Boijaval, Burgemeester, Beets, Jonckbloet, Tanghe, Godefroij, Verheijen, Versnaeijen enz. enz.

Met veel genoegen ontwaarden wij eene vlaamsche spijskaart, waarvan wij hier den inhoud laten volgen: *Banket opgedischt ter gelegenheid van het 7ste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Kongres, te Brugge, den 9 september 1862. Spijskaart:* Soep, Garnaatpasteitjens, schapenbout (maderasaus) met witte boonen, versierde ossen-harsten, getruffeerde kalkoenen, kalfsvleesch (tomatensaus), kiekens (witte saus) met kampernouljen. *Gebraden:* hazen, patrijzen, Antwerpsche hesp. Markgraafkoek, Zwitsersche koek, Nougat (dat woord alleen was fransch, doch is nagenoeg te vertalen door Amandelkaramel.) Ys, fruit enz. *Nageregt:* koffij en cognac.

Meermalen bebben wij dergelijke kaarten in de *Vlaamsche School* opgenomen, en dikwerf werd dit afgekeurd; nogtans komt het ons als zeer belangrijk voor soortgelijke stukken voor de geschiedenis te bewaren. Ons dunkens kan men later moeijelijk eene goede gedachte vormen van hetgeen die banketten en feestmalen waren, indien men geene aanteekening houdt van wat er opgedischt werd.

Aan het nageregt, nam M. de baron Julius de St-Genois het woord en drukte zich uit als volgt: 'Als voorzitter van het kongres zij het mij vergund op dit banket het woord te nemen om eenen gulhartigen dronk intestellen die door alle de aanwezigen buiten twijfel met vurigheid zal toegejuicht worden:

'Mijneheeren,

'Ik drink op de gezondheid van de twee doorluchtige Vorsten die over het dietsche volk zoo luisterlijk regeren en onze nationale letterkundige vergadering onder hunne

bescherming hebben genomen. Uit hoogst Derzelve brieven heeft Ued. allen gisteren morgen verstaan hoe hoog hunne Majesteiten de poogingen weten te waarderen welke de Nederlanders van Zuid en Noord aanwenden om tusschen de bevolking der twee rijken de broederlijke banden nauwer en nauwer op het vreedzaam gebied van taal en letterkunde, aan te sluiten.

'Hulde dus aan onze beminde vorsten; mogten zij nog lang Nederland en België besturen. Heffen wij de bekers omhoog en roepen wij met vreugdekreten in den mond uit: op de kostbare gezondheid van Koning *Leopold* en van Koning *Willem!*

Onnoodig te zeggen dat deze algemeene dronk aan de Vorsten van Noord en Zuid door de vurigste toejuichingen werd begroet; herhaalde malen werd er een hip! hip! hoerra! aangeheven.

Nadat de stilte een weinig hersteld was, nam M. Van Lennep het woord; zijn gemoedelijk voorkomen verwekte eene plechtige stilte; hij zegde ongeveer het volgende, doch in schooner en dichterlijker taal.

'Menigmaal heb ik dronken ingesteld, doch nimmer is mijne taak zoo gemakkelijk geweest, ieder van u is te innig overtuigd en doordrongen van de onneindige diensten door den achtbaren heer Gouverneur, het hoofd dezer schoone provincie Westvlaanderen, aan onze algemeene zaak bewezen; doch wat u vooral met ons getroffen heeft, is zijn goed onthaal in deze aloude stad, alsook zijn rondborstig karakter, zijn vriendelijke omgang met alwie het geluk hebben hem de hand te drukken. Drinken wij dan eenparig op zijne gezondheid, opdat hij lang en gelukkig moge leven tot heil en voorspoed dezer provincie en der stad Brugge alsook tot verheerlijking van onze algemeene zaak.' Een donder van toejuichingen begroette den spreker; ieder stond van zijne plaats op, om met den algemeen geachten man te drinken, terwijl men een voor het oogenblik geschikt lied aanhief: Lang zal hij leven! Lang zal hij leven! doch een langdurig en algemeen gejuich verdoofde de stemmen.

M. Johan-Alfried de Laat trad vooruit, en stelde voor: dat M. Van Lennep in naam der aanwezige Vlamingen den heere Vrambout den broederkus zoude geven. Nadat M. Van Lennep zich plechtig van deze taak gekweten had en de stilte een weinig hersteld was, stelde M. de Gouverneur, in eene krachtige taal, een *toast* voor aan de verheffing der moedertaal; aan haren voorspoed, en drukte de hoop uit dat dit VIIe Taalkongres veeltallige en goede vruchten zou dragen, even als het feest van Maerlant nu twee jaren geleden te Damme gevierd; hij nam deze gelegenheid te baat om aan alle de kongresleden een eerepenning te doen overhandigen, als voortdurende herinnering aan de diensten door Maerlant den Vaderlande bewezen. Moge hij voortdurend, zegde hij, in de geheugenis blijven niet alleen van die hier aanwezig zijn, maer ook aan het nageslacht een bewijs leveren van de poogingen hier aangewend ter opbeuring, ter verheerlijking en vooruitgang der taal- en letterkunde. Daarom ook bevat dit eenvoudig geschenk, behalven een welgelijkend afbeeldsel van den vader der dietsche dichters altegader, een opschrift ter herinnering van het VIIe Taal- en Letterkundig Kongres.

Het is ons onmogelijk de juiste en beteekenisvolle woorden van den achtbaren spreker wêer te geven; luidruchtig werden zij toegejuicht en zullen voorzeker menigmalen herdacht worden.

Na eene korte tusschenpoos richtte de bekwame hoogleeraar van Groningen, M. Jonckbloet, zich op, en bragt eenen heildronk aan Hendrik Conscience als wereldberoemden romanschrijver, als leider en eenen der eerste kamprechters voor de vaderlandsche zaak. De welgemeende hulde

die hij aan onzen vriend bracht, herinnerde den aanwezigen, wat moeite het aan de eerste strevers gekost heeft, de taal onzer voorvaderen wederom uit het vergeetboek heroptebeuren en hoe de geliefkoosde schrijver van België met de eenvoudige afmaling der zeden en gewoonten van het vlaamsche volk, de wereld getroffen heeft; in bijna alle de landen van Europa zijn zijne werken vertaald, welke meest allen eene zedeles in zich bevatten. Het spijt ons de woorden niet letterlijk te kunnen mededeelen die de geleerde professor tot Conscience richtte, eindigende met hem te huldigen als voorzitter der inrichtingskommissie; daverende bravo's onderbraken menigmaal den spreker.

Kort daarop nam de heer Beets het woord, en stelde een heildronk in aan den vader der Gemeente Brugge; de dichterlyke taal van den beroemden schrijver, met zooveel talent als welwillenheid aan den heer Boyaval Burgemeester der stad gericht, was niet voldoende om de algemeene goedkeuring te verwerven. Men wilde waerschijnlyk den achtbaren heer Boyaval doen gevoelen dat het zijne pligt ware geweest, te protesteren, in naam van de verdedigers der vlaamsche zaak, tegen de onrechtveerdige aanvallen van den heer Devaux, ofwel wilde men hem duidelijk doen blijken dat het niet voldoende is, de taal onzer voorvaderen te bewaren als een kostelijk erfdeel, maar dat men zijne kinderen in die taal moest opvoeden.

Het was eene harde les voor Mijnheer den Burgemeester.

Na eene kleine tusschenpoos nam de heer Molhuizen vader, van Kampen, het woord, en drukte zich uit als volgt:

'In het jaer 1361 gaven graaf Lodewijk van Male en de drie goede steden Gend, Brugge en IJperen bij welbezegelde in het nederduitsch opgestelde brieven, belangrijke handelsprivilegiën aan de stad Kampen, ginds in het Noorden, aan de monden van den IJssel. Het verheugt mij, dat ik na vijfhonderd jaren hier in Vlaanderland zelf eenen dronk mag brengen aan de drie steden, Gend, Brugge en IJperen, die daardoor hebben bijgedragen tot den bloei van Kampen, die in de handelgeschiedenis der middeneeuwen ook eene belangrijke plaets inneemt en de gemeenschap met Vlaanderen een geruimen tijd daarna onderhouden heeft.

In dergelijke privilegiën lag mede het begin van een nieuw tijdperk. Handel, wij weten het allen, is de band tusschen de volken en het voertuig der beschaving geworden. Hier waren het kinderen van denzelfden stam, dezelfde taal sprekende, die elkander leerden kennen en waarderen. Bij de overeenkomst, die men reeds had, nam men denkbeelden en zeden, gewoonten en inrigtingen van elkander over, en men zag voorbeelden waarnaar men zich vormde. Onder de voordeelen van den handel, zoo rees hier als ginds, de burgerstand op, en er kwam eene ontwikkeling van het maatschappelijk leven, die burgerzin en het gevoel der vrijheid sterkte, hetgeen vrijheid als het kostelijkste goed trachtte te verkrijgen, en waar het verkregen was, te handhaven en des noods te verdedigen. Wij gevoelen dit meer dan ooit op het plekje, waar Coninck en Breijdel eens streden, waar de vooruitgang niet dan onder hevige worstelingen en schokken erlangd is, zoodat wij wel eens medelijden hebben met het voorgeslacht en zeggen: Wij hebben het toch beter dan zy!

Nu dit betere blijve onder de sympathie van het noorden voor het zuiden en van het zuiden voor het noorden, al wonen wij niet onder één dak, maar als naburen ieder in eene wel ingerigte en wel bestuurde woning. Wanneer wij van hier scheiden; beloven wy elkander als mannen van eer, als met eenen plegtigen handslag, om daartoe mede te werken en de erfenis der voorgeslachten onverminderd, zoo het zijn

kan vermeerderd, over te geven aan degenen, die na ons komen, om ieder eenen steen aan te brengen tot het gebouw van maatschappelijk geluk, waarvan de grondslagen zoo goed gelegd zijn en dat onze verbeelding reeds voltooit. Ik eindig met eenen wensch. Dat onze nakomelingen op dezen grond na nogmaals vyf honderd jaren, - wanneer die reus der middeneeuwen daar, die geslachten voor en na als schaduwen aan zijnen voet heeft zien verschijnen en verdwijnen, en over zijnen kruin gelukkige en rampzalige dagen heeft zien voorbijvlieden, onder den last zijner jaren zal bezweken zijn - dat dan, zeg ik, onze nakomelingen nog onze taal mogen spreken, de Nederlandsche zeden bewaren, elkander achten en waarderen, by lief en leed in elkanders belangen deelen, met elkander wedyveren niet in het najagen van magt en aanzien, maar van het licht, van hetgeen waar en schoon en nuttig is voor het maatschappelijk geluk. En zoo er nu nog belemmeringen overblijven, die met den besten wil niet kunnen weggenomen worden en waarvan wy het wegslijten en verdwijnen aan den tyd moeten overlaten, dat zij dan, met het oog op ons, kinderen der 19de eeuw zeggen, hetgeen wij met het oog op die der 14de eeuw zeggen: wij hebben het beter dan zij!'

Nu las M. Versnaeyen het volgende gedicht der befaamde dichteres Mevrouw Van Ackere, die aan den disch tegenwoordig was, even als Mevrouw David.

Gelijk de rust der graven, zwijgen
De kunsten in dees grijzen wal;
Trompettenklank en hoeras stijgen
Niet meer omhoog, langs huis en hal;
Zij zijn niet meer die reuzen-masten,
Die lakenstapels zagen tasten,
Als bergen, om hun magtig lijf;
Verdwenen zijn die trotsche bouwen
Doordaverd van de weefgetouwen(1); -
Nu zwijgen moed en krijgsbedrijf.

Als hier de denker komt verdwalen,
En 't graf van zooveel grootsch beschouwt,
Ziet hij vernieling zegepralen,
En voelt hij diep hoe 't hart hem rouwt.
Hij zoekt den roem der oude dagen;
Durft *Breydels* nog en *Conincs* vragen,
En naar *Van Eycken* blikt hij rond;
Hij wil *Van Oostens*, *Memlings* zoeken,
Om godlijk kunstwerk aan te boeken,
Maar al die glorieglans verzwond!

Zij slaapt; ze is dood die milde moeder,
Die 't vaderland die scheppers bood,

(1) Van al de vorige handelgrootheid, die Brugge, de wereldkoningin deed noemen, blijft er niets meer over. De heeren Du Jardin, bankiers, schijnen nog overblijfsels te zijn van die oude volksstammen die zich niet vergenoegden met rijkdommen voor zich zelven te verzamelen, maar die ze nuttig besteedden voor den handel en hunne medeburgeren. De fabriek welke die heeren sinds eenige jaren aldaar opgerigt hebben, is voor de werkende klas eene weldaad welker nut genoeg kan gewaardeerd worden.
Ook de heer Mamet sticht er eene vlasspinderij, die even haar nut en voordeel bij brengt en met meer levendigheid de stad helpt begunstigen.

't Is of de hand van d'Albehoeder
Haar straffend in een tombe sloot;
't Is of haar jong geslacht moest vallen,
Ontzenuwd, als bij 't donderknallen,
De ceder wien de bliksem trof;
t' Is of zij van de wereldketen,
Als basterdvrouw werd afgereten
Onvatbaar voor begrip en lof.

Zou zij een basterdmoeder wezen
Die 't beeld verhief van haar *Stevin?*
Zij, die vereerdster wilde wezen
Van *Maerlant* als een kunstgodin?
Neen! Brugge is 't leven ingeblazen(1).
Zou hare ontwaking ons verbazen
Als wij den liefdevinger zien,
Die haren geestdrift kon ontsteken,
Die in haar borst 't gevoel deed spreken
En dwaze *vreemdzucht* weg doet vliên?

Vraagt haar, o denkers, wie haar schraagde,
Wie hare kroon en glans waardeert;
Aan wien heur kunstroem steeds behaagde,
Wie hoog in haar de alhoudheid eert.
Zij zal u fier op *Vrambout* wijzen,
En dank zal op heur aanzicht rijzen;
Hij is de magt die haar bestiert,
De werkspil die niets laat verlammen;
Hij is de vonk die kan ontvlammen,
En bruisend in heur aadren zwiert.

Hij is de staatsman die niet bloosde(2),
Een Vlaming van gemoed te zijn,
De taal, die hem in 't wiegje koosde,
Beminnend zonder valschen schijn.
Als hertog *Jan* vlamt hem van binnen,
Een hart dat 't vaderlandsch doet minnen,
En 't bleef zijn geest niet onbewust,
Wat rijkdom uit de pen kan stroomen,
Waar 't dietsch genie en geest doet droomen,
En 't vuur onsteekt van scheppingslust.

Zijn roepstem heeft u hier vergaderd,

(1) Een bewijs dat Brugge ten onregte beschuldigd is van eene volkomene onverschilligheid voor alles wat wetenschappelijke grootheid en kunstenroem betreft, is dat drie harer kinderen drie jaar achtervolgens, primus zijn geweest bij de Akademie te Antwerpen.

1e jaar in de schilderkunst.

2e jaar in de graveerkunst.

3e jaar in de bouwkunde 1ste en 2de prijs.

Nog dezen jare heeft de jonge Meijnne als doctor in de wetenschappen met de allergrootste onderscheiding zijn diploma bekomen.

(2) De heer Vrambout, Gouverneur van Westvlaanderen, is sedert lange jaren in de letterwereld gekend als een echt vaderlandsch man, die zijne schoone moederspraak boven al weet hoog te schatten.

Geleerde koor van *Zuid* en *Noord*,
Wees welkom! op den grond genaderd,
Die vlaamsche grootheid toebehoort.
Wees welkom! in de aloude stede,
Waar eenmaal, bij den lach der vrede,
De handel heerschte op 't wereldrond,
Die ieder volk belust kwam vinden,
Om zich heur voorspoed te verbinden,
Die heil in alle landen zond.

U groet, met trotsch, heur halletoren,
Die reus, die sinds vijf eeuwen, 't lied
Voor jubel en triumf deed hooren,
En 't feest der *taal* nu hulde biedt.
Zij zingt verbroedring en haar zegen;
Zij zingt den geest van *Noord* en *Zuid*,
Dien geest die nimmer heeft gezwegen,
En als één volk ze zamen sluit.

Luid mag de broederkus hier spreken;
De handdruk is geen valsche groet;
De liefdeblik geen liegend teeken
Van t' hart; u mint hier vlaamsch gemoed.
Die aandrift die u herwaarts voerde,
Die band die aan 't kongres u snoerde,
't Stort alles hoop en danking in;
En als uw rangen binnen trekken
Kunt gij 't gejuich des volks verwekken,
Gij karavaan der lettermin.

Kom in de stad gedachten voeden,
Die zoo veel grootsch herdenken baart,
Hier kon de *goede dag* behoeden,
Dáár viel de fransche magt voor 't zwaard.
Ginds, 't *Vlaanderen den Leeuw!* klonk tegen,
Naast *Schild* en *Vriend* omhoog gestegen,
En verder galmde 't vreugdgeschreeuw,
Als 't volk zag Kortrijks helden keeren,
Met bloedspat op helmet en speren,
Op 't vaandel Vlaandrens trotschen Leeuw.

Zie, ginds in koopren beelden slapen[1]
Den held in grootheid en in ramp,
Omschitterd van 't burgondisch wapen,
En de eer van stouten heldenkamp.
Penceel en beitel doen hier buigen,
Voor wondren die de magt getuigen,
Van 't grootsch genie, uit God gedaald.
Het gasthuis toon' zijn schilderschatten,
Die leven, licht en aêm omvatten:
T'is dáár dat Brugge's glorie straalt.

(1) Karel de Stoute en zijne rampzalige dochter; niet zonder aandoening ziet de denker in die twee kolossale beelden het droevig tijdvak van fransche overheersching en schrikkelijken volksstrijd vertegenwoordigd.

Komt hier begeestren, hier verlichten,
Gezanten, op dees heilgen grond,
En 't Pantheon der kunsten stichten,
Waar eens genie geboorte vond.
Doet Brugge uw nut en invloed smaken,
En zonen in heur schoot ontwaken,
Haar oude kunstberoemdheid waard.
Boeit ze aan uw godspraak, redenaren,
En, dichters, met uw tooversnaren,
Voert ze in bedwelming weg van de aard!

Zij komt u 't hemelsch voedsel vragen,
Voor hart en geest; ontwikkelt gij
Kruisvaarders, die den moed kunt schragen,
Geleerdheid, kunst, en poëzij.
Aan u de taal die hinderpalen
Noch armoê kent; die met heur stralen
Voor 't zoekend brein door nevlen licht;
Aan u de spraak, verkwistend milde,
Die al heur schat u offren wilde
En voor geen taal der wereld zwicht!

Verheft het woord: beschaaft en zegent,
Door vindingskracht en studiegeest,
Door bravos overal bejegend,
Door basterdzoons, als vuur, gevreesd.
Wat ook beschaving heb bevolen,
Niets blyft voor uw verstand verholen:
Gy steigert naar 't verhevendst punt,
Waar wijsheid haren luchtkring teekent,
Den mensch voor Godlijk doel berekent,
En 't merk van haren adel gunt.

Benijdend moog Euroop 't aanschouwen
Zoo 't veld der kennis zich verbreedt,
Waarop we u zien den stap betrouwen
Bevrucht door uwe zorg en zweet.
Mogt 't *Kapitool* eens helden kroonen,
Meer fier zal 't land uw moed beloonen:
Uw zegen stroomt voor 't algemeen;
En uit uw werkkring opgestegen,
Vlamt volksbegeestring allerwegen,
En smelt zich met de ziel in één.

O dank! verheven zendelingen,
De taal is op dien invloed fier;
Mogt 't Noord sinds lang haar zege zingen,
Wij stichten haar een zetel hier.
Gebiedend zal ze op 't kussen spreken,
En 't roemrijk tijdperk aan doen breken
Van haar volkomen heerschappij.
Stout zal zij aan het geestesleven,
Van wil en kracht den spoorslag geven.
Juicht! haar verheffing is nabij!

Vooruit! dan vrienden, op de wenken

Van Nêerlands Koning, Belgies vorst;
Zij zeeglen al ons pogen, denken,
Trotsch als de geest naar studie dorst.
Zij deelen in ons handendrukken,
In 't rustelooze vruchtenplukken,
En in de drift van 't kokend bloed,
Wen wij der wereld vreugd verzaken,
En voor de taak der lettren blaken,
Gevoerd op vleuglen van den moed.

Die eedlen juichen op hun troonen
Om 't heerlijk werk door u volbragt;
Gezanten beider eedle zonen,
Gij zijt hun trouwste schild en wacht,
Uw heilge roeping is: *beschaven*,
Voor volk en troon het nut te staven,
Als *Maerlant* met zijn toverstaf,
Die 't onverstand uit 't oord deed zwepen,
En 't volk in zijn gareel genepen,
Begrijp- en ziels- en denkkracht gaf.

't Zij deugdrijk nu, en groot en magtig
Dat burgervolk, 't is opgestaan;
Zijn wil en zijn vernuft zijn krachtig,
O, leeraars, 't juicht, en bidt u aan.
't Is vlaamsch van hart en van gedachten,
En 't zal tot onze nageslachten,
Den burgergeest doen overgaan.
Moed: om zijn zonen op te leiden,
Van franschen invloed ze af te scheiden,
En 't valsch begrip hier nêer te slâan:

Moed: om de dwaling te overwinnen,
Die eigen waarde en eer veracht,
Om alles in een taal te minnen,
Beroofd van schoon en echte pracht.
Moed: om het staal niet weg te steken,
Tot dat wij de geleedren breken
Van 's vijands heir; de geestesstrijd
Doe, als de kamp der Gulden Sporen,
In onze zangen Breijdels gloren;
Wij zweeren 't: rijs, o glorietijd!

Ieder haaste zich de hoofddichteres van Vlaanderen geluk te gaan wenschen, en verscheidene letterkundigen waren op jacht om van haar het verlof te bekomen dit opstel in hun tijdschrift of dagblad te mogen drukken. Intusschen kon de beroemde M. Van Lennep, die van den eersten dag de vrouwen onder zyne bescherming had genomen, deze gelegenheid niet laten voorbijgaan om een dronk intestellen aan de befaamde vrouw die zoo menig gevoelvol dichtstuk schreef en aan de beide vrouwen die dit feest met hunne tegenwoordigheid vereerden. Dat sprekers rede het harte trof, hoeft niet gezegd te worden; het schoone geslacht, de Brugsche vrouwen in 't bijzonder, werden door hem schitterend afgemaald.

Op deze woorden werd nog menigen teug gedronken, en van harte geklonken met hen die het voorwerp waren van de dichterlijk bespiegeling des eersten romanschrijvers van Holland.

Er moest nu toch een oogenblik rust komen, doch er was niet aan te denken; nauwelijks was ieder neêrgezeten, of een ander spreker trad op; het was M. Johan-Alfried de Laet; hij stelde een dronk in aan den vriend van M. Vrambout M. den baron van Lynden, gouverneur van Zeeland.

Een weinig later sprak M. De Vries over het onderwijs in de lagere scholen, en hulgdigde nogmaals M. den gouverneur, in eene taal, zoo keurig en zoo schoon, dat hij om zoo te zeggen ieder aan zijne lippen hing; daarom ook zullen wij het niet wagen zijne bewoordingen uit te breiden.

Nu trad Jan Van Rijswijck vooruit, die sedert twee dagen, de bewondering of den afschrik der Brugsche bevolking had opgewekt; hij zegde:

‘Mijnheeren:

Na dat reeds zoo vele dronken zijn uitgebragt op Brugge, op Brugge's ouheid, op Brugge 's vroegeren roem enz.; wil ik toch ook mijn klein offer brengen. Brugge's maagd heeft ons toch zoo vriendelijk en lief ontvangen, dat ik my uit de armen van dit lief meisje niet kan losrukken zonder haar een zoen te geven. - Men heeft tot nu toe aan het doode Brugge gedronken. Maar het is voor ons een magere troost naast oude grootheid, hedendaagsche kleinheid te vinden. De trotsche Halle is een steenen getuige van Brugge 's vroeger leven, maarook van Brugge 's hedendaegsche dood. Het verleden kan ons niets meer geven dan herinneringen die ons doen blozen. - De toekomst kan weêr aanbrengen wat wij verloren hebben. Ik drink dan aan de toekomst aan de heropstanding van Brugge! Ik wensch die stad haren vroegeren bloei, hare vroegere welvaart terug, ik wensch haar gouden bergen! Maer 't ligt niet in onze magt op 't stoffelijk gebied iets meer te doen dan wenschen. Tijd en omstandigheden alleen kunnen die wenschen vervullen. Op het zedelijk gebied vermogen wij meer. Ook is mijn dronk bepaald gerigt aan de zedelijke heropstanding van 't vervallen *vlaamsche* volk dezer stad. De onsterfelijke Maerlant staat wel digt bij Brugge, doch Brugge staat nog ver van Maerlant.

Het thans hier gehouden taalkongres moge dan vruchten dragen die wel voor vlaamsch België in 't algemeen, maar voor Brugge in 't bezonderd moeten gedijen; Brugge moet door den nederlandschen geest herleven en niet door den franschen geest, en leeren begrijpen dat het zijne kinderen eerst de taal moet leeren beminnen die Maerlant gesproken, en ieder Westvlaming op den schoot zijner moeder geleerd heeft. Dan is er kans dat Brugge zijn ouden vlaamschen roem nog herwint terwijl het, in zijne verfransching voortgaande, onvermijdelijk voor eeuwig verloren is. Eerst de moedertaal, als heilig erfdeel, geleerd en bemind, en dan 't fransch of eene vreemde taal gebruikt voor zoo veel zij ons stoffelijke voordeelen kan aanbrengen.

Dus Mijnheeren, drinken wij aan de heropstanding van Brugge's ouden vlaamschen volksgeest!’

Een donder van toejuichingen begroette deze woorden. Na dat de stilte herstelt was, nam de dichter der *Camera obscura* voor de tweede maal het woord; ditmaal dronk hij aan de schoone kunsten, en eindigde met eenige woorden ter verheerlijking van M.L. Wiener die aan den disch tegenwoordig was, en die het schoone eermetaal vroeger den aanwezigen aangeboden, verveerdigd had.

De dichterlijke taal van den geleerden Beets, wêergeven is ons onmogelijk; daarom bepalen wij ons met zijn dronk hier aanteteekenen, en mochte het ons gelukken s' dichters woorden te ontvangen, dan zullen wij dezelve later mededeelen.

Een weinig later had er eene afwisseling plaats. M. Désiré Claes van Thienen, kwam ons vergasten met het volgende lied 't welke hij op de wijze van de Brabançonne en het Nederlansch lied voorzong.

Het lied der Nederlanden.[1]

Twee volken, die denzelfden stam ontsproten
En saäm hun-magt vergrootten,
Zag m'eensklaps van elkander afgesloten
Door eenen muer van haat
Doch schoon de twist hen van elkander scheidde,
Steeds bleef er tusschen beide
De band, dien God om beider handen leidde,
En die aan twist en oorlog wederstaat!

De taal die 't oude Dietschland sprak
Hield onverbreekbaar hen te saäm gesnoerd,
En, wat de omwenteling ook verbrak,
Dat heilig pand bleef steeds onaangeroerd;
Want Vläam en Batavieren
Zijn even fier op d'eernaam van Germaan;
Er staat in hun banieren:
‘Slechts eigen taal viert eigen heldendaän!’

Zal ook een wonder Holland's roem verhoogen,
Daarop zal Vlaandren boogen;
Zal Vlaandren ooit met trots zijn grootheid toogen,
Daar deelt ook Holland in!
Want schoon twee zusters zich in d'echt begeven,
Toch blijft hun liefde leven;
De liefde doet hun mans ook samenkleven,
De liefde strengt hen saäm tot een gezin.

Dat zustrenpaar, in d'echtenband
Met Leopold en Willem saam vergaard,
Is Zuid- en Noorder-Nederland,
Sinds eeuwen onder 't zelfde vaan geschaard.
De twist mogt hen doen dwalen
De liefde toch was sterker dan de haat;
Thans heerscht in hut en zalen
De vrêe, dien Luik ons schonk in volle maat.

Want immers, wij die hier als broêrs vergaderen,
Wij voeren in onze aderen
Hetzelfde bloed, het bloed der Dietsche vaderen,
Wij zingen 't zelfde lied:
Vooruit! vooruit! Germanje's heldenzonen
De toekomst zal u kroonen;
Al hecht ons 't lot aan twee verscheiden troonen,
Die troonen hindren onzen luister niet.

(1) De muziek van dit lied, uit de *Brabançonne* en het *Nederlandsch* lied getrokken, zal eerstdaags worden uitgegeven.

Vooruit! vooruit! op 't taalgebied
Met taai geduld en warmen moed gewerkt;
Vooruit! en acht den vyand niet,
De Moedertaal heeft steeds haar zoons versterkt.
Welaan! de broederbanden
Die ons vereenen vaster toegehaald,
Dan wordt in beide landen
Uw broedermin met moedermin betaald.

Onnoodig te zeggen dat dit lied de algemeene goedkeuring verwierf. M. de Gouverneur wenschte den jeugdigen dichter geluk wien hij verzocht hem dit stuk te overhandigen, om hetzelve te doen drukken bij de verhandelingen van het kongres.

Nu trad Hendrik Conscience vooruit; eene plechtige stilte heerschte in de zaal; hij stelde een heildronk in aan de Walen, en de Franschmannen die aldaar tegenwoordig waren. In eene meesterlijke taal schilderde hij de diensten af door sommige Walen aan onze zaak bewezen, hij herinnerde den te vroeg gestorven Delcourt, en huldigde Jottrand, den zoo verdienstvollen man, die onophoudelijk voor de vlaamsche zaak op de bres staat; hij deed bijzonder uitschijnen hoe zij de rechtveerdigheid onzer zaak erkenden en welke onneindige diensten zij op het letterkundig terein hebben bewezen.

Verders wees hij op de Vlamingen van Fransch Vlaanderen, en zeide, dat ofschoon zij sedert eeuwen deel maken van eene groote natie, zij toch hunne moeder niet hebben vergeten; ook bij elke gelegenheid komen zij getuigenis geven van hunne gehechtheid aan de taal van hun oorspronkelijk vaderland. Vervolgens wees hij op de rol welke België en de Nederlanden door het lot schijnt opgelegd, als middenpunt tusschen de volkeren van Noord en Zuid; hij deed gevoelen dat ons land, om aan deze hooge bestemming te beantwoorden moet blijven zoo als het sedert den val van het Romeinsche rijk geweest is, dit is te zeggen, het vereeniging-punt der Germaansche et der Romeinsche beschaving. Hij eindigde met de wensch uittedrukken dat de redenen van oneenigheid tusschen de waalsche Belgen en de vlaamsche Belgen eens op den grond der regtveerdigheid zouden verdwijnen, en al de volkstammen der beide Nederlanden aan elkander zouden gehecht blijven door den historischen band, die hen tot een gelijkslachtig geheel maakt, hoe verscheiden ook van bloed en geslacht. Herhaalde malen werd de beroemde schrijver door toejuichingen onderbroken, doch bijzonder, toen hij zich tot de Walen richtte en van vader Jottrand gewaagde; wij hebben menige traan van aendoening zien blinken in de oogen van de bezadigste mannen. Deze rede herrinnerde ons Conscience in zijn jongen tijd; hij sprak met al het vuur van den schrijver van den *Leeuw van Vlaanderen* en *Artevelde*; ook wekte hij de bewondering op van alle de geleerden van Nederland.

Vader Jottrand met zijn gulhartig voorkomen, nam het woord en werd met toejuichingen begroet; eindelijk is er stilte en de grijzaerd drukt zich ongeveer uit als volgt: Wij merken met veel genoegen aan dat de Vlamingen te Brugge, de Walen op den toets van *Schild* en *Vriend* niet meer gesteld hebben, om ze als gasten te aanveerden. Wij namen het overigens aan als eene uitlegging van het gedacht uwer voorvaderen, toen zij, vijf eeuwen geleden, deze beruchte te proefstelling uitvonden. Zij wilden niet beweren dat alle de Walen *valschen* waren, in het algemeen, hetgeen eene onrechtvaardigheid en tevens eene ongerijmdheid zoude geweest zijn. Zij dachten dat de Waal die op den brugschen bodem stond, om aldaar bevel te geven,

of magt uitteoefenen, zonder het vlaamsch meester te zijn, als *valsch* moest aanzien worden. En zoo moet gij volharden te denken.

'Wat mij hier persoonlijk aangaat, raad ik alhier al de Vlamingen zulke lieden die op hunnen bodem het *schild* en *vriend* niet kunnen uitspreken, ja de Vlamingen en anderen die eene andere dan de taal van *schild en vriend* op vlaamschen bodem willen opdringen, zulke lieden nog altegader dood te slaen..... (toejuichingen) met het eigenaardig wapen dezer eeuw: de bus; ik meen de stembus.' De hevigste toejuichingen onderbraken den spreker; van alle kanten liep men toe om hem geluk te wenschen; hij verklaarde dat hij zijne grondbeginselen, aangaande het gebruik van het vlaamsch in vlaamsch België, sedert lang niet alleen voor zichzelven, maar ook voor zijne kinderen en kleinkinderen toegepast had. Zijn oudste zoon vertaalde en gaf *Baes Ganzendonck* van Conscience uit. De zoon van dezen zoon, wordt in het vlaamsch opgevoed.

'Als de Brabanders, de Brusselaars, het gewenschte deel in de vlaamsche beweging zullen genomen hebben, zeide M. Jottrand, zal geen lid mijner familie, thans op dietschen Brabandschen bodem gevestigd, in deze heilzame, deze vaderlandsche beweging achteruit gebleven zijn.'

Na dat men eene algemeene hulde aan vader Jottrand gebracht had, sprak M.J. Verheijen van s' Hertogenbosch, dien wij bij mislag op bladz. 167, als gouverneur van Noord Braband aangeteekend hebben, doch sedert dien als kamerheer van Z.M. de koning der Nederlanden benoemd is, en hoofdopziener is van het onderwijs in Noord-Braband en voorzitter van het genootschap van Kunsten en Wetenschappen in die provincie. Hij dronk aan de provincie Westvlaanderen in eene taal die ieders aandacht boeidde. Wij moeten ons bepalen deze rede aanteteekenen, even als die van M. Hilman, die eenen dronk aan de stad Amsterdam bracht.

Er zijn reeds achtien redevoeringen of heildronken ingesteld, en wie zal er aan twijfelen, dat ieder een weinig rusten wil, doch de aandacht wordt op nieuw opgewekt. De heer Gouverneur staat recht om een heildronk intestellen aan den secretaris der inrigtings-kommissie, M. Karel Versnaeijen; die welverdiende hulde door M. Vrambout, den jeugdigen schrijver gebragt, vereerde beide.

M. de Gouverneur zegde dat ten allen tijde de dankbaarheid een der schoonste kenteekens was van het vlaamsche volk en dat hij ook niet dulden zou, dat er eene ondankbaarheid plaats greep. Het is, zeide hij, aan den onvermoeibaren iever dien de secretaris aan den dag heeft gelegd, dat men grootendeels het welgelukken van dit kongres verschuldigd is. Spreker wijd breedvoerig uit over de diensten door M. Versnaeijen bewezen, maar hetgeen iedereen trof en waarlijk genoegen deed, was de gulhartige regtzinnigheid waarmede M. Vrambout dien heildronk instelde; ook steeg de geestdrift ten top bij het eindigen zijner rede, die onder alle oogpunten waardig was van het hoofd der provincie; zij was oprecht, welgemeend, en verdubbelde de algemeene achting welke M. de Gouverneur van alle de aanwezigen verworven had.

M.A. Snieders, de zoo verdienstelijke schrijver, nam daarna het woord en drukte zich uit als volgt:

'Mijnheeren, ik heb in verschillende toasten woorden van hertelijke verbroedering, tusschen Noord en Zuid, hooren uitspreken. Die innige band moet voorzeker door geene kronkelende aanhalingen bewezen worden.

De geschiedenis alleen treedt in het heldere daglicht en wijst op de namen der groote mannen - wier heilige asch wij, als ondankbare kinderen, nooit zullen of kunnen verdeelen?

Neen, 't is ons gemeenzaam goed, 't is onze oude gemeenzame roem; hunne graftomben zijn de altaren waar wij ons, als vaderlanders, vereenigen en waar wij gevoelen, al hebben wij dan ook twee verschillende wooningen, dat wij toch uit één en hetzelfde vaderhuis zijn voortgekomen.

Gij wist het wel zoo vaak gij in ons midden kwaamt, dat ge den voet niet zettet op eenen u vreemden grond. Hier kundet gij zeggen, hier werd een groot deel van onze geschiedenis, van onze wording voltrokken; hier spreekt men nog onze eigene taal, de gouden taal van Maerlant en Vondel; hier ademt men nog hetzelfde kunstgevoel - er zijn er politieke grenzen tusschen ons - in kunst, taal, wetenschap, en streving naar het schoone en goede, bestaen en geene grenzen.

Ik rigt mij tot u, kunstenaar en dichter:

Laat ons door de geschiedenis zelve - die aan de groote tijdperken onverdeelbare ziel van Nêerland - den band nader toehalen; laat ons onze groote mannen uit hunne graven doen oprijzen, en dat zij de zonneglans zijn die de laatste nevelen der vooroordeelen tusschen de twee broederstammen doen opklaren.

De geschiedschrijver geeft ons een koud geraamte - de poëzij treed nader en roept u toe, u kunstenaar van den vorm, geef het spier en zenuwen, toover het den blos op de wangen, geef het de ster van genie in het oog, omhang het met den wapendos of den vorstelijken mantel of de volkspij - en wij, dichters, wij zullen uwe helden, aanschouwlijk gemaakt, door het volk de spraak geven.

Zij zullen het hart van het volk doen trillen; zij zullen het zucht inplanten om den vaderlandschen roem te vergrooten; zij zullen ons haat inboezemen tegen elke vreemde verdrukking en liefde voor vrijheid; zij zullen ons aendrijven om den voorzaat na te streven, opdat het geslacht der Nederlandsche groote mannen in ons tijdperk niet uitsterve.

Gisteren schaerden wij ons te Damme rondom Maerlants standbeeld; morgen zullen wij elkander de hand toereiken rond het Vondelsbeeld te Amsterdam, waertoe onze beide vorsten, onze beide volkeren hebben bijgedragen.

Laet ons meer en meer aen die gezamentlijke bron putten.

Gezegend het volk dat gelijk het kind, hetwelk leunend op de knien zijner moeder, naer de geschiedenis der helden van Plutarchus luistert en met den glans der bewondering in de oogen vraegt: “En zal men ook mijne geschiedenis schrijven, moeder?” Gezegend het volk dat bij het aanschouwen en doorgronden onzer kunstwerken zeggen zal: “En zouden wij dat geslacht van helden laten uitsterven!”

De geschiedenis, niettegenstaende hare voor beiden sombere bladzijden, is voor de vrienden van betrekkelijke eenheid, de bron van licht, sterkte en magt. Zij ligt voor ons open; zij is daar om te doen zien dat wij, gescheiden, zwak; vereenigd, sterk zijn. Vrienden der eenheid, niettegenstaende de tweeledigheid, ik drink, voor Noord en Zuid aan allen die streven tot opbeuring en verheerlijken der geschiedenis; aan hen die ze te boek stellen, aan hen die ze leeren aan de jeugd, aan den beeldenden kunstenaar, die ze verheerlijkt door beitel of penseel; aan de dichters, die haar verheerlijken door hunne schitterende zangen!’

Luidruchtige toejuichingen begroetten de spreker.

M. Godefroy van s' Hertogenbosch hield de volgende rede:

‘Het zij mij vergund een woord van dank te voegen bij de zoo vele, door verschillende kongresleden reeds geuit, over het gulle en hartelijke onthaal, dat ons hier ter stede is voorbereid. Van het oogenblik af, dat wij onzen voet in deze

herbergzame veste hebben nedergezet, heeft men ons met weldaden overladen, en ieder zich beijverd, om ons het verblijf alhier zoo aangenaam mogelijk te maken. Trouwens, welke stad kan meer bogen gastvrijheid en herbergzaamheid steeds in de ruimste mate te hebben verleend, dan het aloude Brugge.

Reeds in de zevende eeuw was Brugge het toevlugtsoord voor al de in zijne nabijheid woonende volksstammen, toen onder den wreeden *Attila* de Hunnen hunne strooptogten voortzetten, en alles in den omtrek te vuur en te zwaard vernielden.

In de 13^{e} en 14^{e} eeuwen, toen Brugge's ruime kanalen ter naauwernood het aanzienlijk aantal schepen konden bevatten, dat zijn handel, rijkdom en welvaart, van einde en van derwaarts lokte, toen werd in die stad aan iederen vreemdeling niet slechts ondersteuning en bescherming verleend, maar hem, wanneer hij er zich nederzette, dezelfde regten verleend, als aan den inwooner. Toen was het, dat schepenen der stad Brugge aan koning Eduard II, die hun verweet, dat zij met zijne vijanden heulden en handel dreven het merkwaardig antwoord gaven, dat Vlaanderen gastvrijheid verleent aan ieder, die ze er kwam zoeken, dat Vlaanderen was eene *terra communis*, openstaande voor ieder, die zich er wilde vestigen en dat men van zijne beginselen niet mogt afwijken, om den koning te believen. Gulle onthaal in die gastvrije stad genoten, doet mij nog meer waarderen, dat het ons te 's Hertogenbosch heeft moge gelukken de kongressen der nederlandsche taal-en letterkunde uit den doodslaap op te wekken, waarin zij voor altijd schenen te zullen blijven verkeeren. En zou het niet te bejammeren geweest zijn, dat die kongressen, zoo geheel aan onze moedertaal gewijd, en bijeenkomsten tevens zoo bij uitnemendheid geschikt, om de banden van vriendschap tusschen twee volken op den zelfden stam geënt al naauwer en naauwer toe te halen, in het niet verdwenen waren? Hij, die nog aan de vruchtbaarheid dezer bijeenkomsten van de uitstekendste vertegenwoordigers der Vlaamsche en Hollandsche letterkundigen moge twijfelen, dat hij zich de moeite getroost hadde herwaarts te komen en waar te nemen welke geest ook hier weder de vergaderingen bezielt, de beraadslagingen kenmerkt. Of hij slâ de handelingen der vorige kongressen open. Iedere bladzijde zal het hem aantoonen, dat het daar ernstig gemeend was onze schoone moedertaal, dat kostbare erfgoed onzer vaderen, de taal, die Vlaming en Bataaf gemeenschappelijk behoort te beschaven, te volmaken en te handhaven. Men wijze hen voorts op die zoo echt vaderlandsche onderneming, de uitgave van het *Nederlandsch Woordenboek*, den gewigtigen band die het eene kongres aan het andere strengelt, en ze allen tot een blijvend schoon geheel vereenigt. - Of de kongressen nog niet meer nut hadden kunnen stichten, dan zij het tot heden gedaan hebben, wie zal het betwijfelen? Doch ligt de schuld daarvan wel zoozeer aan die kongressen zelven, en niet veeleer aan onze eigen laauwheid en langmoedigheid, die ons terug houden de handen in een te slaân, en met kracht te verwijderen al hetgeen, als der vrije ontwikkeling onzer moedertaal in den weg staande, kan worden aangemerkt. Daardoor immers alleen is het mogelijk dat er nog steeds in onze taal een welig onkruid kiemt, dat haar in hare oorspronkelijkheid en haar eigenaardig bestaan al langer hoe meer dreigt te ondermijnen. Ik bedoel de ontzettende hoeveelheid vreemde woorden, welke dagelijks door Nederlanders worden gebezigd, om hunne gedachten uit te drukken. Men zie mij intusschen niet voor een zoo strengen taalijveraar aan, dat ik al wat van uitheemschen oorsprong is uit onze taal zou willen verbannen zien. De menschelijke geest dringt in zijn rusteloos, voortdurend streven naar

ontwikkeling en volmaking al dieper en dieper in de inwendige schuilhoeken der natuur. Krachten, te voren niet gekend, ja zelfs niet vermoed, maakt hij aan zijnen wil, aan zijne heerschappij cijnsbaar. Ontdekkingen en ontdekkingen volgen elkander op als met een tooverslag. Om deze uit te drukken, om ze kenbaar te maken, moeten nieuwe woorden worden opgespoord. Die ontdekkingen behooren den geheelen wereld. De woorden, waardoor ze gekenmerkt, moeten dus ook algemeen, dat is in alle talen dezelfde zijn; omdat ook ze niet het uitsluitend

Baron JULIUS DE ST-GENOIS, voorzitter van het Kongres.

eigendom zijn van een enkel volk, maar van alle beschaafde volken te gader. Dusdanige woorden, meestal uit het grieksch et latyn afgeleid, dulden wij ook in onze tael gaarne. Maar toen ik van vreemde woorden sprak, had ik eigenlijk de fransche in het oog. Immers, het schijnt al meer en meer tot de kenmerken eener beschaafde opvoeding te behooren, dat wij Nederlanders ons, vooral in onze gesprekken, van eene groote hoeveelheid fransche woorden bedienen, alsof onze taal te arm ware om onze gedachten in een behoorlijk nederduitsch kleed gehuld, met juistheid uit te drukken. Het is waar, als het er op aan komt aardigheden en dubbelzinnigheden te verkondigen, staat onze taal ver bij het fransch achter, omdat onze taal, Gode zij dank, te overrijk is aan woorden, dan dat zij zoude behoeven zich van hetzelfde woord te bedienen, om verschillende denkbeelden te kennen te geven. Maar tegenover die fransche luchtigheid, staat onze nederlandsche deftigheid. Aan die deftigheid der taal hebben onze voorouders hunne vastheid van karakter en beginselen en, dat wij het nimmer vergeten, hunne alom erkende eerlijkheid en goede trouw, te danken gehad waarop ook wij nog teren, want meer dan men het algemeen beseft, staat de eigenaardigheid eener taal in verband met de eigenaardigheid der zeden en gewoonte, ja met het geheele karakter van een volk. In de

spreuk, *de Taal is gansch het Volk*, welke men even goed zou kunnen omkeeren en zeggen *het Volk is gansch de Taal*, ligt dan ook eene veel beteekenende, dier verhevene gedachten uitgedrukt.

Wij hebben het intusschen voldoende in onze magt die vreemde indringers uit onze taal te weren, indien het slechts een ernstig voornemen is, om te beginnen met ons zelven, er ons zoo weinig mogelijk van te bedienen, en, eenmaal in onze haardsteden teruggekeerd, onze vrouwen, onze kinderen, onze omgevingen, opmerkzaam te maken op het groote misbruik dat te dien opzigte allerwege heerscht, en hen te smeeken zich met ons te vereenigen en dit onkruid tot den wortel uit te roeijen. Zoodoende zullen wy allen medewerken tot het trotsche doel, dat men zich bij het in het leven roepen der kongressen heeft voorgesteld. Daardoor zullen wij onze taal voor verbastering vrijwaren, haar aan een later geslacht, ongeschonden doen toekomen, en, wat niet het minst is, onze eigenaardigheid als vrij volk handhaven.'

Ofschoon het laat werd, leende men nog de meeste aandacht aan sprekers schoone voordragt, welke door algemeene bravo's werd begroet.

Nu sprak nog M. Bank, van Amsterdam; hij bracht eenen heildronk aan professor Heremans als leider van het jonge Vlaanderen. 's Mans hulde werd hevig toegejuicht; inderdaad weinige letterkundigen hebben der vlaamsche zaak zoo vele diensten bewezen als professor Heremans.

M. De Coussemaker, voorzitter van het *Comité des Flamands de France*, sloot het feest met de volgende redevoering die wij letterlijk mededeelen:

'Messieurs,

Je suis encore tout ému des paroles pleines de sympathie, que vient de prononcer le célèbre romancier dont la Belgique s'enorgueillit à juste titre. J'aurais voulu répondre dans la langue même sur laquelle ses écrits ont jeté tant d'éclat; mais le défaut d'habitude m'embarrasse pour m'exprimer dans un dialecte qui, d'ailleurs, n'est plus à la hauteur des progrès modernes. Toutefois, si ma bouche vous parle en français, laissez-moi vous persuader que c'est avec un coeur vraiment flamand.

Au nom des Flamands de France, dont j'ai l'honneur d'être ici l'un des représentants, je remercie le congrès de son accueil fraternel. Je remercie les membres unis de la Hollande et de la Belgique d'avoir, dans cette réunion de famille, reçu leurs frères de France avec cette cordialité toute flamande dont la sympathique réception du premier administrateur de la West-Flandre nous a si généreusement rappelé les traditions.

Bien que séparés depuis près de deux siècles, du vaste tronc germanique, les Flamands de France ont néanmoins conservé leur langue, leurs moeurs, leur tradition. Tous les efforts employés pour les anéantir, ont été vains. C'est qu'on n'enlève pas par la force, la langue et l'éducation qu'on a sucées avec le lait de sa mère.

Tout en étant fiers d'appartenir à la grande nation qui est aujourd'hui le flambeau de la civilisation, les Flamands de France, sont non moins fiers de leur origine. Ils se souviennent avec orgueil, qu'ils ont fait partie de cette belle Flandre, le berceau des libertés publiques modernes. Loin donc de répudier d'aussi nobles souvenirs, les Flamands de France en réclament leur part de gloire.

Merci donc de votre bonne et cordiale sympathie!

Au nom de vos frères, les Flamands de France, je propose de boire à la prospérité de la langue néerlandaise; à la santé des grands écrivains du Nord et du Sud, que nous avous le bonheur de posséder aujourd'hui au milieu de nous.'

Daverende toejuichingen begroetten den spreker die innig bewogen scheen, en aller aandacht veroverd had.

Ofschoon er nu *drie-en-twintig* sprekers waren geweest die op het banket het woord hadden gevoerd, hebben wij nooit iet orderlijker dan dit feest zien afloopen, en M. de Burgemeester zal zich dáar, beter dan elders, hebben kunnen overtuigen, dat men ten onrechte de Vlamingen, soms voor gevaarlijke mannen doet doorgaan; zelfs jammert het ons, dat M. Devaux zich niet gewaardigd heeft deel te nemen aan dit broedermaal; het hadde hem welligt eene betere gedacht gegeven van de voorstaanders der vlaamsche zaak. Het banket ten einde zijnde, verliet men de concert-zaal; op de Markt was het wederom volksfeest, men danste en sprong er onder het gejubel en gejuich van het volk.

Het is woensdag. - De stad wordt van dag tot dag stiller; tegen 9 uren ziet men lings en rechts de kongresleden komen afgestapt. Een weinig na bovengemelde uur, opent de voorzitter de zitting; de zaal is nogmaals goed volzet, verscheidene dames, en talrijke geestelijke zijn aanwezig. M. Heremans doet verslag der werkzaamheden van den vorigend ag, en geeft kennis der ingekomene stukken. M. Van Lennep neemt het woord en zegt, dat hij denkt, dat de Noord-Nederlansche kongresleden in de bepleiting over het gebruik van *aa* in plaats van *ae* niets te zien hebben, en zij de zitting niet moeten bijwoonen.

De gedachte van M. van Lennep wordt bestreden door M. Conscience, die zegt dat er inderdaad niets kan beslist worden, maar dat men de moeijelijkheid moet bespreken om tot een onderling verstaan te komen, daar men op zoek is naar een gewijzigd stelsel, zoowel van onzen als van den Noorderkant. De beroemde schrijver treedt in eenige bemerkingen die van het grootste belang zijn, en besluit dat aangezien er een woordenboek moet gemaakt worden, de opstellers alvorens eene vaste bepaling te nemen, over de spelling, de gedachten der vergadering zouden inwinnen.

M. Vuylsteke zegt dat hij de verwijdering der Nederlanders grootelijks zou betreuren, daar het eene verloochening der taaleenheidzijn zou.

M. Ecrevisse zegt dat hij vroeger voor de *ae* was, doch nu voornemens is zijn *mea culpa* te maken; hij zal later spreken.

Nu treedt M. Jonckbloet op, en merkt aan, dat het geenzins uit koelheid is, dat zij, Nederlanders, zich onthouden zouden; maar uit gepastheid. Immers altijd heeft Nederland getoond dat het eene innige genegenheid voor de vlaamsche zaak had, doch de aangeraakte zaak beschouwt hij als zijnde gansch huishoudelijk.

M. Vuylsteke zegt dat hij zulks in het geheel niet kan aannemen.

De Zeer Eerw. heer David treedt op nieuw op het spreekgestoelte en wordt door toejuichingen begroet; hij zegt dat men eenige verkeerde uitleggingen gegeven heeft aan zijne woorden van gisteren, of wel dat hij zich niet goed moet uitgedrukt hebben, hetgeen hij betwijfelt, aangezien zijne rede geschreven was en hij dezelve aan het bureel heeft afgegeven waar men er inzage kan van nemen; hij is nooit van gedachte geweest de kwestie van orthographie op een godsdienstig terrein te brengen. Deelmakende van het bestuur voor het opstellen van het woordenboek, is nog nooit een enkel woord van oneenigheid tusschen de leden ontstaan, en behalve eenige kleinigheden, over *lachen* en *lagchen* bij voorbeeld, zal dit niet veel zwarigheden opleveren. Overigens is hij niet voornemens nog op eenige andere aanvallen te antwoorden.

Den onvermoeibare en achtbare geleerde werd toegejuicht door een groot gedeelte der aanwezigen.

Nu is het de spreekbeurt van M. Vuijlsteke; hij was hevig tegen het stelsel van M. David; hij beschouwt de verandering in de schrijfwijze als hoogstnoodig. Eene taal en éene spelling, en indien er schismatieken

zijn, dan zijn wij het niet, zegt hij, welke naar eene wezenlijke eenheid willen geraken, maar wel diegenen welke zich willen afzonderen van de overgroote meerderheid. Wij doen nu maar wat de achtbare professor David, in 1840, hielp doen, namelijk het versleten stelsel van Desroches afbreken om een stap digter te doen naar de eenheid, welke wij nu betrachten.

'De geschiedkundige oudheid der *ae*, vervolgt hij, bewijst niets: vroeger reed men in trage diligenciën of voer men in slepende trekschuiten; nu hebben wij spoorwegen en wij zouden groot ongelijk hebben van de diligencie en de trekschuit te houden! Spreker wil ook geen dualismus; het Noorden heeft de meerderheid en wij moeten door nauwere aansluiting de zedelijke kracht vergrooten. Hij hoopt ook, dat de orthographie tot geene godsdienstige twisten aanleiding moge geven. Prof. David zegt dat de spelling door het volk niet zal aangenomen worden; maar er zijn reeds een zeer groot getal letterkundigen, en van de voornaamsten, die de *aa* aannemen. Spreker haalt eenige namen aan, en zegt dat er reeds verscheidene muren der straten des lands prijkten met plakkaarten in de dubbel vokaal en dat M. Ducaju, van Dendermonde, reeds zijne *Gazet* in de hollandsche spelling heeft laten verschijnen. 'Het zal wel gaan!' roept hij uit, en eindigt met eene hulde te brengen aan zijnen geleerden tegenstrever voor de diensten door hem sedert jaren aan de taal en letteren bewezen. De hevigste toejuichingen barsten uit voor de beide kampvechters, want de hulde die Julius aan prof. David bragt, was in eene taal die ieders gemoed treffen moest en deed de bitsige woorden vergeten waarmede hij den geleerden priester had aangevallen.

Nu was het woord aan M. Beets; deze geleerde man verklaart zich voor *aa* en doet zijne redens kennen op eene dichterlijke wijze, door een dichterlijk figuer, Volgens hem zingt de Brugsche beijaart: *ik roep de levenden* - en dat zijn de kongresleden; *ik belui de dooden* - dat zijn de laatste oorzaken van wantrouwen tusschen ons; *ik breek den band* - dat is uitdooving van allen partijtwist en het geheel wordt een beijaartgelui van vrede; hij eindigt met de wijziging aan de spelling goedtekeuren. M. Ecrevisse die vroeger voor *ae* was verklaart zich nu ook voor *aa.*

Hierna was het de spreekbeurt van M.H.J. Koenen van Amsterdam, die handelde over Kiliaan van Duffel, als lexikograaf; de belangrijke verhandeling van den geleerden man werd met de meeste aandacht aanhoord en algemeene toejuichingen begroetten hem bij het eindige zijner diepvoordachte voordragt.

Nu greep er eene plechtigheid plaats, waarschijnlijk de eerste in dien aard sedert 1830. M. Delcroix gaf lezing van drij, *in het nederduitsch geschreven*, koninklijke besluiten, waardoor tot ridders der Leopolds-orde MM. Nicolaes Beets, Dr. Jonckbloet en J.J.L. Ten Kate, werden benoemd. Wij zullen niet trachten te zeggen, met hoeveel geestdrift dit nieuws ontvangen werd. Doch dat was niet alles. M. de Gouverneur had ook eene mededeeling te doen; M. de baron de St. Genois, voorzitter van het kongres en M. Mertens, stadsbibliothekaris te Antwerpen, werden benoemd tot ridders van den Nederlandschen Leeuw. Indrukwekkend was het bravo! Er was geen einde aan de toejuichingen en gelukwenschingen.

Beurtelings deden de nieuwe gedekoreerden hunnen dank voor de hun verleende onderscheiding kennen.

M. Van Zeggelen, de geestige dichter uit den Haag, droeg het volgende *ex-tempore* voor, gemaakt naar het opschrift dat te Brugge onder den *Beer* zondags te voren te lezen was en dat wij bladz. 164 hebben medegedeeld.

De doctorale beer te Brugge.

Het rijmpje wekte menig lach
Van vreemde, vriend en buur,
Daar menig oog verwonderd zag
Naar 't wonderlijk figuur.
En menig doctor uit den stoet,
Van Brugg's taalcongres,
Beloofde uit deez' collega-groet,
Zich 't allerschoonst succès.
Ook hij zelfs die niet prijken mogt,
Met doctoralen graad,
Vond zich gestreeld bij d'intreê-togt
Als Urzyns kameraad.
Was eenmaal hier de Beer patroon
Van steekspel en tournooi.
Hij hangt op nieuw een huldekroon
Aan de eeuwen-oude kooi.
Het zij zoo! Heeft de strijdlust nu
Wêer 't wapen opgevat,
Geen bloed stroomt bij het *a* en *u*
In de oude vlaamsche stad.
Men doemt bij trommel en trompet
Versleten vorm naar 't graf!
Geen nood! Is 't hart in gloed gezet,
't Loop met een sisser af.
Men daag elkander naar elders uit
En scherp het kloek verstand,
En maakt elkanders troepen buit,
En - drukt elkaar de hand.
Men suiszebolt bij al 't gesoes,
Van straatzang en festijn,
En neuriet in een gullen roes
'Waar kan men beter zijn.'
En zie de koude Beer wordt warm
En bromt: ja, 't zal wel gaan.
Bied Zuid en Noord elkander d'arm,
Zij zullen stevig staan;
De vrees is lang reeds aan den loop,
't Vooroordeel naar de maan,
En 't vriendenkoppel zal vol hoop
Zijn toekomst tegengaan.
En is de vraag van *a* en *u*,
Een onbesliste vraag,
Er volgt, wat overblijft voor nu,
Een morgen op vandaag.
Waar ééne taal de broeders bindt,
Aan oude deugd en trouw
Daar blijven ze ook goed buur, goed vrind,
Het oog op eigen schouw.
Hoor, hoe die Beer de les ons leest
In doctoraal gewaad:
Zorg Brugge voor het makke beest
Hij blijve uw kameraad.
Maar wat hij preêkt of hoe hij knort

Door zedeles of glos,
Zorg dat geen buur hem meester wordt,
En roept: *Je beer is los*!

M. Halbertsma houdt eene zeer belangrijke rede over de taal. M. de Vries leest een uitgebreid verslag over het ontworpen woordenboek. Men heeft de hoop, dat tegen het eerstvolgende kongres, de eerte aflevering van dit belangrijk werk zal gedrukt zijn.

M. Heremans handelt nog over eenheid en provincialisme op 't gebied der nederlandsche taal, een onderwerp hetwelk spreker wijd en breed ontwikkelt en dat op nieuw bewijst hoe grondig hij de taalbeweging heeft nagegaan.

Na eenige opmerkingen van M. Sermon, treedt M. Theophiel Lansens, leeraar te IJperen op, en spreekt de volgende rede uit over de

Schadelijke invloed der fransche letterkunde op het vlaamsch karakter; middel om dien tegen te gaan.

'Mijne Heeren,

Als wij onze jaarboeken openslâan, en daarin tot de oudste tijden onzer geschiedenis terugkeeren, vinden wij de bewooners van België, die van duitsche volksplanters afstammen, zoowel van aard en taal en godsdienstige begrippen, met hunne zuidelijke naburen verschillen. De beroemde Tacitus zegt immers in zijne geschiedschriften, dat de Gallen listig waren, in pracht, dronkenschap en wellust leefden; terwijl het karakter der Duitschers openhartig was. Door hunne beroemde godsdienstigheid waren hunne zeden zoo kuisch dat zij de Romeinen, die nogtans op hunne beschaving roem stelden, over hun onzedig gedrag, en de ondeugden die daaruit vloeijen, hadden behooren doen van schaamte te blozen[1]. De overblijfsels van dit volksleven, van die zedelijke éénheid, zijn bij beide landaarden, als een voorouderlijk erfdeel bijgebleven. Echter hebben onze taal en volkszeden, door den tijd die daarover gestroomd is, harde schokken moeten verduren, en toch is de eigenaardigheid, waarvan bedoelde romeinsche schrijver melding maakt, kenlijk gebleven. Het valt natuurlijk in ons bestek de voornaamste dezer zedelijke worstelingen, waardoor onzen landaaad geteisterd werd, aan te halen.

Toen ons land aan het beheer van het magtige Rome onderworpen was, zochten de bestuurders, die van dáár afgezonden waren om de wetten dezer wereldoverwinnaren hier den volke op te dringen, de duitsche taal en zeden uit te roeijen, om onze voorouders op den romeinschen leest te schoeijen. De duitschsprekende volksstammen staken het hoofd te samen, de onsterfelijke Civiles stelde zich aan hun hoofd, en er vloeide menschenbloed voor het behoud van voorvaderlijke taal en zeden. Om dezelfde reden voerde later Clodwik deze misnoegde menigte aan en bragt Rome 's magt harde slagen toe.

Na den val van Rome 's gezag, herleefde het innerlijk leven, waaraan Karel-de-Groote de volle vrijheid schonk, en, om dit te versterken wilde die

(1) Germ. c. 28.

staatkundige man eene dietsche letterkunde tot stand brengen. Zijn wensch werd niet vervuld, want onder de zwakke troonopvolgers van Karel-den-Kale liep de gallische beschaving met de romeinsche in één. Daardoor stonden de afstammelingen van dietsche volkplanters, even gelijk weleer, tegenover hunne zuidelijke buren, die op hun innerlijk volksleven steeds trachtten inbreuk te maken.

In het bijzonder was Vlaanderen het land waarop zij het oog hielden om hunne zedelijke verwoestingen aan te rigten. Daartoe lieten zij geene poogingen onbeproefd. Eindelijk gelukte het hun een man, die hunne grondbeginsels toegenegen was, op den gravelijken troon van Vlaanderen te krijgen, namelijk Wilhelm van Normandië, welke, door hoogere magt aangvuurd, het volksleven opentlijk aanrandde en taal en zeden en landaard verbasteren wilde en de verworvene voorregten verpletteren. Zijn plan werd ontdekt; men liep te wapen om het voorvaderlijk erfdeel te beschermen en Willhelm verloor het leven bij zijne roekelooze onderneming.

Daarmede werd de zucht naar onze zedelijke overheersching wat ingetoomd, doch niet gesmagt. Door tijd en omstandigheid versterkt, kwamen de partijen by Bovines nogmaals op een hoofdtreffen te samen; er stroomde menschenbloed voor de heilige zaak en zij moest nogthans onderdoen (28 julij 1214).

In het vervolg werd de landtaal verdrukt en de duitsche zeden werden aangerand. Dit ging zooveel te gemakkelijker, omdat de dochters van Boudewijn van Konstantinopelen, die het bestuur over Vlaanderen in handen kregen, aan het hof van Frankrijk opgekweekt en dus verfranscht waren. De Vlamingen, in hunne misnoegdheid, deden vertoog op vertoog, en verkregen toch dat de heerschende vorsten de behandeling der staatszaken in het vlaamsch toestonden (1229).

Niettegenstaande deze vorstelijke toegenegenheid, bleef de invloed der opkomende fransche litteratuer en zoo genoemde wellevendheid op den landdaard drukken; dit hadde eene veel ergere uitwerking gehad, indien de boekdrukkunst de schriften had kunnen verspreiden.

De onsterfelijke Jacob van Maarlant, Melis Stoke en Jan Van Helu, worstelden uit al hunne geesteskrachten tegen de zedelijke verwoestingen die de vreemden hier aanrigten wilden; des niettegenstaande kon hun strijden het geweld niet keeren.

De franschen kregen het bestuur in handen en nu scheen het gedaan te zijn met taal en landaard en eigenaardig volksleven. Doch de verkleefdheid aan het erfdeel der voorvaderen was te sterk om stilzwijgend en werkeloos te blijven. De manhaftige Pieter de Coninck en Jan Breydel, twee Vlamingen die aan de voorvaderlijke instellingen verkleefd en slechts de dietsche taal magtig waren, gingen de verdrukking tegen, werden meester van de stad, waar wij thans in het belang der nederlandsche letteren vergaderd zijn, en met geweld de fransche beheersching willende vernietigen, deden zij onder het geroep: "*Wat waalsch is*, *valsch is*, *slaat dood*," de werktuigen daarvan onder hun geducht wapen neêrploffen. De gegrepene vlugtelingen moesten de woorden *schild* en *vriend*, volgens zuiveren vlaamschen tongval, uitspreken. Al wie aan die vereischte voorwaarde niet kon voldoen, werd insgelijks onder het uitroepen: "*Wat waalsch is*, *valsch is*, *slaat dood*," omhals gebragt (25 mei 1302).

De franschen, deze neêrlaag willende wreken, kwamen bij Kortrijk, op den 11 julij van hetzelfde jaar, de moedige Vlamingen opzoeken. Op den Groeningen Kouter zegepraalde de vlaamsche zaak volkomenlijk en de verwoestingen aan dezelve aangebragt, herstelden zich van lieverlede. Nogtans, de hooge regering was te sterk verfranscht om het kwaad, dat te diepe wortels geschoten had, teenemaal uit te roeijen. De Van Artevelden droegen echter daartoe het hunne bij, maar hun moedig streven was krachteloos, want te Roozebeke kreeg de vlaamsche zaak de neêrlaag (1382).

Het huis van Boergondië trachtte naderhand over België het aangerigte kwaad nog te verergeren en alle voorvaderlijke gewoonten te vernietigen.

Daarentegen was het bestuur van Karel V het vlaamsche en de aloude zeden gunstig; de Vlaming ademde vrijelijk; zijne taal werd in alle openbare schriften gebezigd en de vlaamsche ongekunstelde leefwijze hernam hare regten. De landaard deed ook dien vorst hulde voor de herstelling van het innig volksleven, en de nakomelingschap zegent nog het aandenken van dien doorluchtigen Gentenaar.

Na den dood van dien vlaamschgezinden keizer werden wij eene lange reeks van jaren door oorlogen geteisterd en door vreemde vorsten beheerscht: dit was der taal verderfelijk en voor het huislijk leven schadelijk.

En niets is voor ons voor taal en zeden schadelijker geweest dan het bestuur der fransche republiek, in 1804 een keizerrijk geworden. Nu wilde men de voorvaderlijke taal en godsdienstige begrippen vernietigen, de fransche taal met geweld invoeren en hulde aan de godin der *Rede* doen bewijzen. De onmogelijkheid inziende van dit laatste ten uitvoer te kunnen brengen, decreteerden de vertegenwoordigers des volks, in den naam der franschen, het bestaan van een Opperwezen en de onsterfelijkheid der menschelijke ziel.

De godsverloochening had in korten tijd zeer groote verwoestingen in de openbare zeden aangerigt; zinsneden werden uitgebraakt om bij wijze van uitroeping het bestaan van God te loochenen en het Opperwezen te vervloeken! Deze ergerende onbetamelijkheid stroomde, als eene verpestende lucht, over het geheele door Frankrijks beheerschte grondgebied; daarvan vindt men nog sporen bij de onbeschaafde volksklas.

Uit de ontkenning van de onsterfelijkheid der menschelijke ziel werd bedrog, verraad, wulpschheid, oneerbaarheid, ontucht, met eenen langen nasleep van ondeugden, geboren, die op de voorvaderlijke goede trouw en zuivere zeden een zoo heilloos indruksel gemaakt hebben, dat die, in wêerwil van de reeks jaren die daarover henen gestroomd zijn, nog niet zijn uitgewischt, want het grootste bedrog wordt bij vele ontaarde Vlamingen voor eene schrandere vinding gehouden.

Ondertusschen werd het gebruik der vlaamsche taal in alle openbare akten, bestuurzaken en zelfs voor het opstellen van dagbladen verboden. Daardoor werd de noodzakelijkheid om de fransche taal aan te leeren dringend. De jongelingen van den aanzienelijken stand, gingen daartoe naar Parijs, of in het *Lycée* van het een of andere departement van Frankrijk. Daar legden zij zich op de studie der taal van de overheerschers toe, en deden poogingen om de manieren en de wellevendheid van dit volk na te apen. De min gegoeden gingen veelal tot het aanleeren dier vreemde taal in Frankrijk als huurlingen dienen en leerden daar wat fransch brabbelen.

Toen de eenen en anderen bij hunne ouders teruggekeerd waren, verhieven zij zich boven degenen die de ouderlijke woonst niet verlaten hadden, beschouwden de Moedertaal, hoe schoon en rijk die ook wezen moge, als eene barbaarsche spraak, de voorvaderlijke leefwijze en het ongekunsteld karakter, hielden zij voor boersch en onbeschaafd; gevolgelijk beschouwden zij het als eene smet vlaamsch te spreken en die taal schrijven ging bij die verfranschte lieden als eerschendend door.

Indien eenige van hen smaak in de beoefening der Letteren vonden, schreven zij natuurlijk in het fransch, om hun talent in Frankrijk te doen bewonderen, of uit belang om in dit rijk bijval voor hunne schriften te vinden. Deze werken waren meest al met den geest des tijds bezoedeld.

Zie daar, Mijne Heeren, de staat van ontaarding waarin het fransch bestuur over België den landaard, ten opzigte van taal en zeden, gebragt had, toen wij daarvan

verlost werden. Deze verlossing veroorzaakte eene algemeene vreugde. De volksgeest ontdaan van de harde kluisters, door de overheerschers gesmeed, nam eene vrije vlugt; plotselings zag men de vaderlandsche grijze letterkunde met eenige schriften verrijken en de voortbrengsels van geest onzer noordelijke taalbroeders werden ons gulhartig toegereikt. De vooruitziende wijsgeer zag door éénheid van taal, éénheid in het gezellig of huisselijk leven te gemoet.

Doch de staatsscheiding heeft deze toenadering voor eenen oogenblik benadeeld. Daarbij zijn eenige fransche geleerde uitwijkelingen de fransche letterkunde hier uitbreiding komen geven; hun voorbeeld werd door eenige Belgen nagevolgd en de verfransching wordt voortgezet. Bij de inlandsche fransche schriften van allen aard, wordt Belgie, als 't ware, door eene zee van fransche boeken overstroomd. De verdichtselen, *nouvellen* en tooneelstukken, die hier gretig gelezen of vertoond worden, verbasteren onze zeden, en die rijke vreemde litteratuur is ten volle geschikt om het volkskarakter te vernietigen.

Voor ons, Nederlanders, is het eene heilige pligt, Mijne Heeren, deze zedelijke overheersching, die als een boosaardige kanker den ondergang van ons huisselijk leven met den dood bedreigt, tegen te gaan. Door deze eigenaardigheid te beschermen, werpen wij eenen stevigen dam op tegen de aanvallen die men tegen onze nationaliteit zouden kunnen verheffen.

Om in onzen morelen strijd de zegepraal te behalen, moeten wij ons versterken, en deze versterking kunnen wij bekomen door de vereeniging der literatuur met onze noordelijke en oostelijke taal- en stambroeders. De staatkundige verdeeling der volken uit den alouden stam der *istoevonen* gesproten, stelt aan deze vereeniging geen hinderpaal; want de taal, zeden en eigenaardig volkskarakter worden immers noch door staatkundige grensliniën, noch door bergen, noch door stroomen afgebakend of beperkt.

Dit blijft immer onder de taalbroeders kenbaar. Dat de schijnbare scheiding ons niet verblinde en gevolgelijk belette het gemeen zedelijk erfdeel tegen de bedreigende, herhaalde en harde aanvallen, waarmede het sedert eeuwen geteisterd wordt, met al onze krachten te beschermen. Sluiten wij ons bij onze stambroeders aan; laten wij hun voorbeeld in het behouden van eigenaardig karakter volgen, voordeel trekken uit hunne rijke letterkunde, die een goed verdedigingswapen is, en de vleijende fransche boeken ter zijde schuiven; terwijl wij niets nalaten om onze eigene literatuur met schriften van allen aard te verrijken.

Door dit pogen zal de vlaamschsprekende Belg welhaast in staat gesteld zijn, om in eigene taal zijne gedachten te ontwikkelen, zijnen geest te voeden en door de lezing van vaderlandsche schriften zijn eigenaardig karakter te bewaren en doen uitkomen.

Om in die vaderlandsche onderneming te slagen, zal het noodig zijn dat het Staatsbestuur den Vlaming in deze zware taak te gemoet kome.

De proef daarvan bij de tooneelkunde aangewend toont aan dat de hoop op onderscheiding een sterke aanmoedigingsprikkel is. Sedert dat het Staatsbestuur belooningen aan oorspronkelijke tooneelstukken toestaat, nemen vele liefhebbers van het vlaamsch tooneel de veder op en stellen hunne vindingskracht op de proef. Dit is zekerlijk eene goede aanwinst voor de vlaamsche zaak en een geschikt middel ter bewaring van eigene zeden. Zulks blijve voortduren en het zal den volke aangenamer wezen zich door oorspronkelijke vlaamsche stukken te verlustigen en te oefenen

dan zich aan de losse fransche *vaudevilles*, die meest alle tegen de vlaamsche zeden aandruischen, te vergapen.

Mogte het Staatsbestuur op de zelfde wijze ten opzigte van andere vakken der nederlandsche letterkunde te werk gaan, men zoude welhaast vlaamsche *nouvellen*, en wat dus van dien aart meer zij, als bij tooverslag zien verschijnen: daerenboven zoude ook de wijsgeer in de voorouderlijke taal zijne bedenkingen in het licht zenden: de wetenschappen en 's lands geschiedenis zouden ook in de moedertaal behandeld worden, en alzoo zou de Vlaming zich bij de lezing van vaderlandsche schriften kunnen verlustigen, onderwijzen, zijn denkvermogen ontwikkelen, zonder dat zijn eigenaardig karakter er bij lijde.

Dit zijn tot dus verre wenken Mijne Heeren, voor degenen die thans werkdadig den zedelijken strijd, tegen de overheersching die dreigt, kunnen aanvangen en voortzetten. Daermede mag men zich niet te vrede stellen, want onze sterkte moet in de toekomst gevonden worden.

De kiem daarvan ligt in het opkomend geslacht. Dat men de ontwikkeling daarvan doelmatig bewerke en wij zullen, met onze taalbroeders vereenigd, eene verbazende zedelijke magt krijgen.

Te dien einde zal men op de lagere scholen de kinderen de fransche taal niet onderwijzen alvorens zij behoorlijk de vlaamsche magtig zijn: het is overigens tijdverkwisting eene vreemde taal vóór andere nuttige kundigheden te stellen, en het is onzin fransch te leeren om door middel van die taal, als met een ongepasten sleutel, in de wetenschappen te willen dringen.

Op de middelbare scholen zoude het onderwijs in de moedertaal meer uitbreiding behooren te hebben en zelfs bij eenige takken van dit onderricht gebruikt moeten worden. Op die gestichten zou men, gelijk bij onze noordelijke stam- en taalbroeders, de studie der moedertaal grondig moeten voortzetten, om bij de hooge scholen met hare letterkunde bekend gemaakt te worden. Daardoor zal de student, het schoone en den rijkdom daar van kennende, de taal der voorvaderen boven al anderen beminnen en hoogachten. En, tot de magistratuur of andere ambten geroepen, zal hij van de taal, dat rijke erfdeel der voorvaderen, waarop wij mogen roem stellen, naar welgevallen beschikken, dezelve in zijn ambtelijk schrijven gebruiken, en alsdan zal de Vlaming eerst gewaar worden dat hij door zijne landgenooten bestuurd wordt en in zijn eigen land te regt staat.

Zie daar, Mijne Heeren, eenige wenken om de nederlandsche taal de zege over de ingedrongene fransche te doen behalen. Naar mate wij in staet gesteld worden, om de verleidende letterkunde der fransche taal te ontberen, zullen wij van de stooten, die onze zuidelijke naburen, van Cesar's tijden af, aan ons eigenaardig huisleven brengen, verlost zijn; de toenadering tot onze taal- en stambroeders zal onbelemmerd plaats hebben en onze nationaliteit zal daarbij een steunpunt te meer vinden.'

M.F.J. Wens had eenige aanduidingen van maatregelen om het gebruik der vlaamsche taal meer algemeen te maken; wij hebben niet goed begrepen waarom M. Wens van meetingen gewaagde, indien het niet was om eene politieke schermutseling te weeg te brengen; ook schrijven wij aan hem de schuld toe indien de laatste dag van het kongres de zelfde kalme waardigheid niet behield als de twee vorige dagen.

M.A. Snieders zag van zijne spreukbeurt af, aangezien de afschaffing van het zegelregt op de hollandsche bladen, waarvan hij spreken wilde, door het hollandsch staatsbestuur in grondbegin was aangenomen.

Eindelijk kwam de gevreesde M. Jan Van Rijswijck, die ingeschreven was om te spreken:

Over den invloed der nederlandsche beweging op Belgies toekomst en lotbestemming.

Er is te veel over deze rede voor- en tegengesproken dan dat wy dezelve niet zouden mededeelen. Hij zegde:

'Mijne heeren,

Ik heb aan de kommissie van 't Nederlandsch Kongres geschreven dat ik spreken wilde over:

> *Den invloed der Nederlandsche beweging op Belgies toekomst en lotbestemming.*

Dit thema is vrij onbepaald en laat mij toe uit te wijden op een grondgebied dat meer omvat dan het hier toegelaten schijnt te mogen verhandelen. - Immers, zegt het officiëel programma van 't Kongres, dat alle politieke en godsdienstige vraegpunten moeten ter zijde gelaten worden?

Dit programma is eene autoriteit waaraan zich ieder spreker onderwerpen moet, met betrekking tot de ware beteekenis die aan deze bepalingen moet gegeven worden.

Het heeft mij dan ook verwonderd dat een lid der Regering van Brugge, M. Devaux, bedenkingen heeft opgeworpen, en voorwaarden gesteld die 't programma van 't Kongres alle gezag, alle waarde ontnamen, en tevens de sprekers afschilderden als verdachte persoonen die in 't Kongres eene gelegenheid zoeken om hier stelsels te komen uitkramen strijdig met de bestaande staatkundige gesteldheid der Nederlanden.

Ik moet hier tegen de aanmatiging van den heer Devaux protesteren, zij is eene kwetsende inbreuk op de wellevendheid, en eene vermaning die 1° ontijdig kwam en daerdoor het karakter eener voorafgaande bestraffing had, en 2° een maatregel was die M. Devaux geen regt had te nemen, als vallende die maatregel binnen de palen der regeling van 't Kongres en niet binnen die van M. Devaux' bevoegdheid als lid der Regering.

De Nederlandsche Kongressen zijn vrije vereenigingen die gehouden worden onder de bescherming der vrije Konstitutie op Belgies vrijen grond, waar 't vrije woord zal blijven klinken zoo lang er een vrijheidslievende Vlaming met den kop omhoog loopt.

Ik doe deze protestatie opzettelijk omdat ik opzettelijk in M. Devaux' vermaning gedoodverfd ben als de gevreesde brandstok.

Neen! MM., ik ben hier trouwens niet gekomen om revolutionnaire redevoeringen te houden. De bepalingen van 't Kongres zeggen mij van staatkundige en godsdienstige punten niet aan te raken.

Die bepalingen moeten echter in betrekkelijken zin verstaan worden. - wat zij ons verbieden, weten wij, maar wat ze ons gebieden moeten wij ook weten. - Zij gebieden ons van Nederlandsch te wezen - wij houden hier een Nederlandsch Kongres - geen belgisch, geen hollandsch Kongres.

Ja maar, zal men aanmerken: 't is een Taalkongres en niets meer.

Goed zoo. Maar die kongressen zijn toch wel iets meer dan vergaderingen van schoolmeesters en letterpluizende wijsneuzen.

Wanneer ik zeg: Nederlandsch Kongres, dan zet ik mij gansch op het terrein van het taalgebied. En, op dit terrein staande, zal mij toch niemand willen beletten den hoed af te nemen voor die gulden spreuk: ‘DE TAEL IS GANSCH HET VOLK’ Op dit terrein kan het mij niet ontzegd worden te spreken over den invloed der taal op het staatkundig leven des volks.

Ik zou wel eens iemand willen kennen die mij kon aanwijzen, in een konstitutionneel land zoo als Belgie, waar de staatkunde begint en waar zij eindigt, vooral wanneer men handelen moet over de ziel des volks, over dat gedeelte waarin het eigenlijke kenmerk van dit volk gelegen is.

Moest ik hier eene dissertatie houden over 't nut van den ajuin in de gaarkeuken, dan ja, kon ik gerust disserteeren zonder gevaar van links of regts met den kop tegen een staatskundigen ajuin te loopen.

Maar wanneer ik het voor een stokregel houde en zeg: *Een volk leeft alleen door zijne taal - zonder taal bestaat geen volk*, - dan heb ik niets gezegd wat ik niet zeggen mag, niets waarmede ik inbreuk op 's Lands wetten maak, en toch heb ik een gewigtig staatkundig vraagpunt aangeroerd.

Hier val ik volop in mijn onderwerp, dat ik ten behoeve der helderheid herhaal:

Den invloed der Nederlandsche beweging op Belgies toekomst en lotbestemming.

Eene Nederlandsche beweging?... bestaat er die? -

Ei, ei, dat klinkt wat revolutionnair. Ja, die bestaat er. Maar hier wordt het noodig mijne bedoelingen wat op te klaren. -

Ziet, ik verbeeld mij dat de kaart der Nederlanden hier op dezen vloer afgeteekend staat. Ik zet den eenen voet in 't noordelijk en den anderen in 't zuidelijk gedeelte dier kaart. Zoo sta ik wel degelijk op Neerlandsch grondgebied, op het ware terrein van 't Nederlandsch Kongres. Op dien grond beweegt zich iets, en dit iets heet, of noem ik de Nederlandsche beweging.

Is die beweging revolutionnair?

Neen, omdat het slechts eene taalbeweging is.

De omwenteling vormt koningrijken en staten, soms monsterachtige staten waartegen de natuur zich verzet; de taalbeweging vormt volkeren en houdt ze rond hunnen stam en op hunnen wortel, bewaart ze tegen de verbastering, om, trots alle diplomatische verknoeijing, hun zelfleven, hunnen stempel, hunne nationaliteit te blijven behouden.

Ziedaar de nederlandsche beweging, eene beweging die zich uitstrekt over gansch den grooten volkstam die 't neêrduitsch voor moedertaal heeft, onaangezien hoe het der diplomatie behaagd heeft dien volkstam staetkundig te verdeelen en te verscheuren.

Er bestaat eene nederlandsche beweging, niet alleen omdat zij het regt van bestaan heeft, maar omdat haar bestaan eene noodzakelijkheid geworden is als evenwigt tegen de fransche beweging, die, door ons Gouvernement ondersteund en aangemoedigd, alles opslurpt, zich overal indringt, tot in 't hart van Vlaanderen, en eindigen moet met van België een verachtelijk naäapsel van Frankrijk te maken. Eens geheel verfranscht, geheel veraapt, geheel geschoeid op den leest van het onwetendste en verwaandste volk der wereld (de Franschen) zal dan 't woord "*Belgische natie*" niet belachelijk wezen? Wat zullen wij dan nog anders zijn dan een fransch departement rijp voor de annexie?

Is dat de belgische nationaliteit die men te Brussel droomt? Moet dat het einde wezen van onze instellingen?

De Fransche beweging, waarvan ik zoo even sprak, is ook slechts eene taalbeweging die strekt om ons te ontnemen wat ons als Nederlanders kenmerkt, en ons te vervormen tot een bastaardras dat zijn roemrijk voorgeslacht verloochent en zijne

geschiedenis mag verbranden, dat tot het nageslacht niets kan voortbrengen dan een ellendig *contrefaçon*, belachelijk karikatuur der Franschen.

Is het dan onze pligt niet eenen dijk op werpen tegen dien stroom van verbastering?

Zegt het eergevoel, zegt de eigenliefde ons niet dat wij den naam van volk niet waard zijn, dat wij den naam van Nederlander afzweren, wanneer wij ons door den stroom der verfransching van onzen wortel laten rukken.

Het is dan niet alleen een regt maar zelfs eene pligt geworden om de nederlandsche taalbeweging te drijven ten einde dat gedeelte te redden wat ons na de schipbreuk der nederlandsche eenheid als heilig eigendom overbleef, namelijk, onze taal en het regt op hare herkenning als nationale taal in de nederduitsche gewesten van ons koningrijk.

Om die pligt te vervullen is 't niet noodig dat wij de protokollen der Londensche konferentie hier verscheuren of verbranden. Wij hebben vrede met Belgies staatkundig toestand. Wij moeten er vrede mede hebben. Dit is ook eene onzer pligten als volk.

Maar, neven de pligt staat het regt!

Ha! hadden de vlamingen eens allen een zoo diep gevoel van hun regt als ik, een regt hun door de Grondwet gewaarborgd, men zou het niet wagen ons als parias te behandelen, wij zouden geene vreemdelingen in ons eigen land wezen.

Naast de pligt staat het regt, zeg ik. Nu zou ik willen vragen: vloeit de pligt uit het regt? of wel het regt uit de pligt?

Maar wat zou de oplossing dier vraag ons vooruitbrengen? Het kieken komt uit het ei, en het ei komt uit het kieken, en dit maakt mij geen hair wijzer. Doch dit geeft aanleiding tot eene andere vraag, te weten:

Blijven de pligten een volk verbinden, wanneer dit volk in zijne regten te leur gesteld wordt?

Wij geven die vraag ter oplossing aan ons Gouvernement in bedenking.

Ik meen klaar genoeg aangeduid te hebben hoe ik de Nederlandsche beweging beschouw. Spreken wij thans over haren invloed op Belgies toekomst, met het oog op vermoedelijke gebeurtenissen.

Ik sta hier op de kaart der Nederlanden, met den eenen voet in het noordelijk met den anderen voet in 't zuidelijk gedeelte. Nu zie ik wel dat er tusschen mijne twee voeten eene blauwe streep loopt die de kaart in twee snijdt. Die streep verdeelt de kaart wel, en ook diplomatisch het land in twee afzonderlijk geregeerde Staten.

Maar die streep snijdt daarom het nêerlandsch volk niet in stukken. De Polen laten zich niet tot Russen, de Hongaren zich niet tot Duitschers herkneden. En de Vlaming die eenig besef zijner eigenwaarde heeft, laat zich niet herkneden tot een fransch karikatuer, al leeft hij onder eene Regering die 't er op aanlegt alles fransch te maken. - Gouvernementen sterven, troonen vallen, staatkundige plannen en grondverdeelingen veranderen, maar de volken blijven bestaan.

De Elsasser, ofschoon onder fransche heerschappij staande, bemint Schiller meer dan Lamartine, Gellert meer dan Lafontaine; hy drukt Goethe, Lessing, Herder en Klopstok aan 't immer duitsche hart. En dit hart zal duitsch blijven zoo lang het in de duitsche taal voedsel voor zijnen nationalen honger vindt.

Zoo is het ook met ons. - Wij beminnen Cats, wij eeren Vondel, wij aanbidden Helmers, en Tollens blijft onze lievelingsdichter.

Is dit geen doorslaand bewijs dat de ware, de natuurlijke nationaliteit van een volk niet bestaat in den vorm of de uitgestrektheid der koningrijken, maar wel in de taal, door welke alleen een volk *als volk*

leeft. Zoodra een volk zijne moederspraak vergeet en zich van eene vreemde taal bedient, dan is dit volk zedelijk gestorven, dan is er eene andere ent op den stam gegriveld, en de boom brengt zijne eigene vruchten niet meer voort - hij heeft het kenmerk van zijn geslacht verloren.

Zoo is het ook met een vlaming, met een nederlander. - Wanneer hij ophoudt het nederlansche als *zijne* taal te gebruiken en lief te hebben, dan heeft hij opgehouden een nederlander te wezen, om 't even of hij in Amsterdam of in Brugge woon, om 't even of hij een onderdaan van koning Willem of hij een onderdaen van koning Leopold is - hij is voor de natie dood, omdat de eigenlijke nationaliteit alleen in de taal bestaat - omdat de taal gansch het volk is.

Het groote Duitschland levert ons een sprekend bewijs van 't geen ik hier aanvoer. Verdeeld zoo als dit land is, in menigvuldige afzonderlijke staten, leeft de duitsche nationaliteit toch onverdeelbaer boven alle grenzen, boven alle kroonen en troonen.

Men maakt daar geen geheim van de duitsche eenheid, men vreest daar niet de regerende stamhuizen te krenken; die stamhuizen voelen zich niet bedreigd, wanneer 't nationale lied aller Duitschers, te Weenen en Berlijn, te Baden en te Karlsruhe met denzelfden geestdrift gezongen wordt.

Waar, vraagt dit lied, is 't vaderland der Duitschers! is 't Beijerland? is 't Zwabenland? - En hartstogtelijk antwoordt ieder Duitscher: Neen! Neen! grooter moet het vaderland wezen! Het is hier niet - het is daar niet: 't is overal waar de taal van Schiller en Goethe gesproken wordt.

Mogen wij dan naar aanleiding daarvan niet vragen: Waar is het vaderland der Nederlanders? - Mogen wij dan niet antwoorden: Hier en gindsch, aan de Maas en aan de Rhijn, aan de Merwede en aan de Schelde, in Noord en Zuid, overal waar de taal van Vondel en Maarlant klinkt, is de Nederlander op zijnen grond te huis, daar is 't Nationale Vaderland van Hollanders en Belgen!

Hier komt het nut der Nederlandsche beweging scherp vooruit.

Naar mate de fransche beweging veld wint, wordt ons vaderland kleiner. En de natuur heeft ons dit heilig pand niet gegeven om het ons lafhartig door vreemden te laten ontrooven. Het nageslacht zal ons daarover rekenschap vragen. Wij zijn verpligt die erfenis te bewaren en te beschermen met het magtige wapen der nederlandsche beweging. - Kunnen wij de fransche koorts genezen met den kina der moedertaal, kunnen wij het volk *vernederlanderen*, dan is 't vaderland, dan is de nationaliteit voor de toekomst gered!

De gebeurtenissen die thans Europa beroeren getuigen van eene algemeene ontwaking, eene heropstanding der verdrukte nationaliteiten, eene naar homogeniteit, die, wat de vorsten zich al inbeelden over kroonregten, eindigen moet met boven te drijven, omdat het regt dier streving op de natuur zelve steunt.

Ik zeg niet dat die ontwakende nationaliteiten de magt, de kans reeds hebben om te nemen wat haar wegens moeder Natuur, wegens het heiligste volkenregt toekomt. De Tyd en vooral de omstandigheden moeten daartoe magtig medewerken. Maar ziet ge, de tijd komt op zijne lange stelten aan, en hij brengt de omstandigheden onder zijnen arm mêe!

Hoort, ik mag geen staatkundig punt aanroeren, en zal 't ook niet doen. Maar men kan uit het voorgaande toch afleiden dat wij Nederlanders, ongemeen veel belang bij de taalbeweging hebben, indien wij wenschen van eens, als natie, ons regt van bestaan te eischen, nadat de orkanen den politieken oceaan zullen beroerd en God

weet welke staatschepen ten gronde geholpen hebben. Want die nationaliteiten welke waar, regtvaardig en natuurlijk zijn, zullen dan alleen uit de beroering gered worden.

Oei, wat speel ik hier den onweêrsvogel!

Toch niet, neen. Ik bid den Hemel dagelijks om rust en vrede, opdat het blijve zoo als het is. Echter mogen wij niet doof en blind zijn voor de teekenen des tijds. Wat wij gebeuren zien is soms een vermanende vinger die tegen ons opgestoken wordt.

Wij leven in eene wereld waarin de dweeperij eene slechte broodwinster is. Wij hebben al wel een aardsch paradijs te droomen; dat plezierig ding is onder de zon niet mogelijk, omdat... omdat de menschen er niet voor deugen (N.B. ik heb ook de pretentie van als mensch opgeschreven te staan.)

Ziehier, ten behoeve der duidelijkheid mijner zinspeling, een voorbeeld van den vermanenden vinger: - Ik heb zin om met het geloof aan een eeuwigen vrede te dweepen. Wie zulke dweeperij niet edelmoedig vindt, moet een beroerde vent wezen. Maar ziet, al dweepende wandel ik mijne stad uit, en, ei ei! daar is men bezig met ontzaggelijke oorlogstuigen te bereiden, met onheilspellende vestingen op te werpen. - Wanneer ik, dit ziende, in mijne dweeperij met den eeuwigen vrede voortga, dan ben ik immers een ezel! Want die vestingen zeggen mij dat groote gebeurtenissen te gemoet gezien worden.

Welke bestemming denkt men aan die oorlogstuigen te geven? Hoopt men daarmede onze dierbare nationaliteit te redden? Dit mag ik hier niet in kwestie brengen. Ik mag immers geene staatkundige vraagstukken bespreken? Vooral wat de politiek raakt, moeten wij hier den hoed afnemen. Droomen onze staatkundigen van met eene traliemand de zee leeg te scheppen, ik neem den hoed af voor dien droom! De traliemand en de zee zijn politieke stoffelijke voorwerpen, maar wij staan hier op het taalgebied en dat is niet stoffelijk.

Eventwel, daar er tusschen het stoffelijke en het niet stoffelijke veel affiiniteit of verwantschap bestaat, mogen wij, ten aanzien der vestingen die de Staat opwerpt om de stoffelijke nationaliteit te redden, ook onze batterijen maken tot redding van 't geen wij hier op 't taalgebied *onze* nationaliteit noemen.

Wij hebben ook eene zee leeg te schepen, wij, - de fransche zee die ons land overstelpt, die 't vlaamsch volk in Vlaanderen zelf dreigt te vernietigen. Maar! opgepast, dat wij geene traliemand maken. Het moeten echt nederlandsche taalbatterijen zijn die wij opwerpen, en achter die borstwering moet ieder Vlaming zijn kanon zetten. Dan is 't geene traliemand, maar een digt vat. En dan scheppen maar! zoo lang er een druppeltje fransch of verfranscht water in de vlaamsche gewesten te vinden zij!

En als dan de tijd met de gebeurtenissen onder den arm aankomt, zullen wij de proef kunnen maken wat er 't meest nationaliteit zal gered hebben, het waterdigt schepvat der Nederlandsche beweging of de stoffelijke traliemand van Antwerpen!'

Hier mede liep het kongres af; het is zeker dat er velen waren die de taal van M. Van Ryswyck niet goedkeurden, maar wij, voor ons, hebben vrij liever eens een open hart te hooren, dan gedurig handgeklap, voordragten van dichtstukken of uitwisselingen van eereteekens. Ons dunkens moeten de kongressen verbroedering te weeg brengen tusschen wijze en beraden mannen, en daar mag men dan ook alle denkwijzen laten hooren, zoo lang zij loijaal zijn. *Aan vrije mannen past het vrije*

woord, zeide Conscience en hij was de voorzitter der inrigtingskommissie.

Met algemeene dankbetuigingen voor den voorzitter der vergaderingen, alsook voor alle de leden van het bureel, sloot men de zitting en besliste men dat het toekomende kongres binnen twee jaren te Rotterdam zoude plaats hebben. Daar hopen wij dan ook de vrienden terug te zien; doch wij uiten hier den wensch, dat men te Rotterdam eene lijst drukke der aanwezigzijnde leden, zoo als men dit tijdens de kunstfeesten te Antwerpen deed; er waren verscheidene persoonen te Brugge, met wien wij met veel genoegen kennis hadden gemaakt, indien wij van hunne tegenwoordigheid geweten hadden.

Terwijl het kongres afliep, vormde er zich eene regelingskommissie om 's avonds M. den gouverneur Vrambout, eere-voorz. van het kongres, die met zooveel heuschheid en lieftalligheid eenieder onthaald had, eene prachtige serenade te geven, doch intusschen had M. de Gouverneur op nieuw alle de leden doen verzoeken om bij hem 's avonds afscheid te komen nemen.

Wanneer de avond begon te vallen, scheen het ons, als of alles op nieuw moest gaan beginnen. Het Gouvernementshotel werd wederom schitterend verlicht, even als de estrade op de Markt, en toen wij ten 9 uren bij den heer Gouverneur aan zijne vriendelijke uitnoodiging beantwoordden, werd de serenade gegeven, opgevolgd door een flambeeuwtogt door de stad, en een oprecht volksfeest op de Marktplein. Men danste, men juichte, men zong en sprong, zoo dat het volk zich lang zal geheugen van hetgeen er in 1862 te Brugge plaats greep.

Vooralleer te scheiden, nam M. de Gouverneur nogmaals het woord, en bedankte alle de kongresleden voor hunne deelneming, in eene gulhartige bewoording, die alle de nog aanwezigen trof. M. Dodd antwoordde hierop en bedankte M. den Gouverneur voor zijn onthaal, in naam der jongeren, en bijzonder namens zijne vrienden van Brussel; nimmer, zegde hij, zullen wij het gastvrij onthaal vergeten hier bij u, te Brugge, genoten[1].

En wij ook niet!

D.V.S.

Kunst- en letternieuws.

ANTWERPEN. - MM. De Bock en Van Wint hebben twee statiën in franschen steen voltooid; zy zyn onder alle betrekkingen pryzenswaerdig; wy aerzelen zelfs niet te zeggen, dat zy onder de beste tellen die wy in beeldhouwery gezien hebben. De eerste stelt voor: *Christus die ter dood wordt veroordeeld;* de samenstelling, de houding en de kleeding van den Zaligmaker zyn meesterlyk behandeld. Dat is wel de God-mensch die met de oogen te neêr geslagen, zyn lot aenveerdt tot redding van het menschdom. Pilatus maekt daerover een treffend kontrast; het is het oogenblik dat hy aen de omstaenders zegt: 'Wel kruist hem dan!' Zyne uitdrukking doet klaer zien dat hy niet overtuigd is van de schuldigheid van Hem die aen het kruis moest gaen sterven, en ofschoon hy de handen niet wascht, zoo als men hem in dit oogenblik gewoonlyk voorstelt, ziet men duidelyk en klaer dat hy er de verantwoordelykheid van laet aen de omstaenders, de Schribten en Phariseën. De gelaetstrekken dier

(1) Er blijft ons eene verontschuldiging te maken, voor eenige drukfeilen, in de eerste aflevering, die metter haast werd gedrukt, geslopen.

mannen zyn juist als type, alle gevoel van medelyden schynt dood; zy jubelen, als het ware, by het hooren der veroordeeling. De samenstelling en het geheel vormt eene bladzyde die menig godsdienstig gevoel zal doen ontstaen.

De tweede statie stelt voor *Christus die zyn kruis aenveerdt;* hier ziet men in het midden eenen werkman met het kruis dat hy waerschynlyk zelf heeft helpen maken; hy is omringd door Schribten en Phariseën wier gelaet eigenwaen en verachting te kennen geeft. Doch de Zaligmaker aenveerdt met liefde het kruis; de uitdrukking is zoo juist en zoo goed geschikt dat het ieder treffen moet. Wat ons in beide werken byzonder genoegen deed, is de algemeene schikking der figuren; buiten de juistheid der gelaetstrekken en de kleedy der verschillende figuren bevallen ons nog de grootte en de vorm, de langvormige paneelen, die toelaten eenen kruisweg om zoo te zeggen achtereenvolgend te maken en klaer en duidelyk voor de aenschouwers te zyn.

Beide werken zyn geplaetst in de O.L. Vrouwe kerk over de Dyl te Mechelen; wy kunnen niet nalaten den zeer Eerw. heer pastoor Baeten geluk te wenschen over deze stukken; het zyn kunstwerken die niet alleen met eer in zyne kerk zullen pryken, maer tevens menigen aenschouwer doen overwegen watof de Redder van allen voor het menschdom heeft geleden. Het ware te wenschen dat de volgende statiën, door dezelfde kunstenaren uitgevoerd werden, opdat men eenheid in het werk hebben moge; er zyn reeds te veel staelboeken in de kerken.

- M.C. Broeckx, onze geleerde medewerker, heeft het volgende werkje, ter drukkery van J.E. Buschmann laten verschynen: *Hommage rendu à la mémoire de Pierre-Albert Lodewyckx.*

- M.N. de Keyser heeft het portret voltoeid van ridder L. de Burbure, en arbeidt thans aen dat der echtgenoote dezes laetsten.

- De Gouverneur der Provincie, voorzitter van den Bestuerraed der Koninklyke Akademie van Beeldende Kunsten maekt den belanghebbenden kenbaer, dat de plaets van leeraer van graveerkunde, door het overlyden van M. Corr open staende, de gadinghebbende verzocht worden, hunne vraeg vóor 1 november aenstaende, ten bureele der Akademie in te dienen.

Wy hebben vernomen dat M. Michiels, de bekwame plaetsnyder, die in de laetste tyden eene prachtige plaet voltooide, naer eene van Dyckmans' werken, *de Blinde*, en thans arbeidt aen de teekening van de prachtige schildery *Berthal de Haze*, waermede M.H. Leys in de wereldtentoonstelling te Parys in 1855, het gouden eermetael ontving, voorloopig de plaets vervult.

- De schilderachtige voorstellingen van prof. Enslen hebben eene verandering ondergaen; een aental nieuwe gezichten zyn ten toon gesteld: vooreerst, de *Kluis op den Vesuvius*, *gezicht van daer op Napels;* verder: *de Etna op Sicilië; St-Marcusplaets*, te Venetië; *de Lagunen van Venetië; Munchen;* een stadsgezicht van *Kopenhagen; de Sund (Elseneur); Carlsbad (Bohemen);* een karton van *Baden-Baden*, en een karton, dat de schilder, te Antwerpen van de Groote-Markt heeft gemaekt. Het gezicht is genomen van den hoek der Braderystraet. Deze reeks schilderingen zullen slechts korten tyd tentoongesteld zyn. De zalen, Venusstraet, 9, zyn open van 10 ure tot 6 ure des avonds.

- Het nieuwe werk van onzen geleerden medewerker, M.L. Torfs, de *Geschiedenis van Antwerpen*, is by J.-E. Buschmann verschenen. Het werk zal twee boekdeelen uitmaken, van 500 bladzyden ieder; het wordt aen de inschryvers afgeleverd tegen 6 fr., en aen de niet-inschryvers tegen 7 fr. per deel; later komen wy er breedvoerig op terug.

- De 5e aflevering van het geschiedkundig *Album* van M.J. Linnig is verschenen, en bevat vyf schoone platen, gezichten en gebouwen uit de stad in vroeger dagen. Alle deze belangryke werken zyn met de noodige uitleggingen vergezeld, geschreven door M. Mertens, stadsbibliothekaris.

SCHILDERY VAN A. BROUWER.
STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS.

- By M. Van der Wielen en Comp., is verschenen en byna uitverkocht: *Grafloover*, gedichten door J. Staes. Dit werkje gansch aen de nagedachtenis van 'schryvers moeder toegewyd, is in eene gevoelvolle en dichterlyke tael geschreven. Behalven de toewyding en het voorbericht bevat het de volgende dichtstukken: *By het sterfbed; By het graf; Hare bloemen; Storm; Bedevaert; Eene stem uit het graf* en *Wederzien!*

- De vermaerde fransche schilder Flandrin, heeft kortelings een bezoek by M.G. Guffens afgelegd.

- Op het banket 't welk op 1 meert 1862 den nederlandschen kunstenaren werd aengeboden, riep onze hoofdopsteller, M.P. Génard, de aendacht in, op een dubbel eeuwfeest, dat toekomend jaer zou moeten gevierd worden: in 1863 bestaet de koninklyke akademie van beeldende kunsten, 200 jaren. (Zie de *Vlaemsche School*, bl. 48-49 dezes jaergangs). Dit bestaen, zoo glansryk voor Antwerpen en heel het land, kan niet anders dan plechtig gevierd worden. Spreker doelde op het oprichten van een standbeeld aen David Teniers, den jongere, die in 1663 van koning Philip IV van Spanje, de oprichting der akademie vroeg en ook verkreeg. Het is te hopen dat Antwerpen dien verjaerdag, tydens de gemeente-feesten, plechtig herdenken zal; ook hebben MM. de Keyser en Génard in de laetste zitting van het akademisch korps op nieuw de aendacht op dit eeuwfeest ingeroepen.

- Dank aen M.J. De Craen, gemeentesecretaris, is wederom dit jaer, *het Verslag over het bestuer en den zaken-toestand der stad* in het vlaemsch gelyktydig met den franschen tekst verschenen. De vertaling is door M. Simillion, een onzer verdienstelyke letterkundigen, gedaen.

- In het Verbond van Kunsten, Letteren en Wetenschappen was er op 7 september l.l. eene schildery van M. Van Kuyck tentoongesteld, voorstellende *de toebereidsels tot het vertrek;* den 20^{n} derzelfde maend zag men er eene schoone schildery van M. Huysmans en een krachtig geschilderd tafereel van M. Wittkamp, en den 28^{n} dry schilderyen van MM. David, Col en van Neuhuyt. De laetste is een jong schilder, die veel voor de toekomst belooft; zyn kinderportret was zeer lief, vooral het hoofdje was met bevalligheid behandeld. *Susanna van Oostdyk* naer Tollens' dichtstuk, bezat veel gevoel en was keurig van teekening en kleur. De groep was gelukkig van beweging en het oogenblik met waerheid weêrgegeven; vooral het vrouwenfiguer was schoon. M. Neuhuys heeft de aendacht op zich getrokken; wy wachten hem met een nieuw werk. M. David Col is een reeds lang en een allergunstigst gekend schilder. *Slecht van pas* is een geestig stukje: er is maar schelvisch voor dry - en daer komt een vierde binnen stormen, en die is gon wel een uitgehongerde jager! De oude schoenmaker is niet op zyn gemak, het oud wyfken wordt er door gestoord in het gebed, de kat sist kwaedaerdig tegen den hongerigen hond, die komt om met haer den afval de deelen; - alleen het dochterken, een lief meisken, lacht den flinken jager toe: haer alleen is hy welkom. M. Col heeft eer van zyn werk. Van dezen laetsten is het eerste tafereel, dat in de tentoonstelling van M. Boon aen de standplaets van den yzerenweg aengekocht is, welke aenkoop gedaen is door M. De Beys.

- M. Brouwer, een Nederlander in deze stad verblyvende, heeft een tafereel voltooid dat zeer goede hoedanigheden bevat. Het stelt voor: *Rebecca en Eleiazaer* en is bestemd voor een liefhebber te Parys woonachtig.

- M.P. Kremer voltooit, op dit oogenblik, een tafereel, dat eene wildmarkt voorstelt; het is allerliefst gestoffeerd en een der schoonste wildmerkten die wy van hem zagen. Deze schildery is bestemd voor een liefhebber te Londen. Dezelfde kunstenaer arbeidt aen twee tafereelen doode natuer voorstellende.

- M. Harry Peters heeft het volgende werkje laten verschynen by M. Jorssen: *De dochter van den hofnar*, tweespraek, voor de eerste mael opgevoerd, te Poperinghe, den 14 july 1862.

- Op 21 september j.l. deed M. Michiel Vander Voort, ten lokale der maetschappy *de Vlaemsche Vrienden*, eene verhandeling over de plichten der vlaemsche vrouwen by de opvoeding harer kinderen; spreker heeft vele der tegenwoordigzynden diep ontroerd. De muziekstukken en kooren by deze gelegenheid uitgevoerd, lieten niets te wenschen.

- Het Museum voor oudheden in het *Steen*, is reeds begiftigd geworden met verscheidene voorwerpen, onder anderen door M. Gife, met eene doopvont der XIVe eeuw; door den eerw. heer Kuyl, met eenen middeleeuwschen miskelk; door M. Dero, met de blazoenen der oude Schuttersgilde; door MM. Gife en Verbraecken, bureeloverste op het stadhuis, met romeinsche munten; door M.V. Meert, met eenen penning die in 1582 werd geslagen, ter gelegenheid der moordpooging op den prins van Oranje; door M. Hemeleer, met eenen ABC in hout der XVIIe eeuw; door M. Ant. Van Bellingen, met twee penningen voorstellende het vonnis van Salomon en

Mucius Scevola's heldaftigheid (XVIIe eeuw); door M. Gife, met twee geëmailleerde steenen der XIIIe eeuw en romeinsche tichels, door M. Denis Watlé, met een aenwezigheidspenning der XVIe eeuw en een borstkruis der XVIIe eeuw; door MM. Van Genechten en D. Van Spilbeeck, met antwerpsche bedelplaten der XVIIe en XVIIIe eeuwen; door de heeren gebroeders Spinnael, met twee toortsen, voortskomende van de oude Antwerpsche kuipersgilde. Deze voor de *Gildenkamer* zoo belangryke sieraden, zyn in gebeeldhouwd en verguld hout. Op het middenstuk prykt het figuer van den H. Matheus, patroon der kuipers. Voorts heeft de besturende kommissie nog ontvangen: van M.H. Carpentero, een stempel in glas en brons van de XVIe eeuw en verscheidene oude muntstukken; van mevr. de weduwe Naegels-Jamar, vier prachtige aloude porceleinen tellooren; van M. Dircx-Verhulst, van Borgerhout, een zeldzaem werk, getiteld: *Preufstuk van Archimedes*, door Joannes van Stockum, in 1670 uitgegeven by den drukker Mesens, en bestemd voor de verzameling van Antwerpsche drukwerken; van M. Delderenne-Bonne, haerdsteenen van de XVIIe eeuw.

Het Oudheidskundig Museum van Antwerpen belooft waerlyk eene der belangrykste kunstverzamelingen te worden. In de laetste zitting van de besturende kommissie zyn eenige beslissingen genomen, welke het gewicht der instellingen merkelyk zullen verhoogen. Met algemeene stemmen is namelyk besloten, dat buiten de reeds bestaende vyf afdeelingen, er eene soort van *Gemeente- en Gildenkamer* zal toegevoegd worden, in welke zael de voorwerpen, die aen onze oude instellingen hebben behoord, plaets zullen vinden.

Verders besliste men dat eene verzameling *van gravuren* zou worden tot stand gebracht. Aen eene verzameling van dezen aerd bestaet waerlyk behoefte. Antwerpen welke zoovele groote plaetsnyders het daglicht schonk, bezit geene enkele kollektie van hunne werken, en zeker zal het moeijelyk wezen er thans nog eene tamelyk volledige tot stand te brengen. Wy vleijen ons echter met de hoop, die de bestuerlyke kommissie des Museum's zeker ook wel zal bezielen, dat de kunstenaren van groote dienst zullen zyn in 't byeenbrengen der platen van onze oude meesters. De stad van Rubens bezit een Museum, waerin de rykdommen der vlaemsche schilderschool pryken en - zy kent nauwelyks de namen der verdienstelyke mannen, die haren roem door het graveerschrift hebben verhoogd.

De kommissie heeft in hare laeste zitting nog den grond gelegd voor eene kollektie welker belang door ieder gewaerdeerd zal worden. Men wil namelyk in 't Museum eene bibliotheek stichten van de merkweerdigste boeken die te Antwerpen zyn van de pers gekomen, sedert de uitvinding der drukkunst tot den huidigen dage.

Eindelyk gaet men eene byzondere verzameling vormen van te Antwerpen geslagene munten. Wy wenschen de kommissie geluk over hare onvermoeide poogingen. Wy hebben de overtuiging dat ieder burger zich zal beieveren zyn huis eens af te zien, om na te gaen of hy ook niet ergens een of ander voorwerp aentreft, waermede het bestuer des Museum's nut zou kunnen doen. Alle giften, hoe gering dan ook, zyn welkom en kunnen afgegeven worden ten bureele van ons tydschrift of by een der bestuerleden.

De laetste zitting werd voorgezeten door den heer Gouverneur, Voorzitter. M. de Burgemeester, Ondervoorzitter, woonde de zitting by; de heer Génard werd tot Secretaris-Bewaerder en de eerw. heer Kuyl tot penningmeester benoemd.

- In den loop der maend september hebben de klerken en beambten van het huis Michiels-Loos, aen den heer M..... een feestmael gegeven, ter gelegenheid der XXVe verjaring zyner intrede, in bovenge-

meld huis. Er waren toasten en heilwenschen in overvloed; de dichter Frans De Cort, die vroeger in hetzelfde huis werkzaem was, zong het volgende lied:

I.

Het deed mij goed, o waarde trouwe vrienden,
Die mij altijd zult lief en duurbaar zijn,
U nog eenmaal te samen weêr te vinden,
Gezeten aan een koninklijk festijn;
Mij smaakten zeer de fijne, lekkere spijzen,
De wijn was puik, die in de roomers blonk;
Maar wat ik bij het feest vooral mocht prijzen,
De vriendschap is 't: haar wijd ik dezen dronk!

II.

De Vlaming heeft een aartjen naar zijn vaêrtjen,
Een oud gebruik is hem eene ijzren wet -
De kermis mocht niet blijven zonder staartjen,
Een kleine disch volgt op het groot banket.
Op uwe beurt wilt gij den makker toonen,
Dien 's meesters lof zoo zoet in de ooren klonk,
Dat gij zijn werk, zijn streven weet te kroonen....
O dankbaarheid, u wijd ik dezen dronk!

III.

't Is schoon en braaf, zoo vijf-en-twintig jaren
Getrouw en vroom te dienen éénen heer:
Voor hem een schat, voor die zich rond u scharen
Een goede vriend; voor elk een man van eer!
Nog menig jaar moge u 't genot verheugen
Des loons, dat u uw regte wandel schonk;
Drink aan den kelk des heils met volle teugen,
Dat wensch ik, Jan, en wijd u dezen dronk!

IV.

En laat mij nu den braven meester zingen,
Den edlen man, den wakkren handelaar,
Den heldren geest, geschat in alle kringen,
Den vriend der kunst, den schrandren redenaar!
Hij moge lang zijns arbeids vruchten smaken,
En blijv' zijn huis Antwerpens roem en pronk,
Door zoons gesteund, die vaders eer bewaken!
Vivat Michiels! Hem wijd ik dezen dronk!

- Op het einde der maand september zyn de heeren Van Mierlo en Leys, primussen in de kampstryden van het Gouvernement, in hunne gebuerte plegtig onthaeld. De Everdy- en Statiestraten waren met smaek versierd, vooral de eerste, waer verschillende opschriften en een aental jaerschriften prykten, waervan wy er hier eenige laten volgen, door M. Hoeijen verveerdigd:

LAETSTE LUISTERLYKE PRYSKAMP DER HOOGESCHOLEN IN BELGIE. LOF DEN ACHTBAREN CAROLUS JOANNES VAN MIERLO! ANTWERPENS ALLERTREFLYKSTE BURGERSJONGEN ZIET 'T DAGLICHT XIII NOVEMBER. DIE WELEER WAS YVERVOLLE LEERLING VAN 'T KONINKLYK ATHENAEUM VAN ANTWERPEN. ALLERUITSTEKENDSTE STUDENT IN DE GENTSCHE HOOGESCHOOL. HY IS PLEGTIGLYK DIT JAER ALS LAUREAET IN DE WIS- EN NATUERKUNDIGE WETENSCHAPPEN UITGEROEPEN GEWEEST. WIEN 'T BELGSCHE STAETSBLSTUER 'T SCHOON GOUDEN EERMETAEL TOEWEES XXIIII VII[r].

Duizende menschen waren te been. In de buert van M. Leys was er geen enkel opschrift, doch de dichter Jan Van Ryswyck schreef er eenige in de *Grondwet*[1] neêr.

- Men weet dat de hollandsche kunstenaers aen onzen achtbaren burgemeester eenen prachtigen album hebben ten geschenke gegeven, als teeken van erkentenis voor het deftig onthael welk zy in Antwerpen genoten hebben, tydens de kunstfeesten van verleden jaer. Wy vernemen dat de engelsche, fransche en duitsche kunstenaren het voonemen gevormd hebben insgelyks zulk een album aen den heer Loos te schenken.

M. Rigelé is gelast er een van de belgische kunstenaers te vormen.

BRUSSEL. - M.L. Jehotte is gelast met de uitvoering in brons van het ruiterstandbeeld van Karel den Groote, bestemd om op de St-Lambertus plein te Luik geplaetst te worden.

- M. Jacquet arbeidt aen een standbeeld den Zegenprael voorstellende, om in yzer te worden gegoten, bestemd voor het nyverheids-paleis te Amsterdam; hetzelve is ongevêer 5 meters hoog.

- MM. Suys en Jacquet hebben een ontwerp van fontein gemaekt om opgericht te worden aen de nagedachtenis van M. de Brouckere, en geschat op 350,000 franken; zy is omringd van 24 beelden van vier meters hoogte.

MM. Van Horet en Beyaert hebben insgelyks een ontwerp ingediend; dit laetste wordt geschat op 250,000 franken en zou geplaetst worden, waer vroeger de Naemschepoort was.

- M. Wiertz heeft in zyn museum dry pleisteren groepen ten toon gesteld; dezelve zullen op eene grootere schael in marmer uitgevoerd worden. Ziedaer, Wiertz beeldhouwer! wy kenden dezen kunstenaer reeds als schilder, dichter en toonkundige, het laetste vak is eene nieuwigheid voor dezen meester. De dry groepen die door andere opgevolgd zullen worden, stellen voor: *De geboorte der driften*, *de Worstelingen*, *het Licht.*

- De nieuwe in uitvoeringzynde kerk der H. Catharina toegewyd, wordt volgens de plannen van den bouwmeester Poelaert onder de leiding van M. Beyaert spoedig vooruitgezet; men heeft hoop dit jaer nog aen de gewelven te beginnen.

- Men werkt met veel spoed aen het gebouw bestemd voor de Bank, hetgeen ontworpen is, en uitgevoerd wordt onder de leiding van M.H. Beyaert.

- De nieuwe Kaserne voor de pompiers welke men op de plaets van het ballenspel opricht, is ontworpen en wordt uitgevoerd, onder de leiding van M. Poelaert aen wien het staetsbestuer de daerstelling van een nieuw Gerechtshof heeft toevertrouwd.

- De voorgevel van de kerk van het klooster der eerw. paters Capucienen is byna voltooid, en levert een grootsch gezicht op; zy versiert de plaets even als de nieuwe

(1) Dagblad in Antwerpen verschynende.

kerk der Carmelieten gelegen aen de Lei van het Gulden Vlies, in de nabyheid van de Lei naer Terkameren waer men talryke nieuwe gebouwen opricht.

- Men is begonnen met de delvingen van de nieuwe Zuiderstatie en de verbreeding en verlenging der *rue du Midi;* deze straet geeft een grootsch

aenzien aen de stad, en levert onneindige verbeteringen op voor de vreemdelingen die zich van de noorder- naer de zuiderstandplaets der spoortreinen begeven moeten.

- Er zyn verschillende plannen eener Beurs ingediend, doch tot heden heeft de Gemeenteraed er niet een aengenomen.

- M. de Minister van binnenlandsche zaken meent te moeten herinneren dat er, by koninglyk besluit van 1860, een pryskamp is uitgeschreven voor eene *geschiedenis der oude nationale vergaderingen in België, sedert de regering van Philips de Goede.*

Het werk mag in het vlaemsch of in het fransch geschreven worden en zal een boekdeel moeten uitmaken in-8° van ten minste 500 bladzyden. Het moet vóór 1 january 1864, by het Departement van binnenlandsche zaken worden ingezonden. De prys voor het beste opstel bestaet in eene somme van 5000 fr.

- By koninkl. besluit van 18 september, wordt er een prys van 1500 fr. uitgeloofd voor het beste werk over het grondbeginsels der teekenkunde. Het boek moet aen de behoeften van het akademisch onderwys en der andere teekenscholen beantwoorden; het moet terzelfder tyd dienen tot inleiding voor de studie der akademische bouwkundige teekening, alsook der nyverheidsteekening. De opstellen, gedrukt of in handschrift, moeten vóór 31 december 1864 aen M. den Minister van binnenlandsche zaken worden gezonden.

- Men kondigt de verschyning aen van een boekdeel van M. Orts, volksvertegenwoordiger, getiteld: *la Guerre des Paysans*, en hetwelk, naer men zegt, onuitgegevene handvesten zal bevatten over dit tydperk onzer geschiedenis, welk reeds met zooveel byval door M. Hendrik Conscience, in zynen *Boerenkryg*, is behandeld.

- Het komiteit, dat door de belgische tentoonstelling te Londen, benoemd is voor het inrichten eener inschryving, bestemd om M. Fortamps een bewys van erkentenis aen te bieden, is op het stadhuis byeen gekomen, waer bestatigd is geworden, dat er meer dan 200 tentoonstellers voor ruim 8000 fr. hebben ingeteekend. Het geschenk dat men wil geven, bestaet in een zilveren kunststuk, om het midden eener tafel te versieren, of in een salon voor eenen spiegel geplaetst te worden.

- De *Sancho* had het initiatief genomen om voor de schyfschieting, die op de septemberdagen plaets gehad heeft, een prachtig album te vergaderen, dat als eereprys gegeven werd.

Het ryk gebonden album bestond uit 45 teekeningen en akwarellen van de volgende artisten: MM. H. Dillens. H.J. Duwée, J. Van Imschoot, Ch. Wauters, Mev. Emma de Guaita, Roelofs, R. de Meester, J, Platteels, Alma Tadema, J.B. Huysmans, Aug. Danse, E. De Block, Van Keyrsbilck, J. Starck, Ed. Lambrechts, E. Vandenbossche, P.J. Clays, Ed. de Schampheler, L. Dubois, P. Lauters, A. Dillens, Marckelbach, C. Coumont, A. Robert, Raoux, Van Schendel, L. Lepas, Madou, Portaels, Th.F. Scharner, F. Musin, Otta Van Thoren, C. Elaes, E. Puttaert, E. T' Schaggeny, Ch, T' Schaggeny, F. Rops, P. Knaeren, J. Raymakers, Ch. Venneman, Mej. Rosa Venneman, H. Leys, Al. Francia Bossuet.

- De zoon van B^{n}. de St-Genois, leerling in het O.-L.-Vrouwe kollegie van Antwerpen, heeft zyn exaem als gegradueerde in de letteren voor den jury gedaen.

- De konferencie der yzeren wegen heeft voor de dry volgende vragen eenen pryskamp uitgeschreven:

1° Welke wyzigingen zouden er er in onze wetten moeten gebracht worden, om de wetgeving opzigtens het vervoer van reizigers en koopwaren, met de nieuwe feiten in overeenstemming te brengen, en vooral om, volgens de grondbeginselen der billykheid, de wederkeerige verpligtingen van den verzender en den vervoerder, lang den yzeren weg, dermate te regelen, om aller belangen te waerborgen?

2° Wat is in België de invloed der hellingen en schuinten, voor de onkosten van exploitatie der yzeren wegen?

3° Wat is in België, op den vervoerprys der koopwaren, de invloed der verlenging van weg en de vermeerdering der te vervoeren hoeveelheid, en welk is bygevolg het beste tarificatie-stelsel voor de belangen van het publiek en der kompagniën?

De opstellen mogen in het fransch, vlaemsch, engelsch of duitsch geschreven worden en moeten vóór 1 mei 1863, aen de konferencie der yzeren wegen gezonden worden.

Voor het beste opstel op elke der dry vragen, wordt een gouden eermetael, ter weerde van 400 fr., uitgeloofd.

- Om in december te verschynen: *De schoonste Liederen van Robert Burns*, uit het schotsch vertaeld door Frans De Cort. Prys: 1 fr. 50 c. Eene prysvermindering van 50 centimen wordt toegestaen aen de persoonen, die vóór 1 december e.k. inschryven en het bedrag, dus 1 fr., in postzegels opzenden, Keijenveldstraet, 7, Elsene, by Brussel.

- De heer Madou legt de laetste hand aen eene kleine schildery welke eene der bevalligste en geestigste voortbrengsels zyn zal van dien zoo eigenaerdigen meester. Het zyn twee vrienden die al menige flesch geledigd hebben en die, met ongelooflyken drift, zich in malkander's armen werpen. Eenige verdere groepen nemen deel in dit vertoog en voltrekken de gansche samenstelling. Dit tafereel dat een twaelftal persoonen bevat, is 30 à 40 centimeters breed en 15 à 20 hoog. De uitvoering overtreft misschien al wat de heer Madon tot nu toe heeft voortgebracht.

- De baronnes de Mandell, geboren gravin Batowska, heeft de portretten van baron Hendrik van Crumpipen, kanselier van Braband, en van zyne vrouw Catharina Helman aen het staetsbestuer geschonken; dezelve zullen in de geschiedkundige galery van het koninklyk museum van schilderkunst worden geplaetst. Het voorbeeld van de baronnes de Mandell verdient navolging.

- Op 29 sept. ll. waren er in het hertogelyke paleis 73 werkende en korresponderende leden der koninklyke kommissie der monumenten vereenigd. Deze voorloopige zitting, voorgezeten door baron de Roisin, werd door den minister van binnenlandsche zaken, de gouverneurs der provinciën Antwerpen, Oost- en Westvlaenderen en Luxemburg bygewoond.

Den volgenden dag heeft de openbare zitting plaets gehad. Na lezing der verschillige rapporten, ging men over tot het dagorde. De eerste kwestie was: ‘Welke wetgevende en bestuerlyke middelen moeten er genomen worden, om het behoud der monumenten en kunststukken, toebehoorende aen de openbare administratiën, te verzekeren?’ Na eene tamelyk levendige diskussie, waeraen MM. Schuermans, Van de Putte, de Roisin, Van Bemmel, Weale, Vrambout, Génard en de gouverneur van Luxemburg deel namen, werd er besloten deze kwestie naer de zitting van het aenstaende jaer te verzenden, om alsdan nogmaels gediskuteerd te worden.

Intusschen had de heer Schuermans de noodzakelykheid doen uitschynen de *tumuli* welke in ons vaderland nog bestaen te bewaren, en de heer Génard had gevraegd de openbare besturen aen te manen om, door het verleenen van subsidiën, het behoud der gebouwen der oude gilden en

ambachten welke in de verschillige steden nog aenwezig zyn, te verzekeren. Vier andere kwestiën waren nog op het dagorde gesteld, dat in allen geval te groot was om in ééne enkele zitting af te loopen. Het verslag der vergadering is in het Staetsblad van 21 october verschenen. Het zal ook in een afzonderlyk boekdeel verschynen.

's Avonds had er een banket plaets, dat door den heer Minister van binnenlandsche zaken werd voorgezeten.

- In den gang van het St-Pieters-gasthuis heeft men de standbeelden geplaetst van Jan den I^{n}, Maria-Theresia, Joseph II en Leopold I., uitgevoerd door M. Willem Geefs. Onder elk dezer beelden, staet een opschrift, in het fransch.

BOUCHOUT. - De dry nieuwe glasramen waervan wy vroeger hebben gesproken, zyn thans geplaetst, en doen de grootste eer aen M. Pluys van Mechelen, aen wien men de uitvoering daervan verschuldigd is.

BRUGGE. - De bouwkundigen en kunstenaren die verlangen deel te nemen aen de bouwkundige tentoonstelling van 1863 te Londen, richten zich voor alle inlichtingen, aen den Heer J. James Weale, secretaris voor Holland en België, St-Georgius straet, 53.

- Er is by M.P.C. Popp, een nieuw werkje verschenen: *Nathalie*, *Souvenir de Blankenberghe*, dat men aen de pen van mev. Caroline Popp verschuldigd is. Dit werk is in den kampstryd van de maetschappy *l'Emulation* te Luik, bekroond geworden.

- Verschenen by C. De Moor, boekdrukker: *Belgie's geschiedenis*, *zeden*, *gewoonten*, *letterkunde en nyverheid*, *van de oudste tyden af*, door P. Lanssens, lid van verscheidene letterkundige genootschappen. Een boekdeel groot in-8° van XVI, 616 bladzyden. Prys 8 franks.

- Zondag 12 october, heeft de ontvangst plaets gehad van M.L. Delascenserie en J. Naert 1^{n} en 2^{n} prys, in den pryskamp van bouwkunde, te Antwerpen, gezegd van Rome, en van M.A. Meynne, laureaet in het hedendaegsch recht, in den universiteitspryskamp.

Die ontvangst werd gedaen met al de plechtigheid en al den luister welke onze stad ontplooit in dergelyke omstandigheden, omstandigheden die, zeggen wy het tot eere van Brugge, dikwyls vernieuwd worden. Inderdaed, eenieder herinnert zich nog den zegeprael behaeld door M. Legendre, prys van schildering in 1860, en dien van M. Copman, prys van gravering in 1861. - Ditmael was de zegeprael nog luisterlyker, aengezien dat het dry jonge pryswinnaers van belangryke stryden waren.

De stoet was samengesteld uit de muzieken der kurassiers, van het 4^{e} linie, der gemeentescholen en van de burgerwacht, uit de leerlingen der Akademie en van het Atheneum, afgeveerdigden van verschillige maetschappyen der stad en uit rytuigen der byzondere maetschappyen, der professors en der overheden. Eene maetschappy van schutters was er met eenen praelwagen.

Aen de standplaets werden de dry pryswinnaers, door M. Roels, schepene, in naem der gemeenteoverheid, geluk gewenscht. Jammer toch dat de stoet door eenen onophoudelyken regen gehinderd werd.

Op het stadhuis, bevonden zich M. de burgemeester, de leden van het gemeente-bestuer, burgerlyke en militaire overheden om de pryswinnaers te ontvangen.

M. de burgemeester las eene redevoering af, waerin hy de verschillige lauweren opgesomd heeft, welke sedert eenige jaren door jonge lieden van Brugge in de kunsten en de wetenschappen behaeld waren geweest, en heeft hen geluk gewenscht die nieuwe zegepralen kwamen te behalen, waervan de eer op de stad valt.

M. Meynne antwoorde hierop en bedankte het bestuer en de inwooners van Brugge over het onthael dat aen hem even als aen MM. Delascenserie en Naert gedaen werd.

Een eeremetael en boeken zyn aen M. Meynne overhandigd geworden, en eene medalie aen de twee anderen pryswinnaers.

Daerna zyn allen naer de Akademie geleid, waer een schitterend onthael aen de twee oude leerlingen, MM. Delascenserie en Naert, bereid was. Na eene redevoering van M. Van der Pranke, voorzitter der Akademie, zyn er hun medaliën aengeboden geworden.

Om 2 ure had er een banket in de Koncert-Zael plaets.

'S avonds was de stad, in wêerwil van een ongunstig weder, zeer levendig, en de gebuerten der pryswinnaers waren wel verlicht. Niettemin hebben de verlichting en de venetiaensche feest niet lang kunnen duren, want een onophoudende regen is alles rond 10 ure 's avonds komen eindigen.

- De leden der koninklyke Akademie van schoone kunsten hebben in de laetste zitting de bestuerlyke kommissie volledigd.

Zyn benoemd geweest: MM. Ph. Mys, goudsmid; L. Grossé, passementmaker; De Busschere, notaris; Dujardin, bankier; de kanonik Andries; Van Houtte, schilder, allen uittredende leden; Annoot, graveerder; E. Lefebure, marmerwerker; De Poortere, greffier; Dumon, beeldhouwer en Jan Van de Kerckhove.

GENT. - M. Frans de Potter, kondigt een nieuw werk aen: *Robert van Valois te Gent*, historisch roman uit de XIVe eeuw. Het zal kortelings verschynen en versierd zyn met eene fraeije plaet. De inschryvers zullen het vrachtvry ontvangen tegen betaling van fr. 1-75 voor Gent en twee francs voor den buiten. Wie voor 4 exemplaren inteekent, bekomt een vyfde kosteloos.

- M.J. De Laet heeft op zaturdag 11 october, ten 8 1/2 ure 's avonds, eene verhandeling gehouden in het *Van Crombrugghe's genootschap.* De redenaer had voor onderwerp genomen: *de Vlaemsche tael als middel ter geestesontwikkeling.* Hy sprak met kracht en overtuiging. Zyne woorden werden zeer toegejuicht.

- De koninklyke maetschappy van Schoone Kunsten en Letteren is in eene algemeene vergadering byeengekomen, ten einde kennis te nemen van de ingezonden stukken voor den uitgeschreven pryskamp eener kantate, bestemd om gezongen te worden by de inwyding des standbeelds van Jacob van Artevelde.

Er zyn 23 vlaemsche en 23 fransche dichtstukken ingekomen.

Er is een jury benoemd ter beoordeeling der vlaemsche, en een ander ter beoordeeling der fransche werken.

Behalve de pryskamp voor de kantate ter eere van Jacob Van Artevelde, had de maetschappy dry pryskampen geopend, over de volgende onderwerpen: 1° De geschiedenis der beeldhouwkunst in België, tot het einde der XVIIIe eeuw; 2^{e} de vertaling van het ouddietsche gedicht der *Niebelungen*, voorafgegaen door eene historische inleiding en letterkundige beoordeelen; 3^{e} verzamelen en verordenen al de gekende levensbeschryvende inlichtingen over de Gentenaren die in kunsten, wetenschappen en letteren uitmunteden, en minstens reeds sinds tien jaren dood zyn.

De prys van ieder onderwerp dier pryskampen was een gouden eerpenning ter weerde van 500 francs. De werken moesten in 't vlaemsch of in 't fransch opgesteld worden. Niet één antwoord is op die prysvragen ingekomen. De vergadering heeft

beslist aenstonds na de beoordeeling der kantaten, den pryskamp te openen voor de komponisten.

SCHILDERY VAN D. TENIERS. - STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS.

LEUVEN. - Kapitein Severin, een beoefenaer-liefhebber der schilderkunst, komt een tafereel te voltoeijen, voorstellende een landschap: *Eenen zonnenondergang*; de natuer is stil, geene verhevene gebouwen, boomen noch persoonaedjen zyn tot opschik dezer schildery geplaetst, de geheele omvang is slechts het werk der schepping, dat in zich zelven grootsch genoeg is om geene verdere opluistering te vorderen; de samenstelling is gelukkig, teekening en kleur zyn vlaemsch. Het doorzichtkundig gedeelte is pryzensweerdig.

- De heer X. Van Elewyck heeft, onder den titel van: *Matthias Van den Gheyn, le plus grand organiste et carillonneur belge du*

*XVIII*me *siècle*, *et le célèbre fondeur de cloches de ce nom*, *depuis 1750 jusqu'à nos jours*, een werk in het licht te geven, dat de letterkunde niet alleen met een belangryk geschiedkundig boek vermeerdert, maer voornamelyk ons met de geschiedenis der toonkunde dier stad in de 18de eeuw bekend maekt.

Dit boekdeel alhoewel alleen over de familie Van den Gheyn handelende, boeit de aandacht zyner lezers over de kunstverdiensten van den vermaerden klokkenspeelder en deelt hun ook vele nieuwigheden mede over de kunstenaren des tyds, met wien de begaafde man in betrekking was.

Wy hopen dat de heer Van Elewyck niet lang zal wachten zyn groot aengekondigd werk: *La musique religieuse en Belgique*, uit te geven.

- De gebroeders Goeyers hebben op de algemeene wereldtentoonstelling van Londen eene onderscheiding bekomen. Een eerepenning is hun geschonken voor den schoonen predikstoel in ogivalen styl.

- M.L. Louckx voltoeit op dit oogenblik de tafereelen voor een Kruisweg; zy doen eer aen den kunstenaer; wy kunnen onze liefhebbers niet genoeg aenmoedigen, het werkhuis van den schilder te bezoeken om zich van zyne voorderingen te kunnen overtuigen.

- M.J. Roberti is eerevoorzitter benoemd van den kunstkring, en ter dier gelegenheid had er op het einde van july eene plechtigheid plaets, waer het noch aen redevoeringen noch heildronken ontbrak. De Heeren Cappellen, Wynants, Van Aerschot, Berchmans, Herremans en Barden, droegen veel by tot het welgelukken van dit feest. Talryke vlaemsche opschriften versierden de zael, alsook het volgende jaerschrift:

> LeVe JULIUs robertI eere-VoorzItter Van Den LoVensChen kUnstkrIng.
> (kenspreUk)
> VoorUIt VLaMIngen!

- Met groot genoegen hebben wy vernomen dat men voornemens is aen de Hoogeschool van Leuven, eenen leergang te openen van kristelyke bouwkunde, en een museum te stichten van kristelyke kunstvoorwerpen. Dit denkbeeld is allergelukkigst, en zal ontzaggelyk veel bydragen tot waerdeering, eerbiediging en behoud van onze oude tempels en kunststukken, die maer al te dikwyls, door de onwetendheid in dit vak, verwaerloosd werden.

LUIK. - M. Stecher, leeraer van fransche letterkunde by de hoogeschool, heeft de toelating van den Minister van binnenlandsche zaken, bekomen om in de akademische zael een openbaren en kosteloozen leergang te geven over de *politieke geschiedenis der tooneelwerken van Molière.* Het belang, welk dit voorwerp oplevèrt en het gekend talent van den leeraer, verzekeren aen dezen leergang een grooten byval.

MECHELEN. - Door koninklyk besluit van 21 augusty, wordt er aen de stad eene subsidie van 1750 fr. verleend om haar te helpen tot het dekken der kosten van het marmeren gedenkteeken, hetwelk zy aen den vermaerden tuinkundige, Dodoens heeft opgericht.

- Op 26 september heeft de plechtige inhaling van de Heeren De Backer en Neeten, plaets gehad. Eene prachtige stoet, voorgegaen door de muziekgenootschappen de *Mélodie*, de *Persévérance* en l'*Union fraternelle*, bestaende uit de leerlingen der gemeenteschool en van het kollegie van Pitzemburg. Op het stadhuis gekomen zynde,

werden de overwinnaers begroet door M. den burgemeester, waerop M. de Backer een zeer toegepast antwoord gaf. Hierop volgde eene aenspraek, door den zeer eerw. direkteur Robert. Des avonds had er eene prachtige viering plaets.

NIEUPOORT. - Verschenen ter drukkery van M.P. Kesteloot: *Sleutel om op het eerste zicht de echte en onwederleggelyke etymotogiën te vinden van de benamingen der steden*, *dorpen*, *gehuchten*, *enz.* Tweede uitgave, verbeterd en vermeerderd met *de etymologiën van de overige gedeelten van West-Vlaenderen, alsmede van het meestendeel van die van het oud Fransch-Vlaenderen*, door A. Meynne-Vandecasteele. Prys: 1 fr.

ST-NICOLAES. - De heer Wittock, reeds gunstig gekend in het vlaemsche muziekale gebied, heeft een lied getiteld *het Geld*, den tegenwoordigen afgod van den dag, uitgegeven.

SPA. - De tentoonstelling van schilderyen heeft vele bezoekers uitgelokt. Zy bevat ongeveer 250 nummers. De werken der volgende kunstenaren hadden het meeste byval: Mej. Beenaert, Billoin, Bosuet, Boulanger, Burnier, Cecchini, Daywaille, Dell' Acqua, De Meester, Fontaine, Fourmois, Lehon, Marcette, Nisen, Nauwens, Plaesche, Simoneau, Sopers, Stobbaerts, Vervloet en C. Wauters.

- De kommissie der tentoonstelling heeft een allerliefst tafereeltje aengekocht voor het Museum der stad, van M. Bernard Weiser, getiteld *une espérance*; het zal zyne plaets in de galery zeer weerdiglyk bezetten.

THIENEN. - In de eerste aflevering van het werk: *De feesten van Rome*, *ter gelegenheid der heiligverklaring der martelaren van Japan*, *gevolgd van toepasselyke sermoonen gedurende de drydaegsche oefeningen tot bereiding van het geven van den pauselyken zegen*, door P.J. De Cart, pastoor-deken, zien wy dat Zyne Heiligheid Pius IX, Z. Em. den kardinael-aertsbisschop van Mechelen verheven heeft tot den rang van romeinschen adel.

VEURNE. - Toen in de maend augustus, de prysuitdeeling aen de leerlingen van het bisschopppelyk kollegie alhier, ten stadhuize, heeft plaets gehad, heeft men een treurspel getiteld: *Robert II de Jérusalem*, *ou l'héroïsme récompensé*, opgesteld door de leerlingen Lod. Verwaerde en P. Desiere, opgevoerd; het verwierf buitengewoon veel byval.

AMSTERDAM. - Door de jury voor de stedelyke tentoonstelling zyn de stedelyke medaliën toegekend aen M. Alma Tadema, van Leeuwarden, thans te Antwerpen; M.A.H. Backer Korff, te Leiden; mej. A. Haanen, te Amsterdam; M.F. De Bruycker, te Antwerpen; G. De Jonghe, te Parys: K.J. Litschauer, te Dusseldorf.

'S HERTOGENBOSCH. - Het derde stuk van den *Inventaris der archieven van de Stad*, uitgegeven door den kundigen en ieverigen stads-archivarius R.A. Van Zuylen, is verschenen. Volgens den *Inventaris*, bevatten de archieven van de oude stad des hertogdoms, een aental merkweerdige documenten, België in het algemeen, en Antwerpen in het byzonder betrekkelyk. De *Inventaris* is een belangryk werk, met chronologische orde geschikt.

Sterfgevallen.

- Op 17 september heeft de lykplechtigheid plaets gehad van J.B. Dilis, beeldhouwer, die door onze lezers gunstig gekend was. In de lykdienst waren vele vrienden en kennissen van den overledene tegenwoordig. Mr B.J. Mees deed in eene welgepaste rede, alle de verdiensten van den afgestorvene uitschynen.

- M.P.J. Hersmans, ridder der Leopolds-orde, professor-emeritus der universiteit van Gent, lid der koninklyke belgische Akademie van geneeskunst, is den 6 july te Schaerbeek, in den ouderdom van 70 jaren overleden.

De gouden Louis.

Een jongeling doorliep, met haestige stappen, de straten van D.... Hy was omtrent de vyf-en-twintig jaren oud; een ligte baerd krulde om zyne kin; zyne donkerblauwe oogen glinsterden onder de lange wimpers; op zyn aengezigt hadden denkvermogen en geestoefening hunnen stempel geprent. Een gansch voorkomen van dichter. Een gelukkig gedacht moest hem bezig houden: hy lachte by pozen en repte ligt den voet.

Hy had reeds verscheidene hoeken omgekeerd, toen hy eindelyk zyne wooning scheen te naderen en zich in zyne gebuerte te vinden; want zyn tred werd nog haestiger en de schoenlapper, die daer, voor zyne schuifraem, op den drypikkel te werken zat, en de winkelier die daer, op den drempel, de kalanten af te wachten stond, zagen hem met aenbelang na en zy glimlachten als zy zynen losseren stap bemerkten en de fierheid waermede hy nu het hoofd, dat hem anders zoo diep op de borst hing, omhoog toogde.

Inderdaed de jongeling trad in een hoog, donker huis en spoedde zich de trappen op. Hy klom, klom... reeds was hy op het vierde verdiep (dichters woonen hoog)... maer, daer doet een meisje zich op; hy springt haer toe, drukt haer in zyne armen, klemt haer tegen zyne borst, kust haer op de wangen, op het hoofd, op het hair, in den hal, kust nog, kust nog altoos. Het meisje verdedigt zich, wil zich uit de armen los maken die haer omslingeren, wil de kussen ontvlieden die, als eene hagelbui, overal opvallen, maer de snaek houdt niet op en kust nog altyd. De waerheid dwingt ons te zeggen (anders deden wy het niet) dat deze poogingen wel wat flauw zyn en dat de maegd, wel half misschien, de wang tot den kus leent.

Eene laetste pooging, die dezen keer gemeend was, maekte haer vry: ‘Wat is dat nu voor een gedrag?’ - stamelde zy, nog halfrood van ontsteltenis, - ‘wel gy deugeniet, eenen mensch zoo verschrikken; dat gy zoo buitensporig handelen zoudt, heb ik nooit van u verwacht. Ik geloof waerlyk dat gy zinneloos geworden zyt.’ - ‘Zinneloos, ja, van vreugde. Zie eens, Mariette, en zet uwe oogen wyd open,’ - en hy lokte haer in de kamer terug waer het kind uit gekomen was. - ‘Zie wat ik bezit!’ - en hy gaf haer een gouden louis. Inderdaed, op hare witte hand lag een goudstuk; telkenmale dat zy het by den haerd bragt, zond dat schoone, nieuwe stuk eenen gelen glans van zich weg. - ‘Wel, wel’ - riep zy uit, - ‘dat is nu een louis; zie hoe hy blinkt, hoe ongeschonden de randen nog zyn, hoe schoon er de koning op afgebeeld is; zou hy nog al gelyken? En hoe zwaer, kwik eens... En hoeveel is zoo een stuk wel weerd? Het is de eerste mael in myn leven dat ik re zoo een zie. Maer Steven, waer hebt gy dat gehaeld?’ - ‘Ik heb het gewonnen; 't is een geschenk van de Muzen; zeg nu nog dat de Muzen gierig zyn jegens hunne gunstelingen.

Gy weet dat ik, gisteren avond, by Mynheer Grendel, den ryken koopman, die in de Handelstraet woont, geroepen ben; die heer trouwt zyne dochter; hy gelastte my een huwelyksgedicht te vervaerdigen; ik heb het van daeg 't huis gedragen en ik kreeg dien gouden louis tot vergoeding.'

Mariette glimlachte op het hooren dezer woorden en zeide: 'Zet u een weinig, Steven lief, terwyl ik myn eten gereed maek. Moeder is uit en wy zullen ze wel de trappen hooren opkomen. Is ze daer, dan vlugt gy in uw kamerken.'

Steven ging op den mutsaerd by den haerd zitten en sprak op eenen toon van zelfstevredenheid: - 'Het zal daerby niet blyven, Mariette; dees is maer een begin. Kryg ik eens eenen naem dan zal het goud regenen. Wie weet of er in my geenen Göthe steekt.' - 'Och, zwyg van uwen Göthe; gy zyt my liever dan duizend Göthen by een.' - 'Lief, aenvallig kind, zuchtte Steven, daer verstaet gy niets aen. Göthe was een groot man, een reus onder de geesten. Vorsten vleidden hem en ieder boekdeel was voor hem een goudmyn. Als hy geboren werd stonden de negen Muzen by zyne bedsponde. Elke van hun veranderde in eene bie: zy haelden het schoonste, het kos-

telykste uit alle de bloemen der wereld en legden het in zynen mond. Ik ben niet weerdig het stof zyner voeten te kussen.'

- 'En ik zeg: breng alle de dichters der aerde by een; dat hun roem zich verspreide van het eene einde der wereld tot het andere, ik weet toch welken ik uitkies, welken ik bemin. U, u, alléén, goeden Steven.'

- 'En ik zeg dat ik allen roem en rykdom der wereld tegen uwe liefde verruil.'

Op deze woorden, volgde eene hartstogtelyke omhelzing, die zoo lang duerde dat het vuer in den haerd den tyd had te verdooven. Het brandde flauwer en flauwer, zoo dat Mariette byspringen en het weder aenblazen moest.

- 'Wy zyn toch regt ongelukkig,' zuchtte zy al blazend. '- Oh, als wy eens man en vrouw zyn zullen, dan zullen wy des te gelukkiger zyn!' hernam Steven.

- 'Ach, zoo wyd zullen wy nooit geraken! Gy vergeet hoe weinig moeder u kan lyden.'

- 'Dat ik maer eens ryk ben, dan zal zy wel een ander deuntjen zingen.'

- 'Ja maer, Steven, wanneer zult gy ryk zyn? Moeder zegt dat gy een leeglooper zyt en gy nooit iets worden zult.'

- 'Heb ik dan geenen gouden louis?' - vroeg Steven, zich met belachensweerdige hoovaerdy op de borst slaende.

- 'Dat is waer; maer als het er by éénen blyft, zal moeder zich sterk tegen ons huwelyk verzetten. Zy bemint het geld een weinig, 't zy onder ons gezegd, en zy heeft, zoo ik vast weet, een aerdig sommeken by een geschard.'

- 'O! laet maer gaen! Eer het een jaer verder is, zal ik bewezen hebben dat er uit de pen eens waren dichters goud vloeit.'

- 'Maer, hoe zullen wy het, in afwachting, overleggen? Het gaet toch droevig met ons. Ter nauwer nood, is het my, op de week, éénmael vergund u te zien, veel minder nog u te spreken. Als ik het waeg u eenen wenk toetesturen, een woord tot u te laten ontglippen, dan wordt het my den ganschen dag een vagevuer; dan moet ik smaedwoorden hooren die my het harte doen bloeden.'

- 'Lieve Mariette, ik verzeker u dat ik my weinig om uwe moeder bekommer. 't Is eene kortzigtige vrouw en zy heeft geen het minste gedacht van iets verhevens. Wat zy van my denkt, is my onverschillig. Ik zou met het grootste genoegen haer wel eens willen bedriegen, indien ik daertoe eenen middel uitdenken kon.'

- 'Hoor, Steven, ik weet eenen middel. Maer... neen... 't zal niet gelukken.'

- 'Gy weet eenen middel, lief kind. Zeg op, ik luister als of gy de Pythia, op haren dryvoet waert.'

- 'Neen, neen, het ware te slecht gehandeld.'

- 'Wat slecht! slecht, iets dat uit uw goed hart en lieven schoonen mond komt. Slecht is 't, wat onzer liefde in den weg staet. Wy behooren elkander en wy moeten ons verdedigen als men ons scheiden wil.'

- 'Ik zal het dan zeggen: maer het is alleenlyk om te lachen. Hoor het draeit daer op uit dat gy moeder moest doen gelooven, dat het schryven waermede gy u bezig houdt u veel opbrengt.'

- 'Ik luister met beide ooren.'

- 'Gy begint met den gouden louis welken gy hebt. Gy geeft hem haer te besparen en gy zegt haer dat gy er alle dagen eenen brengen zult. Dat moet gy op u nemen.'

- 'Lief kind,' sprak Steven lachend, 'dat ware voorzeker een aerdig middel; maer ik reken er niet op dat de Muzen my, alle dagen, eenen louis in den zak zullen steken.'

- ‘En dat is in 't geheel niet noodig. Gy weet dat moeder, zonder bril, byna niet en ziet. Ik heb alle de sleutels uit den huize, en alles moet my door de handen komen. Ik zal uwen gouden louis in eene geslotene doos leggen, waervan ik den sleutel bewaer en ik zal hem u alle dagen terug in de handen steken.’

- ‘Goed, kostelyk, voortreffelyk!’ riep Steven en hy sprong en danste de kamer rond. ‘Laet my toe u te omarmen, beminlyk kind. Ik begryp nu alles. Ik breng alle dagen mynen gouden louis, alsof ik hem door myn dichtertalent won. Ik zal u alle dagen zien en kan my door uwe moeder doen beminnen; dan trouwen wy, en komt het bedrog eindelyk te wete, wat zal het schelen?’

- ‘Wat,’ - riep Mariette vol angst - ‘gy zoudt waerlyk uitvoeren wat ik uit lachtmerkt zeide.’

- ‘Dat zal ik, by Apol en de negen Muzen.’

- ‘Hemel!’ riep Mariette, daer komt moeder; ik hoor haren slependen tred op den trap. Steven, doe wat ik zeg, en ga naer uw zolderkamerken.’

- ‘Neen, kind lief, ik blyf. Met mynen gouden louis gewapend, durf ik den vyand trotsch onder de oogen treden.’

Men hoorde op de trappen, al digt by, een sterk gesnuffel en gekuch. Mariette vlugtte in hare kamer. Vrouw Bernard kwam te voorschyn. 't Was met der daed eene merkwaerdige dikke vrouw, die vrouw Bernard: kop, hals, romp, armen, alles was van eene verbazende dikte, zoo dat zy, in haer grauw katoenen kleed gehuld, fel aen den wandelenden stam eens eeuwenheugenden eiks geleek. Als zy den dichter, die middelerwyl onder hare oogen trad, in haer gezigt kreeg, riep zy op schreeuwenden bastoon.

- ‘Wat is dat nu weder, dat ge voor myn deur om en weêr ligt te kwispelstaerten! Ge weet dat ik u sedert lang verzocht heb uwe waer ergens te gaen uitkraeijen.’

- ‘Beminde vrouw Bernard...’ begon Steven.

- ‘Ik ben uwe beminde niet. Ik bemin u in 't geheel niet, en het ware my zeer aengenaem indien gy my van uwe vriendschap wildet verlossen. Ik moet u daerby nog verzoeken u voortaen met my noch myne dochter niet meer te bemoeijen.’

- ‘Ge weet dat ik boven woon...’

- ‘Ja, maer dat is geene reden om hier voor myne deur een duivenhok te houden. Gelooft ge misschien dat ik zoo dom ben als ik het schyn, denkt ge dat ik niet zie wat er omgaet. Als die heeren dichters, die, 't zy in 't voor bygaen gezeid, wel de onnuttigste schepselen zyn die God op zyne wereld heeft loopen, zich op het papier zot gevryd, gezucht en geweend hebben, willen zy 't beproeven op levende roozen, frissche wangen en vurige oogen. Dat smaekt inderdaed beter. Maer, ééns voor al gezeid, daer zal niets van komen.’

- ‘Maer, beste dame, geen dezer inzigten heb ik. Ik kom slecht om u eenen grooten dienst af te vragen...’

- ‘Eenen dienst, dat is my zeer onaengenaem, Mynheer Steven. Ik ga geene verbintenissen met u aen. Zoudt gy misschien geen geld hebben en dit komen leenen 't welk eene arme vrouw met veel moeite bespaert?’

- ‘Neen, neen, ik breng integendeel geld.’

- ‘Gy brengt my geld!’ herhaelde vrouw Bernard op meer dan twyfelachtigen toon.

- ‘Oordeel, - eenen gouden louis dien ik van daeg gewonnen heb.’

- ‘Oh, eenen gouden louis! Laet zien. Het is toch geen verguld spelmark.’ Zy trok uit haren zak eenen grooten bril dien zy, zoo goed mogelyk, op haren kleinen neus vestigde, ging by het vuer zitten en het goudstuk vonkelde haer vrolyk tegen.

- ‘Heilige Maria,’ riep zy uit en zy bezag het met lachende oogen. ‘Inderdaed, een echte, nieuwe gouden louis. Wat zyt ge er van zin er mede te doen, Mynheer Steven?’

Deze antwoorde: ‘Ik denk, beste vrouw Bernard, dat het goed is aen de toekomst te denken. Ik heb tegenwoordig een goed bestaen als opsteller eens nieuwsblads dat wel verspreid is en ik win alle dagen eenen gouden louis. Wat zoudt gy ervan denken, weerde dame, indien ik u alle dagen deze kleine gouden rondjes te besparen gave, - ik kan het, want ik win er nog wat by, - en my aldus eenen kleinen schat maekte, die my eens ten nutte zou komen. Ik kan met geen geld om, en daerby myne kamer sluit zoo slecht dat ik voor mynen schat zou vreezen. By u integendeel zou hy in zekerheid zyn alsof hy zich in de kassen Gods bevond.’

- ‘Goed zoo, lieve heer Steven, dat is nu een redelyk verzoek, daer ik niets tegen intebrengen heb. Ik wil geerne doen wat ge vraegt, als gy het dan toch meent.’

By deze woorden, ging zy de kamer in: Steven volgde haer. ‘Mariette, Mariette’ - riep ze, en het meisje trad, met gloeijend aengezigt, uit een zykamerken. - ‘Zie eens, Mariette, daer heeft Mynheer Steven eenen gouden louis, dat lief, rond, glinsterend ding te besparen gegeven en hy zal er voortaen dagelyks eenen brengen. Zeg, waer sluiten wy het in, opdat het veilig zy?’

- ‘My dunkt,’ sprak Mariette, met stille, eenigzins bevende stem, - ‘dat wy het in mynen spaerpot kunnen steken. Hy is gevallig lêeg.’

- ‘Ja, doe het zoo. Maer pas wel op dat ge den spaerpot en den sleutel goed bewaert.’

Mariette nam den gouden louis, met geveinsde onverschilligheid op, en liet hem in den spaerpot vallen, terwyl zy Steven eenen blik toestuerde, waer angst en liefde, in gelyke deelen, in gepaerd gingen. Steven klom op naer zyne kamer na eenige hoffelykheden gezeid te hebben.

De zaek goed begonnen en doorgebroken, ging onverbeterlyk. Mariette nam, als moeder sliep, den gouden louis uit zyne gevangenis en stak hem, des morgens vroeg, haren beminde heimelyk toe. Deze kwam dan

later, met eenen lach op den mond, offerde den louis op het outer der spaerzaemheid, oogstte lof in, redekavelde met vrouw Bernard, en wisselde ooglonkjes met Mariette. Zoo verliep er eene week.

Den achtsten dag, sprak vrouw Bernard tot hare dochter: ‘Zeg, Mariette, die Steven is toch in 't geheel zoo geen losbol als ik het altoos gedacht heb. Hy heeft toch wel eenige goede gaven.’

- ‘Ge ziet dan, moeder, dat ik gelyk had. Ik heb u dikwils gezegd dat hy...’

- ‘Na, na, wy zullen zien. Acht louis heeft hy gebragt. Wie weet hoe lang het zal duren. Hy zal ze misschien al gauw terug vragen, en als ze zoo eens oneerlyk verdiend

waren. Want, lieve God... met die kribbelary, zoo heet het immers, zoo gewonnen, zoo verteerd.'

Den twelfsten dag, sprak vrouw Bernard: 'Ik wilde wel, Mariette, dat gy een weinig vriendelyker waert jegens Mynheer Steven. Ge beziet hem ter nauwernood en ge weet hem geen woord toetesturen. Hy zal u voor eenen domkop houden. Hy wint nu veel geld en met zulke lieden moet men beleefd handelen.'

Toen Steven weinig daerna in de kamer trad, wierp hem Mariette eenen zoo vrolyken, zoo liefdevollen oogslag toe, en zy wist in het *lieve Steven* waermede zy hem begroette, zoo veel hartelykheid te leggen, dat het vrouw Bernard, die dan byzonder goed hoorde en juist haren grooten bril op den neus had, wel een weinig verwonderde.

- 'Luister, Mariette,' - sprak zy op bytenden toon, als Steven de deur uit was - 'wat is dat dan toch met die zoete blikken en dit vertrouwelyk handdrukken, dat ik van daeg bemerkt heb?... Ik wil toch niet veronderstellen...'

- 'Wel zegdet ge my zelf niet, moeder, dat ik jegens Mynheer Steven beleefd zyn moest.'

- 'Beleefd ja, maer daermede af. Neen, neen, Mariette, zoo wyd zyn wy nog bylange niet. Zoek my geene kluchten wys te maken. Als het op trouwen aenkomt, geef ik u liever den eersten den besten goeden winkelier als eenen verzenmaker die van daeg wel eenen gouden louis wint maer misschien, het overige des jaers, van honger vergaet.'

Den veertienden dag, lag vrouw Bernard ziek te bedde: 'Mariette' riep ze 'geeft my toch eens het geld van Mynheer Steven. De tyd duert my te lang, ik speel wel geerne een weinig met de kleine gouden louis.'

Het meisjen was niet weinig verlegen. Hy, die nevens haer hadde gestaen, zou een vlammend rood op hare wangen gewaer geworden zyn, als zy sprak: 'Moeder lief, ik heb den sleutel ergens gelegd, ik weet niet waer.'

- 'Welke nalatigheid!' - grommelde moeder van uit haer bed. 'Dien geld toevertrouwd is moet den sleutel op het hert dragen. Wat zou Mynheer Steven zeggen indien hy nu zyn geld terug herlangde. Zoekt hem dan, den sleutel, toe kind.'

Mariette zocht met veel gerucht maer kon toch niets vinden. De moeder werd toornig, weende van ongeduld en stampte tegen het voeteinde. Eindelyk zeide zy, met moeite adem scheppende: 'Geef my dan toch ten minste den spaerpot hier, dat ik eens kwikke hoe zwaer hy is.'

o Onuitputtelyke spitsvinnigheid eéns vrouwenharten! Mariette, dit onnoozele, onervarene maegd, vond oogenblikkelyk eenen uitvlugt voor de onverwinnelyke moeijelykheid die zich onverwachts opdeed. 'Moeder lief,' zeide zy, 'laet toch dat geld in vrede. Ge weet immers dat de geneesheer u alle onsteltenis verboden heeft; welligt zou het geld u ontstellen en ik zou het my verwyten.'

Hoe vrouw Bernard ook bad en weende, Mariette bleef onverbiddelyk tot dat moeder, door toorn afgemat, in slaep viel. Het meisje sloop de deur uit; Steven wachtte op haer. De gelukkigen klapten en koosden, hy lachte om hare fynheid; zy mymerde zuchtend: 'Het is nogtans slecht gehandeld.'

Den twintigsten dag, sprak vrouw Bernard tot Steven, die den gouden louis voor de twintigste mael geofferd had;

‘My verwondert uw geluk en nog meer uwe standvastigheid. Ge hebt my reeds twintig gouden louis toevertrouwd; dat maekt al een aerdig sommeken; als uit zoo voort gaet, hebt ge na jaer en dag een goed spaerpotteken.’

- ‘O!’ - antwoorde Steven, - ‘ik hoop nog meer in 't toekomende. Maer, denkt ge niet, Madame, dat ik met myne tegenwoordige winst eene vrouw zou kunnen nemen?’

- ‘Hum, zoudt ge op trouwen denken?’

- ‘Wel juist wel niet, maer het is toch niet geheel onmogelyk. Veronderstel, een voorbeeld slechts, dat Mariette eenen man hadde die haer dagelyks eenen gouden louis t' huis bragt, zoudt ge daermede niet te vrede zyn?’

- ‘Wat wilt ge daerdoor zeggen? - “o Niets byzonders, het is slechts eene veronderstelling.”

- Ik dacht dat gy het meendet. Ik vreesde dat ge op myne dochter uitwaert. Als het niet waer is, dan zoo veel te beter. Nu, myn beste heer Steven, neem het niet kwalyk; ge zyt regt het kind des geluks; ge wint veel geld, maer het zal niet blyven duren. Uwe toekomst schynt my nog gansch wisselvallig en voor myne dochter, vraeg ik een huisje waer zy voor altyd warm, gemakkelyk en veilig woonen kan.’

Steven zond Mariette, wier schoone boezem onder 't zuchten klom en daelde, eenige mismoedige blikken toe: ‘Het moet toch gebeuren,’ fluisterde hy haer by 't voorbygaen in 't oor.

Een paer dagen daerop, was het Mariette onmogelyk den gouden Louis uit den spaerpot te truggelen. Vrouw Bernard, die nog ziek was, had haren slaepstoel, waerin zy ineengedrongen zat, voor de kas doen zetten, die den spaerpot opsloot. Tegen den avond, was zy ingesluimerd en als vrouw Bernard eens sliep, zou haer, voor het gestelde uer, de bazuin des laetsten oordeels niet opgewekt hebben. 's Anderendaegs, deed zy zoo grillig Mariette dan t'een, dan 't ander huiswerk verrigten, dat haer geen oogenblik voor haren vriend overschoot. Als Steven verscheen, bezag vrouw Bernard eene lange wyl zyne vingeren; daer haer de stralen des goudstuks niet tegenschoten, zei zy half kwaed:

- ‘Ge brengt me van daeg geenen louis, Mynheer Steven?’

- ‘Neen, lieve vrouw Bernard,’ kreeg zy tot antwoord. - ‘Hoe, zyn uwe goudbronnen reeds opgedroogd?’ - In 't geheel niet, maer ik heb hem reeds uitgegeven.’ - ‘Zoo en waeraen dan, als ik het mag vragen?’ - ‘Ik heb het noodig gevonden myne *garderobe* een weinig te voorzien. Ik ga waerschynlyk trouwen, vrouw Bernard.’

Een zeer lang getrokken *zoo* werd hem beantwoord. Een geoeffend oor kon in het uithalen dezes *zoo* wel een weinig spyt bestatigen.

- Ja, ja, weerde vriendinne. Er zyn my eenige voordeelige gelegenheden. Ik denk de dochter eens ryken koopmans, met twintig duizend gulden bruilofsgift, te trouwen.’

Vrouw Bernard keerde zich in haren zetel onrustig om en wêer, en die onrustige bewegingen gebeurden niet zonder zuchten en knorren. - ‘Het is toch droevig,’ zeide zy eindelyk ‘dat de jongelingen hedendaegs niet meer als voor het geld trouwen.’

- ‘Volgens uwe denkwyze, moet gy hun daerin gelyk geven, vrouw Bernard. Ik zal, door dit huwelyk, myn leven op vasten grond regelen en, voor myn bestaen, niet meer van de grillen des lots afhangen.’

- ‘Maer, zeg my dan, om Godswille, Mynheer Steven, wie er zoo zot is u zyn dochter te geven?’

- ‘Dat is tot hiertoe een geheim... Maer daerom moet men toch niet zot zyn. Wat denkt gy dan? Eenen man, die alle dagen, eenen gouden louis verdient, en die welhaest

nog meer verdienen zal daer hy eenen naem begint aen te winnen en misschien wel eens onder de eerste dichters des lands zal gerekend worden, kan men dien eene slechte *parti* noemen.'

- 'Na, in alle geval, het gaet my niet aen,' sprak vrouw Bernard op verdrietigen toon, en Steven ging weg terwyl hy in zyne handen van blydschap wreef.

Den dag daerop, toen de gouden louis voor de vier en twintigste mael in den spaerpot viel, gebood vrouw Bernard aen Mariette uittegaen, wy zy eenige woorden in 't geheim aen Mynheer Steven te zeggen had.

- 'Hoor, myn beste,' sprak zy met eene vriendschap die zy nog nooit in haer verkeer met den dichter gebruikt had, toen Mariette de deur achter zich had toegetrokken, 'daer hebben my vele dingen dezen nacht toen ik niet slapen kon in 't hoofd gehangen. Hebt gy uw huwelyk al onherroepelyk besloten?'

- Neen, onherroepelyk niet. Ik ben nogtans op het punt het te doen. Ik zal van daeg den laetsten beslissenden stap afleggen.

- Overleg die zaek wel, beste vriend. Een jongeling kan door zyn huwelyk, zich op eens in 't ongeluk dompelen; bovenal, indien hy te veel om het geld bezorgd is. Er zyn moeders, Gode zy dank, ik ben van dat getal niet, die blykbaer jagt maken op mannen gelyk gy. Wie weet of men u, door zulke verblindende beloften, niet zoekt in het net te krygen. Daerom wees voorzichtig, beste heer Steven.'

- 'Ge kunt gelyk hebben, vrouw Bernard. Maer, waer wilt gy daermede naertoe.'

- 'Ik zou u wel eenen anderen voorstel kunnen doen.' - 'o Wat zyt ge goed, mensch lief.'

- 'Ik moet u vooreerst zeggen dat het gedacht dat ik van u had vandaeg veranderd is. Ik heb u leeren beminnen en achten sedert dat wy ons nader kennen. Ge hebt my, op vier en twintig dagen, vier en twintig louis... meer neen, dat is de hoofdzake niet. Ik acht u eenen werkzamen en spaerzamen jongeling; daer is meer aengelegen. Ik weet ergens een meisje, dat men zou het zeggen, voor u geboren is.'

- 'En die is..?' vroeg Steven, terwyl, onder schynbare geestpanning zich rimpels op zyn voorhoofd vormden.

- 'Het is geen onaengenaem meisje; ik zou ze zelfs schoon kunnen noemen. Daerby goedhartig, godvruchtig en huishoudend. Hoe, ge raedt het niet?'

- 'In der waerheid, neen. Ik herdenk alle de meisjens onzer kennis en vind er geen die uwen lof verdient. Misschien ken ik in 't geheel die niet van wie ge spreekt.'

- 'Toe, ja, gy kent ze van naby; ik geloof zelf dat gy haer niet haet. Raed ge nu nog niet?'

- 'Ge zet my in de grootste verlegenheid. Ik denk toch niet dat het Mariette is...'

- 'Wel, wat zegt ge van Mariette?' vroeg vrouw Bernard stil en geveinsd,

Steven sprong op: 'Wat' - riep uit hy - 'ge zoudt willen? O ge dryft den spot met my. Mariette, myne vrouw... dit is onmogelyk.'

- 'Blyft by de rede, vriend. 't Is mogelyk, indien ge wilt. Ge kunt myn schoonzoon worden, zoo goed als een andere. Ik zeg het nog, Mariette is in het geheel niet arm; myn man zaliger heeft my een goed sommeken overgelaten en God heeft den penning der weduwe gezegend. Onder ons twee gezegd, het komt er by my niet op aen, twee duizend gulden voor huwelyks gift te geven.'

- ‘Ik kan van myne verwondering niet terugkomen’ riep Steven, gansch buiten staet zyner vreugde meester te worden. - ‘Inderdaed, uw voorstel is goddelyk! Mariette, myne vrouw! O dat klinkt in myne ooren als muzyk der hemelsferen. Maer, ik vrees, ik vrees dat zy niet zal wilen.’

- ‘o! Daer sta ik voor in. Mariette! Mariette!’ - riep zy met heldere stem. Het meisjen trad haestig en met hoogroode kaken ter kamer in.

- Hoor, Mariette, ik heb zoo even uwe hand aen Mynheer Steven toegestaen. Ik hoop dat gy u zult gedragen als eene gehoorzame dochter.’

- ‘Maer, moeder lief.’

- ‘Geen tegenspreken, het is myn wil; en zoo gy my niet kwaed wilt maken, zult gy hem aenstonds den verlovingskus geven.’

Steven liep naer het meisjen en drukte haer, die spraekloos in zyne armen viel, met het volmaekt geluk der voldane liefde, op borst en mond. Daerop volgde een tooneel dat veel warmer en hartelyker was dan vrouw Bernard, wier slappe oogen, het blozen der wangen, de blikken en de liefkozingen niet waernemen konden, het zou verondersteld hebben. Wie kon er gelukkiger zyn dan Steven en Mariette?

Op eenen der volgende avonden werd, op een klein schouwburg der stad, het eerste tooneelstuk van Steven uitgevoerd. De schalk had de geschiedenis des gouden louis tot een klein kluchtspel vervaerdigd, en was er in gelukt het door den tooneelbestierder te doen aennemen. Als beginneling kreeg hy het derde der opbrengst. Tegen den avond van dien dag, ging vrouw Bernard uit en zy kwam, by geval, omtrent het schouwburg; de groote plakkaert, die het stuk aenkondigde, viel haer onder de oogen. Zy zette haren bril op en las: *De gouden louis*, kluchtspel door Steven. De naem des stuks en nog meer die van den schryver ontstaken hare nieuwsgierigheid. - ‘Ik ben toch begeerig,’ dacht zy, ‘te weten wat myn toekomende schoonzoon zoo al schryvelt.’ Zy waegde eenen plakket en werd door den stroom der menigte tot eene der hoogste gaenderyen des gebouws medegesleept. o Wonder! Als het doek opging, meende zy zich zelve, Mariette en Steven op de planken te zien. De vertrouwelyke omgang dezer beiden, het fyn bedrog jegens haer gepleegd, eene menigte vrolyke tooneelen, waerin zy, tot groot verzet van het publiek, den rol der bedrogene speelde, ontvouwden zich beurtelings voor hare oogen. Hare gewaerwordingen veranderden trapsgewyze: eerst belang, dan ontzetting, dan toorn en eindelyk woede; en nu de waerheid vattende, verliet zy het schouwburg met het vast voornemen over beide geliefden eene schrikkelyke wraek te nemen en ze door geweld voor eeuwig te scheiden.

Snauwend en kuchend kwam zy te huis. - ‘Mariette, Mariette’ - riep zy, toen zy binnentrad, met eene stem helklinkende als eene bazuin; en als het kind verschrikt, haer met een licht te gemoet kwam, schreeuwde zy: ‘Geef my seffens het geld van Mynheer Steven hier.’ Te vergeefs zocht het meisje eenigen uitvlugt; moeder herhaelde hare vraeg met dusdanigen indruk, dat Mariette al bevend de kas opendeed en, met bleek gezigt en vochtige oogen, den spaerpot aen moeder gaf. Haestig en krampachtig schudde zy er mede. Daer rammelde de arme gouden louis, heel eenzaem en als beschaemd, in de breede ruimte. ‘Het is dan waer,’ riep vrouw Bernard, en zy wierp grimmend den spaerpot op den vloer. - ‘o! Gy slang! o Verraderlyk stuk! maer dat zult ge bekoopen! en die verzenknoeijer zal geenen voet meer over mynen drempel zetten.’

Nauwelyks waren deze woorden over hare lippen, of Steven stormde zingend en dansend de kamer in. Zyne oogen glinsterden van vreugde en geheel zyn voorkomen

verried een hoog, een vervoerend geluk. Zonder de droefheid van Mariette te bemerken, zonder op den toorn van moeder acht te slaen, drukte hy het weenende meisje in zyne armen, en deed ook zoo veel met de dikke vrouw Bernard, die zich te vergeefs verweerde en losrukken wilde, en die, onder zyne kussen, slechts met groote moeite deze woorden stamelen kon: - 'Uit myne oogen, bedrieger!'

- 'Ge weet dan alles?' - riep Steven, - 'he wel, zoo veel te beter! ik kan my dan die biecht sparen. Ja, moederken, wy hebben u een weinig bedrogen, daer wy elkander te zeer beminnen om gescheiden te kunnen leven. Maer, weest gerust; zie, uit den eenigen gouden louis zyn er, zoo niet vier-en-twintig, dan toch zestien gekomen. Ik heb ze daer even voor myn stuk, dat veel byval gevonden heeft, getrokken. Maer nog een beter berigt; eindelyk heb ik de plaets van opsteller van het Nieuwsblad, dat wyd en zyd verspreid is, verkregen. Menschen lief, die brengt my jaerlyks twaelf honderd gulden op, de winst van buitengewoonen arbeid niet in begrepen.'

Steven liet, terwyl Mariette, in stille gelukzaligheid, aen zynen hals hing, zestien echte goudstukken in den schoot der nog wel een weinig ontstelde vrouw Bernard vallen. Moeten wy er byvoegen dat dezer toorn onder het gewigt van eenen zoo duerbaren en klinkenden last bezweek, dat Steven met Mariette trouwde, dat hy een voortreffelyk dichter en goed burger is geworden en dat zy beiden een gelukkig en benydenswaerdig paer uitmaken?

Mariette liet voor den gouden louis, die de eerste grondsteen was van haer geluk, een beursje maken, en zy droeg hem op hare blanke borst. Nooit had hy vroeger eene schoonere plaets gehad.

P.X.

Schoonheid.
Zeer vrij naar het Spaansch.

Wanneer ge bij de bloemen gaat,
Pluk dan de liefste om u te smukken,
O, als gij in den gaarde staat
Zoudt gij uzelve wel moeten plukken.

Want de bloemekens weten zoo goed,
Dat ge zijt de gevierdste der schoonen,
Dat hunne frischheid wijken moet
Als ge uw gezichtjen wilt toonen.
Wanneer ge bij de bloemen gaat,
Pluk dan de liefste om u te smukken,
O, als gij in den gaarde staat
Zoudt gij uzelve wel moeten plukken,

Geuriger als de roozen is
De adem stroomend langs uwe lippen,
Peerlen, die uwe ziel ontglippen,
Zijn uwe kussen, zoo warm als frisch.
Wanneer ge bij de bloemen gaat,
Pluk dan de liefste om u te smukken,
O, als gij in den gaarde staat
Zoudt gij uzelve wel moeten plukken.

Ook der bloemekens glans verdwijnt,
Gij zult immer van schoonheid blaken,
Want als gij in den hemel verschijnt
Zal niemand u schooner maken.
Wanneer ge bij de bloemen gaat,
Pluk dan de liefste om u te smukken,
O, als gij in den gaarde staat,
Zoudt gij uzelve wel moeten plukken.

EMANUEL HIEL.

Brussel 1862.

Aan Brugge,
ter gelegenheid van 't vii[e] taalkongres.

K heb Tollens noch Bilderdijck nimmer gekend,
Die barden vergrijsd in de kunsten!

ô Had ik die dichters vanbij mogen zien,
Hun harpakkoorden aanhooren,

Gewis had mij 't harte verdubbeld geklopt,
En nimmer had ik dat vergeten!

Doch, kon ik noch Tollens noch Bilderdijck zien,
'K mogt Beets en Van Lennep aanschouwen,

Van Lennep, den lievling van 't nederlandsch volk,
Die hoog aan de spits is gezeten!

Zyn blikken verraden een ziele vol gloed,
Een hart puur van goud en van liefde,

En Beets, met zyn statig en ernstig gelaat,
Die magtig elks aandacht kan boeijen,

Het zij hij van dichtkunst of Nêerland verhaalt,
Van lief of van leed u komt spreken!

ô Brugge, gij hebt me een genoegen verschaft
Waarom ik u dank kom betuigen;

Want kon ik noch Tollens noch Bilderdijk zien,
'k Mogt Beets en Van Lennep aanschouwen!

AD. BEERNAERT.

Alveringhem, 14 September 1862.

Tentoonstelling van Londen.
Briefwisseling.
Londen, 20 october 1862.

Den heere Bestuerder der *Vlaemsche School,*

Gy kent het spreekwoord: *Beter laet dan nooit.* Ik koom u heden verzoeken dit gezegde ten mynen voordeele te willen toepassen en my te vergeven niet vroeger aen uwen wensch voldaen te hebben, met u eenige regelen te zenden over de belgische kunststukken in de *International Exhibition* alhier. Het spyt my dat ik niet eerder de gelegenheid heb gehad zulks te doen; althans hoop ik dat gy my myne traegheid niet ten kwade zult aenrekenen.

Hierna heb ik in weinige woorden de aenmerkingen aengehaeld welke ik tydens myne bezoeken in de tentoonstelling gemaekt heb.

Men mag met regt zeggen dat onze schilderschool den grootsten byval geniet. Deze goede uitslag is te wyten aen de uitmuntende hoedanigheden der tafereelen die België vertegenwoordigen. Zy zyn, wel is waer, klein in getal, als men ze met die der andere landen vergelykt; slechts 115 schilderyen treft men in de belgische afdeeling aen. Maer deze stukken zyn alle echte meesterstukken, en vormen op hun geheel de keurigste verzameling uit die men zien kan. Onze schilders hebben met eer den roem onzer oude school staende gehouden en aen de vreemden doen zien dat de geest van Rubens, Van Dyck, Jordaens, Teniers, hun nog bezielt.

De twee meesters, wier werken het meest bewonderd worden, zyn de heeren Gallait en Leys.

M. Gallait is een historieschilder in den vollen zin des woords. Zyne werken overtreffen in gedacht, in gevoelen en in uitvoering, al wat te Londen is ten toon gesteld. Hy is met regt de *lion* der tentoonstelling. De indruk die zyne tafereelen op den geest verwekken, is zoo sterk dat, als men ze aenschouwt, zy doen vergeten al wat men vroeger heeft gezien en, alsmen doorgaet, zy immer voor den geest blyven zweven.

Eene opmerking, welke ik alhier verscheidene malen heb hooren maken, is dat er in alle zyne scheppingen eene weemoedige ernst doorstraelt. Zulks is waer, maer is dit de weemoedigheid niet van eenen Dante, eenen Byron, eenen Schiller, eenen Tasso, eenen Ruysdael?

De heer Gallait heeft vyf groote historische tafereelen gezonden, dry anderen van kleineren omvang en één portret, - dat van Paus Pius IX.

In zyne twee tafereelen over den *Graef van Egmont*, treft men eene kracht, eene stoutheid aen, die moeijelyk zullen geëvenaerd worden, en zyne *Inneming van Antiochië* biedt ons eene *furia*, eenen drift die den heere Gallait gansch eigen is.

Maer het eerste zyner tafereelen is zyn *Keizer Karel afstand doende van de kroon;* in deze grootsche samenstelling, zoo keurig door beleid als bewerking, heeft de heer Gallait waerlyk het toppunt der volmaektheid bereikt.

Wat het portret van Paus Pius IX betreft, men zegt dat het zeer gelykend is. Het is zeer wel bewerkt, nogthans dunkt my dat het portretschilderen ware vak des meesters niet is.

De heer Leys is een echt oudheidskundige. Voor hem bestaet er niets dan de XVe en XVIe eeuw; zyne tafereelen zyn de schoonste verklaringen die men vinden kan voor de geschiedenis dier tyden. Nooit heeft eenig schilder zich tot zulk punt de zeden en de gewoonten dier verloopene eeuwen weten eigen te maken. Huisraed, kostuem, manieren en kleur, 't is alles zoo waer, 't draegt alles zulk een *type*, alsof in hem Albrecht Durer of Lucas van Leyden herleefden. Ik zou byna durven zeggen, hoe vreemd dit ook moge schynen, dat de originaliteit van den heer Leys bestaet, in eene niet originaliteit.

Niettegenstaende alle de oudheidskundige waerheid, die tot zelfs in de minste kleinigheden in zyne voortbrengsels doorstraelt, weet de heer Leys zeer wel door zyne zamenstelling het belang op te wekken en het hart te roeren. Zyn *Jonge Luther*, *hymnen in de straten van Eisenach zingende*, is vol eener misschien wat te gothische, maer voorzeker zeer bevallige eenvoudigheid. *De Afkondiging der Inkwisitie in de Nederlanden* is een tafereel vol ingetogene drift, waer elk persoon den stempel

draegt eener zeer verschillende *individualiteit*, goed begrepen en goed uitgedrukt.

Alhoewel de heer Leys geene dier tafereelen gezonden heeft welke hem vroeger met eenen tred aen het hoofd der koloristen stelden, prykt hy met vollen luister aen het hoofd onzer schilders en toont dat hy in de vakken die hy thans behandelt, niet eene zyner goede hoedanigheden van vroegere dagen verloren heeft.

De heer Lies, die met zoo veel kunde, de voetstappen van den heer Leys volgt, is vertegenwoordigd door zynen *Vrouwenroof, plundering en brandstichting.* Dit is zeker het heerlykste werk dat wy van dezen meester kennen en het heeft met regt de algemeene bewondering op zich getrokken.

Van den heer Pauwels hebben wy de *Weduwe van Artevelde en de ballingen onder Alva.* Gy kent reeds deze twee tafereelen, zoo krachtig van koloriet; zy hebben met eere in de antwerpsche tentoonstelling geprykt en hebben hier niet minder byval gevonden.

De heer Thomas heeft zyn *Judas Iscariotes* gezonden. Ongelukkiglyk is zyn tafereel zeer hoog geplaetst en het verliest daerdoor zeer veel voor het oog der aenschouwers. De samenstelling is zeer goed, de uitdrukking zeer krachtig en het geheel zeer wel verlicht.

Den zelfden lof kan ik den heere Slingeneyer voor zyn *Vesalius* niet aenrekenen. Zyn werk is koud, ledig en bleek en men zoude het welligt niet opmerken, ware het niet door de uitnemende grootte van het doek. Ik had liever gewenscht dat de heer Slingeneyer zyne samenstelling op eene kleine schael vervaerdigd had.

Tusschen de meest bezochte historieschilders, moet ik nog noemen den heer Van Lerius, voor zyne *Jeanne d'Arc*, welker uitvoering ernstige hoedanigheden bevat en den heer Portaels voor zyne *Hongarische Landloopster*, die byzonder schoon is; de *Rebecca* van dezen laetsten schilder zou beter zyn indien zy een weinig meer bybelsch voorkomen had.

M. Hamman heeft zyn *Adriaen Willaert* gezonden; deze samenstelling is zeer fraei en ook veel geprezen geweest.

Gy weet het; de heer Hamman zoekt meestal zyne voorwerpen op uitheemschen bodem; jammer maer dat hy niet dan al te veel aen den vreemden smaek opoffert.

De heer Willems bezit goede hoedanigheden; gelyk de oude meesters der vlaemsche schilderschool munt hy uit in het schilderen van jonge vrouwen, in zyde gekleed en met kanten behangen. Maer zyne stukken, hoe meesterachtig ook behandeld, zyn misschien een weinig koud; althans hebben zy my in het geheel niet getroffen.

Meer aentrekkend zyn de frissche samenstellingen van den heer Dillens; hier is alles leven, alles gevoel. De *Winter in Zeeland* en de *Brugtol* zyn aengename tafereelen; de kleur is krachtig en de uitvoering bezit die betooverende frischheid die een der kenmerken van den heer Dillens is.

Nog een uitmuntend schilder is de heer Madou; zyne stukken zyn zeer levendig en meesterachtig behandeld.

De heer De Block moet zeker tusschen de beste onzer genreschilders gerekend worden. Zyne *Bybellezing* is byzonder bevallig. Er zweeft over het doek een geurige wasem van huiselyk geluk en gansch de voorstelling, doordrongen van zonnegloed en lucht, is buitengewoon fyn van toon en malsch van penseeling. *Koude en honger* levert een levendig *contraste* met het voorgaende; de nare waerheid van dit tafereel doet u onwillig sidderen. Buiten deze zoo roerende stukken, heeft de heer De Block er nog twee andere gezonden: eene *vlaemsche kermis* en een *optocht naer de kerk.*

Beide zamenstellingen munten uit door de prachtigste toonen en eene buitengewoone reinheid van gevoel.

De heer J. De Braeckelaer zond zyn *Sinte Greef*, eene frissche en natuerlyke samenstelling. Van den heer De Grou, hebben wy *Keizer Karel 's dood* en *Schending en leedwezen*, een zyner gevoeligste en best gelukte schilderyen.

De afwezigheid, *de weduwe* en *de bloemruiker* van Alfr. Stevens; zyn verdienstelyke werken; maer wy betreuren dat de schilder zoo zeer de fransche manier navolgt.

Tusschen de beste landschapschilders telt men M. Bossuet; deze schilder is misschien niet genoeg gekend noch gewaerdeerd; zyne penseeling is krachtig en warm van toon.

De heer Roffiaen heeft een gezicht van het meer *Hinterzee*, in Beijeren gezonden; het is onder alle oogpunten een heerlyk stuk.

De dieren uit *het gezicht uit de Kempen* van den heer L. Robbe zyn zeer wel bewerkt; myns dunkens is het landschap niet op de zelfde hoogte alhoewel het eene bekwame hand verraedt.

De heer Verboeckhoven is reeds lang bekend als een kundig schilder; in onze wereldtentoontelling is hy zynen naem deftig waerdig gebleven.

De *wolf* van M. Verlat is alhier zoo wel als, in 1861, te Antwerpen, algemeen bewonderd geworden. De heer Verlat is nog jong en alles belooft dat hy een onzer beste schilders worden zal.

Na deze stukken moet ik u nog opnoemen den *waterval* van M. Kuhnen: de *vallei der Amblève*, door M. Kindermans, meesterlyk geschilderd en treffend van waerheid. De heeren Lamorinière, Fourmois, De Winter en Van Meer hebben insgelyks eenige hunner beste stukken gezonden.

De zeeschildering is vertegenwoordigd door den heer Claeys; zeker is deze meester niet zonder kunde; maer, helaes! in dit vak moeten wy buigen voor de engelschen en de duitschers.

In de plaetsnykunst hebben wy insgelyks te stryden tegen de andere scholen; nogtans houden de heeren Bal, Desvachez, Franck, Meunier, Michiels en Wildiers het vaendel onzer school hoog en deftig in de lucht. Zy mogen met eere staen nevens de beste vreemde meesters.

De beeldhouwkunst is niet wel vertegenwoordigd, in den zin dat er weinige meesters hunne stukken gezonden hebben. Oordeel: van Willem Geefs hebben wy *Genoveva van Braband;* van J. Geefs, de *Engel des kwaeds*, een meesterstuk; van Fraikin, *Venus uit het water tredende en het kind met de duif*, van Fiers, *de liefde in eene schelp schuilende;* van Frison, de *optooijing.* Van Hove zond ons zyn *kind spelende met eene kat*, Sopers zyn *jonge Napolitaen* en Kessels zyne twee *Discobolen.*

Ziedaer myne bemerkingen op onze kunstenares, ik hoop dat gy er eenig nut zult weten uit te trekken.

UEd. toegenegen, GILLISZONE.

Kunst- en letternieuws.

ANTWERPEN. - Het verslag der werkingen van het Kunstkongres dat in 1861, plaets had, is verschenen: Het vormt een schoon boekdeel in-8° van ongeveer 400 bladzyden in saèmgepakte letter, gedrukt by M.L. Delamontagne. Dit wezentlyk gedenkteeken, zyn wy verschuldigd aen M. Eug. Gressin Dumoulin, algemeenen secretaris van het kongres. Wy zyn innig overtuigd dat dit boekdeel eene plaets zal inruimen in

iedere ernstige boekenkast. Het is maer nu, dat de laetste toonen der feestklok uitgedoofd, en de rookwolken van het vuerwerk verdwenen zyn, dat men de juiste weerde beseft van die vergaderingen. Dit belangryk boekdeel doorloopende zal men verstomd zyn over het talent dat er in opgesloten ligt; wel is waer, er is niets stelligs beslist, doch zeker zal er een oneindig nut uit voortvloeijen daer men aen de gedachten van een aental beroemdheden van Europa kan putten. Buiten eene welberedeneerde inleiding van M.E. Gressin Dumoulin, bevat het boekdeel het verslag der zittingen der verschillende afdeelingen, alsook de algemeene beraedslagingen, en alle de belangrykste verhandelingen of ingezondene redevoeringen in verschillende talen. Wy zullen trachten by tyd en gelegenheid de byzonderste in het vlaemsch medetedeelen, en danken den heer Eug. Gressin Dumoulin voor de diensten door hem den vaderlande, met de uitgaef van dit merkweerdig boekdeel bewezen.

- Door koninklyk besluit van 6 november, wordt M.Ch.J.G. Nelis, leeraer van tweede latynsche klas by het koninklyk atheneum van Antwerpen, tot den leeraerstoel van latynsche rhetorika in hetzelfde gesticht benoemd, in vervanging van M. Wagener, overleden.

- De gunstiggekende dichter M. Willem De Marteau arbeidt aen een vaderlandsch zangstuk getilteld: *le Drapeau belge.* De muziek van dit stuk is verveerdigd door M. Adolph Chevalier adjudant-major by het 10e linie-regiment. Het zangstuk is der Hertoginne van Braband, met hare hooge toestemming, opgedragen.

- De *Nederduitsche Bond* heeft op 21 october ll. eene zitting gehouden welke door talryke leden werd bygewoond. Over het eerste punt aen het dagorde *Stedelyk budget - Nationael Tooneel*, hebben verschillige sprekers het woord gevoerd, en er werd besloten, dat de *Bond* een verzoekschrift aen de gemeente-raed zou sturen om aen te dringen op de bouwing van een lokael voor het vlaemsch tooneel en op de vermeerding van toelage. M. Backx gaf lezing van een welgeschreven opstel over den tegenwoordigen toestand van België. Het laetste punt van het dagorde, betrekkelyk de houding der Vlamingen in de kiezingen, werd tot eene volgende zitting verzonden.

- Verschenen in de drukkery van J.-E. Buschmann: *Sur la nécessité d'introduire et de propager en Belgique la Gymnastique scientifique*, *suédoise* door doktor De Ceuleneer-Van Bouwel.

- De tentoonstelling der antwerpsche school, Statieplaets, by M.C. Boon, is met twee schilderyen verrykt geworden: *de wacht van Abd-el-Kader gedurende de moorderyën van Syrië.* door M.J. Huysmans; *de morgen*, landschap, door M.J.F. Leemans.

- Wy hebben meermalen van den zoo verdienstelyke landschapschilder M.L. Fuchs gesproken; met veel genoegen hebben wy vernomen dat het taefereel dat zich te Amsterdam in de tentoonstelling bevindt, aldaer door eenen particulieren aengekocht is geworden.

- De bestuerlyke kommissie van het ondheidskundig Museum heeft nog ontvangen: van M.H. Carpentero, twee koperen beeldjes der H. Maegd, dagteekenende van de XVIIe eeuw. Van M. Leys, eene tapyt van de XVIIe eeuw, verveerdigd naer de teekeningen van den antwerpschen schilder Marten de Vos. Van M. Van Mol-Van Loy, het octrooi van koning Philip IV, by welk octrooi den drukker Godgaf Verhulst gemagtigd wordt het verhael der *Reis naer Jerusalem* van Broeder Jan Van der Linden uit te geven. Men weet dat dit werk sedert eene eeuw de geliefkoosde lezing onzer

vaderen was. In menig huisgezin wordt het nog met smaek gelezen. Van 't gemeentebestuer eene groote schouw, dagteekenende van de XVIe eeuw en welke in de stedelyke magazynen bewaerd werd. Deze schouw is merkweerdig schoon en bewerkt in den aert van degene welke de zael van het schepenen-kollegie op het stadhuis, versiert. Dezelve zal geplaetst worden in de *Gemeenten en Gildenkamer*, van het museum. Verschillende merkweerdige dokumenten, in de XVIe eeuw te Antwerpen van de pers gekomen.

- Eene muziekale bibliotheek is tot heden, uit hoofde der kostbaerheid, onmogelyk geweest voor een groot getal familiën. Hierin wordt thans voorzien door eene nieuwe en goedkoope uitgave van al de operas der beroemdste meesters, a rato van twee franks per partitie, by M.J. Odufré, fluitist-solo van het orkest van het koninklyk schouwburg. Al de partitiën zyn zorgvuldig gedrukt en gebrocheerd.

- M.G.J. Vanden Nest, zet gedurig zyne verhandelingen in den Dierengaerd voort.

GENT. - Op 24 dezer heeft M. Heremans, leeraer aen de gentsche Hoogeschool zyne lessen over de nederlandsche letterkunde hervat. Een groot getal studenten uit alle fakulteiten, en vreemde persoonen woonden de openingsles by. ‘Het is niet zonder zekere beschroomdheid, zegde de geleerde professor, dat ik telken jare het tydstip der heropening van dezen leergang zie naderen; maer ook telken jare, wanneer ik het spreekgestoelte beklim, ben ik gelukkig te bemerken, dat de yver der moedige jongelingen, die voor acht jaren den standaerd der vlaemsche beweging aen deze hoogeschool plantten, en de inrigting van dezen leergang vroegen, tot hunne opvolgers is overgegaen.’

Byna al de studenten die deze les bywoonden, behoorden tot het jongste akademisch geslacht. De vyanden der vlaemsche beweging, die gehoopt hadden dat een fakultatieve leergang over een tak van onderwys, die in de examina niet medegerekend wordt, weldra van zelfs zou gevallen zyn, moeten nu toch wel overtuigd zyn, dat, na eene proef van acht jaren, het vlaemsch element aen onze hoogeschool diepe wortelen heeft geschoten.

Verder handelde professor Heremans, over de duidelykheid in de poëzy, en, in zyne aenstaende les, zal hy over de gedichten van Nikolaes Beets spreken.

Buitenland.

PARYS. - Onlangs verschenen: *Armorial général de la Belgique*, *par M. Zelly de Nonbrison*, *1*^{e} *liv.* - Deze aflevering bevat den geslachtsboom der familie van Delft, van Antwerpen

LONDEN. - De groote metropolitane kerk van Engeland, de kathedrael van St-Paulus te Londen, gaet met muerschilderen, in mosaïek versierd worden. De uitvoering van dit werk is toevertrouwd aen ridder Salviato, van Venetië.

Sterfgevallen.

Op 19 october ll. is de eerw. heer Vrindts, gewezen aelmoesenier van het militaire hospitael, in den ouderdom van 82 jaren overleden. M. Vrindts was een geleerd priester. Toen hy, vóor vele jaren, in Frankryk, den professors-zetel bekleedde en de wysbegeerte onderwees, had hy onder zyne leerlingen den beroemden dichter M.

Alfons de Lamartine met wien hy tot het einde van zyn leven, briefwisselingen heeft onderhouden.

De twee kruisen.

Familiebetrekkingen of bezigheden verpligten my nog al dikwyls de Kempen te doorloopen, weshalve het dan ook gansch natuerlyk is, dat ik naer het voorbeeld van eenen geliefkoosden volkschryver een verhaeltje uit de Kempen durf nederschryven. - De aerd en de zeden der bevolking, die my wonder wel bevallen, dringen my nog meer hier

toe aen; en misschien ook wel de geheime dryfveer, die de kleinen aenspoort om de grooten na te volgen.

Ditmael echter is myne geschiedenis in de Limburgsche Kempen voorgevallen; en of het nog wel in de Kempen is; daer twyfel ik eenigzins aen; want de beploegde grond is er niet door onmetelyke heide-vlakten doorsneden, en, evenmin, overlommeren zwarte mastenwouden de groene heuvelen. Toch daer Nederheim in de omstreken van Tongeren ligt, en daer Tongeren toch in de Kempen is, of moet zyn, neem ik de vryheid myn dorpje in de Kempen te plaetsen. In allen geval, dit doet weinig ter zake; indien myn verhaeltje u bevalt, dan zult gy, hoop ik, en ik, voorzeker, te vreden zyn.

Weet dan vooreerst, dat Nederheim in eene kleine vallei van Limburg ligt, door het riviertje de Jaer uitgegraven en besproeid. Wanneer men zich van Tongeren naer Visé begeeft, dan daelt men van de hoogte, langs eene diepe klove in het dorpje neder; deze klove vormt in den zomer eene lommerachtige riezenhaeg, in den winter eenen morsigen waterloop.

Indien gy ooit in de Limburgsche streken rondgedwaeld hebt, zult gy gewis hebben opgemerkt, dat doorgaens op het einde der kloven die tot openbaren weg dienen, arduinen kruisen, kapelletjens met Onze-Lieve-Vrouwe of Kristusbeelden door de godvruchtige bezorgdheid der inwooners zyn opgerigt. Deze godsdienstteekenen

duiden gewoonlyk het een of ander ongeluk aen, op die plaetsen gebeurd, zoo als: een verdoolde reiziger door honger omgekomen, of een landman door de sneeuwkuilen ingezwolgen.

Deze rouwteekenen zyn echter te menigvuldig om de aendacht der voorbygangers op zich te trekken; slechts in de klove die naer Nederheim leidt, ontwaert men twee steenen kruisen, die door hunne zonderlinge ligging de nieuwsgierigheid des v r e e m d e l i n g s gaende maken.

Tusschen de nederhangende wilgen en het weelderig kreupelhout die de afhelling der doorsnede langs beide zyden met een groen tapyt bekleeden, ontdekt men de twee kruisen half in het lange gras verborgen. De steenen zyn reeds zeer beschadigd, en het groene mos dat ze teenemael overdekt heeft, toont eene zekere oudheid aen. Op een geweerschot afstands van elkanderen, op de hoogte des heuvels, schuins tegenovereen gebogen, schynen zy zich eene treurige groetenis van onderlinge betrekking toe te sturen.

Ook als ik voor de eerste mael langs dien risselweg in Nederheim afdaelde, vroeg ik nieuwsgierig aen myn medegezel, een stroohoedenmaker, - want ik heb u vergeten te zeggen, dat wy in het midden van het land der stroohoedenmakers zyn, - wat deze kruisen beduiden; na eenige aerzeling, verhaelde hy my het volgende, hetgeen hy eens van zynen grootvader had hooren vertellen.

Het was aldus in het jaer 17 honderd en, ik weet niet hoeveel; toen woonde er in Tongeren een ryk edelman, die eene dochter had, de schoonste freule die men met oogen zien kon. Nu, die jongvrouwe was huwbaer, en gy kunt wel denken dat, zy uit der mate schoon zynde, er welhaest een knappe vryer naer hare hand dong; en niet alleenelyk was zy schoon, maer daarby nog schatryk; eene hoedanigheid die by gemis van de eerste, haer nog wel aen den man zou hebben geholpen.

Ook waren er wel vyftig jongelingen in de stad Tongeren die 's nachts niet slapen konden, by het gepeins aen de schoone ryke edelvrouwe; mits zy zich onophoudelyk het hoofd uitputteden, om toch maer een middel te vinden der schoone te behagen.

Doch slechts twee jongelingen vonden genade in de gitzwarte oogen van Flora, als onze heldinne hiet: het waren Lodewyk en Adolf, twee fiere knapen uit de adelykste stammen der stad. By hunne uitwendige beschryving wil ik my niet ophouden; want by eenen kenner geldt de lyst niet, maer de schildery. - Onze twee jongelingen waren ryk door de natuer begaefd: zy konden zich zwierig naer den laetsten smaek kleeden, zy konden lieftallig dansen, zy konden behendig visschen en - byzonder goed jagen. Aen deze laetste hoedanigheid gaf juffer Flora den voorkeur: ten eerste, omdat zy wyselyk besefte, dat een man die te ryk is om iets te doen, en den geheelen dag niet jagen ging, een vervelend echtgenoot moest zyn; ten tweede, omdat deze uitmuntende gaef, dagelyks hare tafel als door een tooverslag, met het lekkerste wild voorzag.

Want niet zoohaest hadden onze twee mededingers opgemerkt, dat de jagt de geliefkoosde neiging der freule was, of zy begonnen van den morgen tot den avond als om wedstryd te jagen; ja, zoo zeer zelfs, dat al de jagers der omstreken, de gansche uitroeijing van het wild vreezende, juffer Flora en hare vryers naer den weerlicht wenschten. - Adolf, zegde op een avond, de schoone jongvrouwe, zie eens, wat schoone patrys my Lodewyk heeft gezonden?

Adolf voelde zyn bloed in de aderen koken en had geen rust voor dat hy 's anderendaegs een haes voor juffer Flora had geschoten. - Lodewyk dit vernemende, zond den dag nadien een fesant; en alzoo kwamen er dag voor dag, geschenken als van: hazen, patryzen, fesanten, sneppen, kwakkels en God weet van al wat lekker wild, dat een trappist zelf had doen watertanden. Voor onze jonge heeren, was de jagt nooit gesloten; in den herfst gingen zy jagen met groot geschal van honden en dienaers; in den zomer stroopten zy en gingen loopen voor de veldwachters of gaven hun eene dappere afrossing, indien zy bemerkten, dat hunne hoogheden de sterksten waren en dat hun vyand geene wapenen droeg.

En dat hadt gy moeten zien, hoe fier Adolf 's avonds in het salon van den edelen vader der freule het hoofd oprigtte, en trotsch zyn mededinger in de oogen blikte; hoe hy pochte en snoefde over zyne heldenfeiten; - hoe Lodewyk in zyn innigste gevoel gekwetst, zyne knevels naer omhoog streek en tusschen zyne geslotene tanden knarstte: *Dat zult gy bekoopen*, *kerel!* - 's Andersdaegs voor dat het eerste rood der morgenzon den hemeltrans verlichtte, stond Lodewyk reeds in het midden der velden en laedde en loste zyn geweer met eene driftige vlugheid; niet eerder keerde hy huiswaerts dan na den vollen buidel wild, by juffer Flora omgekeerd te hebben.

Dit duerde echter reeds zoo lang, dat het onzen jeugdigen edellieden begon te vervelen zoo onverpoosd te jagen, zonder er een uiteinde aen te zien; want juffer Flora, aen wien misschien het spel beter beviel, hield met onpartydige hand de weegschael tusschen beide mededingers; haer lieftalligste lachje was steeds voor

dengenen die haer het meeste wild had aengebragt. - Gy zyt de koning der jagers! zegde zy tot Lodewyk. - Gy zyt de koning der jagers! zegde zy tot Adolf. Aen beiden vertrouwde zy intusschentyd heel naïef, dat zy zich regt gelukkig zoude achten, indien de behendigste der jagers van Tongeren, haer tot gemalin uitverkoos.

- Daer moet toch een einde aen komen, morde Lodewyk.

- Sa, daer zal een einde aenkomen, bromde Adolf.

Door hetzelfde gepeins bezield, besloten de beide kampstryders, eindelyk der jongvrouwe hare opperste uitsprake af te vragen: wie de behendigste der jagers was. Want zeggen: Gy zyt de eerste der jagers, was zooveel als: Gy zult myn echtgenoot worden.

Stoutelyk stelden zy de groote vraeg der lieve Flora voor.

Deze echter hief zeer verwonderd hare zwarte wimpers op, bezag eens Lodewyk, bezag eens Adolf, legde haer hoofdje in hare hand, en overwoog, en peinsde zoowel een kwaert uers. Eindelyk sprak zy, terwyl een ligte blos hare wangen kleurde.

- Waerlyk, myne heeren, ik weet niet waerom gy my deze zonderlinge vraeg doet; ik ken geene behendigere jagers, dan u beiden: want als Adolf my eene patrys schonk, bragt my Lodewyk een haes, en als Adolf my een haes schonk, gaf my Lodewyk een patrys. In der waerheid, ik kan dit gewigtig pleit niet beslissen. - Doch daer ik zie dat gy er aen houdt, en dat het mogelyk ware, dat één my bedroog en zyn wild in den polierswinkel kocht, zie dan hier myne uitspraek: Degene die my 't eerst, morgen ochtend, een patrys brengt, houd ik zoo waer deze roos op myn roozelaer bloeit, voor den grootsten, den behendigsten den eersten der jagers! maer omdat gy niemand zoudet bedriegen, geef ik u elkanderen tot bewakers, dat is: dat gy samen op jagt zult gaen, en elkander in 't oog houden, op dat alles ga naer de wetten der edelste van de kunsten.

De twee mededingers bogen de knie voor juffer Flora, en kustten erkentelyk hare hand.

De groote dag brak aen; het geweer op den schouder, de jagerstesch op den rug, de honden op de hielen, stapten met de eerste morgenschemering onze helden de Maestrichtsche poort uit, na eerst eene buiging in vorm van groetenisse voor de deure hunner godinne gemaekt te hebben. Zy - zag hen eventwel niet: want nog wiegelde hare eenvoudige ziel gerust op de vleugelen des slaeps!

Onze twee jagers echter stapten met langzame schreden in de rigting van Maestricht voort. Het oog strak op het uitspansel des hemels gevestigd, den regten vinger op den overgetrokken haen des karabyns, voelden zy hun hart van angst en verlangen kloppen in dit gewigtig uer.

Maer, ja toch, zy gingen, zy gingen, altyd voort en - zooveel vogelen in de lucht als op het plat myner hand! Sneppen, kwakkels piepten rond hen heen, hazen liepen spelend door de klaverakkers; doch geen dier had het regt hun onnoodig kruid te doen verschieten; ééne patrys, ééne enkele slechts, o, dan ware zy geveld, want hun schot was onmisbaer! - Zoo gaende en zoekende waren zy eindelyk, het dorpje Nederheim genaderd; een weinig echter van elkanderen gescheiden, had de eene daer, waer de weg langs de klove nederdaelt, den regten kant des heuvels; en de andere den linken gehouden.

Niet zoo haest, echter, hadden zy eenige stappen in die rigting gedaen, of eensklaps vliegt een vogel piepende en klapwiekende uit het midden der bladryke wilgen die den Rieselweg overlommeren. - Eén patrys!

één patrys! klonk het uit twee monden te gelyk en, een dubbel karabynschot dat de echo maer éénmael herhaelde, beantwoordde dezen kreet.

De vogel viel loodzwaer op eenige schreden afstands van Adolf, stervend op den bodem neder; doch voor aleer deze nog eene beweging gemaekt had, om de patrys op te rapen, wipte zoo snel als de wind Lodewyks hond, over de kloof, nam den vogel in den muil en vlugte er mede weg. Eene koortsachtige rilling liep over Adolfs ledematen, hy zwaeide den kolf zyns karabyns in de hoogte, en als de hond voorby hem heen vlood, liet hy het wapen zoo loodzwaer op den kop van het arme dier nedervallen, dat het jankend en struiptrekkend aen zyne voeten rolde.

- Lafaerd! bruischte Lodewyk in toorn op.
- De patrys is myn! juichte Adolf.
- Ik heb ze geschoten, brulde Lodewyk!
- Ik heb ze gedood, hervatte Adolf.
- Blyf van den vogel of, by den duivel, gy zyt een man minder! en Lodewyk legde den loop zyns karabyns op zynen mededinger aen.
- Ik bewaer het tweede schot myns karabyns, voor dengenen die myn buit my durft betwisten, snauwde Adolf en boog zich om de patrys uit den muil des dooden honds te rukken, doch ziende dat zyn tegenstrever, de beweging maekte van iemand die aenlegt om vuer op hem te geven, ryst hy met eene koortsachtige snelheid weder regt, drukt zynen tweeloop tegen den schouder en vuert..... één schot beantwoordde het zyne, en de beide jeugdige jagers vielen in de borst getroffen op het zand neder....

De dorpelingen snelden toe op het hooren des gekerms en zochten het leven der kampvechters te redden; te vergeefs! helaes! Weldra bezweken zy beiden op de plaets zelve, waer zy moorddadig door de broederhand getroffen werden.

Tot eeuwige herinnering, plaetste men twee steenen kruisen op het tooneel van dit rampspoedig voorval, en nooit gaet een Nederheimer voorby deze treurige gedenkteekenen zonder met de klak in de hand, eerbiedig te bidden: ‘God zy hunne zielen genadig!’

Later heb ik vernomen dat juffer Flora, bitter weende, wegkwynde en - stierf. Of het van droefheid over Adolf, of over Lodewyk was, - of misschien ook wel, om dat sints hare tafel weduwe bleef van lekker wild, heeft men my niet kunnen zeggen. Echter van iets ben ik zeker, dat is, dat dit rampzalig voorval weinig indruk op de Tongenaren schynt gemaekt te hebben, want zy zyn nog even driftige jagers en hebben het byzonder op de patryzen geladen.

L. VAN RUCKLINGEN.

De familie Galle.

(Vervolg en slot, zie bladz. 183 van den 6n Jaergang.)

Cornelius Galle graveerde insgelyks den titel en verscheidene andere platen van het werk: *Romanae et Graciae antiqvitatis Monvmenta e priocis nvmismatibvs ervta*, *per Hubertvm Goltzivm. Antverpiae* 1645. Deze waren echter niet de eenige boeken welke onze vermaerde plaetsnyder met zyne voortbrengselen opluisterde; reeds van in 1601, vinden wy dat hy zich onledig heeft gehouden met zulkdanige uitgaven te versieren.

Inderdaed, het was in gemeld jaer dat men in de beroemde Plantynsche drukkery het werk *Veridicus Christianus* zag verschynen, waervoor Cornelius, de oude, een honderdtal platen graveerde die de kleederdracht onzer voorouders omtrent dit tydstip doen kennen.

J. David[(1)], schryver van dit werk, had het oorspronkelyk in de vlaemsche tael opgesteld, en eenigen tyd na zyn handschriftaen Jan Moretus afgeleverd te hebben, hetzelve merkelyk vermeerderd en verbeterd; hy had aen Moretus voorgesteld zyn *Christelycken Waerseggher* met platen op te luisteren, maer deze drukker wilde zulke groote onkosten niet ondernemen, dan op voorwaerde dat J. David zyn werk in het latyn zoude vertalen en de platen voor laetsgenoemde uitgave eerst zouden dienen. Schryver stemde hierin toe en de vlaemsche oorspronkelyke uitgave verscheen maer het volgende jaer onder den titel van: *Christelycken Waerseggher de principaelste stucken van 't christen Geloof ende Leven int cort begrypende met een Rolle van Deugtsaemheydt daerop dienende, ende een schildwacht teghen de valsche waersegghers*, *tooveraers*, *enz. Antw. in de Plantyn. druck. by Jan Moerentorf* 1602 *in* 4°.[(2)]

Eene tweede latynsche uitgave verscheen in 1606 insgelyks uit de drukkery van Moretus en met dezelfde platen voorzien. Nog merkt de heer Renouard te regt aen, dat dit boek het rykste is diergene opgeluisterd met godvruchtige zinnebeeldige gravuren, welke men in het begin der XVIIe eeuw uit de antwerpsche drukkeryen zag te voorschyn komen.

Daerna graveerde Galle I nog de platen voor verscheidene andere werken, waervan de byzonderste de volgende zyn:

1 *Vita D. Thomae Aquinatis O. Othonis Vaenii ingenio et manu delineata. Antverp. sumptibus Oth. Voenii* 1610, in-fol.

Slechts eenige platen zyn in dit werk van Cornelius gegraveerd. Cornelius Boel, Egbert Van Paenderen en Guilielmus Swanenburg etsten de overigen.[(3)]

2° *Les merveilles de l'amour divin par le Sr Delaserre*, *historiographe de France*, *enrichie des figures. Brusselles*, *Ch. Franç. Vivier,* in-4°.

(1) *J. David* te Kortryk in 1545 geboren, stierf te Antwerpen den 9 augusty 1613. Hy was nog de schryver van de volgende werken welke wy hier alleenlyk aenhalen omdat hunne platen door *Th. Galle* gegraveerd zyn: 1° *Occasio arrepta neglecta huius commoda: illius in commoda auctore.... Antv. Ex off. Plantin. ap. J. Moretum 1605.* in-4° met 12 platen. 2° *Duodecim specula*, *Deum aliquando videre desideranti concinnata. Antv. ap. J. Moretum 1610.* in-8°. David's *Veredicus Christianus* is by brief van 30 octobre 1600 aen Z.H.P. Simonis, bisschop van Gent, opgedragen. Ziet PAQUOT, t. *VII* p. *424.*

(2) Ziet *Bibliothèque des écrivains de la Cie de Jésus, par* A. *et* A. DE BACKER, *Liège 1835*, *1e série*, *p. 562.*

(3) Zie *Catalogus Hulthemanus*, *II*, *bl. 55 en* VISSCHERS, *Iets over Jacob Jonghelinck*, enz. bl. 38.

Zes platen, allen van Cornelius, zyn in dit boekdeel te vinden.

3° *De Symbolis heroicis libri IX Auctore Silvestro Petra Sanctate Societate Jesu Antverpiae*, *ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti*, 1634, *in* 4°, pp. 480. Twee honderdnegentig zinnebeeldige figuren, (titel daerin begrepen), half blad op koper gegraveerd, versieren dit boekdeel. De titel is naer Rubens.(1)

4° *Viridarium Marianum*, *variis Rosariorum*, *Exercitiorum Exemplarumque plantationibus peremaenum*, *in gratiam et usum cultorum Deiparoe Virginis Mariae concinnatum. Ant. Gasp. Bellerus*, in 1615; het zelfde by *H. Aertssens*, in 1626, in-12° en in 1636 in-8°. Dit werk wordt om zyne gravuren zeer gezocht. Vincentius Hensberch was er de schryver van.(2)

Intusschen had Cornelius Galle zyn werkhuis voor de jongheid geopend, doch hy schynt nooit vele leerlingen gehad te hebben. De *Liggere* gewaegt slechts van de volgende:

In het jaer 1613, *Gaspard Baten*, *in* 1616, *Cornelius van Thienen* en, volgens den heer P. Génard, in 1645, *Adrianus Millaert* en, in 1648, *Melchior De Bie*(3).

Of deze twee laetste leerlingen waerlyk de eerste kunstbegrippen der plaetsnykunde van Cornelius I ontvangen hebben, is zeer twyfelachtig, uit reden dat sommige schryvers hebben aengeteekend dat onze meester in 1641 overleden is. Doch daer men het nopens den dag zyns overlydens niet eens en is en men in den *Liggere* diensaengaende niets aengeteekend vindt, kan dit zeer goed mogelyk zyn, alhoewel men *Adrianus Millaert* en *Melchior De Bie* ook voor de leerlingen zyns zoons, zoude kunnen aennemen. De leemte welke er bestaet tusschen de jaren 1616 en 1648, alvorens Galle I weder een leerling in zyn werkhuis ontving, schynt te groot en doet ons zulks denken.

Cornelius Galle, de oude, welke tot Brussel in den echt was getreden met *Maria Vander Moten*, liet eenen zoon na, insgelyks *Cornelius* geheeten, en welke in 1615 in St-Jacobs kerk ter vunte gehouden werd. Hy beoefende het vak van zynen vader en zullen van hem in § VI gewagen.

Cornelius De Bie, in zyn *Gvlden Cabinet van de edele vry schilderconst enz.*, heeft aen Cornelius Galle, den oude, het volgende lofdicht toegewyd:

> Men acht op dese Aerdt gheen wereldsche juweelen
> Soo seer als Konstenaers, Paletten en Penseelen,
> Graef-yser, pen en kol', om al hun vremde kracht
> Die door een konstich handt van elck wordt voort ghebracht.
> Daer GALL' een proef van is door de ghesneden belden
> Die sijnen weerden naem de wereldt door vermelden,
> Om dat men daer in siet sulck een besielden gheest.

(1) Petra-Sancta of nog Pietra Santa, geboren te Rome in 1590, aldaer overleden in 1647. Hy was priester der S.J. en schryver van verscheidene werken. Men houdt Petra Sancta ook voor den uitvinder van de vernuftige wyze om met punten en liniën, de kleuren der wapens in de gravuren duidelyk te maken. Zie A. et A. DE BACKER, *Bibliothèque des écrivains de la C*ie *de Jésus*, Liège, 1853. T.I. p. 562.

(2) Vincentius Hensberch, dominikaner van het klooster van Antwerpen, was geboortig van Jodoigne en stierf te Antwerpen den 4den July 1634. Zie PAQUOT, T. II, p. 159 *et Catal. Hulth.* I, p. 164.

(3) P. GÉNARD: *Les grandes familles artistiques de la ville d'Anvers* in de *Revue d'Histoire et d'Archéologie*, T. I, p. 199.

Als in Papierre-Konst is oyt te sien gheweest,
Voor wiens vroom ghemoedt al menich gheest moet buyghen
Soo als de wercken van syn handt ghenoch ghetuyghen,
Te sien de wereldt door by Kenders van de Kunst
Wat dienter meer gheseyt, de Kunst en soeckt gheen gunst.

Vervolgens gewaegt *Ch. Le Blanc* in zyn merkwaerdige *Manuel de l'amateur d'Estampes*, van verscheidene platen waervan de byzonderste zyn, als volgt:

Nieuw Testament:

1. O.-L.-V. boodschap, naer *P.-P. Rubens.* In-fol. langwp; 2. O.-L.-V. in aenbidding, naer *Guido Reni.* In-fol.; 3. De aenkondiging aen de herders, naer *Jac. da Ponte.* In-fol.; 4. De aenbidding der dry koningen, naer *Fed. Zuccaro.*; 5. O.-L.-V. in eene nis, aen welke verscheidene Engelen bloemen en fruitkransen hechten, naer *P.-P. Rubens* gr. in.-fol.; 6. O.-L.-V. in eenen stoel gezeten, het kindeken Jesus aen hare borst drukkende. In-fol.; 7. Eene H. Familie, waer de H. Maria aen het kindeken Jesus vleeschsop aenbiedt; op den grond de H. Joseph krieken plukkende in kl.-for. in de hg., naer *Gio.-Bati. Paggi;* 8. De goede arme aen de deur van den slechten ryken naer *Jacb. da Ponte* In-fol. brd.; 9. De penning van Cesar naer *Tiz. Vecelli*, kl. infol. 10. De Hemelvaert van Maria. Gr. in-fol. naer *P.-P. Rubens.* 11. De kruisdraging van Christus. Gr. in-fol. en onderteekend: *Antonius van Dyck pinxit - Antverpiae - Cornelius Galle Sculpsit;* 12. De graflegging van J. Ch., achtkantig stuk, kl. in-4°; 13. De H. Maria in eene glorie, het kindeken Jesus aenschouwende, welke zy in de armen van St-Franciscus overgegeven heeft; op het voorplan links, ziet men een gezeten monik, de dood bepeinzende, naer *Franc. Vanni*, kl. in. d. hg.; 14. De H. Maria in eene glorie met sterren gekroond, wordt gezegend door den Almagtige, kl. in hg., naer *Ventura Salimbeni*; 15. De H. Maria in de wolken een scepter dragende; zy wordt gekroond door het kindeken Jesus, op eenen aerdbol zittende, naer *Franc. Vanni*, kl. in d. hg.;

Portretten van heiligen.

16. Afbeedsel van den H. Carolus van Borromaeus, cardinael, ter zyde gezien in een achthoekig boordsel, In-fol.; 17. Sanctvs Hyacinthvs, naer *Anth. Sallaerts*; In-fol.; 18. De H. Jeronimus in de wildernis, naer *Agust. Caracci.* kl. in hg.; 19. De H. Carolus knielend gezien, naer *Ann. Carraci*; in-fol.; 20. De H. Petrus wandelende op de waters, naer *Girol Muziano*, in kl. for.; 21. Het doopsel van den H. Priscus, naer *Lod. Cardi*; 22. De H. Sebastianus aen eenen boom gebonden, naer *Palma Giovane*; kl. in fol.; 23. Beata Agnes de monte Politiano, naer *Ant. Sallaerts*, Gr. in.-fol.; 24. De H. Antonius in een landschap gr. in-4°.

Mythologie.

25. Mercurius en Jupiter by Philomon en Baucis, naer *Jan van Hoeck.* In-fol i.d.b. - 26. Venus en de liefde naer *Gio.-Batt. Paggi*

- 27. Procneus het hoofd van zynen zoon aen zyne vrouw toonende, na dat zy van het lyk des jongelings genut had, naer *P.-P. Rubens*, kl. in. d. brd.

Geschiedenis.

28. Seneca rechtstaende, en byna stervend, in het bad, naer *P.-P. Rubens*, In-fol. c.d.h.

Portretten.

29. Isabella van Arenberg in eenen wagen voortgetrokken. Gr. in-fol. langw. naer *Karel Wautier.* - 30. Johannes Falckenbourgus I.C. Belga, naer *N. van Norst*, in fol. - 31. Portret van Abraham Ortelius in rond medaljon. - 32. Seneca ter zyde gezien, de oogen hemelwaerts geslagen in bust naer het antiek. - 33. Joannes Wiggers Diestensis S. Theol. doctor en prof. regius Lovanii...., naer *H. de Smet* in-fol. - 34. Het portret van Artus Wolfaert, historieschilder, naer *A. Van Dyck.*

Zeden en gewoonten.

35. De verfvryfster, naer *P.-P. Rubens.*

Landschappen.

36. De herfst en de winter, twee landschappen met figuren naer *P.-P. Rubens.* Gr. in-fol. obl. - 37. Een landschap met de kinderen welke den propheet verwytingen toebrengen naer *denzelfde.* Gr. in-fol. obl.

By Nagler vindt men nog de volgende portretten vermeld, allen door Galle, den oude, gegraveerd:

1. Dat van Philippus Rubens, in-4°. - 2. van Jan van Havre, naer *P.-P. Rubens.* - 3. van Karel I, koning van Engeland, naer *Van Horst* (?) in gr. 4°. - 4. van Henrietta, zyne vrouw, naer *denzelfde.* - 5. van Fernandus III, D.G. Imperator, naer *A. van Dyck*, in-fol. - 6. en van Leopold, aertshertog van Oostenryck, naer *A. Van de Velde*, in-fol.[1]

(1) 'Dit is eene schryffout want, - zegt C. KRAMM in zyn merkwaerdig boek: *De levens en werken der Hollandsche vlaamsche schilders enz.*, - zoo als het daar staat, zou het een anachronismus wezen, dewijl geen aartshertog van *Oostenrijk* van dien naam bekend is, die door *A. van de Velden*, geboren 1639, overleden 1672, kan zijn geschilderd, en evenmin door onzen *Galle,* die in 1570 (1576) is geboren, kan zijn gegraveerd. De geheele zaak zal hierop moeten neêrkomen en wel het aanneemlijkst zijn, dat men leze, *A. van der Vinne*, en alsdan zou één der twee bischoppen van *Straatsburg* die *Leopold*, aartshertogen uit het huis van Habsburg, heetten, door het genoemde portret kunnen worden voorgesteld, en Leopold die koning van *Hongarye* werd in 1655 en keizer in 1658, kan het dus ook niet als *aartshertog* wezen.'

§ VI.

Cornelius Galle II, bygenaemd *de jongere*, zoon van voorgaenden meester, werd tot Antwerpen geboren, en aldaer in St-Jacobskerk, op 23 february 1615, ter vunte gehouden; zyn peter was Lambert Clouf, en zyn meter Johanna Clouf.[2]

Het was zyn vader welke hem de eerste onderrichtingen in de graveerkunde gaf.

Groot in getal zyn de platen van zyne hand, welke allen, hoewel er eenige van deze 'met een groote losheid van hand zyn vervaardigd, echter niet zonder verdiensten zyn.' Het minst gelukkig, zegt Immerzeel verder, slaagde hy in geschiedkundige voorstellingen, waarvan de omtrekken dikwijls gebrekkig zyn, omdat hy zich niet verstond op het teekenen van het menschenbeeld.' Men mag nogtans de beoordeeling van Immeerzeel wel als wat te streng aenschouwen, want Cornelius' plaet, *Jesus-Christus aen de kolom gebonden* voorstellende en onderteekend: *Abr. a Diepenbeke delin. C. Galle iunior fec. Mont. van den Enden exc. Antverpiae cum privilegiis*, heeft vry wat meer verdiensten. Aen deze plaet heeft hy eene gemeenschappelyke dagschaduw weten te geven, en zyn graveerstael is aengenaem en zuiver.

Nog veel schooner zyn de portretten bestemd voor het werk gedeeltelyk in 1649 te Antwerpen verschenen en tot Rotterdam in 1697, by Pieter van der Staart onder den volgenden titel uitgegeven: *Pronkbeelden der Vorsten en Vredehandelaars*, dat is: *Verbeeldingen van alle de Personnaadjes die het roemruchtige Muntersche en Osnabrugsche Vredeverbond hebben gesloten en uitgevoerd*, enz. En waerlyk voor wat de portretten aengaet overtrof onze Cornelius de jongere, zynen vader, en teregt mogen de afbeeldsels van het bovengemelde werk, waeronder byzonderlyk uitmunten die van *Godaert van Reede*, *Adrianus Clantà Stedum* en van *Octavius Picolomini de Aragona*, in een bloemrand en verdere zinnebeelden, voorgesteld, nevens de voortbrengselen van andere groote plaetsnyders zyner eeuw, welke insgelyk aen gemeld werk hunne hand leenden, als daer zyn *Petrus de Jode*, *Paulus Pontius*, *T. Matham*, enz., pronken[1].

Cornelius Galle II hield zich het meest onledig met het graveren van gewrochten onzer groote meesters als: *P.-P. Rubens; Ant. Van Dyck*; *David Teniers; Er. Quellinus; Gasp. de Crayer; Abraham Van Diepenbeek; Jan Van Acken*; *Nicl. Vander Horst; Joan Stradanus; Ant. Vanden Heuvele*; *Karel Wautier; A. Van Hulle; Jacob Stella; Lod. Cardi* enz. *Charles Le Blanc*, in zyn merkwaerdige *Manuel de l'amateur d'Estampes*, doet ons van Cornelius Galle den jongere, niet minder dan zeven-en-zeventig stuks kennen, allen ten uitvoer gebracht naer bovengemelde meesters en waeronder wy, als de voornaemste zynde, de volgende overschryven:

Samenstellingen uit het nieuw Testament.

1. *De aenkondiging aen de herders*, naer D. Teniers, den oude. - 2. *Salvator mundi*, naer P.-P. Rubens; - 3. *De H. Maria*, *H. Elisabeth*, *het Kind Jesus en de H. Joannes in een landschap*, naer Jac. Stella; - 4. *De vlucht naer Egypte*, naer P.-P. Rubens; - 5. *Jesus-Christus by de Pharisëen*

(2) P. GÉNARD, *Les grandes familles artistiques etc.*
(1) C. KRAMM. *Levens en werken der hollandsche en vlaamsche kunstenaren.* Art. Galle.

aen tafel zittende, naer Lod. Cardi; - 6. *De krooning van Christus*, naer Er. Quellinus; - 7. *Ecce Homo*, naer Rubens met titel en opdracht, onderteekend: Corn. Galle sculp. Joan. Gallaeus excudit; 8. *De Zaligmaker aen het kruis*, naer J. Vanden Hoeck; 9. *De Afdoening van het Kruis*, naer Abraham Van Diepenbeek; 10. *Jesus-Christus in het graf gelegd*, naer P.-P. Rubens; 11. *Jesus-Christus dood op de kniën van de H. Maegd liggende*; *de H. Magdalena kust zyne handen*, naer P.-P. Rubens, met titel: *Vocate me Maria est*, ondert. Corn. Galle, sculp. et exc.; - 12. *De Verryzenis van Christus*, naer Gasp. de Crayer.

Heiligen.

13. *St-Antonius van Padoua vóor de H. Maegd geknield zittende*; - 14. *De H. Franciscus-Xaverius een zieken genezende*; - 15. *St-Marten de helft van zynen mantel aen een arme gevende*; 16. *De marteling van de H. Agatha*, naer Ant. Van Dyck. kl. in hg.

Heilige Onderwerpen.

17. *De Engel bewaerder*, naer P.-P. Rubens. Kl. in hg. - 18. *Eene allegorische samenstelling op het H. Sacrament des Autaers*, naer Eras. Quellinus. Gr. in hg. - 19. *Een knielende krygsman een zweerd van de H. Maegd Maria ontvangende.* kl. in hg.

Schoone Kunsten.
Allegorie.

20. *Het Gerecht op de wolken dryvende*, naer Er. Quellinus. kl. in hg. - 21. *Symbolische samenstelling: eene vrouw*, *weegschalen en een overvloedshoorn houdende; in de hoogte*, *verscheidene Engelen welke de kenteekens van de kerkelyke waerdigheid dragen*, naer Nic. Van der Horst. kl. in hg.

Geschiedenis.

22. *Een staetsjonker aen Philippus*, *koning van Macedoniën*, *herinnerende: Denkt dat gy een mensch zyt*, naer Nic. Van der Horst. kl. in hg. - 23. *Alexander*, *die Diogenes op eene begraefplaets vindt*, naer Nic. Van der Horst. Kl. in Hg. - 24. *Keizer Adrianus*, *zyne eigene uitvaert vierende*, naer Nic. Van der Horst. kl. in hg.

Portretten.

25. *Portret van de keizerin Maria*, *vrouw van Ferdinandus III*, naer Ant. Van Dyck. - 26. *Portret van Petrvs Colins*, *aet. anno. LXXX.* in-4°. - 27. *Portret van Joannes Deckher*, met vier regelen in versen in Latyn, naer Nic. Van der Horst. kl. in hg. - 28. *Portret van Otto Gericke*, naer A. Van Hulle. In-folio. in hg. - 29. *Portret van Jan van Havre*, naer P.-P. Rubens, in-4°. - 30. *Portret van Leonardus Lessius*, naer denzelfde. - 31. *Portret van Justus Lipsius... Lipsiadae*, *velum est timantis*, *Imago...* In-folio. - 32. *Portret* A*sper van Marselaer*, naer Ant. Van. Dyck. - 33. *Portret van Dominvs Engelbertvs Taie*, *Eqves*, *baro Wemmelivs en lid van de Brabandsche Staten*, naer Ant. Van Dyck. In-folio. Onderteekend: *Joannes Meyssens*, *excudit Antverpiae.* - 34. *Portret van Jan Meyssens*, *plaetsnyder en koopman in platen*, naer Ant. Van Dyck. - 35. *Portret van Balthasar Moretvs*, *Antverpiensis typographvs...*, naer Er. Quellinus. In-folio. - 36. *Portret van den hertog van Olivarès*, naar P.-P. Rubens. - 37. *Portret van Ottavio Piccolomini*, naer A. Van Hulle, onderteekend: 1649. In-folio in hg. - 38. *Portret van Philippus Rubens*, *broeder van P.-P. Rubens in bust op een voetstuk*, naer P.-P. Rubens, in-4°. - 39. *Portret van Lamoraldus Clavdivs Franciscvs de la Tour*, *Comes de Tassis*, naer Nic. van der Horst in-fol. - 40. *Portret van Paus Urbanus VIII*, naer P.-P. Rubens.

Grafsteden.

41. *Gedenkteeken opgericht ter nagedachtenis van Balthazar-Karel zoon van Philippus III van Spanje*, naer P.P. Rubens:

Vervolgens gewaegt de Heer C. Kramm nog van de volgende portretten als zynde van het graveerstift van Cornelius Galle den jongere: *Portret van Ferdinand III keizer van Oostenryk en van zyne gemalin Maria*, *in* 4°, naer Ant. Van Dyck. - *Van Petrus Colins* in kl. ovael. - En van *Jodocus Kress de Kressenstein raadsheer te Neurenberg.*

Cornelius was ook de uitgever van een printenwerk in tien stuks, voorstellende *het Leven van den H. Joannes Baptista.* Hy graveerde ook de platen voor het werk: *Le Breviaire des courtisans et le Reveille Matin des Dames par le sieur De la Serre.... Bruxelles, F. Viviers* 1653. in-12°.

Intusschen had onze plaetsnyder verscheidene leerlingen gehad, allen in den *Liggere* van St-Lucas gilde in de volgende jaren opgeschreven.

In 1663 *Guilliaumus Evermans.*

In .... *Geeraerd Edelinck*[1].

In 1669 bekleedde hy de plaets van kerkmeester in de kerk van den H. Georgius te Antwerpen.

Ook schynt onze plaetsnyder met Cornelius De Bie in goede vriendenbetrekking te hebben gestaen, daer hy door dezen liefhebber, in zyn *Gulden Cabinet*, op de volgende wyze werd herdacht:

> Hoe gheestich heeft den Soon op d'aenbeldt vanden raedt
> Des vaders, sijn verstandt ghesmeedt, om t'achterhalen
> De wetenschap die in het plaedtsnijden bestaedt
> Waer op men heden-daeghs oock sijnen roem siet praelen:

(1) Archieven der Akademie. Deze en andere byzonderheden over de Galle's zyn my door den heer Ph. Rombauts medegedeeld.

De rechte weer gae van zijn Vaders kloecken aerdt

Ghelijckheyt in den gheest, manier en soete seden
Die worden van den Soon oock op de plaedt ghebaert
En van sijn rappe handt naer 't leven soo ghesneden
Dat niet als 't leven selfs aen zijne Konst ghelijckt
Wat canmen meerder lof van jemandts werck beschrijven
Want t' ghen' dat over al ghenoch in printen blijckt
En mach by onse Faem oock niet vergheten blijven.

Cornelius Galle was, op 23 december 1641, in St-Jacobs kerk, met Françoise Nys in den echt getreden.

Zy overleed op 16 october 1678; Cornelius overleefde haer twee dagen. Beide werden in de St-Joris kerk onder eenen zerk met het volgende opschrift begraven:

MONUMENTUM CORNELII GALLAEI ET FRANCISCAE NYS CONJUGUM
SUORUMQUE OBIIT ILLE 18
ILLA VERO 16 OCTOBRIS 1678.
R.I.P.

Uit hun huwelyk waren de volgende kinderen voortgesproten:

1° Cornelius Galle III, gedoopt den 12 November 1642. Hy werd plaetsnyder en wy zullen van hem in § VI gewagen.

2° Balthazar Galle, gedoopt in O.-L.-V. kerk zuid kwartier, den 13 april 1644. Peter: Balthasar Moretus; meter, Susanna Goetheyns.

3° Maria Francisca Galle gedoopt den 7 july 1645. Peter: Karel Collaert, plaetsnyder; meter Maria Vander Moten vrouw van Cornelius Galle I.

4° Jan Franciscus Galle gedoopt den 20 october 1648. Peter: Jan Meyssens schilder; meter: Marie Vander Moten.

5° Maria Francisca Galle, gedoopt den 26 juny 1650; peter: Theodoor Van Merlen in naem van Franciscus Bolognino; meter Susanna Vander Cruyce.

6° Maria Anna Galle, gedoopt den 23 Meert 1652; Peter: Jan Galle; meter: Catharina Flocquet.

7° Philippus Jacobus Galle, gedoopt den 10 meert 1654; peter: Petrus van Ginderdeuren, meter: Maria Wiggers(1).

§ VII.
Cornelius Galle III.

Cornelius Galle III, zoon van *Cornelius II* en *Francisca Nys*, zag te Antwerpen het licht en werd aldaer in O.-L.-V. (K.-Z.) kerk op 12 november 1642 gedoopt. Zyn peter was *Cornelius Galle*, de oudere; zyne meter *Anna De Boes* (?)

Hy werd plaetsnyder en ontving buiten twyfel het eerste onderricht in zyn vak van zynen vader, alhoewel men hem nog geen enkel gewrocht van zyne hand heeft

(1) P. GÉNARD, *op. cit.* De heer Génard maekt ons opmerkzaem dat Cornelius Galle II en zyne vrouw naer allen schyn, even als Jacob Jordaens en zyne dochter, van de *zweetende ziekte*, die alsdan te Antwerpen woedde, overleden zyn.

toegekend. Maer de rede hiervan laet zich lichtelyk gevoelen, wanneer men in aenmerking neemt dat zyne voorouders nooit anders hunne gewrochten dan *C. Galle sc.* onderteekenden. Dit was waerschynlyk ook zyn stelsel, 't welk oorzaek is der moeijelykheid van de werken dier familie afzonderlyk te erkennen. De werken van Cornelius III zullen aldus onder die zyner ouders, gerekend zyn. In 1664 werd hy in de *Liggere* van St-Lucas Gilde als meesterszoon opgeschreven, doch ontving, volgens dit register, geene leerlingen in zyn werkhuis.

Cornelius III trad op 1 july 1670, in O.-L.-V. kerk (N.-K.), in den echt met *Margaretha Muytincx*, dochter van *Nicolaes* en *Elisabeth Borrekens*. Hunne beide vaders waren getuigen van dit huwelyk, uit welk verscheidene kinderen voortsproten allen in de oude St-Joriskerk gedoopt, als volgt:

1° Cornelius IV gedoopt den 13 juny 1672, peter: Cornelius II, meter: Elisabeth Borrekens. - 2° Nicolaes gedoopt den 7 augusty 1673, peter: Nicolaes Muytincx, meter: Franciska Nys, vrouw van Cornelius II. - 3° Cornelius Siger, gedoopt den 14 july 1675, peter: Siger van Hontsum, pastoor van Hemixem en apostelyke protonotarius(1); meter: Elisabeth Borrekens in name van Anna Borrekens. - 4° Cornelius Philips, gedoopt den 31 december 1676, peter: Cornelius II, meter: Elisabeth Borrekens.

(1) De heer P. GÉNARD, wien wy deze byzonderheden ontleenen, heeft zich waerschynelyk vergist met *Siger Van Hontsum pastoor van Hemixem enz.* een *beschermer der schoone kunsten te noemen*, alsook met te zeggen dat zyn *portret door Anthoon Van Dyck geschilderd werd.* Wel is waer dat de wereldberoemde portretschilder een *Siger van Hontsum* afbeeldde doch deze laetste was reeds op 19 January 1643 overleden. Hy was geboortig van Antwerpen, studeerde de godsgeleerdheid en bekwam omtrent 1619, den graed van licenciaet in het zelfde vak. Later werd hy kanonik en groot penitencier in O.-L.-V. kerk van Antwerpen in welke bediening hy overleed. Hy schreef ter oorzaeke van een geschil ontstaen over Ste-Begga als stichtster der Beggynen het volgende werk: *Declaratio veridica quód Begginae nomen, institutum et originem habeant à S: Beggâ Brabantiae Ducissâ: ac brevis simul Refutatio Historicae Disputationis, quam pridem hac de re vulgavit R.D. Petrus Coens, S.T.L. etc. Canonicus Cathedralis Ecclesiae Antverpiensis. Submittebat censurae ac proesidio illust. Dom. D. Jacobi Boonen Mechliniensis Archiepiscopi, necnon Reverendissimorum aliorum ejusdem metropolis Episcoporum R.D. Zegerus van Hontsum...* Antv., Hieron. Verdussen, 1612. - Kl. in-12°, pp. 51 ongenummerd. Onder 's schryvers meergemelde portret, door A. Lommelin gegraveerd, leest men: *Zegerus van Hontsum S.T.L. Cathedralis Poenitentiarius et Canonicus Ecclesiae Antverpiensis. Ant. Van Dyck pinxit. - Adr. Lommelin sculp. G. Hendricx excudit. (Graf- en Gedenkschriften der provintie Antwerpen*, d. I, bl 555. - PAQUOT, VIII, bl. 51.)
Siger van Hontsum, peter van Cornelius III, overleed op 2 october 1678, in den ouderdom van 74 jaren, en werd te Hemixem, in St-Nicolaes kerk, onder eenen zerk versierd met zyn blazoen begraven. (Zie *Grafschriften der provincie Antwerpen*, gemeente Hemixem, bl. 78.)

Nalezingen.

I.

Behalven deze plaetsnyders, hebben wy nog andere kunstenaren met name Galle aengetroffen, van wier werken en daden wy weinig of beter niets gevonden hebben.

De oudste van allen is zekere Ghodin Galle, welken wy vermeld vinden in eene lyst van *meesters die nu ter tyd vry zyn in tambacht van den scilderen binnen Ghendt en eerst van den persoene die vry waren voor den kersavont int jaer XIIIe XXXIX en doen Heinric als deken wart.* Hy beoefende het vak van schilder.

Verders heeft de heer P. Génard[1] nog de volgende Galle's in den *Liggere* der St-Lukasgilde van Antwerpen aengeteekend gevonden onder de volgende jaren:

1637.	*Hubertus Galle*, schilder, leerling van den weinig bekenden meester *Abraham Sack.*
1645.	*Jerominus Galle*, schilder, ten jare 1645 als vrymeester opgeschreven.
1673.	*Jerominus Galle*, schilder, in 1673 in den *Liggere* als leerling van Erasmus Quellin opgeschreven.
1689.	*Jerominus Galle*, meesterszoon; welk vak hy beoefende is in den *Liggere* niet gemeld.
1690.	*Jerominus Galle*, schilder, leerling van Gaspard Petrus Verbruggen in 1690.
1710.	*Antonius Galle*, beeldhouwer, vrymeester in 1710.
1714.	*Ambrosius Galle*, beeldhouwer, in 1714 als vrymeester in de St-Lukasgilde van Antwerpen ontvangen. De heer P. Génard zegt dat hy in het gasthuis van Ste-Elisabeth den 27 january 1755 overleden is. In de registers van het gasthuis leest men nog van hem: '*Ambrosius Gallé. - Hic fuit schulptor valde famosus.*'[2]

II.

(1) *Les grandes familles artistiques d'Anvers* in de *Revue d'histoire et d'archéologie de Belgique.* E. Devroye, 1859, T. I, p. 194-201.

(2) P. GÉNARD, l.c.

In de levensbeschryving van Philippus Galle[3] gewaegden wy van 's mans letterkundige gewrochten, onder anderen ook van zyn: *Cort verhael van de gedincweerdigste saeken in de XVII provintien van de Nederlanden enz.*

Deze - onvolledige - titel schreven wy af volgens het *Catalogus Hultheminus* doch door de uitgave der *Annales Plantiniennes*[4] der heeren *De Backer* en *Ruelens* zyn wy thans in staet den titel van dit zeldzaem werkje in zyn geheel mede te deelen.

De vlaemsche uitgave groot in-8°, welke men even als de latynsche en fransche teksten, *inter rariores rarissima* kan noemen, voert voor titel:

EEN CORT VERHAEL VAN DE GEDINCWEERDICHSTE SAKEN DIE IN DE XVII PROVINTIEN VAN DE NEDERLANDEN VAN DAGHE TOT DA GHE GESCHIET ZYN, SEDERT DEN IARE ONS HEEREN MDLXVI TOTTEN IARE MDLXXIX
T'ANTWERPEN BY CHRISTOFFEL PLANTYN VOOR PHLIPS GALLE MDLXXIX

in-8°, 29 gecyferde bladzyden, en opgedragen aen: *den edelen Heere Mynheere Jan van Bourgoigne Ridder heere van Froymont ende Han op de Sambre*, *Raet van State.*

In die opdracht, leest men de beweegreden van Philips Galle, welke hem aenleiding heeft gegeven tot het schryven van dit chronykje. Deze opdracht, welke niet van belangrykheid ontbloot is, zullen wy in haer geheel hier neêrschryven[1].

Myn heere, soo ick dese voorleden dage□ de seventhien provincien van de Nederlanden in dese goede ende oprechte caerte t' samen gebrocht hadde, de welcke ick syn Hoogheyt gepresenteert hebbe, om hem te toonen de rechte ghelegentheyt van syn gouvernement, ende mits dat daer by gheuoecht is tot voorderinghe van de naecommers, inde Latinsche[2] tale, een cort verhael van de notabelste saken, die van daghe tot daghe daer gheschiet zyn sedert 't beginsel vande tegenwoordighe troublen, so en heeft dit werck soo haest niet wt ghegheuen gheweest of ick en hebbe met eene seere versocht gheweest om 't selue oock in Fransoys ende Nederduyts te stellen: Dwelcke ick seer gheerne ghedaen hebbe om de ghemeynte eere ende dienst te doene. Maer zynde nu deur eenen rechten yuer tot 't ghemeyne profyt hier toe ghedreuen, gelyck ick oock niet en hope eenighe schande te behalen van mynen arbeyt ende goede affectie soo hebbe ick ghedacht inder vueghen als het Latynsche heeft wt ghegheuen gheweest onder de bewaringhe ende sauuegarde van synder hoocheyt, dese translatie oock wt te gheuen onder d'authoriteit ende voorderinghe van uwe S^{rie}, wel voorsiede□, by al dien hy eenichsins achtens weerdich is, dat ick die gheen heere en soude connen toe eyghenen dien sy beter soude voeghen dan uwe S^{rie}. Want ghelyck ghy altyts gheleerde lieden bemint ende ghevoordert hebt, ende alle de gene

(3) Zie *Vlaemsche School*, VIe j. bl. 35.

(4) A. DE BACKER en K. RUELENS*: Annales de l'imprimerie plantinienne*, p. 208 N.° 33.

(1) Deze kopy is volgens het exemplaer thans op de koninklyke bibliotheek te Brussel berustende (*Fonds van Hulthem*). De heer RUELENS ontvange mynen dank voor de welwillenheid welke hy gehad heeft my het afschrift te bezorgen.

(2) Van deze Latynsche uitgave is by onze weet, geen enkel exemplaer meer voorhanden. Zoo als wy reeds vroeger gezegd hebben,(*) herdrukte *Sigismundus Feyerabendy* dit werk niet onder titel van *Annales sive historiae* etc., maer nam hy het zelve in deze verzameling (T. II. p. 179) op, onder den titel van *Philippi Gallaei Brevis rervm in Belgio ab anno M.DLXVI usque adannvm LXIX gestorvm Designatio*, alwaer het 4 bladz. in fol. beslaet.

(*) , VI jaer, bladz. 35.

die den vaderlande goet herte draghen, aerbeydende om de ghemeyne voorderinghe ende welvaert, soo is oock wel reden als men eenighe

sake int licht geeft (ghelyck nu gheschiet) dat ghy met de selue gheeert zyt, ende uwe S^{rie} soude toe toegeschict worden, niet alleene als een van ons ouersten ende principale Heeren van den Raet van State, dewelcke de ghemeyne saken ter herten genomen hebbede, altyts bewesen hebt dat ghy met een suyuer conscientie ende vry van alle passien, gierichеyt ofte ambitie, daer in gheprocedeert hebt, maer die claerlick bekent zyt om een natuerlick beschermheere ende onderstant van goede ende eerlicke persoonen, ende een toevlucht ende troost van aerme ende benaude menschen. Ende om dat sulcke deuchden weerdich zyn dat mense openbare ende in t' licht brenge, soo sal uwe S^{rie} te vreden zyn, dat ick tot desen effecte haer presentere ende eyghen make dese mynen cleynen aerbeyt met de presentatie van mynen seer ootmoedighen ende seer onderdanigen dienst: Godt almachtig biddende dat hy tot uwe deuchden alle gheluck en de voorspoet voeghe. Wt Antwerpen desen eersten dach van den iare 1579.

Uwen seer ootmoedighen ende seer ondanighen dienaer.
PHILIPS GALLE.

Zoo als men ziet, werd dit chronykje door Philips geschreven om tot uitlegging te dienen eener landkaert der XVII provintiën door hem in plaet gebragt en uitgegeven; dit blykt ook uit het Privilegie van Mathias dd. 5 january 1579, alwaer men leest, dat het aen Ph. Galle geoorloofd is de kaert der XVII provintiën der Nederlanden te drucken of laten drucken met aenmerkingen der '*gedencweerdichste saken die in dezelve Nederlanden van daghe tot daghe geschiet syn*' sedert het jaer 1566 tot 1579.(1)

Het was, zoo als wy hier voren in eene aenteekening zegden, oorspronkelyk in delatynsche tael uitgegeven, doch op verzoek van vele zyner vrienden dooronzen plaetsnyder in de vlaemsche en fransche tael overgebragt. Deze fransche uitgave had voor titel *Sommaire annotation des choses les plus mémorables advenues de jour a autre ès XVII provinces du Pais-Bas, dès l'an LXVI jusques au premier jour de l'an LXXIX. A Anvers de l'imprimerie de Christoffel Plantyn pour Fhilippe Galle MDLXXIX* in 8° bl. 25 ongec.

Niet min lezenswaerdig is nog de *narede* welke men in de fransche en vlaemsche uitgave aentreft.

Zy dient waerlyk tot een vervolg aen de opdragt.

'Soo hebhe ick v wel willen aduerteren, zegt PHILIPS GALLE, ende ten eersten versekeren, dattet ghene dat ick u voer ooghen legghe, meest getrocken is wt autentike memorien, ende originale stucken die Doctor Roy in handen gegheuen zyn om te beschryven de generale Historie vande Nederlanden, de welcke hy onder handen heeft, waer inne dat d'oorsaeken, oorspronghen ende geschiedenisse van de saken, ende opēbare acten van een yeghelick uitlanghe sullen verhaelt staen. De welcke verwachtende en heeft noch te propooste noch nut voor syn werk ghevonden gheweest daer af breeder in de locht te bringen dan t' ghene dat ghy hier siet waerinne dat hy my heeft gherieft tot tghemeyne proffyt.'

Het spyt ons dat er ons niets van doctor *Roy* en zyne *Historie van de Nederlanden* bekent is.

Gewagen wy hier thans ook van 's kunstenaers dichtkundige werkzaemheid.

(1) De Backer et Ruelens. l.c.

Te Antwerpen, zegt de heer C.-P. Serrure, - aen wien wy deze nieuwe byzonderheid ontleenen, - maekten de schilders, beeldhouwers, plaetsnyders, zoo wel deel van de Kamers van Rhetorika als de eigenlyke letterkundigen of dichters. Geen wonder dus dat Philips Galle, even als Gerard de Jode, Erasmus Quellin en anderen, ook soms de letterkunde beoefenden[1].

P. Heyns - *een ghespraecksaem man, van goede gheleertheydt, ende een Constich Poete in de Fransoysche ende in zyn Duytsche spraecke, ghelyck aen zyne uitgegeven wercken blyct*[2], was de boezemvriend van Philips Galle.

De eerste, als letterkundige, de andere als plaetsnyder: beide stonden zy altoos tot elkanders diensten.

Aldus vereenigd, bezorgden zy in 1577 aen hunne vlaemsche landgenooten eene kleinere uitgave van het *Theatrum Orbis terrarum* van Abraham Ortelius onder titel van: *Spieghel der werelt, ghestelt in ryme door M. Peeter Heyns: Waer inne letterlyck ende figuerlyck de gheleghentheyt, natuere ende aert aller landen claerlyck afghebeeldt ende beschreuen wordt: Niet min dienstelyck voor alle wandelaers, dan het heerlyck Theatrum Abrahami Ortelij den Studenten t' huys nut ende noodich is. T' Antwerpen, Ghedruckt by Christoffel Plantyn, hooft-drucker der Coninclycke M^teyt voor Philips Galle M.D.L.XXVII.* in-8° bevattende dry en zeventig landkaerten en eene zinnebeeldige in koper gesneden plaet, getiteld *Specvlvm Mundi,* alle door Galle gegraveerd.

In dit werk vindt men Philips' proeven der dichtkund e. Het is een 50 regelvers door onze plaetsnyder onderteekend en door C.-P. Serrure in het *Vaderlandsch Museum* gedeeltelyk medegedeelt[3].

Dit is het eenige bekende dichtstuk van Philips Galle. De tweede uitgave van den *Spieghel der werelt* verscheen in 1583 *van nieuws ouersien, ghebetert, ende vermeerdert met veel schoon Caerten*, onder anderen ook *Met een cort verhael van t' ghene dat binnen de regeringhe vanden D. Hertoghe van Anjou hier te lande geschiedt is. - Antwerpen Christoffel Plantyn voor Philips Galle* 1583. - Ook eene uitgave in 1596.

P. Heyns, de schryver van dit *Cort verhael*, richtte hetzelve als *Bericht totten wandelaers* en gewaegde in daarin ook van den verydelden aanslag van Anjou op Antwerpen. Alhoewel dit verhael by den heer C.-P. Serrure, in zyn *Vaderlandsch Museum*, gansch te vinden is, denken wy onze lezers aengenaem te zyn hier dit gedeelte neêrteschry-

(1) *Vaderlandsch Museum*, d. III, bl. 300 en volgende.

(2) GUICCIARDYN. *Beschryv. v. Antwp. Mechelen enz. Antwp.* 1854. in-8° bl. 137-138.

(3) Deel III, bl. 300-301. - *Een t' samen-sprekinghe tusschen Philippe Galle ende M. Peeter Heyns.*

ven 't welk handelt over Anjou's mislukte pooging om Antwerpen met geweld te overwinnen.

'Als wy nu, zegt P. HEYNS, in de stadt waren comen (2 Apr. 83), soo quam ons recht int ghemoete onsen sonderlinghen vriendt ende compere den seer vermaerden coper-snyder Philippus Galle, die ons hertelijck willecome heetende ende vriendelijck beschoncken hebbende int langhe ghingh vertellen (ghelijck hy dat meesterlijck wel can) allen des hertoghen handel gheduerende ons aff wesen, ende onder al hoe dat met zijne Hoocheyts comste schier niet met allen tot des landts voordeel uyt gherecht en was, dan dat wy de stadt van Aelst (23 april 82), ende van Eyndhoven (8 jan. 83) verouert ēn Lochum ontset hadden (23 sept. 82), dat hy den staten altijt goede hope gegeuen ende wt ghestelt hadde, op de comste van zijn *grandes troupes*, die t' gemeyn volck door het langh beyden noemde de groote trompen. De welcke ghecomen, ende inde Buijtenijen gheleghert zijnde, zijne Hoocheyt niet anders en hadde ghedaen dan met ketsen, steken ende bancketteren den bequamen tijdt verwacht om dese Stadt, die vrywillich zyne was, zyne onvrije slave te makene: ghelijck hy dat oock met verscheyden ander steden al op eenen dach voor ghenomen hadde, hoe wel het hem niet gheluckt en was dan met Duynkercken (dec. 82), Dixmuyen (17 jan. 83) Denremonde, ende Vilvoorden (14 dec. 82). Welcken tijt, soot scheen, hem veel te langhe soude ghebeydt bebben, indien men het jaer, door des Paus raedt niet en hadde thien daghen vercort: S[a] op Sint Anthonis dach, seyde hy syn crijchs-heyr in Borgerhout te willen gaen monsteren, ende hadde syne Excell. (die Godt nu hier ten derden male (17 jan. 83) voor ongheluc behoede) seer gheirne mede ghehadt, dan zoo dit ongheleghen was, soo reedt syne Hoocheyt ten voorseyden eynde (soo elck meynde) opten noene met synen adel, die seer groot was, wel te peerde, vrolijck ende al lachende, elcken seer feestelijck toe neygende ter Kipdorp-poorten uyte. Daer hy niet soo haest wt en was, de brugghe en werdt terstont (als den gheveinsden hinckaert de loze ghegheuen hadde) aen alle canten beset, de borgherlijcke wacht (t' sijnder eeren metten blooten hoofde staende) doot gheslagen, ende de vesten aen weer syden inne genomen. Daer ick, seyde de voornoemde Galle ende den constigen schilder Gillis Quingnet (als daer t' samen ghecomen zijnde om de Fransche monsteringhe te gaen zien) in grooten ghevaer onzes leuens waren. Voorts zondt zyne Hoocheyt alle zijne soldaten, die hy ghezeydt hadde ten willen monsteren, ter poorte inne: Dese quamen met grooten ghedruyssche al roepende: *tuë, tuë, Ville gaignée: Viue la Messe*, ende desgelycx brandende, moordende ende roovende, als daer zy ontrent conden, om ons soo hatelijck te verschudden ende te vernieten, als hy ons eerst vriendelijc met schoone woorden (FOUET & DISCUTIT) getroetelt ende onderhouden hadde. Maer de ghetrouwe Godt die de zijne een rechte sake hebbende, en □ op hem betrouwende, nemmermeer en verlaet, gaff den borgeren (des hem eeuwigen lof zy) soodanighen herte ende moet dat sy eer lange met een handt vol volcx, op de vlucht gheslaghen ende weder ter poorten uyt ghekipt werden: ja malcanderen soo ouerliepen, dat hunne lichamen, soo doode als levende, de poorte toeschansten inder manieren dat de gene dier voorts wt wilden, moesten ter vesten aff springhen, oft om ghenade roepende hun gheuangen gheuen. Daer na d'ouerwinninge soo ghenadelijck ende bescheydentlijck mede ghehandelt werdt, dat de ghene die onder de dooden lagen ende noch eenich leven hadden op gheheuen ende te meesteren gheleydt werden. Dier doot bleven, soo eel als oneel, waren wel 1500, waer van den meestendeel

begrauen was int op comen van de monster-veste, streckende na den Huyuetters-toren: welke plaetse, soo hy ons dit al wandelende vertrock, hy ons oock metten vingher wees. De borgheren die hun leuen vromelijck voor hun vaderlant hadden ghelaten, waren omtrent lxxx in ghetale; waer onder was den cloecken colonnel *Adriaen Vierendeel*, den gheoeffenden *Renaut Michaut* ende den stouten *Baltazar Tas.* Alle welcker borgeren weduwen ende weesen, met seker lijfrenten op dese stadt tot een teecken van danckbaerheyt, rijckelijck vereerd ende beschoncken syn, op dat de ouerghebleuene, tselue ghedenckende hun des te vromer souden draghen, dwelck een sake is die voorwaer wel te louen staet. Voorts leyde ons onsen voorseyden Compere, over al daer zedert dien dach nieuw ketenen, veerdige draeyboomen, stercke balien, ende sekere schoven ghemaeckt waren: Alsoo dat wy beuonden dat de Stadt nv niet alleene dick van wallen ende diep van breede grachten was, beset met dichte staketsels, teghen den buytenvijandt, ende wel beplant met cierlijck gheboomte tot verlustinghe der borgherijen, maer oock wel versekert teghen alle laghen, listen ende muyterijen die den inwendighen vijandt soude moghen te weghe brengen[1].

Komen wy thans terug tot den *Spieghel der werelt* welke P. Heyns in 1579 in het franch had overgebracht. Van deze uitgave hebben wy den titel reeds in den vorigen jaergang neêrgeschreven alsook het privilegie aen deze verleend.

In 1588, herdrukte P. Galle dit werk met eene ligtelyke verandering in den titel: *Epitome dv theatre du monde d'Abraham Ortelivs: Auquel se represente, tant par figures que characteres, la vraye situation, nature, et proprieté de la terre vniuerselle. Reveue, corrigé et augmenté de plusieurs Cartes pour la troisième fois Anvers. Ch. Plantyn pour Ph. Galle* 1588.

Heyns naem komt in deze uitgave nergens voor, en het was Philips Galle alleen welke ditmael het woord tot de lezers richtte: *Esperant que si l'edition premiere* - eindigt hy met te zeggen - *vous a esté agreable; ceste seconde vous le sera encore plus.* Heyns was toen met der woon in Haarlem gevestigd, waer hy, even als te Antwerpen, eene school openende onder den naem van *Lauwerboom* en zyne spreuk: WEL HEM DIE GODT BETROUT behoudde[2].

J.J.P. VANDEN BEMDEN.

Levensschets van Franciscus-Antonius Verdussen.
(Vervolg en slot. Zie bladz. 33, 6e jaergang).

Noblesse oblige; en het welgelukken in eene taek, doet er gewoonlyk nog zwaerdere ondernemen. Zoo gaet het doorgaens by den man van

(1) C.-P. SERRURE. *Vaderlandsch Museum*, D. III, bladz. 383-385.
(2) Ibidem, III D, bladz. 322.

kunde; zyner macht bewust, mag hy op de verkregene lauweren niet inslapen.

Zoo was het ook by Verdussen; 's mans liefde voor zyne geboorteplaets werd weldra op de proef gesteld.

Na den val van het Keizerryk, en het Traktaet van Parys, was eene commissie, bestaende uit de heeren STIER, OMMEGANCK, VAN HAL, VAN REGEMORTER en CAMBIER, aengesteld geworden, om de ons in 1794 ontrukte kunststukken in de fransche hoofdstad te gaen terug eischen. Na vele wederwarigheden waren de afgeveerdigden daerin gelukt een deel der lang gemiste meesterwerken terug in ons vaderland te voeren.

Voor al wie den geestdrift kent, welken de Antwerpenaren voor de kunsten toonen, zal het overbodig zyn de blydschap te beschryven die onze bevolking in dergelyke omstandigheid deed blyken; groot en klein stelde zich voor, de terugkomst der getuigen onzes kunstroems met plechtigheid te vieren.

Plotselings werd er eene nare tyding verspreid: de wagens met de meesterstukken, te Brussel aengekomen, waren, zoo men zegde, naer de groote merkt dier stad gevoerd en door de Overheid aengeslagen geworden; volgens een onlangs genomen besluit, zouden, ongehoorde aenmatiging! al de terugbekomene schilderyen aen de stad Brussel, in hare hoedanigheid van hoofdplaets der zuidelyke provinciën, behooren en haer museum gaen versieren. De heer Smits, later minister van finantiën, alsdan bureeloverste op het stadhuis, om inlichtingen naer Brussel gestuerd, had aldaer de bevestiging der gevreesde tyding gevonden.

Groot was de verontweerdiging, door dit nieuws te Antwerpen opgewekt; de gansche bevolking was in de opschudding.

De maetschappy ter bevordering van Schoone Kunsten, alsdan de voornaemste kunstkring der stad, toonde in dit oogenblik dat zy het gewicht harer zending begreep: hare leden werden onmiddelyk byeengeroepen, en gedurende vier dagen hield zy, volgens de verslagboeken des Genootschaps, de onstuimigste zittingen; eindelyk onder voorzitterschap des achtingweerdigen Herreyns, ging men tot eene beslissing over[1].

Het voorstel van den heer Maire, om dry afgeveerdigden naer den Haeg te sturen, ten einde aen Z.M. de klachten der Antwerpenaren over te brengen, werd met algemeene stemmen aengenomen. De keus viel op de heeren L.S. Geelhand, Frans A. Verdussen en J.B. Smits, die, voor hun vertrek, door den heer Maire den heere Baron van Keverberg, gouverneur der provincie Antwerpen, werden voorgesteld. De hooge ambtenaer keurde de genomene maetregelen goed; alleenlyk verzocht hy de heeren afgeveerdigden slechts den volgenden nacht te vertrekken, ten einde niet in den Haag aen te komen, vooraleer een verslag, 't welk hy den Koning had opgestuerd, in handen Z.M. zou zyn gesteld.

Op 24 november, werd de Antwerpsche Deputatie in voorloopig gehoor by den heer Falck, minister van Staet en binnenlandsche zaken, en den heer Repelaer, byzonderen Commissaris van 't openbaer onderwys, ontvangen; en den volgenden dag werd haer door Z.M. zelven, een byzonder verhoor verleend; het rekwest, 't welk onze medeburgers by die gelegenheid Koning Willem ter hand stelden, is te belangryk om hier niet in zyn geheel opgenomen te worden:

(1) MERTENS EN TORFS. *op. cit.* D. VII. bl. 205.

Aen Zyne Majesteyt Willem den eersten.

SIRE,

Niets kan vergeleken worden aen de vreugd die uwe onderdaenen van Antwerpen gesmaekt hebben, op de tyding der terugkeerende konststukken uyt Parys, dan alleen de pynelykheyd van den uytstel om deeze in hunne stad te zien aenkoomen, mits onverwagt te Brussel het bevel aen de gedeputeerde van uwe Majesteyt wird gegeven, om de kassen aldaer af te laeden, het geen nogtans, om het groot gevaer van onheyl, nog opgeschorst is, tot dat uwe Majesteyt beslisse of de onmiddelyke overvoering der stukken aen Antwerpen ontrukt, geen plaets grypen kan.

De wagens die deze schatten terug brengen zyn te Parys zoo gelaeden, dat alle de schilderyen die aen de Provincie van Antwerpen toebehoort hebben, zig by elkander bevinden, en de bewaerplaets waer in zy zouden gebragt worden, is zoo gunstig, als eene stad die opleveren kan. Deeze omstandigheden hadden op onze konst-minnende medeborgeren zulken invloed, dat zy een glansryk volks-feest ter inhulding deézer konstwerken hadden aengeregt toen helaes! het algemeen verlangen eensklaps verydeld wird, voór welkers bekrooning wy echter nog met een hoopryk vertrouwen uwe Majsteyt smeeken.

Mogten wy zelve, Sire, draegers worden van het genaedig besluyt uwer Majesteyt! opdat de geéne die in onze handen hunne belangen, hoop en vrees gestelt hebben, door ons ook weder een nieuw bewys erlangen, der vaderlyke goedheyd van uwe Majesteyt.

Wy zyn
SIRE
Van Uwe Majesteyt,
De nederigste en gehoorzaemste dienaeren en onderdanen.
L.S. GEELHAND.
FRANS A. VERDUSSEN.
J.B. SMITS.
In den Haeg, 25 november 1815.

Gelyk wy hooger zegden, was dit smeekschrift, in gematigden toon opgesteld, voorafgegaen door een verslag van den heer gouverneur van Antwerpen, waervan deze hooge ambtenaer den besten uitslag verwachtte. En inderdaed, in eene krachtige tael, die hem eer deed, had van Keverberg den toestand afgeschilderd:

'Sire, zegde hy, sedert gisteren zyn de steden Mechelen en Antwerpen aen eenen angst en gisting overgeleverd waervan het my moeijelyk zal zyn eene juiste beschryving te maken.

Deze angst, die niet zal toeven zich in gansch de provincie te verspreiden, is te weeg gebracht door het onvoorziene uitstel dat de terugkomst der kunstwerken ontmoet, welke over twintig jaren aen deze steden werden ontrukt.

Men weet dat zy te Brussel zyn aengekomen, men weet dat zy er worden ingehouden in afwachting der orden uwer Majesteit, men vreest dat men poogingen by u, Sire, aenwende, om daermede een Museum vreemd aen deze provincie te versieren, en zoo hoog is de weerde die men aen hun bezit hecht dat men niet liever alle ander verlies dan het onderlinge zou onderstaen. Ook Sire, zyn de jammerkreten algemeen, en om de gemoederen tot bedaren te brengen, heb ik gedacht my niet te mogen verzetten tegen het vertrek eener Deputatie, die aen de voeten van den troon uwer Majesteit de ootmoedige vragen der stad Antwerpen gaet brengen.'

Dan, overgaende tot de gevolgen, die hetontrukken der lang betrachte kunstwerken zou te weeg brengen, voegde de weerde ambtenaer er zonder omwegen by:

‘Er is een feit dat uwe Majesteit in zyne gansche uitgestrektheid verdient te kennen vooraleer tot eene beslissing over te gaen: dit is dat het lot der kunstwerken, waerover ik de eer heb Haer te onderhouden, zal eenen hoogst voordeeligen of hoogst verderfelyken indruk op den openbaren geest dezer Provincie uitoefenen, en deze indruk zal voor lang bestendig blyven.

“Sire, vervolgt de kunstlievende Gouverneur, Sire, de openbare geest in deze provincie is er verre van af slecht te wezen - doch, zegt hy wyder met nadruk, - ik mag uwe Majesteit niet ontveinzen dat hy op eene schrikwekkende wyze zou terugwyken *indien het mogelyk ware dat onze kunstwerken in andere handen overgingen.* Ik aerzel niet er zelfs by te voegen, dat, indien eéne enkele schildery aen de teruggave onttroken wierd, dit eenen pynlyken indruk zou te weeg brengen, waervan men het geheugen met de grootste moeite zou uitwisschen.”

Koning Willem ontving de antwerpsche deputatie met groote onderscheiding. Z.M. was verheugd, zegde Zy, te zien hoe zeer de Antwerpenaren aen de kunst verkleefd waren en hoezeer zy de werken der groote meesters hunner school wisten te schatten. Hy zou, zegde Hy, het verschil in acht nemen, 't welk op het grondgebied der kunst tusschen hen en de inwooners van Brussel bestond.’

Verder gelastte Z.M. de afgeveerdigden by hunne stadgenooten alle onrust te verbannen, en hun te verzekeren dat Antwerpen in het bezit der haer toebehoorende tafereelen, terug zou treden.

Nog den zelfden dag werd door Z.M. een besluit genomen, waerin de volgende belangryke artikelen voorkwamen:

‘1. De schilderstukken en voorwerpen van kunst en wetenschappen, bevorens uit de zuidelijke provintiën vervoerd en thans van Parijs teruggekomen, zullen voor zoo verre zij niet overeenkomstig art. 4 van Ons besluit van 6 October ll. in de kerken en publieke gestichten derzelver oude plaats kunnen hernemen, provisioneel vereenigd worden in de hoofstad der provintie van welke zij afkomstig zijn.

2. De provintiale gouverneurs zullen respectivelijk met de besturen der hoofdsteden de voornaamste kunstenaars overleggen op welke wijze in deze vereeniging best kan worden voorzien en zij zullen tevens orders stellen op de goede bewaring en het onderhoud der bedoelde kunstwerken, in afwachting der algemeene maatregelen daar omtrent door onzen meergem. commissaris generaal te nemen.

3. De te Brussel aengekomene wagens zullen onverwijld gerigt worden op de hoofdplaatsen der verschillende provintiën van welke de kunststukken oorspronkelijk zijn, die zich op de wagens geladen bevinden.’

Afschrift van dit besluit werd onmiddelyk naer Brussel gestuerd; het kwam er maer in tyds aen, want reeds was men begonnen de wagens te ontladen en de kunststukken in het Musaeum te voeren. Toch waren hiermede de moeijelykheden niet ten einde. ‘Wy kunnen u niet zeggen, schreven op 27 november de heeren commissarissen, die zich te Brussel bevonden, aen den Maire van Antwerpen, wy kunnen u niet zeggen, hoe zeer dit goede nieuws ons heeft verwonderd, daer men reeds van 'smorgens vroeg al de wagens, die zich op de groote merkt bevonden, naer het Museum heeft gevoerd, waer men onmiddelyk begonnen is ze te ontladen.

Zoo haest wy het nieuws ontvangen hebben, hebben wy het zonder toeven den heere Maire medegedeeld en hebben hem verzocht het werk van ontlading te willen staken; hy heeft ons geantwoord dat, uit hoofde van den doortocht der pruissische

troepen, die morgen begint, hy, de schilderyen op zyne verantwoordelykheid, volgens de orders die hy had, op de groote merkt niet dorst laten.

Wy hebben ons by den heer baron Beeckman begeven, om hem de zelfde vraeg te doen; zyne antwoord was, dat hy zelfs niet wist dat de wagens naer het Museum waren gevoerd en hy niets tegen de orders kon welke de heer Maire had om ze te doen ontladen; verder dat geen tegenbevel des Konings hem was toegekomen.

In tusschentyd, zeggen de heeren commissarissen ten slotte, in tusschentyd gaet men voort met ons te kwellen en wy betrachten slechts het oogenblik dat het besluit officiëlyk aenkome.'

Dan, na vele wederwarigheden, werd eindelyk het order van teruggave gegeven. Op 3 december vertrokken de langverwachte kunststukken uit Brussel, en, twee dagen daerna, werden zy langs de Berchemsche of keizerlyke poort onder het luiden der klokken en het losbranden van het kanon, de stad Antwerpen triumphantelyk binnen gevoerd.

De gansche bevolking, met het magistraet aen het hoofd, stond op hen te wachten; onder de hevigste vreugdekreten werden zy naer het Museum gebracht; de eerewyn werd den heeren Odevaere, van Hal, Ommeganck en van Regemorter, op het stadhuis aengeboden, terwyl hun eene voor de omstandigheid geslagene medalie ter hand werd gesteld. 's Avonds had er een volksfeest plaets en een prachtig vuerwerk werd op de Meir afgestoken. Heerlyke hulde eener bevolking aen den vaderlandsche roem gewyd; hulde die, als het ware, eene nieuwe kracht aen het leven eener stad geeft!

Verdussen had, zoo als wy gezien hebben, krachtdadig tot den bekomen uitslag bygedragen; wat meer is, men mag ook zeggen dat hy een der inrichters van de antwerpsche feesten was.

De diensten, door onzen stadgenoot aen de maetschappy van Schoone Kunsten en door deze aen onze gemeente bewezen, waren de eerste titels, die op Verdussen de aendacht zyner medeburgeren riepen, en hem den weg tot hooge bedieningen openden. Inderdaed, tot lid van den gemeenteraed gekozen, werd hem in 1822, door Z.M. het ambt van schepen toevertrouwd, 't welk hy met onderscheiding vervulde. Zyn nauwgezette geest deed hem onmiddelyk tot lid der commissie van comptabiliteit en lid van het bestuer des *Bergs van Bermhertigheid* benoemen; gedurende lange jaren werd laetstgemelde administratie door den achtingweerdigen man voorgezeten, grootelyks heeft hy gearbeid tot het in stand brengen der wetten, welke thans het oude gesticht regeren.

Intusschen was hy tot lid der Provinciale Staten van Antwerpen gekozen, en tot lid van den Bestuerraed onzer Koninklyke Academie benoemd geworden (1823). Onmogelyk hier al de diensten aen te teekenen die Verdussen in deze verschillige betrekkingen aen zyne geboortestad en zyn vaderland bewees. Het volsta te zeggen dat menige goede maetregel door zyn toedoen werd genomen; de groote invloed, dien hy in de bestuerraden uitoefende waervan hy deel maekte, is het beste bewys van 's mans schranderheid en werkzaemheid.

Evenwel, in zyne betrekking van schepen, werd Verdussen geroepen om aen eenige gebeurtenissen deel te nemen, waerdoor zyn naem aen de geschiedenis toehoort, en waerop wy onze aendacht moeten vestigen; wy bedoelen het tydperk der belgische omwenteling.

In 1830 vervulde Verdussen het ambt van eersten schepen te Antwerpen; in afwezigheid des heeren burgemeesters, was hy dus met de hoogste burgerlyke weerdigheid bekleed. Toen op 27 october, onze stad zoo vreeselyk werd beschoten, en de dappere heeren Dubois, Cassiers, de Coninck en van Aerden, by levensgevaer,

tot voor het kasteel doordrongen, om eenen wapenstilstand van den bevelhebber te verzoeken, werd Verdussen gelast de onderhandelingen met generael

Chassé voort te zetten; hy ook teekende het verdrag dat tusschen den slotvoogd en de gemeente werd gesloten, en waerdoor Antwerpen van nieuwe onheilen werd bevryd.

De omwenteling vond onzen stadgenoot getrouw op zynen post; hoe moeijelyker de omstandigheden waren, hoe meer Verdussen zich in geweten verplicht achtte de werkzaemheden waer te nemen, aen zyn verheven ambt verbonden. Zyne krachten schenen te verdubbelen in evenredigheid met het gevaer, waerin onze bevolking verkeerde.

Eensklaps ontstond er eene zwarigheid, die, indien zy niet onmiddelyk uit den weg werd geruimd, voor onze gemeente de noodlottigste gevolgen kon hebben.

Dank aen een vaderlyk en vooruitziende bestuer, waren de finantiën

der stad, omtrent het midden van het jaer 1830, in den schitterendsten toestand, wanneer de gebeurtenissen der maend augusti in eens dezen staet van zaken deden veranderen. Eene leening van 300,000 guldens was door den gemeenteraed voor het opbouwen eens nieuwen schouwburgs gestemd geweest, en aenzienlyke sommen waren reeds voor de uitgevoerde werken door de stedelyke kas vooraf betaeld, in afwachting dat de leening kon verwezentlykt worden.

De dringende uitgaven voor het behoud der openbare orde en rust, putteden, in de buitengewoone omstandigheden waerin de stad zich bevond, weldra al de middelen uit, en de raed besloot, op 25 october, eene leening van 250,000 guldens te doen, welke by middel van vrywillige inschryvingen zouden worden verkregen. Het plan dezer leening werd twee dagen na het bombardement afgekondigd, doch geen enkele inschryver bood zich aen. Intusschentyd werden de uitgaven immer grooter en dringender! Het nieuwe bestuer besloot, op 6 november 1830, tot eene gedwongene leening over te gaen, waervan het echter afzag, op het aendringen van den nieuwen gouverneur, graef de Robiano.

Niet wetende hoe zich uit den moeijelyken toestand te redden, riep het gemeentebestuer, op 20 november, de voornaemste kooplieden en ingezetenen in de groote zael van het stadhuis byeen. Schepen Verdussen, die in dat oogenblik de taek van burgemeester waernam, legde den aenwezigen den staet van zaken voor oogen; in krachtige woorden deed hy een beroep op hunne vaderlandsliefde, en wakkerde hen aen, om door vrywillige inschryvingen de stad in eene leening van 250,000 guldens ter hulp te komen. De overtuigde stem des algemeen geachten mans had allen getroffen: ook was de uitslag schitterend. Op staenden voet werd er voor 80,000 guldens ingeteekend! Eenige leden van den raed en van de vergadering gelastten zich verder aen huis de overige gelden in te zamelen. In weinige dagen was de som volledig, en reeds op 6 december 1830 had het *Gouvernement provisoire*, bestaende uit de heeren Rogier, graef Felix de Merode en Jolly, de leening goedgekeurd.

Verdussen had in deze omstandigheid zyner geboortestad buitengewoone diensten bewezen. Zoo als immer, wanneer hy zich met eene taek gelastte, had hy al de krachten zyner ziel tot het welgelukken der onderneming aengewend, en zich slechts dan ter ruste begeven, wanneer de goede uitslag zyne poogingen had bekroond.

In 1831 tot bygevoegd lid van het congres benoemd, werd Verdussen, in 1832, tot lid der kamer van volksvertegenwoordigers afgeveerdigd. sekretaris der kamer, lid van verscheidene commissiën zien wy Verdussen, in deze nieuwe betrekkingen, zyne menigvuldige kennissen ten dienste van het vaderland stellen. Zyne ervarenheid in het vak van comptabiliteit doet hem herhaelde malen tot verslaggever over 's lands budjetten, en ook over het muntwezen (1833-34) enz. benoemen. In 1832-33 neemt hy deel aen de beraedslaging der wetten over de belastingen; in 1833-34 aen die over de inrichting der provinciale raden, der vredegerechten, en der bedelhuizen; in 1834-35 aen die over de inrichtingen der gemeentens, in 1837-38, over de inrichting van het jury, en het crediet van 10 millioen voor het voortzetten der yzeren wegen; in 1838-39, aen de wet over de koophandelkamers, en die over het stellen van het tongeld op de Schelde; eindelyk neemt hy deel aen de stemming van 19 meert, waerdoor het traktaet der 24 artikels werd aenvaerd.

Deze gewichtige stemming was eene der laetste waeraen Verdussen deel nam. Tot stedelyken ontvanger van Antwerpen benoemd, wilde de gewetensvolle man zich heel en gansch zyner nieuwe werkzaemheden toewyden. Dan, Z.M. de diensten

willende beloonen door onzen stadgenoot den lande bewezen, benoemde hem, in 1839, tot ridder zyner orde.

Doch genoeg over deze werkzaemheden, die zich vooral aen het staetkundig leven hechten. Treden wy terug tot de bezigheden, die wy Verdussen by het begin zyner loopbaen hebben zien behertigen, en die tot het einde zyns bestaens, zyn geluk hebben uitgemaekt: de verheerlyking der kunst.

De maetschappy van Schoone Kunsten was en bleef Verdussen's troetelkind; aen haer werden voortdurend en trots alle andere bezigheden, hoe afgetrokken zy ook mochten wezen, zyne byzondere zorgen gewyd; aen haer dacht hy onophoudelyk. derwyze dat zy, als het ware, met hem vereenzelvigd was. Eerst tot schatbewaerder en daerna tot tweeden voorzitter benoemd, zien wy Verdussen achtervolgens al de ambten der besturende commissie vervullen, tot dat hy eindelyk met de hoogste weerdigheid, het voorzitterschap, wordt bekleed. Alsdan hervormt, volledigt, vernieuwt hy, als het ware, de gansche inrichting der maetschappy, hy draegt het zyne by tot het opbouwen der tentoonstellingszalen, stelt de lotery met premiën in, bestaende eerst uit steendrukplaten en daerna uit koper-en staelsneden, een maetregel waerdoor de nationale kunst om zoo te zeggen eene nieuwe vlucht bekomt; daerna richt hy de pryskampen in van letter- en toonkunde; in één woord, onder zyn geleide bekomt de maetschappy voor Schoone Kunsten eene uitbreiding, die haer naest de grootste kunstvereeniging van Europa verheft, en haer bestaen voor immer verzekert.

'Ofschoon onze vereeniging, zegde, in 1849, de heer EM. GEELHAND, in een verslag den leden der maetschappy van Schoone Kunsten voorgelegd, ofschoon onze vereeniging de groote kosten moet bestryden door zes pryskampen alsook door het overbrengen der voorwerpen in onze zalen geplaetst en dezer tentoonstelling en bewaking verwekt, is zy er eventwel in gelukt voor meer dan 26,000 franken beelden, schilderyen en plaetsneden te laten verloten, eene som veel aenzienlyker dan het gezamentlyk bedrag der inschryvingen in 1847, 1848 en 1849 omgehaeld, en der geplaetste aktiën, na aftrekking van ongeveer frs. 6000 welke het teekenen en drukken der lithographiën zullen vergen. De maetschappy, zegt hy verder, die in 1834, 311, in 1837, 579, in 1840, 755, in 1843, 1096, in 1846, 1066 leden telde, bezat er in 1850, het aenzienlyk getal van 1080, 't welk thans meer dan verdubbeld is. In 1850, had zy 584 aktiën geplaetst.

En deze uitslag was bekomen zonder aenzienlyke medewerking van het Staetsbestuer; de yver van Verdussen en der zynen had in alles voorzien.

Door den heer gouverneur der provincie tot lid der provinciale commissie van monumenten benoemd, wist Verdussen in deze gewichtige bediening zyne veelvuldige en praktische kennissen ten nutte te maken; ondersteund door mannen van kunde, zoo als Baron GUSTAF WAPPERS, CONSCIENCE, AUG. KREGLINGER, L. DE VINCK, J.G. SMOLDEREN, den bouwmeester F. BERCKMANS en den beeldhouwer F. GEEFS, werden verscheidene nuttige ontwerpen gevormd; de verslagen der zittingen die wy hebben doorbladerd, getuigen, dat gedurende verscheidene jaren, eene groote vlyt de werkzaemheden der commissie geleidde.

Onze stadgenoot was ook de man om in al de besturen, waervan hy deel maekte, eene buitengewoone bedryvigheid te brengen, en vooral om, waer het kon eene plaets voor de kunst in te ruimen. Opvolgentlyk tot lid der fabriek der hoofdkerk en tot voorzitter van dezes raeds benoemd, liet hy geene gelegenheid voorbygaen om der vaderlandsche school aen te

moedigen. Wy hebben verscheiden verslagen gelezen, die hy voor de hoofdkerk opstelde, en die, voor het tydstip, zeer grondige studiën doen kennen. Ook zyn wy overtuigd dat, indien er in de besturen immer mannen als Verdussen hadden gezeten, zoo vele ellendige werken onze tempels niet zouden hebben ontsierd.

In 1849, voelde Verdussen de eerste aenvallen der kwael, die hem, na eenige maenden lydens, ten grave heeft gevoerd. Nauwgezet christen, dacht hy zyne laetste oogenblikken gansch aen godsdienstoefeningen en een afgetrokken leven te moeten wyden. Onmiddelyk gaf hy zyn ontslag van lid der Provinciale Staten, waervan hy sedert de dood van den heer Diercxsens, voorzitter was, alsook van het voorzittersambt der maetschappy van Schoone Kunsten.

Met droefheid werd dit besluit van onzen stadgenoot vernomen. ‘De heer Verdussen, zegde de achtbare heer gouverneur Teichmann, by het openen der Provinciale Staten van 1849, de heer Verdussen, door eene tydelyke onpasselykheid getroffen, heeft te ras het besluit genomen zich van u te scheiden, daer hy zich de moeijelykheden overdreef welke hy dacht te zullen ontmoeten in het vlytig vervullen zyner taek. Gy zult in deze beslissing, vervolgde de heer gouverneur, het nieuw bewys vinden van dien wensch, die noodwendigheid om zich gewentensvol van zyne plichten te kwyten, welke steeds den man hebben geleid, dien gy gedurende verscheidene jaren, met het voorzitterschap des Provincialen Raeds hebt vereerd. Ik zal, naer allen schyn, enkelyk uwe meening voorkomen wanneer ik hier, in uwen naem, zoowel als in den mynen, de uitdrukking aenteeken van het diep spyt dat wy allen gevoelen, daer wy van de hulp zyner kennissen en zyner ondervinding zyn beroofd.’

Doch het was vooral de maetschappy van Schoone Kunsten, die zich door het besluit van Verdussen het diepst voelde getroffen; voor haer scheen hy onontbeerlyk. Vol droefheid begaven hare leden zich ten woonhuize huns ouden voorzitters, hem smeekende hen toch niet te verlaten; hunne heden waren zoo aenhoudend dat de zieke, die de maetschappy van Schoone Kunsten als zyne schepping kon beschouwen, er eindelyk moest in toestemmen den voorzitterstoel te blyven bekleeden. Evenwel, werd s' mans tegenwoordigheid aen de zittingen meer en meer zeldzaem; door een nieuw toeval aengerand, overleed hy op 11 Mei 1850.

De teraerdbestelling van zyn stoffelyk overschot had op 14 mei plaets, en werd door al de Overheden bygewoond. Na eene uitvaert ten 10 ure in de hoofdkerk, werd het lyk naer het kerkhof der gemeente Berchem gevoerd, alwaer aen het graf twee redevoeringen, de eerste door den heer Gerard Le Grelle, oud burgemeester van Antwerpen, de tweede door den heer baron Gustaf Wappers, alsdan bestuerder der koninklyke Academie van Beeldende kunsten, en onder-voorzitter der maetschappy van Schoone Kunsten werden gehouden.

De heer Le Grelle, in naem van Verdussen 's vrienden, bracht hulde aen de hoedanigheden van 's mans hert; hy deed zyne strenge godsvrucht, zyne verkleefdheid aen zyn huisgezin en zyne vrienden uitschynen. Hy toonde hem geacht en vereerd, ook van hen die zyne staetkundige grondbeginselen niet deelden.

De heer Wappers sprak in naem der koninklyke maetschappy van Schoone Kunsten; zyne rede was treffend. Na de diensten te hebben beschreven door den overledene aen de nationale school bewezen, en de titels te hebben aengehaeld die Verdussen's naem eene plaets in de geschiedenis van Antwerpen hebben ingeruimd, zegde hy met ontroerde stem:

‘Wat zou het zyn indien ik in de kleinere omstandigheden kon treden en u dien geest kon toonen, zoo helder, zoo duidelyk, zoo nauwgezet, en tevens toch zoo breed; die alles organiseerde wat hy bedacht had, daerin met den eenvoud van de daerstelling, de nauwkeurigheid en de juistheid der cyfers latende; - hy moedigde de zwakken aen, hield die tegen welke zich lieten vervoeren; altoos kalm, altoos dezelfde; niet bedwelmd in den goeden uitslag, noch zich latende nederslaên in de moeijelyke tyden; en die door twee veranderingen van dynastiën, welke groote omwentelingen te weeg brachten, de maetschappy van Schoone Kunsten tot het punt geleidde waerop zy zich thans bevindt, Antwerpen en België weerdig.

Ik zou alles gezegd hebben, Myne Heeren, wanneer ik u meldde dat, toen eenige jaren geleden Verdussen de eerste aenranding gevoelde van de ziekte, die hem ten grave gesleept heeft, ten eerste mael zyne demissie gaf, iedereen met onrust vroeg of de maetschappy van Schoone Kunsten thans zonder hem zoude kunnen blyven bestaen. Ook moest hy toegeven, op het aendringen zyner collega's: hy bleef voorzitter om zich allengs te verwyderen, naer mate de ziekte voortgang deed. Eindelyk, twee maenden geleden, wilde hy ingetogen zyn en niet meer denken aen de zaken dezer wereld. De maetschappy moest op hare beurt aen dien verheven wil toegeven.

Maer hoewel zy hem niet meer als voorzitter behield, heeft zy niet opgehouden hem te eeren als haren stichter, haren raedpleger; en het is in zynen naem dat ik in afwezigheid van baron Osy, op de grafstede van onzen weerdigen meester eene officieele hulde kom brengen, die echter niet minder smertelyk gevoeld is.

Als direkteur der Academie, kom ik ook de diensten herinneren welke hy sinds zoovele jaren bewezen heeft als raedsheer van de instelling die ons zoo dierbaer is. Maer in een zoo goed voleindigd leven, wanneer men het zelfs maer van éene zyde beschouwt, zou men alles niet kunnen aenhalen. En zyn thans de wenschen van Verdussen voldaen? Heeft hy thans alvorens te sterven de vruchten zien schitteren op den boom dien hy lang zoo zorgvuldig besproeide? Het past eenen kunstenaer niet die vraeg op te lossen; maer, als de schoone kunsten in België eenige uitbreiding verkregen hebben, dan is het uit Antwerpen dat de beweging is ontstaen. En aen wie dan komt de eer toe, te Antwerpen die kunstbeweging opgewekt, aengedreven, aengemoedigd en bestuerd te hebben indien het niet is aen de maetschappy, waervan Verdussen de insteller, de stem, de leidsman, de geest was?’

By deze woorden, door de erkentelykheid ingegeven, zullen wy niets voegen. Geene verdere beschryving zou ons 's mans karakter en verdiensten beter en met meer gezag doen kennen.

De redevoering des heeren Wappers was slechts de eerste hulde door de maetschappy van Schoone Kunsten aen haren voorzitter gebracht. Weinigen tyd na 's mans dood, nam zy het besluit hem een gedenkteeken in de hoofdkerk van Antwerpen op te richten, een ontwerp tot welks uitvoering zy door het provinciael bestuer werd bygestaen. De teekening werd door den bouwmeester Frans Durlet geleverd, terwyl het beeldhouwwerk door den beeldhouwer Jos. Geefs werd uitgevoerd. Wy hebben de plaetsnêe dezer grafstede medegedeeld; zy bestaet uit een ogief, waerin zich een engel met Verdussen's afbeeldsel bevindt; in het bovengedeelte ziet men de wapenschilden der provincie Antwerpen en der Koninklyke maetschappy van Schoone Kunsten; in het ondergedeelte eene koperen plaet, met het volgende opschrift:

D.O.M.
Viro praestantissimo
Francisco Antonio Verdussen
in ordinem Leopoldinum equiti adscripto
magistratus huius ecclesiae cathedralis assessori primario
e concilio municipali scabino selecto
asperrimis temporibus
arduas consulis vices fortiter et prudenter functo
in concilio provinciali per decennium moderatori
repraesentantium ad concilium iteratis civium suffragiis legato
pietate labore animi moderatione conspicuo
Societas Regia
bonis artibus promovendis Antverpiae instituta
inter suos anno m.d.ccc.xii. restitutores diligentiori
per xxxx. fere annos indefesso fautori ac praesidi
aere collato. l.m.p.c.
m.dccc.lii.
Accipiat a Domino mercedem laborum suorum.
Op den rand van het gedenkstuk leest men de woorden:
Natus Antverpiae d. xii Maii. anno m.dcc.l.xxx.iii obiit d.xi Maii.
A. m.dccc.l.

Verdussen, die op 12 april 1833 te Antwerpen in den echt was getreden met mej. Joanna Borrekens, geboortig van Philadelphia in Amerika, liet vyf kinderen na; de oudste zoon, in de Jesuiten orde getreden, bekleedt thans het ambt van leeraer in het O.L.V. collegie te Antwerpen.

Twaelf jaren na Verdussen's dood schryven wy deze levensschets. De gebeurtenissen in dit tydvak voorgevallen, en waervan wy ooggetuigen waren, hebben bewezen dat 's mans werkzaemheden eene weldaed voor onze gemeente zyn geweest. Inderdaed, het was de maetschappy van Schoone Kunsten, die, in verscheidene omstandigheden wanneer het bestaen onzer Kunstschool in gevaer was, het hare bybracht om den zetel der kunst in Antwerpen te bewaren. Door haer ook werden de dryjaerlyksche Tentoonstellingen schitterend in ons midden behouden.

Moge de vereeniging waeraen een Herreyns, een Verdussen, al hunne krachten hebben gewyd bloeijen en steeds met overtuiging hare taek vervullen; moge zy steeds, zoo als by haer ontstaen, de krachtigste kunstelementen met de vastste regeringstelsels vereenigen. Dit ware de schoonste hulde aen de nagedachtenis beider verdienstelyke mannen gebracht.

P. GÉNARD.

Kunst- en letternieuws.

ANTWERPEN. - Op 14 november l.l. is de afdeeling der beeldende kunsten van het Verbond van Kunsten, Letteren en Wetenschappen, naer M. Leys gegaen, om hem geluk te wenschen over zyne verheffing tot den adelstand, hem door den Koning verleend.

De afdeeling was zeer talryk; M. Leys, verwittigd, heeft zyne kunstvrienden gulhertig ontvangen; zalen en serre waren te dezer gelegenheid open en schitterden van licht.

M. de Taey, onder-voorzitter van de afdeeling, heeft M. Leys in de volgende woorden toegesproken:

'Het is de tweede keer, dat de afdeeling van beeldende kunsten van den *Cercle*, zich by u aenbiedt, om u geluk te wenschen, over de eer welke u in eene buitenlandsche tentoonstelling is te beurt gevallen. De eerste keer was dit ter gelegenheid van die te Parys; vandaeg is het, ter gelegenheid van die te Londen.

In die kunstworsteling, waerin de geheele wereld deelnam, hebt gy hoog en met vaste hand, de vlag der Antwerpsche school opgehouden. ook zyn wy gelukkig over uwen triomf; want wy begrypen, dat er eene innige verbinding is tusschen al de kunstenaers en dat de onderscheiding, welke de koning heeft verleend aen eenen der weerdigsten onder hen, op heel onze school terugglanst.

Die onderscheiding is groot, zoo groot dat zy een weinig buiten den geest van onzen tyd gaet; maer wy hopen dat gy nooit zult vergeten, dat het eenige en ware blazoen van een talentvol kunstenaer, zyn palet en zyn penseel is.

Wy wenschen van herte, dat door uw talent, hetwelk altyd grooter wordt, gy eens in de oogen van het nageslacht, moogt bekomen, alleen en kortweg *Leys* genoemd te worden, gelyk onze onsterfelyke van Eyck, gelyk onze groote Peter Paul Rubens.'

M. Leys was diep getroffen; hy vond als het ware geene woorden om heel zynen dank uit te drukken. Die welke hy uitsprak, waren den aenwezigen welkom. Met hertelykheid drukte hy M. de Taey de hand en gaf hem den broederkus.

Na eenige oogenblikken in de zalen van M. Leys vertoefd te hebben heeft de afdeeling zich verwyderd.

- M.J. Van Hool, beeldhouwer te Antwerpen, heeft een eikenhouten altaer verveerdigd voor de kerk van St-Jans-gasthuis, te Brussel, het is ten toon gesteld geweest, in eene der tentoonstellings-zalen, Venusstraet, die tot dat einde dagelyks open was van 10 tot 3 ure.

- M. Albrecht Jacobs heeft een dryfwerk voltooid, dat bestemd is voor de kerk eener stad in Nederland. De staf, dien wy bedoelen, is saêmgesteld in den styl der ergeboorte. Het figuer verbeeldt Sint-Franciscus-Xaverius het geloof verkondigende. Op den voetzuil zyn de zinnebeelden der vier Evangelisten, de arend, de engel, de leeuw en de os, byeengebracht door festoenen en andere ornementen. Deze kenteekens zyn aen den staf geplaetst, omdat St-Franciscus beschouwd wordt als evangelische apostel. De staf is deels verguld, en deels in zilver. Het geheel is een werk dat den maker eer doet.

- Wy hebben vroeger gesproken van eene drinkschael of beker die M. Verschuylen uitvoerde naer het model van M.A. Bogaerts; dezelve is voltooid, en aen den heer William Wood aengeboden, voor den onvermoeiden iever die hy tydens de brandramp van 2 december 1861, aen den dag legde door het aenbrengen van gepaste hulp.

De beker is zeer schoon van samenstelling en uitvoering en byzonder het bareleef dat hem omringt, voorstellende in zinnebeeldige figuren, de zelfsopoffering waeraen de koophandel en nyverheid hunne hulde brengen. M. Bogaerts en Verschuylen hebben een bewys te meer van hun talent geleverd.

- De gebroeders Moreels, beeldhouwers, hebben twee schoone beelden voltooid die thans in de kerk van Wyneghem pryken, voorstellende den H. Josephus en de H. Anna. Zy leggen ook de laetste hand aen twee beelden bestemd voor de hoofdkerk en die wy kortelings in plaetsnêe zullen mededeelen.

- De letterkundige maetschappy de *Olyftak* heeft op 4 november, ten 8 ure 's avonds, eene zitting gehouden; de leesbeurten van MM. Edm. Lauwers en F. Booymans hadden plaets en eene letterkundige beoordeeling werd door M.F. Willems voorgedragen.

- De Maetschappy de *Olyftak* schryft tot onderwerp van prysvraeg uit: *De beknopte geschiedenis, in het nederduitsch opgesteld, der Rederykkamer de Olyftak, sinds de vroegste tyden tot den huidigen dage*, *met opgave van den invloed dien zy uitgeoefend heeft op de staetkunde en de kunsten, letteren en wetenschappen.*

Een prys bestaende uit eenen vergulden zilveren eerepenning en eene som van fr. 150 is aen de goede beantwoording dier vraeg verbonden. Alleen de werkende leden des genootschaps worden ter mededinging toegelaten. Het genootschap behoudt zich voor den uitgeloofden prys niet toe te kennen, indien geen der ingezondene werken der bekrooning weerdig wordt geacht. In dit geval zal het, indien daertoe aenleiding bestaet, op voordragt der regters, over de soort en weerde eener toe te wyzene aenmoediging, beslissen. Het bekroonde of aengemoedigde werk zal het eigendom blyven des genootschaps en opgenomen worden in den eersten bundel van deszelfs jaerboeken.

De werken zullen vóor 1 mei 1863 vrachtvry moeten worden gezonden aen den eersten voorzitter M.Ch.P. Du Mont. Zy zullen behooren geschreven te zyn door eene andere hand dan degene der mededingers en bekleed te zyn met eene zinspreuk, welke ten opschrifte zal verstrekken aen een bygevoegd verzegeld briefje, bevattende de namen, hoedanigheden en woonplaets der mededingers. De schryvers zullen gehouden wezen zorgvuldiglyk de bronnen aen te duiden, waaruit de door hen aengehaelde feiten geput zyn.

- De *Wetenschappelyke Vereeniging* zet gedurig hare winterzittingen voort. M.K. Ommeganck heeft reeds eenige verhandelingen gegeven over de laetste wetenschappelyke en nyverheidsbetrekkende ontdekkingen en uitvindingen. M.C. Cogels over de tentoonstelling van Londen; M.J.-F. Matthyssens over de grondbeginselen der scheikunde; M. Schobbens over de oogen. Verscheidene andere redenaers zyn ingeschreven. Ook zien wy met veel genoegen deze vereeniging in getal leden aengroeijen; zy belooft een der belangrykste instellingen dezer stad te zullen worden.

- De maetschappy de *Vlaemsche Vrienden*, heeft eene kunstafdeeling ingericht en daer tentoongesteld het portret van M. den eere-bestuerder, op last des bestuers geschilderd; verder ziet men aldaer, het standbeeld van den bouwmeester Appelmans, door M. Plyn.

- De gemeenteraed heeft in zyne laetste zitting van 1862, het ontwerp van eene voorloopige beurs aengenomen, voorgesteld door Mr J. Mesdach en ontworpen door M. Jan Servais.

Dit voorloopig beursgebouw zal naer ons inzien zeer voldoende zyn om gedurende eenige jaren te dienen, in afwachting dat men een nieuw gebouw daerstelle weerdig van den kunstroem der Scheldestad.

- De tweede, by het reglement voorgeschreven afzending, gedaen uit Rome door M.P. Beaufaux, laureaet van den grooten pryskamp van schilderkunst in 1857, is ten toongesteld geweest van zondag 16 tot 23 november, in de zael van het Museum der

Akademisten; de schildery stelt voor: *De opening des lichaems van den H. Stephanus door de Christenen.*

M. Beaufaux heeft een vooruitgang gemaekt die ieder verwonderd heeft.

- Gedurende de aenstaende maend january zullen er in het verbond van kunsten, letteren, enz., 15 konferenciën over verschillige onderwerpen gegeven worden door MM. Montigny, van Waning-Bolt, Bancel en Brasseur.

- Zaturdag 13 december l.l. hebben de leerlingen der koninklyke Akademie, M. de Keyser, ter gelegenheid van zynen naemdag met eene serenade vereerd en een vuerwerk werd tot sluiting van het feest afgesteken. In welgevoelde aenspraken drukten de leerlingen al hunne verkleefdheid en dankbaerheid uit, voor den heer direkteur en zyn onderwys, uit hetwelk eens de voortzetting van den roem der schilderschool moet ontstaen. M. de Keyser was getroffen over dat gemeenzaem toegebrachte eerbewys en heeft de leerlingen goed onthaeld. Dit feest zal een goed aendenken zoowel by den bestuerder als by de leerlingen achterlaten.

- M.N. De Keyser arbeidt aen een tafereel dat eene perel te meer zyn zal aen zyne kunstkroon; het stelt de uitvinding der teekenkunst voor; ofschoon dit ontwerp meermalen behandeld is, is het niettemin gansch nieuw van samenstelling.

- Het stadsbestuer heeft, op voorstel van het provinciael Leescomiteit, besloten eene bibliotheek te stichten, uitsluitend samengesteld uit oorspronkelyke vlaemsche tooneelwerken. Men zal trachten in deze bibliotheek al de vlaemsche stukken te verzamelen, die sedert 1830 in België verschenen zyn, ten einde daer van eene volledige verzameling te vormen. Deze boekery zal aen de beschikking der bestuerders van het *Nationael Tooneel* worden gesteld. Zy zal geplaetst worden in het lokael der muziekschool.

- Verschenen en verkrygbaer by al de boekhandelaers van Antwerpen en Gent: *De Nachtspoken*, fantastieke verhalen van Harry Peters, ten voordeele der 20,000 gentsche werklieden, die door de katoen-krisis van arbeid zyn beroofd, uitgegeven. Er is eene uitgaef van 1 franc en eene van 2 fr. welke laetste dry sterkwaterplaten bevat van M.J. Stobbaerts.

- Het Museum voor oudheden, in het *Steen*, is nog begiftigd geworden met verscheidene voorwerpen, onder welke:

Van M. Van Hool, een standbeeld der XVe eeuw, voorstellende den H. Christoffel. Men weet dat in vorige eeuwen het de gewoonte was, het beeld van dezen heilige aen den inkoom der kerken te plaetsen.

Van M. Jos Van de Velde, beambte by het gemeentebestuer, een aloud werk dat te Antwerpen werd gedrukt.

Van M.J.M. Coninckx, de gebeeldhouwde wapenschilden van Thomas van den Houte, afstammeling der hertogen van Braband, en behoorende tot eene schepenen-familie van Antwerpen; verscheidene steenen met figuren uit de XVIe eeuw, onder andere een groote steen, dagteekenende van 1557, waerop afgebeeld zyn de wapens van keizer Karel V, gesteund door de schildragers des keizerryks; twee gebeeldhouwde leeuwenhoofden der XVIe eeuw.

Van M. van Vugt, lid der commissie van de grafschriften, te Lier, twee koperen stempels, waeronder dien van Thomas van Newport, schepene van Antwerpen in 1651. Van eenen onbekenden beeldhouwwerk voortkomende van eenen autaer der XVe eeuw.

Van eenen onbekende, een zyden doek met gedrukte opschriften, zinspelende op den intocht der bondgenoten in Frankryk, ten jare 1815.

- By Hermann Fries, te Leipzig, verschynt *die internationalen Titulaturen* door Otto, vryheer von Reinsberg en *das Sprichwort als Philosoph* van de geestige schryfster Ida von Duringsfeld. Beide werken beloven onder menig opzicht merkweerdig te zyn. Het zyn de opzoekingen van vele jaren en by verschillende volkeren, waer beide schryvers verbleven hebben. Door dit geval zullen onze streken, in dit pikante boek, niet vergeten zyn. Men ziet aen deze korte mededeelingen dat de

schryfster van de *Böhmische Rosen*, *Hendrik, Lieder aus Toskana*, *von der Schelde bis zur Maas,* enz. de duitsche litteratuer nog steeds ieverig gedachtig is.

- By denzelfden uitgever, verschynt *das festliche Jahr*, eene schets van de zeden, gebruiken en feesten der germaensche volkeren, door Otto, vryheer von Reinsberg.

- Mevrouw de baronnes Ida von Duringsfeld, heeft te Leipzig het prospectus doen verschynen van *das Buch denkwürdiger Frauén* in levensen tydbeelden; een boek voor moeders en dochters. Dit nieuwe werk der gevierde schryfster, wordt te Leipzig by Otto Spamer uitgegeven, en zal prachtig met oorspronkelyke teekeningen opgeluisterd zyn. Een dergelyk werk bezit de duitsche letterkunde nog niet, en behandelt door eene kundige pen, zoo als die der baronnes Ida von Duringsfeld, zal het ook den vreemde welkom zyn.

BRUSSEL. - M. de minister van binnenlandsche zaken heeft in de maend october in het algemeen archief van het koningryk een bezoek afgelegd en M. Gachard zyne voldoening uitgedrukt, aen wien het toezicht daerover reeds 32 jaren is toevertrouwd.

Onder de zeldzaemheden der archieven behooren eene charter van keizer Hendrik VI, met een gouden zegel; dry diplomas van keizer Karel, waeraen insgelyks gouden zegels hangen, het traktaet van 1339 tusschen Vlaenderen en Braband; het oorspronkelyk verzoenings-traktaet der waelsche provinciën met Philip II; de echte traktaten des prinsen van Parma met de stad en het garnizoen van Antwerpen, enz.

- Door koninklyk besluit van 9 december, wordt M.J. Bal, gewezen primus van den grooten pryskamp van graveerkunde, tot leeraer in dit vak by de koninklyke akademie van Schoone Kunsten te Antwerpen benoemd, in vervanging van M. Erin Corr, overleden.

- M.L. Jottrand heeft in de *Revue trimestrielle* een zeer uitgebreid artikel laten verschynen, aengaende het 7de taelcongres te Brugge gehouden. Het draegt voor titel *Le congrès flamand de Bruges*.

- M. Robert van Maldeghem, die over eenigen tyd naer Rome is vertrokken, is thans van die reis teruggekeerd en heeft verschillige on uitgegevene muziekstukken van belgische toonzetters medegebracht, welke tot hiertoe ongekend waren.

- Men heeft thans in het koninklyk museum van schilderkunst de schilderyen geplaetst, welke in den koopdag van M. Weyer, te Keulen, door het Staetsbestuer zyn aengekocht. Dezelve zyn: 1° een schilderstuk, toegekend aen Huibrecht van Eyck en verbeeldende *de Maegd met het kindje Jesus;* 2° eene groote samenstelling uit de Duitsche school en verbeeldende ontwerpen uit het lyden van Christus; 3° twee portretten geschilderd door Balthazar de Bruyn.

- M. Wouters heeft onder de muziekstukken van het Parkschouwburg, een handschriftelyk muziekboek gevonden, dat voor de geschiedenis der muziek van zeer veel belang is. Het is een in folio, in 1648 geschreven door Theodoor de Lany. Men vindt er aria's in voor den beijaerd, wetensweerdige byzonderheden over eenen beijaerd van St-Nikolaes, en verschillige teekeningen, welke het mekanismus daervan verbeelden. De genoteerde aria's behooren tot verschillige muzieksoorten. Men bemerkt er vooral een *Requiem* in, welke werd uitgevoerd als er een hertog van Braband stierf.

- Men is voornemens het park met standbeelden te versieren; de vier eersten zouden zyn: *Bernard van Orley, Philip van Champagne*, *Philip vander Meulen* en *Frans*

Duquesnoy. Elk standbeeld zou 2 m. 50 c. hoog en in pyreneesch marmer gehouwen zyn. De onkosten zouden door de stad en het staetsbestuer worden gedragen.

DENDERMONDE. - De kerk van Overmeire is door den brand vernield. Deze kerk was een merkweerdig gebouw uit hardsteen, dagteekende van omtrent de XVe eeuw. Zy was op verschillige tydstippen merkelyk vergroot, onder anderen in het jaer 1542, zoo als men zien kon aen het jaercyfer dat op den muer der zuidzyde ingekapt was. Eerst in zuiver gothischen styl gebouwd, werden de spitsbogen toegemetseld en in ronde of platte bogen hervormd. Ten jare 1708 werd de middengang van aen den toren, die zich midden de kerk verhief, verhoogd en het koor aengebouwd. Het voorportael werd gemaekt in 1780.

KORTRYK. - De beroemde schryver H. Conscience heeft een nieuw werk voltooid; het heeft voor titel *Moederliefde* en zal een der eigenaerdigste voortbrengselen zyner vruchtbare pen wezen.

THIENEN. - M.J. Brouwers, z. schoolopziener van 't lager onderwys, heeft een dichtbundel uitgegeven met eene titelplaet door A. Joos; plaetsgebrek belet ons nu de treffende dichtstukken optenoemen of te ontleden welke het bevat; later zullen wy er eenige van mededeelen, doch intusschen bevelen wy het ten sterkste onze lezers aen; 't is eene zeer geschikt nieuwjaersgift.

- By P.J. Stevens is verschenen: *De vlaamsche volkszanger*, *nieuwjaersboekjen voor 1863 door Dietscherdal en Diederik.* ‘Liedjes schryven is geene nieuwe zaek, zegt de schryver in zyne voorrede, en liedjes uitgeven ook niet. Maer zoo een bundeltjen, samengesteld uit onuitgegevene en oorspronkelyke liedjes aen eenen almanaksprys te koop stellen, den ongeleerdsten en den minst muziekalen werkman liedjes ter hand stellen waervan hy de wyze op moeders holleblokken leerde; en terzelfden tyd groote muziekanten voldoen met hun woorden te leveren, toegepast op het uitgekozen muziek der grootste toondichters, dat is toch wel nieuw.’

Wy hebben ook met veel voldoening de verschyning van dit bundeltjen liederen gezien, 't welk 60 bladzyden bevat, en op goed en schoon papier gedrukt is; wy hopen dan ook met recht dat dit zoo aengenaem als nuttig boekjen een ruim debiet zal genieten in alle de vlaemsche steden en dorpen. De prys is slechts 50 centiemen.

- M. Désiré Claes met wiens dichtstukken wy reeds het genoegen gehad hebben verscheidene malen onze lezers te vergasten, heeft een bundel gedichten laten verschynen, *Roozen en Doornen.* Wy zullen de dichtstukken niet aenhalen in dezen bundel vervat: alleenlyk zeggen wy dat de heer M. Claes, door dit boekje eene plaets tusschen onze goede dichters inneemt. Het boek is met de meeste zorg gedrukt op schoon papier en doet eer aen M. Van Hoebroeck-Cornelis, die onder dat oogpunt niet ten achter moet staen voor de beste drukkers des lands.

Dezelfde schryver kondigt een nieuw werk aen 't welk kortelings het licht moet zien, *de Herschepping*; dichttafereel uit de Limburgsche kempen.

TONGEREN. - De Commissie van monumenten, heeft de proefschets voor het praelbeeld van Ambiorix, door M. Bertin, beeldhouwer te Tongeren, goedgekeurd.

Sterfgevallen.

M. Felix De Vigne, historie-schilder, leeraer aen de Academie en aen het Atheneum van Gent, ridder der Leopolds-orde, is op 5 december, aldaer na eene smertelyke ziekte van eenige weken, overleden. Het is op het oogenblik dat zyne langdurige en yvervolle poogingen eindelyk eene groote vermaerdheid bekwamen, dat de onvermoeibare kunstenaer is bezweken. Felix De Vigne was lid van schier al de kunst- en letterkundige genootschappen der stad en van verscheidene kunstmaetschappyen en academiën van elders. Hy heeft ook zeer goede werken geschreven, die door de kunstenaers en de liefhebbers der oudheidkunde zeer geacht worden, namelyk over de middeneeuwsche bouwkunde en over onze aloude neeringen.

- In de maend december overleed te Antwerpen M. Rul-Ogez, in leven doctor-chirurgyn; de begravenis had op den 20 der zelfde maend plaets.

Op het graf heeft Dr. Broeckx, voorzitter van de geneeskundige maetschappy, eene treffende redevoering uitgesproken, waerin hy eenige byzonderheden over het leven van Dr. Rul-Ogez deed kennen. Zy waren studie-kameraden geweest en het oordeel van een man als M. Broeckx heeft zeker weerde. Na schitterende studiën te Leuven gedaen te hebben, ging M. Rul zich te Parys volmaken en zette zich nadien in bovengemelde stad neêr, waer hy welhaest ieders achting won.

M. Rul heeft veel toegebragt, niet alleen om het lydend menschdom by te staen; maer om de nationale geneeskunst te bevorderen. Hy stichtte in 1834 met acht andere jonge doctors de geneeskundige maetschappy, welke nu een zoo schoon standpunt in die genootschappen beslaet. Hy was er een der bestuerders, secretaris en der ieverigste leden van.

De redevoering van M. Broeckx heeft op de aenwezigen een diepen indruk gemaekt en wy hopen later breedvoerig op de daden des verdienstelyken overledenen te kunnen terug komen.

- M. Edouard Delvaux, landschapschilder, leerling van Henricus van Assche, bestuerder der schilderschooi van Spa, geboren te Brussel, in 1806, is in september, te Spa overleden.

- M. Michael Schmitzler, gunstig gekende schilder van dieren en doode natuer, in 1784 te Neubourg geboren, is in de maend october overleden.

De kersnacht.
Eene Zuid-Nederlandsche Novelle.

> Donnez! pour être aimés du Dieu qui se fit homme.
> VICTOR HUGO, *Pour les pauvres.*

I.

Twas weêr de blijde nacht waarop de Heer der Heeren,
Van zijnen Hemeltroon op deze aarde kwam,
Om 't schuldig Adamskroost te redden en te leeren,
En tot ons heil te zijn het Godlijk Offerlam.

't Was koud; de noorderwind joeg van de naakte boomen,
Den ijzel en de sneeuw al klettrend tegen 't raam.

En toch dit gure weêr weêrhield geen enklen vrome,
Om in het tempelruim te zeegnen Jesus' naam.

't Was middernacht; de hut van d'armen Jan de Wever
Was in dit plegtig uur met blijdschap reeds vervuld,
Dáár vloeide 't rein gebed tot Gode, tot den Gever
Van alles wat bestaat in 't zwarte floers gehuld.

Toen 't kunsteloos gebed met Amen was besloten,
Verscheen een knaapje klein, met kleureloos gelaat;
Zijn vroeger schoone blos was door de koorts verschoten,
En om zijn schouders hing een broeijend nachtgewaad.

'Ach, moeder "snikt de knaap" zal ik, nu zoo veel vrinden
Den lieven Jesus zien, hier treuren gansch alleen;
Mag ik, al ben ik ziek, mijn Heiland niet gaan vinden?
Och moeder, weiger niet, ik ga met u er heen!'

'"Och Bavo"' sprak de vrouw; gij ziet het is geen weder;
'"Neen schik u bij den haard op 't stoeltje, dat gij ziet!
Ook hier, mijn liefste zoon, blikt Jesus op u neder
Die Jesus maar bemint, mist zijnen zegen niet."

Och, moeder, moeder-lief! mogt ik de liedjes hooren,
Die eens het englenkoor der herders hooren deed!'
'"Mijn kind! de stille rust, die niets op aard kan storen,
De vrede was het lied, dat d'englenlip ontgleed.

Neen blijf, neen blijf, mijn zoon! hier zult ge uw Jezus danken,
Mijn kind, gij zijt te zwak en nu in 't nachtlyk uur?
Bid, 't welgemeend gebed, is zoet als de englenklanken,
Bid hier uw Jezuken, maar schik u bij het vuur."

"Ach! vader, moeder-lief, zegt dan den Hemelkoning,
Dat de arme Bavo niet ter kerke meê kan gaan!
Dat zal ik" nokte zij, en ijlde uit heur wooning,
En liet haar zieken zoon in diep gepeins daar staan.

Maar ook de vader ging: "Zet u bij 't vuurken neder"
Dus sprak hij "binnen kort ziet gij uw vader weêr
Gij zijt mijn kind, en 't is zoo koud een weder!
Verman u Bavo, kind en bid den lieven Heer!'

II.

De wind bleef door de boomen gieren,
De sneeuw vloog torenhoog van de aard;
Geen zonlicht kwam het oosten sieren,
Noch had het nachtfloers opgeklaard.

Bij 't vuurken zat de zieke neder;
Hij dook bedrukt het hoofd omlaag:
'O' riep hij 'wat zou 'k Jezus teder,
'Mijn Heiland zien en hooren graag.

En gansch vervuld met deez gepeizen,
(Sieraden van het kinderhart),
En bezig met zijn' God te prijzen
Begeeft hem eindelijk zijn smart.

Want toen de laatste vuurkool doofde,
Sliep de arme Bavo zachtkens in,
Terwijl zijn geest zijn Schepper loofde,
Versierd met teedre kindermin.

Nu hoort hij, gansch verrukt, de toonen,
Den zang, die 't oor der herdren trof;
Nu komt het englenkoor hem toonen,
En voeren in het Hemelhof.

Hij dekt zich met der Eng'len wieken
En juicht en zingt tot lof van God;
Hij waant zich nu geen kind, geen zieke,
Maar deelgenoot der zaal'gen lot.

Doch zie: Een kind van koude rillend
En gansch verstijfd klopt aan de deur;
‘Doe open’ roept het stervend, gillend,
‘Ik ben een arme die hier treur.’

‘Doe open, in den naam des Heeren,
Die in dees nacht een kindje werd;
Hij jubelt in der Eng'len spheren,
Die d'arme toont het milde hart.’

En Bavo uit der Eng'len armen
Vliegt spoedig naar de voordeur hêen;
Zijn hart kent niets meer dan erbarmen,
Verzachten, helpen maar alleen.

O wonder! 't is een tenger zoontje,
Dat stralen om zijn hoofdje schiet,
Een lachje speelt om 't koude koontje
Maar ach, het beefde als een riet!

En 't kon van koû geen woordje spreken,
En 't kon maar naauwlijks binnen gaan,
En 't woû, maar kon geen voedsel smeeken,
En toch zag 't Bavo lagchend aan.

De zieke gastheer brandt een vuurken
En zet den kleinen op zijn plek,
En spreekt: ‘Och, warm u kleine bruurken,
En dat mijn mantel u bedekk'!

Hij geeft het knaapje warme kleêren;
Hij schenkt hem al zijn lekkernij,
Ja, alles wat hij kan begeeren,
En speelt en huppelt aan zijn zij.

En 't knaapje lacht hem vriendlijk tegen,
Zoo vriendlijk als een morgenzon;
Maar kon zijn' lippen niet bewegen,
En dankte hem zoo goed hij kon.

Die lach houdt Bavo opgetogen;

Hij klemt zich aan het kindje vast;
Maar schielijk is het weggevlogen
Terwijl hij nog in 't ronde tast.

En Bavo jammert om het kindje
En loopt verdwaast en treurend rond;
Maar nergens ziet hij 't lieve kindje,
Dat aan zijn' zij te spelen stond.

III.

Maar hoor! men klopt ten tweede maal
En Bavo treedt vooruit,
En laat, geheel verward van zin,
Zijn wachtend oud'renpaar erin
En weet niet wat hem bruit.

'Wat is er toch mijn lieve zoon
Gij ziet zoo vreemd in 't rond.
Zeg mij, waarom gij zoo verschrikt
En ook zoo angstig om u blikt
Wat deert u in deez' stond?'

Nu spreekt de kleine van het kind,
Dat zoo veel koude had;
En met een' lichtstraal om het hoofd
En gansch van broeijend kleed beroofd,
Om hulp en bijstand bad.

'Och vader!' sprak de kleine knaap,
'Dat kind leed zulke pijn;
En 't riep me: "red mij van den dood"
't Had deksel, zitting, vuur noch brood,
En wilde bij me zijn.'

'En nu ge kloptet aan de deur
'Verdween de arme knaap,
'En 'k zie van hem niet 't minste spoor;
'Hij vloog langs hout en steenen door,
'En wekte me uit den slaap.

De vader drukt het lieve kind
Vol liefde aan zijn hart,
En zegt: 'doe immer zoo, mijn zoon,
Dan wacht u eens der zaal'gen kroon,
Waar lijden is noch smart.'

'Het kindje dat gij nu betreurt.
Kunt gij nog weder zien.
't Was Jesus, die onz' broeder is
En die gij altijd ziet gewis
Als ge armen iets zult biên.

"Wat gij mijn arme broeders deedt,
Hebt gij aan mij gedaan."'[1]
'Dit is de taal van God, mijn kind!
Dat ze in uw harte weêrklank vind'

(1) 'Zoo dikwijls gij dit aan éénen van deze mijne geringste broeders gedaan hebt, hebt gij het mij gedaan.' MATTH. XXV, 40.

En vrede doe ontstaan.’

J.C. VANDEN BRAND.